ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א
שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לְךָ נָאוָה | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד אייר, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ׳ כ״ז אייר והקודם להם. נהניתי על מה שעומד בקישור עם הרב.. ויה״ר שתהי׳ זה התחלת השינוי לקרב עכ״פ את אלו הרוצים להתקרב, אלא שלדעתם עוד לא נתקיים כמים הפנים לפנים, ואף כי בטח צודק בכתבו כי אשמים ב׳ הצדדים ושהריחוק הוא בלי שום טעם, הנה כדאי שאנ״ש יהיו המתחילים בצעדים לקרב, ומובן שיכול למסור זה לכל האברכים ואנ״ש בכלל בשמי, אף שגם זה מובן שקיום המעשה מצדם לא ע״י ציווי וקב״ע תפעל יותר (מלבד מי שהוא עבד נאמן שהקב״ע שלו מביאתו לתכלית התענוג וכמובאר בכ״מ ומהם בהמשך רס״ו)...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד"ה אם בחוקותי תלכו וגו' שבת פרשת בחוקותי, מברכים החודש סיון, ה'תשכ"ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת בחוקותי מברכים החודש סיון, ה'תשכ"ה ..... יז

ה) לקוטי שיחות פרשת בחוקותי ..... כ

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כה

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בחוקותי ..... כח

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בחוקותי .... לא

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בחוקותי ..... מט

י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בחוקותי ..... נ

יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בחוקותי ..... סב

יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... סד

שיעורי רמב"ם

יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בחוקותי ..... סז

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בחוקותי .... קטז

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת בחוקותי ..... קלד

טז) מסכת סוטה עם ביאורים מדף לו עד דף מב ..... קלו

יז) נביאים וכתובים ישעיה פרק כו, איוב פרק א-ב ..... קסד

יח) משניות – מסכת פאה/דמאי ביאור קהתי ..... קסו

יט) עין יעקב מסכת סוכה ..... קעד

כ) מסכת קידושין עם ביאורים מדף עט עד דף פב ..... קעו

כא) מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף ב עד דף ד ..... קצב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן ..... רה

כג) שולחן ערוך הלכות שבת לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רה

כד) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן ..... רח

כה) שערי תשובה אדמו"ר האמצעי ..... ריא

כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... ריב

כז) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש ..... ריב

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב ..... ריג

כט) ספר המאמרים ה'תש"י אדמו"ר מוהריי"צ ..... רטו

ל) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריז

לא) אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריח

לב) פרקי אבות פרק ה ..... ריט

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פ' בחוקותי ..... רכג

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת בחוקותי ..... רל

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. שבת פרשת בחוקותי, מברכים החודש סיון, ה׳תשכ״ה

(הנחה בלתי מוגה)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וגו׳[1], וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] ספר מאמרי חסידות של אדמו״ר הזקן לפרשיות התורה של החומשים ויקרא־במדבר־דברים (ושיר השירים) שֶׁ״בְּחֻקֹּתַי״ הוּא מִלְּשׁוֹן חֲקִיקָה, כְּלָשׁוֹן חֲזַ״ל[3] בגמרא (על הפסוק ״את חוקותי תשמרו״) לגבי מצוות התורה כלומר, מצוות התורה ניתנו באופן של ׳חקיקה׳ וְהַפֵּירוּשׁ דְּ״בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״ הוּא, שֶׁעִנְיַן הַהֲלִיכָה בליתמוד התורה וקיום המצוות (כפי שיתבאר להלן) הוּא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה דַּוְקָא, כפי שממשיך ומפרט.

ב) וְיֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה בְּאוּר ההבדל הַחִלּוּק שֶׁבֵּין אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה לְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה[4], והאותיות נשארות מעל הקלף הַקֶּלֶף (או הנייר), הִנֵּה הַדְּיוֹ שבו נכתבות האותיות הוּא דָּבָר בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ מְגוּפּוֹ וּמַהוּתוֹ שֶׁל הַקֶּלֶף ולכן למרות שהאותיות כתובות על גבי הקלף, הן דבר נפרד ממנו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹתִיּוֹת שֶׁנֶּחְקְקוֹת וְנֶחֱרָצוֹת כמו חריצים וחריטה עַל גַּבֵּי אֶבֶן טוֹבָה, חֲרִי הֵן האותיות מֵעַצְמִיּוּתָהּ וּמַהוּתָהּ שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳, וּמְגוּפָּהּ מַמָּשׁ יֵחָשְׁבוּ ואחרי החקיקה והחריטה, האותיות הופכות לחלק בלתי נפרד מהאבן עצמה. וַהֲגַם שֶׁמִּכָּל־מָקוֹם בכל זאת, למרות שהאותיות הן חלק בלתי נפרד מהאבן עצמה אֵינוֹ דּוֹמֶה מצב האבן והאותיות כעת לְכְמוֹ שֶׁהָיְתָה הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ מִצַּד־עַצְמָהּ, קוֹדֶם הַחֲקִיקָה של האותיות עליה, שֶׁמִּתְחִלָּה לפני שנחקקו בה אותיות הָיְתָה האבן עצמה ׳פְּשׁוּטָה׳ וחלקה בְּלֹא צִיּוּר אוֹתִיּוֹת כְּלָל, וְעַל־יְדֵי הַחֲקִיקָה נוֹלְדוּ בָּהּ אוֹתִיּוֹת, וְאִם כֵּן הֲרֵי צוּרוֹת אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ שנוצרו באבן על ידי החקיקה אֵינָן עַצְמוּת וּמַהוּת הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ שֶׁמִּמְּנָּה נִפְשְׁטָה מִכָּל צוּרָה מַמָּשׁ ואם כן לכאורה גם בחקיקה היה מקום לומר שהאותיות הם, במובן מסוים, מציאות נפרדת מהאבן עצמה שהרי האותיות הוסיפו באבן צורה שלא קיימת באבן מצד עצמה, מִכָּל־מָקוֹם למעשה ההתאחדות של האותיות עם האבן היא כן שלמה ומוחלטת אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ הֵן חֲרוּתוֹת וַחֲקוּקוֹת בְּגוּף הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ מַמָּשׁ ולא דבר נבדל וחיצוני ביחס לאבן (כמו אותיות הכתיבה שהן מציאות נפרדת מהקלף), וְהֵם מְגוּפָהּ וּמַהוּתָהּ של האבן, מֵינָהּ־וּבָהּ ממנה ובה, בתוכה (וְכַמְּבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[5] קבוצת מאמרים בנושא מסוים שנאמרו ב׳המשך׳ אחד והתחלתם היא בשנת תרס״ו) פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים בָּזֶה בנושא ׳אותיות הכתיבה׳ ואותיות החקיקה׳, כְּפִי שֶׁהֵם בַּנִּמְשָׁל, למעלה באלוקות, בעניין מהות התורה והמצוות עליהם נאמר ״אם בחוקותי תלכו״).

וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשְׁנָן אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה כמו אותיות הכתובות בדיו על הקלף וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה כמו אותיות החקוקות וחרוטות באבן הַגַּשְׁמִיּוֹת, כמבואר לעיל, יֵשׁ דּוּגְמָתָן בְּרוּחָנִיּוּת בָּאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת כוח הדיבור שֶׁבָּאָדָם שכן, גם בכוח הדיבור הרוחני שבנפש, ולא רק בדיבור בפועל, יש ׳אותיות׳, וכפי שממשיך ומבאר. יֵשׁ בנפש האדם אוֹתִיּוֹת שֶׁהֵן נִפְרָדוֹת מֵהַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ למשל אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר ה׳אותיות׳ כפי שהן באות לידי ביטוי בדיבור שֶׁהֵן מִבְּחִינַת קוֹל וְהֶבֶל הַלֵּב הַגַּשְׁמִי, הדיבור בפה בפועל יש בו

---

1) ריש פרשתנו. 2) ד״ה אם בחוקותי (מה, א ואילך) וביאורו (שם, ד ואילך). 3) קידושין לט, א. 4) ראה גם לקו״ת ר״פ חוקת (נו, א). שם נט, ג־ד. 5) ד״ה פנים בפנים ודו״ה אין עומדין תרס״ז (המשך תרס״ו ע׳ תעג ואילך).

ביאור בדרך אפשר

הַנַּשְׁמִי, שֶׁנִּחְשָׁב כְּמוֹ דָּבָר זָר מַמָּשׁ לְגַבֵּי מַהוּת וְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ. וּכְמוֹ כֵן אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה, שֶׁחוֹשֵׁב מַה שֶּׁמְּדַבֵּר וְחוֹשֵׁב הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת מַחְשָׁבָה תַּתָּאָה, הִנֵּה אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן רוּחָנִיּוֹת יוֹתֵר מִמַּהוּת הַקּוֹל הַנַּשְׁמִי, מְכָּל־מָקוֹם בְּנֶקֶל לְצַיֵּר שֶׁאֵין זֶה כְּלָל מֵעֶרֶךְ מַהוּת רוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וְהָרֵי זֶה כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁהַדִּיּוֹ הוּא דָּבָר זָר וְאֵינוֹ מִמַּהוּת הַקֶּלֶף כְּלָל. אַךְ יֵשׁ בַּנֶּפֶשׁ גַּם דּוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה מַדְרֵגוֹת. הָחֵל מִבְּחִינַת מַחֲשָׁבָה עִלָּאָה, דְּהַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּמַחְשָׁבָה זוֹ יֵשׁ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת (שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גִּלּוּי הַשֵּׂכֶל - אֲפִילּוּ בְּמֹחַ הָאָדָם עַצְמוֹ - בְּלִי אוֹתִיּוֹת), רַק שֶׁהָאוֹתִיּוֹת כְּלוּלוֹת בְּתוֹךְ הַשֵּׂכֶל מַמָּשׁ, וְאֵינָן דָּבָר נִפְרָד חוּץ מֵהַשֵּׂכֶל (כְּמוֹ בְּמַחְשָׁבָה תַּתָּאָה שֶׁיָּצְאוּ הָאוֹתִיּוֹת לִהְיוֹת מוּרְגָּשׁוֹת בְּפָנֵי־עַצְמָן), אֶלָּא הֵן דָּבָר אֶחָד עִם הַשֵּׂכֶל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ חוֹשֵׁב כְּלָל הָאוֹתִיּוֹת, רַק שֶׁחוֹשֵׁב הַשֵּׂכֶל מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁבּוֹ נִמְצְאוּ וּבוֹ הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת. וּלְמַעְלָה מִזֶּה, כְּפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[6] שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְלֵאָה אוֹתִיּוֹת. וְהֵן אֱמֶת שֶׁמַּהוּת וְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ הִיא לְמַעְלָה מִמַּהוּת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת, כִּי בְּתוֹךְ הַשֵּׂכֶל מַמָּשׁ, וְאֵינָן דָּבָר נִפְרָד חוּץ מֵהַשֵּׂכֶל בדרגה זו המילים שבהם הרעיון 'מלובש' הן חלק בלתי נפרד מהרעיון השכלי עצמו ולא מציאות אחרת, נפרדת (כְּמוֹ בְּמַחְשָׁבָה תַּתָּאָה שֶׁיָּצְאוּ הָאוֹתִיּוֹת ונפרדו מהרעיון עצמו לִהְיוֹת מוּרְגָּשׁוֹת בִּפְנֵי־עַצְמָן כמציאות אחרת ונפרדת), אֶלָּא הֵן המילים דָּבָר אֶחָד מציאות אחת עִם הַשֵּׂכֶל, הרעיון עצמו, שֶׁהֲרֵי כאשר האדם עסוק בעיון ברעיון בדרגה כזו, אֵינוֹ חוֹשֵׁב כְּלָל הָאוֹתִיּוֹת, האדם לא מודע כלל למילים שבהם הרעיון 'מלובש' רַק שֶׁחוֹשֵׁב הַשֵּׂכֶל מַמָּשׁ, הרעיון עצמו, אֶלָּא שֶׁבּוֹ בשכל עצמו נִמְצְאוּ וּבוֹ הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת.

וּלְמַעְלָה מִזֶּה, בנפש האדם יש בחינה עמוקה ופנימית עוד יותר בה האותיות כלולות בשכל עצמו במידה עמוקה יותר, כְּפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת כְּלוּלוֹת בַּשֵּׂכֶל הַנַּעֲלָם בתוך הנפש וְקַדְמוּת הַשֵּׂכֶל הדרגה הראשונית והקדומה ביותר של השכל שמתגלית מהנפש עצמה (שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּגְלוֹי, כאשר הרעיון כבר ירד והתגלה בצורה ברורה ומוגדרת), שֶׁזֶּהוּ כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל כוח הנפש להשכיל ולהשיג רעיונות שכליים והכוח הוא עניין נעלה ומופשט לגבי המחשבה והעיון ברעיון שכלי מוגדר ובו האותיות לא נחשבות מציאות עוד יותר מאשר ב'מחשבה עילונה' (ובודאי הרבה יותר מאשר ב'מחשבה תחתונה').

ולמעלה מזה, יש דרגה עוד יותר עמוקה ועוד יותר פנימית בנפש האדם שבה האותיות הן עוד יותר חלק ממהות הנפש עצמה ולא מציאות זרה ונפרדת, כפי שממשיך ומפרט.

וְעַד כְּפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[6] בחסידות שֶׁהַנֶּפֶשׁ עצמה מְלֵאָה אוֹתִיּוֹת כאמצעי ביטוי, אבל כפי שהאותיות הן בעצם הנפש ודאי שאין האותיות מציאות נפרדת וזרה מהנפש עצמה אלא מהות אחת ממש עם הנפש. וְהֵן אֱמֶת שֶׁמַּהוּת וְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ הִיא לְמַעְלָה מִמַּהוּת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת, גם בעצם הנפש עצמה יש כמה בחינות, לגבי המידה שבה האותיות הן מציאות בפני עצמה ועומק ופנימיות הנפש נעלית מאד מכל המושג של צורת האותיות

ביאור בדרך אפשר

קול גשמי והבל גשמי שמקורו מהלב שֶׁנִּחְשָׁב הדיבור עם הקול וההבל הגשמי כְּמוֹ דָּבָר זָר מַמָּשׁ כמציאות שונה לחלוטין לְגַבֵּי מַהוּת וְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ שהיא מהות מופשטת לגמרי מכל 'ציור' והגדרה של 'אותיות' ומילים. וּכְמוֹ כֵן אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה, האותיות והמילים שבהם האדם חושב שֶׁחוֹשֵׁב מַה שֶּׁמְּדַבֵּר בעת הדיבור או אפילו לפני הדיבור וְחוֹשֵׁב הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן, גם המחשבה מלובשת במילים שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה תַּתָּאָה, מחשבה תחתונה (ולא מחשבה עילונה בדרגה יותר נעלית בנפש שהיא באופן מופשט מאותיות, כפי שיתבאר להלן) הִנֵּה אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן אותיות אלו, אותיות המחשבה רוּחָנִיּוֹת יוֹתֵר מִמַּהוּת הַקּוֹל הַנַּשְׁמִי הבא בדיבור, מְכָּל־מָקוֹם בְּנֶקֶל לְצַיֵּר שֶׁאֵין זֶה כְּלָל מֵעֶרֶךְ מַהוּת רוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, והאותיות שבהם האדם חושב אין להם כל דמיון למהות הנפש עצמה הנעלית ומופשטת מאותיות לגמרי וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה (וכל־שכן אותיות המחשבה הדיבור) הכתובות בדיו על קלף, שֶׁהַדִּיּוֹ הוּא דָּבָר זָר ומציאות אחרת, שונה לחלוטין, וְאֵינוֹ מִמַּהוּת הַקֶּלֶף כְּלָל אין דמיון במהות של שני הדברים אלא האותיות הן מציאות אחרת, נפרדת ושונה לחלוטין.

אַךְ יֵשׁ בַּנֶּפֶשׁ של האדם גַּם דּוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה וכשם שאותיות החקוקות באבן, למשל, הן מהות אחת עם האבן, כך אותיות החקיקה שבנפש הן מהות אחת עם הנפש עצמה, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, כפי שממשיך ומפרט. הָחֵל מִבְּחִינַת מַחֲשָׁבָה עִלָּאָה, דרגה עמוקה ופנימית בנפש האדם הנקראת 'מחשבה עילונה' דְּהַיְנוּ, שֶׁחוֹשֵׁב הַשֵּׂכֶל בחינה שבה האדם חושב על הרעיון עצמו וְלֹא חושב על הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁגַּם בְּמַחְשָׁבָה זוֹ בה כוח השכל של האדם עסוק ברעיון עצמו יֵשׁ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת (שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גִּלּוּי הַשֵּׂכֶל התגלות של רעיון שכלי כלשהו - אֲפִילּוּ בְּמֹחַ הָאָדָם עַצְמוֹ גם ללא כל התגלות לזולת - בְּלִי אוֹתִיּוֹת שבהם 'מתלבש' הרעיון), רַק שֶׁהָאוֹתִיּוֹת בדרגה זו של 'מחשבה עילאה' כְּלוּלוֹת

6) לקו"ת פרשתנו מה, ד. שה"ש ד, ב. ספר המאמרים תרצ"ו ע' 110. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

(כי צורה היא מושג של ציור והגדרה, ואילו עצם הנפש היא מהות ׳פשוטה׳ נעלית מכל הגדרה), **כִּי הָאוֹתִיּוֹת** שבעצם הנפש **הֵן רַק בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהּ** ואילו בבחינות היותר נעלות בעצם הנפש אין כלל מציאות של אותיות, **אַף מִכָּל־מָקוֹם, עַל־כָּל־פָּנִים** בכל אופן הבחינה הזו שבה נמצאות האותיות **הִיא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבְּמַהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** של הנפש עצמה **מַמָּשׁ, וְלֹא תוֹסֶפֶת מַהוּת אַחֶרֶת** הנפרדת מהנפש עצמה. **וַהֲרֵי זֶה** אופן ההתאחדות של האותיות עם עצם הנפש עצמה **כְּמָשָׁל אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּ׳אֶבֶן טוֹבָה׳** גשמית, **שֶׁהָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ מִצַּד עַצְמָהּ ׳פְּשׁוּטָה׳** לא מוגדרת בשום הגדרה כלל, **וּלְמַעְלָה מִתְּמוֹנַת** צורה של **אוֹתִיּוֹת, וּכְשֶׁחוֹקְקִים בָּהּ** באבן הטובה **אוֹתִיּוֹת נֶחְשָׁךְ קָצַת הָעֶצֶם הַפָּשׁוּט** והוא מקבל צורה מסוימת וכבר אינו עצם פשוט ומאיר באותה מידה שהיה לפני שנחקקו בו אותיות, **אָמְנָם מִכָּל־מָקוֹם אֵין כָּאן מַהוּת אַחֶרֶת כו׳** ולמרות שהחקיקה פעלה שינוי מסוים באבן, האותיות הן מהות אחת ממש עם האבן עצמה, ולא מציאות נפרדת.

וְעַל־פִּי מַאֲמַר רַז״ל[7] **תְּלַת קְשָׁרִין אִינּוּן, קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וְאוֹרַיְתָא וְיִשְׂרָאֵל מִתְקַשְׁרָן בְּאוֹרַיְתָא וְכו׳,** שלושה קשרים הם, הקדוש־ברוך־הוא והתורה וישראל, וישראל מתקשרים בתורה, **חֲדֵי כְּשֵׁם שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת** האמורות **דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, שֶׁהוּא עִנְיַן תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתָב בִּדְיוֹ עַל הַקֶּלֶף,** באותיות הכתיבה, **וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּלּוּחוֹת (מִכְתַּב אֱלֹקִים, חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת[8]),** באותיות החקיקה, **כְּמוֹ כֵן יֵשׁ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בְּכָל נֶפֶשׁ אֱלֹקִית, וְגַם לְמַעְלָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה לְמַעְלָה הוּא עִנְיַן גְּלִיף גָּלִיפוּ בְּטָהִירוּ עִלָּאָה[9]. פֵּרוּשׁ: ׳טָהִירוּ עִלָּאָה׳ הוּא מִלְּשׁוֹן ״כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֳהַר״[10], דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת הֶאָרָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמַּהוּת שֶׁהִיא בְּחִינַת הַכֶּתֶר (בְּחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳ וּבְחִינַת ׳עַתִּיק יוֹמִין׳) מֵהֶאָרָה זוֹ, נִקְרָא ״גְּלִיף גָּלִיפוּ״, שֶׁהוּא עִנְיַן הַחֲקִיקָה, לְהוֹרוֹת שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר מִתְאַחֶדֶת בְּתַכְלִית בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, וְלָכֵן נִמְשָׁל לַחֲקִיקָה, שֶׁהִיא כְּאִלּוּ אֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר נוֹסָף כְּלָל, זוֹלַת הַמַּהוּת שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הַחֲקִיקָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר הִיא עֲדַיִן מִכְּלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף** הבריאה נחלקת באופן כללי לעולמות האין־סוף, היינו עולמות שבהם האור האלוקי הוא מִלְּשׁוֹן ״כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֳהַר״[10], לשון אור וגילוי **דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת הָאָרָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** התגלות של האור האינסופי הלא מוגבל, **וְהִתְהַוּוּת בְּחִינַת הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות (על שתי הבחינות שבו **בְּחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳** ׳פנים ארוכות׳ כלומר אור וגילוי רב ו׳ארוך׳ **וּבְחִינַת ׳עַתִּיק יוֹמִין׳** דרגה פנימית יותר ב׳כתר׳, שנעתק ונבדל מבחינת ׳יום׳ וגילוי) **מֵהֶאָרָה זוֹ,** היינו התהוות ה׳כתר׳ מהאין־סוף **נִקְרָא ״גְּלִיף גָּלִיפוּ״, שֶׁהוּא עִנְיַן הַחֲקִיקָה,** כלומר, אופן התהוות בחינת ה׳כתר׳ מהאין־סוף הוא בדרך ׳חקיקה׳ **לְהוֹרוֹת שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר מִתְאַחֶדֶת בְּתַכְלִית בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, וְלָכֵן נִמְשָׁל** אופן התהוות הכתר **לַחֲקִיקָה, שֶׁהִיא כְּאִלּוּ אֵין כָּאן** במציאות הזו של אותיות חקוקות **שׁוּם דָּבָר נוֹסָף כְּלָל** על הדבר שעליו הן חקוקות, **זוֹלַת** מלבד **הַמַּהוּת שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הַחֲקִיקָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר הִיא עֲדַיִן מִכְּלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף** הבריאה נחלקת באופן כללי לעולמות האין־סוף, היינו עולמות שבהם האור האלוקי האין־סופי והבלתי מוגבל מאיר בגלוי ולכן המציאות בעולמות אלו בטלה לאלוקות בביטול מוחלט, לבין עולמות ונבראים מוגבלים (במידה כזו או אחרת) שבהם האור האלוקי מאיר רק במידה מצומצמת והמציאות בעולמות אלו (בכל עולם לפי ענינו) היא מציאות עם גדרים משלה וככל שהעולם נחות יותר, הביטול לאלוקות פחות נרגש בו, ועל כך מבואר כאן כי מאחר שבחינת הכתר (למרות קרבתה ל׳סדר השתלשלות׳ של

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה לְמַעְלָה באלוקות **הוּא עִנְיַן** הנזכר בזוהר לגבי תחילת התעוררות הרצון העליון להאציל ספירות ולברוא עולמות **גָּלִיף גָּלִיפוּ בְּטָהִירוּ עִלָּאָה**[9] חקק חקיקה בטוהר (האור) העליון. **פֵּרוּשׁ: ׳טָהִירוּ עִלָּאָה׳** האמור בזוהר על האור

1 הָאוֹתִיּוֹת הֵן רַק בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהּ, אַף
2 מִכָּל־מָקוֹם, עַל־כָּל־פָּנִים הִיא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה
3 שֶׁבְּמַהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ מַמָּשׁ, וְלֹא תוֹסֶפֶת מַהוּת
4 אַחֶרֶת. וַהֲרֵי זֶה כְּמָשָׁל אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּ׳אֶבֶן
5 טוֹבָה׳, שֶׁהָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ מִצַּד עַצְמָהּ ׳פְּשׁוּטָה׳
6 בְּתַכְלִית וּלְמַעְלָה מִתְּמוֹנַת אוֹתִיּוֹת, וּכְשֶׁחוֹקְקִים
7 בָּהּ אוֹתִיּוֹת נֶחְשָׁךְ קְצָת הָעֶצֶם הַפָּשׁוּט, אָמְנָם
8 מִכָּל־מָקוֹם אֵין כָּאן מַהוּת אַחֶרֶת כו׳.
9 **וְעַל־פִּי** מַאֲמַר רַז״ל[7] תְּלַת קְשָׁרִין אִינּוּן,
10 קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וְאוֹרַיְתָא וְיִשְׂרָאֵל,
11 וְיִשְׂרָאֵל מִתְקַשְׁרָן בְּאוֹרַיְתָא וְכו׳, חֲדֵי כְּשֵׁם
12 שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה
13 וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, שֶׁהוּא עִנְיַן תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב
14 שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתָב בִּדְיוֹ עַל הַקֶּלֶף,
15 וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּלּוּחוֹת (מִכְתַּב אֱלֹקִים, חָרוּת עַל
16 הַלּוּחוֹת[8]), כְּמוֹ כֵן יֵשׁ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּאוֹתִיּוֹת
17 הַכְּתִיבָה וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בְּכָל נֶפֶשׁ אֱלֹקִית,
18 וְגַם לְמַעְלָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת
19 הַחֲקִיקָה לְמַעְלָה הוּא עִנְיַן גְּלִיף גָּלִיפוּ בְּטָהִירוּ
20 עִלָּאָה[9]. פֵּרוּשׁ: ׳טָהִירוּ עִלָּאָה׳ הוּא מִלְּשׁוֹן
21 ״כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֳהַר״[10], דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת
22 הֶאָרָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְהִתְהַוּוּת בְּחִינַת
23 הַכֶּתֶר (בְּחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳ וּבְחִינַת ׳עַתִּיק
24 יוֹמִין׳) מֵהֶאָרָה זוֹ, נִקְרָא ״גְּלִיף גָּלִיפוּ״, שֶׁהוּא
25 עִנְיַן הַחֲקִיקָה, לְהוֹרוֹת שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר מִתְאַחֶדֶת
26 בְּתַכְלִית בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, וְלָכֵן נִמְשָׁל לַחֲקִיקָה,
27 שֶׁהִיא כְּאִלּוּ אֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר נוֹסָף כְּלָל, זוֹלַת
28 הַמַּהוּת שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הַחֲקִיקָה, וְהַיְנוּ לְפִי
29 שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר הִיא עֲדַיִן מִכְּלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־
30 סוֹף. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הִתְהַוּוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת
41 (מִכְתַּב אֱלֹקִים, חָרוּת עַל
42 הַלּוּחוֹת[8]), כְּמוֹ כֵן יֵשׁ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת
43 דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בְּכָל נֶפֶשׁ אֱלֹקִית, וְגַם
44 לְמַעְלָה באלוקות עצמו, כפי שממשיך ומפרט.

45 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה לְמַעְלָה באלוקות
46 הוּא עִנְיַן הנזכר בזוהר לגבי תחילת התעוררות הרצון העליון להאציל
47 ספירות ולברוא עולמות גָּלִיף גָּלִיפוּ בְּטָהִירוּ עִלָּאָה[9] חקק חקיקה
48 בטוהר (האור) העליון. פֵּרוּשׁ: ׳טָהִירוּ עִלָּאָה׳ האמור בזוהר על האור
49 האלוקי הוּא מִלְּשׁוֹן ״כְּעֶצֶם
50 הַשָּׁמַיִם לָטֳהַר״[10], לשון אור
51 וגילוי דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת
52 הֶאָרָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,
53 התגלות של האור האינסופי הלא
54 מוגבל, וְהִתְהַוּוּת בְּחִינַת הַכֶּתֶר
55 ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות
56 (על שתי הבחינות שבו בְּחִינַת
57 ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳ ׳פנים ארוכות׳
58 כלומר אור וגילוי רב ו׳ארוך׳ וּבְחִינַת
59 ׳עַתִּיק יוֹמִין׳ דרגה פנימית יותר
60 ב׳כתר׳, שנעתק ונבדל מבחינת ׳יום׳
61 וגילוי) מֵהֶאָרָה זוֹ, היינו התהוות
62 ה׳כתר׳ מהאין־סוף נִקְרָא ״גְּלִיף
63 גָּלִיפוּ״, שֶׁהוּא עִנְיַן
64 הַחֲקִיקָה, כלומר, אופן התהוות
65 בחינת ה׳כתר׳ מהאין־סוף הוא בדרך
66 ׳חקיקה׳ לְהוֹרוֹת שֶׁבְּחִינַת
67 הַכֶּתֶר מִתְאַחֶדֶת בְּתַכְלִית
68 בהתאחדות מוחלטת בְּאוֹר־אֵין־
69 סוֹף, וְלָכֵן נִמְשָׁל אופן התהוות
70 הכתר לַחֲקִיקָה, שֶׁהִיא כְּאִלּוּ
71 אֵין כָּאן במציאות הזו של אותיות
72 חקוקות שׁוּם דָּבָר נוֹסָף כְּלָל על
73 הדבר שעליו הן חקוקות, זוֹלַת מלבד
74 הַמַּהוּת שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם
75 הַחֲקִיקָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת
76 הַכֶּתֶר הִיא עֲדַיִן מִכְּלַל
77 עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף הבריאה
78 נחלקת באופן כללי לעולמות האין־
79 סוף, היינו עולמות שבהם האור
80 האלוקי האין־סופי והבלתי מוגבל
81 מאיר בגלוי ולכן המציאות בעולמות
82 אלו בטלה לאלוקות בביטול מוחלט,
83 לבין עולמות ונבראים מוגבלים
84 (במידה כזו או אחרת) שבהם האור
85 האלוקי מאיר רק במידה מצומצמת
86 והמציאות בעולמות אלו (בכל עולם לפי ענינו) היא מציאות עם גדרים
87 משלה וככל שהעולם נחות יותר, הביטול לאלוקות פחות נרגש בו, ועל כך
88 מבואר כאן כי מאחר שבחינת הכתר (למרות קרבתה ל׳סדר השתלשלות׳ של

---

7) ראה זח״ג עג, א. 8) ע״פ תשא לב, טז. 9) זח״א טו, א. 10) משפטים כד, י.

ביאור בדרך אפשר

העולמות המוגבלים) היא חלק מעולמות האין־סוף, הרי ההתהוות שלה היא בבחינת 'אותיות החקיקה', כאמור. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הִתְהַוּוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, חָכְמָה וְחֶסֶד כוּ'**, שהם דרגות עם 'ציור' והגדרה, **הֲרֵי בֵּינָן שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף** האור האלוקי הבלי־גבול **לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל**[11], הוא איננו מוגדר ו'מצויר' בכל המידות הללו כלל, אלא נעלה ומופשט מהן, כנאמר ב'פתח אליהו' **לְכָךְ נִמְשְׁלוּ** עשר הספירות והדרך בה נתהוו **לְאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁהַדִּיּוּ הוּא דָּבָר זָר,** מהות אחרת ושונה לחלוטין ביחס לקלף **רַק שְׁנֵּתְאַחֵד עִם הַקְּלָף. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה** למעלה באלוקות **הוּא בְּבְחִינַת הַמַּחְשָׁבָה** העלוינה, בדרגה הכי גבוהה ונעלית שבה **(לֹא רַק בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה עִלָּאָה,** מחשבה עליונה, **בְּחִינַת בִּינָה** של עולם האצילות, **אֶלָּא בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה סְתִימָאָה** מחשבה סתומה ונעלמת **שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה וּבִינָה דַּאֲצִילוּת** שהם מחשבה כפי שבאה באופן גלוי ומוגדר, אלא זוהי מחשבה סתומה שלמעלה מגילוי, **בְּחִינַת "גָּלִיף גָּלִיפוּ בְּטָהִירוּ עִלָּאָה",** וכשם שהשורש העליון של הבריאה והתהוות הכתר הם באופן של 'חקיקה', כך גם לגבי שורש הנשמות ואופן התהוות הנשמות, **שֶׁעַל זֶה** על התהוות הנשמה משורשה העליון במחשבה העליונה **נֶאֱמַר[12] נְשָׁמָה שֶׁנְּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא, שֶׁנִּמְשְׁכָה מִבְּחִינַת 'טְהִירוּ עִלָּאָה') הוּא עִנְיַן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, וּכְפִי שֶׁיָּרְדָה לְמַטָּה** לעולם הזה ונתלבשה בגוף גשמי שהם מהות שונה ממהות הנשמה **הֲרֵי הִיא** הנשמה **בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה.**

וְזֶהוּ "בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ"[13], שֶׁעִנְיַן הַהֲלִיכָה בִּבְחִינַת מְהַלֵּךְ בִּלְתִּי שִׁיעוּר וּגְבוּל בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף (שֶׁזֶּהוּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַהֲלִיכָה) הוּא בִּבְחִינַת הַחֲקִיקָה דַּוְקָא, שֶׁזּוֹהִי מְדַרֶגֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְלָכֵן נִקְרָאִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הָעוֹבְדִים אֶת ה' דַּוְקָא גְּבוּל וְשִׁיעוּר **בְּשֵׁם מְהַלְּכִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] בנבואת זכריה בדבר ה' ליהושע הכהן הגדול **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, וְהֵינוּ, שֶׁמַּלְאָכִים (שֶׁשָּׁרְשָׁם** באלוקות **מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה,** כמבואר לעיל בתחילת המאמר) **נִקְרָאִים "עוֹמְדִים",** כלומר, נמצאים תמיד באותה דרגה, **דְּאַף שֶׁגַּם בַּמַּלְאָכִים יֶשְׁנוֹ עִנְיַן שֶׁל עֲלִיָּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּבֵּי מַלְאָכִים "וְעוֹף יְעוֹפֵף"[15], שֶׁיְּכוֹלִים לָעוּף וְלַעֲלוֹת בְּעִילּוּי עַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת**[16], עד לדרגות גבוהות ביותר, ואם כן לכאורה גם המלאכים הם 'מהלכים', בכל זאת המלאכים נקראים 'עומדים' כי **הֲרֵי זוֹ** העלייה וההתקדמות של המלאכים מדרגה לדרגה **עֲלִיָּה שֶׁבְּעֶרֶךְ וּבְהַדְרָגָה,** עלייה והתקדמות רק יחסית לדרגה הקודמת שלהם **וְלָכֵן נִקְרֵאת** עלייה והתקדמות זו **בְּשֵׁם 'עֲמִידָה' לְגַבֵּי אֲמִתִּית עִנְיַן הַהֵילּוּךְ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי־גְּבוּל**[17], עלייה ללא כל יחס והשוואה לדרגה הקודמת, **שֶׁשַּׁיָּךְ דַּוְקָא בַּנְּשָׁמוֹת מִצַּד שָׁרְשָׁן בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה**[18], **וְלָכֵן עַלְיָתָן הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל,** עם האין־סוף והבלי־גבול האמיתי, יש לנשמות את הכוח להתעלות בעליות עד אין סוף **וְלָכֵן עַלְיָתָן הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, עַד** האין־סוף

ביאור בדרך אפשר

אין סופי ולא רק בשיעור מוגבל **(שֶׁזֶּהוּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַהֲלִיכָה** הליכה אמיתית היא הליכה שאין לה גבול, כי כל עוד ההליכה מוגבלת היא לא התקדמות אמיתית ביחס למצב הקודם) **הוּא בִּבְחִינַת הַחֲקִיקָה דַּוְקָא, שֶׁזּוֹהִי מְדַרֶגֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם** ומקורם באלוקות **מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְלָכֵן נִקְרָאִים** נשמות ישראל העובדים את ה' ללא גבול ושיעור **בְּשֵׁם מְהַלְּכִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] בנבואת זכריה בדבר ה' ליהושע הכהן הגדול **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, וְהֵינוּ, שֶׁמַּלְאָכִים (שֶׁשָּׁרְשָׁם** באלוקות **מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה) נִקְרָאִים "עוֹמְדִים",** כמבואר לעיל בתחילת המאמר) **נִקְרָאִים "עוֹמְדִים",** כלומר, נמצאים תמיד באותה דרגה, **דְּאַף שֶׁגַּם בַּמַּלְאָכִים יֶשְׁנוֹ עִנְיַן שֶׁל עֲלִיָּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּבֵּי מַלְאָכִים "וְעוֹף יְעוֹפֵף"[15], שֶׁיְּכוֹלִים לָעוּף וְלַעֲלוֹת בְּעִילּוּי עַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת**[16], עד לדרגות גבוהות ביותר, ואם כן לכאורה גם המלאכים הם 'מהלכים', בכל זאת המלאכים נקראים 'עומדים' כי **הֲרֵי זוֹ** העלייה וההתקדמות של המלאכים מדרגה לדרגה **עֲלִיָּה שֶׁבְּעֶרֶךְ וּבְהַדְרָגָה,** עלייה והתקדמות רק יחסית לדרגה הקודמת שלהם **וְלָכֵן נִקְרֵאת** עלייה והתקדמות זו **בְּשֵׁם 'עֲמִידָה' לְגַבֵּי אֲמִתִּית עִנְיַן הַהֵילּוּךְ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי־גְּבוּל**[17], עלייה ללא כל יחס והשוואה לדרגה הקודמת, **שֶׁשַּׁיָּךְ דַּוְקָא בַּנְּשָׁמוֹת מִצַּד שָׁרְשָׁן בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה**[18], כיוון שהשורש של הנשמות למעלה באלוקות ואופן התהוות הנשמות הוא ב'אותיות החקיקה' והן דבר אחד ממש

11) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). 12) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב). 13) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 334 ואילך (ממאמר זה). 14) זכרי' ג, ז. 15) זח"א מו, ב. 16) לקו"ת שמיני יח, ד. 17) ראה ד"ה צאינה וראינה תר"ס. ובכ"מ. 18) ראה

ביאור בדרך אפשר

עד שיהיו לאחדים ממש במקורן ושרשן כפי שחקוקות באור אין־סוף מתחילת התהוותן.

ג) ומוסיף בלקוטי תורה[19] במאמר זה לבאר המשך הכתוב ("אם בחקתי תלכו) ואת מצותי תשמרו": אבל מחמת גשמיות הגוף, לא תעמוד ולא תקום החקיקה והחילוף הזה ("בחקתי תלכו") כיוון שהנשמה מלובשת בגוף גשמי, ההתקרבות של הנשמה לאלוקות וההתעלות שלה עד אין־סוף הנקראת ׳חקיקה׳ וה׳הליכה׳ ומרומזת בכתוב ׳אם בחוקותי תלכו׳, כמבואר לעיל, לא יכולה להיות בלתי שמירת כלי, ללא כלי שמכיל ושומר ואשר על־ידי כלי זו תפון ה׳חקיקה׳ ו׳ההליכה׳ לעד ותתקיים לנצח ולא תחלוף לאחר זמן קצר, על כן נאמר אחר־זה לאחר "אם בחוקותי תלכו" ובהמשך לכך "ואת מצותי תשמרו", כי רמ״ח מצות־עשה הן כדברי הזוהר, רמ״ח אברין דמלכא[20], אברי המלך, ומשמעות הדברים היא כמו הגוף האדם שהוא כלי לנשמה הנפשית אשר שורה במח ומתפשטת לכל האברים, וכך המצוה היא כלי להמשכת אור אלוקי מלמעלה למטה ומביאה אותו לידי גילוי.

ויש לקשר זה עם המבואר בלקוטי תורה׳ בהתחלת ספר ויקרא[21] [במנהג ישראל לקשר סיום כל ספר עם תחלתו, כיון שענוץ סופן בתחלתן[22]], בענין אתערותא־דלעילא שנמשכת מלמעלה, הנה בזמן יכלה כח התעוררות זאת, וגם כאשר נתעורר נפשו מזה, הנה יוכל להיות חולף ועובר להסתלק והעלם, כי בהסתלק האדם עליונה זו שאינה מאירה רק בעת רצון, אזי היה כלא היה בטבת האדם עליונה, לכן בהסתלק האור בטלה האהבה שנסתעף ממנה. וכשיש עת רצון שנמשך מלמעלה התעוררות זאת את נפש האדם, הנה יוכל להיות חולף ועובר להסתלק והעלם, כי בהסתלק האדם עליונה זו שאינה מאירה רק בעת רצון, אזי היה כלא היה בטבת האדם עליונה, לכן בהסתלק האור בטלה האהבה שנסתעף ממנה. וכשיש עת רצון שנמשך מלמעלה התעוררות זאת את נפש האדם, הנה תכף ומיד יתחיל האדם לעורר אתערותא־דלתתא מצד עצמו, ואזי יהיה דבר המתקיים (ועל־דרך־זה מבואר גם בלקוטי תורה׳ בפרשתנו (סוף ספר ויקרא), שהחקיקה והחילוף של הנשמה שמצד שרש הנשמה שהוא בבחינת ׳אותיות החקיקה׳ הוא על־דרך הענין דאתערותא־

ביאור בדרך אפשר

האדם, להתעלות ולהתקרב לאלוקות שבאשר יש אתערותא־דלעילא, וכתוצאה מכך האדם מתעורר ב׳אתערותא דלתת׳ הנה בזמן זמן קצר יכלה כח התעוררות זאת והשפעתו תפוג, וגם באשר נתעורר נפשו מזה וה׳אתערותא דלעילא׳ פעלה באדם התעוררות, הנה יוכל להיות חולף ועובר הההתפעלות, מאחר שלא היתה רק בסבת האורה עליונה אבל היא לא חוללה שינוי מהותי באדם עצמו, לכן בהסתלק האור שנמשך והאיר מלמעלה בטלה האהבה שנסתעף ממנה בעקבות ההתעוררות. וכשיש עת רצון שנמשך מלמעלה התעוררות לזה למנוע מצב בו ההתפעלות וההתעוררות בעקבות ׳אתערותא דלעילא׳ תחלוף לאחר זמן קצר, שבאשר יש עת רצון שנמשך מלמעלה התעוררות היא להעיר את נפש האדם, וההמשכה וההתעוררות היא מצד מעלה וסגולה של הזמן אך לא בעקבות פעולה של האדם, הנה תכף ומיד עם תחילת ההתעוררות שבאה מלמעלה, יתחיל האדם לעורר אתערותא־דלתתא מצד עצמו, ואזי יהיה דבר המתקיים (ועל־דרך־זה מבואר גם בלקוטי תורה׳ בפרשתנו (סוף ספר ויקרא), שהחקיקה והחילוף של הנשמה שמצד שרש הנשמה שהוא בבחינת ׳אותיות החקיקה׳ הוא על־דרך הענין דאתערותא־

1 עד שיהיו לאחדים ממש במקורן ושרשן כפי
2 שחקוקות באור אין־סוף.
3 ג) ומוסיף בלקוטי תורה׳[19] לבאר המשך
4 הכתוב ("אם בחקתי תלכו) ואת
5 מצותי תשמרו": אבל מחמת גשמיות הגוף, לא
6 תעמוד ולא תקום החקיקה והחילוף הזה
7 ("בחקתי תלכו") בלתי שמירת כלי, אשר על־
8 ידי כלי זו תפון לעד, על כן נאמר אחר־זה
9 "ואת מצותי תשמרו", כי רמ״ח מצות־עשה הן
10 רמ״ח אברין דמלכא[20], כמו האבר שהוא כלי
11 אשר בו נמשך חיות ממקור החיות אשר שורה
12 במח, וכך המצוה היא כלי להמשכת אורו
13 יתברך.
14 ויש לקשר זה עם המבואר בלקוטי תורה׳
15 בהתחלת ספר ויקרא[21] [במנהג ישראל
16 לקשר סיום כל ספר עם תחלתו, כיון שענוץ
17 סופן בתחלתן[22]], בענין אתערותא־דלעילא
18 ואתערותא־דלתתא, שכאשר יש אתערותא־
19 דלעילא שנמשכת מלמעלה, הנה בזמן זמן
20 יכלה כח התעוררות זאת, וגם כאשר נתעורר
21 נפשו מזה, הנה יוכל להיות חולף ועובר
22 ההתפעלות, ואין לה קיום, כי בהסתלק האדם
23 עליונה זו שאינה מאירה רק בעת רצון, אזי היה
24 כלא היה ההתפעלות, מאחר שלא היתה רק
25 בסבת האדם עליונה, לכן בהסתלק האור בטלה
26 האהבה שנסתעף ממנה. והעצה לזה, שכאשר
27 יש עת רצון שנמשך מלמעלה התעוררות להעיר
28 את נפש האדם, הנה תכף ומיד יתחיל האדם
29 לעורר אתערותא־דלתתא, ואזי יהיה דבר
30 המתקיים (ועל־דרך־זה בלקוטי תורה׳ בפרשתנו (סוף ספר ויקרא),
31 שהחקיקה והחילוף שמצד שרש הנשמה הוא על־דרך הענין דאתערותא־

המשך תרס״ו ע׳ תפט ואילך. ע׳ תצט ואילך. 19) מה, ג. מז, א. 20) ראה תקו״ז ת״ל (עד, סע״א). תניא פ״ד. רפכ״ג. ועוד. 21) ב, ב ואילך. 22) ספר יצירה פ״א מ״ז.

ביאור בדרך אפשר

דִּלְעֵילָא כתוצאה מכך שזהו שורש הנשמה למעלה, וְהָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהִיא בְּדוּגְמַת שְׁמִירַת כְּלִי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּפּוֹן לָעַד וגו' ההתעוררות לְעַד ולא תחלוף, הִיא עַל־דֶּרֶךְ הָאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא מצד האדם שֶׁפּוֹעֶלֶת שֶׁהַאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא תִּהְיֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם, כמבואר לעיל).

ד) וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיַן "מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" הוּא לֹא רַק שְׁמִירַת כְּלִי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּפּוֹן לָעַד, הִיא עַל־דֶּרֶךְ הָאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא שֶׁפּוֹעֶלֶת שֶׁהַאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא תִּהְיֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם).

ביאור בדרך אפשר

אלא כלי לשמר אותה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא גַּם אפילו לְגַבֵּי הָאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא. וְהַיְנוּ, והמעלה המיוחדת באתערותא דלתתא היא שֶׁאַף שֶׁהַאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא שְׁנִמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה מִצַּד־עַצְמָהּ הִיא מִמַּדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים מַגִּיעַ שָׁם[24], ואין ביכולת האדם לפעול התעוררות והמשכה מדרגה נעלית כל כך וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא רַק מִצַּד "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[25], רק בחסדו וטובו של הקדוש־ברוך־הוא ולא כשכר או כתוצאה ממעשי האדם, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ עִלּוּי ויתרון גָּדוֹל יוֹתֵר בְּאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא[26] שלא קיים באתערותא דלעילא (וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי שֶׁאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם בְּאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא שלא תחלוף במהירות אלא תמשיך לעד, אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הדבר תמוה, הֲרֵי כְּשֵׁם שֶׁאֵין צוֹרֶךְ בְּאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא מלמעלה למטה, אלא היא נמשכת מצד הקב"ה עצמו, כָּךְ לֹא יִהְיֶה צוֹרֶךְ בְּאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא כְּדֵי לִפְעוֹל קִיּוּם בָּאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא שלא תחלוף במהירות, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה שֶׁבָּהּ לֹא נוֹגֵעַ מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים, וְנִמְשֶׁכֶת רַק מִצַּד "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא" ואם כן מדוע קיומה של האתערותא דלעילא הוא על ידי האתערותא דלתתא, אלא טעם הדבר הוא משום שאכן לאתערותא דלתתא יש מעלה ויתרון לגבי האתערותא דלעילא, ולכן התאתערותא דלעילא נסמכת ועומדת ומתקיימת על האתערותא דלתתא).

1 דִּלְעֵילָא, וְהָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהִיא בְּדוּגְמַת
2 שְׁמִירַת כְּלִי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּפּוֹן לָעַד, הִיא עַל־
3 דֶּרֶךְ הָאִתְעָרוּתָא־דְּלְתַתָּא שֶׁפּוֹעֶלֶת
4 שֶׁהַאִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא תִּהְיֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם).
5 ד) וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיַן "מִצְוֹתַי
6 תִּשְׁמְרוּ" הוּא לֹא רַק שְׁמִירַת כְּלִי
7 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּפּוֹן לָעַד הַחֲקִיקָה וְהַהִילּוּף, אֶלָּא
8 עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה ("מִצְוֹתַי
9 תִּשְׁמְרוּ") בָּאִים לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵעִנְיַן
10 הַחֲקִיקָה שְׁמִצַּד שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנְּשָׁמָה (כְּדִלְקַמָּן).
11 וְזֶהוּ שֶׁהַסֵּדֶר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁתְּחִלָּה נֶאֱמַר "בְּחֻקֹּתַי
12 תֵּלֵכוּ", וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, כֵּיוָן
13 שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, בִּבְחִינַת "מַעֲלִין
14 בַּקֹּדֶשׁ"[23]. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיַן אִתְעָרוּתָא־
15 דִּלְעֵילָא וְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, שֶׁפְּעוּלַת
16 הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הִיא לֹא רַק שֶׁהַאִתְעָרוּתָא־
17 דִּלְעֵילָא תִּהְיֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם, אֶלָּא עוֹד זֹאת,
18 שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא גַּם לְגַבֵּי
19 הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא. וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁהַאִתְעָרוּתָא־
20 דִּלְעֵילָא שְׁנִמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה מִצַּד־עַצְמָהּ הִיא
21 מִמַּדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים
22 מַגִּיעַ שָׁם[24], וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא רַק מִצַּד "כִּי חָפֵץ
23 חֶסֶד הוּא"[25], מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ עִלּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר
24 בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא[26] (וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי
25 שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם בְּאִתְעָרוּתָא־
26 דִּלְעֵילָא, אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הֲרֵי כְּשֵׁם שֶׁאֵין צוֹרֶךְ
27 בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אֶת
28 הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, כָּךְ לֹא יִהְיֶה צוֹרֶךְ
29 בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא כְּדֵי לִפְעוֹל קִיּוּם
30 בָּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה שֶׁבָּהּ לֹא נוֹגֵעַ מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים,
31 וְנִמְשֶׁכֶת רַק מִצַּד "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא").

23) ברכות כח, א. וש"נ. 24) ראה לקו"ת שה"ש כג, ד ואילך. וראה לקו"ת ויקרא שם. ועוד. 25) מיכה ז, יח. 26) ראה לקו"ת תזריע (כ, ב) ושה"ש (כב, ג. כג, ד ואילך) - דהאתעדל"ע הנמשכת ע"י אתעדל"ת היא מבחי' פנימית יותר, ולכן עי"ז דוקא "יולדת זכר" - אה"ר דוקא. וראה לקו"ת ויקרא שם ג, ג.

ביאור בדרך אפשר

ה) **וְיוּבָן** בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ[27] (שֶׁזֶּהוּ גַּם סִיּוּם סֵפֶר וַיִּקְרָא) בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר רַז״ל[28] ״דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ״, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה (״מֵאַיִן בָּאתָ״) הוּא מִבְּחִינַת אַיִן, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת הַחָכְמָה האלוקית העליונה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא. ״וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ״, ״אָן״ נוֹפֵל עַל מָקוֹם מסויים, כְּמוֹ אָנָה פָּנֶיךָ מוּעָדוֹת[30], אָנָה אַתֶּם הוֹלְכִים, וְהַיְנוּ כִּי עִקַּר הַהִתְחַיְּבוּת הוּא בְּתִחַיַּת הַמֵּתִים שֶׁהוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּמָקוֹם גַּשְׁמִי. וְלִכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ ״מֵאַיִן״ - חָכְמָה, וְהוֹלֵךְ ״לְאָן״ - מָקוֹם גַּשְׁמִי [וַהֲיַנוּ, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה היא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה, וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְרִידָה מִבְּחִינַת ׳אַיִן׳ (שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה) יִהְיֶה הַשָּׂכָר (הָעֲלִיָּה) שֶׁל הַנְּשָׁמָה בִּבְחִינַת ׳אָן׳, בְּחִינַת מָקוֹם, שֶׁלְּמַטָּה מִבְּחִינַת ׳אַיִן׳]. אֶלָּא כִּי זֶהוּ עַל־יְדֵי גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף, דְּקַמְּיהּ רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת שָׁוִין, עַל כֵּן יִהְיֶה הַגִּלּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, ״דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״. וְזֶהוּ ״וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד״ כּוֹ׳, בְּחִינַת ״מִי בָּרָא אֵלֶּה״[31], זֶהוּ בְּחִינַת גָּבוֹהַּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[32] מִי יִתֵּן כּוֹ׳ וְהַיְנוּ בְּחִינַת ׳עַתִּיקָא קַדִּישָׁא כּוֹ׳. **וְהָעִנְיָן** בְּזֶה, שֶׁדְּוָקָא בַּעֲבוּרַת הָאָדָם נִשְׁלֶמֶת כְּלַלוּת הָעַצְמוּת (שֶׁלְּמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ מִבְּחִינַת הָ׳אַיִן׳ דְּיִרְאָה בְּתַחְתּוֹנִים״[34], ״נִתְאַוָּה״ דַּיְקָא, שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ הַנַּ״ל בפירוש דברי המשנה ״ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון״, כמובא לעיל, ש״מי״ היא דרגה גבוהה ביותר ״וְהַיְנוּ בְּחִינַת עַתִּיקָא קַדִּישָׁא כּוֹ״״, עַל כֵּן יִהְיֶה הַגִּלּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, ״דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״ כמאמר חכמינו ז״ל שהקדוש־ברוך־הוא ׳נתאווה׳ שדווקא העולם הזה הגשמי התחתון יהיה לו ׳דירה׳ ומקום ראוי להשראת וגילוי אלוקות.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בהמשך דברי המשנה ״דע מאין באת ולאן אתה הולך״, **וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד״** (ליתן דין וחשבון) **כּוֹ׳, בְּחִינַת ״מִי בָּרָא אֵלֶּה״**[31], **זֶהוּ בְּחִינַת גָּבוֹהַּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[32] **מִי יִתֵּן כּוֹ׳ וְהַיְנוּ בְּחִינַת ׳עַתִּיקָא קַדִּישָׁא׳** ׳עתיק יומין׳ שהוא הבחינה הפנימית ב׳כתר עליון׳ כמבואר לעיל **כּוֹ׳**, ואם כן ״לפני מי אתה עתיד״ מדבר בעליה נוספת, לבחינת ״עתיק״, למעלה מבחינה ״ולאן את הולך״, עשיית העולם הגשמי לדירה לאלוקות, שהיא עלייה לגבי בחינת ״מאין באת״, שורש הנשמה למעלה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁדְּוָקָא בַּעֲבוּרַת הָאָדָם נִשְׁלֶמֶת כְּלַלוּת הָעַצְמוּת הכוונה של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **(שֶׁלְּמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ** ללא כל יחס והשוואה **מִבְּחִינַת הָ׳אַיִן׳ דְּחָכְמָה** שהיא דרגה נמוכה יחסית ל׳עצמות׳) כדברי המדרש **שֶׁ״נִּתְאַוָּה״**[33] הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״**[34], שהעולמות התחתונים, ובמיוחד העולם הזה הגשמי שאין תחתון למטה ממנו, יהיו ׳דירה׳, מקום מתאים וראוי, להשראת השכינה וגילוי אלוקות, **״נִתְאַוָּה״ דַּיְקָא,** וחכמינו ז״ל דייקו ואמרו שרצון זה נקרא ׳תאווה׳, רצון עמוק ופנימי למעלה מבחינת החכמה, **שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ הַנַּ״ל** בפירוש

1 ה) וְיוּבָן בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳
2 בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ[27] (שֶׁזֶּהוּ גַּם סִיּוּם
3 סֵפֶר וַיִּקְרָא) בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר רַז״ל[28] ״דַּע מֵאַיִן
4 בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ״, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה (״מֵאַיִן
5 בָּאתָ״) הוּא מִבְּחִינַת אַיִן, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת הַחָכְמָה,
6 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא. ״וּלְאָן אַתָּה
7 הוֹלֵךְ״, ״אָן״ נוֹפֵל עַל מָקוֹם, כְּמוֹ אָנָה פָּנֶיךָ
8 מוּעָדוֹת[30], אָנָה אַתֶּם הוֹלְכִים, וְהַיְנוּ כִּי עִקַּר
9 הַגְמוּל הוּא בְּתִחַיַּת הַמֵּתִים שֶׁהוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה
10 בְּמָקוֹם גַּשְׁמִי. וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ ״מֵאַיִן״
11 - חָכְמָה, וְהוֹלֵךְ ״לְאָן״ - מָקוֹם גַּשְׁמִי [וַהֲיַנוּ,
12 שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה היא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה,
13 וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְרִידָה מִבְּחִינַת ׳אַיִן׳ (שֹׁרֶשׁ
14 הַנְּשָׁמָה) יִהְיֶה הַשָּׂכָר (הָעֲלִיָּה) שֶׁל הַנְּשָׁמָה
15 בִּבְחִינַת ׳אָן׳, בְּחִינַת מָקוֹם, שֶׁלְּמַטָּה מִבְּחִינַת
16 ׳אַיִן׳]. אֶלָּא כִּי זֶהוּ עַל־יְדֵי גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף,
17 דְּקַמְּיהּ רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת שָׁוִין, עַל כֵּן יִהְיֶה
18 הַגִּלּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, ״דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״.
19 וְזֶהוּ ״וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד״ כּוֹ׳, בְּחִינַת ״מִי
20 בָּרָא אֵלֶּה״[31], זֶהוּ בְּחִינַת גָּבוֹהַּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[32]
21 מִי יִתֵּן כּוֹ׳ וְהַיְנוּ בְּחִינַת ׳עַתִּיקָא קַדִּישָׁא׳ כּוֹ׳.
22 **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, שֶׁדְּוָקָא בַּעֲבוּרַת הָאָדָם נִשְׁלֶמֶת
23 כְּלַלוּת הָעַצְמוּת (שֶׁלְּמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ
24 מִבְּחִינַת הָ׳אַיִן׳ דְּחָכְמָה) שֶׁ״נִּתְאַוָּה״[33] לִהְיוֹת לוֹ
25 יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״[34], ״נִתְאַוָּה״ דַּיְקָא,
26 שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ הַנַּ״ל
27 ״וְהַיְנוּ בְּחִינַת עַתִּיקָא קַדִּישָׁא כּוֹ״״, כִּי ׳עַתִּיק׳
28 הוּא בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה, ״נִתְאַוָּה״[35]. וְכֵיוָן

ביאור בדרך אפשר

1 וממשיך ומבאר בפרטיות יותר את מעלת האתערותא דלתתא לגבי האתערותא
2 דלעילא.
3 ה) וְיוּבָן בְּהַקְּדִים הַמְבֹאָר בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ[27]
4 פרשת בחוקותי (שֶׁזֶּהוּ גַּם סִיּוּם סֵפֶר וַיִּקְרָא) בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר
5 רַז״ל[28] ״דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן
6 אַתָּה הוֹלֵךְ״, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה
7 המקור שלה באלוקות (״מֵאַיִן
8 בָּאתָ״) הוּא מִבְּחִינַת אַיִן,
9 דְּהַיְנוּ בְּחִינַת הַחָכְמָה האלוקית
10 העליונה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29]
11 וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא. ״וּלְאָן
12 אַתָּה הוֹלֵךְ״, ״אָן״ נוֹפֵל עַל
13 מָקוֹם מסויים, כְּמוֹ אָנָה פָּנֶיךָ
14 מוּעָדוֹת[30], אָנָה אַתֶּם
15 הוֹלְכִים, וְהַיְנוּ ולכן היעד שאליו
16 האדם הולך נקרא ״אן״ שמשמעותו
17 כִּי עִקַּר הַגְמוּל השכר על לימוד
18 התורה וקיום המצוות הוּא בְּתִחַיַּת
19 הַמֵּתִים שֶׁהוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה
20 בְּמָקוֹם גַּשְׁמִי. וְלִכְאוֹרָה
21 תָּמוּהַּ, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ של האדם הוא
22 ״מֵאַיִן״ - חָכְמָה אלוקית עליונה,
23 וְהוֹלֵךְ ״לְאָן״ - מָקוֹם גַּשְׁמִי
24 והרי הגשמיות נחותה לאין שיעור
25 לגבי האלוקות הרוחנית, ואיך יתכן
26 שהשורש הוא רוחניות נעלית, והיעד
27 והמטרה היא מקום גשמי [וַהֲיַנוּ,
28 שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה
29 ממקורה ושורשה למעלה באלוקות
30 לעולם הזה ולגוף גשמי הִיא
31 לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה, כדי שבסופו של
32 דבר תתעלה למצב נעלה יותר מכפי
33 שהייתה לפני הירידה, וְאֵיךְ יִתָּכֵן
34 שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְרִידָה מִבְּחִינַת
35 ׳אַיִן׳ (שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה) יִהְיֶה
36 הַשָּׂכָר (הָעֲלִיָּה) שֶׁל הַנְּשָׁמָה
37 בִּבְחִינַת ׳אָן׳, בְּחִינַת מָקוֹם,
38 שֶׁלְּמַטָּה מִבְּחִינַת ׳אַיִן׳ והרי
39 השכר צריך להביא את האדם למצב
40 נעלה יותר מאשר המצב שבו היה לפני העבודה]. אֶלָּא כִּי זֶהוּ עַל־יְדֵי
41 גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף, דְּקַמְּיהּ שלפניו רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת שָׁוִין,

---

27) נ, ד. 28) אבות רפ״ג. 29) איוב כח, יב. 30) יחזקאל כא, כא. 31) ישעי׳ מ, כו. 32) ואתחנן ה, כו. 33) ראה תנחומא נשא טז. פרשתנו ג. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 34) וכידוע שכוונה זו היא בעצמותו ית׳ למעלה מכל טעם - ראה המשך תרס״ו ס״ע ז׳ ואילך. ובארוכה לקו״ש ח״ו ע׳ 21 ואילך. 35) ראה בארוכה שיחת ש״פ וישב תשל״ז.

ביאור בדרך אפשר

בחינת 'עתיק' יומין שהיא החלק הפנימי והעמוק של מדריגת ה'כתר', **כִּי 'עַתִּיק' הוּא בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה, "נִתְאַוָּה"**[35], כשם שבאדם יש כוחות 'פנימיים' שהם השכל והרגש, ויש כוחות 'מקיפים' נעלים יותר שהם כוח הרצון וכוח התענוג בנפש, כך גם למעלה יש, רצון ותענוג שלמעלה מהמוחין והמידות. והתענוג, שהיא הדרגה שבה נאמר 'נתאווה' הקדוש־ברוך־הוא שתהיה 'דירה בתחתונים' הוא בחינת 'עתיק' שלמעלה מהחכמה. **וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דַּעֲשִׂיַת "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים" הִיא בְּחִינַת 'אָן', מָקוֹם גַּשְׁמִי דַּוְקָא,** כי זהו הרצון העליון שכוונה עליונה זו תתמלא דוקא במקום מסוים, עולם הזה הגשמי, **הִנֵּה גַּם שָׁכַר הָעֲבוֹדָה** תחיית המתים **הוּא בְּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי ("לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ"), כַּיָּדוּעַ שֶׁהַשָּׂכָר הוּא בְּמָקוֹם הָעֲבוֹדָה** במקום שבו נעשתה העבודה, שם ניתן השכר. **וְזֶהוּ גַּם הַבְּאוּר בְּמַעֲלַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה מצד האדם (אפילו לגבי 'אתערותא דלעילא' שבאה מלמעלה), **שֶׁפּוֹעֶלֶת גַּם בָּעִנְיָנִים שֶׁהֵם מְצַד "כִּי חֶפֶץ חֶסֶד הוּא"** ואינם תלויים כלל בעבודת האדם, לכאורה איך בכוחה של 'אתערותא דלתתא' לפעול ולהשפיע בדרגה זו, אלא **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם מַגַּעַת לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת "כִּי חֶפֶץ חֶסֶד הוּא", כִּי כָּל הַהַמְשָׁכוֹת מִלְּמַעְלָה** כולל גם ההשפעה וההמשכה מבחינת 'כי חפץ חסד הוא' **הֵן בְּחִינַת אוֹרוֹת וְגִלּוּיִים** המתפשטים ומתגלים מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, מקור האור, ואם כן גם ההארות הנובעות מדרגות גבוהות ביותר הם רק הארה ולא גילוי של העצם עצמו, **וְאִלּוּ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם מִתְבַּטֵּאת** ובאה לידי גילוי ונשלמת **כָּרְנַת הָעַצְמוּת,** המטרה והתכלית שבבריאה שמצד ה'עצמות' **שֶׁלְּמַעְלָה אֲפִילּוּ מֵאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁמְּצַד "כִּי חֶפֶץ חֶסֶד הוּא"** ואת המטרה והכוונה של ה'עצמות' אפשר למלא ולהשלים דווקא ב'אתערותא דלתתא, כמבואר לעיל.

[וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁ"אָדָם רוֹצֶה בְּקֶבֶ שֶׁלּוֹ"[36], אמרו חכמינו ז"ל בגמרא "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו", כלומר אדם מעדיף כמות קטנה שהוא עצמו עמל בה מאשר לקבל כמות גדולה משל חברו (במקור מדובר במי שהפקיד אצל חברו פירות, ונאמר במשנה שהשומר לא יגע בפירות ולא ימכור אותם, למרות שיש חשש שירקיבו והכמות תפחת, כפירוש רש"י בגמרא שם בדיבור־המתחיל בקב שלו: "חביבה עליו על ידי שעמל בהן, וקב שיישאר לו מהם הוא רוצה יותר מתשעה קבין של אחרים שייקח בדמיהן אם ימכרם"), **הַיְנוּ שֶׁהָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג** (שהוא **פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן** שכן העובדה שאדם מתענג מדבר מסוים היא הגורם לכך שירצה בו)[37] **שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּדָבָר שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וְיגִיעָה דַּוְקָא, כִּי כַּוָּנַת הָעַצְמוּת** ("נִתְאַוָּה" כו') **מִתְבַּטֵּאת** ובאה לידי גילוי ונשלמת **דַּוְקָא בְּעִנְיָנִים שֶׁבָּאִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם** בעמל ויגיעה שלו **(וְלֹא בְּעִנְיָנִים שֶׁמְּקֻבָּל** האדם **מִלְּמַעְלָה בְּ'חֶסֶד חִנָּם'** בלי עמל ויגיעה), **וְלָכֵן רַק בָּהֶם** בדברים שהשקיע עמל ויגיעה **יֵשׁ גַּם לָאָדָם הַתַּעֲנוּג דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ,** ובדברים שהשיג ללא עמל ויגיעה יש לו תענוג במידה פחותה בהרבה, ולפעמים תענוג חיצוני בלבד]. **וְכֵיוָן שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא (עֲבוֹדַת הָאָדָם) מַגַּעַת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְמַעְלָה מִשְּׁנוּיִים (דְּלֹא כְּבְחִינַת עֲבוֹדַת הָאָדָם בָּאִים לְבְחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא"**[39] **(שֶׁזּוֹהִי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנוּיִים**[40]**), כִּי זֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לָכָךְ שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם בָּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא. הֵרֵי הִיא** ה'אתערותא דלתתא' שתתקיים לעד ולא תחלוף.

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהָעֲבוֹדָה דַּעֲשִׂיַת "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים" הִיא
2 בְּבְחִינַת 'אָן', מָקוֹם גַּשְׁמִי דַּוְקָא, הִנֵּה גַּם שָׂכַר
3 הָעֲבוֹדָה הוּא בְּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי ("לְאָן אַתָּה
4 הוֹלֵךְ"), כַּיָּדוּעַ שֶׁהַשָּׂכָר הוּא בְּמָקוֹם הָעֲבוֹדָה.
5 וְזֶהוּ גַּם הַבְּאוּר בְּמַעֲלַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא
6 שֶׁפּוֹעֶלֶת גַּם בָּעִנְיָנִים שֶׁהֵם מִצַּד "כִּי חֶפֶץ חֶסֶד
7 הוּא", שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם מַגַּעַת לְמַעְלָה
8 גַּם מִבְּחִינַת "כִּי חֶפֶץ חֶסֶד הוּא", כִּי כָּל
9 הַהַמְשָׁכוֹת מִלְּמַעְלָה הֵן בְּחִינַת אוֹרוֹת וְגִלּוּיִים,
10 וְאִלּוּ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם מִתְבַּטֵּאת כַּוָּנַת הָעַצְמוּת,
11 שֶׁלְּמַעְלָה אֲפִילּוּ מֵאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁמִּצַּד "כִּי
12 חֶפֶץ חֶסֶד הוּא". [וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁ"אָדָם רוֹצֶה
13 בְּקֶבֶ שֶׁלּוֹ"[36], הַיְנוּ שֶׁהָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג (פְּנִימִיּוּת
14 הָרָצוֹן)[37] שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּדָבָר שֶׁבָּא עַל־יְדֵי
15 עֲבוֹדָה וְיגִיעָה דַּוְקָא, כִּי כַּוָּנַת הָעַצְמוּת
16 ("נִתְאַוָּה" כו') מִתְבַּטֵּאת דַּוְקָא בְּעִנְיָנִים שֶׁבָּאִים
17 עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם (וְלֹא בְּעִנְיָנִים שֶׁמְּקֻבָּל
18 מִלְּמַעְלָה בְּ'חֶסֶד חִנָּם'), וְלָכֵן רַק בָּהֶם יֵשׁ גַּם
19 לָאָדָם הַתַּעֲנוּג דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ]. וְכֵיוָן שֶׁאִתְעָרוּתָא־
20 דִּלְתַתָּא (עֲבוֹדַת הָאָדָם) מַגַּעַת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
21 לְמַעְלָה מִשְּׁנוּיִים (דְּלֹא כְּבְחִינַת עֲבוֹדַת הָאָדָם
22 שֶׁבָּהֶם שַׁיָּךְ שְׁנוּיִים), לָכֵן חֲרֵי הִיא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם
23 בָּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא. וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁלְּאַחֲרֵי
24 הַבְּאוּר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא,
25 שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא "יִהְיֶה דָּבָר
26 הַמִּתְקַיֵּם", מִמִּשִׁיךְ לְבָאֵר[38] שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת
27 הָאָדָם בָּאִים לְבְחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא"[39]
28 (שֶׁזּוֹהִי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנוּיִים[40]), כִּי זֶהוּ
29 הַטַּעַם הַפְּנִימִי לָכָךְ שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת
30 קִיּוּם בָּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא.

---

36) ב"מ לח, א. 37) ראה רש"י שם (ד"ה קב שלו): חביבה עליו (משא"כ בכלל - ראה לקמן הערה 50). 38) ב, ד.
39) שמואל־א טו, כט. 40) ראה תו"א עב, ג. לקו"ש שה"ש כג, ג.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין תְּחִלַּת וְסִיּוּם הַ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ דְּסֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם מְדוּבָּר אודות מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה. אֶלָּא שֶׁבִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר מְדוּבָּר אודות מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהָעִנְיָן דְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגִּיעַ בִּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁמְּצַד "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא", וְלָכֵן דַּוְקָא הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם בָּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא. וּבְסִיּוּם הַסֵּפֶר מְדוּבָּר אודות שְׂכַר הָעֲבוֹדָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה לָעָתִיד־לָבֹא בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים[41], שֶׁהַשָּׂכָר יִהְיֶה בִּמְקוֹם הָעֲבוֹדָה, בִּבְחִינָה אָן׳, מָקוֹם גַּשְׁמִי, וְשָׁם דַּוְקָא יוּמְשַׁךְ גִּילוּי הָעַצְמוּת, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אַיִן׳ (שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה).

ו) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה גַּם עִם הַמְבֹאָר בְּסִיּוּם ה׳הוֹסָפוֹת׳ (נָעוּץ סוֹפָן בְּתְחִלָּתָן וְתְחִלָּתָן בְּסוֹפָן - גַּם בְּ׳סוֹפָן׳ שֶׁל ה׳הוֹסָפוֹת׳ לְ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ סֵפֶר וַיִּקְרָא[42], בְּעִנְיַן יוֹם־הַכִּפּוּרִים וְסוּכּוֹת. דְּהֵנָּה, מְבֹאָר שָׁם[43] שֶׁבְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים כְּתִיב[44] "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם", וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, דַּהֲרֵי בְּשַׁבָּת רגילה שאינה יום הכיפורים מְצָוָה לְהִתְעַנֵּג בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה[45], וְאִם־כֵּן יוֹם־הַכִּפּוּרִים שֶׁהוּא "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שַׁבָּת, מַדּוּעַ אָמַר הַכָּתוּב "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם" ביום זה, והרי לכאורה אם בשבת סתם יש מצוות עונג באכילה ושתייה, כל־שכן שכך צריך להיות ב׳שבת שבתון׳, בו ענין השבת מודגש וכפול?

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, כִּי שַׁבָּת הִיא הַמְשָׁכַת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳, ספירת החכמה העליונה (כמבואר בקבלה וחסידות שהחכמה, מקור השכל, נקראת ׳אבא׳, והבינה, ההסתעפות וההתרחבות של המוחין, נקראת ׳אימא) הֵינוּ בְּחִינַת חָכְמָה הַנִּקְרֵאת עֵדֶן, לשון תענוג, וְהַתַּעֲנוּג העליון הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּחָכְמָה ונמשך בשבת הֲרֵי הוּא בְּבְחִינָה ׳אָן׳, מָקוֹם גַּשְׁמִי, וְשָׁם דַּוְקָא בעולם הזה הגשמי יוּמְשַׁךְ גִּילוּי הָעַצְמוּת, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת ׳אַיִן׳ (שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה), ונמצא שהן בתחילת הספר והן בסיומו מדובר אודות מעלת העבודה של האדם אלא שבתחילתו מדובר על מעלת העבודה עצמה ובסיומו מדובר כיצד הדבר בא לידי ביטוי בשכר על העבודה.

ו) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה גַּם עִם הַמְבֹאָר בְּסִיּוּם ה׳הוֹסָפוֹת׳ (נָעוּץ סוֹפָן בְּתְחִלָּתָן וְתְחִלָּתָן בְּסוֹפָן - גַּם בְּ׳סוֹפָן׳ שֶׁל ה׳הוֹסָפוֹת׳ לְ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ סֵפֶר וַיִּקְרָא[42], בְּעִנְיַן יוֹם־הַכִּפּוּרִים וְסוּכּוֹת. דְּהֵנָּה, מְבֹאָר שָׁם[43] שֶׁבְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים כְּתִיב[44] "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם", וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, דַּהֲרֵי בְּשַׁבָּת מִצְוָה לְהִתְעַנֵּג בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה[45], וְאִם־כֵּן יוֹם־הַכִּפּוּרִים שֶׁהוּא "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שַׁבָּת, מַדּוּעַ אָמַר הַכָּתוּב "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם". אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, כִּי שַׁבָּת הִיא הַמְשָׁכַת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳, הֵינוּ בְּחִינַת חָכְמָה הַנִּקְרֵאת עֵדֶן, וְהַתַּעֲנוּג הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּחָכְמָה

ביאור בדרך אפשר

וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁלְּאַחֲרֵי הַבֹּאוּר בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ רֵישׁ ראש, התחלת פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא "יִהְיֶה ההתעוררות מלמעלה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם", מַמְשִׁיךְ לְבָאֵר[38] מתקרבים לאלוקות לְבְחִינַת "כִּי שָׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בָּאִים לְמַעְלָה לֹא אָדָם הוּא"[39] ממדרגת ׳אדם׳ (שֶׁזּוֹהִי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנוּיִים[40], כלשון הכתוב "כי לא אדם הוא להינחם" שב׳אדם׳ שייך שינוי וחרטה, ואילו ׳לא אדם׳ הוא למעלה משינויים), כִּי זֶהוּ הקשר של ׳אתערותא דלתתא׳ עם כוונת עצמותו שלמעלה משינויים, הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכָךְ שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שתתקיים לעד (אף שלכאורה ההתעוררות של האדם מצד עצמו מוגבלת לגבי ההתעוררות הבאה מלמעלה, כמבואר לעיל).

וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין תְּחִלַּת וְסִיּוּם הַ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ דְּסֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם גם בהתחלה וגם בסיום מְדוּבָּר אודות מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה של האדם. אֶלָּא שֶׁבִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר מְדוּבָּר אודות מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, בזמן הגלות, לפני מתן השכר של תחיית המתים לעתיד לבוא, ואופן העבודה בזמן הזה הוא שֶׁהָעִנְיָן דְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגִּיעַ בִּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁמְּצַד "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא", וְלָכֵן דַּוְקָא הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא פּוֹעֶלֶת קִיּוּם בָּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, כמבואר לעיל. וּבְסִיּוּם הַסֵּפֶר מְדוּבָּר אודות שְׂכַר הָעֲבוֹדָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה לָעָתִיד־לָבֹא בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים[41], שֶׁהַשָּׂכָר יִהְיֶה בִּמְקוֹם הָעֲבוֹדָה,

---

41) נוסף על הענין דתחה״מ כפי שישנו בזמן הזה, כידוע פתגם רבינו הזקן (ראה סה״ש תש״ג ע׳ 99) בפי׳ מארז״ל (ע״ז יו״ד, ב) ״זוטי דאית בכו מחי׳ מתים״, שאין לך דבר קר - מת - כמו השכל, וכאשר פועלים בשכל ענין של התלהבות כו׳, הרי זה ״תחיית המתים״ (ראה גם ״היום יום״ - יא סיון). 42) ועד״ז בס״פ ויקרא, שדוקא ע״י ״שיכיר בעצמו לשוב בתשובה״ מוסיף חמישיתו (ראה לקו״ת (שה״ש כד, ד) בבי׳ והחמישית לפרעה) ו״חומש על אותו חומש״ (רש״י ס״פ ויקרא). ובלקו״ת ס״פ ויקרא ״אחרי ה״א ממש תלכו.. וא״צ ללבושים״. עיי״ש. 43) נד, ד. 44) אמור כג, לב. 45) ראה רמב״ם הל׳ שבת פ״ל ה״ז. שו״ע אדה״ז ריש הל׳ שבת.

ביאור בדרך אפשר

עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הִתְלַבְּשׁוּת וְהַרְכָּבַת הַתַּעֲנוּג שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ לִהְיוֹת הַתַּעֲנוּג מִן הַחָכְמָה, התענוג הוא כוח כללי מופשט שיכול להיות מורכב ומלובש ולבוא לידי ביטוי בדברים שונים ויש עניין מיוחד בתענוג כשהוא מתלבש בחכמה, וכך גם התענוג העליון, כביכול, מלובש לפעמים בעניינים אחרים ולפעמים בחכמה,

וְעַל כֵּן מאחר שבשבת התענוג התלבש בחכמה, גַּם לְמַטָּה הַמְּצָוָה לְהִתְעַנֵּג בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה כוּ' כי כאשר יש עונג למעלה, כביכול, גם למטה זהו זמן של תענוג. אֲבָל בִּבְחִינַת "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן" דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים הוּא גִּלּוּי מִמְּקוֹר הַתַּעֲנוּגִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה, שֶׁאֵין הַתַּעֲנוּג מִדָּבָר שֶׁחוֹץ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הוּא 'תַּעֲנוּג עַצְמִי' בִּלְתִּי מוּרְכָּב[46]. וּלְאַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה בְּחַג הַסּוּכּוֹת (וּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת[47]) נִמְשָׁךְ לְהָאִיר בַּ'מַּקִּיפִים', וְאַחַר־כָּךְ יורד ונמשך גַּם בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "דַּע[48] אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶפֶשׁ חֶפְצָה" כוּ' [וּלְהָעִיר, שֶׁשִּׂיּוּם הַסֵּפֶר בַּתֹּרוֹת כוּ'"[49], חֶפְצָה דַּיְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן[50] - תַּעֲנוּג, הוּא עַל־דֶּרֶךְ סִיּוּם פָּרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי, בַּתֹּרוֹת "וְהֵינוּ בְּחִינַת עֲתִיקָא קַדִּישָׁא כוּ'", כִּי 'עַתִּיק' הוּא בְּחִינַת (עֲצְמוּת) הַתַּעֲנוּג].

וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמִינִי־עֲצֶרֶת הוּא בְּחִינַת הַשֶּׁמֶן[51] וְהָעֶסְעֶנְצִיָּע[52] שֶׁל כָּל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ"נֶפֶשׁ חֶפְצָה" שֶׁבְּ(סוּכּוֹת וּ)שְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הוּא לְמַעְלָה מֵהַתַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְכָּב דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים. וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ

ביאור בדרך אפשר

המתלבש בחכמה הרי הוא על־דרך־משל התלבשות והרכבת התענוג" אבל ביום הכיפורים צמים "כי הוא גילוי ממקור התענוגים שלמעלה מהחכמה". וּלְאַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה שנמשך ומתגלה התענוג העצמי הבלתי מורכב בְּחַג הַסּוּכּוֹת (וּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת[47]) נִמְשָׁךְ העונג העצמי לְהָאִיר בַּ'מַּקִּיפִים', וְאַחַר־כָּךְ יורד ונמשך גַּם בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "דַּע[48] אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶפֶשׁ חֶפְצָה" כוּ' [וּלְהָעִיר, שֶׁשִּׂיּוּם הַסֵּפֶר בַּתֹּרוֹת כוּ'"[49], חֶפְצָה דַּיְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן[50] - תַּעֲנוּג, הוּא עַל־דֶּרֶךְ סִיּוּם פָּרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי, בַּתֹּרוֹת "וְהֵינוּ בְּחִינַת עֲתִיקָא קַדִּישָׁא כוּ'", כִּי 'עַתִּיק' הוּא בְּחִינַת (עֲצְמוּת) הַתַּעֲנוּג].

וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמִינִי־עֲצֶרֶת הוּא בְּחִינַת הַשֶּׁמֶן[51] וְהָעֶסְעֶנְצִיָּע[52] שֶׁל כָּל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ"נֶפֶשׁ חֶפְצָה" שֶׁבְּ(סוּכּוֹת וּ)שְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הוּא לְמַעְלָה מֵהַתַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְכָּב דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים כי דוקא שמיני עצרת הוא הנקודה הכי עמוקה והכי פנימית של חודש תשרי. וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ אֶפְשָׁר איך יתכן

המובא כאן ש"התענוג מאכילה ושתייה כו' הם תענוג מדבר שחוץ ממנו... ואין זה כמו מקור התענוגים שאין התענוג מדבר שחוץ ממנו" ולכן בשבת מצווה להתענג במאכל ומשתה, כי "שבת היא המשכת מוחין... והתענוג

---

46) ראה סה"מ תרל"ה ח"ב ע' תלו ואילך. המשך תרס"ו ע' קה ואילך. 47) בלקו"ת שם נזכר רק סוכות. אבל ע"פ הידוע שגמר ההמשכה בפנימיות (קליטה) הוא בשמע"צ, מובן, שבסוכות כאן נכלל גם שמע"צ. 48) כן הוא גם בתניא רפמ"ב וכו', אבל בדברי הימים־א (כח, ט) ובנפש חפצה. 49) באוה"ת ויקרא (סוף ח"ב) נמצא דרוש זה בכמה שינויים והוספות. וידוע שכו"כ מאמרי דא"ח נאמרו כמה פעמים ובשינויים והוספות וכו' - עכ"פ מובן שהנמסר לדפוס ע"י הצ"צ, ה"ה "אויסגעקליבן (פון צווי טויזנט מאמרים" - היום יום, יד אדר א) וראה ג"כ אגה"ק דהצ"צ (נדפסה במפתחות ללקו"ת בתחילתן). 50) כידוע (לקו"ת שה"ש ד"ה לבבתני ספ"א (וש"נ). ועוד) ההפרש בין רצון וחפץ. וראה שו"ת הצ"צ אה"ע ח"ב סי' רסג. 51) ראה אוה"ת שמע"צ (ע' א'תתיז), וסד"ה ביום השמע"צ עדר"ת (ע' תלה) בשם הה"מ, שמיני הוא לשון שמן. ובסד"ה ביום השמע"צ תרצ"ד (סה"מ תיש"א ע' 87) ורד"ה ביום השמע"צ תש"ב, תש"ג, ועוד - לשון שמן ודשן. 52) אוה"ת בלק ע' תתקכו (בשם אדמ"ו נ"ע). וראה ד"ה ביום השמיני שלח בסה"מ תקס"ב (בסופו) ותרצ"ג (סה"מ קונטרסים ח"א רנד, א. תרצ"ג ע' תפה. ושם: "בשמע"צ הוא המשכת התמצית והעצמיות כו'").

ביאור בדרך אפשר

אֶפְשָׁר שֶׁהַתַּעֲנוּג דְּסוּכּוֹת וּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת שֶׁאָז יֵשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, גַּשְׁמִיִּים, יִהְיֶה נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַתַּעֲנוּג דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, שֶׁאָז מוּפְשָׁטִים מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. אַף הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ מַצַּד מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת ׳אָן׳, מָקוֹם גַּשְׁמִי דַּוְקָא, וְעַד לְהִתְעַסְּקוּת בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה גַּשְׁמִיִּים, שֶׁדַּוְקָא בָּזֶה יֶשְׁנוֹ תַּעֲנוּג הָעֲצָמוּת (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), כמבואר לעיל באריכות שדווקא בעבודת ה׳ בעולם הזה הגשמי נשלמת הכוונה והתכלית של הבריאה שהעולם יהיה ׳דירה׳ לאלוקות וּבְמֵילָא יֵשׁ בָּזֶה גַּם הַתַּעֲנוּג דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ ולא רק אור וגילוי והתפשטות מהעצם. וְהַיְנוּ, שֶׁהַתַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְכָּב דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, שֶׁאֵין הַתַּעֲנוּג מִדָּבָר שֶׁחוֹץ מִמֶּנּוּ, הוּא בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאַף שֶׁאֵינָן דָּבָר נִפְרָד חוּץ מֵהַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה, שֶׁאֵינָן דָּבָר נִפְרָד מֵהָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳, אֶלָּא הֵן מַעֲצְמוּתָהּ וּמַהוּתָהּ שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳, וחלק בלתי נפרד מעצם המהות שלה, סוף סוף חֲרֵי אֵין זֶה כְּמוֹ הַפְּשִׁיטוּת שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ מִצַּד־עַצְמָהּ שֶׁהִיא מוּפְשֶׁטֶת מִכָּל צוּרָה מַמָּשׁ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ב). וְאִלּוּ הַתַּעֲנוּג (״נֶפֶשׁ חֲפֵצָה״) שֶׁבְּסוּכּוֹת וּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הוּא ׳תַּעֲנוּג עַצְמִי׳ דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שאין לא שום ׳ציור׳ ושום הגדרה כלל, בְּדוּגְמַת הַפְּשִׁיטוּת שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ עַצְמָהּ כְּפִי שֶׁהִיא מוּפְשֶׁטֶת מִכָּל צוּרָה מַמָּשׁ.

ז) **וְעַל־פִּי־זֶה** יוּבַן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב ״בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״, שֶׁעַל־יְדֵי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה (״מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״) הרי אף שזו עבודה של האדם התחתון בעולם הזה הגשמי מַגִּיעִים מתעלים ומתקרבים לְמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר באלוקות מֵעִנְיַן הַחֲקִיקָה (״בְּחֻקֹּתַי״) והקשר העמוק והפנימי של הנשמה לאלוקות שכבר קיים בה שֶׁמַּצַּד שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה ללא עבודה מצד האדם, כִּי שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה הִיא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, ״גָּלִיף גְּלִיפוּ בְּטָהֳרוּ עִלָּאָה״, חקיקה בטוהר העליון, כמבואר לעיל, וטעם הדבר הוא שֶׁאַף שֶׁבְּחִינָה זוֹ אותיות החקיקה של ׳טהירו עילאה׳ מִתְאַחֶדֶת בְּתַכְלִית בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, כְּאִלּוּ אֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר נוֹסָף כְּלָל מלבד האין־סוף עצמו, חֲרֵי אֵין זֶה כְּמוֹ פְּשִׁיטוּת הָעֲצָמוּת שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהַצִּיּוּר דְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב שהדבר דומה ל׳פשיטות׳ של האבן הטובה לפני שנחקקו בה אותיות, כמבואר לעיל באריכות). וּכְדֵי לְהַגִּיעַ לִפְשִׁיטוּת הָעֲצָמוּת שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵעִנְיַן הַחֲקִיקָה, חֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה (״מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״), בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדִבְרִים גַּשְׁמִיִּים, בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, בְּחִינַת ׳אָן׳, ביטוי המורה על שייכות למקום גשמי מסויים, שֶׁבּוֹ דַּוְקָא נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנַת הָעֲצָמוּת ״לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״, כמבואר לעיל באריכות.

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַהִילּוּךְ (״תֵּלֵכוּ״), עלייה והתקדמות אמיתית שרק היא נקראת ׳הליכה׳ ולא ׳עמידה׳ במקום אחד,

ביאור בדרך אפשר

אֶפְשָׁר שֶׁהַתַּעֲנוּג דְּסוּכּוֹת וּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת שֶׁאָז יֵשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה גַּשְׁמִיִּים, יִהְיֶה נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַתַּעֲנוּג דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, שֶׁאָז מוּפְשָׁטִים מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. אַף הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ מַצַּד מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת ׳אָן׳, מָקוֹם גַּשְׁמִי דַּוְקָא, וְעַד לְהִתְעַסְּקוּת בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה גַּשְׁמִיִּים, שֶׁדַּוְקָא בָּזֶה יֶשְׁנוֹ תַּעֲנוּג הָעֲצָמוּת (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וּבְמֵילָא יֵשׁ בָּזֶה גַּם הַתַּעֲנוּג דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ. וְהַיְנוּ, שֶׁהַתַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְכָּב דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, שֶׁאֵין הַתַּעֲנוּג מִדָּבָר שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ, הוּא בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאַף שֶׁאֵינָן דָּבָר נִפְרָד חוּץ מֵהַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה, שֶׁאֵינָן דָּבָר נִפְרָד מֵהָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳, אֶלָּא הֵן מַעֲצְמוּתָהּ וּמַהוּתָהּ שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳, וְחֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד מִמַּעֲצַם הַמָּהוּת שֶׁלָּהּ, חֲרֵי אֵין זֶה כְּמוֹ הַפְּשִׁיטוּת שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ מִצַּד־עַצְמָהּ שֶׁהִיא מוּפְשֶׁטֶת מִכָּל צוּרָה מַמָּשׁ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ב). וְאִלּוּ הַתַּעֲנוּג (״נֶפֶשׁ חֲפֵצָה״) שֶׁבְּסוּכּוֹת וּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הוּא ׳תַּעֲנוּג עַצְמִי׳ דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שאין לא שום ׳ציור׳ ושום הגדרה כלל, בְּדוּגְמַת הַפְּשִׁיטוּת שֶׁל הָ׳אֶבֶן טוֹבָה׳ עַצְמָהּ כְּפִי שֶׁהִיא מוּפְשֶׁטֶת מִכָּל צוּרָה מַמָּשׁ.

ז) **וְעַל־פִּי־זֶה** יוּבַן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב ״בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״, שֶׁעַל־יְדֵי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה (״מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״) מַגִּיעִים לְמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר מֵעִנְיַן הַחֲקִיקָה (״בְּחֻקֹּתַי״) שֶׁמַּצַּד שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה הִיא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, ״גָּלִיף גְּלִיפוּ בְּטָהֳרוּ עִלָּאָה״, שֶׁאַף שֶׁבְּחִינָה זוֹ מִתְאַחֶדֶת בְּתַכְלִית בְּאוֹר־אֵין־סוֹף, כְּאִלּוּ אֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר נוֹסָף כְּלָל, חֲרֵי אֵין זֶה כְּמוֹ פְּשִׁיטוּת הָעֲצָמוּת שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהַצִּיּוּר דְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב). וּכְדֵי לְהַגִּיעַ לִפְשִׁיטוּת הָעֲצָמוּת שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵעִנְיַן הַחֲקִיקָה, חֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה (״מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״), בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדִבְרִים גַּשְׁמִיִּים, בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, בְּחִינַת ׳אָן׳, שֶׁבּוֹ דַּוְקָא נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנַת הָעֲצָמוּת ״לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַהִילּוּךְ (״תֵּלֵכוּ״), שֶׁהַהִילּוּךְ שֶׁמַּצַּד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַהילוּךְ שֶׁמְּצַד שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה בִּבְחִינַת הַחֲקִיקָה, עִם הֱיוֹתוֹ בְּאֵין־עֲרוֹךְ לְמַדְרֵגַת הַמַּלְאָכִים ונעלה לאין שיעור מהעלייה של המלאכים שנקראת 'עמידה' ולא 'הליכה', סוף סוף גם עלייה זו (שמצד שורש הנשמה) חֲרֵי זֶה עֲדַיִן בְּהַגְבָּלָה, כֵּיוָן שֶׁגַּם בְּחִינַת הַחֲקִיקָה אֵינָהּ כְּמוֹ פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת. וְאִלּוּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַהילוּךְ לְלֹא הַגְבָּלָה כְּלָל, חֲרֵי זֶה עֲדַיִן לֹא הַגְבָּלָה כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁגַּם בְּחִינַת הַחֲקִיקָה אֵינָהּ כְּמוֹ פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת. וְאִלּוּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַהילוּךְ לְמַטָּה, וְכִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: "וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ", שֶׁדָּוְקָא בִּבְחִינַת 'אָן', מָקוֹם גַּשְׁמִי, נַעֲשֶׂה אֲמִתִּית עִנְיַן הַהילוּךְ[53].

ח) **וְעַל־יְדֵי** "בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ", הַהילוּךְ שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת חֲקִיקָה, שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, וְהַהילוּךְ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי "מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", הָעֲבוֹדָה בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה, אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, בָּאִים לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[54]: "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם", דְּהַיְנוּ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הילוך: מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה[55], וּבְאוֹפָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִתְאַחֲדִים יַחַד, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמְרוּ ("וְהִתְהַלַּכְתִּי"), וְעַד לְקִיּוּם הַיְעוּד הָאָמוּר בְּפָרָשָׁה זוֹ וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת[56], שֶׁהֵן שְׁתֵּי קוֹמוֹת[57], קוֹמַת הַמַּשְׁפִּיעַ וְקוֹמַת הַמְקַבֵּל, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה[58] שֶׁהֵם קוֹמַת הַמְקַבֵּל, וּשְׁתֵּי הַקוֹמוֹת יִהְיוּ נִכְלָלוֹת בְּקוֹמָה אַחַת[59], שֶׁזֶּהוּ קיום היעוד "ואולך אתכם קוממיות" שֹׂכַר הָעֲבוֹדָה דְּ"בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" שֶׁיִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[54]: "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם", הקדוש־ברוך־הוא מבטיח שאם בני ישראל מצידם יקיימו את הציווים "בחוקותי תלכו" ו"מצוותי תשמרו" הוא מצידו "ילך" בתוכם ב'הליכה' שיש בה שילוב שני עניינים, דְּהַיְנוּ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הילוך, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה התקרבות של האלוקות אל האדם ב'אתערותא דלעילא' וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה[55] וגם התקרבות שבאה בתגובה וכתוצאה מעבודת האדם ב'אתערותא דלתתא', וּבְאוֹפָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם שני אופני ה'הילוך' מִתְאַחֲדִים יַחַד, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמְרוּ בפסוק בְּתֵבָה אַחַת באותה מילה עצמה ("וְהִתְהַלַּכְתִּי"), וְעַד לְקִיּוּם הַיְעוּד האמור בפרשה זו וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת[56], שֶׁהֵן שְׁתֵּי קוֹמוֹת[57], קוֹמַת הַמַּשְׁפִּיעַ וְקוֹמַת הַמְקַבֵּל, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה[58] שהיא קומת המקבל, וּשְׁתֵּי הַקוֹמוֹת יִהְיוּ נִכְלָלוֹת בְּקוֹמָה אַחַת[59], שֶׁזֶּהוּ קיום היעוד "ואולך אתכם קוממיות" שֹׂכַר הָעֲבוֹדָה דְּ"בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" שֶׁיִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

53) כידוע בפי' מרז"ל (עירובין נד, א) האי עלמא דאזלינן מיני', שדוקא ע"י הירידה בעוה"ז נעשים בבחי' מהלכים (אוה"ת בראשית כד, ב). 54) כו, יב. 55) לקו"ת ראה כו, א. אמרי בינה שער הק"ש פפ"ז. ספפ"ח ואילך. אוה"ת פרשתנו ד"ה והתהלכתי (כרך ב' ע' תרמ ואילך). ד"ה והתהלכתי תשי"א (סה"מ תשי"א ע' פב ואילך). 56) פרשתנו שם, יג. 57) דעת ר' מאיר - סנהדרין ק, א. וראה בארוכה לקו"ש ח"ז (ע' 200 ואילך) שגם ר' יהודה מודה ש"קוממיות" פירושו ב' קומות, אלא שס"ל שב' הקומות יתאחדו יחד. 58) אמ"ב שם פפ"ט. אוה"ת שם (ע' תרנג. ע' תערב־ג). 59) ראה בארוכה לקו"ש שם.

בס"ד. שיחת ש"פ בחוקותי, מבה"ח סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "אם בחוקותי תלכו", "יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה", "ואת מצותי תשמרו, הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר[1] ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" - שכיון שתלמוד תורה היא בכלל המצוות, על־כן־צריך־לומר, ש"בחוקותי תלכו" קאי על פרט נוסף בלימוד התורה שגם בלעדו מקיימים מצות תלמוד תורה - "שתהיו עמלים בתורה"[2]. וכיון שהכתוב מקדים "בחוקותי תלכו" ל"מצותי תשמרו", על כרחך צריך לומר, שגם העמל בתורה צריך להיות על מנת לשמור ולקיים[3].

ואין לפרש ש"בחוקותי" קאי על חוקים, ו"מצותי" על משפטים, כמו בפסוק[4] "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור .. מצותי (דברים שאילו לא נכתבו ראויים הן להצטוות) חוקותי"* - כי, "מצותי" פירושו ציווי הקב"ה, ואם כן, רק קודם מתן־תורה, שאז לא היה עדיין ציווי הקדוש־ברוך־הוא, יכולים לפרש ש"מצותי" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויים הן להצטוות", מה־שאין־כן לאחרי מתן־תורה, קאי "מצותי" על כל המצוות.

---

*) וכמו בסיום סדרה זו עצמה: "אלה המצוות אשר צוה ה' גו'", ועל־פי פשט - קאי על פרשת ערכין, שלא כללם רש"י בענין החוקים (אחרי יח, ד).

---

1) ואתחנן ה, א.

2) וגם ענין זה צריך להיות אצל כל אחד מישראל. - החילוקים הם רק בנוגע לכמות הלימוד, שיש מי שיוצא ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ויש מי שתורתו אומנתו שלימודו צ"ל באופן שלא פסיק פומי' מגירסא. אבל הצד השוה שבהם - שאצל כל אחד בחלקו בתורה צריך להיות גם העמל בתורה.

3) ולהעיר גם מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחותיו (לקו"ד ח"א קפב, ב), שבכל "השכלה" צ"ל "בכן", וללא ה"בכן" - אין זו "השכלה", וכמאמר (נסמן בתורת מנחם - התוועדויות ח"מ ריש ע' 101) "אין חכם כבעל הנסיון", והיינו, שדוקא כאשר ההשכלה מביאה לידי פועל ממש, הרי זה "נסיון" שמאמת את ההשכלה. ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר (שם קצח, א), שענין זה הוא לא רק בנוגע להשכלה הקשורה עם עבודה בפועל, אלא גם השכלה שלכאורה אין לה קשר עם עבודה בפועל, בהכרח שיהי' ממנה "בכן".

וגם כאן רואים, שדברי רבותינו נשיאינו אינם רק "פתגמים טובים", שלכן צריך לשמעם ולקבלם, גם אם אין להם מקור, אלא הם ככל הענינים שבפנימיות התורה, שיש להם מקור בנגלה דתורה (ראה גם לעיל ע' 255. וש"נ), ובנדו"ד גם בחלק הפשט שבתורה (ענינו של פרש"י) - כבפנים, שגם ה"עמל" שבתורה, שאינו קשור לידיעת המעשה אשר יעשון, צ"ל על מנת לשמור ולקיים.

וגם ענין זה הוא בכלל "כל האומר (בשעת הלימוד) אין לי אלא תורה כו' אפילו תורה אין לו" (יבמות קט, ב), אלא גם בשעת הלימוד צריך להיות תורה וגמ"ח (ראה לקו"ת ויקרא ה, רע"א. ובכ"מ) - ללמוד על מנת לשמור ולקיים.

זאת ועוד:

כשם ש"בחוקותי תלכו" קשור עם "מצותי תשמרו", שהלימוד והעמל בתורה צריך להיות על מנת לשמור ולקיים, כך גם "מצותי תשמרו" קשור עם "בחוקותי תלכו" (לימוד ועמל בתורה), כי אף שהענין דצוותא וחיבור נעשה ע"י מצוות, מ"מ, לא מספיק קיום המצוות מצד קב"ע ומס"נ, אלא יש צורך גם בענין ההשגה, כמודגש בכך שהכתוב מקדים "בחוקותי תלכו" ("שתהיו עמלים בתורה") לפני "מצותי תשמרו", היינו, שיש צורך גם בלימוד התורה (לא רק כדי לדעת את המעשה אשר יעשון, אלא גם השגת התורה מצד עצמה) בשביל הצוותא וחיבור שע"י המצוות.

והענין בזה - שאף שהצוותא וחיבור נעשית ע"י קיום המצוות דוקא, הנה הא גופא שע"י המצוות "לוקחים" את העצמותו ית', הרי זה מתגלה ע"י התורה* (ראה ד"ה השמים כסאי תרס"ח - המשך תרס"ו ע' תקכ ואילך).

ודוקא באופן כזה - "בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמרו" - זוכים לכל הברכות האמורות בפרשה: "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", עד "ואולך אתכם קוממיות".

4) תולדות כו, ה (ובפרש"י).

---

*) וע"ד שמעלת הפשיטות של אנשים פשוטים, נתגלתה ע"י הבעש"ט ואחז"כ ע"י רבינו הזקן (וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחותיו (ראה סה"ש תש"ב ס"ע 49 ואילך), שהבעש"ט גילה רק את המעלה שישנה אצל אנשים פשוטים, אבל כיצד יכולים לבוא למעלה זו, נתגלה ע"י רבינו הזקן דוקא) – תורת חב"ד.

הביאור בפנימיות הענינים: השייכות דעמל בתורה ל"חוקה" מלשון חקיקה, שבאה בעמל ויגיעה; והשייכות דעמל בתורה עם למעלה מהשכל - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 313 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אם בחוקותי תלכו גו'.

(לאחרי המאמר, אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:)

כל אלו שהשלימו את לימוד ה'לקוטי־תורה' דפרשת השבוע, וכן אלו שישלימו (בלי נדר) עד הבדלה - יאמרו "לחיים"[5].

וכיון שזהו גם סיום כל ספר ויקרא - יהיה זה מתוך החלטה ללמוד ולסיים שאר הספרים שב'לקוטי־תורה' (על־דרך נוסח ה"הדרן"), והלימוד יהיה לא באופן ד"חוקה חקקתי גזירה גזרתי"[6], אלא - כסיום ה'לקוטי־תורה'[7] - "בלב שלם ונפש חפיצה".

(ואחר־כך אמר:)

בעמדנו בשבת מברכים חודש סיון, החודש דמתן־תורה, ינגנו ניגון הקשור עם תורה - הניגון "אין אדיר כה'".

[ניגנו הניגון "אין אדיר", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עודד השירה בידיו הקדושות בשמחה רבה].

* * *

ג. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "לא יבקר וגו'", "לפי שנאמר[8] וכל מבחר נדריכם יכול יהא בורר ומוציא את היפה, תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע, בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה, ולא שיקריב בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר, ואסור ליגזז וליעבד" - שממה שנאמר "בין טוב לרע", ולא בין רע לטוב, מוכח, ש"יבקר" אינו מלשון ביקורת בכל העדר (ששייך גם בעדר שאינו יפה), אלא מלשון בירור, לברר ולהוציא אחד מתוך העשר - בורר ומוציא את היפה.

ועל־פי־זה צריך לומר ש"בין טוב לרע" (דלכאורה מיותר, שהרי יבקר פירושו בורר ומוציא את היפה) בא לרבות ענין נוסף - ש"בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה" ("יהיה קודש"), על־ידי פעולה חיובית של קדושה - ש"יאכל בתורת מעשר" (ויש בזה חידוש בהלכה - שצריך לכוין שאוכל לשם מעשר), ולא רק לאחר שחיטה, אלא גם מיד כשחלה הקדושה - ש"אסור ליגזז וליעבד".

ובפנימיות הענינים - שגם בעלת מום, כיון שחלה עליה קדושה, נשארת הקדושה בגלוי גם לאחרי זה. והוראה נוספת בכללות העבודה, שאף ש"סור מרע" קודם ל"עשה טוב", הנה עיקר המכוון הוא "עשה טוב", ולכן מקדים רש"י ש"יאכל בתורת מעשר", ואחר־כך מוסיף ש"אסור ליגזז וליעבד", שזוהי ההכנה להמשכת הקדושה. ואף שזהו רק הכנה, צריכה להיות הזהירות לא רק בענינים עיקריים, עבודה בגוף הבהמה, אלא גם בענינים טפלים, גיזת השערות - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ב עמוד 129 ואילך.

* * *

ד. דובר אודות סיום ספר ויקרא בדיני בכור ואחר־כך דיני מעשר - שאף־על־פי שקדושת בכור (בחינת חכמה) היא נעלית יותר מקדושת מעשר (עשר כחות הגלויים), מכל־מקום, יש מעלה במעשר

---

5) ראה גם לעיל ע' 313. וש"נ. כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לכו"כ מהמסובים שיאמרו לחיים על כוס גדולה.

6) במדב"ר רפי"ט. תנחומא חוקת ג. ועוד.

7) נד, ד.

8) פ' ראה יב, יא.

שבא על־ידי עבודת האדם[9] (מה־שאין־כן בכור, שקדוש מעצמו, מלמעלה); והכוונה היא להמשיך את האור שלמעלה בעבודה בעשר כחות הגלויים[10], שאז ישנן שתי המעלות - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 332 ואילך.

9) וכידוע בגודל מעלת ענין העבודה - עשי' לעילא (זהר ח"ג קח, ריש ע"ב. ח"א קטו, א (הובא בלקו"ת פינחס עח, ב)).

10) וכמו בעשרת הדברות, שהתחלתם היא באופן ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" (מכות כד, רע"א. וש"נ), אבל אח"כ נמשכים גם בכל תר"ך אותיות, כולל גם "אשר לרעך", שרומזים על ז' מצוות דרבנן (ראה לקו"ש חכ"ט ע' 110. וש"נ).

ולהעיר גם ממארז"ל (ב"ר פכ"ה, ג) "עשרה שני רעבון באו לעולם .. אחד בימי אברהם (בחי' חכמה) .. ואחד לעתיד־לבא (ע"י מעשינו ועבודתינו עכשיו), שנאמר (עמוס ח, יא) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'".

ועי"ז באים גם לעשר שירות, עד לשירה העשירית שתהי' באופן ד"שיר חדש", לשון זכר (מכילתא בשלח טו, א. ועוד).

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שלישי עמ' א

ולא תעברו עבירה ותתביישו בעולם הבא. לאחר מכן, כשראה רב עמרם עד היכן צדיק כמוהו יכול להגיע, **אֲשְׁבְּעִיהּ** – השביע רב עמרם את היצר הרע **דְּינָפֵק מִינֵּיהּ** – שיצא ממנו. **נָפַק מִינֵּיהּ** – יצא ממנו היצר הרע, והיה נראה **כִּי עַמּוּדָא דְּנוּרָא** – כעמוד אש. **אֲמַר לֵיהּ** רב עמרם ליצר הרע, **חֲזִי** – ראה, **דְּאַתְּ נוּרָא וַאֲנָא בִּישָׁרָא** – אתה אש ואני בשר, ואף על פי שהדרך היא שהאש שורפת את הבשר **אֲנָא עֲדִיפְנָא מִינָּךְ** – אני עדיף ממך, שניצחתי אותך והתגברתי עליך.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: **רַבִּי מֵאִיר הֲוָה מְתַלְּמֵיז בְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה**, והיה אומר שאם היו רוצים להתגבר על היצר היו מצליחים. **יוֹמָא חַד** – יום אחד **אִידְּמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִיתְּתָא** – נדמה לו השטן כאשה העומדת **בְּהַהּ נִיקָא דְּנַהֲרָא** – מעברו השני של הנהר, **וְלָא הֲוָה מַבְרָא** – ולא היתה שם ספינה לעבור את הנהר. **נָקַט מִבְרָא וְקָא עָבַר** – אחז רבי מאיר בחבל שהיה מתוח משני צידי הנהר והתחיל לעבור את הנהר, כדי להגיע למה שהיה נראה לו כאשה. **כִּי מָטָא פַּלְגָא מִבְרָא** – כאשר הגיע עזבו היצר וכבר לא התאוה לעבירה. **אֲמַר לַאו דְּקָא מְכַרְזֵי בִּרְקִיעָא** – אם לא היו מכריזים ברקיע **בִּרְבִי מֵאִיר וְתוֹרָתוֹ**, לא הייתי עוזב אותך ושְׁוִיתֵיהּ **לְדָמָךְ תַּרְתֵּי מְעֵי** – הייתי גורם שתהיה שוה כשתי מעות כסף, כלומר שהייתי מצליח להכשיל אותך בעבירה ולא היית שוה כמעלתך היום.

הגמרא מביאה מעשים נוספים של התגרות השטן באמוראים: פְּלִימוּ [–שם אמורא] **הֲוָה רָגִיל לְמֵימַר כָּל יוֹמָא** – היה רגיל לומר בכל יום **גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּשָׂטָן** – יבואו חיצים בעיני השטן ויבטלוהו, והיה אומר זאת כדי לדחותו מעליו. **יוֹמָא חַד מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי הֲוָה** – בערב יום הכיפורים, **אִידְּמֵי לֵיהּ** – נגלה השטן לפלימו **כְּעַנְיָא** – כדמות עני. **אָתָא קָרָא אַבָּבָא** – קרא העני בפתח וביקש צדקה, **אַפֵּיקוּ לֵיהּ רִיפְתָּא** – הוציאו לו בני הבית לחם לאכול. **אֲמַר לֵיהּ** השטן לפלימו, **יוֹמָא כִּי הָאִידָּנָא** – יום חשוב כמו היום שהוא ערב יום הכיפורים, **כּוּלֵי עָלְמָא נָוְאֵי וַאֲנָא אַבְרָאי** – כולם אוכלים בתוך הבית ורק אני אוכל בחוץ. **עַיְּילֵיהּ** – הכניסו פלימו לביתו **וְקָרִיבוּ לֵיהּ רִיפְתָּא** – והניחו לפניו לחם לאכול, אבל לא הושיבוהו עם כל בני הבית אלא לבדו. **אֲמַר לֵיהּ** השטן לפלימו, **יוֹמָא כִּי הָאִידָּנָא** – יום חשוב כמו היום, **כּוּלֵי עָלְמָא אַתָּכָא וַאֲנָא לְחוֹדַאי** – כולם ישבים ליד השולחן ואני לבדי. **אַתְּיוּהוּ, אוֹתְּבוּהוּ אַתָּכָא** – הביאוהו והושיבוהו על יד השולחן. **הֲוָה יָתִיב** – היה השטן יושב **מְלֵא נַפְשֵׁיהּ שִׂיחָנָא וְכִיבֵי עָלֵיהּ** – וממלא את עצמו בשחין ופצעים, **וַהֲוָה קָעָבִיד בֵּיהּ מִילֵי דְּמָאִים** – והיה מתעסק בפצעים באופן מאוס. **אֲמְרוּ לֵיהּ** בני הבית לשטן, שהיה נראה לו כאשה. **כִּי מָטָא לְפַלְגֵיהּ דְּרֵיקְלָא** – כאשר הגיע לחצי הדקל, **שַׁבְקֵיהּ** – עזבו היצר וכבר לא התאוה לעבירה. **אֲמַר** השטן לרבי עקיבא, **אִי לַאו דְּמַכְרְזֵי בִּרְקִיעָא** – אם לא היו מכריזים ברקיע **בִּרְבִי עֲקִיבָא וְתוֹרָתוֹ**, לא הייתי עוזב אותך ושְׁוִיתֵיהּ **לְדָמָךְ תַּרְתֵּי מְעֵי** – הייתי גורם שתהיה שוה כשתי מעות כסף, כלומר שהייתי מצליח אותך בעבירה ולא היית שוה כמעלתך היום.

הגמרא מביאה מעשה דומה שהיה עם רבי עקיבא: **רַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה מְתַלְּמֵיז בְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה**, והיה אומר שאם היו רוצים להתגבר על היצר היו מצליחים. **יוֹמָא חַד אִידְּמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִיתְּתָא בְּרֵישׁ דִּיקְלָא** – כאשה שנמצאת בראש הדקל, **נַקְטֵיהּ לְדִיקְלָא** – אחז רבי עקיבא בדקל **וְקָסָלֵיק וְאָזִיל** – והחל לעלות לראש הדקל, כדי להגיע למה

לקוטי שיחות פרשת בחוקותי כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.
פירוש רש"י ל"אם בחקותי תלכו"

בתחילת פרשתנו מצטט רש"י מן הפסוק "אם בחקותי תלכו" ומפרש: "יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו[1] הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה".

המקור לפירוש רש"י זה הוא ב"תורת כהנים"[2] אך כיוון שרש"י מביא בפירושו את דרשות חז"ל רק כאשר יש הכרח לכך לצורך פשוטם של הפסוקים, כאמור פעמים רבות, הכרחי לומר, שפירוש זה מ"תורת כהנים" הכרחי להבנת פשט הפסוקים.

בזה מובן מדוע צריך רש"י לצטט בהרחבה "יכול זה קיום המצוות כשהוא אומר...", ואינו מסתפק בעצם הפירוש שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמלים בתורה", מפני שאז היה מקום למחשבה שזוהי המשמעות הפשוטה של "בחקותי תלכו", ואין זה כך, כי "בחוקותי" הם, בדרך כלל, מצוות. לפיכך מוכרח רש"י להקדים ולומר "יכול" – הסברא הראשונה היא שמשמעות המלה היא "קיום המצוות", אך כיוון שקיום המצוות מוזכר בפסוק, מובן שבמילים "אם בחקותי תלכו" אין הכוונה לקיום המצוות, אלא ל"עמלים בתורה".

אך צריך להבין:

א) רש"י אומר, שכאן אין הכוונה ב"בחקותי" ל"מצוות", אלא ל"תורה", וא"כ הוא היה צריך לצטט איפוא, לצטט את "אם בחקותי" ולפרש "יכול אלו המצות, כשהוא אומר ואת מצותי הרי מצוות אמורין", ולא יותר מכך.

ב) קושי זה מתחזק: ב"תורת כהנים", המקור לפירוש רש"י, אכן נאמר "יכול אלו המצוות", ורש"י משנה את הלשון, וכותב "קיום המצוות".

ג) הכרח, אפוא, לומר שרש"י מתכוון לדבר נוסף בקיום המצוות: עמלים. ויש להבין: מ"ואת מצותי תשמרו" מוכח רק שב"בחקותי" אין הכוונה למצוות, אלא לתורה, אך מנין ההוכחה שהכוונה היא ל"עמלים בתורה"[3]?

ד) על "ואת מצותי תשמרו" מפרש רש"י: "הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים". לכאורה, זוהי סתירה לדברי רש"י לפני־כן "כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור", שמהם יוצא שב"ואת מצותי תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות, ולא לפרט באופן לימוד התורה[4]?

ב.
גם לימוד תורה נכלל ב"מצותי תשמרו"

ההסבר לכך הוא:

תלמוד תורה הוא אחד מתרי"ג המצוות, ובן־חמש למקרא יודע זאת גם מזה שעל לימוד תורה הוא מברך מדי בקר "אשר קדשנו במצוותיו". לפי זה מובן, שאי אפשר לפרש שב"בחקותי תלכו" הכוונה היא ללימוד התורה, כי זה נכלל במצוות, ונשארת שוב השאלה:

---

1) כ"ה בדפוס ראשון דרש"י, וברוב הדפוסים שלפנינו. ובכמה דפוסים מוסיף "וגו'". ובדפוס שני דרש"י ובכמה כת"י רש"י כשהוא אומר "ועשיתם אותם". וכ"ה בראב"ם וברוב מפרשי רש"י. ובתו"כ (מקור פרש"י): כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. וראה לקמן הערה 4.

2) בפרש"י "שתהיו* עמלים בתורה" – בתו"כ "להיות עמלין בתורה", משנה רש"י ללשון נוכח "שתהיו עמלים" מתאים ללשון הכתוב "תלכו".

3) בגו"א, דברי דוד ומשכיל לדוד (ועוד) פי' שהוכחת רש"י היא מל' "תלכו" שמתאים רק בעמל תורה (ולא בעשיית – קיום – מצות) אבל** [נוסף לזה שלא נזכר הוכחה זו בפירושו אפילו ברמז] אדרבא מל' רש"י: יכול זה קיום המצות כשהוא אומר.. הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים כו' מוכח: א) שבפשטות "בחוקותי תלכו", פי' קיום המצות, ולא תורה, וכמש"כ ברע"ב כאן. ב) ההוכחה ש"בחקותי תלכו" הוא (לא רק לתורה אלא גם) עמלים בתורה הוא מזה ש"קיום המצות אמור כו'".

4) בראב"ם (וברוב מפרשי רש"י) מפרש שקיום המצות נאמר ב"ועשיתם אותם", ו"אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו" תרווייהו ביהיו "עמלים בתורה" קמיירי אלא דחד מינייהו בסתם עמלים וחד מינייהו בעמלים על מנת לשמור ולקיים. אבל זה הוא לפי גרסתו בפרש"י "ואת מצותי תשמרו" (כנ"ל הערה 1).

נוסף לזה גם לפי הגירסא שלפנינו ופי', אי"מ: א) דהו"ל לרש"י להעתיק בתחילת פירושו גם "ואת מצותי תשמרו" (או עכ"פ לרמזם ב"וגו'"), שהרי בא להוכיח ולפרש שגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בלימוד התורה [ובפרט דב"ואת מצותי תשמרו" שייך יותר "יכול זה קיום המצות" מאשר ב"אם בחוקותי תלכו"], ב) מנ"ל דגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בעמלים ע"מ לשמור ולקיים ולא לימוד (סתם) ע"מ לשמור ולקיים.

---

*) בדפוס ראשון וא' מכת"ר רש"י: שיהו. וכ"ה בראב"ם.

**) ועוד: הרי מצינו ל' תלכו בנוגע לעשי' "ובחוקותיהם לא תלכו" (אחרי יח, ג. וראה פרש"י שם) אבל ראה פרש"י שם, ד"ה "ללכת בהם".

"הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו"?

מכך מוכיח רש"י שב"בחקותי תלכו" אין הכוונה ללימוד התורה סתם, אלא לפרט נוסף בלימוד התורה, שאי־אפשר ללמדו מ"מצוותי תשמרו", כי גם בלי פרט זה מקיימים את המצוה של תלמוד תורה, והוא מובא במילה "תלכו", ולא סתם "תשמרו" – לימוד תורה.

באיזה אופן ניתן להוסיף בלימוד התורה, כך שגם בלי תוספת זו אין פגם ב"תשמרו" – בקיום מצות תלמוד תורה? אם בכמות, על־ידי הוספה בזמן לימוד התורה, הרי זהו אותו אופן של קיום כ"תשמרו", כשם שבמצות "והיה לך לאות על ידיך" – בין אם זה זמן קצר ובין אם ארוך זהו אותו "והיה לך". הכרח, אפוא, לומר שב"תלכו"[5] אין הכוונה לסתם "תשמרו", אלא לתוספת באיכות הקיום של לימוד תורה – עמלים בתורה, דבר שאינו נכלל ב"מצותי תשמרו", מפני שגם על־ידי לימוד ללא עמל מקיימים את "תשמרו".

ג.
הקושי על הסדר בפסוק

אך לפי זה תמוה סדר הענינים בפסוק: אם "מצוותי תשמרו" כולל את קיום מצות תלמוד תורה באופן של לימוד רגיל, "למיגרס", הרי זה היה צריך להיכתב בפסוק לפני "בחקותי תלכו", כיון שזהו סדר הלימוד בפשטות: תחילה לימוד "למגרס", ורק אחר כך העמל בתורה – לימוד בעיון[6], ואי־אפשר ללמוד לעומק ובעיון לפני שלומדים באופן של "למגרס". מדוע, אפוא, כתוב קודם "בחקותי תלכו" ורק אחר־כך "ואת מצותי תשמרו"?

אם היו אומרים ש"בחקותי תלכו" הוא לימוד התורה סתם ו"מצוותי תשמרו" הוא מעשה המצוות, היה מובן מדוע כתוב קודם על לימוד תורה, כי "תלמוד מביא לידי מעשה"[7], כפי שמובן בפשטות שכדי לדעת מה לעשות וכיצד, יש ללמוד תחילה. אך אם ב"בחקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמל תורה", אי־אפשר לומר שדווקא לימוד תורה כזה הוא תנאי ל"ואת מצוותי תשמרו",

כי כדי "לידע את המעשה אשר יעשון" אין צורך דוקא באופן לימוד של "עמל תורה". כדי לדעת את ההלכה די בלימוד "למיגרס" בספרי הלכה וכדומה[8].

מזה מוכיח רש"י, שלא רק לימוד למיגרס צריך להיות כדי לשמור ולקיים, אלא גם הלימוד באופן של "עמלים בתורה" צריך להיות בכוונה לשמור ולקיים.

ועל כך אומר רש"י "כמו שנאמר[9] ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", שלימוד התורה בכל סוג, כולל "עמלים[10] בתורה", צריך להיות על מנת לשמור ולקיים".

לפי זה מובן, שהסברו של רש"י "הוו עמלים בתורה..." בקשר ל"מצוותי תשמרו" איננו סתירה לדבריו לפני כן שב"מצוותי תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות, כי פירושו של רש"י כאן איננו על "ואת מצוותי תשמרו", אלא על המילים "אם בחקותי תלכו"[11]: תחילה מפרש רש"י מילים אלו כשלעצמן, שמשמעותן היא "שתהיו עמלים בתורה", ואחר־כך הוא מסביר את הטעם לכך שהן כתובות לפני "ואת מצוותי תשמרו", כי הענין של "עמלים בתורה" צריך להיות "על מנת לשמור ולקיים"[12].

ד.
מדוע אין מסבירים שהכוונה היא לחוקים ולמשפטים בנפרד

אך עדיין יש להבין:

מלשונו של רש"י "יכול זה קיום המצוות" נראה, שבאופן פשוט צריך היה להסביר שב"בחקותי תלכו"

---

5) להעיר מפרש"י עה"פ התהלך לפני (לך יז, א). ובפרשתנו (כו, יב) והתהלכתי בתוככם.

6) ראה שבת סג, א. ע"ז יט, א.

7) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א. מגילה כז, א.

8) להעיר (ע"ד ההלכה) מב' השיטות בפסקי הלכות (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב קו"א סק"א): דעת הרמב"ם שאפשר לפסוק מתוך הלכה פסוקה בלי ידיעת הטעמים, ודעת הרא"ש וכו' שצריך לידע הטעמים דוקא. אבל גם בשביל ידיעת הטעמים אינו מוכרח שיהי' עמלים בתורה דוקא. ולהעיר מהוריות בסופה.

9) ואתחנן ה, א. ובדפוס ראשון ליתא סיום פרש"י: כמו שנאמר כו'.

10) להעיר שבכתוב שם כבר נאמר לפני זה, שמע ישראל אל החוקים גו' – היינו הידיעה סתם.

11) היינו שזה בא בהמשך לפירושו "אם בחוקותי תלכו", אלא שמעתיק בתוך פירושו ל' הכתוב "ואת מצותי תשמרו" לבאר למה מקדים "בחקותי תלכו", כנ"ל בפנים. ו"הבחור הזעצער" לא הבחין בזה – וכבכ"מ עד"ז – והפרידו בד"ה בפ"ע.

12) וכפל הלשון בכתוב "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ראה לעיל הערה 4) אינה קושיא ע"פ פשש"מ, כי בא בהמשך אחד ולתוס' חיזוק (וכמודגש גם בהל' "ועשיתם אותם", ולא "ועשיתם את מצותי" (וכיו"ב)), וכמו שמצינו כמ"פ. וראה אחרי יח, ד־ה. ובפרש"י שם, ה. ועפ"ז יומתק כפל הל' בפרש"י "לשמור ולקיים".

ע"ד ההלכה י"ל "ואת מצותי תשמרו" מל"ת, "ועשיתם" – מצות עשה, וכמו שכתב בק"א לתו"כ. כלי יקר. ובכ"מ. אבל ע"ד הפשט – הוא כמו בכתוב שמביאו רש"י לראי' "ושמרתם לעשותם" – מתאים לפשש"מ כאן: ועשיתם אותם – "מצותי" האמורים לפני זה.

הכוונה היא לקיום המצוות, ורק מפני המילים המאוחרות יותר "ואת מצותי תשמרו", ש"הרי קיום המצוות אמור", מוכרחים לומר שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא "לעמלים בתורה".

אם כך, לא מובן:

ידוע, שישנם סוגים שונים של מצוות: עדות, חוקים ומשפטים. החוקים הם המצוות שהן גזירת המלך, כפי שכבר פירש רש"י בפרשת אחרי[13]. ומתעוררת אפוא השאלה: ניתן להסביר בפשטות, "בחקותי" הם המצוות מהסוג של "חוקים"[14] הנעלים מן השכל, ו"מצותי תשמרו" הן המצוות שמובנות בדרך השכל – משפטים.

באופן פשוט ניתן לענות על כך, שלו רצתה התורה להתכוון לסוג של המשפטים, היא לא היתה משתמשת בביטוי "מצותי", הכולל את כל המצוות, אלא בביטוי "משפטי", כפי שמוצאים בפסוק[15] "אלה החוקים והמשפטים והתורות", שכאשר מפרטים סוגים שונים של מצוות משתמשים בשם "משפטים", וכיוון שבכל־זאת נמצא כאן הביטוי "מצותי" זוהי הוכחה שהכוונה היא לכל המצוות[16].

אך, לכאורה, אין די בתירוץ זה, כי ישנו לפני־כן פסוק המונה את המצוות לפי סוגיהן: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורותי"[17] –

ושם מפרש רש"י: "מצותי – דברים שאילו לא נכתבו ראויין הן להצטוות", כלומר משפטים. חקותי – דברים שיצר־הרע ואומות־העולם משיבין עליהם". "ותורותי – להביא תורה שבעל־פה", שב"תורותי" בלשון רבים הכוונה היא לתורה שבכתב ולתורה שבעל־פה –

מזה רואים, שאף כאשר כתוב בפסוק "מצוות" סתם, אם כתוב ליד זה "חוקים" הכוונה היא לשני סוגי המצוות. ואם כך, ניתן היה לפרש כך גם כאן[18]?

ה.

"מצוות" לאחר מתן־תורה הם כל ציוויי ה'

ההסבר לכך הוא: המילה "מצוות" היא מלשון ציווי – אלה הם ציוויי ה'. ומובן, ששם זה מתאים רק למצוות שלאחר מתן־תורה[19], שאז ציוה הקדוש־ברוך־הוא על כל המצוות, ואילו לפני כן לא היתה מציאות של ציווי לגבי סוג המצוות שעליהן נאמר "אשר שמע אברהם..."[20]. הביטוי "מצותי" הנאמר לגבי אברהם אבינו, לפני מתן תורה, אינו אמור איפוא לגבי ציווי ה' כי זה לפני זמן הציווי.

לכן הכרחי להסביר שם שב"מצוותי" הכוונה היא לענינים ש"ראויין להצטוות" כבר אז לפי השכל[21]. הם נקראים "מצוות", מפני שהשכל מצווה עליהם[22].

לא כן הוא הביטוי "מצותי" בענייננו, לאחר מתן תורה. הביטוי "מצוות" חל כבר על כל המצוות, מפני

13) שם, ד.
14) להעיר מספורנו כאן.
15) פרשתנו כו, מו.
16) וכן כתב במלבי"ם כאן.
17) תולדות כו, ה.
18) להעיר שגם בואתחנן (ו, ב) נאמר "לשמור את כל חקותיו ומצותיו", אבל שם הר"ז בא בהמשך להפסוק שלפנ"ז "וזאת המצוה החוקים והמשפטים", ועד"ז שם ה, כח. ואכ"מ.
19) ראה לקמן הערה 22.
20) משא"כ "תורתי" – שהייתה גם קודם שניתנה למשה.
21) וא"צ לדוחק (הכי גדול ע"ד הפשט) – שנקראו כן אז ע"ש שעתידין להצטוות.
22) אין להקשות למה לא פרש"י "מצותי" – שנצטווה כז' מצות בני נח (ראה ספורנו שם. ובחזקוני ע"ד הפשט.. הן שבע מצות ב"נ), או מצות מילה (כברשב"ם וחזקוני שם) שנצטוה אברהם (וגם במ"ש "שמע אברהם בקולי" פרש"י "שנסיתי אותו" ולא מצות שנצטווה), כי ב"עקב אשר שמע אברהם בקולי גו'" מבאר הטעם להברכות שלפנ"ז – ואהי' עמך ואברכך.. עד והתברכו בזרעך כל גויי הארץ – שהוא מפני המעלות מיוחדות של אברהם "אשר שמע אברהם גו'", וא"כ א"א לפרש דהכוונה לז' מצות בני נח וכו', שהרי אינה מעלת אברהם דוקא, כי כל (ועכ"פ כו"כ מ)אנשי דורו קיימום. וכדמוכח גם מזה שענשו את אנשי שכם על זה שעברו על א' מז' מצות ב"נ (ראה רמב"ם ספ"ט מהל' מלכים. ובפרש"י וישלח לד, ז: שהאומות גדרו עצמם מן העריות. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 151, 155 ואילך. וש"נ). ומטעם זה אין מעלה וחידוש בזה שקיים מצות מילה כיון שנצטווה ע"ז (וראה אגה"ק סכ"א). – נוסף ע"ז "שמצותי" – ה"ז ל' רבים.

ולכן מפרש כל הפסוק בדברים שרק אברהם קיימם ומעצמו* שלא נצטווה, וגם ב"שמע אברהם בקולי", מפרש (לא דבר שנצטווה אלא) "כשניסיתי אותו". וראה מפרשי רש"י שם.

*) ונעפ"ז צ"ל שמ"ש רש"י בד"ה מצותי "כגון גזל ושפיכת דמים" – ה"ז "כגון" **ודוגמא** (הכי בולטת) לזה "שראויין הן להצטוות", אבל אין כוונתו שזה "**מצותי**" (כבר נצטוו מהשם), ובלא"ה מוכרח הוא, דאל"כ הו"ל לרש"י לפרש בקיצור "מצותי – ז' מצות בני נח".
ולהעיר אשר מפרש"י עה"פ נח (ט, ד ואילך) משמע דס"ל – ע"פ פשוטו ש"מ – דרק ע"ז **נצטוו ב"נ בפירוש**. ועונש קין ודדור המבול וכו', הי' מפני "**שראוין** להצטוות", שהשכל מחייב זה – ולכן נקרא עוון, רע, חמס, השחית, וכיו"ב, או בזה שהגדירו עצמן.
וההכרח ע"ז – שלא מצינו ציווי השם ע"ז – בפשוטו ש"מ. ולכן גם לא הביא דרז"ל (סנה' נו, ב) עה"פ ויצו ה"א גו' (בראשית ב, טז), כי אינו ע"ד הפשט. – ולהעיר מהל' שם "מנהני מילי" (ז' המצות) משמע דכתוב הנ"ל הוא המקור היחידי.
ועיין **פרש"י** עה"פ (ב, כד) בפרשת **אדה"ר: רוה"ק** כו' **בני נח** כו', וראה וישלח לב, לג, ובפרש"י משפטים (כד, ג): ואת כל **המשפטים**. ז' מצוות שנצטוו ב"נ כו'. ואכ"מ.

שהן ציווי ה'[23], ולכן אין לפרש שהוא בא לשלול את "בחקותי" שבאותו פסוק, שאף הם ציוויי ה' והוא מכוון רק לסוג של משפטים. כאן הכרח לומר שב"מצותי תשמרו" הכוונה היא לכל המצוות, ולפיכך "בחקותי תלכו" מכוון ל"עמלים בתורה".

ו.
המלה "בחקותי" מוכרחה להביע את "עמלים בתורה"

ההסבר לכל האמור לעיל לפי פנימיותם של הענינים הוא:

אמנם, ההכרח לפירושו של רש"י שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמלים בתורה", איננו נובע מן הביטוי "בחקותי", אלא מן ההמשך "כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור". אך בכל־זאת יש לומר שהענין של "עמלים בתורה" נרמז גם בביטוי "בחקותי תלכו".

[שהרי נאמר "ותורה אור"[24]: כל עניני התורה נאמרו באופן בהיר המאיר כל דבר, ופירושם של דברים הוא, כמובן, שהתורה (ובמיוחד התורה שבכתב[25]) נכתבה באופן שתוכנה ברור ומואר. אם המילה "בחקותי" לא היתה כלל מורה על תורה, היה כתוב במקומה הביטוי "בתורתי" או "בתורותי" המביע בבהירות את כוונת התורה. מזה שהתורה בחרה דוקא בביטוי "בחקותי" מובן, שדוקא בו מודגש הענין של "עמלים בתורה"].

ז.
יש קשר בין חוקה לבין חקיקה

כדי להבין כיצד מבטאת המילה "בחקותי" המשמשת כאן לצורך ענין לימוד התורה, את הענין של עמל תורה, יש, תחילה, להסביר פרט מסויים במשמעות המילה "חוקים", כאשר היא משמשת בקשר למצוות, כדלהלן.

ידוע, שמלבד השם מצוות, הכולל את כולן, יש לכל סוג של מצוות שם פרטי: עדות, משפטים, וחוקים[26]. "עדות" – הן המצוות המהוות עדות לענינים מסויימים: לבריאת שמים וארץ, ליציאת מצרים וכדומה (כגון: שבת, תפילין); "משפטים" – הם המצוות ש"אלמלא ניתנה תורה" היו מובנות לפי השכל. ו"חוקים" הן המצוות שהן גזירת המלך: הן אינן מובנות בשכל לא כמשפטים ולא כעדות, אלא "גזרה גזרתי חוקה חקקתי".

בלשון הקודש, שלא נוצרה על־ידי מוסכמות בני־אדם, מדוייקים כל הביטויים. אם המצוות שאינן מובנות בשכל נקראות בשם חוקים, וללשון "חוקה" יש משמעות של חקיקה, כמוסבר ב"לקוטי תורה"[27] על המילה "בחקותי", יש לומר שיש קשר תוכני בין "חוקה" שלמעלה מהשכל לבין ענין החקיקה.

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הכללי בין חקיקה לבין כתיבה הוא, שבחקיקה דרושים יותר כח ומאמצים מאשר בכתיבה. דיבור הוא מעשה זוטא[28] בלבד, כתיבה היא מעשה שלם, אך אינה דורשת כח ומאמץ רב כחקיקה. בכך מובן, שהמצוות שהן גזירת מלך בלבד נקראות חוקים – מלשון חקיקה – כיוון שקיום של דבר שאינו מובן באופן שכלי ואף נוגד להגיון ולשכל הוא עבודה קשה הרבה יותר מאשר קיום דבר המובן בשכל[29].

לפי זה מובן גם שהביטוי "בחקותי" במשמעות של לימוד תורה מכוון לעמל התורה, ולא ללימוד רגיל, כי חוקה – מלשון חקיקה – מביעה עבודה קשה, עמל.

וכאשר עמלים בתורה, בעבודה קשה של "חקיקה",

---

23) וכ"ה גם בפי' הפנימי דמצוה מל' צוותא וחיבור (לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ) שלאחר מ"ת זהו התוכן הכללי דכל המצות, הצוותא וחיבור דנברא ובורא (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 31 ואילך), משא"כ לפני מ"ת מכיון שהי' לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה (שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו), הרי לא הי' הצוותא וחיבור דנברא ובורא – ופשיטא דלא בד' מצות בני נח שענינם הוא רק בשביל ישוב העולם (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך).

וזהו הטעם ב"יינה של תורה" שבפרש"י שלא פירש בפ' תולדות "מצותי – ז' מצות ב"נ", כי לפני מ"ת א"א לומר מצותי מל' צוותא וחיבור דנברא ובורא.

24) משלי ו, כג.

25) שהיא לא בתלמוד בבלי שעלי' נאמר במחשכים הושיבני (סנהדרין כד, א).

26) נתבאר בארוכה בד"ה ויקם עדות וד"ה אם בחקותי ה"ש"ת, ובכ"מ.

27) ריש פרשתנו.

28) ראה סנהדרין סה, א. כריתות ג, ב.

29) בלקו"ת (פרשתנו מז, ד) – ועד"ז בד"ה ויקם עדות שם פ"ב – מבואר שייכות מצות אלו לחקיקה (הנעשית בהאבן טוב) מצד הפעולה שנעשית על ידם, שגורמים חקיקה בנפה"ב. וכאן מבואר, שגם קיום (פעולת) מצות אלו היא דוגמת פעולת החקיקה, וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277.

נחקקים[30] הדברים בלב לומד התורה, ואף אם לבו כלב האבן נחקק לב־האבן שלו על־ידי העמל בתורה – אבנים שחקו מים[31].

ח.
על־ידי עמל בתורה מבינים שגם המשפטים הם חוקים

כל הענינים בתורה מדוייקים מאד, והעובדה שעמל התורה נקרא חוקה, ביטוי המשמש גם למצוות שלמעלה מהשכל, מוכיחה, שהסיבה לכך שעמל תורה נקרא חוקה, אינה רק מפני שזוהי עבודה קשה, כדלעיל, אלא גם מפני שעמל־תורה שייך לענינים שלמעלה מהשכל[32]:

למרות שלימוד תורה־שבעל־פה צריך להיות על־ידי הבנה[33], ואם אין מבינים את הנלמד אי־אפשר לברך על כך את ברכת־התורה[34], בכל זאת תלוי עמל־תורה בענין שמעל השכל, ואדרבה: דוקא ב"בחקותי" שלמעלה מהשכל – מתבטא "עמלים בתורה".

וזאת בשני ענינים[35]:

א) "עמל בתורה" צריך להיות יותר מהמובן בשכלו. אם לומדים רק כפי הדרוש לשכל, אין זה עמל אמיתי. ב) העמל בתורה מביא להכרה שגם הענינים המובנים בשכלו הם בעצם מעל לשכל, כמאמר[36]: תכלית הידיעה שלא נדעך, שכשם שהוא לגבי ה' כך הוא לגבי התורה – חכמת ה', שהוא וחכמתו אחד. כמו שכתב הרמב"ם[37], ולכן "כשם[38] שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו[39] כך אינו יכול להשיג חכמתו", כנאמר[40]: "ונעלמה מעיני כל חי".

כלומר, אם אדם חושב שהוא מבין את התורה במלוא מובנה, זוהי הוכחה לפגם בעמל בתורה, כמאמר כבוד־קדושת מורי־חמי אדמו"ר[41], שגם הענינים המובנים הם כחוקים.

לפי זה מובן השימוש בביטוי "בחקותי תלכו" במשמעות של לימוד תורה, גם אם הכוונה איננה רק ללימוד החוקים, אלא ללימוד כל הענינים כולל העדות והמשפטים[42], מפני שבאמצעות עמל בתורה מגיעים להכרה שגם המשפטים הם חוקים.

(משיחת ש"פ בחקותי תשכ"ה)

---

30) כל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק לכל פרטיהם. ומזה מובן שלשון הכתוב "בחקותי", שפירושו הוא (גם) מל' "חקיקה" בנוגע לימוד התורה, הוא בין בנוגע לעבודת האדם שבחקיקה – עמל תורה, ובין בנוגע לפעולת החקיקה בהאב"ט – שהעמל תורה חוקקת את לב האבן שבו (וכמו שנתבאר בהערה שלפנ"ז בנוגע למצות דחוקים).

31) ראה אדר"נ פ"ו, ב.

32) ראה גו"א בפרש"י, ובאוה"ח כאן.

33) ראה זהר פרשתנו (קיג, א) דאם בחוקותי תלכו דא תושבע"פ (ובלקולוי"צ שם). ובדברי דוד להט"ז (בפסוק יד) שעמלים בתורה הוא תושבע"פ, ולהעיר מאוה"ח עה"פ בתחלתו.

34) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. לקו"ת ויקרא ה, ב. ולהעיר מע"ז יט, א. בונה ירושלים סי' סג (מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' תקנט).

35) ענין הראשון – בנוגע לעבודת העמל תורה, והשני' – בנוגע להתוצאה מזה. וראה לעיל הערות 29, 30.

36) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

37) הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. הל' תשובה ספ"ה. וראה ג"כ מו"נ ח"א פס"ח. שם ח"ג פ"כ. שמונה פרקים פ"ח.

38) ראה שער היחוה"א פ"ד. שם פ"ח.

39) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

40) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

41) ד"ה ויקם עדות ש"ת ע' 57. – בענין קיום המצות, אבל מכיון שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, צריך לומר, שזה שקיום המצות דמשפטים הוא באופן דחוקים הוא מצד שרשם בתורה, שגם הלימוד דמשפטים הוא כמו הלימוד דחוקים.

42) ובפרט, שמצות דסוג חוקים שבתורה הוא קטן (בכמות) לגבי סוג המשפטים. ונוסף לזה: מכיון שהמדובר כאן הוא בנוגע "עמל תורה" (ובפרט לפי מה שנתבאר (ס"ב) שמ"ש "בחקותי תלכו" הכוונה רק "שתהיו עמלים בתורה", דאילו לימוד התורה סתם נכללת היא ב"ואת מצותי תשמרו"), הרי ענין העמל בתורה הוא עיקר בטעמי התורה וכו' (ולא בנוגע לידיעת ההלכות עצמם), וזהו בחלק המשפטים דוקא.

בראשית כט, טז: וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל:

עלמא עלאה קרינן הו״א, וקרינן לעלמא תתאה את״ה:

דוק בלישנא[1].

א) בעלמא עלאה נקט מתחלה עלמא עלאה ואח״כ קרינן הוא, ובעלמא תתאה נקט מתחלה וקרינן ואח״כ לעלמא תתאה ואח״כ אתה.

ב) גם, בעלמא עלאה לא נקט לעלמא בל׳, ובעלמא תתאה נקט לעלמא בל׳.

והיינו[2], כי ענין קריאת שֵׁם הוא המשכה כמו[3] וקרא זה אל זה שתרגומו ומקבלין כו׳, ובנידון דידן הקריאה הוא המשכה מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא, וההמשכה הוא ע״י ז״א שבאמצע שהוא המחברם, והוא ע״י תפארת[4] ויסוד דז״א.

כי תפארת הוא[5] יעקב בריח[6] התיכון המבריח מן הקצה דבינה עלמא דאתכסיא אל הקצה דמלכות עלמא דאתגליא.

וכן ע״י יסוד[7] יוסף שכתוב בו[8] עד תאות גבעות עולם, הוא יסוד הנקרא עד המחבר התרין עלמין דבינה

---

1) לקמן בפנים מבאר עוד ב׳ דיוקים: דכתוב ב׳ פעמים קרינן, דהי׳ צ״ל עלמא עלאה קרינן הוא ולעלמא תתאה אתה״. וגם מהו הטעם והביאור דבעלמא עלאה קרינן הוא, ובעלמא תתאה אתה״?

2) מבאר: דכמו עד״מ בגשמיות מרב לתלמיד, יש (בכללות) ד׳ שלבים: א) הלימוד של הרב בעצמו לפי ערך מדרגתו שהוא למעלה מערך התלמיד, כמו סוגיא בש״ס או הלכה, ב) התלמיד המקבל ההשפעה, — ובהרב גופא באופן ההשפעה להתלמיד יש שני בחי׳: ג) ההתעסקות של הרב בשכלו — לצמצם הענין לפי ערך התלמיד, ד) ההשפעה עצמה של הרב להתלמיד, וההתקשרות אל התלמיד.

וכמו״כ הן הד׳ בחי׳ למעלה, דיש ד׳ דרגות: א) בחי׳ בינה, שהוא למעלה מן העולם, ב) בחי׳ מלכות — המקבל ההשפעה, ג) בחי׳ תפארת הממשיך (למלכות) מבחי׳ בינה, ד) בחי׳ יסוד ההשפעה עצמה למלכות.

והד׳ בחי׳ אלו הם: א) לאה״ בחי׳ בינה, ב) רחל״ בחי׳ מלכות, ג) ויעקב״ בחי׳ תפארת, ד) ובפרטיות ביעקב גופא, יוסף״ הוא בחי׳ יסוד.

3) ישעי׳ ו, ג.

4) ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי פרשת ויחי עמוד כט, ג וז״ל: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריח כו׳ שהוא בחינת תפארת דז״א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו״ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכיים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי׳ ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו״ג כנודע, וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד ובחי׳ יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו׳ אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ״ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק הי׳ לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע״כ נק׳ בריח התיכון כו׳ שכולל ב׳ הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת, וז״ש ישראל אשר בך אתפאר בך דוקא אתפאר בבחינת התפארת. וידוע דחו״ג דאברהם ויצחק הוא כמו המים והאש שהן הפכיים שהמים טבען לירד מגבוה לנמוך דוקא והאש טבעו לעלות כו׳, כך בחינת חסד דאברהם יורד מגבוה לנמוך להחיות רוח שפלים לרעים כמו לטובים ועל כן יצא ממנו ישמעאל חסד דקליפה, ופחד יצחק הוא בחי׳ העלאה למעלה ויצא ממנו עשו יראה רעה כו׳. והנה בחי׳ יעקב הי׳ כולל חו״ג דאברהם ויצחק והוא בחי׳ התכללות, וזהו כל עיקר עבודת יעקב כל ימיו רק להמשיך אור א״ס בבחי׳ התכללות דחו״ג בכמה אופנים שונים שזהו עיקר בחי׳ יופי והידור שנק׳ יקרא דמלכא ולזה הי׳ כל מגמתו בכל בחי׳ העבודה שהי׳ עובד כל ימיו.

אבל כדי שיומשך אור השפע דהתכללות זאת דחו״ג שבאצי׳ לבריאה כו׳ הוא ע״י בחי׳ יוסף שהוא בחינת יסוד ז״א כו׳ שהוא בחינת כח המביא ההשפעה מהעלם לגילוי למקבלים ונק׳ כל דאחיד בשמיא וארעא כו׳ וכנ״ל וכידוע, וזהו אלה תולדות יעקב יוסף שכל תולדות דיעקב נמשך ע״י יוסף וע״כ אהב יעקב ליוסף מכל בניו כו׳ והוא נער את בני בלהה כו׳ נשי אביו שמקבל השפע מכל בחינת ההמשכות דיעקב בנשי אביו ומביא אותם לידי גילוי למקבלים בבי״ע כו׳ וכמ״ש יקוו המים אל מקום אחד דא יסוד שנקרא כנישו דכל נהורין כו׳ וע״כ הי׳ יוסף יפה תואר שכל בחינת התכללות דתפארת דיעקב הי׳ כלול בו. ע״ש.

וראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס עמוד מה וז״ל: עיקר ז״א הוא תפארת ויסוד, שהוא באמצע ז״א, ותפארת כולל חסד וגבורה, ויסוד כולל נצח והוד, וגוף — תפארת, ובריח — יסוד, כחד חשבינן ע״ש. (ראה לקמן הערה 19).

5) ראה זהר חלק א׳ דף קנז, ב. חלק ג׳ דף שב, א. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב.

6) מבריח מן הקצה אל הקצה: לשון זה מקורו מהנאמר גבי בריחי קרשי המשכן, שהבריחים העליונים והתחתונים היו עשויים משתי חתיכות, כל בריח הגיע רק עד חצי הכותל (רש״י תרומה כו, כו), משא״כ הבריח התיכון גו׳ מבריח מן הקצה אל הקצה״ (שם, כח).

והענין ע״ד הסוד: בריח התיכון״ (האמצעי) קאי על מידת הרחמים, שהיא ספירת התפארת, שבקו האמצעי״, כידוע שחסד (אהבה) הוא בימין, גבורה (יראה) בשמאל, ותפארת (רחמים) גופא״, באמצע (תקוני זהר בהקדמה); ומעלת מידת הרחמים שבקו האמצעי״ היא, שמבריח מן הקצה אל הקצה, מקצה היותר עליון לקצה היותר תחתון (ראה ד״ה כנשר יעיר קנו תרע״ח לאדמו״ר הרש״ב).

ראה גם אור התורה פרשת ויצא עמוד ריג, ב ואילך. פרשת תרומה עמוד א׳תקלב. דברים עמוד לו ואילך.

7) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד רנג, וז״ל: יוסף — יסוד, הי׳ לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי׳ בזנות שהוא באבר היסוד ע״ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד שיוסף בחי׳ יסוד מספרו ו׳ פעמים הוי׳ כי הוא המדה השישית״. וראה בתורת מנחם התוועדויות ה׳תש״נ ח״ד שיחות ש״פ בלק. ובהערה 21 וז״ל: שיוסף הוא בחי׳ יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי׳ אצילות (האבות) בבי״ע — ראה ביאורי הזהר ויחי כט, ד ואילך. אור התורה ויחי תתקצ״א א ואילך. תתשכ״א א ואילך. ועוד ע״ש״.

8) בראשית מט, כו. ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג׳ פרשת ויחי שם.

ומל׳ כמ״ש לקמן [בזהר][9] דף רמ״ז ע״ב ובפ׳ וארא[10] דף כ״ב ע״א ע״ש.

ובתפארת הוא שם[11] הוי׳, וביסוד[12] שם שד״י, ביחד הוא[13] מקר״א, שנים מקרא ר״ת שם, גי׳[14] הוי׳ שד״י כמ״ש[15] בטעמי מצות פרשת ואתחנן בענין קריאת

9) [תרגום ללה״ק] ברכות אביך גברו על ברכות הורי (מפרש מה שיעקב אמר ליוסף) ברכות אביך (היינו הברכות שלי שאני מושרש בתפארת הכלול מחו״ב), גברו ודאי (על ברכות הורי, היינו הברכות של אברהם שהי׳ מושרש בחסד לבדו או של יצחק שהי׳ מושרש מגבורה לבדה), דהא יעקב אחסין שבחא דכולא יתיר מאבהן (כי יעקב ירש שבח כולם יותר מאבותיו, לפי שהי׳ בתפארת ירש הארת ב׳ הקוים של אבותיו), דהא הוא שליט הוה בכולא (כי הוא הי׳ שלם בכל השלימות, כי מטתו היתה שלימה, משא״כ אברהם שיצא ממנו ישמעאל ויצחק שיצא ממנו עשו).

וכולא יהב לי׳ ליוסף (וכל ההארות והברכות נתן התפארת ליסוד), מאי טעמא (מה טעם הדבר), בגין דהכי אתחזי (לפי שכך ראוי להיות), דהא צדיק כלא נטיל ואחסין כולא כחדא (כי היסוד לוקח כל ההארות ויורש כולם יחד).

עד תאות גבעות העולם, (פירושו) תיאובתא דאינון גבעות עולם (התשוקה של אלו הגבעות עולם, ושואל) ומאי נינהו (ומי הם אלו הגבעות, ואמר) תרי נוקבי חד לעילא וחד לתתא (הם שני פרצופים הנקראים גבעות אחד למעלה שהיא בינה ואחד למטה שהיא מלכות), דכל חד אקרי עולם (שכל אחד נקרא עולם, כמ״ש מן העולם ועד העולם), ותיאובתא דכל שייפי גופא באינון תרין אמהן (והתשוקה של הו׳ קצוות באלו ב׳ האמהות, דהיינו) תיאובתא לינקא מאמא עלאה (יש להם תשוקה לינק ולקבל שפע מאימא עלאה שהיא בינה, ועי״ז) תיאובתא לאתקשרא באמא תתאה (יש להם תשוקה להתקשר ולהשפיע באימא תתאה שהיא המלכות), ותיאובתא דכולא חד (והתשוקה של כולם היא אחת), בגין כך כלהו כדקא חזי (לכן כל הפסוקים הם כראוי שרומזים על פרצופים העליונים), תהיינה לראש יוסף וגו׳ פירוש לאתברכא ההוא דרגא דצדיק ולנטלא כולא כדקא חזי (להתברך היסוד ולקבל כל ההשפעות מהו׳ קצוות כראוי).

10) [תרגום ללה״ק] רבי אבא פתח (הקדים לפרש מש״כ) בטחו ביהו״ה עדי עד, כי בי״ה יהו״ה צור עולמים (פירוש הפשוט, בטחו בה׳ לעולם כל ימי חייכם, כי בו יתברך תלוי חוזק ב׳ עולמים העולם הזה והעולם הבא, ולפי שהכל תלוי בהקב״ה לכן ודאי ראוי לבטוח בו, (מצודות) ומפרש מש״כ) בטחו ביהו״ה (רצה לומר כי) כל בני עלמא בעיין לאתתקפא בי׳ בקדשא בריך הוא (כל בני העולם צריכים להתחזק בהקב״ה לעבדו ולקיים מצותיו), ולמהוי רחצנו דלהון בי׳ (ולהיות בטחונם בו שיזמין להם כל צרכיהם, ומקשה) אי הכי (אם כוונת הפסוק כפשוטו שצריכים לבטוח בה׳, אם כן) מהו עדי עד (שפירושו לעולם, הרי זה פשוט שהאדם צריך לבטוח בהקב״ה בכל יום ובכל שעה שיזמין לו כל צרכו, ומתרץ) אלא (כוונת הכתוב מש״כ עדי עד הוא) בגין דיהא תוקפא דבר נש (כדי שיהי׳ חוזקו ובטחונו של האדם בהקב״ה), באתר דאיהו קיומא וקשורא דכלא (במקום שהוא קיום וקשר של כל הפרצופים העליונים).

(ואמר כי) והאי עד אתר דאחיד לכל סטרין (בחי׳ ז״א, הוא המקום שמאחד ומקשר לכל הצדדים, ומפרש) לסטרא דא ולסטרא דא (לצד מעלה מאחד ומקשר את הבינה עמו ולצד מטה מקשר את המלכות עמו), לאתקיימא ולאתקשרא קשרא די לא תעדי (כדי להתקיים עי״ז ולהתקשר עמהם קשר שלא יסור ולא יתבטל לעולם), והאי עד תיאובתא דכלא בי׳ (וז״א — תאות ותשוקת בינה ומלכות הם בו) כמה דאת אמר, עד תאות גבעות עולם (ומפרש) מאן אינון גבעות עולם (מי הם הפרצופים הנקראים גבעות עולם, ואמר) אלין אינון תרין אמהן (אלו הם שתי אמהות, כי בינה היא אם לזו״ן דאצילות, ומלכות היא אם לעולמות בי״ע, ולכן נקראות גבעות מפני שהם גבוהות כגבעה על מה שלמטה מהם (ועוד כפרש״י על הפסוק ומגבעות אשורנו, שהאמהות נקראות גבעות), נוקבי (והם פרצופי הנקבות, כי בינה היא נוקבא, דאבא ומלכות היא נוקבא דז״א), יובל ושמטה (בינה נקראת יובל ומלכות נקראת שמיטה), דאקרון גבעות עולם (ומביא ראי׳ שנקראות עולם) כמה דאת אמר מן העולם ועד העולם (שפירושו מן הבינה עד המלכות).

(ומפרש יותר כי) ותיאובתא דילהון בהאי עד (והתאוה והתשוקה של בינה ומלכות היא בז״א הנקרא עד), דאיהו קיומא דכל סטרין (שהוא הקיום של כל הו״ק ומפרש) תיאובתא דיובלא לגבי דעד לאעטרא לי׳ (התאוה של יובל שהוא הבינה אל ז״א לעטר אותו).. ודאי האי עד תאות גבעות עולם איהו (הרי ודאי ז״א הנקרא עד התשוקה של בינה ומלכות הנקראות גבעות עולם היא אליו).

11) ראה תניא — אגרת הקדש סי׳ יב וז״ל: מה שארז״ל ע״פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק׳ בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי׳ ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים, ובחי׳ אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי׳ הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי׳ מדות לבדן.

אך הקב״ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע״י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א״ס ב״ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי׳ מדה ח״ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי׳ חב״ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי׳ גילוי ואזי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע״י בחי׳ ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק׳ בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב׳ גוונין לובן ואודם המרמזים לחו״ג ולכן סתם שם הוי׳ ב״ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כמ״ש בזוה״ק לפי שכאן הוא בחי׳ גילוי אור א״ס ב״ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך. ע״ש.

עיין גם לקוטי תורה פרשת תזריע כג, ג.

12) כמ״ש (בראשית כח, ג) ואל שדי יפרך וירבך. ראה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד רכג, דשם שד״י הוא מלשון שד״י והשלכה, כי הטיפה יורה כחץ ע״ש. וראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן ק. קא. קב. קג. קד. קה.

13) פירוש: מקרא״ בגי׳ 341, וכן שֵׁם הוי׳ (בגי׳ 26), + שד״י (314) = 340, ועם הכולל 341.

14) פירוש: הוי׳ (בגי׳ 26), + שד״י (314) = 340, שהוא בגי׳ שֵׁם״. נמצא דהן מקרא״ מרמז לתפארת ויסוד, והן תיבת שֵׁם״, וזהו ענין קריאת שֵׁם״ הנ״ל.

15) ראה אור התורה נ״ך עמוד א׳ קיז וז״ל: יש להעיר לזה מענין מקרא ותרגום וכו׳, ובשל״ה במס׳ שבת דף קל״ח ע״א בענין שנים מקרא — תפארת ויסוד, ואחד תרגום — מלכות, ושֵׁם דהתרגום לברר קליפות נוגה שתעלה ותוכלל בקדושה, ולכן אונקלס הגר שהוא מקליפת נוגה שנתעלה, עשה התרגום כו׳, ע״ש.

ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד רנ וז״ל: מקרא

שנים מקרא ואחד תרגום ע״ש. א״כ הקורא והקריאה, הוא ז״א תפארת ויסוד שהם, אחר עלמא עלאה, וקודם עלמא תתאה.

זהו מן העולם ועד העולם, שתיבת ועד הוא בין שני העולם.

ועד, קאי על תפארת ויסוד.

ו׳[16], תפארת.

עד, יסוד.

וגוף[17] וברית כחד חשבינן, לכן הם בתיבה אחת ועד. נמצא הקורא והקריאה הוא ז״א, שבאמצע, בין עלמא עלאה לעלמא תתאה.

זהו, שבעלמא עלאה נקט מתחלה עלמא עלאה בינה, ואח״כ קרינן שהקורא הוא ז״א, והקורא הזה שקורא עלמא עלאה, הוא תפארת דז״א.

וקרינן לעלמא תתאה, נקט מתחלה וקרינן, כי הקורא הוא ז״א שהוא קודם לעלמא תתאה — מלכות.

ונקט לעלמא בל׳, פירוש שממשיך זה לעלמא תתאה, היינו למלכות (משא״כ בעלמא עלאה לא שייך למינקט בל׳, כי אדרבה הוא קורא וממשיך משם ולא לשם), והקורא הזה הוא יסוד שממשיך לעלמא תתאה למלכות.

ועפי״ז א״ש מה שנקט ב׳ פעמים קרינן, שלכאורה הי׳ די באחד, היינו, עלמא עלאה קרינן הוא, ולעלמא תתאה אתה.

הנה לפי משנ״ת בס״ד א״ש, והוא:

כי קרינן הא׳, הוא תפארת שהוא הקורא וממשיך מבינה, כי הוא סמוך לבינה[18].

וקרינן הב׳, הוא יסוד ז״א שהוא הקורא וממשיך למלכות, כי הוא הסמוך למלכות, כמו שאמר בסמוך על ידא[19] דצדיק.

וכמו[20] שנים מקרא שיש ב׳ פעמים קריאה, תפארת ויסוד.

וכשיסוד קורא וממשיך לעלמא תתאה למלכות אז נקראת אתה שפירושו גילוי, היינו, מה שהי׳ בהעלם בעלמא דאתכסיא הנקראת הוא, נעשה זה בגילוי בעלמא תתאה במלכות שאז נקראת אתה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קכ

שבלשון הקודש הוא בחי׳ תיקון עצמו שהוא קדוש בעצם, ותרגום שהוא לשון ארמי, ואונקלס הגר אמרו, הוא מה שנתברר תהו בתיקון, וזהו שהוא לשון ארמי, אֲרֵם מלשון רוממות הוא בחי׳ תהו, וזהו שגר אמרו, הגר שהי׳ מתחלה בסטרא דלעומת זה הוא מתהו שנשבר ועלתה לסטרא דקדושה, והנה בקריאת הפרשיות דתורה צ״ל שנים מקרא ואחד תרגום, שנים מקרא הוא לנגד תפארת ויסוד שהם בחי׳ פנים, ואחד תרגום הוא לנגד בחי׳ אחוריים כמ״ש בפרי עץ חיים שער השבת ע״ש. ועיין תורת מנחם — תפארת לוי יצחק בראשית סימן יב.

16) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ״ך ומאחז״ל עמוד קמד וז״ל: תפארת כולל כל הו׳ מדות, שזהו שתפארת הוא אות אמת דהיינו אות ו׳ כמ״ש בזהר ר״פ *ויקרא ע״פ (יהושע ב, יב) ונתתם לי אות אמת דא ו׳ ע״ש. ראה הערה 19.

*) מובא לקמן סימן נט הערה 7.

17) בתיקוני זהר בהקדמה (יז, ב) פתח אליהו, פירוש: כידוע מ״ש (בראשית לז, ב) אלה תולדות יעקב יוסף״, דיעקב הוא מדת התפארת — רחמים, תפארת גופא״, יסוד סיומא דגופא אות ברית קודש״, ותפארת אות ו׳ מהשם כי ו׳ מדות דז״א נרמזים באות ו׳ שבשם, מפני שהתפארת כולל כל הו׳ קצוות (לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד רמ. ע״ש. וראה שיחות קודש ה׳תשל״ט שיחות מוצאי ש״פ ראה בביאור הזוהר).

ויש במילוי״ אות ו׳ — כזה ו״ו — אות ו׳ שני, הראשון כנגד יעקב תפארת, והשני המילוי״ — ע״ד התולדה — כנגד יוסף.

ראה שיחות קודש ה׳תשל״ט ש״פ נצבים סעיפים יא. לב. ה׳תשל״ז יו״ד שבט סעיף מט.

וזהו שיוסף ברית הוא ג״כ הדרא (יופי) דגופא, דגוף וברית כחד חשבינן (ראה זהר פרשת פנחס דף רלה ע״ב. תורת מנחם ספר המאמרים ה׳תשי״ז עמוד קיד ואילך).

18) המסתיימת בחזה דז״א שיסודה בשליש העליון דתפארת דז״א״. (לקוטי לוי יצחק כאן)

19) מפרש מ״ש שם בזהר על ידא דצדיק״ דבחי׳ מלכות מקבל מבחי׳ צדיק״ הנק׳ יסוד. וטעם דצדיק נק׳ יסוד ראה לקמן סימן מה הערה 4.

20) פירוש: דאחד תרגום הוא בחי׳ מלכות, ושנים מקרא הוא תפארת ויסוד, ומאחדים התורה והתרגום ביחד.

אגרות קודש

ב״ה, י״ח אייר, תשט״ו

ברוקלין.

הרה״ג וו״ח אי״א נו״נ עסק בצ״צ מוה״ר שלום שי׳

שלום וברכה!

...לפלא שאין ממנו כל ידיעות אשר נתרבה הענין דנר מצוה ותורה אור, ומאור שבתורה הדרכותי׳ והנהגותי׳ בסביבתו, ע״י תעמולה מתאמת השתדלות במרץ הדרוש מצדו, ובטח יודע המבואר באגרת הקדש סימן י״ד, אשר בכל יום ויום נמשכים מוחין עליונים יותר ואור חדש שלא הי׳ עדיין מעולם כו׳ וכו׳, שמזה מובן ופשוט שהאתעדל״ת, או עכ״פ הכלים להנ״ל, צריכים להיות ג״כ באופן דמוסיף והולך, והרי הלכה כבית הלל...

כו, ג – אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם

א. אם בחקתי תלכו. כתב הגאון בספר ברכת טוב ז"ל בליקוטיו דף כג וזה לשונו, אם בחקתי תלכו רצה לומר כשבחקתי תלכו יהי' הגאולה הנרמז במילת אם, בגאולת מצרים על ידי אהרן משה, דיוונים על ידי אלעזר מתתיהו, דאחשורוש על ידי אסתר מרדכי, דלעתיד לבא על ידי אליהו משיח, וזהו אם הבנים שמחה עכ"ל.

גם הרב הקדוש מ"מ בספר סמוכים לעד ז"ל דכתב בכוונת הסמיכות משם הרב מנחה בלולה ז"ל ד'אם' ראשי תיבות אליהו משיח לרמוז למאמר רז"ל בשבת דף קיח אם שמרו ישראל שני שבתות כראוי מיד נגאלים ולזה סמך (כו, ב) שבתותי תשמורו מיד אם בחקתי תלכו כלומר מיד אליהו משיח מתגל' עכ"ל.

ברכת טוב

כו, ד – ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו

ב. ונתנה הארץ יבולה. לא כדרך שהיא עושה עכשיו, אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון. ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה, תלמוד לומר (תהלים קיא, ד) זכר עשה לנפלאותיו. וכן הוא אומר (בראשית א, יא) תדשא הארץ דשא עשב מלמד שבו ביום שהי' נזרעת בו ביום עושה פירות.

ועץ השדה יתן פריו. לא כדרך שהיא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון, ומנין שהעץ עתיד להיות נטוע ועושה פירות בן יומה, תלמוד לומר (תהלים קיא, ד) זכר עשה לנפלאותיו. ואומר (בראשית א, יא) עץ פרי עושה פרי למינו, מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות.

תורת כהנים

ג. ונתנה הארץ יבולה. שהארץ תצמיח מיתי' לעתיד. יבלה כתיב, אם יִבָּלֵה המת אף על פי כן יחי'.

[ונתתי גשמכם בעתם ונתנה הארץ יבולה, וכי היום אין הגשמים יורדים ואין הארץ נותנת יבולה, אלא זה רמז לתחיית המתים שתהי' בעתה, הקב"ה מוריד הנשמה מן השמים, כענין שנאמר (תהלים נ, ד) יקרא אל השמים מעל זו הנשמה, והארץ מצמחת מיתי' מלמטה, כענין שנאמר (שם) ואל הארץ לדין עמו, וזהו ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה].

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

זה שבזמן דעתה באים עניני האדם באופן של טירחא ויגיעה, ועובר זמן רב עד שמוציאים פירות, הן בעשבים והן בפירות האילן, אינו רק בסיבת חטא עץ הדעת[1] שירד מצב העולם, "ארורה[2] האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה גו' בזעת אפיך תאכל לחם גו'", אלא לפי שעניני גשמיות העולם אינם "כלים" כביכול להשפעת הקב"ה. והיינו שגם אדם הלומד תורה ומקיים מצוות כדבעי, ונשפע לו כל טוב גם בצרכיו הגשמיים, אין זה בא תיכף ומיד, כי דבריו הגשמיים אינם מיוחדים עם שרשם ברוחניות, השפעת ה'.

וזהו החידוש שיהי' לעתיד לבוא בימות המשיח, שלא יהי' הפסק בין הפעולה והצמיחה בגשמיות, לפי שלעתיד יהיו הדברים הגשמיים בהתאחדות עם שרשם ומקורם – דבר הוי'.

וחילוק זה בין העבודה באופן של חקיקה והתאחדות בזמן הזה והחידוש שיהי' לעתיד לבוא מובן על פי משל מהחילוק בין חקיקה על גבי האבן וחקיקה שהיא מעבר לעבר. וכמבואר בחילוקם[3], דאותיות החקיקה על דרך משל באבן טוב אף שהאותיות הם מיני' ובי' דהאבן, מכל מקום, כיון שאותיות אלו יש להם מקום אחיזה בהאבן יש להם דמיון ושייכות לאותיות הכתיבה[4], שגם הן מעלימות קצת, הם משחירות ה"טוהר" של האבן טוב, ואילו אותיות החקוקות מעבר לעבר (כמו האותיות שבלוחות[5]) אין להם מקום אחיזה ומובדלות לגמרי מאותיות הכתיבה.

וכן הוא בנמשל[6]: כאשר איזה דבר חקוק בהאדם דוגמת אותיות החקיקה באבן טוב, היינו שחקוק וחודר בתוכו (לא כאותיות הכתיבה שהן על הקלף) אבל אינו חודר לתוך העצם שלו ממש, הרי כשם שאצל האדם אינו העצם שלו ממש, כן הוא גם בהתוצאה מזה, שאינה באופן שחודר עד לכל דבריו החיצוניים שלו; אבל כאשר התורה ומצוות נחקקים באדם מעבר לעבר, שזהו כל העצם שלו, הרי זה חודר ופועל מעבר לעבר, בכל כוחותיו ועניניו עד בכל הדברים שבעולם, ולכן נראה ונגלה גם בגשמיות העולם שאין הפסק בין פעולת האדם והפירות הצומחים, שההשפעה של הקב"ה נשפעת תיכף ומיד ממש בלי הפסק כלל.

וענין זה יהי' בגילוי לעתיד לבוא שאז תהי' בגלוי החקיקה שבלוחות, כמו שכתוב[7] "חרות על הלוחות", ואמרו רז"ל[8] אל תקרי חרות אלא חירות, חירות ממלאך המות כו'[9], שחירות זו תהי' לעתיד לבוא, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

לקוטי שיחות חלק לז פרשת בחוקותי

---

1) להעיר מנצח ישראל להמהר"ל פ"נ. נתיבות עולם נתיב העבודה פי"ז.

2) בראשית ג, יז ואילך.

3) המשך תרס"ו עמוד תפג ואילך. המשך תער"ב חלק א' עמוד תק. ספר המאמרים תש"י עמוד 63. ובכמה מקומות.

4) ועד שאפשר למלאותן דיו, היינו שנותנין מקום לאותיות הכתיבה המעלימים לגמרי (תרס"ו ותש"י שבהערה הקודמת).

5) כמרז"ל (שבת קד, א) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין.

6) ראה לקוטי שיחות חלק ח' עמוד 131 ביאור החילוק בעבודת האדם (לגבי קב"ע).

7) תשא לב, טז.

8) אבות פרק ו, ב.

9) ראה שמות רבה פרק מא, ז. וש"נ.

כו, מב – וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר

ג. מה שהזכיר בכאן יעקב בראשונה, כבר דרשו בו מה שדרשו.

והנראה לי כבר רמזתי בהשלשה בתים הם כנגד אברהם יצחק ויעקב בפרשת ויצא יעקב, והבית הג' שאנו מצפים שאינה עתידה ליחרב, היא כנגד יעקב שקראו בית (פסחים פח.), כאומרו בית יעקב וגו', ולכן זה הגלות הד' שאנו בו, עתידין אנו להגאל ממנו בזכות יעקב.

ולכן תמצא כי בכאן שם יעקוב מלא בוא"ו, להורות על הגאולה העתידה שהיא באלף הששי כנגד הוא"ו, וכבר נתנו סימן בזה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה ששים ושש.

ולזה אמרו שזאת הוא"ו היא וא"ו של אליהו שלקחה יעקב ממנו ערבות עד שלחו, כאומרו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא.

צרור המור

אגרות קודש

ב"ה, ג' סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

.. במ"ש אודות הלימודים בהכפר, הנה לפלא שאינו מזכיר ע"ד לימוד הלכות במצות התלויות בארץ, ותקותי שאין זה אלא השמטה בכתיבה אבל לא בפועל, והרי ידוע פסק רז"ל שלא המדרש עיקר אלא המעשה...

מ"ש אודות החלישות ברכוז המחשבה, הרי ידוע[ה] אחת העצות בזה שכשמתעייפים מחליפים הלימוד ללימוד אחר ג"כ במקום שלבו חפץ ולא לכוף על כח המחשבה להמשיך דוקא בהענין שנתייגע בו.

ולהודעתו מיום הולדתו... הבע"ל, הנה יה"ר מהשי"ת שלאריכות ימים ושנים טובות, טובות עם כל הפירושים, יוסיף אומץ בתורה ובמצותי' ולהחדיר גם בסביבתו התורה והמצוה והמאור שבה היא תורת החסידות ובימיו ובימינו ימולא היעוד וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק שכפירוש רש"י על אתר מדבר בזה בגאולה האמיתית והשלימה במחיית עמלק ורוממות קרנות צדיקו של עולם, ולהעיר ג"כ מאור התורה לרבנו הצ"צ דרושי חנוכה (ע' תר).

בברכה בנוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

ב"ה, ח' סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מה שמעורר ע"ד עסקנותו של הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מוה"ר...

שבמילא אפשר זה מפריעו משקידה בתורה כדבעי. הנה ידוע פסק רבנו הזקן (בתורה אור בתחלתו) אשר ע"י עשיית הצדקה (וצדקה דרבים עאכו"כ) נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, ומהגהות אדמו"ר הצמח צדק לדרוש זה שנדפס בלקו"ת לג' פרשיות, מובן שהמספר אלף הוא בדיוק ולא בדרך גוזמא, ובמילא עסקנות דצרכי צבור אי אפשר שתפריע ואדרבא מסייעתו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ב״ה, ה׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר שמואל מנחם מענדל שי׳

שלום וברכה!

נהניתי לקבל מכתבו מר״ח סיון, בו כותב אודות פעולותיו בין השו״בים אשר מתקדמים הם לאט לאט לתורת החסידות הדרכותי׳ ומנהגי׳ ובודאי כשימשיך בזה בדרכי נועם ובדרכי שלום שהם הם דרכי התורה יצליח בזה עוד יותר.

וה״ה למה שכותב אודות התועדות ומהנכון לקרות בהשיחות באסיפת אגודת נשי ובנות חב״ד. והנה אף שקריאת ספרים החיצונים מקלקלת ומזקת כו׳ וכו׳ אבל ידוע שבכלל צריך ללכת מן הקל אל הכבד ובפרט בהנוגע לתעמולה בין הנשים וכמשארז״ל בזה ג״כ בנוגע למתן תורה והובא בפירוש רש״י במקומו כה תאמר לבית יעקב, אשר להנשים צריכה להיות אמירה רכה, וכן בהנוגע להנ״ל צריכה להיות ההדגשה יותר בההוספה בועשה טוב היינו קריאת שיחות כו׳ וכו׳ שאז במשך הזמן יקויים הפסק דין דמעט אור דוחה הרבה חשך ממילא ועאכו״כ הרבה אור. מובן שאין כוונתי בזה שיתן הסכם ע״ז שיקראו הנ״ל בספרים החיצונים אלא שלע״ע תהי׳ ההדגשה בהענין דועשה טוב.

בעת רצון הנה אזכיר את כל אלו שכותב שמותיהם בהיותי על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע והשי״ת יצליחם שילכו מחיל אל חיל.

כותב שלומד תניא לפני בחורים צעירים, ובטח בהזדמנות הבאה יודיע אם הם מבני הישיבה או שמבחוץ עדיין והשי״ת יצליחו בכל הנ״ל.

ולקראת חג השבועות זמן מתן תורתנו וקבלתה, הבע״ל הנני בזה להביע ברכתי בנוסח כ״ק מו״ח אדמו״ר, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

בברכה.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שלישי עמ׳ ב

וְתִינוֹקֶת שֶׁיּוֹדַעַת טַעַם בֵּיאָה וְאֵין מוֹסֶרֶת את עַצְמָהּ לְבִיאָה, כלומר שמבינה את ענין הביאה ותדע לספר בחוץ אם ראתה מעשה ביאה, אבל עדיין אינה גדולה ואין לה יצר להתפתות לביאה:

שנינו במשנה: שאם בנו ובתו הַגְּדוֹלִין, וְזֶה – הבן יָשַׁן בְּכִסּוּתוֹ עם אמו וְכוּ׳ והבת ישנה בכסותה עם אביה. מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא שיעור ׳הגדילו׳. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אַדָּא בַּר רַב עַוָּא אָמַר רַב אַסִּי, תִּינוֹקֶת עד שהיא בַּת תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מותרת לישן עם אביה בקירוב בשר, ולאחר מכן אסורה, וּתְינוֹק עד שהוא בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד מותר לישן עם אמו בקירוב בשר, ולאחר מכן אסור. אֵיכָא דְּאָמְרֵי, תִּינוֹקֶת עד שהיא בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד מותרת לישן עם אביה בקירוב בשר, וּתְינוֹק עד שהוא בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שנים וְיוֹם אֶחָד מותר לישן עם אמו. וְזֶה וְזֶה – לפי שתי השיטות, מותר לישן עם בתו רק עד שיעור כְּדֵי שֶׁיְּהֵיוּ כפי שנאמר (יחזקאל טז ז) ׳שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ׳, היינו שהביאה סימני גדלות, וכשהביאה סימנים אלו, זה סימן שהיא כבר גדולה ולפיכך אסור לישן עמה, אלא שלפי הלשון הראשון אם הביאה סימנים כשהיא בת תשע שנים ויום אחד, היא גדולה, ולפי הלשון השני אם הביאה סימנים כשהיא פחותה מבת שתים עשרה ויום אחד, אין זה סימנים אלא שומא.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין זה: אָמַר רַפְרָם בַּר פָּפָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ שמותר לישן עם הבת בקירוב בשר **אֶלָּא** בבת **שֶׁאֵינָהּ בּוֹשָׁה** – מתביישת **לַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוֹם** [–ערומה], **אֲבָל** בת **שֶׁבּוֹשָׁה לַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוֹם** [–ערומה], **אָסוּר** לאב לישן עמה בקירוב בשר. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** של שיעור זה. משיבה הגמרא: שכאשר היא מתביישת בהיותה ערומה זה סימן שֶׁיֵּצֶר **אַלְבְּשָׁהּ** – יצר הערוות נכנס בה.

מספרת הגמרא: **רַב אַחָא בַּר אַבָּא אִיקְּלַע** [–הזדמן] **לְבֵי רַב חִסְדָּא חֲתָנֵיהּ** – חותנו, **שַׁקְלֵיהּ לְבַת בְּרַתֵּיהּ** – נטל רב חסדא את נכדתו **וְאוֹתְבֵיהּ בֶּכְנָפֵיהּ** – והושיבה בחיקו, שישן עמה בקירוב בשר. **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא, **לָא סָבַר לָהּ מַר דְּמַקְּדְּשָׁא** – האם אדוני אינו יודע שהיא מקודשת, ויש להתרחק מאשת איש. **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר אבא, איך קידשת אותה בקטנותה, הלא **עֲבַרְתְּ לָהּ אַדְּרַב** – על דברי רב, דְּ**אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְאִיתֵּימָא** [–ויש אומרים] **רַבִּי אֶלְעָזָר, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר בְּפִלּוֹנִי אֲנִי רוֹצָה.** אמר לו רב חסדא, **מַר נַמִּי עֲבַר לֵיהּ אַדְּשְׁמוּאֵל** – גם אתה עברת על דין שאמר שמואל, דְּ**אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְשַׁתְּמְשִׁים בְּאִשָּׁה**, כדי שלא תתרגל להיות בין אנשים, ואיך נשתמשת בבתי הקטנה. **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר אבא, **אֲנָא כְּאִידָּךְ דִּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לִי** – אני סובר כמימרא אחרת של שמואל, דְּ**אָמַר שְׁמוּאֵל,**

◆ יום ראשון כ"א אייר ◆

(ג) **אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:**

ג **אִם בְּקֻמַי תְּהַכּוּן וְיָת פִּקּוּדַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן:**

רש"י ◄ **אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** • יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְגוֹ'", הֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ"? שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. **וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** • וְהֵוּוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה עַל־מְנָת לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה א): "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת יום ד' פרשת בחוקותי, י"ד אייר, פסח שני ה'תשד"מ)

"בְּחוּקֹתַי תֵּלֵכוּ" מוֹרֶה עַל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֲלִיכָה, "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל". הַיְנוּ, שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּאוֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בַּהֲוָיָה, גַּם כַּאֲשֶׁר אֵין אֶצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל חִסָּרוֹן הַדּוֹרֵשׁ תִּיקּוּן, אֶלָּא תָּמִיד שׁוֹאֵף הוּא לְהִתְעַלּוֹת לְדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת בחקותי, י"ז אייר, ה'תשד"מ)

עִנְיַן בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ קָאֵי עַל בְּחִינַת הַחֲקִיקָה שֶׁבַּתּוֹרָה, וְהַיְנוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּמַחֲשָׁבָה (שֶׁהִיא בִּבְחִינַת חֲקִיקָה), וּמַה שֶּׁפְּתוּב וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּדִבּוּר, וְאַחַר־כָּךְ וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם הַיְנוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּמַעֲשֶׂה, וְחָשִׁיב כָּאן אֶת קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּכָל ג' הַלְּבוּשִׁים דְּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת בחקותי, י"ז אייר, ה'תשד"מ)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ גו', דְּהַיְנוּ הָעֲבוֹדָה בִּג' הַלְּבוּשִׁים דְּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, דְּאַף שֶׁהֵם לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יָדָם הוּא קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ (כִּדְאִיתָא בַּתַּנְיָא בְּתִחְלָּתוֹ), וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה קָאֵי כְּפֵרוּשׁ הַ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' (דְּתוֹרָה בְּפֵרוּשָׁהּ נִתְּנָה) עַל עִנְיַן הָעֲמָל בַּתּוֹרָה, בְּחִינַת הַיְגִיעָה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לְכָל הַבְּרָכוֹת הַמְנוּיוֹת בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה. וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא אָסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְיתָא וּבָרָא עָלְמָא, בַּר נַשׁ מִסְתַּכֵּל בָּהּ בְּאוֹרַיְיתָא וּמְקַיֵּם עָלְמָא. וְעַד שֶׁבָּאִים לְכָל הַיְעוּדִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, וְיִשְׂבְּתֶם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם, וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ, עַד וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַבְּטָחַת וְדִבְרֵי כ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר, שֶׁאָנוּ עוֹמְדִים כְּבָר בִּזְמַן דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא. וִיקוּיִם מִיָּד מַה שֶּׁכָּתוּב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים, בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחֵנוּ צִדְקֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לז עמ' 79)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ . . וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (כו, ג-ד) יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה, הֲרֵי הָעִקָּר הוּא הַשָּׂכָר הָרוּחָנִי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה "בְּחֻקֹּתַי" הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן חֲקִיקָה. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִתָּן לְהַפְרִיד בֵּין אוֹת הַחֲקוּקָה בְּאֶבֶן וּבֵין הָאֶבֶן עַצְמָהּ, כְּמוֹ כֵן הַתּוֹרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת חֲקוּקָה בַּלֵּב, הֵיא צְרִיכָה לְהִתְמַזֵּג עִם הָאָדָם וְלִחְדֹּר בְּכָל מַהוּתוֹ. וְדָבָר זֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בְּכָךְ שֶׁהַשְׁפָּעָתָהּ מְקוּיָּמָה גַּם אֶת חַיָּיו הַגַּשְׁמִיִּים וּמְבִיאָה לוֹ שָׂכָר גַּשְׁמִי.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ג) **אִם בְּחֻקֹּתַי וגו' וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה וגו'.** תֵּימַהּ שֶׁהֲרֵי חֶשְׁבּוֹן זֶה אֵינוֹ, דַּחֲמִשָּׁה לְמֵאָה הֲוֵי אֶחָד שְׁרוֹדֵף עֶשְׂרִים, וּמֵאָה לְרִבָּבָה הוּא שֶׁאֶחָד רוֹדֵף מֵאָה. וְיֵשׁ לוֹמַר דִּתְפִלַּת צִיבּוּר עֲדִיפָא (ראה תו"כ). אִי נָמֵי הָכִי קָאָמַר, **וּמֵאָה מִכֶּם** כְּלוֹמַר מֵאָה מִנְיָנִים שֶׁל חֲמִשָּׁה **רִבָּבָה יִרְדֹּפוּ**, דְּהָכִי נָמֵי אֶחָד לְעֶשְׂרִים. וּמֵיהוּ אוֹתוֹ חֶשְׁבּוֹן דְּפָרְשַׁת הָאֲזִינוּ דִּכְתִיב (דברים לב ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, הֲוֵי אֶחָד רוֹדֵף חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים. וְעוֹד קַשְׁיָא מֵהָתָם דְּהָא אָמְרִינַן (סנהדרין ק:) מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת הַפּוּרְעָנוּת, וְלִכְאוֹרָה הָתָם רָצָה לוֹמַר אֶחָד מִן הָאוּמּוֹת יְרַדּוֹף אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל וּשְׁנַיִם רְבָבָה, וְהָכָא גַּבֵּי טוֹבָה לָא קָאָמַר אֶלָּא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִרְדּוֹף עֶשְׂרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם נָמֵי רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהָרוֹדְפִים יִשְׂרָאֵל וְהַנִּרְדָּפִים עַכּוּ"ם, וּלְעֵיל קָאֵי לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת (שם פסוק כט), הָאוּמּוֹת יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם (שם) אֵיךְ הָיָה שָׁרוֹדֵף אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶלֶף עַכּוּ"ם, דְּהַיְינוּ שִׁמְשׁוֹן שֶׁהָרַג אֶלֶף פְּלִשְׁתִּים, כְּדִכְתִיב (שופטים טו טז) בִּלְחִי הַחֲמוֹר הִכֵּיתִי אֶלֶף אִישׁ. וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, זֶה יְהוֹנָתָן וְנַעֲרוֹ (שמואל א' פי"ד). אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם לְאוּמּוֹת בְּיַד אֱלוֹ וַה' הִסְגִּירָם, וְאִם כֵּן הָיָה לָהֶם לְהָבִין שֶׁה' פָּעַל כָּל זֹאת (דברים לב כז), אִי נָמֵי הָכָא רוֹדְפִים וְהוֹרְגִים קָאָמַר כְּדִכְתִיב **וְנִפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב**, אֲבָל הָתָם יָנִיסוּ כְּתִיב אֲבָל לֹא הוֹרְגִין: תורה ד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ״י לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 313 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּאֹפֶן דִּיגִיעָה

אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ

אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ – יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ הֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ, שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה (כו, ג. ובפירוש רש״י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין (כְּפִי שֶׁהִקְשׁוּ בַּמְּפָרְשִׁים), מַהֵיכָן לָמַד רַשִׁ״י בְּפֶשֶׁט הַכָּתוּב דְּקָאֵי עַל עֲמַל הַתּוֹרָה, וְלֹא עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכָלְלוּת?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: תַּלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי הוּא אֶחָד מִתַּרַ״ג הַמִּצְוֹת, וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּחֻקּוֹתַי קָאֵי עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה כִּפְשׁוּטוֹ, דַּהֲרֵי זֶה נִכְלָל בְּ"וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", אֶלָּא מְכֻרָּחִים לוֹמַר דְּאַיירי בְּהוֹסָפָה מְיֻחֶדֶת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ כְּלוּלָה בַּחִיּוּב שֶׁל מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה - "עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה". כִּי מִצַּד מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה ("וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ") אֵין חִיּוּב לְהִתְיַגֵּעַ בַּתּוֹרָה. וְזוֹהִי הַהוֹסָפָה דְּבְחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ - לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּאֹפֶן דְּעָמָל וִיגִיעָה.

(ד) **וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ:**

ד **וְאֶתֵּן מְטַרֵיכוֹן בְּעִדָּנְהוֹן וְתִתֵּן אַרְעָא עֲלַלְתַּהּ וְאִלַּן חַקְלָא יִתֵּן אִבֵּהּ:**

רש״י ◄ **בְּעִתָּם •** (ת״כ, תענית כב) בְּשָׁעָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָצֵאת, כְּגוֹן (בְּלֵילֵי רְבִיעִית, רש״י ישן) **בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת.**

וְעֵץ הַשָּׂדֶה • (ת״כ) הֵן אִילָנֵי סָרָק, וַעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת **פֵּרוֹת.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ״י לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 81 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

סִבַּת הַיִּעוּדִים הַגַּשְׁמִיִּים

וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: (כו ד)

וְהִקְשָׁה הָאַבְרְבָּנֵאל: מַדּוּעַ הַשָּׂכָר עַל עָמָל בַּתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא שָׂכָר גַּשְׁמִי, וַהֲרֵי עִיקַּר שְׂלֵמוּת הַשָּׂכָר הוּא תּוֹעֶלֶת וְטוֹבָה רוּחָנִית שֶׁהִיא הַטּוֹבָה וְהַתּוֹעֶלֶת הָאֱמִיתִּית?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: עַל הַתּוֹרָה נֶאֱמַר "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ", וּפֵרוּשׁוֹ, לֹא רַק שֶׁהַתּוֹרָה מְבִיאָה חַיִּים לָאָדָם, אֶלָּא שֶׁהִיא הִיא הַחַיִּים שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהַיְנוּ שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֵין הַתּוֹרָה דָּבָר נוֹסָף עַל מְצִיאוּתוֹ וּפְרָט מְסֻיָּם בְּחַיָּיו, אֶלָּא הִיא מַהוּתוֹ וְחַיָּיו מַמָּשׁ. וְעִנְיָן זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חַיֵּינוּ, מִתְבַּטֵּא כַּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה פּוֹעֶלֶת וּמַשְׁפִּיעָה לֹא רַק עַל עִנְיְנֵי נִשְׁמָתוֹ אֶלָּא גַּם בְּעִנְיָנִים גּוּפָנִיִּים וּבְכָל עִנְיְנֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים הַשַּׁיָּכִים אֵלָיו.

וְלָכֵן: אִם הַשָּׂכָר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הָיָה רַק שֶׁיִּזְכֶּה לְמַעֲלוֹת רוּחָנִיּוֹת וְעִנְיָנִים נַעֲלִים, אֵין כָּאן בִּטּוּי שֶׁלֵּם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כָּל מְצִיאוּתוֹ, כִּי הַשָּׂכָר הוּא כְּמוֹ תּוֹצָאָה טִבְעִית מֵעֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ, שֶׁלָּכֵן הוּא שָׂכָר רוּחָנִי תְּמוּרַת עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית. אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִשְׁפָּעוֹת לוֹ טוֹבוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בְּגִלְגֵּל עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", אֲזַי נִרְאֶה וְנָכֹר שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֵינָם רַק לִמּוּד וַעֲשִׂיָּה נוֹסָפִים עַל מְצִיאוּתוֹ אוֹ אֲפִילּוּ פֶּרֶט בְּמְצִיאוּתוֹ, אֶלָּא הַתּוֹרָה הִיא כָּל מַהוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ, וְלָכֵן הָעֶסֶק בָּהּ מֵבִיא טוֹבָה וְתוֹעֶלֶת בְּכָל עִנְיָנָיו, גַּם בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה.

(ה) **וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם:**

ה **וְיַעֲרַע לְכוֹן דְּיָשָׁא יָת קְטָפָא וּקְטָפָא יְעָרַע לְאַפּוֹקֵי בַּר זַרְעָא וְתֵיכְלוּן לַחְמְכוֹן לְמִשְׂבַּע וְתִיתְּבוּן לְרָחְצָן בְּאַרְעֲכוֹן:**

רש״י ◄ **וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר •** שְׁיִהְא הַדַּיִשׁ מְרֻבֶּה וְאַתֶּם עֲסוּקִים בּוֹ עַד הַבָּצִיר, וּבְבָצִיר תַּעַסְקוּ עַד שְׁעַת הַזָּרַע. **וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע •** (ת״כ) אוֹכֶל קִמְעָא, וְהוּא מִתְבָּרֵךְ בְּמֵעָיו.

◆ יום שני כ״ב אייר ◆

(ו) **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם:**

ו **וְאֶתֵּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְתִשְׁרוּן וְלֵית דְּמָנִיד וַאֲבֵטֵל חַיְתָא בִּשְׁתָּא מִן אַרְעָא וּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא לָא יְעַדּוּן בְּאַרְעֲכוֹן:**

רס"ו◄ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם** • שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: חֲרֵי מַאֲכָל וַחֲרֵי מִשְׁתֶּה, אִם אֵין שָׁלוֹם אֵין כְּלוּם; תַּלְמוּד־לוֹמַר אַחַר כָּל זֹאת: וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ; מִכָּאן, שֶׁהַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל". **וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם** • (ת"כ) אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְמִלְחָמָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצְכֶם מִמְּדִינָה לִמְדִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 192)

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ (כו, ו) רַז"ל אָמְרוּ "מַשְׁבִּיתָן שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ", וְהֵינוּ שֶׁהַמַּזִּיק עַצְמוֹ הוֹפֵךְ לְטוֹב, בְּחִינַת 'אִתְהַפְּכָא'. וְכֵן מָצִינוּ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁשָּׁתֵי הַלֶּחֶם חֲיָבִים לִהְיוֹת חָמֵץ, אַף שֶׁבְּפֶסַח הֶחָמֵץ אָסוּר. שֶׁכֵּן, מִי שֶׁנִּמְצָא בַּשָּׁלָב שֶׁל 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' חַיָּב לְהַרְחִיק אֶת הֶ'חָמֵץ', הַגְּבָהָה וְהִתְנַשְּׂאוּת; אַךְ לְאַחַר הַבְּרוּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּעֵת סְפִירַת הָעֹמֶר, הוֹפֵךְ הֶ'חָמֵץ' עַצְמוֹ לְמִצְוָה, בְּבְחִינַת "וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה'".

(ז) **וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב:**

ז וְתִרְדְּפוּן יָת בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְיִפְּלוּן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא׃

רס"ו◄ **לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב** • (ת"כ) אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ.

(ח) **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב:**

ח וְיִרְדְּפוּן מִנְכוֹן חֲמִשָּׁא מְאָה וּמְאָה מִנְכוֹן לְרִבּוֹתָא יֵעַרְקוּן וְיִפְּלוּן בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא׃

רס"ו◄ **וְרָדְפוּ מִכֶּם** • (ת"כ) מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם. **חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רְבָבָה** • (ת"כ) וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אֶלָּא: "וּמֵאָה מִכֶּם שְׁנֵי אֲלָפִים יִרְדֹּפוּ?!" (יש מְדַקְדְּקִים בִּלְשׁוֹן רַש"י, שֶׁהוּא כְּמוֹ כֻּלָּם וַאֲרִיכוּת: וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וּכְמוֹ כֵן מְדַקְדְּקִים כָּל גְּדוֹלֵי הַמְפָרְשִׁים וַהֲשׁוּבִיהֶם בִּלְשׁוֹן רַש"י בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל, וּמַה טַּעַם פָּתַח? שֶׁגַּם־כֵּן כָּפֶל, וְעַיֵּן שָׁם בְּיִשּׁוּבָם, וְכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ לְמוֹרֵי הַגָּאוֹן הַמַּפְלָג, מוֹרֵנוּ חָרֵב רַבִּי מֹשֶׁה חָרִיף נר"ו, שְׁמִלַּת 'רְבָבָה' סוֹבֵל שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: פֵּרוּשׁ אֶחָד עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְעַל זֶה מַקְשֶׁה רַש"י: 'וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן'? וּפֵרוּשׁ ב', רְבָבָה, מִסְפָּר מְרֻבֶּה, עַל שֵׁם רִבּוּי, וְזֶה הַפֵּרוּשׁ שׁוֹלֵל רַש"י בְּאָמְרוֹ: וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְכוּ' וְדו"ק), **אֶלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה מַעֲטִין הָעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה לִמְרֻבִּים הָעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה. וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ'** • **שֶׁיִּהְיוּ נוֹפְלִין לִפְנֵיכֶם שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הָאָרֶץ.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~

מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם, וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם (רש"י כו, ח) הַתֵּבוֹת "וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם" נִרְאוֹת מְיֻתָּרוֹת לְכְאוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה אֶחָד מִתַּכְסִיסֵי הַמִּלְחָמָה הוּא, שֶׁשּׁוֹלְחִים קְבוּצָה חֲלָשָׁה שֶׁל חַיָּלִים בָּרֹאשׁ, לְהַטְעוֹת אֶת הָאוֹיֵב, כַּאֲשֶׁר פְּלֻגָּה שֶׁל גִּבּוֹרִים מִסְתַּתֶּרֶת בְּמַאֲרָב. הַכָּתוּב מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁהַשּׁוֹנֵא יָפֵחַד מִן הַחֲלָשִׁים עַצְמָם, וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים הַמִּסְתָּרִים.

(ט) **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:**

ט וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי לְאוֹטָבָא לְכוֹן וְאַפֵּשׁ יָתְכוֹן וַאֲסְגֵּי יָתְכוֹן וַאֲקֵם יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן׃

רס"ו◄ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם** • אֶפֶנָּה מִכָּל עֲסָקַי לְשַׁלֵּם שְׂכַרְכֶם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׂכַר פּוֹעֲלִים וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם** • (ת"כ) בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה. **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** • (ת"כ) בְּקוֹמָה זְקוּפָה. **וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם** • (ת"כ)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ"י לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 327 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשֶּׁבֶר הַמְיֻחָד שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל עֲמָלָם בַּתּוֹרָה

וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:

וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם – בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה. וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם – בְּקוֹמָה זְקוּפָה. (כו, ט. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: רש"י הֲרֵי כָּתַב בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית: "פְּרוּ – אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר. רְבוּ – שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה", וּמַדּוּעַ שִׁנָּה כָּאן בְּפֵרוּשׁוֹ, וּפֵרַשׁ שֶׁהַפְּרִיָּה וְהָרְבִיָּה שְׁנֵיהֶם כְּלוּלִים בְּמִלַּת "וְהִפְרֵיתִי", וְאִלּוּ "הִרְבֵּיתִי" מְדַבֵּר עַל עִנְיָן אַחֵר לְגַמְרֵי?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁמּוּכָיָן שֶׁכָּאן מְדַבֵּר עַל שָׂכָר מְיֻחָד שֶׁמַּגִּיעַ

לְיִשְׂרָאֵל עַל הַהוֹסָפָה בִּשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, "שֶׁתִּהְיוּ עֲמַלִים בַּתּוֹרָה", לָכֵן גַּם הַשָּׂכָר הוּא שָׂכָר מְיֻחָד לְיִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכְּוָנָה הִיא עַל שָׂכָר שֶׁל פְּרִיָה וּרְבִיָה כְּפִשׁוּטָם, שֶׁהֲרֵי בָּזֶה נִתְבָּרְכוּ גַּם אֻמּוֹת הָעוֹלָם "פְּרוּ וּרְבוּ", אֶלָּא הַכַּוָנָה הִיא לְסוּג בְּרָכָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי.

פְּרוּ: שֶׁהַפְּרִיָה עַצְמָהּ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל רְבִיָה. הַיְנוּ, שֶׁאֲצֶל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, יֵשׁ פְּרִיָה שֶׁאֶחָד מוֹלִיד אֶחָד, אֲבָל לֹא מְחֻיָּב שֶׁהַנּוֹלָד יוֹלִיד, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהוּא יִהְיֶה עָקָר, וְיֵשׁ רְבִיָה שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה. אֲבָל בִּבְרַכַּת "וְהִפְרִיתִי" אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכַּוָנָה הִיא, שֶׁאֲפִילּוּ כְּשֶׁאֶחָד יוֹלִיד אֶחָד, זֶה יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל רְבִיָה, הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה לְזֶה הַמְשֻׁךְ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בַּאֲבְרָהָם "**וַאֲרַבֶּה** אֶת זַרְעוֹ וְאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק" (שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן אֶחָד, אַךְ בְּאֹפֶן שֶׁל רִבּוּי). וְלָכֵן הָיָה מָכְרָח רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ אֶת "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם" שֶׁמְּדַבֵּר בְּרִבּוּי אֵיכּוּתִי וְלֹא רִבּוּי כַּמּוּתִי – שֶׁזֶּה כְּבָר נֶאֱמַר – וְלָכֵן פֵּרֵשׁ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, רִבּוּי בְּאֵיכוּת.

◆ יום שלישי כ"ג אייר ◆

(י) **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ:**

י וְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְּעַתִּיק וְעַתִּיק מִן קֳדָם חַדַתָּא תְּפַנּוּן:

רש"י ◂ **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן** • (ת"כ) הַפֵּרוֹת יִהְיוּ מִשְׁתַּמְּרִין וְטוֹבִים לְהִתְיַשֵּׁן, שֶׁיִּהֵא יָשָׁן הַנּוֹשָׁן שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים יָפֶה לֶאֱכֹל מִשֶּׁל אַשְׁתָּקַד. **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ** •

שֶׁיִּהְיוּ הַגְּרָנוֹת מְלֵאוֹת חָדָשׁ וְהָאוֹצָרוֹת מְלֵאוֹת יָשָׁן, וּצְרִיכִים אַתֶּם לְפַנּוֹת הָאוֹצָרוֹת לְמָקוֹם אַחֵר, לָתֵת הֶחָדָשׁ לְתוֹכָן.

(יא) **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:**

יא וְאֶתֵּן מַשְׁכְּנִי בֵּינֵיכוֹן וְלָא יְרַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן:

רש"י ◂ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי** • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי** • אֵין רוּחִי קָצָה בָּכֶם. כָּל 'גְּעִילָה', לְשׁוֹן פְּלִיטַת דָּבָר הַבָּלוּעַ בְּדָבָר, כְּמוֹ (שמואל ב א כא): "כִּי שָׁם נִגְעַל

מָגֵן גִּבּוֹרִים", לֹא קִבֵּל הַמְּשִׁיחָה, שֶׁמּוֹשְׁחִין מָגֵן שֶׁל עוֹר בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל כְּדֵי לְהַחֲלִיק מֵעָלָיו מַפַּת חֵין אוֹ חֲנִית, שֶׁלֹּא יִקַּב הָעוֹר.

(יב) **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם:**

יב וַאֲשַׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכוֹן וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהּ וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעַם:

רש"י ◂ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְתוֹכְכֶם** • אֲטַיֵּל עִמָּכֶם בְּגַן־עֵדֶן כְּאַחַד מִכֶּם וְלֹא תִהְיוּ מִזְדַּעְזְעִים מִמֶּנִּי, יָכוֹל לֹא תִּירְאוּ מִמֶּנִּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת בחקותי, י"ז אייר, ה'תשד"מ)

וְהִתְהַלַּכְתִּי הוּא ב' הֲלִיכוֹת, מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה, הַיְנוּ שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' הַמַּעֲלוֹת, וְכַמְּבֹאָר גַּם בְּעִנְיַן "וְשַׂמְתִּי כַּדְּכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ", כְּדֵין וּכְדֵין, דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' הַמַּעֲלוֹת דַּעֲבוֹדָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְמַעְלָה לְמַטָּה.

(יג) **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ**

יג אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִלְּמֶהֱוֵי לְהוֹן עַבְדִּין וְתַבָּרִית נִיר עַמְמַיָּא מִנְּכוֹן וְדַבָּרִית יָתְכוֹן לְחֵירוּתָא:

רש"י ◂ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • כְּדַאי אֲנִי שֶׁתַּאֲמִינוּ בִּי, שֶׁאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל אֵלֶּה, שֶׁהֲרֵי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעָשִׂיתִי לָכֶם נִסִּים גְּדוֹלִים. **מֹטֹת** • כְּמִין יָתֵד בִּשְׁנֵי רָאשֵׁי הָעֹל הַמְעַכְּבִים הַמּוֹסֵרָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא מֵרֹאשׁ הַשּׁוֹר וְיַתִּיר הַקֶּשֶׁר, כְּמוֹ (ירמיה כז ב): "עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת", קבילייא"ש בְּלַעַ"ז. **קוֹמְמִיּוּת** • בְּקוֹמָה זְקוּפָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כה עמ' 314)

וָאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת (כו, יג)

פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְקָשֶׁה, הֲרֵי "הַמְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה . . כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ 'קוֹמָה זְקוּפָה' שֶׁבָּאָה מִבִּטּוּל מֻחְלָט: הָאָדָם אֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, כָּל מְצִיאוּתוֹ הִיא הַמְצִיאוּת שֶׁל אֱלֹקוּת וְגַם הַגְבָּהָתוֹ הִיא הַגְבָּהַת הָאֱלֹקוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ "עֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ": מִכְּיוָן שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ הִיא הֱיוֹתוֹ עֶבֶד הַמֶּלֶךְ, נַעֲשֶׂה הוּא מְצִיאוּת הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, וּכְכָל שֶׁיִּגְדַּל הַמֶּלֶךְ מִתְגַּדֵּל אַף הוּא.

(יד) וְאִם־לֹ֥א תִשְׁמְע֖וּ לִ֑י וְלֹ֤א תַעֲשׂוּ֙ אֵ֣ת כָּל־הַמִּצְוֹ֣ת הָאֵ֔לֶּה׃

יד וְאִם לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין׃

רס"י ◂ **וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי** • לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה וְלָדַעַת מִדְרַשׁ חֲכָמִים. יָכוֹל לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ'" — הֲרֵי קִיּוּם מִצְוֹת אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי"? לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לִי"? אֵין "לִי" אֶלָּא זֶה הַמַּכִּיר אֶת רִבּוֹנוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן בְּנִמְרוֹד (בראשית י ט): "גִּבֹּר־צַיִד לִפְנֵי ה'", שֶׁמַּכִּירוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם (בראשית יג יג): "רָעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד" — מַכִּירִים אֶת רִבּוֹנָם וּמִתְכַּוְּנִים לִמְרֹד בּוֹ. **וְלֹא תַעֲשׂוּ** • (ת"כ) מִשֶּׁלֹּא תִלְמְדוּ, לֹא תַעֲשׂוּ; הֲרֵי שְׁתֵּי עֲבֵרוֹת.

(טו) וְאִם־בְּחֻקֹּתַ֖י תִּמְאָ֑סוּ וְאִם֙ אֶת־מִשְׁפָּטַ֣י תִּגְעַ֔ל נַפְשְׁכֶ֥ם לְבִלְתִּ֛י עֲשׂ֖וֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַ֑י לְהַפְרְכֶ֖ם אֶת־בְּרִיתִֽי׃

טו וְאִם בְּקְיָמַי תְּקוֹצוּן וְאִם יָת דִּינַי תְּרַחֵק נַפְשְׁכוֹן בְּדֵיל דְּלָא לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּקּוּדַי לְאַשְׁנָיוּתְכוֹן יָת קְיָמַי׃

רס"י ◂ **וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ** • מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים. **מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם** • שׁוֹנֵא הַחֲכָמִים. **לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת** • מוֹנֵעַ אֶת אֲחֵרִים מֵעֲשׂוֹת. **אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי** • כּוֹפֵר [בַּמִּצְוֹת] שֶׁלֹּא צִוִּיתִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי", וְלֹא נֶאֱמַר: 'אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹת'. **לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי** • כּוֹפֵר בָּעִקָּר; הֲרֵי שֶׁבַע עֲבֵרוֹת: הָרִאשׁוֹנָה גּוֹרֶרֶת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן עַד הַשְּׁבִיעִית, וְאֵלּוּ הֵן: לֹא לָמַד, וְלֹא עָשָׂה, מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים, שׁוֹנֵא אֶת הַחֲכָמִים, מוֹנֵעַ אֶת הָאֲחֵרִים, כּוֹפֵר בַּמִּצְוֹת, כּוֹפֵר בָּעִקָּר.

(טז) אַף־אֲנִ֞י אֶֽעֱשֶׂה־זֹּ֣את לָכֶ֗ם וְהִפְקַדְתִּ֨י עֲלֵיכֶ֜ם בֶּ֤הָלָה֙ אֶת־הַשַּׁחֶ֔פֶת וְאֶת־הַקַּדַּ֖חַת מְכַלּ֣וֹת עֵינַ֑יִם וּמְדִיבַ֥ת נָ֙פֶשׁ֙ וְזָרַעְתֶּ֥ם לָרִ֖יק זַרְעֲכֶ֑ם וַאֲכָלֻ֖הוּ אֹיְבֵיכֶֽם׃

טז אַף אֲנָא אֶעְבַּד דָּא לְכוֹן וְאַסְעַר עֲלֵיכוֹן בַּהֲלָתָא יָת שַׁחְפָּתָא וְיָת קַדַּחְתָּא מְחַשְׁכָן עַיְנִין וּמַפְחַן נְפָשׁ וְתִזְרְעוּן לְרֵקָנוּן זַרְעֲכוֹן וְייִכְלֻנֵּהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃

רס"י ◂ **וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם** • וְצִוִּיתִי עֲלֵיכֶם. **שַׁחֶפֶת** • חֹלִי שֶׁמְּשַׁחֵף אֶת הַבָּשָׂר, אנפולי"ש בְּלַעַ"ז, דּוֹמֶה לְנָפוּחַ שֶׁהוּקְלָה נְפִיחָתוֹ וּמַרְאִית פָּנָיו זְעוּפָה. **קַדַּחַת** • חֹלִי שֶׁמַּקְדִּיחַ אֶת הַגּוּף וּמְחַמְּמוֹ וּמַבְעִירוֹ, כְּמוֹ (דברים לב כב): "כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי". **מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נָפֶשׁ** • הָעֵינַיִם צוֹפִיּוֹת וְכָלוֹת לִרְאוֹת שֶׁיֵּקֶל וְיֵרֵא, וְסוֹף שֶׁלֹּא יֵרֵא, וְיִדְאֲבוּ הַנְּפָשׁוֹת שֶׁל מְשַׁפַּחְתּוֹ בְּמוֹתוֹ. כָּל תַּאֲוָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה וְתוֹחֶלֶת מְמַשָּׁכָה, קְרוּיָה 'כִּלְיוֹן עֵינַיִם'. **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק** • תִּזְרְעוּ וְלֹא תִצְמַח, וְאִם תִּצְמַח, "וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם".

(יז) וְנָתַתִּ֤י פָנַי֙ בָּכֶ֔ם וְנִגַּפְתֶּ֖ם לִפְנֵ֣י אֹיְבֵיכֶ֑ם וְרָדְי֥וּ בָכֶ֛ם שֹׂנְאֵיכֶ֖ם וְנַסְתֶּ֕ם וְאֵין־רֹדֵ֥ף אֶתְכֶֽם׃

יז וְאֶתֵּן רוּגְזִי בְּכוֹן וְתִתְבְּרוֹן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְיִרְדּוּן בְּכוֹן סַנְאֵיכוֹן וְתֵעְרְקוּן וְלֵית דְּרָדְיָ יָתְכוֹן׃

רס"י ◂ **וְנָתַתִּי פָנַי** • פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם. **וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם** • כְּמַשְׁמָעוֹ, יִשְׁלְטוּ בָּכֶם.

פירס"י (ט"ז וט"ז–יז) ◂ **אַגָּדַת 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' מְפָרָשָׁה זוֹ: אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת** • אֵינִי מְדַבֵּר אֶלָּא בְּ'אַף', וְכֵן; "אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי". **וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם** • שֶׁיִּהְיוּ הַמַּכּוֹת פּוֹקְדוֹת אֶתְכֶם מִזּוֹ לְזוֹ: עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה פְּקוּדָה אֶצְלְכֶם, אָבִיא אַחֶרֶת וְאֶסְמְכֶנָּה לָהּ. **בֶּהָלָה** • מַכָּה הַמַּבְהֶלֶת אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵיזוֹ? זוֹ מַכַּת מַתְּן [פִּי׳

וּמַעַתָּה מָה אוֹבִיכֶם בָּאִים וְאוֹכְלִים? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲכָלֵהוּ אוֹבִיכֶם", הָא כֵּיצַד? זוֹרְעָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, שָׁנָה שְׁנִיָּה מַצְמַחַת וְאוֹבִים בָּאִים וּמוֹצְאִים תְּבוּאָה לִימֵי הַמָּצוֹר, וְשֶׁבִּפְנִים מֵתִים בָּרָעָב, שֶׁלֹּא לִקְטוּ תְּבוּאָה אֶשְׁתַּקֵּד. דָּבָר אַחֵר: "וְזָרְעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם", כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאַתָּה עָמֵל בָּהֶם וּמְגַדְּלָן וְהַחֵטְא בָּא וּמְכַלֶּה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב כב): "אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם". **וְנָתַתִּי פְּנַי בָּכֶם** • כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּטּוֹבָה: "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם", כְּךְ נֶאֱמַר בָּרָעָה: "וְנָתַתִּי פָנַי", מָשָׁל מֶשֶׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֶסְקַי וְעוֹסֵק אֲנִי עִמָּכֶם לָרָעָה. **וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם** • (ת"כ) שֶׁיִּהְיֶה הַמָּוֶת הוֹרֵג אֶתְכֶם מִבִּפְנִים וּבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מַקִּיפִין אֶתְכֶם מִבַּחוּץ. **וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם** • (ת"כ) שֶׁאֵינִי מַעֲמִיד שׂוֹנְאִים אֶלָּא מִכֶּם וּבָכֶם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי אֱלִילִים עוֹמְדִים עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינָם מְבַקְּשִׁים אֶלָּא מַה שֶּׁבַּגְּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו ג-ד): "וְהָיָה אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְגוֹ', וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיְשַׁחֲיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ", אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד עֲלֵיכֶם מִכֶּם וּבָכֶם, הֵם מְחַפְּשִׂים אַחַר הַמַּטְמוֹנִיּוֹת שֶׁלָּכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ג ג): "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְגוֹ'". **וְנָסְתֶּם** • מִפְּנֵי אֵימָה. **וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם** • מִבִּלְי כֹּחַ.

(יח) **וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיִסַּפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:**

יח וְאִם עַד אִלֵּין לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְאוֹסֵף לְמִרְדֵּי יָתְכוֹן שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

רש"י ◂ **וְאִם עַד־אֵלֶּה** • וְאִם בְּעוֹד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ. **וְיָסַפְתִּי** • עוֹד יְסוּרִין אֲחֵרִים. **שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם** •

(ת"כ) שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת עַל שֶׁבַע עֲבֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה.

(יט) **וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֹשֶׁת:**

יט וְאֶתְבַּר יָת יְקַר תְּקְפְּכוֹן וְאֶתֵּן יָת שְׁמַיָּא דִי עֲלֵיכוֹן תַּקִּיפִין כְּפַרְזְלָא מַלְאַחְתָּא מִטָּרָא וְאַרְעָא דְתְחוֹתֵיכוֹן חַסִינָא כִנְחָשָׁא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין:

רש"י ◂ **וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם** • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כד כא): "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם". **וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֹשֶׁת** • זוֹ קָשָׁה מִשֶּׁל מֹשֶׁה, שֶׁשָּׁם הוּא אוֹמֵר (דברים כח כג): "וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְגוֹ'", שֶׁיִּהְיוּ הַשָּׁמַיִם מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מְזִיעָה, וְהָאָרֶץ אֵינָהּ מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מֵזִיעַ, וְהִיא מְשַׁמֶּרֶת פֵּרוֹתֶיהָ. אֲבָל כָּאן, הַשָּׁמַיִם לֹא יִהְיוּ מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מֵזִיעַ, וְיִהְיֶה חֹרֶב בָּעוֹלָם, וְהָאָרֶץ תְּהֵא מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מְזִיעָה, וְהִיא מְאַבֶּדֶת פֵּרוֹתֶיהָ.

(כ) **וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ:**

כ וְיִסּוּפוּן לְרֵיקָנוּ חֵילֵיכוֹן וְלָא תִתֵּן אַרְעֲכוֹן יָת עֲלַלְתַּהּ וְאִילָן אַרְעָא לָא יִתֵּן אִבֵּהּ:

רש"י ◂ **וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם** • (ת"כ) חֲרִי אָדָם שֶׁלֹּא עָמַל, שֶׁלֹּא חָרַשׁ, שֶׁלֹּא זָרַע, שֶׁלֹּא נִכֵּשׁ, שֶׁלֹּא כִּסַּח, שֶׁלֹּא עָדַר, וּבְשָׁעַת הַקָּצִיר בָּא שְׁדָפוֹן וּמַלְקֶה אוֹתוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲבָל אָדָם שֶׁעָמַל וְחָרַשׁ וְזָרַע וְנִכֵּשׁ וְכִסַּח וְעָדַר, וּבָא שְׁדָפוֹן וּמַלְקֶה אוֹתוֹ, חֲרִי שְׁנָיו שֶׁל זֶה קֶהוֹת. **וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ** • (ת"כ) אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ בִּשְׁעַת הַזֶּרַע. **וְעֵץ הָאָרֶץ** • (ת"כ) אֲפִלּוּ מִן הָאָרֶץ יְהֵא לָקוּי, שֶׁלֹּא יַחֲנִיט פֵּרוֹתָיו בִּשְׁעַת הַחֲנָטָה. **לֹא יִתֵּן** • מְשַׁמֵּשׁ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, אַעַ"פ. **לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ** • כְּשֶׁהוּא מַפְרֶה מַשִּׁיר פֵּרוֹתָיו, חֲרֵי שְׁתֵּי קְלָלוֹת, וְיֵשׁ כָּאן שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת.

(כא) **וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם:**

כא וְאִם תְּהָכוֹן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ וְלָא תֵיבוֹן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי וְאוֹסֵף לֶאֱתָאָה עֲלֵיכוֹן מָחָא שְׁבַע כְּחוֹבֵיכוֹן:

רש"י ◂ **וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי** • רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: עֲרַאי, בְּמִקְרֶה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִפְרָקִים, כֵּן תֵּלְכוּ עֲרַאי בַּמִּצְוֹת.

וּמְנַחֵם פֵּרֵשׁ לְשׁוֹן מְנִיעָה, וְכֵן (משלי כה יז): "הַקַּר רַגְלְךָ", וְכֵן (משלי יז כח): "יְקַר־רוּחַ", וְקָרוֹב לָשׁוֹן זֶה לְתַרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס: לְשׁוֹן קְשִׁי, שֶׁמַּקְשִׁין לִבָּם לְמָנַע מֵהִתְקָרֵב אֵלַי. **שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם** • שֶׁבַע פַּרְעָנִיּוֹת אֲחֵרוֹת, בְּמִסְפַּר שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם.

(כב) **וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם:**

כב וֶאֱגָרֵי בְכוֹן יָת חֵוַת בָּרָא וּתְתַכֵּל יָתְכוֹן וּתְשֵׁיצֵי יָת בְּעִרְכוֹן וְתַזְעֵר יָתְכוֹן וִיצַדְּיָן אוֹרְחָתְכוֹן:

רמ"י ◂ **וְהִשְׁלַחְתִּי • לְשׁוֹן גְּרוּי. וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם •** אֵין לִי אֶלָּא חַיָּה מְשַׁכֶּלֶת, שֶׁדַּרְכָּהּ בְּכָךְ. בְּהֵמָה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים לב כד): "וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם", חֲרֵי שְׁתַּיִם. וּמִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מְמִיתָה בְּנִשִּׁיכָתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם): "עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר", מָה אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין, אַף אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין; כְּבָר הָיוּ שָׁנִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל: חֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית, עָרוֹד נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית. **וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם •** אֵלּוּ הַקְּטַנִּים. **וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם •** מִבַּחוּץ. **וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם •** מִבִּפְנִים. **וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם •** שְׁבִילִים גְּדוֹלִים וּשְׁבִילִים קְטַנִּים, חֲרֵי שֶׁבַע פַּרְעָנִיּוֹת: שֵׁן בְּהֵמָה, וְשֵׁן חַיָּה, חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר, וְשִׁכְּלָה, וְהִכְרִיתָה, וְהִמְעִיטָה, וְנָשַׁמּוּ.

(כג) **וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי:**

כג וְאִם בְּאִלֵּין לָא תִתְדַּיְּנוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:

רמ"י ◂ **לֹא תִוָּסְרוּ לִי • לָשׁוּב אֵלַי.**

(כד) **וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אֲנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:**

כד וְאֵהָךְ אַף אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

(כה) **וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב:**

כה וְאַיְתִי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין דְּחַרְבָּא וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּכוֹן פֻּרְעָנוּתָא עַל דַּעֲבַרְתּוּן עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתִתְבַּנְּשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן וֶאֱגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְּרוּן בִּידָא דְסָנְאָה:

רמ"י ◂ **נְקַם־בְּרִית • וְיֵשׁ נָקָם שֶׁאֵינוֹ בִּבְרִית, כְּדֶרֶךְ** שְׁאָר נְקָמוֹת, וְזֶהוּ סִמּוּי עֵינָיו שֶׁל צִדְקִיָּהוּ. דָּבָר אַחֵר: "נְקַם בְּרִית" – נְקִמַת בְּרִיתִי אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם, כָּל תֹּבֵאת חֶרֶב שֶׁבַּמִּקְרָא, הִיא מִלְחֶמֶת חֵילוֹת אוֹיְבִים. **וְנֶאֱסַפְתֶּם •** מִן הַחוּץ אֶל תּוֹךְ הֶעָרִים מִפְּנֵי הַמָּצוֹר. **וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם •** וְעַל־יְדֵי הַדֶּבֶר, וְנִתַּתֶּם בְּיַד הָאוֹיְבִים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, לְפִי שֶׁאֵין מְלִינִים אֶת הַמֵּת בִּירוּשָׁלַיִם, וּכְשֶׁהֵם מוֹצִיאִים אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ, נְתוּנִים בְּיַד אוֹיֵב.

(כו) **בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ס**

כו בְּדִאֶתְבַּר לְכוֹן סְעִיד מֵיכְלָא וְיִפְיָן עֲסַר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד וְיתֵיבוּן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקָלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן:

רמ"י ◂ **מַטֵּה־לֶחֶם •** לְשׁוֹן מִשְׁעָן, כְּמוֹ (ירמיה מח יז): "מַטֵּה־עֹז". **בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם •** אֶשְׁבּוֹר לָכֶם כָּל מִסְעָד אֹכֶל, וְהֵם חִצֵּי רָעָב. **וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד •** מֵחֹסֶר עֵצִים. **וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל •** שֶׁתְּהֵא הַתְּבוּאָה נִרְקֶבֶת וְנַעֲשֶׂית פַּת נְפוּלָה וּמְשֻׁתֶּבֶרֶת בַּתַּנּוּר, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת וְשׁוֹקְלוֹת אֶת הַשְּׁבָרִים לְחַלְקָם בֵּינֵיהֶם. **וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ •** זֶה מְאֹרָה בְּתוֹךְ הַמְּעַיִם בְּלֶחֶם, חֲרֵי שֶׁבַע פַּרְעָנִיּוֹת: חֶרֶב, מָצוֹר, דֶּבֶר, שֶׁבֶר מַטֵּה לֶחֶם, חֹסֶר עֵצִים, פַּת נְפוּלָה, מְאֹרָה בַּמְּעַיִם; "וְנִתַּתֶּם" אֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן, שֶׁהִיא הַחֶרֶב.

(כז) וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי׃

כז וְאִם בְּדָא לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃

(כח) וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־אֲנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃

כח וְאֵהַךְ עִמְּכוֹן בִּתְקוֹף רְגָז וְאַרְדֵּי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן׃

(כט) וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ׃

כט וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר בְּנֵיכוֹן וּבְשַׂר בְּנָתֵיכוֹן תֵּיכְלוּן׃

(ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמָּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃

ל וַאֲשֵׁיצִי יָת בָּמָתֵיכוֹן וַאֲקַצֵּץ יָת חַנִּיסְנֵסֵיכוֹן וְאֶתֵּן יָת פִּגְרֵיכוֹן עַל פִּגּוּר טַעֲוָתְכוֹן וְיִרְחַק מֵימְרִי יָתְכוֹן׃

רש״י ◂ **בָּמֹתֵיכֶם** • מִגְדָּלִים וּבִירָנִיּוֹת. **חַמָּנֵיכֶם** • מִין עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁמַּעֲמִידִין עַל הַגַּגּוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁמַּעֲמִידִים בַּחַמָּה קְרוּיִין ׳חַמָּנִים׳. **וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם** • תְּפוּחֵי רָעָב הָיוּ, וּמוֹצִיאִים יִרְאָתָם מֵחֵיקָם וּמְנַשְּׁקִים אוֹתָם, וּכְרָסוֹ נִבְקַעַת וְנוֹפֵל עָלֶיהָ. **וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם** • (ת״כ) זֶה סִלּוּק שְׁכִינָה.

(לא) וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם׃

לא וְאֶתֵּן יָת קִרְוֵיכוֹן צָדָא וְאֲצַדֵּי יָת מַקְדְּשֵׁיכוֹן וְלָא אֲקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳרְבַּן כְּנִשְׁתְּכוֹן׃

רש״י ◂ **וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה** • יָכוֹל מֵאֲדָם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ״, הֲרֵי אָדָם אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״חָרְבָּה״? מְעוֹבֵר וָשָׁב. **וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם** • יָכוֹל מִן הַקָּרְבָּנוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״וְלֹא אָרִיחַ״, הֲרֵי קָרְבָּנוֹת אֲמוּרִים! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם״? מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, שֶׁיָּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִתְקַדְּשׁוֹת וְנוֹעָדוֹת לָבֹא שָׁם. הֲרֵי שָׁבַע פַּרְעָנִיּוֹת: אֲכִילַת בְּשַׂר בָּנִים וּבָנוֹת, וְהַשְׁמָדַת בָּמוֹת – הֲרֵי שְׁתַּיִם. כְּרִיתַת חַמָּנִים אֵין כָּאן פַּרְעָנוּת, אֶלָּא עַל־יְדֵי הַשְׁמָדַת הַבִּירָנִיּוֹת, יִפְּלוּ הַחַמָּנִים שֶׁבְּרֹאשֵׁי הַגַּגּוֹת וְיִכָּרְתוּ. ״וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם וְגוֹ׳״, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, סִלּוּק שְׁכִינָה אַרְבַּע, חָרְבַן עָרִים, שִׁמְמוֹן מִקְדָּשׁ מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, ״וְלֹא אָרִיחַ״ קָרְבָּנוֹת, הֲרֵי שָׁבַע.

(לב) וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ׃

לב וְאֶצְדֵּי אֲנָא יָת אַרְעָא וְיִצְרְיוּן עֲלַהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן דְּיָתְבִין בַּהּ׃

רש״י ◂ **וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ** • זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ הָאוֹיְבִים נַחַת רוּחַ בְּאַרְצָם, שֶׁתְּהֵא שׁוֹמֵמָה מִיּוֹשְׁבֶיהָ.

(לג) וְאֶתְכֶם אָזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה׃

לג וְיָתְכוֹן אֲבַדֵּר בֵּינֵי עַמְמַיָּא וֶאֱגְרֵי בַתְרֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וּתְהֵי אַרְעַכוֹן צָדְיָא וְקִרְוֵיכוֹן יְהוֹן חָרְבָּא׃

רש״י ◂ **וְאֶתְכֶם אָזָרֶה בַגּוֹיִם** • זוֹ מִדָּה קָשָׁה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי מְדִינָה גּוֹלִים לְמָקוֹם אֶחָד, רוֹאִים זֶה אֶת זֶה וּמִתְנַחֲמִין; וְיִשְׂרָאֵל נִזְרוּ כִּבְמִזְרֶה, כְּאָדָם הַזּוֹרֶה שְׂעוֹרִים בְּנָפָה וְאֵין אַחַת מֵהֶן דְּבוּקָה בַּחֲבֶרְתָּהּ. **וַהֲרִיקֹתִי** • כְּשֶׁשּׁוֹלֵף הַחֶרֶב, מִתְרוֹקֵן הַנָּדָן. וּמִדְרָשׁוֹ: חֶרֶב הַנִּשְׁמֶטֶת אַחֲרֵיכֶם אֵינָהּ חוֹזֶרֶת מַהֵר, כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיק אֶת הַמַּיִם וְאֵין סוֹפָן לַחֲזוֹר. **וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה** • שֶׁלֹּא תִּמַּהֲרוּ לָשׁוּב לְתוֹכָהּ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ עָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה – נְרָאוֹת לָכֶם חֲרֵבוֹת; שֶׁכְּשָׁעָה שֶׁאָדָם גּוֹלֶה מִבֵּיתוֹ וּמִכַּרְמוֹ וּמֵעִירוֹ וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר, כְּאִלּוּ אֵין כַּרְמוֹ וּבֵיתוֹ חֲרֵבִים, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳.

(לד) אָז֙ תִּרְצֶ֣ה הָאָ֔רֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶ֖יהָ כָּל־יְמֵ֣י הַשְּׁמָמָ֑ה וְאַתֶּ֗ם בְּאֶ֙רֶץ֙ אֹיְבֵיכֶ֔ם אָ֥ז תִּשְׁבַּ֖ת הָאָ֑רֶץ וְהִרְצָ֖ת אֶת־שַׁבְּתֹתֶֽיהָ׃

לד בְּכֵן תַּרְעֵי אַרְעָא יָת שְׁמִטָתָהָא כֹּל יוֹמִין דִּי צְדִיאַת וְאַתּוּן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּכֵן תַּשְׁמֵט אַרְעָא וְתַרְעֵי יָת שְׁמִטָתָהָא׃

רס״ו ◂ **אָז תִּרְצֶה** • תְּפַיֵּס אֶת כַּעַס הַמָּקוֹם, שֶׁכָּעַס עַל שְׁמִטּוֹתֶיהָ. **וְהִרְצָת** • לַמֶּלֶךְ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ. (**כֹּל יְמֵי הַשַּׁמָּה** • לְשׁוֹן 'הֲעָשׁוֹת', וּמ״ם דָּגֵשׁ בִּמְקוֹם כֶּפֶל, 'שְׁמָמָה').

(לה) כָּל־יְמֵ֣י הַשַּׁמָּ֗ה תִּשְׁבֹּ֛ת אֵ֥ת אֲשֶׁ֖ר לֹא־שָׁבְתָ֣ה בְשַׁבְּתֹתֵיכֶ֔ם בְּשִׁבְתְּכֶ֖ם עָלֶֽיהָ׃

לה כָּל יוֹמִין דִּי צְדִיאַת תַּשְׁמֵט יָת דִּי לָא שְׁמֵטַת בְּשְׁמִטֵיכוֹן כַּד חֲוֵיתוּן יָתְבִין עֲלַהּ׃

רס״ו ◂ **אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה** • שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, הֵן הָיוּ כְּנֶגֶד שְׁבָעִים שְׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה וְיוֹבֵל שֶׁהָיוּ בְּשָׁנִים שֶׁהִכְעִיסוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצָם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים הָיוּ שְׁנֵי עֲוֹנָם מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ עַד שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וּבְנֵי יְהוּדָה הִכְעִיסוּ לְפָנָיו אַרְבָּעִים שָׁנָה מִשֶּׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עַד חָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל (ד ד־ה): "וְאַתָּה שְׁכַב עַל־צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי וְגוֹ' וְכִלִּיתָ אֶת־אֵלֶּה, וְשָׁכַבְתָּ עַל־צִדְּךָ הַיְמָנִי שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יְהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם", וּבְוַדַּאי זוֹ נֶאֶמְרָה לִיחֶזְקֵאל בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָכִין; וְעוֹד עָשׂוּ שֵׁשׁ שָׁנִים עַד גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ, הֲרֵי אַרְבָּעִים וָשֵׁשׁ, וְאִם תֹּאמַר: שְׁנוֹת מְנַשֶּׁה חֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ הָיוּ — מְנַשֶּׁה עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה, וְכָל שְׁנוֹת רִשְׁעוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּאַגָּדַת 'חֵלֶק', וְשֶׁל אָמוֹן שְׁתַּיִם, וַאֲחַת עֶשְׂרֵה לִיהוֹיָקִים וּכְנֶגְדָּן לְצִדְקִיָּהוּ, צֵא וַחֲשֹׁב לְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת שֶׁבָּהֶן, וְהֵם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה לְמֵאָה: אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שְׁמִטִּין וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת. הֲרֵי לְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שִׁשִּׁים וְאַרְבַּע. לִשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, חָמֵשׁ שְׁמִטּוֹת. הֲרֵי שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת, וְעוֹד שָׁנָה יִתְרָה שֶׁנִּכְנְסָה בַּשְּׁמִטָּה, הַמַּשְׁלֶמֶת לְשִׁבְעִים, (נ״א: וְאוֹתוֹ יוֹבֵל שֶׁגָּלוּ, שֶׁלֹּא נִגְמַר, בַּעֲוֹנָם נֶחְשַׁב לָהֶם); וַעֲלֵיהֶם נִגְזַר שִׁבְעִים שָׁנָה שְׁלֵמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דה״ב לו כא): "עַד־רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ וְגוֹ' לְמַלְאוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה".

(לו) וְהַנִּשְׁאָרִ֣ים בָּכֶ֗ם וְהֵבֵאתִי֙ מֹרֶךְ֙ בִּלְבָבָ֔ם בְּאַרְצֹ֖ת אֹיְבֵיהֶ֑ם וְרָדַ֤ף אוֹתָם֙ קוֹל֙ עָלֶ֣ה נִדָּ֔ף וְנָ֣סוּ מְנֻסַ֔ת־חֶ֖רֶב וְנָפְל֥וּ וְאֵ֖ין רֹדֵֽף׃

לו וּדְיִשְׁתָּאֲרִין בְּכוֹן וְאָעֵל תַּבְרָא בְּלִבְּהוֹן בְּאַרְעָתָא דְּסַנְאֵיהוֹן וְיִרְדּוֹף יָתְהוֹן קַל טָרְפָא דְּשַׁקִּיף וְיַעֲרְקוּן כְּמַעֲיְרוֹק מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִפְּלוּן וְלֵית דְּרָדִיף׃

רס״ו ◂ **וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ** • פַּחַד וְרֹךְ לֵבָב. 'מ״ם' שֶׁל "מֹרֶךְ", יְסוֹד נוֹפֵל הוּא, כְּמוֹ 'מ״ם' שֶׁל 'מוֹעֵד' וְשֶׁל 'מוֹקֵשׁ'. **עָלֶה נִדָּף** • שֶׁהָרוּחַ דּוֹחֲפוֹ וּמַכֶּהוּ עַל עָלֶה אַחֵר וּמְקַשְׁקֵשׁ וּמוֹצִיא קוֹל, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: "קַל טָרְפָא דְּשַׁקִּיף" — לְשׁוֹן חֲבָטָה; "שְׁדוּפַת קָדִים" — 'שְׁקִיפָן קְדוּם' לְשׁוֹן מַשְׁקוֹף, מָקוֹם חֲבָטַת הַדֶּלֶת, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל "חַבּוּרָה" — 'מַשְׁקוֹפֵי'. **וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב** • כְּאִלּוּ רוֹדְפִים וְהוֹרְגִים אוֹתָם.

(לז) וְכָשְׁל֤וּ אִישׁ־בְּאָחִיו֙ כְּמִפְנֵי־חֶ֔רֶב וְרֹדֵ֖ף אֵ֑ין וְלֹא־תִהְיֶ֥ה לָכֶ֛ם תְּקוּמָ֖ה לִפְנֵ֥י אֹיְבֵיכֶֽם׃

לז וְיִתְקַלּוּן גְּבַר בְּאָחוּהִי כְּמִקֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְרָדִיף לֵית וְלָא תְּהֵי לְכוֹן תְּקוּמָה קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃

רס״ו ◂ **וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו** • כְּשֶׁיִּרְצוּ לָנוּס, יִכָּשְׁלוּ זֶה בָּזֶה, כִּי יִבָּהֲלוּ לָרוּץ. **כְּמִפְנֵי־חֶרֶב** • כְּאִלּוּ בּוֹרְחִים מִלִּפְנֵי הוֹרְגִים שֶׁיִּהְיֶה בִּלְבָבָם פַּחַד, וְכָל שָׁעָה סְבוּרִים שֶׁאָדָם רוֹדְפָם. וּמִדְרָשׁוֹ (ת״כ): "וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו", זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' שמו)

זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה (רש״י כו, לז) אִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁדִּבְרֵי הַתּוֹכָחָה, לְפִי הָאֱמֶת, אֵינָם אֶלָּא בְּרָכוֹת. וְאַף כָּאן: הַבְּרָכָה הִיא, שֶׁאֶחָד יָכוֹל **לַעֲזֹר וּלְהוֹעִיל** לַחֲבֵרוֹ, מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה, הַיְינוּ שֶׁהֵם **מְעֹרָבִים** זֶה בָּזֶה וַעֲרֵבִים **וּנְעִימִים** זֶה לָזֶה, שֶׁלָּכֵן עוֹזְרִים וּמוֹעִילִים אֶחָד לַשֵּׁנִי בְּחֶפֶץ לֵב וּבְשִׂמְחָה.

(לח) **וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם:**

לח **וְתֵבְדוּן בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּתְגַמַּר יָתְכוֹן אַרְעָא בַּעֲלֵי דָּבָבֵיכוֹן:**

רש"י ◂ **וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם** • כְּשֶׁתִּהְיוּ פְּזוּרִים, תִּהְיוּ אֲבוּדִים זֶה מִזֶּה. **וְאָכְלָה אֶתְכֶם** • אֵלּוּ הַמֵּתִים בַּגּוֹלָה.

(לט) **וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ:**

לט **וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן יִתְמְסוּן בְּחוֹבֵיהוֹן בְּאַרְעָתָא בַּעֲלֵי דָּבָבֵיכוֹן וְאַף בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּיִשַׁיָּא דַּאֲחִידִין בִּידֵיהוֹן יִתְמְסוּן:**

רש"י ◂ **בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם** • (ת"כ) כְּשֶׁעֲוֹנוֹת אֲבוֹתָם אִתָּם — כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. **יִמָּקּוּ** • לְשׁוֹן הֲמָסָה, כְּמוֹ "יִמַּסוּ", וְכָמוֹהוּ (זכריה יד יב): "תִּמַּקְנָה בְחוֹרֵיהֶן", (תהלים לח) "נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי".

(מ) **וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעְלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי:**

מ **וְיִתְוַדּוֹן יָת חוֹבֵיהוֹן וְיָת חוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּשִׁקְרֵהוֹן דְּשַׁקְּרוּ קֳדָמַי וְאַף דְּהַלִּיכוּ קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:**

(מא) **אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם:**

מא **אַף אֲנָא אֶהֱדְ עִמְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאָעֵל יָתְהוֹן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן אוֹ בְּכֵן יִתְּבַר לִבְּהוֹן טַפְשָׁא וּבְכֵן יִרְעוּן יָת חוֹבֵיהוֹן:**

רש"י ◂ **וְהֵבֵאתִי אֹתָם** • (ת"כ) אֲנִי בְּעַצְמִי אֲבִיאֵם! זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יְהִיוּ אוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְגָלִינוּ בֵּין הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, נַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם'! אֲנִי אֵינִי מַנִּיחָם, אֶלָּא מַעֲמִיד אֲנִי אֶת נְבִיאַי וּמַחֲזִירָן לְתַחַת כְּנָפַי, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב־לג): "וְהָעֹלָה עַל־רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה וגו' חַי־אָנִי וגו' אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וגו'". **אוֹ־אָז יִכָּנַע** • כְּמוֹ (שמות כג): "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא", אִם אָז יִכָּנַע. לָשׁוֹן אַחֵר: אוּלַי, שֶׁמָּא, אָז יִכָּנַע לְבָבָם וגו'. **וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם** • יְכַפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בְּיִסּוּרֵיהֶם.

(מב) **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:**

מב **וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי דְעִם יַעֲקוֹב וְאַף יָת קְיָמִי דְעִם יִצְחָק וְאַף יָת קְיָמִי דְעִם אַבְרָהָם אֶנָא דָכִיר וְאַרְעָא אֶנָא דָכִיר:**

רש"י ◂ **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב** • בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת נִכְתַּב מָלֵא; וְאֵלְיָהוּ חָסֵר בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת: יַעֲקֹב נָטַל אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל אֵלְיָהוּ עֵרָבוֹן, שֶׁיָּבֹא וִיבַשֵּׂר גְּאֻלַּת בָּנָיו. **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב** • לָמָּה נִמְנוּ אֲחוֹרַנִּית? כְּלוֹמַר, כְּדַאי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכָךְ; וְאִם אֵינוֹ כְּדַאי, חֲרֵי יִצְחָק עִמּוֹ. וְאִם אֵינוֹ כְּדַאי, חֲרֵי אַבְרָהָם עִמּוֹ, שֶׁהוּא לֹא כְּדַאי. וְלָמָּה לֹא נֶאֱמְרָה 'זִכְרָה' בִּיצְחָק? אֶלָּא אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאֶה לְפָנַי צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 133)

אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאֶה לְפָנַי צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ (רש"י כו, מב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, חֲרֵי אֵפֶר הַקְּרְבָּנוֹת אֵינוֹ נִשְׁאָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא יֵשׁ לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעֲקֵדָה הִיא בְּגֶדֶר פְּעֻלָּה מִתְחַדֶּשֶׁת, כְּאִלּוּ יִצְחָק נִשְׂרָף עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּקָרְבָּן בְּכָל רֶגַע מֵחָדָשׁ; בְּכָל רֶגַע "צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ" הָאֵפֶר שֶׁנּוֹצַר עַל יְדֵי שְׂרֵפָתוֹ, כְּבָיְכוֹל, בְּרֶגַע זֶה. וְלָכֵן לֹא נֶאֱמְרָה בּוֹ זְכִירָה, שֶׁכֵּן אֵין צֹרֶךְ לִזְכֹּר מְאֹרָע הַמִּתְרַחֵשׁ בְּרֶגַע זֶה עַצְמוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מא) **אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל.** בְּעִוֹן חִילּוּל שַׁבָּת שֶׁהוּא שְׁבִיעִי כְּמִנְיָן [**אוֹ**, וּבְעִוֹן בְּרִית מִילָה שֶׁנִּיתְּנָה לִשְׁמִינִי כְּמִנְיָן] **אָז** יִכָּנַע לְבָבָם: תורה מב

(מג) וְהָאָ֖רֶץ תֵּעָ֣זֵ֔ב מֵהֶ֑ם וְתֵ֤רֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶ֙יהָ֙ בָּהְשַׁמָּ֣הּ מֵהֶ֔ם וְהֵ֖ם יִרְצ֣וּ אֶת־עֲוֹנָ֑ם יַ֚עַן וּבְיַ֣עַן בְּמִשְׁפָּטַ֔י מָאָ֖סוּ וְאֶת־חֻקֹּתַ֥י גָּעָלָ֖ה נַפְשָֽׁם׃

מג וַאֲרָעָא תִּתְרְטֵשׁ מִנְּהוֹן וְתִתְרְעֵי יָת שְׁמָטָתָהּ בְּדִצְדְיֵאת מִנְּהוֹן וְאִנּוּן יִרְעוּן יָת חוֹבֵיהוֹן לְוָטִין חֲלַף דִּרְכָּן אַיְתִי עֲלֵיהוֹן דִּבְדִינֵי קָצוּ וְיָת קְיָמֵי רְחֵקַת נַפְשְׁהוֹן׃

רש"י ◂ **יַעַן וּבְיַעַן** • גְּמוּל וּבִגְמוּל אֲשֶׁר בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ.

(מד) וְאַף־גַּם־זֹ֣את בִּֽהְיוֹתָ֗ם בְּאֶ֙רֶץ֙ אֹיְבֵיהֶ֔ם לֹֽא־מְאַסְתִּ֖ים וְלֹֽא־גְעַלְתִּ֣ים לְכַלֹּתָ֗ם לְהָפֵ֤ר בְּרִיתִי֙ אִתָּ֔ם כִּ֥י אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיהֶֽם׃

מד וְאַף בְּרַם דָּא בְּמֵהֱוֵיהוֹן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן לָא אַרְטֵשְׁנּוּן וְלָא אַרְחֵקְנּוּן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן לְאַשָּׁנָאָה קְיָמִי עִמְּהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן׃

רש"י ◂ **וְאַף־גַּם־זֹאת** • וְאַף אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּהֶם זֹאת הַפֻּרְעָנוּת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי, בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם, לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם וּלְהָפֵר בְּרִיתִי אֲשֶׁר אִתָּם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 292)

לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם (כו, מד)

בַּזֹּהַר מְבֹאָר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּגָלוּת, הַנִּמְשָׁל לְשׁוּק שֶׁל בּוּרְסָקִי, אֶבֶל הַקָּבָ"ה אֵינוֹ מוֹאֵס בָּהֶם, וְאַדְרַבָּה, בְּעֵינֵי ה' הוּא כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים: לֹא מְאַסְתִּים מִצַּד לְכַלֹּתָם - לְשׁוֹן כַּלָּה (וּכְמוֹ אָדָם שֶׁכִּלָּתוֹ דָּרָה בְּשׁוּק שֶׁל בּוּרְסָקִי, שֶׁבְּעֵינָיו הוּא כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים). הֲוֵי אוֹמֵר: יְהוּדִי אֵינוֹ **'אוֹכֵל'** מֵהַגָּלוּת, וְאֵין זֶה אֶלָּא שֶׁרִיחַ רַע מַקִּיף אוֹתוֹ מִבַּחוּץ; וְרֵיחַ זֶה עַצְמוֹ הוֹפֵךְ לְ'רֵיחַ נִיחוֹחַ', בִּבְחִינַת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ!

(מה) וְזָכַרְתִּי֙ לָהֶ֣ם בְּרִ֣ית רִאשֹׁנִ֔ים אֲשֶׁ֣ר הוֹצֵאתִי־אֹתָ֗ם מֵאֶ֙רֶץ֙ מִצְרַ֔יִם לְעֵינֵ֖י הַגּוֹיִ֑ם לִֽהְיוֹת֩ לָהֶ֨ם לֵֽאלֹהִ֜ים אֲנִ֥י יְהוָֽה׃

מה וְדָכִירְנָא לְהוֹן קְיָם קַדְמָאֵי דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְעֵינֵי עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ׃

רש"י ◂ **בְּרִית רִאשֹׁנִים** • שֶׁל שְׁבָטִים.

(מו) אֵ֚לֶּה הַחֻקִּ֣ים וְהַמִּשְׁפָּטִ֔ים וְהַתּוֹרֹ֕ת אֲשֶׁ֥ר נָתַ֛ן יְהוָ֥ה בֵּינ֖וֹ וּבֵ֣ין בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל בְּהַ֥ר סִינַ֖י בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃

מו אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא וְאוֹרָיְתָא דִּי יְהַב יְיָ בֵּין מֵימְרֵהּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינַי בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

רש"י ◂ **וְהַתּוֹרֹת** • אַחַת בִּכְתָב וְאַחַת בְּעַל־פֶּה, מַגִּיד, שֶׁכֻּלָּם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי.

◆ יום רביעי כ"ד אייר ◆

כז (א) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם אִ֚ישׁ כִּ֣י יַפְלִ֔א נֶ֖דֶר בְּעֲרְכְּךָ֣ נְפָשֹׁ֑ת לַיהוָֽה׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אֲרֵי יַפְרֵשׁ נְדַר בְּפֵרָסַן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י ◂ **כִּי יַפְלִא** • יַפְרִישׁ בְּפִיו. **בְּעֲרְכְּךָ נְפָשֹׁת** • לִתֵּן עֶרֶךְ דָּבָר שֶׁנַּפְשׁוֹ תְּלוּיָה בּוֹ – עָלַי׳.

(ג) וְהָיָ֥ה עֶרְכְּךָ֖ הַזָּכָ֑ר מִבֶּן֙ עֶשְׂרִ֣ים שָׁנָ֔ה וְעַד֙ בֶּן־שִׁשִּׁ֣ים שָׁנָ֔ה וְהָיָ֥ה עֶרְכְּךָ֖ חֲמִשִּׁ֣ים שֶׁ֑קֶל בְּשֶׁ֥קֶל הַקֹּֽדֶשׁ׃

ג וִיהֵי פֵּרָסָנֵהּ דְכוּרָא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וְעַד בַּר שִׁתִּין שְׁנִין וִיהֵי פֵּרָסָנֵהּ חַמְשִׁין סְלְעִין דְכַסַף בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

רש"י ◂ **וְהָיָה עֶרְכְּךָ וגו'** • אֵין עֵרֶךְ זֶה לְשׁוֹן דָּמִים, אֶלָּא בֵּין שֶׁהוּא יָקָר בֵּין שֶׁהוּא זוֹל - כְּפִי שָׁנָיו, הוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב עָלָיו בְּפָרָשָׁה זוֹ. **עֶרְכְּךָ** • כְּמוֹ 'עֵרֶךְ'; וְכֵפֶל הַכָּפִי"ן, לֹא יָדַעְתִּי מֵאֵיזֶה לָשׁוֹן הוּא.

(ד) **וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל:**

ד וְאִם נְקוּבְתָא הִיא וִיהֵי פַּרְסַנַּהּ תְּלָתִין סְלְעִין:

(ה) **וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים:**

ה וְאִם מִבַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וְעַד בַּר עֶסְרִין שְׁנִין וִיהֵי פַּרְסַנַּהּ דְּכוּרָא עֶסְרִין סְלְעִין וְלִנְקוּבְתָא עַסַר סְלְעִין:

רש"י ◂ **וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים** • לֹא שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹדֵר קָטָן, שֶׁאֵין בִּדְבָרֵי קָטָן כְּלוּם, אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁאָמַר: 'עֶרֶךְ קָטָן הַזֶּה, שֶׁהוּא בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים, עָלַי'.

(ו) **וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף:**

ו וְאִם מִבַּר יַרְחָא וְעַד בַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וִיהֵי פַּרְסַנַּהּ דְּכוּרָא חֲמֵשׁ סְלְעִין דְּכָסָף וְלִנְקוּבְתָא פַּרְסַנַּהּ תְּלַת סְלְעִין דְּכָסָף:

(ז) **וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים:**

ז וְאִם מִבַּר שִׁתִּין שְׁנִין וּלְעֵלָּא אִם דְּכוּרָא וִיהֵי פַּרְסַנַּהּ חֲמֵשׁ עֶסְרֵי סְלְעִין וְלִנְקוּבְתָא עַסַר סְלְעִין:

רש"י ◂ **וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וגו'** • כְּשֶׁמַּגִּיעַ לִימֵי הַזִּקְנָה הָאִשָּׁה קְרוֹבָה לְהֶחְשֵׁב כְּאִישׁ, לְפִיכָךְ הָאִישׁ פּוֹחֵת בְּהִזְדַּקְּנוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלִישׁ בְּעֶרְכּוֹ, וְהָאִשָּׁה אֵינָהּ פּוֹחֶתֶת אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּעֶרְכָּהּ, (ערכין יט) דְּאָמְרֵי אֱנָשֵׁי: סָבָא בְּבֵיתָא — פָּחָא בְּבֵיתָא, סַבְתָּא בְּבֵיתָא — סִימָא בְּבֵיתָא, וְסִימָנָא טָבָא בְּבֵיתָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות מוצאי ש"פ בחוקותי תשל"ח)

סָבָא בְּבֵיתָא, פָּחָא בְּבֵיתָא (רש"י כז, ז) יֵשׁ לִשְׁאוֹל, אִם כֵּן רָאוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַזָּקֵן עֶרֶךְ כְּלָל, וּמַדּוּעַ יֵשׁ לוֹ עֶרֶךְ, וְאַף יוֹתֵר מִזָּקֵנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִׁ"י מְיַשֵּׁב זֹאת בְּדִיּוּק לְשׁוֹנוֹ: הַכַּוָּנָה רַק בְּיַחַס לְנֶהוּל הַבַּיִת וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל בְּדָבָרִים שֶׁמְּחוּץ לַבַּיִת, כְּגוֹן רַבָּנוּת וְהַנְהָגַת הַצִּבּוּר, יֵשׁ מַעֲלָה בְּכָךְ שֶׁרַב וּמַנְהִיג צִבּוּר הוּא זָקֵן וּבַעַל נִסָּיוֹן.

(ח) **וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס**

ח וְאִם מִסְכֵּן הוּא מִפַּרְסַנַּהּ וְיִקֵימִנֵּהּ קֳדָם כָּהֲנָא וְיִפְרוֹס יָתֵהּ כָּהֲנָא עַל מֵימַר דִּי תַדְבִּק יְדָא דְנוֹדְרָא יְפָרְסִנֵּהּ כָּהֲנָא:

רש"י ◂ **וְאִם מָךְ הוּא** • שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִתֵּן הָעֵרֶךְ הַזֶּה. **וְהֶעֱמִידוֹ** • לַנֶּעֱרָךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְיַעֲרִיכֶנּוּ לְפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ שֶׁל מַעֲרִיךְ. **עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג** • לְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, יְסַדְּרֶנּוּ וְיַשְׁאִיר לוֹ כְּדֵי חַיָּיו: מִטָּה, כַּר, כֶּסֶת וּכְלֵי אֻמָּנוּת; אִם הָיָה חַמָּר, מַשְׁאִיר לוֹ חֲמוֹרוֹ.

(ט) **וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹדֶשׁ:**

ט וְאִם בְּעִירָא דִּי יְקָרְבוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כֹּל דִּי יִתֵּן מִנַּהּ קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא:

רש"י ◂ **כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ** • אָמַר: 'רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה', דְּבָרָיו קַיָּמִין וְתִמְכֹּר לְצָרְכֵי עוֹלָה וְדָמֶיהָ חֻלִּין, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ הָאֵבָר.

(י) לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ:

י לָא יַחֲלִיפִנֵּהּ וְלָא יְעַבֵּר יָתֵהּ טַב בְּבִישׁ אוֹ בִישׁ בְּטָב וְאִם חַלָּפָא יְחַלֵּף בְּעִירָא בִּבְעִירָא וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵהּ יְהֵי קַדִּישׁ:

רס"ו ◂ טוֹב בְּרָע • תָּם בְּבַעַל מוּם. אוֹ־רַע בְּטוֹב • (ת"כ, תמורה ט) וְכָל־שֶׁכֵּן טוֹב בְּטוֹב וְרַע בְּרַע.

(יא) וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:

יא וְאִם כָּל בְּעִירָא מְסָאֲבָא דִּי לָא יְקָרְבוּן מִנַּהּ קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְיָקִים יָת בְּעִירָא קֳדָם כָּהֲנָא:

רס"ו ◂ וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה • (ת"כ, תמורה לב) בְּבַעֲלַת מוּם - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא טְמֵאָה לְהַקְרָבָה; וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין קָדָשִׁים תְּמִימִים יוֹצְאִין לְחֻלִּין בִּפְדְיוֹן אֶלָּא־אִם־כֵּן הוּמְמוּ.

(יב) וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה:

יב וְיִפְרוֹס כָּהֲנָא יָתַהּ בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּפַרְסָנָא דְכָהֲנָא כֵּן יְהֵי:

רס"ו ◂ כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה • לִשְׁאָר כָּל אָדָם הַבָּא לִקְנוֹתָהּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ.

(יג) וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתְךָ עַל־עֶרְכֶּךָ:

יג וְאִם מִפְרַק יִפְרְקִנַּהּ וְיוֹסֵף חֻמְשַׁהּ עַל פָּרְסָנַהּ:

רס"ו ◂ וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה • בַּבְּעָלִים הֶחֱמִיר הַכָּתוּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ (ת"כ). וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ בַּיִת, וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, וְכֵן בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְלֹא שְׁאָר כָּל אָדָם.

(יד) וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם:

יד וּגְבַר אֲרֵי יַקְדֵּשׁ יָת בֵּיתֵהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וְיִפְרְסִנֵּהּ כָּהֲנָא בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּמָא דִּי יִפְרוֹס יָתֵהּ כָּהֲנָא כֵּן יְקוּם:

(טו) וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

טו וְאִם דְּאַקְדֵּשׁ יִפְרוֹק יָת בֵּיתֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשׁ כְּסַף פָּרְסָנֵהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי לֵהּ:

◆ יום חמישי כ"ה אייר ◆

(טז) וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף:

טז וְאִם מֵחַקַל אַחֲסַנְתֵּהּ יַקְדֵּישׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ וִיהֵי פַּרְסָנֵהּ לְפוּם זַרְעֵהּ בַּר זֶרַע כּוֹר שְׂעוֹרִין בְּחַמְשִׁין סְלְעִין דִּכְסָף:

רס"ו ◂ וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ • וְלֹא כְּפִי שׁוֹוְיָהּ, אַחַת שָׂדֶה טוֹבָה וְאַחַת שָׂדֶה רָעָה, פִּדְיוֹן הֶקְדֵּשָׁן שָׁוֶה בֵּית כּוֹר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, כָּךְ גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְהוּא שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ בְּתְחִלַּת הַיּוֹבֵל. וְאִם בָּא לְגָאֳלָהּ בְּאֶמְצָעוֹ, נוֹתֵן לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן: סָלַע וּפוּנְדְיוֹן לְשָׁנָה; לְפִי שֶׁאֵינָהּ הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא לִמְנַיַן שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, שֶׁאִם נִגְאֲלָה הֲרֵי טוֹב, וְאִם לָאו, הַגִּזְבָּר מוֹכְרָהּ בְּדָמִים הַלָּלוּ לְאַחֵר, וְעוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ עַד הַיּוֹבֵל, כְּשָׁאָר כָּל הַשָּׂדוֹת הַמְּכוּרוֹת. וּכְשֶׁהִיא יוֹצְאָה מִיָּדוֹ, חוֹזֶרֶת לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר שֶׁהַיּוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, זֶהוּ הַמְּשָׁפָט הָאָמוּר בְּמַקְדִּישׁ שָׂדֶה, וַעֲכְשָׁו אַפָּרְשָׁנוּ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(יז) **אִם־מִשְׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם:**

יז אִם מִשַּׁתָּא דְיוֹבְלָא יַקְדֵּישׁ חַקְלֵהּ כְּפֵרָסָנֵהּ יְקוּם:

רש"י ◂ **אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ וְגוֹ'** • אִם מִשֶּׁעָבְרָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִיָּד הִקְדִּישָׁהּ, וּבָא זֶה לְגָאֳלָהּ מִיָּד. **כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם** • כְּעֶרְכְּךָ הַזֶּה הָאָמוּר, יִהְיֶה, חֲמִשִּׁים כֶּסֶף יִתֵּן.

(יח) **וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ:**

יח וְאִם בָּתַר יוֹבְלָא יַקְדֵּישׁ חַקְלֵהּ וְיַחֲשֵׁב לֵהּ כַּהֲנָא יָת כַּסְפָּא עַל מֵימַר שְׁנַיָּא דְּיִשְׁתָּאֲרָן עַד שַׁתָּא דְיוֹבְלָא וְיִתְמְנַע מִפֵּרָסָנֵהּ:

רש"י ◂ **וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ** • וְכֵן אִם הִקְדִּישָׁהּ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִשְׁתַּהָה בְּיַד גִּזְבָּר, וּבָא זֶה לְגָאֳלָהּ אַחַר הַיּוֹבֵל. **וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת** • כְּפִי חֶשְׁבּוֹן, כְּיצַד? חֲרֵי קָצַב דָּמְיָהּ שֶׁל אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל, חֲרֵי שֶׁקֶל לְכָל שָׁנָה, וְשֶׁקֶל יָתֵר עַל כֵּן; וְהַשֶּׁקֶל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פּוּנְדְיוֹנִין – חֲרֵי סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְשָׁנָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר פּוּנְדְיוֹן אֶחָד לְכֻלָּן, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹתוֹ פּוּנְדְיוֹן – קַלְבּוֹן לְפָרוֹטְרוֹט. וְהַבָּא לִגְאֹל, יִתֵּן סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְכָל שָׁנָה לַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. **וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ** • מִנְיַן הַשָּׁנִים שֶׁמִּשְּׁנַת הַיּוֹבֵל עַד שְׁנַת הַפְּדְיוֹן.

(יט) **וְאִם־גֹּאֵל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ:**

יט וְאִם מְפָרֵק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא דְּאַקְדֵּישׁ יָתֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשׁ כְּסַף פֵּרָסָנֵהּ עֲלוֹהִי וִיקוּם לֵהּ:

רש"י ◂ **וְאִם־גֹּאֵל יִגְאַל** • הַמַּקְדִּישׁ אוֹתוֹ, יוֹסִיף חֻמֶּשׁ עַל הַקְצָבָה הַזֹּאת.

(כ) **וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד:**

כ וְאִם לָא יִפְרוֹק יָת חַקְלָא וְאִם זַבִּין יָת חַקְלָא לִגְבַר אָחֳרָן לָא יִתְפְּרֵק עוֹד:

רש"י ◂ **וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה** • הַמַּקְדִּישׁ. **וְאִם־מָכַר** • הַגִּזְבָּר. **אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד** • לָשׁוּב בְּיַד הַמַּקְדִּישׁ.

(כא) **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ:**

כא וִיהֵי חַקְלָא בְּמִפְּקֵהּ בְּיוֹבְלָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כַּחֲקַל חֵרְמָא לְכַהֲנָא תְּהֵי אַחֲסָנְתֵּהּ:

רש"י ◂ **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל** • מִיָּד הַלּוֹקְחוֹ מִן הַגִּזְבָּר, כְּדֶרֶךְ שְׁאָר שָׂדוֹת הַיּוֹצְאִים מִיַּד לוֹקְחֵיהֶם בַּיּוֹבֵל. **קֹדֶשׁ לַה'** • לֹא שָׁיְשׁוּב לְהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת, לְיַד הַגִּזְבָּר, אֶלָּא כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם הַנָּתוּן לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח יד): "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה", אַף זוֹ תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר, שְׁיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כו (כא) **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל.** אִיתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, מַגִּיד שֶׁשָּׂדֶה לְשׁוֹן זָכָר. וְצָרִיךְ פֵּירוּשׁ לְפֵירוּשׁוֹ, וְכִי לָא יָדְעִינַן דְּשָׂדֶה נִזְכָּר בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן זָכָר, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: מַה שֶּׁהַשָּׂדֶה לְשׁוֹן זָכָר מְבָאֵר סֵיפֵיהּ דְּהַאי קְרָא דִּכְתִיב **לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ**, וְכִדְמַסְיֵק הָתָם: מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר לְשָׂדֶה שֶׁיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל (דכתיב או אל אחד מבניו הכהנים) [וּגְאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים] וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, (ומנין) שֶׁיְּכוֹל הֲרֵי הִיא כְּשֶׁלּוֹ, כְּדִמַסְיֵק הָתָם בַּעֲרָכִין (כה:) בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁלִּי לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר **לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ** (ולא תסתלק) [אֶלָּא תִּתְחַלֵּק] לַכֹּהֲנִים, אֲבָל בֵּינַיִם דְּשָׂדֶה נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן זָכָר אִי הֲוָה קָאֵי אַשָּׂדֶה הֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב יִהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: תורה כב

◆ יום שישי כ"ו אייר ◆

(כב) וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה:

כב וְאִם יָת חַקַל זְבִינוּהִי דִּי לָא מֵחַקַל אַחֲסָנְתֵּהּ יַקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ:

רמ"י ◂ **וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ וגו'** • חלוק יש בין שְׂדֵה מִקְנָה לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה, שֶׁשְּׂדֵה מִקְנָה לֹא תִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ אֶלָּא עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁחֲרֵי בַּיּוֹבֵל הָיְתָה עֲתִידָה לָצֵאת מִיָּדוֹ וְלָשׁוּב לַבְּעָלִים, לְפִיכָךְ אִם בָּא לְגָאֳלָהּ, יִגְאַל בַּדָּמִים הַלָּלוּ הַקְּצוּבִים לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה. וְאִם לֹא יִגְאַל וְיִמְכְּרֶנָּה גּוֹבֵר לְאַחֵר, אוֹ אִם לֹא יִגְאַל הוּא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל "יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ" – אוֹתוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁהּ, וּפֶן תֹּאמַר: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", הַלּוֹקֵחַ הַזֶּה הָאַחֲרוֹן, מֵאִתּוֹ, וְזֶהוּ הַגּוֹזְבָר? ! לְכָךְ הֻצְרַךְ לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ", מִירֻשַּׁת אָבוֹת, וְזֶהוּ בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמְּכָרוּהָ לַמַּקְדִּישׁ.

(כג) וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֲרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כג וְיַחְשֹׁב לֵהּ כַּהֲנָא יָת מִנְיַן פֻּרְסָנֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וְיִתֵּן יָת פֻּרְסָנֵהּ בְּיוֹמָא הַהוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:

(כד) בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ:

כד בְּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא יְתוּב חַקְלָא לְדִזְבָּנֵהּ מִנֵּהּ לְדִדִילֵהּ אַחֲסָנַת אַרְעָא:

(כה) וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל:

כה וְכָל פֻּרְסָנֵהּ יְהֵי בְּסֶלְעֵי קוּדְשָׁא עֶסְרִין מָעִין יְהֵי סֶלְעָא:

רמ"י ◂ **וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ** • כָּל עֶרְכְּךָ שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'שְׁקָלִים', יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. **עֶשְׂרִים גֵּרָה** • עֶשְׂרִים מָעוֹת, כָּךְ הָיוּ מִתְחָלָה וּלְאַחַר מִכָּאן הוֹסִיפוּ שְׁתוּת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף דִּינָר, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מָעוֹת לְסֶלַע.

(כו) אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא:

כו בְּרַם בּוּכְרָא דִּי יִתְבַּכַּר קֳדָם יְיָ בִּבְעִירָא לָא יַקְדֵּשׁ גְּבַר יָתֵהּ אִם תּוֹר אִם אִמַּר דְּיְיָ הוּא:

רמ"י ◂ **לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ** • לְשֵׁם קָרְבָּן אַחֵר לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 333 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בְּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר־יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה . . לַיהוָה הוּא: . . וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן . . הֶעָשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ (כז, כו – לב).

בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה מָצִינוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּנוֹגֵעַ לְקָרְבָּנוֹת: בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר. הַבְּכוֹר נוֹהֵג גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, וְאִלּוּ הַמַּעֲשֵׂר בְּפֹעַל אֵינֶנּוּ נוֹהֵג בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי חֲכָמִים גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְמְנוֹת אֶת הַבְּהֵמוֹת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם עַל כָּךְ בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

בְּכוֹר - קְדוּשָׁתוֹ מִלְּמַעְלָה, וְאֵינֶנּוּ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם, וְזֶה מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הַקְּדוּשָׁה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא קֶשֶׁר לְמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים. וְאִלּוּ מַעֲשֵׂר קְדוּשָׁתוֹ תְּלוּיָה בִּסְפִירַת הָאָדָם, וְזֶה מוֹרֶה עַל עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן כּוֹתֶבֶת הַתּוֹרָה הַבְּכוֹר לִפְנֵי הַמַּעֲשֵׂר, לְהוֹרוֹת לָנוּ שֶׁקְּדֻמִּים נְתָנִים הַכֹּחוֹת מִלְּמַעְלָה, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה וּבְכֹחָם מַגִּיעָה וּבָאָה עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ קַיָּמִים גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ:

בְּכוֹר - מוֹרֶה עַל הַבְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ – חָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְלָכֵן הוּא קָדוֹשׁ מֵעַצְמוֹ, כִּי עִנְיַן הַמְסִירוּת־נֶפֶשׁ הַבָּאָה מֵהַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, אֵינָהּ בָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה אֶלָּא הִיא יְרוּשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּקְדוּשָׁה זֹאת נִמְצֵאת בְּתָמִידִיּוּת גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי בְּחִינַת הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הִיא בִּשְׁלֵמוּת תָּמִיד.

מַעֲשֵׂר - בַּנֶּפֶשׁ יֵשׁ עֶשֶׂר כֹּחוֹת, וְחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלְּכָל־הַפָּחוֹת הַכֹּחַ הָעֶשִׂירִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ יִהְיֶה קֹדֶשׁ, הַיְנוּ הַכֹּחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַשַּׁיָּךְ לְמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. וּמִכָּיוָן שֶׁמַּעֲנִין זֶה תְּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, לָכֵן יֵשׁ חִלּוּקִים בָּזֶה בֵּין זְמַן הַבַּיִת (שֶׁהָאֲלוּקוּת הֵאִירָה בְּגִלּוּי), לִזְמַן הַגָּלוּת (דְּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ כו').

(כז) **וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ:**

כז וְאִם בִּבְעִירָא מְסָאבָא וְיִפְרוֹק בְּפֻרְקָנֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עֲלוֹהִי וְאִם לָא יִתְפְּרַק וְיִזְדַּבַּן בְּפֻרְקָנֵהּ:

רמ"ש ◂ **וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וְגוֹ'** • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין לוֹמַר בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה "וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ". וַחֲמוֹר אֵין זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר אֶלָּא טָלֶה, וְהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ לְהֶקְדֵּשׁ. אֶלָּא הַכָּתוּב מוּסָב עַל הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַכָּתוּב שֶׁלְּמַעְלָה דִּבֵּר בְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּמְמָה, וְכָאן דִּבֵּר בַּמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. **וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ** • כְּפִי מַה שֶּׁיַּעֲרִיכֶנָּה הַכֹּהֵן. **וְאִם־לֹא יִגָּאֵל** • עַל־יְדֵי בְּעָלִים (ת"כ). **וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ** • לַאֲחֵרִים.

(כח) **אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה:**

כח בְּרַם כָּל חֲרָמָא דִּי יַחֲרֵם גְּבַר מֵכָּל דִּי לֵהּ מֵאֲנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקַל אַחֲסָנְתֵּהּ לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרַק כָּל חֲרָמָא קֻדָּשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ:

רמ"ש ◂ **אַךְ כָּל־חֵרֶם וְגוֹ'** • (תורת כהנים): נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּדָּבָר, יֵשׁ אוֹמְרִים: 'סְתָם חֲרָמִים לְהֶקְדֵּשׁ', וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (במדבר יח יד): "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה"? בְּחֲרָמֵי כֹהֲנִים, שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר: "הֲרֵי זֶה חֵרֶם לַכֹּהֵן!" וְיֵשׁ שֶׁאָמְרוּ: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים'. **לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל** • אֶלָּא יִנָּתֵן לַכֹּהֵן. לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים', מְפֹרָשׁ מִקְרָא זֶה בְּסְתָם חֲרָמִים; וְהָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', מְפֹרָשׁ מִקְרָא זֶה בְּחֵרֶמֵי כֹהֲנִים (ערכין כח), שֶׁהַכֹּל מוֹדִים שֶׁחֵרְמֵי כֹהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, עַד שֶׁיָּבֹאוּ לְיַד כֹּהֵן, וְחֵרְמֵי גְּבֹהַּ נְפָדִים. **כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַה'** • הָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', מֵבִיא רְאָיָה מִכָּאן; וְהָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים', מְפֹרָשׁ "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַה'", לְלַמֵּד שֶׁחֵרְמֵי כֹהֲנִים חָלִים עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין: 'אִם נָדַר, נוֹתֵן דְּמֵיהֶם, וְאִם נָדְבָה, נוֹתֵן אֶת טוֹבָתָהּ'. **מֵאָדָם** • (ערכין כח) כְּגוֹן שֶׁהֶחֱרִים עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים.

◆ שבת קודש כ"ז אייר ◆

(כט) **כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יֶחֱרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת:**

כט כָּל חֲרָמָא דִּי יִתְחָרֵם מִן אֲנָשָׁא לָא יִתְפְּרַק אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רמ"ש ◂ **כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יֶחֱרַם וְגוֹ'** • (ת"כ) הַיּוֹצֵא לֶהָרֵג, וְאָמַר אָחַד: 'עֶרְכּוֹ עָלַי'! לֹא אָמַר כְּלוּם. **מוֹת יוּמָת** • הֲרֵי הוֹלֵךְ לָמוּת, לְפִיכָךְ לֹא יִפָּדֶה, אֵין לוֹ לֹא דָּמִים וְלֹא עֶרֶךְ.

(ל) **וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:**

ל וְכָל מַעְשְׂרָא דְּאַרְעָא מִזַּרְעָא דְּאַרְעָא מִפֵּרֵי אִילָנָא דַּיְיָ הוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:

רמ"ש ◂ **וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ** • בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **מִזֶּרַע הָאָרֶץ** • דָּגָן. **מִפְּרִי הָעֵץ** • תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר. **לַה' הוּא** • קְנָאוֹ הַשֵּׁם, וּמִשֶּׁלְחָנוֹ צִוָּה לְךָ לַעֲלוֹת וְלֶאֱכֹל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כג): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְגוֹ'".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ל) **מִזֶּרַע הָאָרֶץ.** לְרַבּוֹת שׁוּם וְשַׁחֲלִים וְגַרְגִּיר (תו"כ). מִכָּאן הָיָה הָרַב רבי"ה מְתָרֵץ מַה שֶּׁמַּקְשִׁים הָעוֹלָם עַל מַאי דְּאָמְרִינַן (חלה פ"ב מ"ה) הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח אֵינָהּ חַלָּה וְגָזַל הוּא בְּיַד כֹּהֵן, מִשּׁוּם דִּכְתִיב (במדבר טו כ) עֲרִסֹתֵיכֶם,

(לא) וְאִם־נָאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ חֲמִשִׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו:

לא וְאִם מִפְרַק יִפְרוֹק גְּבַר מִמַּעֲשָׂרֵהּ חֲמִשֵׁתּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **מִמַּעֲשְׂרוֹ** • וְלֹא מִמַּעֲשַׂר חֲבֵרוֹ: הַפּוֹדֶה מַעֲשַׂר שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וּמַה הִיא גְּאֻלָּתוֹ? יְפַדֶּנּוּ, כְּדֵי לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה בְּכָל מָקוֹם, וְהַמָּעוֹת יַעֲלֶה וְיֹאכַל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כה): "וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף וְגוֹ'".

(לב) וְכָל־מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה:

לב וְכָל מַעֲשַׂר תּוֹרִין וְעָן כֹּל דְּיֵעְבַּר תְּחוֹת חֵטָרָא עֲשִׂירָאָה יְהֵי קַדִּישׁ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **תַּחַת הַשָּׁבֶט** • כְּשֶׁבָּא לְעַשְׂרָן, מוֹצִיאָן בַּפֶּתַח זֶה אַחַר זֶה, וְהָעֲשִׂירִי מַכֶּה בְּשֶׁבֶט צְבוּעָה בְּסִיקְרָא לִהְיוֹת נִכָּר שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר, כֵּן עוֹשֶׂה לִטְלָאִים וַעֲגָלִים שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה. **יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ** • לְקָרֵב לַמִּזְבֵּחַ דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו, וְהַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנָה עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּהֵא בְּשָׂרוֹ נִיתָּן לַכֹּהֲנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

מוֹצִיאָן בַּפֶּתַח (רש"י כז, לב) אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁמּוֹצִיאָם בַּיָּדַיִם, אֶלָּא גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁיֵּצְאוּ. שֶׁכֵּן אָמְרוּ בַּגְּמָרָא "יַעֲבֹר כְּתִיב, וְלֹא שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ". וְרַשִׁ"י לֹא בָּא לְפָרֵשׁ מִלַּת "יַעֲבֹר" וְלָכֵן לֹא הֶעֱתִיקָהּ בְּ'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל'.

(לג) לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יָמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל:

לג לָא יְבַקַּר בֵּין טַב לְבִישׁ וְלָא יְחַלְפִנֵּהּ וְאִם חַלָּפָא יְחַלְפִנֵּהּ וְיֵהֵי הוּא וְחִלּוּפֵהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרַק:

רש"י◄ **לֹא יְבַקֵּר וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב): "וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם", יָכוֹל יְהֵא בּוֹרֵר וּמוֹצִיא אֶת הַיָּפֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יְבַקֵּר". "בֵּין־טוֹב לָרַע": בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם, חָלָה עָלָיו קְדֻשָּׁה; וְלֹא שֶׁיַּקְרִיב בַּעַל מוּם, אֶלָּא יֵאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר וְאָסוּר לְגָזֵז וְלַעֲבֹד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת בחוקתי, תשכ"ה)

יָדוּעַ בְּעִנְיַן "סוּר מֵרָע" וַ"עֲשֵׂה טוֹב" שֶׁעִיקַר הַמְשָׁכַת קְדוּשַׁת אֱלֹקוּת הוּא עַל־יְדֵי "עֲשֵׂה טוֹב" - מִצְוֹת־עֲשֵׂה, דָּוְקָא, אֶלָּא שֶׁבִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת עַל־יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה "סוּר מֵרָע", וְ"כְּמָשָׁל הַמָּלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁרוֹצִים לַעֲשׂוֹת לוֹ דִּירָה נָאָה, שֶׁצְּרִיכִין לְפַנּוֹת הַהֵיכָל מִכָּל לִכְלוּךְ וְכוּ' וְאַחַר־כָּךְ לְסַדֵּר שָׁם כֵּלִים נָאִים כוּ'".

וְזֶהוּ שֶׁמְּרַמֵּז רַשִׁ"י בְּסֵדֶר הָעִנְיָנִים:

"שֶׁיֵּאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר (וְאַחַר־כָּךְ) אָסוּר לִיגָּזֵז וְלִיעָבֵד". מִתְּחִילָה מְבָאֵר עִיקַר הַמִּכְוָן שֶׁבַּעֲבוֹדָה - "יֵאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר", הוּא עִנְיַן חִיּוּבִי - "עֲשֵׂה טוֹב", שֶׁבָּזֶה מִתְבַּטֵּאת בְּחִינַת הַקְּדוּשָׁה בְּגִלּוּי כַּנַּ"ל: וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר אוֹדוֹת "סוּר מֵרָע", שֶׁהוּא הַקְּדָמָה וְטָפֵל לְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת - "אָסוּר לִיגָּזֵז וְלִיעָבֵד".

וְהֵינוּ, אַף שֶׁבְּסֵדֶר הַדְּבָרִים בְּפוֹעַל, הֲרֵי תְּחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַזְּהִירוּת בְּ"סוּר מֵרָע" שֶׁלֹּא יִהְיוּ דְּבָרִים בְּלִתֵּי רְצוּיִים, וְאַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה בְּ"עֲשֵׂה טוֹב", אֲבָל בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י "**יֵ֫ינָה**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

וּמַקְשִׁינַן אִם כֵּן אַמַּאי לָא אָמְרִינַן הָכִי דְּהַמַּפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו בַּשִּׁבֳּלִים אֵינָן מַעֲשֵׂר מִשּׁוּם דִּכְתִיב (דברים יב יז) דְּגָנְךָ. וּלְהָא נִיחָא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר **וְכֹל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ** דְּמִרַבִּינַן בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' כָּל דְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִין וְהַנִּזְרָעִין בַּגּוֹרֶן כְּגוֹן שׁוּם וְשַׂחֲלִים וְגַרְגִּיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִדְּאִצְטְרִיךְ קְרָא דְּמַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר (במדבר יח כו) לְמִפְטַר לֵוִי מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה כְּשֶׁהַקְּדִים יִשְׂרָאֵל מַעֲשְׂרוֹתָיו בַּשִּׁבֳּלִים כִּדְמַסִּיק בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (יג:) מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, מִכְּלָל דְּשֵׁם מַעֲשֵׂר חָל עָלָיו שֶׁפִּיר כְּשֶׁהַקְּדִימוֹ בַּשִּׁבֳּלִין. אֶמְתָּם לְהָא דְּפָרֵיךְ אִי הָכִי אֲפִילּוּ הַקְּדִימוֹ בַּבְּרִי נַמִּי, קָשְׁיָא. וּיכוֹלִין אָנוּ לוֹמַר, דְּלָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא דְּמַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר לְמִפְטַר לֵוִי מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה אֶלָּא הֵיכָא דְּקַדִּים בַּבְּרִי, דְּאָז חָל שֵׁם מַעֲשֵׂר, אֲבָל כִּי הַקְדִּימוֹ בַּשִּׁבֳּלִין, דְּאֵין שֵׁם מַעֲשֵׂר חָל עָלָיו דִּכְתִיב (דברים יב יז) מַעְשַׂר דְּגָנְךָ, לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, וְהַדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתָּא אַמַּאי אֵינוֹ גָּזֵל בְּיַד הַלֵּוִי. אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר דִּלְמַסְקָנָא נִיחָא דְּמִשְּׁנֵי הַאי אִידְּגַן וְהַאי לָא אִידְּגַן, אִם כֵּן לְפָטְרוֹ מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה כְּשֶׁהַקְּדִימוֹ בַּבְּרִי לֹא אֶפְשָׁר, וְאִם כֵּן קְרָא לְמַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר אָתָא לְהַקְדִּימוֹ בַּשִּׁבֳּלִין, מִכְּלָל דְּמִשֶּׁהוּא בַּשִּׁבֳּלִין חָל עָלָיו שֵׁם מַעֲשֵׂר. וְהַמֵּבִין יָבִין: תורה לא

שֶׁל תּוֹרָה", מַדְגִּישׁ הָעִיקָר וְהַמְכָוָּן שֶׁבַּעֲבוּדָה - לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים עַל־יְדֵי "עֲשֵׂה טוֹב", וְאַחַר־כָּךְ מְבָאֵר אֲשֶׁר קוֹדֶם לָזֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּ"סוּר מֵרָע". עוֹד יֵשׁ לוֹמַר (עַל־פִּי פְּשָׁט שֶׁבְּרֶמֶז זֶה): מַקְדִּים הַוִּדּוּאי - יֵאָכֵל, וְאַחַר־כָּךְ הַסָּפֵק - שֶׁאִם יִהְיֶה צָמֵר הָרְאוּי לְהִגָּזֵז וַעֲבוֹדָה הָרְאוּיָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי בְּהֵמָה זוֹ - אָסוּר לִיגָּזֵז וְלִיעָבֵד.

וְהִנֵּה אַף שֶׁ"סוּר מֵרָע" - "אִיסּוּר גִּיזָּה וְכוּ'", הוּא רַק הַקְדָּמָה וַהֲכָנָה לְהַמְשָׁכַת הַקְּדוּשָׁה בְּגִילּוּי עַל־יְדֵי "עֲשֵׂה טוֹב" - "יֵאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר", מִפְּלֹ־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת הַזְּהִירוּת דְּ"סוּר מֵרָע", דַּוְקָא בְּכָל הַפְּרָטִים. וּמְבָאֵר רַשִׁ"י שֶׁזֶּה בְּב' הָעִנְיָנִים: אִיסּוּר גִּיזָּה וְאִיסּוּר עֲבוֹדָה, הַזְּהִירוּת צְרִיכָה לִהְיוֹת הֵן בַּ"עֲבוֹדָה" הַנַּעֲשֵׂית בְּגוּף הַבְּהֵמָה - דְּהַיְנוּ בְּעִנְיָנִים עִיקָּרִיִּים: וְהֵן בְּ"גִּיזָּה" שֶׁהִיא בַּשְּׂעָרוֹת, הֵן "אֶת בְּשָׂרוֹ, הַטָּפֵל לְבָשָׂרוֹ" - דְּהַיְנוּ הַזְּהִירוּת גַּם בְּעִנְיָנִים (שֶׁנִּרְאִים לְכָאוֹרָה כְּ)טְפֵלִים.

וְעַל־יְדֵי עֲבוֹדָה בְּסֵדֶר זֶה, תִּהְיֶה אַחַר־כָּךְ כִּדְבָעֵי הַמַּשָׂכָה שֶׁעַל־יְדֵי "עֲשֵׂה טוֹב", לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 135)

אָלָּא יֵאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר (רש"י כז, לג) יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַה עִנְיָנָהּ שֶׁל אֲכִילָה זוֹ, וַהֲרֵי הַדִּין שֶׁל נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, וְכֵן הַדִּין שֶׁנֶּאֱכָל בְּכָל הָעִיר - אֵינָם אֶלָּא בְּתָם וְלֹא בְּבַעַל מוּם. וְעַל כָּרְחָךְ, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא כְּפִשׁוּטוֹ: הָאוֹכֵל צָרִיךְ לְכַוֵּן בְּעֵת הָאֲכִילָה שֶׁהוּא אוֹכֵל מַעֲשֵׂר (וְזֶהוּ מִדְּאוֹרַיְיתָא). וְלִכְאוֹרָה חִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא, וְלֹא אֶשְׁתְּמִיט בְּמָקוֹם אַחֵר.

(לד) **אֵלֶּה הַמִּצוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:**

לד **אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינָי: חזק**

ע"ח פסוקים, עז"א סימן. חסלת פרשת בחקותי

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

הפטרה לפרשת בחוקותי לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' רכז

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לד) **אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.** כְּדַאי הַשָּׁלִיחַ לִשְׁלִחוֹ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדַאי הֵם מִי שֶׁנִּשְׁתַּלֵּחַ לָהֶם אַחַר שֶׁזְּכוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה לוֹ (תו"כ): **חסלת פרשת בחקותי**

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמ' א

אֲבָל לְרַבָּנָן שאמרו שאף ברשות הרבים הטהרות טמאות, גם בחבית דנים את היין כְּמֶכֶל לְמַפְרֵעַ, שכמו שעתה החבית חומץ, כך היתה כבר כשהפריש עליה. וקשה לשמואל הסובר לגבי נערה שבגרה, שחוששים לקידושי האב והבת מספק, והרי לרבנן יש לנו לדון שכמו שכעת הבת בוגרת, כך היתה כשקידשה אביה. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדין בחבית, משום **דְּאִיכָּא** לְמֵימַר – יש לומר **הַעֲמֵד** מֶכֶל **עַל חֻזְקָתוֹ** – את היין בחזקתו הראשונה שהיה טבל, **וְאִימַר** – ותאמר שלֹא **נִיתְקַן** מטבלו, אבל לגבי נערה, אין לה חזקה מעיקרא, כי מדובר ביום שנגמרו הששה חדשים של נערות. דוחה הגמרא: **אַדְרַבָּה**, בחבית יש לומר **הַעֲמֵד** יַיִן **עַל חֻזְקָתוֹ** הראשונה שהיה יין, **וְאִימַר** – ותאמר שהיין **לֹא הֶחְמִיץ**, ולכן התרומה חלה. מיישבת הגמרא: אין להעמיד את היין על חזקתו הראשונה, **שֶׁהֲרֵי הֶחְמִיץ לְפָנֶיךָ**. שואלת הגמרא: **הָכָא נַמִּי** – גם לגבי נערה, אין לומר חזקה מעיקרא שהיתה נערה, **שֶׁהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ**, ומדוע סובר שמואל שחוששים לקידושי האב. מיישבת הגמרא: יש צד לומר **הַשְׁתָּא הוּא דְּבָגְרָה** –שרק עכשיו בגרה, ואי אפשר לומר בודאי שהיתה בוגרת כשקידשה אביה. שואלת הגמרא: **(הכא) [הָתָם]** נַמִּי – גם בחבית יש לומר **הַשְׁתָּא הוּא דְּאֶחְמֵיץ** – שרק כעת היין החמיץ, ומדוע אמרו רבנן שהוא טבל ודאי, ובסוגייתנו אמר שמואל שחוששים לקידושי האב.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** –בחבית, התרומה לא חלה משום שיש שם **תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא** – שתי סיבות לערער את התרומה, האחת, חזקה מעיקרא שהיין היה טבל, והשניה, חזקה דהשתא שהיין שבחבית עכשיו חומץ לפניך, ומשום כך אומרים שכבר בשעה שהפריש את התרומה החמיץ. אבל **הָכָא** – לגבי נערה שבגרה, **חָדָא לְרֵיעוּתָא הוּא דְּאִיכָּא** – יש רק סברא אחת לערער את קידושי האב, והיינו חזקה דהשתא שהיא כעת בוגרת לפנינו.

הגמרא תולה את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים: **נַיְמָא כְּתַנָּאֵי** – אולי נאמר שמחלוקת רב ושמואל תלויה במחלוקת תנאים,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"א אייר מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום רביעי - כ"ד אייר** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שני - כ"ב אייר מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום חמישי - כ"ה אייר** פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שלישי - כ"ג אייר מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום שישי - כ"ו אייר** פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
שבת קודש - כ"ז אייר פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"א אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, כי על מוצא... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל.

ליקוטי אמרים

כי על מוצא פי

ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהוה מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ ולדרים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

"**כִּי עַל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם**"[9]. – הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אבן, לגבי ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדביקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין־סוף ברוך הוא יימשך גם בנפש החיונית ובעולם – דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין־סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים – נמשכים על־ידי־זה קדושה ואור אין־סוף בכל עניני העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין־סוף יימשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין־סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה – ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי להמשיך אור אין־סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **וּמִכָּל־מָקוֹם, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהַרְהוּר וְעִיּוּן לְבַדּוֹ** – כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל־ידי־זה נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות "רוח ברוח", **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – את דברי התורה, **בְּשְׂפָתָיו, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה עַד נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַשּׁוֹכֶנֶת בְּדַם הָאָדָם, הַמִּתְהַוֶּה מִדּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי,** – שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית – ובכל אלה נמשך אור אין־סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת כֻּלָּן** – את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, **לַה' עִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּלְכַלְּלָן בְּיִחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים בִּבְחִינַת גִּלּוּי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וְכוּ"**[10], **שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת כְּבוֹד ה' מִלֹּא כָל הָאָרֶץ הַלָּזוּ דַּוְקָא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, לְאַהְפָּכָא חֶשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא** – להפוך את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה), **וּמְרִירָא לְמִתְקָא,** – ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" – להפוך) למתוק (לטוב ולקדושה), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק ל"ו, **בַּאֲרִיכוּת** – שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולו. **וְזֶהוּ תַּכְלִית כְּוָנַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה – באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" – אבל צריכה להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, אלא למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך אור אין־סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת בם" – שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", כי לפני המשכת אור אין־סוף ברוך־הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל־ידי־זה נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. **רַק שֶׁצָּרִיךְ תְּחִלָּה הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"**, – שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", **לְמֹסֵר לוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**: – שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה – למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט **אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'.** 1) תוכן כוונתו בהנ"ל, 2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, 3) "כי על... האדם" – מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? 4) מוצא הרוח **וגילויו** – הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך

---

9. דברים ח, ג. **10.** ישעי' מ, ה.

לו? 5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? 6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' – מקומו בפל"ו ובדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש – שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים בו' תתלהט נפשו בו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו בו' – עלי' מלמטלמ"ע – **לכאורה**, כלות הנפש באהבה בו', ומבאר: **אך** (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא בו' לזה אמר (מחדש **חידוש גמור**) והיו הדברים... לבבך (עיון בתורה. ועוד יותר) ודברת בם (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העיון (עיין לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעיין מגלה אח"כ **היפך** היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת בם ותו לא (המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות **פיהו**, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החב' שמעיין) וגילוי (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק **מסקנא בשכל**) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א מסקנא וגילויו דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) פי ה' **יחי'** האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון. ובלימוד התורה עצמה – ה"ז **דבר הלכה** ולא העיון והשקו"ט), (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי אחרת אפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול **באורו** – יבוא ויוכרח גם **לודברת בם** – תנועה **הפכית** – מלמעל"ט. ולזה מבאר דאמת כן הוא) ומ"מ לא יצא **יד"ח** כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה **בפ"ע**, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתרץ דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' **ולכללן** ביחודו **ואורו** (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים") כ"א זהו ציווי ועבודה וענין **בפ"ע** (ואפילו יחוד הדבור **שלו** בדבור, אינו **עיקר** המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם **עצמו**). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שהשתל' כו' להיות כבו' כו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתרץ) רק (**וא"א** בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאדו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' **כך** כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב)] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו (בחידוש) של ודברת בם, ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, והההכרח דהקדמת בכל מאדך **ועוד** ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש וההמשכה **שהקב"ה** יהי' **יושב**. והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו **מהאה"ר** של הנושק ומהי השייכות לחב"ד **מוחין**. אלא שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בסי' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב **והשכל**" עכלה"ק.

יום שני כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, פרק נ. והנה כל... עד עמ' 140, מבדילים כו' ח"ו.

פֶּרֶק נ. כדי להקל על הבנת פרק נ', אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות[1]: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, כי על־ידי־זה מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, אלא בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהיכלות בכלות הנפש.

אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, כי לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה לבושה בגוף, ולא כאשר המבוקש של אהבה **זו** הוא להיפך מהאמור – להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של **כל** אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו – ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה **זו** של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון – חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות לבוש בגוף, ולקיים תורה ומצוות – ובכך לבצע את הכוונה העליונה.

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו".

האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים כבחינה של
"כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין – "חסד
דרועא ימינא". ובהתאם לכלל בתורת הקבלה, שעשר הספירות
מחולקות בשלשה קווים: קו הימין – קו החסד, קו השמאל – קו הגבורה,
וקו האמצעי. וקו הימין מורכב
מחכמה, חסד ונצח, ממילא
יוצא שחסד היא ענף של
"חכמה", שבה מתחיל קו
הימין; מאידך, קו השמאל
מורכב מבינה, גבורה והוד,
כך שגבורה היא ענף של
"בינה", שבה מתחיל קו
השמאל. לפי זה יוצא, שכל
דרגות האהבה אודותן למדנו,
הן בחינת "חסד" ו"כסף" והן
"ענפי" החכמה, ואילו אהבת
כלות הנפש, אודותה נלמד
בפרק זה, היא בחינת "גבורה",
שהיא בחינת "זהב" ו"ענף"
לספירת ה"בינה". **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת** לְעֵיל – **הֵן מִסִּטְרָא דִימִינָא,** - מצד ימין, **וּבְחִינַת "כֹּחַ"** – הנקרא, **אִישׁ חֶסֶד",** - שעבודתו – עבודת הכהן – היא באופן ובבחינת חסד, **וְנִקְרָאוֹת** – מדריגות האהבה האמורות, נקראות **"כֶּסֶף הַקְּדָשִׁים"**[2], **מִלְּשׁוֹן "נִכְסְפָה נִכְסְפְתָּ לְבֵית אָבִיךְ"**[3]. – כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לבית אביך" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא". שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". **אַךְ יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת אַהֲבָה, הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** - על כל בחינות האהבה האמורות, **כְּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף,** - מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחוזק, אלא באיכות. עליונותה של אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף": כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שוה יותר מכסף – שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שוה כמו כמות קטנה של זהב – אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך שבזהב ישנו סוג מסויים המנצנץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונציץ לעיינין" – מאיר ומנצנץ לעינים), וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמובא בזוהר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו[4]. – כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. **וְהִיא אַהֲבָה כְּ"רִשְׁפֵי אֵשׁ",** - אהבה בוערת – שלא כמו האהבות האמורות, שהן בעיקר אהבה **כמים,** שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב **נמשך** אחריך **כמים**" – אלא, היא אהבה **כרשפי אש**[5], **מְבֻחְינַת גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּבִינָה עִלָּאָה.** – שורש אהבה זו הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, **דְּהַיְנוּ,** - כיצד נוצרת אהבה זו? – **שֶׁעַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּגֻדְלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיב** – שהכל לגביו נחשב לכלום, **תִּתְלַהֵט וְתִתְלַהֵב הַנֶּפֶשׁ לִיקָר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, וּלְאִסְתַּכָּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא,** - ולהסתכל ביוקר המלך – ואליו יעבוד באהבה **כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת עַזָּה הָעוֹלָה לְמַעְלָה,** - לא אהבה הנמשכת למשהו, אלא אהבה העולה מתוך אש שלהבת של כלות הנפש, **וְלִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְהָעֲצִים שֶׁנֶּאֱחֶזֶת בָּהֶן,** - משמעות הדבר ביחס לנשמה, היא: להינתק מהגוף שהוא כפתילה (כנ"ל פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל פרק כ"ט) לגבי אור ואש הנשמה[6]. **וְהַיְנוּ, עַל־יְדֵי תִּגְבֹּרֶת יְסוֹד הָאֵשׁ אֱלֹהֵי שֶׁבְּנַפְשׁ הָאֱלֹהִית,** - שלא כמו בשאר האהבות הבאות מיסוד המים שבנפש האלקית, **וּמִזֶּה בָּאָה** – הנפש, **לִידֵי צְמָאוֹן,** - כמו שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש – נעשה אדם צמא, כך גם ברוחניות – שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית – נוצר צמאון בנשמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי"**[8], **וְאַחַר־כָּךְ** – מגיעה הנפש, **לִבְחִינַת "חוֹלַת**

ליקוטי אמרים

פרק נ והנה כל בחי' ומדרגות אהבה הנ"ל הן מסטרא דימינא ובחי' כהן איש חסד ונק' כסף הקדשים מלשון נכסוף נכספת לבית אביך. אך יש עוד בחי' אהבה העולה על כולנה כמעלת הזהב על הכסף והיא אהבה כרשפי אש מבחי' גבורות עליונות דבינה עילאה דהיינו שע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא ממש חשיב תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפאר' גדולתו ולאסתכל' ביקרא דמלכא כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעל' וליפרד מהפתילה והעצים שנאחזת בהן והיינו על ידי תגבורת יסוד האש אלהי שבנפש האלהית ומזה באה לידי צמאון וכמ"ש צמאה לך נפשי ואח"כ לבחי' חולת

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבואר דבנ"י מביאים זה לבית ה', ושייך – לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפי' שקל הקודש". **3.** בראשית לא, ל. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן **בהמציאות?** וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם **כלל**), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגווונין הרבה, וכ"ז מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל **מעלת** הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונציץ לעיינין (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר)". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה ממש"כ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי (צה-צו) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'". **6.** "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי)" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7.** תהלים סג, ב. **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אפס"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: 1) דמאי קמ"ל? 2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמיך לי' "כמ"ש כי חולת אהבה אני", 3) הול"ל ראי' **בכ"מ לפני** זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך **כאן דוקא** לראי' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (כבפ"ז)

אַהֲבָה"[9], - שהנפש חולה מאהבה – כמו שצמאון בלתי רווי –
מביא למצב של חולי, **וְאַחַר־כָּךְ בָּאָה** – הנשמה, **לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ,** - שלולא התנועה של "שוב" – כפי שיוסבר להלן
– היתה הנפש כלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[10]: "גַּם כָּלְתָה נַפְשִׁי".** וְהֵנָּה,
מִכָּאן – מבחינת הגבורות
העליונות של "בינה
עילאה", **יָצָא שֹׁרֶשׁ**
הַלְוִיִּים לְמַטָּה – אופן
עבודת הלוים בא מבחינת
זו. **[וְלֶעָתִיד שֶׁהָעוֹלָם**
יִתְעַלֶּה - יִהְיוּ הֵם –
הלוים, **הַכֹּהֲנִים[11],** - שלא
כפי שהמצב הוא כעת,
שהכהנים הם העיקר,
והלוים טפלים בלבד
לכהנים, ככתוב: "וילוו
עליך וישרתוך"[12], שהלוים
טפלים לכהנים, **וּכְמוֹ**
שֶׁכָּתַב הָאֲרִ"י זַ"ל עַל פָּסוּק: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם"[13] - **שֶׁהַלְוִיִּם**
שֶׁל עַכְשָׁו יִהְיוּ כֹּהֲנִים לֶעָתִיד[14]], וַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם הָיְתָה
לְהָרִים קוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, בְּשִׁירָה – בפה, **וְזִמְרָה,** - בכלי שיר,
בְּנִגּוּן וְנְעִימָה, - שכפי הרגיל, ישנן בניגון שתי תנועות הפכיות:
תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של שמחה וחסד, **בִּבְחִינַת**
"רָצוֹא וָשׁוֹב", - שבכך מתבטאת עבודתם, שהיתה בצורה של
"רצוא ושוב" – רצוא וכלות הנפש, ושוב – נסיגה והשבה, **שֶׁהִיא**
בְּחִינַת אַהֲבָה עֲזָּה זוֹ – כפי שלמדנו, שאהבה זו היא בבחינת
רצוא ושוב, **כְּשֶׁשְּׁלֻהֶבֶת הַיּוֹצֵא מִן הַפֶּחָם,** - כלי שבו צורפים זהב,
בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד – "רצוא ושוב",
כִּדְאִיתָא – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא [פֶּרֶק ב דַּחֲגִיגָה[15]].** –
שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב
כמראה הבזק", היא כמו
האש האמורה, שהנה היא
פורצת בחוזק ומיד שבה
ונעלמת; כך גם באהבה זו,
שבתחילה היא בתנועה
של "רצוא", בריצה
ובכלות הנפש, אך מיד
לאחר מכן בא ה"שוב" –
כפי שכתוב ב"ספר יצירה"
"אם רץ לבך שוב לאחד"
שהכוונה היא: כשלבך
"רץ" בכלות הנפש – שוב
וחזור ל"אחד", הימנע מכך
ושוב למצבך, כדי להמשיך
התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא חש ומרגיש שהכוונה
העליונה איננה בענין של כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף
ותקיים תורה ומצוות, שעל־ידי־זה ממשיכים אלקות באופן
שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות ה', בעולם. **וְאִי אֶפְשָׁר**
לְבָאֵר עִנְיָן זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, רַק כָּל אִישׁ נִלְבָּב – שיש בו
בשלימות ענין של "לב", **וְנָבוֹן,** - ומשתמש בכוח הבינה,
הַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר – משתמש בכוח החכמה, **וּמַעֲמִיק לְקַשֵּׁר**
דַּעְתּוֹ וְתְבוּנָתוֹ בַּה' – ומשתמש בכוח הדעת, **יִמְצָא טוֹב וְאוֹר**

ליקוטי אמרים

1 אהבה ואח"כ באה לידי כלות הנפש ממש כמ"ש גם
2 כלתה נפשי והנה מכאן יצא שורש הלוים למטה
3 [ולעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם הכהנים וכמ"ש
4 האר"י ז"ל ע"פ והכהנים הלוים שהלוים של עכשיו יהיו
5 כהנים לעתיד] ועבודת הלוים היתה להרים קול רינה
6 ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחי' רצוא ושוב
7 שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבזק
8 כדאיתא בגמ' [פ"ב דחגיגה] ואי אפשר לבאר ענין זה
9 היטב במכתב רק כל איש נלבב ונבון המשכיל על דבר
10 ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז

התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין של כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות, שעל־ידי־זה ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות ה', בעולם. **וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר עִנְיָן זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, רַק כָּל אִישׁ נִלְבָּב** – שיש בו בשלימות ענין של "לב", **וְנָבוֹן,** - ומשתמש בכוח הבינה, **הַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר** – משתמש בכוח החכמה, **וּמַעֲמִיק לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ וְתְבוּנָתוֹ בַּה'** – ומשתמש בכוח הדעת, **יִמְצָא טוֹב וְאוֹר**

בע"ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' שלמע' מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דדוד – נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב – בארץ ציה, שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודה), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמי' **כלא ממש**.] ועוד יש להוסיף – שהראי' היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (**דרישי**: אלק' אלי אתה **אשחרך**). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל' הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפה"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא העולה על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש **גם** (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: **נכספה**) – ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "וגם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה נפשי". **9.** שיר השירים ב, ה. **10.** תהלים פד, ג. **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "בזה מתורץ הסתירה – דלעיל אמר שהיא העולה על אהבה דכהן, והרי לויים **טפלים** לכהן. ומתרץ דכן הוא כדלעיל, אלא **שהעולם** צריך להתעלות כו'". **12.** במדבר יח, ב. **13.** יחזקאל מד, טו. **14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "מדייק ומוסיף בזה שהלויים **של עכשיו יהיו** כהנים דלעתיד – וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם שמזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה **שעכשיו** (**ולא** בזמן ההוא) הם לויים – יהיו (כי יולדו) כהנים לעתיד. וא"ת א"כ (דלעת"ל יולדו הלוים **לאב** כהן) מהו **החידוש**? וההסברה פשוטה – הלוים (בעניני תומ"צ – היינו אופן עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני **שנשמתם** בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים – מפני **שנשמתם** בחי' כהן **איש** החסד (כדלעיל בפרקין). **ולעתיד לבא** הנשמה שבבחי' לוי תהי' **למעלה** מהנשמה שבבחי' כהן. **ולכן** יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערתו זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי (**זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה - ולא על הביאור הנ"ל**), שהכוונה בזה הוא שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. **על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללויים וכהנים - אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'.** וכן בענין הבעל חי שעתיד ליטהר שייך להקשות זה. **החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז ישתנה סימנו ויעלה גרה.** וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שלויתן שוחט לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא – חידוש תורה". **קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדיוק "חידוש תורה" - ולא נאמר "שינוי" - חידוש (הוראה), אבל אין בזה שינוי. 15.** יג, ב.

הַנְּנוּז בְּנַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כָּל חַד לְפוּם שְׁעוּרָא דִּילֵיהּ – כל אחד לפי השיעור שלו, [יֵשׁ מִתְפַּעֵל כוּ' וְיֵשׁ מִתְפָּעֵל כוּ'], - יש מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, אַחֲרֵי קְדִימַת יִרְאַת חֵטְא, - בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא, לִהְיוֹת סוּר מֵרָע בְּתַכְלִית שְׁלֹא לִהְיוֹת "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים" כוּ' חַס־וְשָׁלוֹם. – כלומר: בכל צורה של התפעלות האהבה, מן ההכרח שתהיה תחילה הקדמה של יראת חטא, כדי שיהיה "סור מרע" בתכלית; אחרת – אין באפשרותו להגיע לאהבה.

ליקוטי אמרים

בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש מתפעל כו' ויש מתפעל כו'] אחרי קדימת יראת חטא להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם מבדילים כו' ח"ו.

להלן מסביר רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי אהבה של כלות הנפש – אין בכוחה לחייב את ענין עבודת ה' בתורה ומצוות – כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה זו (שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, אלא שהיא תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן של "שוב" בלבד – הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא":

יום שלישי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, חיי החיים ב"ה:

וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנִּמְשָׁכָת מִבְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ, הִיא בְּבְחִינַת "שׁוּב" לְבַד, - הימנעות מכלות הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות הנשמה בגוף. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה:

"וְאִם רָץ לְבַךְ שׁוּב לְאֶחָד", פֵּרוּשׁ "וְאִם רָץ לְבַךְ" - הִיא תְּשׁוּקַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּלֵּב בֶּחָלָל חַיָּנִי, - מקומה של הנפש האלקית, בְּשֶׁמִּתְנַבֶּרֶת – התשוקה, וּמִתְלַהֶבֶת וּמִתְלַהֶטֶת בְּמְאֹד מְאֹד עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל חֵיק אָבִיהָ חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וְלֶאֱאֹת מִמַּאֲסָרָהּ בַּגּוּף הַגּוֹפָנִי וְנַשְׁמִי לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ – זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות הנפש – להתאחד עם הקב"ה – אֲזַי – אז צריך להיות "שוב לאחד", לשוב ל"אחד", זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ – והיינו שעליו להתבונן בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[16], כִּי "עַל כָּרְחָךְ אַתָּה חַי" – על אף שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך החיים – כלות הנפש, אבל בניגוד לרצונך, עליך לחיות, בַּגּוּף הַזֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֶלְיוֹנִים מֵחַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל־יְדֵי תּוֹרַת חַיִּים, - שעל ידי תורה ממשיכים את החיים העליונים למטה, לִהְיוֹת דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים לְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּבְחִינַת גִּלּוּי, - כמו שבדירה מתגלה האדם בכל מהותו כמו שהוא, כך גם למטה, בנבראים התחתונים, תהיה התגלות אמיתית ענין אחדות ה', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, - שזוהי תכלית הכוונה של עבודת האדם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך. – זהו "שוב לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי לגלות אחדות ה' בעולם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד", - שיהיה אחד באחד, פֵּרוּשׁ: שֶׁהַיִּחוּד הַנַּעֲלָם יִהְיֶה בְּבְחִינַת "עִלְּמָא דְּאִתְגְּלְיָא". – עולם מגולה. כלומר: שהיחוד שהוא "נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה. "אחד באחד" היינו: שה"אחד" של עולם ומדריגה עליונה יותר, יתגלה ב"אחדות" של העולם והמדריגה התחתונים יותר. וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים: "לְבָה דּוֹדִי וְכוּ'". – לקראת כלה", שלקראת "כלה" – כלות הנפש שבאהבה זו, יהיה "לכה דודי" – הליכה והמשכה מ"דודי" – להמשיך אלקות למטה. וְכָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־

ליקוטי אמרים

והנה סדר העבודה בעסק התורה והמצות הנמשכת מבחי' אהבה עזה זו היא בבחי' שוב לבד כמ"ש בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחד פי' ואם רץ לבך היא תשוקת הנפש שבלב בחלל הימני כשמתגברת ומתלהבת במאד מאד עד כלות הנפש ממש להשתפך אל חיק אביה חיי החיים ב"ה ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לדבקה בו ית' אזי זאת ישיב אל לבו מארז"ל כי ע"כ אתה חי בגוף הזה להחיותו כדי להמשיך חיים עליוני' מחיי החיים ב"ה למטה ע"י תורת חיים להיות דירה בתחתוני' לאחדותו ית' בבחי' גילוי כמש"ל וכמ"ש בז"הק למהוי אחד באחד פי' שהיחוד הנעלם יהיה בבחי' עלמא דאתגליא וז"ש לכה דודי וכו' ובזה יובן מארז"ל ע"כ אתה חי וע"כ

---

16. אבות ד, כד.

לִבְרָכָה: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ וְכוּ'", - אתה מת" – ההוראה בעבודת ה' ממאמר על כרחך "אתה חי", היא: אדם צריך שיהיה לו רצון ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף צריכים להיות בו בעל כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות – להיות בחיים. ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו, בעל כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני, וְאֶלָּא אֵיךְ יִהְיֶה רְצוֹנוֹ – כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי שכבר למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו אצלו "בעל כרחו", רק כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך אלקות ואחדות ה' בעולם. וזהו "על כרחך אתה חי". ואילו, לאחר מכן, כשהוא כבר נמצא בתנועה של "שוב", עליו שוב ליצור בקרבו את התנועה של "רצוא" ושל אהבה של כלות הנפש. שכן, על ידי־זה הוא ממשיך ב"שוב", מדריגה עליונה יותר, וכן גם מפני שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות נמשך לענינים הנחותים שבעולם – ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את התנועה של "רצוא" – "בעל כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב", להיפך מכלות הנפש. וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת עַל מִשְׁנָה זוֹ: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי", בְּעֶזְרַת חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא: כלומר: בשעה שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות הנפש, הוא מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך הגוף, כדי להמשיך את החיים של חיי החיים למטה[17].

ליקוטי אמרים

וכו' ואלא איך יהיה רצונו וכמ"ש במ"א באריכות על משנה זו ע"כ אתה חי בעזרת חיי החיים ב"ה:

יום רביעי כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עא, פרק נא. והנה לתוספת... עד עמ' 142, בתולדתו כנ"ל]:

פֶּרֶק נא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע, שתכלית הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן להסביר בפרק ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של יהודי – היא: להמשיך אלקות בעולם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך; ועל כך הביא רבנו הזקן את דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" (פרשת בלק), שאסור ליהודי ללכת ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על ראשו, ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמן" ול"פתילה", שהאור ייאחז בהם, והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה" לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין" – מעשיו הטובים של יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק למעשים טובים בתור "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית שהיא חלק אלקה ממעל – כי הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא "מציאות" איזו שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר אחד עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש כ"שמן" לאור השכינה, היות והשמן נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו של הקב"ה, ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו – לכן דוקא מצוות ומעשים טובים יכולים לשמש כ"שמן" לאור השכינה ה"שורה" על ראשו. לאחר מכן, הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על הנשמה ועל שני לבושיה, מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים אתו ביחוד גמור. אך, כדי להמשיך את האור והשראת השכינה גם על הנפש החיונית ועל הגוף – נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן, שהמצוות המעשיות הן הן תכלית כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא מסביר ענין כוונת המצוות, שכדי שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי, בחיות ובנשמה, זה בא על ידי ה"כוונה", על ידי יראת ה' ואהבת ה', בציינו האופנים השונים ביראת ואהבת ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות.

ליקוטי אמרים

פרק נא והנה לתוספת ביאור לשון הינוקא דלעיל צריך לבאר תחלה להבין קצת ענין השראת השכינה שהיתה שורה בבית

בפרק נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"ההוא נהורא איצטרך למשחא" – שאור השכינה זקוק לשמן – בציינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה", ואילו כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמן" – "אינון עובדאן טבין", מעשים טובים, כלומר, מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן ענין השראת השכינה, ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן מדוע מצוות מעשיות הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז ב"פתילה", הוא גופו של האדם.

וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר לְשׁוֹן הַיָּנוּקָא דִּלְעֵיל, - בפרק ל"ה – שאור השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן טבין", מעשים טובים – ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש למעשים טובים – לשמן שהוא חכמה? – צָרִיךְ לְבָאֵר תְּחִלָּה לְהָבִין קְצָת עִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה בְּבֵית קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים, - ב"קדשי קדשים" היתה הרי, "השראת

---

17. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

השכינה", שלכן היו קיימות הלכות מיוחדות שהיו קשורות בקדשי קדשים, מפני ששם היתה השראת השכינה, **וְכֵן כָּל מָקוֹם** – שאומרים שיש בו **הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה - מָה עִנְיָנוֹ?** – מהו הענין שמציינים באופן מיוחד מקום מסויים ואומרים שעליו במיוחד ישנה השראת השכינה? **הֲלֹא "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", וְ"לֵית אֲתַר פְּנוּי מִנֵּיהּ"!** – אין מקום שפנוי ממנו יתברך. כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא **באותו** מקום מסויים – ישנה השראת השכינה, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום? יסביר רבנו הזקן להלן, שענינה של השראת השכינה הוא ההתגלות של מדריגת האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא של התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום השכינה היא בהתגלות. **אַךְ הָעָנָן, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"וּמַבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ"**, – ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו, הוא יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם – **שֶׁכְּמוֹ שְׁנִשְׁמַת הָאָדָם[2] הִיא מְמַלְּאָה כָּל רְמ"ח** – 248, **אֵבְרֵי הַגּוּף מֵרֹאשׁוֹ** – החלק העליון ביותר בגופו, **וְעַד רַגְלוֹ**, – האברים התחתונים ביותר בגופו – את כל האברים הללו ממלאה הנשמה, כלומר: הנשמה נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים אף אבר אחד או חלק מהגוף, שהנשמה לא תמלא אותו, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן עִקַּר מִשְׁכָּנָהּ** – בפנימיות, **וְהַשְׁרָאָתָהּ** – באופן מקיף, **הִיא בְּמֹחַ, וּמֵהַמֹּחַ מִתְפַּשֶּׁטֶת לְכָל הָאֵבָרִים,** – באופן שווה; שכן, לפי דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א[3], הכוונה בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות שהאברים חיים ממנה; ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים. זהו ענין אחד הנמשך ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין של **אור.** דבר נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: **וְכָל אֵבֶר מְקַבֵּל מֵמָּנָּה** – מהנשמה, סוגים שונים של **חַיּוּת וְכֹחַ הָרְאִיָה לוֹ לְפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ,** – של האבר, **ולא**[4] שהשינוים (שהכוח באבר אחד שונה מהכוח שבאבר שני) נוצרים על ידי האבר עצמו, כמו הגוון הנראה במים כשהם נמצאים בכלי של זכוכית צבועה – אלא, מלכתחילה מושך האבר לעצמו את הכוח מן הנפש, לראות, או לשמוע וכו'. ובלשון ה"תניא": **הָעַיִן** – מקבלת מן הנשמה חיות וכוח, **לִרְאוֹת,** – כוח הראיה הוא בהתאם למזגו ותכונתו של חומר העין, שהוא כדבר מלוטש, המסוגל לראיה, **וְהָאָזֶן** – מקבלת חיות וכוח **לִשְׁמֹעַ, וְהַפֶּה לְדַבֵּר, וְהָרַגְלַיִם לַהֲלֹךְ**[5], – כל אחד מהאברים מקבל לפי מזגו ותכונתו, את החיות והכוח מן הנשמה ה"שורה" ומתגלה בתחילה במוח. **כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ שֶׁנַּפְשׁוֹ מַרְגִּישׁ כָּל הַנִּפְעָל בְּרֶמ"ח אֵבָרִים וְכָל הַקְּוֹרוֹת אוֹתָם.** – כל אשר קורה באברים – מרגיש האדם במוחו, וכל כך למה? – מפני שבמוח נמצא עיקר מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל האברים), ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו. **[הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ובאם לא היו הכחות מחולקים **מצ"ע** (כ"א רק מצד האברים – כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכוכית צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים **לא** הי' שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון **שעלו** כבר מהן להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה – אין שינוי בין הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר בהכח שנמשך בו **נקנה** בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי) הרגשתו כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר התחלקות **כלל** (גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה התחלקות ושינוי בין הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' – כיון שהיא פשוטה בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד **קודם** שנמשך מהנשמה בפו"מ באברים – הכחות משונים זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום" דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות". כדי להקל על הבנת הדברים שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי הרבי שליט"א – נדרשת הקדמה קצרה: שני ענינים באור וחיות הנפש שבגוף: א) ענין החיות – חיים – שהגוף כולו חי מהנשמה. ומבחינה זו – אין הבדל בין אבר אחד למשנהו. הראש אינו **יותר** מאשר חי, והרגל אינה **פחות** מאשר חי. כל הגוף, על **כל** אבריו חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת בתואר "אור". ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים במיוחד לאותו אבר; ולמשל – העין מקבלת מהנשמה חיות וכוח לראות, האוזן – חיות וכוח לשמוע, הפה – חיות וכוח לדבר, הרגלים – חיות וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל אבר "חי" – ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר – ובכך הם משתנים בכל אבר בנפרד. – החיות של הנפש היא פשוטה, כלומר: אין בה שום התפצלות של כוחות שונים, וכיצד נוצרת

ליקוטי אמרים

ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה ענינו הלא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין כדכתיב ומבשרי אחזה אלוה שכמו שנשמת האדם היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגלו ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונתו העין לראות והאזן לשמוע והפה לדבר והרגלים להלוך כנראה בחוש שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות

---

1. איוב יט, כו. **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להבא לקמן – להעיר מזח"ג רנז, ב". **3. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** " 'ומהמוח מתפשטת לכל האברים' – מה שהיא **בשוה** בכל האברים, מה שהם חיים. **אור.** ועוד ענין – 'וכל אבר מקבל ממנה...'". **4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגוון, הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבוע". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ל שפרט ד' אלו – שמהם מסתעפים הג' דפיך לבבך לעשותו, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' – חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלוך (תכלית העשי' והירידה (ולכן לא נקט ידיים))".

ההשתנות בכוחות? – הדבר בא כתוצאה מהתלבשות החיות באברים, שמהחיות המתלבשת בעין – נוצר כוח הראיה, ומהחיות המתלבשת באוזן – נוצר כוח השמיעה, וכך הלאה, וכמו למשל מים הנמצאים בכלי של זכוכית צבועה, הרי למרות שהמים פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם נמצאים בכלי אדום – נראים המים אדומים, בכלי ירוק – נראים המים ירוקים. כך אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש – האבר ממשיך מהנפש חיות **פשוטה**, אלא שהאבר הופך את החיות לכוח פרטי, העין הופכת את החיות לכוח של ראיה, וכך בשאר האברים. האופן השני: – הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף. כלומר: העין מושכת אליה לכתחילה מן הנפש, כוח של ראיה, שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת באבר המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני, שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו נפרדים מצד עצמם כי־אם מצד האברים, וכגון מים או אור הנראים דרך זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע כלל, הם מקבלים את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית, ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות הנמשכים באברים, הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה שינוי בהרגשתו ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר האברים, מכיוון שאותן רגשות **כבר יצאו** מהעין או מהאוזן (וכמו במים כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים שהיו קודם בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר שהשינוי שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח ונשאר בו תמיד (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי הכלי נשאר לתמיד. וכך נרצה לומר גם ביחס לענייננו: שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות שהוא כבר **יצא** מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש הבא מהאוזן – אבל, הרי אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר של התחלקות **כלל** (גם לא באופן שכוחות **כלולים** בה), – לא היו בנשמה שבמוח שום התחלקות ושינוי בין הרגשת הנעשה בעין לבין הרגשת הנעשה באוזן או בשאר האברים, מכיוון **שהיא** הרי פשוטה בתכלית – וגם אם מבחינת הרגשות הבאים מהאברים, כן היה הבדל, הרי לא היה שינוי זה נקלט בנשמה כמו שהיא במוח, אם נאמר שהיא פשוטה בתכלית. כל האמור, מכריח לומר, **שעוד לפני** שהחיות נמשכת מן הנשמה בפועל ממש לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן, באיזה "מקום" ומדריגה בנשמה, מתחיל השינוי וההתחלקות בין הכוחות השונים. **וְהִנֵּה, אֵין שִׁינּוּי קַבָּלַת הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת** שֶׁבְּאַבְרֵי הַגּוּף – מה שכל אבר מקבל מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו נובע מִן הַנְּשָׁמָה מִצַּד עַצְמָהּ וּמָהוּתָהּ, – שנאמר, שֶׁיִּהְיֶה מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ – של הנשמה, מִתְחַלֵּק לְרַ"מ"ח – 248, חֲלָקִים שׁוֹנִים – וכך הם מִתְלַבְּשִׁים בְּרַ"מ"ח – 248 מָקוֹמוֹת, כְּפִי צִיּוּר חֶלְקֵי מְקוֹמוֹת אַבְרֵי הַגּוּף, – כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר בגלוי כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני – כוח לראות, כוח לשמוע, וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה – מתלבשים ב־248 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר לומר, שכן, שֶׁלְּפִי זֶה, נִמְצָא עַצְמוּתָהּ וּמָהוּתָהּ – של הנשמה, מְצֻיָּר בְּצִיּוּר נַפְשִׁי – ויש לה וּדְמוּת וְתַבְנִית כְּתַבְנִית הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם, – ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות שונות, כך נאמר גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם בדמותם ובציורם – אי אפשר לומר כך – אֶלָּא – הנשמה כֻּלָּהּ – היא (1) עֶצֶם אֶחָד, (2) רוּחָנִי – ויתירה מזו, האחדות שבה, היא באופן פָּשׁוּט – ולא "מורכב" מחלקים שונים, ועצמותה הרוחנית היא וּמַפְשָׁט מִכָּל צִיּוּר נַפְשִׁי וּמִכָּל חִנָּת וְגֶדֶר מָקוֹם וּמִדָּה וְגִבּוּל נַפְשִׁי – מכל האמור הנשמה מופשטת מִצַּד מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ, – היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם כשהיא נמצאת בתוך האברים – אין כוח באברים ליצור בה שינוי בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר[6]: וְלֹא שַׁיָּךְ בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ לוֹמַר שֶׁהִיא – הנשמה נמצאת בְּמִחְיַן שֶׁבָּרֹאשׁ יוֹתֵר מִבָּרַגְלַיִם, מֵאַחַר שֶׁמָּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ אֵינָהּ בְּגֶדֶר וּבְחִנַּת מָקוֹם וּגְבוּל נַפְשִׁי, – הרי שאין מקום לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, רַק שֶׁתַּרְי"ג – 613, מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ[7], לָצֵאת אֶל הַפֹּעַל וְהַגִּלּוּי מֵהַהֶעְלֵם, – בשעה שהם בנשמה, הם רק ענין של "כוח" הכלולים בה

ליקוטי אמרים

אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקי' שונים מתלבשי' ברמ"ח מקומו' כפי ציור חלקי מקומו' אברי הגוף שלפי זה נמצא עצמותה ומהותה מצוייר בציור גשמי ודמות ותבנית כתבנית הגוף ח"ו אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט ומופשט מכל ציור גשמי ומכחי' וגדר מקום ומדה וגבול גשמי מצד מהותה ועצמות' ולא שייך במהות' ועצמותה לומר שהיא במוחין שבראש יותר מברגלים מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחי' מקום וגבול גשמי רק שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות

---

6. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"כ עצומ"ה פשוט, עד שאפילו מצד זה **שנמצאת באברים** אין האברים פועלים בה שינוי בזה שלכן: 'ולא שייך במהותה ועצמותה...'". **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שתיבת מין שוללת ממש – זהו **באידיש**, בלה"ק ("מין" היינו

בהעלם – כלומר: בהעלם בנשמה, 613 כוחות כדי שיבואו "אל הפועל והגילוי", לְחַיּוֹת רְמ"ח – 248, אֵבְרִין וּשְׂסָ"ה – 365 גִּידִין שֶׁבָּגוּף עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָם בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית, שֶׁיֵּשׁ לָהּ – לנפש החיונית, גַּם־כֵּן רְמ"ח וּשְׂסָ"ה כֹּחוֹת וְחַיּוֹת הַלָּלוּ.

להלן יוסבר, שכוחות אלה, בשעה שהם נמשכים מן הנשמה ומתגלים בגוף – אז אומרים, שעיקר מקום ההמשכה והתגלות הוא במוח שבראש, ומהמוח זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו, עצמות ומהות הנשמה נמצאת בכל מקום בשווה, ברגל כמו בראש. בתחילה דובר רק על רמ"ח אברי הגוף ורמ"ח כוחות הנשמה המלובשים בהם, אך לאחר מכן מדובר כבר יותר בפרטיות, שישנם תרי"ג: רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ולכל אחד מהם יש ענין מיוחד של חיות הנפש, ולכן מכאן ואילך כבר מדובר על תרי"ג. וְהִנֵּה, עַל הַמְּשָׁכַת כָּל הַתַּרְי"ג – 613, מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוֹת – הנמשכים מֵהָעֶלֶם הַנְּשָׁמָה אֶל הַגּוּף לְחַיּוֹתוֹ, עָלֶיהָ – – על המשכה זו, אָמְרוּ, חכמינו ז"ל, שֶׁעִקַּר מִשְׁכָּנָהּ וְהִשְׁרָאָתָהּ שֶׁל הַמְּשָׁכָה זוֹ וְגִלּוּי זֶה הוּא כֻּלּוֹ בַּמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, וְלָכֵן הֵם – המוחין מְקַבְּלִים תְּחִלָּה הַכֹּחַ וְהַחַיּוּת הָרָאוּי לָהֶם לְפִי מִזְגָּם וּתְכוּנָתָם, שֶׁהֵן – השכל המתחלק לשלשה כוחות: חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת וְכֹחַ הַמַּחֲשָׁבָה וְכָל הַשַּׁיָּךְ לַמֹּחִין. – שכל מה ששייך למוחין, ויש להם המזג והתכונה של המוח – מקבלים מהנפש לפני שאר האברים, וְלֹא זוֹ בִּלְבָד, – שהמוחין מקבלים את החיות שלהם לפני שאר האברים, אֶלָּא גַּם כְּלוּלוֹת כָּל הַמְּשָׁכוֹת הַחַיּוּת לְשְׁאָר הָאֲבָרִים, גַּם־כֵּן – לפני שהן נמשכות בשאר האברים, הן כְּלוּלָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בַּמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, וְשָׁם במוחין שבראש, הוּא עִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ שֶׁל הַמְּשָׁכָה זוֹ, בִּבְחִינַת גִּלּוּי הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁל כָּל הַנְּשָׁמָה כֻּלָּהּ, – כשההמשכה היא במוח שבראש – מתחילים האור והחיות להיות באופן של התגלות, וּמִשָּׁם – מהמוחין, מִתְפַּשֶּׁטֶת הָאָרָה לִשְׁאָר כָּל הָאֲבָרִים, וּמְקַבֵּל כָּל אֶחָד כֹּחַ וְחַיּוּת הָרָאוּי לוֹ כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ: כֹּחַ הָרְאִיָּה מִתְנַּלֶּה בָּעַיִן, וְכֹחַ הַשְׁמִיעָה בָּאֹזֶן וְכוּ'. – שכן, מתי קיים "כוח הראיה" המוכן להתגלות בעין, ו"כוח השמיעה" המוכן להתגלות באוזן? – הרי זה, לאחרי שהחיות נמשכה קודם באופן כללי במוחין, ומשם נמשכת הארה לכל אבר, והארה זו כבר מוגדרת לפי מזגו ותכונתו של האבר. וְכָל הַכֹּחוֹת מִתְפַּשְּׁטִים מֵהַמֹּחַ כַּנּוֹדָע[8], כִּי שָׁם – במוחין, הוּא עִקַּר מְשָׁכַּן הַנְּשָׁמָה כֻּלָּהּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי, – עצם הימצאות הנשמה בגוף, הוא באופן שהנשמה נמצאת בכל חלקי הגוף בשווה, בלי הבדל בין אבר אחד למשנהו; אך, המקום העיקרי שבו הנשמה היא בהתגלות – הרי זה במוחין, שֶׁנִּגְלֵית שָׁם – במוחין, כְּלוּלוֹת הַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה. – מהנשמה. רַק כֹּחוֹתֶיהָ שֶׁל כְּלוּלוֹת הַחַיּוּת מְאִירִים וּמִתְפַּשְּׁטִים מִשָּׁם – מהמוחין לְכָל אֵבְרֵי הַגּוּף, כִּדְמְיוֹן הָאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר מֵהַשֶּׁמֶשׁ לְחַדְרֵי חֲדָרִים. [וְאֶפִלּוּ חֶלֶב – שהוא אבר כללי, שממנו נמשך לשאר האברים, "לבא פליג לכל שייפין", בכל זאת, גם הלב מְקַבֵּל מֵהַמֹּחַ, וְלָכֵן הַמֹּחַ שַׁלִּיט עָלָיו – על הלב, בִּתּוֹלַדְתּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל – בפרק י"ב, שכך נברא האדם בטבע, שהמוח יהיה שליט על הלב; וזאת – מפני שגם הלב מקבל מן המוח, שמשום כך המוח "שליט על הלב"].

ליקוטי אמרים

רמ"ח אברין ושס"ה גידין שבגוף ע"י התלבשותם בנפש החיונית שיש לה ג"כ רמ"ח ושס"ה כחות וחיות הללו. והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיות מהעלם הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שעיקר משכנה והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כולו במוחין שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיות הראוי להם לפי מזגם ותכונתם שהן חב"ד וכח המחשבה וכל השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלובשת במוחין שבראש ושם הוא עיקרה ושרשה של המשכ' זו בבחי' גילוי האור והחיו' של כל הנשמ' כולה ומשם מתפשטת הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיו' הראוי לו כפי מזגו ותכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גילוי שנגלית שם כללו' החיות המתפשט ממנה. רק בחותיה של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי חדרים [ואפילו הלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט עליו בתולדתו כנ"ל]:

שכולל כמה פרטים, ולשלול ממש) צ"ל "כמין" (צריף במס' סוכה וכיו"ב). ואולי הדיוק "מין" כאן – כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו – העין) כמה כחות ראי', וכמו ראיתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) – וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכצ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו שבעין היתה רק רע, הרי הי' גם אז **בהעלם** אצלו (במקור כח הראי' שבעין – היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' – היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע". **8.** מה שלהלן נזכרים לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין – מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ז'.

יום חמישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עב, וככה ממש עד"מ... עד עמ' עב, בתחתונים ממש.

וְכָכָה מַמָּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין – כל העולמות, לְהַחֲיוֹתָם, – כמו שלמדנו במשל הנפש, שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין־סוף ברוך־הוא "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, וּבְכָל עוֹלָם יֵשׁ בְּרוּאִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, רִבּוּא רְבָבוֹת מִינֵי מַדְרֵגוֹת מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת כּוֹ', – מספר נבראים בלי גבול בכל עולם, וְכֵן רִבּוּי הָעוֹלָמוֹת אֵין לוֹ קֵץ וּגְבוּל, גָּבוֹהַּ עַל גָּבוֹהַּ כּוֹ'. – ישנם עולמות בלי מספר, וכל עולם הוא למעלה מהעולם השני – שכן, ההתחלקות בדברים ברוחניות, היא רק באשר לדרגה, וכשאומרים "הרבה עולמות", הכוונה היא, שכל אחד מהם הוא במדריגה אחרת, עולם אחד למעלה מהשני; ובכך מתבטאת ההתחלקות הגדולה בעולמות ונבראים, שהמשל על כך הוא ההתחלקות באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס לנשמה, אי אפשר לומר שמהות ועצמות הנשמה נמצאת במוח שבראש יותר מאשר ברגלים – כך גם בנמשל, שמבחינת 'מהות ועצמות אין־סוף' אין הבדל בין עולם לעולם, אלא – ה"אין־סוף" נמצא בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה. וְהִנֵּה, מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שָׁוֶה בָּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, כִּמְשַׁל הַנְּשָׁמָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל, – שמהות ועצמות הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר שהיא נמצאת במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים': "דְּאִיהוּ – הקב"ה, סְתִימוּ דְּכָל סְתִימִין", – הוא נעלם מכל הנעלמים, פְּרוּשׁ – לא שהוא נעלם יותר מאשר כל הנעלמים, אלא שהוא נעלם גם מכל הנעלמים: דַּאֲפִילּוּ בְּעָלְמִין סְתִימִין דִּלְעֵילָּא הוּא סָתוּם וְנֶעְלָם בְּתוֹכָם, – שאפילו בעולמות הנעלמים שלמעלה, הוא מוסתר בתוכם ואינו מתגלה, כְּמוֹ שֶׁהוּא סָתוּם וְנֶעְלָם בַּתַּחְתּוֹנִים, – כמו שהוא בהעלם בעולמות התחתונים, כִּי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, – אין מחשבה ש"תתפוס" בו כלל, אֲפִלּוּ בְּעָלְמִין עִלָּיוֹנִים, – הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות התחתונים, 'מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא' לא מתגלה אלא הוא בהעלם בתוכם, ואילו בעולמות העליונים הוא מתגלה – כי גם בעולמות העליונים הוא בהעלם בדיוק כמו בעולמות התחתונים. וְנִמְצָא, כְּמוֹ שֶׁמְּצוּי שָׁם – בעולמות העליונים, כָּךְ נִמְצָא בַּתַּחְתּוֹנִים מַמָּשׁ. – הרי שגם בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים. כי כשם שהוא נמצא בעולמות העליונים, באותה מדה הוא נמצא גם בעולמות התחתונים.

ליקוטי אמרים

וככה ממש עד"מ א"ס ב"ה ממלא כל עלמין להחיותם ובכל עולם יש ברואים לאין קץ ותכלית רבוא רבבות מיני מדרגות מלאכים ונשמות כו' וכן ריבוי העולמות אין לו קץ וגבול גבוה על גבוה כו'. והנה מהותו ועצמותו של א"ס ב"ה שוה בעליונים ותחתונים כמשל הנשמה הנ"ל וכמ"ש בתיקונים דאיהו סתימו דכל סתימין פי' דאפי' בעלמין סתימין דלעילא הוא סתום ונעלם בתוכם כמו שהוא סתום ונעלם בתחתוני' כי לית מחשבה תפיסא ביה כלל אפי' בעולמות עליונים. ונמצא כמו שמצוי שם כך נמצא בתחתונים ממש.

יום שישי כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עב, והבדל שבין... עד עמ' עב, להם להחיותם.

וְהַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הוּא מִצַּד מַשְׂכֹּרֶת הַחַיּוּת אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מֵהַהֶעְלֵם – כפי שיסביר להלן, שההתגלות היא כדי להחיות את העולמות והנבראים שבתוכם, כי חיותם, היא ההתגלות האלקית שבהם – ובכך מתבטא ההבדל שבין העולמות העליונים לעולמות התחתונים – באיזו מדה ההתגלות: בעולמות העליונים ההארה מהחיות האלקית היא יותר בהתגלות מאשר בעולמות התחתונים. בדברו כאן, בענין הגילוי וההעלם, מסביר רבנו הזקן, במאמר המוסגר, שזהו אחד הטעמים מדוע קוראים לחיות האלקית שבעולמות, בשם "אור" [שֶׁזֶּה אֶחָד מֵהַטְּעָמִים שֶׁהַהַשְׁפָּעָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מְכֻנֶּה בְּשֵׁם "אוֹר" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל – במקום "שפע" שקוראים החוקרים להשפעת החיות האלקית – זה נקרא ב"קבלה" בשם "אור". אחד הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את ההתגלות מההעלם – בתחילה היה האור מוסתר ונעלם במאור, ולאחר מכן הוא נמשך ממקורו, שהוא ה"מאור", ומתגלה בתור "אור", כלומר: גילוי מההעלם באופן שהארה בלבד מההעלם באה בגילוי – שלא כמו ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא – יכול להיות נשפע, כמו למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם שהיו בתחילה במקום אחד, יימשכו במקום אחר. ואילו,

ליקוטי אמרים

וההבדל שבין עולמו' עליונים ותחתונים הוא מצד המשכת החיות אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר בבחי' גילוי מההעלם [שזה אחד מהטעמי' שההשפעה והמשכות החיות מכונה בשם אור עד"מ]

"אור" ענינו גילוי מן ההעלם, שהארה בלבד מההעלם באה בהתגלות. זהו טעמו של דבר, מדוע החיות האלקית הנמשכת בעולמות – נקראת בשם "אור", מפני שהיא גילוי מן ההעלם].

המשכת החיות, שאין־סוף ברוך־הוא ממשיך ומגלה, היא – **לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים שֶׁבָּהֶם,** – שבכך, קיים כבר הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, **מְמַלְּאִים** – כמו העולמות העליונים, **רַק בְּלְבוּשִׁים רַבִּים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ בָּהֶם** – באותם לבושים, **חַיּוֹת וְהָאוֹר אֲשֶׁר מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לָהֶם לְהַחֲיוֹתָם.** – שהחיות האלקית הנמשכת להחיות את העולמות התחתונים, מלובשת בהרבה לבושים המסתירים, שהחיות לא תהיה בהתגלות; הסתרה גדולה זו שהלבושים מסתירים, איננה רק בכמות, במספר הלבושים המסתירים על החיות, אלא גם באיכות: מדובר בסוג לבוש שונה, המסתיר בצורה כזו, שנבראו ממנו עולם גשמי. שכן, גם במספר רב של לבושים בלבד, היו מתהווים מהחיות נבראים רוחניים; כדי שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי – נדרש סוג לבוש אחר לגמרי – ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

להחיות העולמות והברואים שבהם שהעולמו' העליוני' מקבלים בבחי' גילוי קצת יותר מהתחתוני' וכל הברואי' שבהם מקבלים כל א' כפי כחו ותכונתו שהיא תכונת ובחי' המשכה הפרטית אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר לו. והתחתונים אפי' הרוחניים אינם מקבלים בבחי' גילוי כ"כ רק בלבושים רבים אשר א"ס ב"ה מלביש בהם החיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם

כלומר: גם בעולמות העליונים אין האור והחיות בהתגלות ממש – אלא קצת יותר מאשר בעולמות התחתונים. **וְכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבָּהֶם** – בעולמות העליונים, **מְקַבְּלִים** – חיות גלויה זו, **כָּל אֶחָד כְּפִי כֹּחוֹ וְתִכּוּנָתוֹ**[9], – כמו שלמדנו במשל, שכל אבר מקבל חיות מהמוח "כפי מזגו ותכונתו", כך גם בנמשל, מקבל כל נברא את חיותו, "כפי מזגו ותכונתו", כלומר: עד כמה שיש בכוחו לקבל, ובאיזה אופן ותכונה תתגלה בו החיות – אם באופן של מוחין ושכל, או באופן של מדות [אבל לא שה"תכונה" **מסתירה** הגילוי כ"א ממשיך **ומאיר לו**" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**], **שֶׁהִיא תְּכוּנַת וּבְחִינַת הַמְשָׁכָה הַפְּרָטִית אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לוֹ;** – לאותו נברא פרטי. **וְהַתַּחְתּוֹנִים, אֲפִלּוּ הָרוּחָנִיִּים, אֵינָם מְקַבְּלִים** – את החיות האלקית, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי כָּל־כָּךְ,** – כמו העולמות העליונים, **רַק בְּלְבוּשִׁים רַבִּים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ בָּהֶם** – באותם לבושים, **חַיּוֹת וְהָאוֹר אֲשֶׁר מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לָהֶם לְהַחֲיוֹתָם.**

יום שבת קודש כ"ז אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עב, וכ"כ עצמו... עד עמ' 144, א"ס ב"ה.

וְכָל־כָּךְ עָצְמוּ וְגָבְרוּ הַלְּבוּשִׁים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ וּמַסְתִּיר בָּהֶם הָאוֹר וְהַחַיּוּת, – לא רק שהלבושים הם גדולים ורבים במספר, אלא הם מסוג כזה שההסתרה עצמה שהם מסתירים, היא גדולה וחזקה יותר, **עַד אֲשֶׁר בָּרָא בּוֹ** – באור וחיות אלה, **עוֹלָם הַזֶּה הַחֻמְרִי וְהַנַּשְׁמִי מַמָּשׁ,** – "כי ישנו עולם העשי' רוחני"[10] – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, וּמְהַוֶּה וּמְחַיֶּה וּמְקַיֵּם בְּחַיּוּת וְאוֹר אֲשֶׁר מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לוֹ, אוֹר הַמְלַבֵּשׁ וּמְכַסֶּה וּמַסְתִּיר בְּתוֹךְ הַלְּבוּשִׁים הָרַבִּים וְהָעֲצוּמִים הַמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת, עַד שֶׁאֵין נִרְאֶה וְנִגְלֶה שׁוּם אוֹר וְחַיּוּת רַק דְּבָרִים חֻמְרִיִּים וְנַשְׁמִיִּים, וְנִרְאִים מֵתִים,** - נדמה שאלה הם דברים מתים, שאין בהם חיות רוחנית, וכפי שהדבר בכדור הארץ החומרי, כדלהלן. **אַךְ בְּתוֹכָם יֵשׁ אוֹר וְחַיּוּת הַמְּהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד, שֶׁלֹּא יַחְזְרוּ לִהְיוֹת אַיִן וָאֶפֶס כְּשֶׁהָיוּ,** – לפני שנבראו. שכן, לא די במה שהם נבראו פעם אחת בששת ימי בראשית, אלא, תמיד, בכל עת ובכל רגע, על האור והחיות האלקית

ליקוטי אמרים

וכ"כ עצמו וגברו הלבושים אשר א"ס ב"ה מלביש ומסתיר בהם האור והחיות עד אשר ברא בו עוה"ז החומרי והגשמי ממש ומהווהו ומחייהו בחיות ואור אשר ממשיך ומאיר לו אור המלובש ומכוסה ומוסתר בתוך הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירי' האור והחיות עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים אך בתוכם יש אור וחיות המהוה אותם מאין ליש תמיד שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיו ואור זה הוא מא"ס ב"ה רק

---

9. "כפי כחו ותכונתו' – הנמשל על הנאמר במשל: 'מזגו ותכונתו'" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כנראה כוונתו ודיוקו כאן החומרי והגשמי ממש – לענין ההתהוות מאין ליש ממש, היינו כדור הארץ החומרי, היינו רק חלק הדומם, [וענין הצמיחה, חיות ומדבר – בא מאור וחיות אחר ונגלה יותר מהנ"ל אף שגם הוא ממל' דמל' דעשי' [לקמן קלב, ע"ב בתחלתן], ובזה מובן כמה דיוקים בל': מאין ליש [דלכאורה הרי כבר אמר שמדובר בעוה"ז כו'] הנראה לעיני בשר ועוד. משא"כ עולם העשי' **סתם** (שכולל גם העשי' הרוחני) – כותב לקמן (ספנ"ב ופנ"ג) מל' דעשי' (ולא מל' דמל')".

צריכים לחדש ולהוות מחדש מאין ליש – הרי, שתמיד ישנם בהם האור והחיות האלקי המהווה אותם, למרות שאין הם נראים, **וְאוֹר זֶה הוּא מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, רַק שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשִׁים רַבִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'עֵץ חַיִּים'[11], שֶׁאוֹר וְחִיּוּת כַּהוּר הָאָרֶץ הַחָמְרִי הַנִּרְאֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר, הוּא מִמַּלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה,** – "מלכות דעשיה" היא הספירה התחתונה ביותר ב"עולם העשיה", וב"מלכות" עצמה, ישנה הרי התכללות מכל עשר הספירות, שהתחתונה שבהן היא "מלכות", וזהו "מלכות דמלכות דעשיה" – בחינת "מלכות" שבספירת "מלכות" של העולם התחתון ביותר – עולם הזה, **וּבְתוֹכָהּ** – ישנה, **מַלְכוּת דְּיצִירָה וְכוּ'**, – וכך הלאה, שבתוך מלכות ד"יצירה" ישנה התכללות של "עולם הבריאה" וכו', **עַד שֶׁבְּתוֹךְ כֻּלָּן** – בספירות של כל העולמות – כולל גם "עולם העשיה", ישנן **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת**[12] – "עולם האצילות" הוא העולם העליון ביותר, והספירות של "עולם האצילות" – **הַמְיֻחָדוֹת** – הספירות של "עולם האצילות" מאוחדות **בְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא:** – הרי, שגם בכדור הארץ החומרי ישנם אור וחיות של אין־סוף ברוך־הוא, הבאים על־ידי הספירות של העולמות (שהן – ה"ספירות" – האלקות של העולמות), והם נמשכים דרך לבושים המכסים ומסתירים על החיות, שלא תיראה. זהו ההסבר על ההבדל שבין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, הנובע מהאור והחיות הנמשכים מאור אין־סוף ברוך־הוא, להוות ולהחיות את העולמות: בעולמות העליונים החיות היא יותר בהתגלות, ובעולמות התחתונים היא פחות בהתגלות, עד שבעולם הזה הגשמי – החיות מכוסה לגמרי ואינה נראית כלל. ברם, מבחינת 'מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא' – אין כל הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, כי אור אין־סוף, מוסתר גם בתחתונים וגם בעליונים, והוא נמצא גם בעליונים וגם בתחתונים.

ליקוטי אמרים

שנתלבש בלבושים רבים וכמ"ש בע"ח שאור וחיות כדור הארץ החומרי הנראה לעיני בשר הוא ממלכות דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה*) וכו' עד שבתוך כולן י"ס דאצילות המיוחדות במאצילן א"ס ב"ה:

*) [בדפוסים הקודמים הי' כתוב "**מלכות דמלכות דעשיה**" ונ"ל רצ"ל "**מלכות דיצירה**" וכ"ה באגה"ק סי' כ"ה המתחיל להבין אמרי בינה כו'. אשר נמצא לפנינו גוף כתי"ק].

---

11. "ש"נ פ"א – בשער מ"ג פ"א גירסות שונות. ולהעיר ממשנת חסידים מס' עשי' גופנית פ"א משנה ב" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 12.** "ראה לקמן קמ, א: "הארה שבאצי' בוקעת כו' ובעוה"ז החומרי" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' א

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא מענין מי שעסקיו עם הנשים: **תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל שֶׁעֲסָקָיו עִם הַנָּשִׁים סוֹרוֹ רַע** – מנהגו רע, ולכן לא יתחבר עם אנשים כגון אלו. ואלו הן, **כְּגוֹן הַצּוֹרְפִים** בזהב ומכינים תכשיטים לנשים, **וְהָרֹקְחִים** – הסורקים בגדים לנשים, **וְהַנָּקְרוֹת** – המנקרים את הריחיים שהנשים טוחנות בהם, **וְהָרוֹכְלִין** – המוכרים בשמים לנשים, **וְהַנַּרְדִּיִּים** – אורגי בגדים לנשים, **וְהַסַּפָּרִים** שהנשים מוליכות את הילדים אליהם, **וְהַכּוֹבְסִים** בגדים, **וְהַנַּפָּץ** – מקיז דם, **וְהַבָּלָן** – מחמם מרחצאות, **וְהַכּוֹרְסְכִי** – מעבד עורות למלבושי ומנעלי הנשים. **אֵין מַעֲמִידִים מֵהֶם** – מהאנשים המוזכרים כאן **לֹא מֶלֶךְ, וְלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** לא מעמידים מהם מלך. משיבה הגמרא: **לֹא** אין הטעם **מִשּׁוּם דְּפָסְלֵי** – שהם פסולים בעצמם, **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזִיל אוּמָנְוָתַיְיהוּ** – אומנותם זולה ואינה מכובדת.

הגמרא מביאה ברייתא המדברת בגנות מקיז הדם: **תָּנוּ רַבָּנָן, עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּנֶגֶף** – מקיז דם. **א.** מְהַלֵּךְ **עַל צִידּוֹ** – הולך בקומה זקופה כדרך בעלי גאוה, **ב.** וְרוּחוֹ **גַּסָּה** – מתגאה, **ג.** וְנַתְלֶה **וְיוֹשֵׁב** – כאשר רוצה לישב הוא נסמך על דבר אחר וכך מתיישב כדרך בעלי גאוה, **ד.** וְעֵינוֹ **צָרָה** – קמצן בממונו, **ה.** וְעֵינוֹ **רָעָה** – נותן עינו על הבריאים שיחלו כדי שיצטרכו לו להקיז דמם, **ו. אוֹכֵל הַרְבֵּה** – רגיל לאכול כל יום אצל כמה אנשים, **ז. וּמוֹצִיא** בבית הכסא קִיְמָעָא [–מעט], כיון שרגיל הוא לאכול מאכל בריאים עם האנשים שמקיזים אצלו את דמם, **ח.** וְחָשׁוּד **עַל הָעֲרָיוֹת** כיון שרגיל הוא אף אצל הנשים להקיז דמם, **ט.** וְחשוד **עַל הַגָּזֵל** שהרי הנשים שמשלמות לו גוזלות מבעליהן את הכסף ליתן לו, **י.** וְחשוד **עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים**, שלפעמים הוא מקיז הרבה דם ולא נשאר רביעית דם אצל האדם שממנו הקיז.

הגמרא חוזרת לנידון שבמשנתינו לענין האומנות שאותה ילמד לבנו: **דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא, לְעוֹלָם יִלְמֹד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה.** שואלת הגמרא: **מַאי הִיא** אומנות זו שהיא נקיה וקלה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה,**

יום ראשון

יום רביעי — כא אייר, לו לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: כי על . . . ־ע־ ומאדו כנ״ל.

עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָדַעַת, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית נוֹתֵן לְכָל אָדָם הָאֶפְשָׁרוּת לְהָבִיא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן יִתְבָּרֵךְ מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּעֲבוֹדָתוֹ.

יום שני

יום חמישי — כב אייר, לז לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: פרק נ. והנה . . . ־140־ ח״ו.

פּעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ״ד־ז – ותוכן שיחתם הי׳: דער רבי – רבנו הזקן – האָט אויפגעטאָן וואָס מען איז ניט עלענט. אמאָל, איז דער רבי – דער ר״מ און גאון – געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואָס דער רבי האָט מייסד געווען איז דער גרויסער ג־טליכער אויפטו, וואָס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

פַּעַם אַחַת הִתְוַעֲדוּ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים – בִּשְׁנַת תקמ״ד־ז – וְתוֹכֶן שִׂיחָתָם הָיָה: הָרַבִּי – רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – פָּעַל שֶׁאֵינֶנּוּ בִּבְדִידוּת. פַּעַם הָרַבִּי – הָ׳רֵישׁ מְתִיבְתָּא׳ וְהַגָּאוֹן – הָיָה בּוֹדֵד [לְעַצְמוֹ], וְהַתַּלְמִידִים הָיוּ בּוֹדְדִים [לְעַצְמָם]. דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת שֶׁהָרַבִּי יָסַד הוּא הַחִדּוּשׁ הָאֱלֹקִי הַגָּדוֹל, שֶׁהָרַבִּי אֵינוֹ בּוֹדֵד וַחֲסִידִים אֵינָם בּוֹדְדִים.

יום שלישי

יום ששי — כג אייר, לח לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה . . . חיי החיים ב״ה.

ראשית הירידה, ר״ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עס וועט אלץ טרוקען און קאַלט, די מצות אנשים מלומדה וועט שוין אויך שווער, מען איילט, מען וועט אָן דעם געשמאַק אין תורה, והאויר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

רֵאשִׁית הַיְרִידָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, הוּא הֶעְדֵּר הָעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה, הַכֹּל נִהְיָה יָבֵשׁ וְקַר; גַּם הַ׳מְצָוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה׳ הוֹפְכִים כְּבָר לְנֵטֶל; מְמַהֲרִים, מְאַבְּדִים אֶת הַטַּעַם בַּתּוֹרָה, וְהָאֲוִיר מִתְגַּשֵּׁם, וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לִפְעֹל עַל הַזּוּלַת.

יום רביעי

שבת — כד אייר, לט לעומר — ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת. לִשְׁלִישִׁי עוֹלֶה הַבַּעַל קוֹרֵא, וּמַעֲצָמוֹ. אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ״ל.

״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״, ״אִם״ זֶה, הוּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, כְּמַאֲמַר רַז״ל, שֶׁכָּךְ נָתְנָה הַלְוַאי בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ. וְזֶה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּבָיכוֹל, מִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶם שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה, זֶה עַצְמוֹ מְסַיֵּעַ וְנוֹתֵן כֹּחַ לָאָדָם שֶׁיַּעֲמֹד בִּבְחִירָתוֹ הַטּוֹבָה. וְעוֹד זֹאת אֲשֶׁר בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, דְּנַעֲשֵׂית הַנְּשָׁמָה מְהַלֶּכֶת.

בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַפְּשִׁיטוּת וְהַתְּמִימוּת שֶׁיֵּשׁ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים שֶׁמִּתְפַּלְלִים וְאוֹמְרִים תְּהִלִּים בִּתְמִימוּת.

יום חמישי

יום ראשון — כה אייר, מ לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וככה . . . ־עב־ בתחתונים ממש.

מְמַאֲמָרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן תקנ״ה בְּלִיאֶזְנָא: ״שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה״, הַמִּצְוָה בְּעֶצֶם עַצְמוּתָהּ הִיא הַשָּׂכָר, וְהִתְגַּלּוּת הָעַצְמוּת תִּהְיֶה לֶעָתִיד, אֲבָל זֶהוּ הַקֶּרֶן קַיֶּמֶת שֶׁל הַמִּצְוָה. אָמְנָם פֵּרוּשָׁהּ אָדָם אוֹכֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעִנְיָנָהּ, דְּכַאֲשֶׁר צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נַעֲנֶה.

יום שישי

יום שני — כו אייר, מא לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וההבדל . . . ־עב־ להחיותם.

קֹדֶם צִוּוּי ״הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ״, כְּתִיב ״לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ״, כִּי זֶהוּ תְּנַאי מֻקְדָּם לַהוֹכָחָה. וְאַחֲרֵי זֶה כְּתִיב ״וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא״, שֶׁאִם לֹא פָּעֲלָה הַהוֹכָחָה, בְּוַדַּאי אַתָּה הָאָשֵׁם, שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב.

שבת קודש

יום שלישי — כז אייר, מב לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: במדבר, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וכ״כ עצמו . . . א״ס ב״ה.

אֲדֹנָי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] סִפֵּר שֶׁשָּׁמַע מֵאָבִיו [=אַדְמו״ר מַהַר״שׁ] בְּשֵׁם הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ שֶׁשָּׁמַע מֵרַבֵּנוּ הַזָּקֵן, שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת עַצְמוֹ בְּשֵׁם בֵּן לְהָרַב הַמַּגִּיד, וּבְשֵׁם נָכֶד לְהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב.

תמורה יש בה 'מעשה'?

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ו

הלכות תמורה פרק א, הלכה א: כָּל הַמֵּמִיר – לוֹקֶה עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה שֶׁמֵּימִיר... וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה.

והקשה ה'כסף משנה':

לדעת רבי יוסי הגלילי (תמורה ג, א) אין לוקים על לאו שאין בו מעשה חוץ מהממיר בהמת חולין בבהמת קרבן (וכן הנשבע לשקר והמקלל בה'), שלוקה אף שלא עשה מעשה אלא דיבר. ואמר רבי יוחנן (שם ג, ב) שהממיר אינו בכלל האיסורים שאין בהם מעשה "משום דבדיבורו עשה מעשה" ("שעושה מחולין קדשים" רש"י). ומדוע כתב הרמב"ם שהממיר לא עשה מעשה?

ומבאר ה'שאגת אריה' (סי' עח. וכ"כ ב'תוספות חדשים' תמורה פ"א מ"א):

הרמב"ם (כאן) פסק שיחיד שהמיר תמורתו קודש, אבל "אחד מן השותפים שהמיר או מי שהמיר בקרבן מקרבנות הצבור... הרי זה לוקה ואין התמורה קודש". ולפי זה, יחיד שהמיר עשה מעשה שהרי עשה מהחולין קדשים, אבל אחד מהשותפים שהמיר או הממיר בקרבן ציבור אין תמורתו קודש, ועל זה כתב הרמב"ם שלוקה אף שלא עשה מעשה.

וב'כוכב מיעקב' (להגר"י ווינפלד, סי' קכט) הקשה:

ה'מגיד משנה' (הל' שכירות פ"ג ה"ב) ביאר בשיטת הרמב"ם שדיבור נחשב 'מעשה' רק כאשר אין אפשרות של 'מעשה', אבל כאשר ישנה אפשרות של 'מעשה', גם הדיבור נחשב 'מעשה' (כגון החוסם שור בדישו בקול לוקה כי זהו לאו שיש בו מעשה). ואם כן, גם כאשר אחד השותפים המיר הרי זה לאו שיש בו 'מעשה', ואף שאין תמורתו קודש, כיון שאפשר שהתמורה תחול (ביחיד שהמיר), תחשב גם המרת אחד מן השותפים מעשה?

וביאר:

הרמב"ם כתב כאן שלוקים על התמורה ואין אומרים שהיא לאו שניתק לעשה, כיון "שאין לאו שבה שוה לעשה, שהציבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו". כלומר, היות ואין העשה שוה ללאו (כי בלאו כולם חייבים, יחיד וציבור ושותפים, ואילו העשה הוא רק ביחיד) אין בכח העשה (שאין כולם חייבים בו) לנתק את הלאו (שכולם חייבים בו).

ולכן אין להחשיב את המרת אחד מן השותפים או המרת קרבן ציבור כ'לאו שיש בו מעשה', בגלל האפשרות שהיחיד ימיר שהרי בהמרת יחיד אין לחייב אותו כי הלאו ניתק לעשה, ואם היה מקום לחייבו הרי זה משום שבציבור ובשותפים אין עשה שינתק את הלאו. ונמצא, שהמקום ממנו אתה בא לחייבו (ציבור ושותפים) הוא לאו שאין בו מעשה.

בין קודש לקודש

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ו

הלכות תמורה פרק ד, הלכה יא: הַמְשַׁנֶּה אֶת הַקֳּדָשִׁים מִקְדֻּשָּׁה לְקָדְשָׁה – עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה... אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. כֵּיצַד? אִם הִקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַחֵיכָל – לֹא יְשַׁנֶּה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ.

הראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב שהאיסור לשנות מקדושה לקדושה הוא רק בקדשי מזבח ולא בקדשי בדק הבית, והוכיח כן מדברי הגמרא (כתובות קט, ב) 'מזבח העולה לשכות ועזרות באין מקדשי בדק הבית', הרי שכל קדשי בדק הבית שייכים לאותו סוג, ואין הבדל בין ההיכל לעזרות או למזבח.

וכתב ה'כסף משנה', כי מכך שהרמב"ם כתב 'אם הקדיש לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח' משמע שגם לדעתו האיסור הוא לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה, אך מקלה לחמורה אפשר לשנות.

ולכאורה הדברים טעונים ביאור, כי אם איסור השינוי שייך גם בקדשי בדק הבית, במה הדבר שונה מקדשי מזבח שאסור לשנותם בכל אופן, אפילו מקדושה קלה לחמורה?

ומבאר הגרי"ז סולובייציק (חידושי הגרי"ז כאן):

גם לדעת הרמב"ם קדשי בדק הבית נחשבים לסוג של קדושה, אך מאחר ומכל מקום קיימים הבדלי דרגות ביניהם בגודל הקדושה, גם בהם אסור לשנות מקדושה חמורה לקלה, כי הקדושה הקודמת לא נשארת כמקודם אלא נחסרת בחלקה, אך בשינוי מקדושה קלה לקדושה חמורה, הקדושה הקודמת נותרה כשהיתה אלא שמצטרפת אליה תוספת, ולכן אין בזה איסור.

וכל זה בקדשי בדק הבית, אך קדשי מזבח נחשבים קדושות שונות ונבדלות זו מזו, ולכן גם כשמשנה מקדושה קלה לחמורה יש בזה שינוי לגבי הקדושה הקודמת שכבר פקעה ואיננה ותמורתה חלה קדושה אחרת, וגם זה בכלל האיסור.

טומאה בחיבורים

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ו

הלכות טומאת מת פרק ה, הלכה ב: אָדָם שֶׁנִּגַּע בּוֹ כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן נוֹגֵעַ בַּמֵּת – חֲבֵרוֹ זֶה הַשֵּׁנִי טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב... וְהוּא דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת וְנָגַע בְּאָדָם אַחֵר וַעֲדַיִן הוּא מְחֻבָּר בַּמֵּת – שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְכֵאלּוּ נָגַע זֶה הַשֵּׁנִי בַּמֵּת עַצְמוֹ.

לדעת התוספות (נזיר מב, ב, ד"ה לא קשיא וד"ה בחבורי) יש 'טומאה בחיבורים'. כלומר, "הנוגע במת ונגע באדם אחר ועדיין הוא מחובר במת" - השני מתחבר למת כאילו נגע במת עצמו ונעשה 'אב הטומאה' מדאורייתא וטומאתו שבעת ימים.

וזהו ביאור דברי המשנה (שם) שנזיר שנטמא למת וחזר ונטמא פעם נוספת חייב גם על הטומאה השניה, כי יש בה תוספת טומאה: הנוגע בו לפני שנגע במת השני (לאחר שפרש מהנגיעה הראשונה) אינו טמא אלא עד הערב, ואילו הנוגע בו בשעה שנוגע במת השני טמא שבעת ימים. ועל תוספת טומאה זו לוקה.

אבל לדעת הרמב"ם, מדין תורה אין טומאה בחיבורים והנוגע באדם שנגע במת טמא רק טומאת ערב, אך 'מדברי סופרים' יש טומאה בחיבורים וגם השני טמא טומאת שבעה.

ומה שפסק הרמב"ם (כדין המשנה הנ"ל לענין נזיר) שכהן שנגע במת ופירש וחזר ונגע בו שוב לוקה על כל נגיעה (הל' אבל פ"ג ה"ד) (הל' אבל פ"ג ה"ד) - פירש ה'קרן אורה' (נזיר שם ד"ה והרמב"ם) שאין זה משום תוספת טומאה שהרי לדעת הרמב"ם אינו נטמא מן התורה בטומאה בחיבורים אלא טומאת ערב אלא גם ללא תוספת טומאה חייב על כל נגיעה במת.

אך ה'אבני נזר' (יו"ד סי' תע סקי"ז) כתב שגם לדעת הרמב"ם יש טומאה בחיבורים, והראיה שלענין אוכל קדוש שנטמא ושוב בא אחר כך טבול יום ונגע בו, כתב הרמב"ם (הל' שאר אבה"ט פי"ב ה"י) שיש להסתפק האם חוזר ונטמא שוב או שמא אינו נטמא כיון שזהו "אוכל ששבע מן הטומאה ולא הוסיף לו כלום" (ראה מנחות כד, א), כי יתכן שטומאה לא יכולה לחול על טומאה קיימת אם אינה מוסיפה כלום. ואם כן לדעת הרמב"ם (בהל' אבל) שכהן שנגע במת וחזר ונגע לוקה על שתיהן, הרי זה בהכרח משום שיש תוספת טומאה, משום טומאה בחיבורים שמטמאת את הנוגע טומאת שבעה.

ולפי זה מה שכתב כאן שטומאה בחיבורים מטמאה שבעה 'מדברי סופרים' כוונתו שאין זה מפורש בתורה, וכמו שכתב בפירוש המשניות (כלים פי"ז מי"ז) ש"כל מה שלא התבאר בלשון התורה יקרא מדברי סופרים", אף שדינו כדין תורה.

איך מודדים את חלל האוהל?

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ו

הלכות טומאת מת פרק ז, הלכה ד: אֵין הַקֶּבֶר מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם חָלָל טֶפַח עַל טֶפַח... הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּפָה וְלֹא הָיָה שָׁם חָלָל טֶפַח – טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.

קבר סתום מכל צדדיו מטמא מכל צדדיו מן התורה, בין בנגיעה בכתליו או בגגו ובין אם מאהיל עליו (לעיל פ"ב הט"ו). וזאת, כאשר החלל בין המת לגג המאהיל עליו הוא לפחות טפח על טפח בגובה טפח. פחות מכך, זוהי טומאה רצוצה ש"בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת" ואינה מתפשטת לצדדים.

וכתב הראב"ד (כאן ובפי"ב ה"א) שהכוונה לטפח בין הטומאה לגג שעליה, ולא בין הקרקע לגג, כי הטומאה שביניהם ממעטת את החלל.ומסתפק האם גם לדעת הרמב"ם 'קבר סתום' צריך שיהא בו חלל טפח ומדידתו מן הטומאה, או שמא די בטפח מהקרקע לגג ואין הטומאה ממעטת את החלל.

וה'כסף משנה' דייק מלשון הרמב"ם (בפי"ב ה"ו) "ארונות של עץ שמניחין בהם את המת אינן כקבר, אלא אם יש בין כסוי הארון והמת גובה טפח חוצץ", שגם לדעתו הכוונה לטפח מהמת וצריך חלל טפח פנוי.

אך הגר"ח מבריסק נקט בשיטת הרמב"ם שדי בחלל טפח בין הקרקע לגג שעליה כדי שיהיה אהל ויחצוץ בפני הטומאה (אלא אם כן זהו "קבר סתום" המביא את הטומאה לצדדים), והטומאה אינה ממעטת את החלל, אבל אם 'ביטל' את הטומאה ומשאירה שם הרי היא ממעטת את החלל, ויש כאן 'טומאה רצוצה'. ומה שכתב הרמב"ם שארון המת חוצץ בפני הטומאה רק אם יש בו חלל טפח פנוי בין המת לכיסוי, הרי זה משום ש'ביטלו' שם את המת (חידושי הגר"ח פי"ב ה"א).

ובספר 'פתח האהל' (כלל ג' סי' ה') ביאר:

אם כל שטח הקרקע מכוסה אין מודדים את הטפח מהקרקע כי "כוסו פני כל הארץ", אך כאשר רק חלק מהקרקע מכוסה, וחלקו (טפח על טפח לפחות) אינו מכוסה, מודדים מהקרקע כי שם 'אוהל' חל על הכל, גם במקום שנתמעט גובהו וכדין 'שפועי אהלין' (אהלות פ"ז מ"ב) דהיינו "אהל שהוא שופע ויורד וכלה עד כאצבע", ואם יש טומאה באוהל היא מתפשטת גם תחת השיפוע כי דין 'אוהל' חל על כולו.

טומאת ארץ העמים

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ו

הלכות טומאת מת פרק יא, הלכה א: אֶרֶץ הָעַמִּים – בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ כִּלְבַד כִּבְיַת הַפֶּרֶס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִים אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ אוֹ נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעֲפָרָהּ. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ שֶׁיְּטַמֵּא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כְּיַיִן שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים נִטְמָא.

טעמה של התקנה הראשונה הוא משום שארץ העמים מלאה קברים, ויש לחשוש שהנוגע בעפרה יגע בעצם מת בגודל שעורה המטמאת את הנוגע בה או את הנושא אותה.

ושוב תיקנו שאף הנכנס לאויר ארץ העמים, אף שלא נגע בעפרה, נטמא. ובטעמה של תקנה זו, נאמרו שתי דרכים בגמרא: א) חכמים חששו שמא יאהיל על מת הקבור שם ויטמא בטומאת 'אהל'. ב) חכמים רצו למנוע יציאת יהודים לחוץ לארץ ולכן גזרו שגם הנכנס לאויר ארץ העמים בלא לגעת בעפרה, נטמא (נזיר נד, ב ותוספות שם ד"ה ארץ העמים).

ו'נפקא מינה' בין שני הטעמים: הנכנס לארץ העמים

בתיבה סגורה, החוצצת בינו לטומאה הנמצאת בקרקע. אם הטומאה היא מחשש שמאהיל על מת, באופן זה אינו נטמא, אך אם זו גזירה כדי למנוע יציאה לחו"ל, הרי היא קיימת גם באופן זה (תוספות שם).

ולמעשה כתב ה'משנה למלך' (ד"ה ודע שבכ"מ) שמאחר והספק לא נפשט, 'ספקא דרבנן לקולא' ונוקטים שהטומאה היא רק מחשש אהל המת ולא גזרו טומאה על עצם האויר, אך יש פוסקים שהטומאה היא על עצם האויר, אף אם אינו מאהיל על הקרקע (לח"מ נזירות ז, ג. חידושי הגר"ח כאן בדעת הרמב"ם).

ובזמן הזה יש אומרים שגם בזמנינו אסור לכהן לצאת לחו"ל שהרי אסור לו לטמא את עצמו, ויש אומרים שבזמנינו בטלה התקנה (ראה טור ושו"ע יו"ד סי' שסט ובנו"כ שם). וכתב ה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד סי' שלז) שהדבר תלוי בשני הטעמים: אם משום ריבוי המתים בחוץ לארץ, הרי טעם זה היה שייך בימיהם, כאשר טיהרו את ארץ ישראל מהמתים, אך מאז ועד היום נשפך דם רב בארץ ישראל ואין סיבה לחשוש לטומאה בחו"ל יותר מאשר בארץ ישראל, אבל אם הסיבה היא כדי למנוע יציאת יהודים לחו"ל, הגזירה תקפה גם בזמנינו.

מתי אילן נידון כאוהל? יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ו

הלכות טומאת מת, פרק יג הלכה ב: שָׁרֵינֵי הָאֵילָנוֹת הַסּוֹכְכִים עַל הָאָרֶץ, וְהֵן הַנִּקְרָאִים סֻכָּכוֹת... אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה בֵּינוֹנִית וְהֵן עוֹמְדִים – הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינָן רְאוּיִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה בֵּינוֹנִית, אֶלָּא הֵן נוֹפְלִים – הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין מִדִּבְרֵיהֶם וְאֵינָן חוֹצְצִין.

לדעת הרמב"ם, ענפי אילן ('סככות') היכולים לקבל 'מעזיבה (תקרה) בינונית' ואינם נשברים, דינם כאוהל ומביאים את הטומאה וחוצצים בפניה, אבל ענפים ש'אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית' ואפשר לתת עליהן רק מעט טיט ('מעזיבה רכה' בלשון המשנה) מן התורה אינו אוהל (כי הוא 'אהל רעוע') והחמירו חכמים שיהיה לו דין אוהל להביא את הטומאה אך אינו אוהל לקולא ואינו חוצץ (כסף משנה).

והראב"ד (כאן) והר"ש (אהלות פ"ח מ"ב) מפרשים שהחלוקה בין הענפים אינה לפי חוזקם אלא לפי צפיפותם, שאם הרווח בין ענף לענף קטן ואם יתנו עליהם שכבת טיט קלה ('מעזיבה רכה') הטיט לא יפול דרך האויר שביניהם – הרי זה אוהל מדאורייתא (אף אם מצד חוזקם אינם יכולים לשמש כתקרה). ואם הרווח גדול יותר, אך לא גדול מאוד ורק בשכבת טיט בינונית ('מעזיבה בינונית') הטיט לא יפול, הרי זה אוהל מדרבנן.

ובשו"ת 'איתן האזרחי' (סי' ה) דן לעניין עצים הנטועים בבית הקברות ומאהילים על הקברים, והביא את תשובת הגר"י קאפיל שאין לכהנים לעמוד תחת העצים אפילו אם הענפים אינם ראויים לקבל 'מעזיבה בינונית', כי גם 'אהל רעוע' מאהיל ומביא את הטומאה מדרבנן.

אך לדעתו (הגר"א הכהן רפפורט. וכן דעת התוספות יו"ט בתשובה שהביא) אין לאסור אלא אם הענפים הם לפחות טפח על טפח (כי הלכה זו ברמב"ם היא בהמשך לדבריו בהלכה א: "כל טפח על טפח ברום טפח קרוי אהל..."), אבל אם רחבים פחות מטפח אינם אוהל כלל. לכן רשאים הכהנים "לילך תחת האילנות בהיות ענפיהם דקים ורפים ואינם פותח טפח... בהיות שאין השריגים והאילנות סוככים בענפיהם אהדדי, ורק עם עליהם, ואין להם [לעלים] ממשות...".

מחיצה של שלג שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ו

הלכות טומאת מת פרק טו, הלכה ב: הַשֶּׁלֶג וְהַבָּרָד... אֵינָן מְמַעֲטִין בַּחֲלוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵן רְאוּיִין וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

סוכה שירד עליה שלג רב עד שנעשה כעין תקרה על גביה, האם היא כשרה או נחשבת שיש מעליה תקרה ופסולה?

והנה, בהלכה זו מבואר שחלון שנסתם על ידי שלג או ברד אינו מונע את הטומאה מלעבור דרכו. ובטעם הדבר נחלקו ראשונים: רש"י ותוספות (ב"ב כ, א) כתבו שהוא משום שהם נימוחים מאליהם ואינם בני קיימא ולכן אינם חשובים כמחיצה, אך הרמב"ם כתב 'שהרי הם ראויין ומקבלין טומאה'. כלומר, רק דבר שאינו ראוי לקבל טומאה בעצמו חוצץ בפני הטומאה, אך השלג ראוי לשתיה ולכן הוא מקבל טומאה ואינו חוצץ.

ולכאורה נראה שלדעת התוספות שהשלג אינו נחשב כמחיצה משום שאין לו קיום, גם אינו נחשב מחיצה לפסול את הסוכה שתחתיו, ואילו לדעת הרמב"ם שהטעם הוא משום שמקבל טומאה ואילולא כן היה חוצץ, הרי הוא נחשב כמחיצה, ואם כן הסוכה שתחתיו פסולה כסוכה שיש מעליה תקרה.

אך על דברי הרמב"ם יש להקשות, הרי לעיל (פי"ג ה"ה) כתב שהשלג והכפור אינם מביאים את הטומאה ואינם חוצצים מפניה כי 'אינו אהל המתקיים', ואם כן מדוע כאן נצרך לנימוק אחר?

ויש לומר שטעמו הוא כי אף שהשלג בפני עצמו אינו מחזיק מעמד זמן רב, הרי כאשר הוא תחוב בחלון ודחוק בין הכתלים הוא מתקיים זמן רב יותר ונחשב כמחיצה של קיימא, ולכן הוזקק לפרש כאן שאינו חוצץ כי הוא עצמו מקבל טומאה.

ולפי זה נמצא שסוכה שמעליה שלג תהא כשרה לכל הדעות, כי גם לדעת הרמב"ם שלג שאינו תחוב בין מחיצות אינו נחשב מחיצה של קיימא.

(גינת ורדים או"ח ד, ז)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"א־כ"ז אייר תשע"ו

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ו

הִלְכוֹת תְּמוּרָה

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם
2 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא יָמִיר
3 בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה. ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קְדֵשׁ אִם
4 הֵמִיר. ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַמֻּקְדָּשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה.
5 וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הממיר לוקה, ולמה לוקין על התמורה.

6 **א.** כָּל הַמֵּמִיר[2] - לוֹקֶה[3] עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה[4]
7 שֶׁיָּמִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ, וְאַף עַל
8 פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[5]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁכָּל
9 מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ[7],
10 חוּץ מִנְּשִׁבָּע[8] וּמֵמִיר[9] וּמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם[10].
11 שְׁלֹשָׁה לָאוִין אֵלּוּ אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן מַעֲשֶׂה
12 כְּלָל[11] וְלוֹקִין עֲלֵיהֶן. וְלָמָּה לוֹקִין עַל הַתְּמוּרָה, וַהֲרֵי
13 לָאו שֶׁבָּהּ נִתָּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ
14 וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ[12]? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
15 עֲשֵׂה וּשְׁנֵי לָאוִין[13]. וָעוֹד, שֶׁאֵין לָאו שֶׁבָּהּ שָׁוֶה
16 לַעֲשֵׂה[14]; שֶׁהַצִּבּוּר וְהַשֻּׁתָּפִין[15] אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה אִם
17 הֵמִירוּ[16], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַזְהִירִין שֶׁלֹּא יָמִירוּ[17].
18 נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַיָּחִיד שֶׁהֵמִיר - הֲרֵי הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ.
19 וַאֲפִלּוּ הֵמִיר בְּשַׁבָּת - לוֹקֶה אַרְבָּעִים[18]. וְאֶחָד מִן
20 הַשֻּׁתָּפִין[19] שֶׁהֵמִיר[20], אוֹ מִי שֶׁהֵמִיר[21] בְּקָרְבָּן
21 מִקָּרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[22], הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן שֻׁתָּפוּת[23] -
22 הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וְאֵין הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ[24].

2) "שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו: הרי זו (=החולין) תחת זו (=הקרבן)". 3) סופג מלקות ארבעים. 4) לוקה בנפרד, ואפילו המיר (שתי בהמות או יותר) בבת אחת, לוקה כמה פעמים. 5) שהרי התמורה נעשתה על ידי דיבורו, ועקימת שפתיים אינה מעשה, ואף על פי שלעניין חסימת שור בדישו פסק רבינו (פרק י"ג מהלכות שכירות הלכה ב) שאם חסם בקול לוקה, וכרבי יוחנן (בבא מציעא צ:) שאמר שעקימת פיו היא מעשה, וכן אמר רבי יוחנן שם ובתמורה ג: שממיר בדיבורו עושה מעשה - סמך רבינו על הלשון השנייה שבסוגיית הגמרא בתמורה ד: שהלאו ישנו גם בשותפין ואילו העשה אינו אלא ביחיד, הרי שלוקה אף על פי שאין בו מעשה. וכן אמרו בכמה מקומות בשם רבי יוסי הגלילי, שממיר אין בו מעשה ודלא כרבי יוחנן שאמר שיש בו מעשה. 6) כלומר, אין זה מפורש בתורה, אלא רק מפי השמועה למדו - תמורה ג. בשם רבי יוסי הגלילי. 7) משום שנאמר (דברים כח, נח) "אם לא תשמור לעשות", וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" ולמדו מכאן (מכות יג:) שרק ב"לעשות" (שיש מעשה) - לוקין, אבל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. 8) לשקר או לשוא. שכתוב (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא כי לא ינקה" בית דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. 9) העושה תמורה, ולוקה משום "ולא ימיר אותו". 10) בשמו של הקדוש־ברוך־הוא, ולוקה משום שנאמר (דברים שם, נח) "אם לא תשמור לעשות וגו' ליראה את ה'" (שיירא מלהוציא את השם לבטלה, ומקלל את חבירו בשם מוציאו לבטלה, רש"י שם) וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" הפלאה זו מלקות. אבל מקלל את חבירו בלא שם - אינו לוקה. 11) וכל איסורן אינו אלא על ידי דיבור. 12) כלומר, אם עבר והמיר, מצוות עשה היא לנהוג קדושה בשתיהן, בתמורה ובקרבן. וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו. 13) "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו" (שם) ואין כוחה של עשה לעקור חיוב מלקות משני לאווין (תמורה שם). ואף על פי שאמרו "לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר אותו בשל עצמו" ואם כן אין שני הלאווין במקום אחד - מכל מקום אין העשה יכול לנתק לאו של תמורה, כיוון שיש בעניין תמורה לאו נוסף. 14) שאין הלאו דומה לעשה בכל, שהרי כל הממיר עובר בלאו, ולא כל הממיר תמורתו תמורה, לכך לוקה כל העובר בלאו זה, שאין כוח ביד עשה, שאין כולם חייבין בה, שתנתק לאו שכולם חייבים בו. 15) כלומר, בהמת חולין של ציבור או של שותפין. 16) [כלומר, הציבור והשותפין המירו, אבל אם רק אחד מן הציבור או מן השותפין המיר, בוודאי אינה תמורה כלל, ואפשר שגם אזהרה אין כאן, שהרי היחיד הזה אינו יכול להמיר אלא על חלקו, והרי זה כאומר "רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו" שאינה תמורה. ואף על פי שיש לו חלק באברים שהנשמה תלוייה בהם, אינה תמורה כלל, שהרי אי אפשר לומר כן "פשטה קדושה בכולה", שהרי אין כולה שלו]. 17) ובכל זאת אין התמורה קודש, ולמדו כן במשנה (תמורה יג.) ממה שנאמר בלשון יחיד: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" - יחיד עושה תמורה ואין הציבור והשותפין עושים תמורה". 18) ואף על פי שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", אינו לוקה שמונים, שהרי שני הלאווין אינם בעניין אחד, אלא אחד בשל אחרים ואחד בשל עצמו. 19) כאן המדובר כשהיה שותף בבהמת הקרבן, ואילו שותפין שלמעלה היינו שבהמת החולין היתה בשותפות. 20) בבהמת חולין שהיא שלו. 21) יחיד בבהמת חולין שלו. 22) שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק בהם. 23) והרי הוא כאילו ממיר בקרבן שלו, או על כל פנים בקרבן של אחר ברשותו של בעל הקרבן. 24) למדו כן במשנה ובברייתא (תמורה יג.) ממעשר בהמה שנאמר בו (ויקרא כז, לג) "ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", "והרי מעשר בכלל (כל

הקרבנות לעניין תמורה) ולמה יצא? לומר לך: מה מעשר קרבן יחיד (שאינו נוהג בשותפות - פרק ו מהלכות בכורות הלכה י) יצאו קרבנות צבור והשותפין".

ב. אֶחָד הַמֵּמִיר בְּזָדוֹן[25] אוֹ שֶׁהֵמִיר בִּשְׁגָגָה - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[26] וְלוֹקֶה. כֵּיצַד[27]? הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לִי, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת שְׁלָמִים שֶׁיֵּשׁ לִי[28] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה וְלוֹקֶה[29]. אֲבָל אִם דִּמָּה שֶׁמֻּתָּר לְהָמִיר וְהֵמִיר[30], אוֹ שֶׁאָמַר: אֶפְנֶה לְבֵית וָזֶה וְאָמַר מִדַּעְתִּי, וְנִכְנַס וְשָׁכַח וְהֵמִיר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[31] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ[32].

25) ידע שאסרה התורה להמיר וגם התכוון לומר הרי זו תמורת עולה, ואמר כן. 26) משנה בתמורה יז. "ר' יוסי בר' יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשים". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שההלכה היא כר' יוסי שאין עליו שום חולק. 27) כלומר, איזהו שוגג שהוא כמזיד. 28) מזיד הוא על האיסור, כי יודע הוא שאסור להמיר, רק שוגג הוא על התמורה שרצה להמיר בזה וטעה והמיר באחר. 29) ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (שם, י) "יהיה קודש" - "לרבות שוגג כמזיד". 30) אינו לוקה, כר' יוחנן וריש לקיש שם ולא כחזקיה שאמר, שאם דימה שמותר להמיר והמיר לוקה, וסברו רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתרבה שוגג כמזיד אלא אם היתה השגגה רק בתמורה, כגון שידע שאסור להמיר, אלא שנתכוון להמיר שלמים והמיר עולה, אבל אם היתה השגגה גם באיסור, שחשב שאין איסור להמיר - לא נתרבה לחיוב מלקות. 31) כלומר: התרו בו שלא ימיר והוא אומר שייכנס לבית זה וימיר מדעתו (וכדרך כל מקבלי התראה, שאומרים: על מנת כן אנו עושים), ושוב נכנס לבית ושכח שהתרו בו והמיר. 32) משום שצריך שתהיה ההתראה בתוך כדי דיבור של המעשה, כדי שיהיה זוכרה, אבל אם שכח את ההתראה אינו חייב מלקות, ודלא כרב ששת שם המחייב מלקות. וסובר רבינו שכל המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש, וחזקיה ורב ששת אינה אלא לעניין מלקות, אבל בחלות התמורה אין חולקים, וכולם סוברים שתמורתו תמורה (כסף משנה).

ג. אֵין אָדָם מֵמִיר בְּהֶמְתּוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[33]. וְאִם אָמַר בַּעַל הַקָּרְבָּן: כָּל הָרוֹצֶה לְהָמִיר בִּבְהֶמְתִּי יָבוֹא וְיָמֵיר - הֲרֵי זֶה מֵמִיר בָּהּ[34]. הֵמִיר קָרְבָּנוֹ בִּבְהֵמָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ[35] - אֵינָהּ תְּמוּרָה, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

33) כי "התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת החולין שיש לו: הרי זו תחת זו", אבל אם אמר על בהמת חולין שיש לו שתהיה תמורת קרבן של אחרים, אין זו תמורה, שאין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו (תמורה ט.). ולמדו כן (שם ב.) ממה שנאמר בעניין סמיכה (ויקרא ג, ב) "וסמך ידו על ראש קרבנו" = "קרבנו, ולא קרבן חבירו". 34) כלומר: חלה התמורה. 35) אמר על בהמת חולין שאינה שייכת לו הרי זו תמורת קרבן השייך לו.

ד. הַמִּתְכַּפֵּר הוּא שֶׁעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, אֲבָל לֹא הַמַּקְדִּישׁ[36]. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהּ חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ קָרְבְּנוֹת נָזִיר שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶם פְּלוֹנִי הַנָּזִיר[37] - אוֹתוֹ הַנָּזִיר הוּא שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶן תְּמוּרָה, אֲבָל לֹא זֶה שֶׁהִקְדִּישׁ[38], לְפִי שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ[39].

36) תמורה ב: "שכיוון שהופרש [הקרבן] לצרכו [של המתכפר] קרינא ביה "קרבנו" דבתר המתכפר אזלינן". 37) אותו הנזיר הוא שעושה בהם תמורה. 38) דבתר מתכפר אזלינן ולא בתר מקדיש. 39) שהקרבן הוא של המתכפר ואינו של המקדיש, ואין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו.

ה. הַיּוֹרֵשׁ[40] מֵמִיר[41]. הִנִּיחַ בְּהֵמָה לִשְׁנֵי בָּנָיו וָמֵת - הֲרֵי זוֹ קְרֻבָּה[42], וְאֵין מְמִירִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הֵם בָּהּ שֻׁתָּפִין[43], וְהַשֻּׁתָּפִין אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁאֵבַּארְנוּ.

40) שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת. 41) ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר" הלשון הכפולה באה לרבות את היורש שתמורתו תמורה. 42) מקריבים היורשים הקרבן לאחר מותו, והמדובר בעולה או בשלמים, אבל חטאת ואשם שמתו בעליהם, אינם קרבים. 43) אף כי אינם מתכפרים בה כפרה קבועה - מתכפרים בה בקופיא (כפרה שטחית) והרי הם כשותפים, ומכיוון שאין אף אחד מתכפר בקרבן זה מקיבעא (כפרה קבועה) הרי הם, המתכפרים בקופיא - בעלי הקרבן.

ו. אֵין קָדְשֵׁי נְכָרִים[44] עוֹשִׂין תְּמוּרָה[45] מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַנָּכְרִי שֶׁהֵמִיר - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[46]. הִקְדִּישׁ הַנָּכְרִי בְּהֵמָה שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהּ יִשְׂרָאֵל וְהֵמִיר בָּהּ הַנָּכְרִי - הֲרֵי זוֹ סְפֵק תְּמוּרָה[47].

44) ראה בפרק ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים מן הגויים קרבן עולה ומקריבים אותו. 45) כרבי שמעון בברייתא (תמורה ב:) "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין וכו' אין עושים תמורה דברי רבי שמעון". 46) אין זה מפורש, אבל כן נראה ממה שאמר רבי שמעון באותה ברייתא "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין" הרי שמדרבנן אסור ליהנות בהן. והמדובר כשהמיר בקדשיו, אבל אם המיר בקדשי ישראל ראה להלן. 47) כן הוא בתמורה שם לפי מסקנת הגמרא בביאור בעייתו של רמי בר חמא, שאם הקדיש גוי להתכפר גוי - בוודאי אינה עושה תמורה מן התורה, כדברי רבי שמעון, וכמבואר למעלה, וכל בעייתו אינה אלא כשהקדיש גוי להתכפר בה ישראל: אם צריך שיהיה הקרבן מתחילה ועד סוף ביד זה שקרבנו עושה תמורה מן התורה, או שמספיק אם הוא עושה עכשיו, ביד זה שקרבנו עושה תמורה, אף שבתחילה היה ביד העכו"ם, ולא נפשטה הבעייה ולכן פסק רבינו שהיא ספק תמורה.

ז. אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אִם הֵמִירוּ - עוֹשִׂין תְּמוּרָה[48].

48) שאף על פי שהלאו של "לא יחליפנו ולא ימיר" נאמר בלשון זכר - למדו (שם בגמרא) ממה שנאמר (ויקרא שם)

"ואם המר ימירנו": יתרה של "ואם" באה לרבות את האשה, שאף היא תמורתה תמורה.

ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[49] שֶׁהֵמִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[50] - יֵשׁ בּוֹ סָפֵק אִם עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[51].

49) בן י"ב שנה, שאם נדר להקדיש, נדרו קיים, ולמדו כן (נזיר סב.) ממה שכתוב (ויקרא כז, ב) "כי יפליא נדר" - לרבות מופלא הסמוך לאיש - שהוא בן י"ב שנה, שהקדשו הקדש. 50) שקטן אינו בר עונשין. 51) בעיא של רמי בר חמא (תמורה שם) אם מדמים דין תמורה לדין הקדש, שכשם שהקטן יכול להקדיש, כמו כן יכול הוא גם להמיר, או מכיוון שקטן אינו בכלל דיני עונשין, ואינו לוקה - אינו יכול להמיר.

ט. אֵין הַכֹּהֲנִים מְמִירִין בְּחַטָּאת וּבְאָשָׁם[52]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁלָהֶם[53] - אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מֵחַיִּים[54], שֶׁאֵין לָהֶם בַּבָּשָׂר עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[55]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים מְמִירִין בַּבְּכוֹרָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא זוֹכֶה בּוֹ מֵחַיִּים[56] - אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ מִתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ בְּבֵית יִשְׂרָאֵל[57] הוּא. אֲבָל הַבְּעָלִים[58] שֶׁהֵמִירוּ בַּבְּכוֹר כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתָם - עוֹשִׂים תְּמוּרָה. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁהֵמִיר בַּבְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לוֹ[59], לֹא בַּבְּכוֹר שֶׁלָּקַח מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[60].

52) של ישראל שנתנו להם כדי להקריבם. 53) ראה בפרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, שאין חטאת ואשם נאכלים אלא לזכרי כהונה. 54) במשנה תמורה ז: וראה למעלה הלכה ג, שאין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו. 55) שהרי האוכל לפני הזריקה - לוקה. 56) שמצוה להפריש בכור וליתנו לכהן. 57) שאין נותנין את הבכור לכהן כשיוולד - אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לכהן, ודרש רבי עקיבא במשנה (תמורה שם) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, י): "היכן קדושה חלה עליו - בבית הבעלים, אף תמורה בבית הבעלים. 58) ישראל. 59) ראה פרק א מהלכות בכורות הלכה ז, שגם הכהנים חייבים בבכור בהמה טהורה. 60) פשוט הוא "שלא גרע הכהן מישראל והרי זה בבית בעלים".

י. אֵילּוּ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[61] עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[62], אֲבָל פָּרוֹ[63] אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[64]; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁלָּו[65], הוֹאִיל וְאָחָיו הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִין בּוֹ[66] - הֲרֵי הֵם בּוֹ כְּשֻׁתָּפִין[67].

61) שהוא מקריב ביום הכיפורים העולה ביחד עם הפר לחטאת. 62) אם המיר הכהן הגדול בהמת חולין באיל זה, חלה התמורה, שבאיל זה מתכפר הכהן הגדול לבדו. 63) פר החטאת של כהן גדול. 64) שלא הסתפקו בזה ביומא נ: אלא לדעת רבי מאיר שקרא לפר זה "קרבן יחיד" - אולי אין אחיו הכהנים מתכפרים בו, אלא מקופיא (ומכיוון שהכהן הגדול מתכפר בו מקיבעא, הוא בעל הקרבן ולא הם), אבל אליבא דרבנן אין כאן ספק כלל. 65) שכתוב (שם טז, ז) "את פר החטאת אשר לו". 66) שהפר מכפר על הכהן הגדול ועל שאר הכהנים, כמו שנאמר (שם, יג) "וכפר בעדו ובעד ביתו", והכהנים הם ביתו כמו שנאמר (תהילים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ונראה בגמרא (יומא נא:) שמתכפרים מקיבעא. 67) בפר החטאת של הכהן הגדול (שם בגמרא) וראה למעלה הלכה א, שאין השותפין עושין תמורה.

יא. הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּהֵמָה[68].

68) "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש וגו' ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש".

יב. קָרְבְּנוֹת בֶּדֶק הַבַּיִת[69] אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּעֲשֵׂר: לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ[70]. וַהֲלוֹא הַמַּעֲשֵׂר בִּכְלַל כָּל הַקָּדָשִׁים הָיָה[71], וְלָמָּה יָצָא[72]? לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל[73]: מַה מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן יָחִיד[74], יָצְאוּ קָרְבְּנוֹת צִבּוּר וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין[75]. מַה מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן מְזִבְּחַ[76], יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. מַה מַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה הַחָשׁ לְמַעֲשֵׂר דָּגָן[77], שֶׁאֵין חַיָּבִין בּוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל וְלֹא נָכְרִים[78], יָצְאוּ קָרְבְּנוֹת נָכְרִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

69) בהמות שהוקדשו על מנת שיפדום ודמיהם יהיו לתיקון בית המקדש. 70) לא יעשה בו תמורה, וגומר: "ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם). 71) ויודעים אנו שאסור להמיר, שנאמר בהם (שם) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 72) למה ייחדה התורה פסוק מיוחד למעשר בהמה. 73) על יתר הקדשים. וזו היא אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא". 74) ואינו בא בשותפות. 75) שאין עושין תמורה. 76) שמקריבו על המזבח. 77) שכתוב (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו'", ואמרו על זה בבכורות נג: כי בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן והושוו זה לזה לדיניהן. 78) שכתוב אצל מעשר דגן (במדבר יח, כד) "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה'" ומשמע בני ישראל ולא גויים, אף מעשר בהמה, בני ישראל ולא נכרים (תמורה ג.). 79) למעלה הלכה ו, ושם מבואר שמדברי סופרים הגוי שהמיר תמורתו תמורה.

יג. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[80] - אֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפָהּ קְדוּשׁ גָּמוּר, וְאֵינָהּ אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים[81]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר[82], אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ תְּמִימָה וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהּ מוּם קָבוּעַ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה תְּמוּרָה[83].

80) כגון שהיה מחוסר אבר. 81) שקדושת דמים אינה עושה תמורה. 82) שקדושה קדושת הגוף. 83) משנה

שם, שמכיוון שבשעה שהקדיש לא היה בה מום קבוע, הרי הוא טוב מעיקרו ועליו אמרה התורה "ולא יחליפנו וגו' טוב ברע או רע בטוב" - "טוב מעיקרו עושה תמורה" (שם יד:). וכל זה דווקא אם אמר "הרי זו תמורת זו", או "הרי זו חליפי זו". אבל אם אמר "הרי זו תחת זו", משמעותה של "תחת" היא גם חילול, ובבעלת מום שעומדת לפדיון, אנו מפרשים דבריו, שלחילול נתכוון ולא לתמורה ואינו לוקה.

1 **יד. אֶחָד הַמַּמִּיר תְּמִים בְּבַעַל מוּם[84] אוֹ בַּעַל מוּם**
2 **בְּתָמִים[85], אוֹ שֶׁהֵמִיר בָּקָר בְּצֹאן[86] אוֹ צֹאן בְּבָקָר[87],**
3 **אוֹ כְּבָשִׂים בְּעִזִּים[88] אוֹ עִזִּים בִּכְבָשִׂים[89], אוֹ נְקֵבוֹת**
4 **בִּזְכָרִים אוֹ זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת[90], אוֹ שֶׁהֵמִיר אֶחָד**
5 **בְּמֵאָה[91] אוֹ מֵאָה בְּאֶחָד[92], בֵּין בִּבְּצַת אַחַת בֵּין בָּזוֹ**
6 **אַחַר זוֹ[93] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה, וְלוֹקִין כְּמִנְיַן הַבְּהֵמוֹת**
7 **שֶׁהֵמִיר[94].**

84) כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה. 85) בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע, ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע, זה בעלת מום) וכתיב שם "ואם המר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 86) המיר בקר של חולין בעז או כבש של הקדש (משנה שם). 87) צאן של חולין בבקר של הקדש. 88) כבשים של חולין בעזים של הקדש. 89) עזים של חולין בכבשים של הקדש. 90) וכל אלו הדברים למדו בברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה. 91) המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש. 92) המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש, כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות בהמה בלשון יחיד, כמו שנאמר (יונה ד, יא) "ובהמה רבה". 93) שהמיר את המאה של חולין באחד של הקדש בזו אחר זו, כן נשמע בגמרא שם מדברי ריש לקיש שאף ר' שמעון שאמר: "אין ממירים אלא אחד באחד" מודה שאם המיר בזה אחר זה שתמורתו תמורה, ואם כן דעת חכמים שממירין בבת אחת - בוודאי שממירים בזה אחר זה. 94) כן מפורש בתמורה כז. שהממיר בבת אחת לוקה על כל בהמה ובהמה ואף על פי שהמיר רק פעם אחת - הגופין מחלקים ונחשב כאילו המיר על כל אחד ואחד בנפרד. וכל זה אינו אלא בהמיר מאה של חולין באחד של הקדש, אבל אם המיר אחד של חולין במאה של הקדש, אינו לוקה אלא אחד.

8 **טו. אֵין הַתְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה[95], וְלֹא וְלַד בְּהֵמוֹת**
9 **הַהֶקְדֵּשׁ[96] עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הוּא**
10 **וּתְמוּרָתוֹ; 'הוּא' - וְלֹא וְלָדוֹ, 'וּתְמוּרָתוֹ' - וְלֹא**
11 **תְּמוּרַת תְּמוּרָתוֹ. אֲבָל הַמַּמִּיר בִּבְהֵמָה[97] וְחָזַר וְהֶמִּיר**
12 **בָּהּ וְחָזַר וְהֶמִּיר, אֲפִלּוּ אֶלֶף - כֻּלָּן תְּמוּרָה, וְלוֹקֶה עַל**
13 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

95) בהמת חולין שהמירה בבהמת הקדש וחלה עליה קדושה - אינה עושה תמורה, אם המיר בה בהמת חולין אחרת, משנה בתמורה יב. 96) שהקדיש בהמה ונתעברה אחר שהוקדשה וילדה (שאם היתה מעוברת כשהקדישה אין זה וולד קרבן, אלא הוא עצמו קרבן, ראה להלן הלכה ט), אין הוולד עושה תמורה אם המיר בה בהמת חולין. 97) כלומר, בבהמת הקדש.

14 **טז. אֵין מְמִירִין אֵיבָרִים אוֹ עֻבָּרִים בִּשְׁלֵמִים וְלֹא**
15 **שְׁלֵמִים בָּהֶן. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: רַגְלָהּ שֶׁל בְּהֵמָה זוֹ אוֹ**
16 **יָדָהּ תַּחַת עוֹלָה זוֹ[98], אוֹ שֶׁאָמַר עֻבַּר בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת**
17 **עוֹלָה זוֹ - אֵינָהּ תְּמוּרָה. וְכֵן הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת**
18 **יָדָהּ אוֹ רַגְלָהּ שֶׁל עוֹלָה זוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּהֵמָה זוֹ**
19 **תַּחַת עֻבָּרָהּ שֶׁל חַטָּאת[99] זוֹ - אֵינָהּ תְּמוּרָה[100].**

98) ייתכן כי בכוונה כתב רבינו יד או רגל שהם אברים שאין הנשמה תלוייה בהם, אבל אם אמר: לבה או ראשה של בהמה זו תחת עולה זו - תמורתו תמורה. 99) המדובר, שהקדישה כשהיתה מעוברת שאין לה דין של "וולד קרבן", אלא היא עצמה קרבן, כמפורש בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו, ולכן לא מיעטו כאן אלא כל זמן שהוא עובר, אבל אם הקדישה ואחרי כן נתעברה הרי כתב רבינו למעלה (הלכה טו) שוולד אינו עושה תמורה (לחם משנה). 100) אפשר שלמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "בהמה בבהמה" - משמע שלימה בשלימה, להוציא אברים ועוברים.

20 **יז. הַמַּמִּיר בְּכִלְאַיִם[101] אוֹ בִּטְרֵפָה[102] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[103]**
21 **אוֹ בְּטֻמְטוּם[104] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[105] - אֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה**
22 **עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהֵמִיר בְּגָמָל אוֹ בַּחֲמוֹר[106],**
23 **לְפִי שֶׁאֵין בְּמִינָן קָרְבָּן[107], וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה. מַה**
24 **בֵּין אֵלּוּ לְבַעַל מוּם[108]? בַּעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ קָרְבָּן[109],**
25 **אֵלּוּ אֵין בְּמִינָם קָרְבָּן[110].**

101) בהמת חולין שנולדה מתיש (=גדי זכר) ורחל (=כבשה). 102) כלומר, בהמת החולין היתה טריפה. 103) בבהמת חולין, וכגון שנתקשתה אמו בלידתו וחתכו דפנה של האם והוציאו הוולד דרך החתך. 104) "שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום (=סתום)". 105) "שיש לו אבר זכרות וגם אבר נקבות והוא ספק אם זכר אם נקבה". 106) שאין במין הגמל או החמור שיהיו קרבים, ואין ממירים אותם. 107) ראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכות א-ג שכלאיים, טריפה, טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן פסולים למזבח. 108) שאם היתה בהמת חולין בעלת מום קבוע מעיקרה ואמר, הרי היא תמורה תחת בהמת הקדש, תמורתו תמורה. 109) במין הבהמה שייך קרבן כגון בהמה תמימה, ובעל מום בעצמו אף שאסור להקריבו על המזבח - הרי הוא מותר באכילת בני אדם. 110) שבהמות תמימות אינם מין אחד עמם. וטריפה אף שאינה מין בפני עצמה - כיוון שאסורה באכילת בני אדם דומה היא לבהמה טמאה.

26 **יח. הָרוֹבֵעַ[111] וְהַנִּרְבָּע[112] - הֲרֵי הֵם כְּבַעַל מוּם**
27 **וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה[113]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[114].**

111) שור שבא על אשה. 112) בהמה שנבעלה על ידי אדם, ושניהם, הרובע והנרבע, אסורים בהקרבה ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" ודרשו בספרא שם: "מן הבהמה" ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והנרבע, וכן הוא בתמורה כח. וכגון שנודע לנו על זה שרבע או שנרבעה על פי עד אחד בלבד או על פי הבעלים, אבל אם העידו על זה שני עדים - הבהמה נסקלת ואסורה באכילה ואינה עושה תמורה. 113) שהרי הם מותרים באכילה. 114) כגון מוקצה לעבודה זרה, נעבד, אתנן זונה ומחיר כלב, שאסורים בהקרבה ואסורים באכילת אדם.

1 **יט. בְּהֵמָה שֶׁחֵצְיָהּ קֹדֶשׁ וְחֵצְיָהּ חֹל[115] - לֹא עוֹשָׂה**
2 **תְּמוּרָה[116] וְלֹא נַעֲשֵׂית תְּמוּרָה[117].**

115) כגון שהיתה של שני שותפין, והלך אחד מן השותפין והקדיש את החלק שלו. 116) אם התפיס בה בהמת חולין. 117) אם אמר שתהיה מחצית הבהמה מחלק החולין תחת בהמת הקדש. וטעם הדבר הוא משום שכתוב (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וצריך שתהיה הבהמה של חולין שלימה, שכולה חולין. וכמו כן הבהמה של הקדש, שהיא קדושה כולה ולא מחציתה.

3 **כ. כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁדִּינָן שֶׁמָּמוּתוּ[118] - אֵינָן עוֹשִׂין**
4 **תְּמוּרָה[119], וְכָל חַטָּאת שֶׁדִּינָהּ שֶׁתִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ**
5 **מוּם וְתִמָּכֵר[120] - עוֹשָׂה תְּמוּרָה[121].**

118) חטאות המתות הן: וולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאה אחר שהבעלים נתכפרו בחטאת אחרת. 119) ומשום שהם עומדים למות פרחה הקדושה מהם ואינם עושים תמורה (שיטה מקובצת תמורה שם), ובוולד חטאת ותמורת חטאת יש טעם נוסף כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה טו) "שאין התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמות הקדש עושה תמורה". 120) ראה בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין שכמה חטאות אינן מתות אלא רועות עד שיפול בהן מום, ונמכרות ומביא בדמיהן אחרות. 121) משנה שם כב. שהרי היא קדושה קדושת הגוף (תמורה כ.) ודמיה עתידים להיקרב על המזבח.

6 **כא. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ אוֹ לְעוֹלָתוֹ אוֹ לַאֲשָׁמוֹ -**
7 **עוֹשָׂה תְּמוּרָה[122]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקָרֵב[123],**
8 **הוֹאִיל וְיָרְדוּ לִקְדֻשַּׁת דָּמִים וַהֲרֵי הֵם תְּמִימִים[124] -**
9 **יָרְדוּ לִקְדֻשַּׁת הַגּוּף. אֲבָל הַמַּפְרִישׁ שָׂעִיר[125] לְחַטָּאתוֹ,**
10 **וְנִשְׂיא[126] שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה[127] לְחַטָּאתוֹ, וְכֹהֵן גָּדוֹל**
11 **שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה לְחַטָּאתוֹ[128] - אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה;**
12 **שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה בַּחַטָּאוֹת - לֹא נִתְקַדְּשָׁה כְּלָל וַאֲפִלּוּ**
13 **קְדֻשַּׁת דָּמִים[129], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי**
14 **הַמֻּקְדָּשִׁין.**

122) אם התפיס בהם בהמת חולין, כרבנן בברייתא שהובאה בתמורה יט: 123) שכולם אינם קרבים אלא זכר, ראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א לעניין קרבן פסח.

ובפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ח־י לעניין עולה ואשם. 124) אבל בעל מום אינו עושה תמורה. 125) זכר מן העזים. וראה בפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, כי קרבן חטאת ליחיד באה רק נקבה מן הצאן. 126) שחטא. 127) נקבה מן העזים. וחטאתו של נשיא הוא שעיר עזים זכר. 128) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, כי הכהן הגדול מביא ביום הכיפורים פר לחטאת. 129) וממילא אינו יכול להתפיס בהמת חולין.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר איך היא התמורה.

15 **א. הַתְּמוּרָה[2] הוּא שֶׁיֹּאמַר בַּעַל הַקָּרְבָּן עַל בְּהֵמַת**
16 **חֻלִּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ: הֲרֵי זוֹ[3] תַּחַת זוֹ[4], אוֹ הֲרֵי זוֹ חֻלִּיפַת**
17 **זוֹ[5]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת**
18 **זוֹ אוֹ תַּחַת עוֹלָה זוֹ - שֶׁהִיא תְּמוּרָה[6]. וְכֵן אִם אָמַר:**
19 **הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ תַּחַת**
20 **עוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה. וְהוּא**
21 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[7]. אֲבָל אִם אָמַר עַל בְּהֵמַת חֻלִּין: הֲרֵי זוֹ**
22 **תַּחַת עוֹלָה[8] אוֹ הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת[9] - לֹא אָמַר**
23 **כְּלוּם[10]. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ[11] -**
24 **אֵינָהּ תְּמוּרָה[12].**

2) שאמרנו למעלה בפרק א שאסור להמיר, וכל העובר לוקה ותמורתו תמורה. 3) בהמת החולין. 4) בהמת ההקדש. כלומר, שהוא מתפיס את החולין בהקדש, והוא במשנה תמורה כו: ומפרש אביי בגמרא שם, שהמובן של "תחת" אינו חילול אלא התפסה, ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא יג, כג) "ואם תחתיה תעמוד הבהרת". ואף־על־פי שלא אמר מפורש "זו תחת בהמת הקדש זו" - כיון שאמר תחת זו והיא הקדש - תמורתו תמורה, וראה להלן. וכל זה דוקא כשההקדש תמימה, אבל אם ההקדש בעלת מום, ואמר "זו תחת זו" - בוודאי נתכוון לחילול ולא לתמורה ואינו לוקה. ראה להלן הלכה ג, ולמעלה פ"א הלכה יג. 5) במשנה שם. וגם זה לשון תמורה, שהרי כתוב (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 6) שהזכיר מפורש שם הקרבן, שבוודאי תמורתו תמורה (משנה שם כז:). 7) גם זה במשנה שם. 8) סתם ולא הזכיר עולה מסויימת. 9) סתם ולא הזכיר חטאת מסויימת. 10) במשנה שם, "והטעם בזה, מה שאמר רחמנא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" (ויקרא שם), עד שיהיה הקדש ידוע ומיוחד, ואז עושה תמורתו" (רבינו בפירוש המשנה שם). 11) חילול הוא לשון פדיון. 12) משנה שם כו: שכיון שאמר בלשון חילול, לא אמר כלום, שאין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין (רש"י שם).

25 **ב. הָיוּ לְפָנָיו[13] שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת חֻלִּין וְאַחַת הֻקְדֵּשׁ**
26 **שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם[14], הִנִּיחַ יָדוֹ עַל בְּהֵמַת חֻלִּין וְאָמַר:**
27 **הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[15] וְלוֹקֶה[16]. הִנִּיחַ יָדוֹ**
28 **עַל בְּהֵמַת הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ - הֲרֵי זֶה**
29 **חִלְּלָהּ עַל בְּהֵמַת הַחֻלִּין, וְאֵין זוֹ תְּמוּרָה, אֶלָּא**
30 **כְּפוֹדֶה בַּעֲלַת מוּם בְּזוֹ הַבְּהֵמָה[17].**

13) שם כז. 14) ראה למעלה פ"א הלכה יג שהמקדיש בהמה תמימה ואח"כ נולד לה מום קבוע, הרי זו עושה תמורה. 15) שכיון שהניח ידו על החולין, ודאי התכוון לקדש את החולין, ולא לחלל את הקודש, והרי זה כאומר הרי זו תמורת זו. 16) משום "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ראה למעלה פ"א הלכה א. 17) שכיון שהניח ידו על ההקדש, בוודאי כוונתו לחלל את ההקדש שנפל בה מום על בהמת החולין, שהמובן של "תחת" הוא גם לשון חילול, כמו שכתוב (ישעיה ס, יז) "תחת הנחושת אביא זהב" (שם בגמרא).

ג. הָיוּ לְפָנָיו שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם[18] שֶׁהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן[19], וְשָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת תְּמִימוֹת חֻלִּין, וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ[20] - הֲרֵי שְׁתַּיִם מִן הַחֻלִּין תַּחַת שְׁתַּיִם הַתְּמִימוֹת תְּמוּרָתָן תְּמוּרָה, וְלוֹקֶה עֲלֵיהֶם שְׁתַּיִם; וְהַבְּהֵמָה הַשְּׁלִישִׁית הִיא תַּחַת בַּעֲלַת מוּם שֶׁנִּתְחַלְּלָה עָלֶיהָ[21], וּלְחַלְּלָהּ נִתְכַּוֵּן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו דֶּרֶךְ אִסּוּר, וְהִיא הַתְּמוּרָה[22], וְדֶרֶךְ הֶתֵּר, וְהוּא הַחֻלִּין[23] - חֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם מַנִּיחַ הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[25]. וְכֵן אִם אָמַר: עֲשֵׂה בְּהֵמוֹת אֵלּוּ תַּחַת בְּהֵמוֹת אֵלּוּ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם[26] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא תֵּשַׁע מַלְקִיּוֹת; שְׁהַבְּהֵמָה הָעֲשִׂירִית[27] לְחַלְּלָהּ נִתְכַּוֵּן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ[28]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזַק זֶה בְּמַלְקִיּוֹת הָרְבֵּה[29], הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם דֶּרֶךְ הֶתֵּר - אֵינוֹ מַנִּיחַ דְּבַר הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר[30]. שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם, וּשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם, וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ - הֲרֵי הַתְּמִימָה תְּמוּרַת הַתְּמִימָה וְלוֹקֶה אַחַת, וּבַעֲלַת הַמּוּם מְחֻלֶּלֶת עַל בַּעֲלַת הַמּוּם[31]; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר.

18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. 19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. 20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. 21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. 22) להתפיס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. 24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם־תמצי־לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. 25) כי־אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפיס בשתי הבהמות של ההקדש. 26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קרית ספר כאן). 27) שהיא בעלת מום. 28) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. 29) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. 30) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על הספק (כסף־משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. 31) שם בתמורה הבעיא השניה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין בג' בהמות וכו'. ואחרי־זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהוחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא הוחזק במלקיות, בוודאי כוונתן לחילול ולא לתמורה (לחם־משנה).

ד. הָאוֹמֵר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים - דְּבָרָיו קַיָּמִים[32], וְתִמָּכֵר[33] וְיָבִיא בַּחֲצִי דָּמֶיהָ תְּמוּרַת עוֹלָה וּבַחֲצִי דָּמֶיהָ תְּמוּרַת שְׁלָמִים[34]. אָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּתְמוּרַת שְׁלָמִים, אִם נִתְפַּוֵּן לְכָךְ מִתְּחִלָּה[35] - דְּבָרָיו קַיָּמִים[36]; וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן בַּתְּחִלָּה אֶלָּא לְתְמוּרַת עוֹלָה, וְחָזַר וְאָמַר תְּמוּרַת שְׁלָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵין תּוֹפְשִׂין אֶלָּא לָשׁוֹן רִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הִיא תְּמוּרַת עוֹלָה בִּלְבַד[37].

32) בזה אין צריך בדיקה אם נתכוון לשניהם, שבוודאי לכך נתכוון. ואף מי שסובר "תפוס לשון ראשון" מודה בזה (תמורה כו.). והמדובר כאן, שהיו לו לאדם זה עולה ושלמים לפניו, או שהיו לו עולה ושלמים בביתו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א (תוי"ט תמורה פ"ה משנה ג, ומעשה רוקח כאן). 33) כלומר, לאחר שיפול בה מום, תמורה כו. וראה בפירוש המשנה לרבינו שם. 34) כדין האומר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים (פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, וראה להלן פ"ג ה"ג). 35) שתהיה תמורת עולה וגם תמורת שלמים. 36) ותימכר ויביא במחצית הדמים עולה ובמחצית הדמים שלמים, כר"י בתמורה שם כה: 37) שתוך כדי דיבור כדיבור (ואפשר לחזור בו) חוץ ממקדיש ומימר, מחרף, ועובד עבודה־זרה, מקדש ומגרש (רבינו בפירוש המשנה תמורה כה. וראה גם בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

א. כֵּיצַד דִּין הַתְּמוּרוֹת לְקָרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה[2] - תִּקָּרֵב עוֹלָה[3]. וְאִם הָיְתָה תְּמוּרָתָהּ נִקְבָּה[4] אוֹ בַּעֲלַת מוּם[5] - תִּרְעֶה הַנִּקְבָה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה[6]. תְּמוּרַת הַחַטָּאת[7] - תָּמוּת[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפִסּוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[9]. תְּמוּרַת הָאָשָׁם[10] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[11], וְיִפָּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[12]. תְּמוּרַת הַשְּׁלָמִים - כַּשְּׁלָמִים לְכָל דָּבָר[13], טְעוּנָה סְמִיכָה[14] וּנְסָכִים[15] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[16]. תְּמוּרַת הַתּוֹדָה - כַּתּוֹדָה[17], אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[18], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[19]. תְּמוּרַת הַפֶּסַח:

18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. 19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. 20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. 21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. 22) להתפיס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. 24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם־תמצי־לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. 25) כי־אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפיס בשתי הבהמות של ההקדש. 26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קרית ספר כאן). 27) שהיא בעלת מום. 28) כיון שבעלת מום

1 **אִם הֵמִיר בָּהּ קֹדֶם חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֵין**
2 **תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה**[20]**, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם,**
3 **וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים; וְאִם הֵמִיר בָּהּ אַחַר חֲצוֹת -**
4 **הֲרֵי הַתְּמוּרָה עַצְמָהּ תִּקְרַב שְׁלָמִים**[21]**. תְּמוּרַת**
5 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר**[23] **- אֵינָם קְרֵבִין לְעוֹלָם**[24]**. שֶׁנֶּאֱמַר**
6 **בַּבְּכוֹר: לַה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ**[25]**: הוּא קָרֵב,**
7 **וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה; וְדִין הַמַּעֲשֵׂר בַּבְּכוֹר**[26]**.**
8 **תְּמוּרָתָן**[27] **תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתֵאָכֵל**[28]**.**

2) שהמיר זכר בעולה. 3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:) ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" – "רק קדשיך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. 4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. 5) ואסור ליקרב על המזבח. 6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא-הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן – "תימכר ויביא בדמיה עולה". 7) בין זכר בין נקבה. 8) משנה, שם כא, ב. 9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). 10) בין זכר בין נקבה. 11) משנה, שם כ, ב – כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה – באשם רועה" – "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). 12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית-דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). 13) ראה למעלה הערה ב. 14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיטתו. 15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. 16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו-ז, סדר התנופה והלכותיה. 17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. 18) במשנה, שם. ואף-על-פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" – תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה – תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). 19) פי"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה – צריך לחם. 20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים – דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיטת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפיס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו (מ'מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. 21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפיס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים (מ'מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר-כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו (מ'מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן). 22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). 23) מעשר בהמה. 24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. 25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל קודש הם, ובלחם-משנה כאן). 26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה-שוה "עברה עברה" (חולין לז:). 27) של בכור ושל מעשר. 28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

9 **ב.**[29] **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֲנִים, וּתְמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר -**
10 **לַבְּעָלִים**[30]**. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹדִין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּפַּל**
11 **בָּהֶן מוּם**[31]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ**[32]**, כָּךְ**
12 **אֵין פּוֹדִים תְּמוּרָתָן**[33]**.**

29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו'" מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). 30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא הישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בעניין מותר הפסח שהוא שלמים – "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא-הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור-המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). 31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות הי"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה-ו לעניין מעשר בהמה. 32) פ"א

הי"ב. 33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

1 **ג. בְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ חֶצְיָהּ עוֹלָה וְחֶצְיָהּ שְׁלָמִים[34] -**
2 **תְּמוּרָתָהּ[35] כְּמוֹתָהּ[36]. וְכֵן כָּל בְּהֶמַת הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינָהּ**
3 **קְרֵבָה מִפְּנֵי תְּחִלַּת הֶקְדֵּשָׁהּ[37] - הֲרֵי תְּמוּרָתָהּ כָּמוֹתָהּ[38].**
4 **אָמַר : חֲצִי בְּהֵמָה זוֹ תְּמוּרָה וְחֶצְיָהּ עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ**
5 **תִּקְרַב עוֹלָה[39]. חֶצְיָהּ עוֹלָה וְחֶצְיָהּ מַעֲשֵׂר - תִּקְרַב**
6 **עוֹלָה[40]. חֶצְיָהּ תְּמוּרָה וְחֶצְיָהּ מַעֲשֵׂר[41] - הֲרֵי זוֹ**
7 **סָפֵק[42], וְאֵינָהּ קְרֵבָה.**

34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). 35) אם המיר בה. 36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. 37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר־כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). 38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף־משנה). 39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'" (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'כסף משנה': "ורבינו נראה שהיה גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכוין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחציה עולה, שוודאי נתכוון לשתיהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. 40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין נ.) והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. 41) [הואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח']. 42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

8 **ד. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
9 **תְּמִימָה[44], וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהּ[45] מוּם קָבוּעַ וְנִפְדֵּית,**
10 **וְהֻמְּרָה בָּהּ אַחַר שֶׁנִּפְדֵּית - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[46], וְאֵינָהּ**
11 **קְרֵבָה וְאֵינָהּ נִפְדֵּית[47], אֶלָּא מַנִּיחָהּ עַד שֶׁתָּמוּת[48].**
12 **אֵינָהּ קְרֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[49],**
13 **וְאֵינָהּ נִפְדֵּית - שֶׁאֵין בְּכֹחַ קְדֻשָּׁתָהּ לְתַפֵּשׂ פְּדְיוֹנָהּ[50].**

43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א הי"ג). 44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. 45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. 46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). 47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. 48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בבכורות שם. 49) שהתפיס אותה בבהמה שנפדתה כבר. 50) בכורות, שם.

14 **ה. כָּל הַתְּמוּרוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין**
15 **מִתְּחִלָּתָן[51] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְכָל**
16 **דָּבָר כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בִּגְזָזָה וַעֲבוֹדָה אַחַר פִּדְיוֹנָן[52].**
17 **שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה בִּתְמוּרָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[53],**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר : אוֹ רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאָמוּר כָּאן הוּא בַּעַל**
19 **מוּם[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן, וְאַף עַל פִּי כֵן**
20 **בָּתוּב בּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ[55].**

51) כלומר, אף־על־פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל־שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. 52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. 53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגיזה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. 54) ראה במשנה, תמורה ט, א. 55) ראה רש"י שם יז, א.

21 **ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּזְבָחִים[56] וְהֻמְּרָה[57] בְּאַחַת מִן**
22 **הַתַּעֲרוֹבוֹת[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[59] בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְאוֹמֵר :**
23 **אִם תְּמוּרַת עוֹלָה הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים[60],**
24 **וְאִם תְּמוּרַת שְׁלָמִים הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה[61].**
25 **וְנִמְצָא הַבְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה כְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים**
26 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה[62]. חָזַר וְהֶמִּירָן[63] בְּאַחַת מִשְּׁתֵיהֶן**
27 **וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זוֹ מֵהֶן הֶמִּירָן[64] - מֵבִיא זֶבַח[65] אַחֵר**
28 **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה[66] : אִם תְּמוּרַת**
29 **תְּמוּרָה[67] הִיא זוֹ[68] - הֲרֵי זוֹ שֶׁהֵבִיא חֻלִּין[69], וְאִם**

תְּמוּרַת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים הֵיא[70] - הֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא[71] עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[72]. וַהֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה הַשְׁנִיָּה כְּזֶבַח וּתְמוּרָה[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין הַתַּעֲרוֹבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[74].

56) כלומר, בשלמים – בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה-ו. 57) בתוספתא, שם. 58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום – ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם־משנה, ועי' ראב"ד). 59) תוספתא, שם. 60) כלומר, מקדישה נדבה. 61) נדבה כנ"ל. 62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. 63) תוספתא, שם. 64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) – הרי זו חולין "שאין התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם־משנה). 65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף־משנה). 66) שהמירה על אחד מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבן פסח). 67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. 68) זו התמורה השניה. 69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). 70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). 71) כלומר, החולין שהביא מביתו. 72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. 73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). 74) פ"ו.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר אוֹ בְּמַעֲשֵׂר[75] וְהֵמִיר בְּאֶחָד מֵהֶן[76] - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְרַב[77], אֶלָּא יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיִפָּדֶה[78], וְיֹאכַל כַּבְּכוֹר אוֹ כַּמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בבכור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כבכור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). 76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). 77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במומם (ראה למעלה ה"ב). 78) אף שתמורות הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי ווניציאה ובכת"י תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. 79) למעלה ה"ב.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. כֵּיצַד דִּין וַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים? וְלַד שְׁלָמִים וּוְלַד תְּמוּרַת שְׁלָמִים - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁלָמִים, וְהֵן עַצְמָן כִּשְׁלָמִים[2] לְכָל דָּבָר[3]. וְכֵן וְלַד הַתּוֹדָה וּוְלַד תְּמוּרָה - הֲרֵי אֵלּוּ יִקָּרְבוּ כְּתוֹדָה[4], אֶלָּא שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. שֶׁאֵין מְבִיאִין לֶחֶם אֶלָּא עִם הַתּוֹדָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל זֶבַח הַתּוֹדָה; עָלָיו - וְלֹא עַל וְלָדָהּ וְלֹא עַל תְּמוּרָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּוְלָדוֹת עַצְמָן; אֲבָל וַלְדֵי וְלָדוֹת - אֵינָן קְרֵבִין[5]. שֶׁמִּתּוֹךְ מַעֲשָׂיו[6] נִבָּר שֶׁהוּא מַשֶּׁהֶה אוֹתָן לְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים[7], וּלְפִיכָךְ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבֵם.

2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול בם מום ויביא בדמיהם שלמים. 3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. 4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות וולדות. 5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. 6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתודה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. 7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתודה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. וְלַד הַחַטָּאת[8] יָמוּת[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר וְלַד תְּמוּרָתָהּ[10].

8) והיא אחת מחטאות המתות. 9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. 10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחַטָּאת[11] וּמָצָא בָּהּ[12] בֶּן אַרְבָּעָה[13] חַי[14] - הֲרֵי זוֹ נֶאֱכֶלֶת[15] כְּבַשַּׂר הַחַטָּאת[16]; שְׁוַלְדֵי הַקֳּדָשִׁים בְּמֵעֵי אִמָּן הֵם קְדוֹשִׁים[17].

11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך

שנתה הראשונה. 12) בבטנה. 13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. 14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי - דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת - אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. 15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. 16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעזרה) וליום אחד. 17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

1 **ד. וְלַד תְּמוּרַת הָאָשָׁם וּוְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם -**
2 **יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן**
3 **לִנְדָבָה[18]. וְאִם יָלְדָה זָכָר[19] אַחַר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ[20] -**
4 **הַוָּלָד עֲצמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ**
5 **וְיָלְדָה - תִּרְעֶה הִיא וּבְנָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם,**
6 **וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ[21]. וְאִם כָּבָר**
7 **הִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[22].**

18) ופירוש "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). 19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. 20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. 21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולעניין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). 22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

8 **ה. וְלַד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וּוְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם**
9 **- הֲרֵי אֵלּוּ כְּעוֹלָה, וְהֵן עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלָה[23]. הִפְרִישׁ**
10 **נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּלְדָה זָכָר - יִרְעֶה**
11 **עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בִּדְמָיו עוֹלָה[24]. כְּבָר בֵּאֲרנוּ**
12 **בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין יִפְּלוּ**
13 **לִנְדָבָה, הוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בַּשּׁוֹפָרוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ,**
14 **שֶׁבֵּאֲרנוּ בִּשְׁקָלִים כַּמָּה הֵם[25], וּבֵית דִּין מַקְרִיבִין**
15 **בְּאוֹתָן הַמָּעוֹת עוֹלוֹת נְדָבָה, וְנִסְכֵּיהֶם מִשֶּׁל צִבּוּר,**
16 **וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אֲבָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר הוּא עַצְמוֹ**
17 **יִקְרַב עוֹלָה אוֹ יָבִיא בִּדְמָיו עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ טְעוּנָה**
18 **סְמִיכָה, וְנִסְכֵּיהָ מִשֶּׁלּוֹ.**

23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשיך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. 24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. 25) כמה שופרות היו במקדש.

19 **ו. וְלַד הַמַּעֲשֵׂר[26], [וּוְלַד] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר[27], וְלַד**
20 **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וּוְלָדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם -**
21 **הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקָּרְבוּ, אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[28]**
22 **וְיֵאָכְלוּ, כִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר שֶׁנִּפַּל בָּהֶן מוּם. וַלְדוֹת**
23 **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֲנִין[29], וַלְדוֹת מַעֲשֵׂר וּתְמוּרָתוֹ[30] -**
24 **לִבְעָלָיו[31].**

26) מעשר בהמה. 27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. 28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". 29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. 30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. 31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

25 **ז. וְלַד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - כִּתְמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָיְתָה**
26 **אִמּוֹ קְרֵבָה שְׁלָמִים[32] - וְלָדָהּ יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם**
27 **הָיָה דִּינָהּ שֶׁתִּמָּכֵר וְיָבִיא בִּדְמֶיהָ שְׁלָמִים[33] - אַף**
28 **וְלָדָהּ נִמְכָּר וְיָבִיא בִּדְמָיו שְׁלָמִים. הִפְרִישׁ נְקֵבָה**
29 **לְפִסְחוֹ[34] וְיָלְדָה[35], אוֹ שֶׁהִפְרִישָׁהּ מְעֻבֶּרֶת - הִיא**
30 **וּוְלָדָהּ יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן פֶּסַח.**
31 **וְאִם נִשְׁאֲרָה נְקֵבָה זוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח אוֹ שֶׁיָּלְדָה**
32 **אַחַר הַפֶּסַח - תִּרְעֶה הִיא וּוְלָדָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם,**
33 **וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן שְׁלָמִים[36].**

32) כגון, שהתפיס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. 33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. 34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. 35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. 36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיסתאבו ויביא בדמיהם שלמים.

34 **ח. וְלָדוֹת הַקָּדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ דֹּפֶן[37], אוֹ שֶׁיָּלְדוּ**
35 **טֻמְטוּם[38] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[39] וְכִלְאַיִם[40] וּטְרֵפָה[41] - הֲרֵי**

אֵלּוּ יִפָּדוּ[42], וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן קָרְבָּן[43] הָרָאוּי לְהָבִיא בִּדְמֵי וָלָד שֶׁל זוֹ[44].

37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. 38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. 39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). 41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישוה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. 42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). 43) איזה שירצה. 44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

ט. וְלַד בַּעֲלַת מוּם[45] - הֲרֵי הוּא כְּוֻלַּד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וְיִקָּרֵב[46] כָּרָאוּי לוֹ.

45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. 46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

י. קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ נֶפֶל אוֹ שְׁלָיָא[47] - יִקָּבְרוּ, וַהֲרֵי הֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה[48].

47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. 48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה, וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

יא. הַמְשַׁנֶּה אֶת הַקָּדָשִׁים מִקְדֻשָּׁה לְקָדְשָׁה[49] - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּכוֹר: לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ - שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנּוּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[50]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְדֻשָּׁה לְקָדְשָׁה[51], אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[52]. כֵּיצַד[53]? אִם הִקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַהֵיכָל - לֹא יְשַׁנֶּה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[55]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[56].

49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. 50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". 51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב־ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" כאילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". 52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם). 53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנין, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל). 54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר. 55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר אחר. 56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

יב. כֵּיצַד מַעֲרִימִין עַל הַבְּכוֹר לְהַקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ הֶקְדֵּשׁ אַחַר? מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן קֹדֶם שֶׁיִּוָּלֵד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִבֻּכַּר לַה' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ - מִשֶּׁיִּבֻּכַּר אִי אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ, אֲבָל אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן[57]. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לוֹמַר: מַה שֶּׁבְּמֵעֶיהָ שֶׁל מְבֻכֶּרֶת זוֹ, אִם הוּא זָכָר - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה[58]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר זִבְחֵי שְׁלָמִים[59], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְקִיעַ אוֹתוֹ מִקְדֻשָּׁתוֹ כְּדֵי לֶהֱנוֹת בּוֹ[60]. וְאִם אָמַר: עִם יְצִיאַת רֹב רֹאשׁוֹ[61] יִהְיֶה עוֹלָה - הֲרֵי זֶה מְכוֹר וְאֵינוֹ עוֹלָה[62].

57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמו] הוא שמתקדש". 58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. 59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. 60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". 61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. 62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאז חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשט אביי שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש־ברוך־הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

יג. וְאֵין מַעֲרִימִין עַל בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ לְהַקְדִּישׁ עֻבָּרָהּ קָדְשָׁה אַחֶרֶת, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּקָדְשַׁת אִמּוֹ; שֶׁוַּלְדוֹת הַקָּדָשִׁים מִמְּעֵי אִמָּם הֵם קְדוֹשִׁים[63], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וַהֲרֵי כָּל עֻבָּר מֵהֶן כְּקָדְשַׁת אִמּוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ בַּבֶּטֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בַּבְּכוֹר, שֶׁהַבְּכוֹר בִּיצִיאָתוֹ הוּא שֶׁמִּתְקַדֵּשׁ. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל חֻקֵּי הַתּוֹרָה גְּזֵרוֹת הֵם[64], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּסוֹף מְעִילָה, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶן, וְכָל מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לִתֵּן לוֹ טַעַם - תֵּן לוֹ טַעַם. הֲרֵי

אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הֵבִין רֹב הַטְּעָמִים[65] שֶׁל כָּל חֻקֵּי הַתּוֹרָה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ, כָּעִנְיַן שֶׁאָמַר: וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו. יָרְדָה תּוֹרָה לְסוֹף מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם וּקְצָת יִצְרוֹ הָרָע. שֶׁטֶּבַע שֶׁל אָדָם נוֹטֶה לְהַרְבּוֹת קִנְיָנוֹ וְלָחוּס עַל מָמוֹנוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר וְהִקְדִּישׁ - אֶפְשָׁר שֶׁחָזַר בּוֹ וְנִחַם וְיִפְדֶּה בְּפָחוֹת מִשָּׁוְיוֹ. אָמְרָה תּוֹרָה: אִם פָּדֹה לְעַצְמוֹ - יוֹסִיף חֹמֶשׁ. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף, שֶׁמָּא יַחֲזֹר בּוֹ, וְיֵיטֶן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָדוֹתָהּ יַחֲלִיפֶנָּה בְּפָחוֹתָה מִמֶּנָּה; וְאִם תִּתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְהַחֲלִיף הָרַע בְּיָפֶה - יַחֲלִיף הַיָּפֶה בְּרַע וְיֹאמַר טוֹב הוּא. לְפִיכָךְ סָתַם[66] הַכָּתוּב בְּפָנָיו שֶׁלֹּא יַחֲלִיף, וּקְנָסוֹ אִם הֶחֱלִיף וְאָמַר: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ וּלְתַקֵּן דֵּעוֹתָיו. וְרֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה אֵינָן אֶלָּא עֵצוֹת מֵרָחוֹק מִגְּדוֹל הָעֵצָה לְתַקֵּן הַדֵּעוֹת וּלְיַשֵּׁר כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשִׁים בְּמֹעֵצוֹת וָדָעַת. לְהוֹדִיעֲךָ קְשֹׁט אִמְרֵי אֱמֶת, לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ.

63) כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה' אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים ממעי אמם הם קדושים. 64) ואינם לפי הבנתו של האדם. 65) ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה שם). 66) כלומר, גדר בעדו, מנע ממנו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּמוּרָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
נִגְמַר סֵפֶר תְּשִׁיעִי, וְהוּא סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת. הִלְכוֹתָיו שִׁשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת חֲגִיגָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמוּרָה - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.
לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי

סֵפֶר עֲשִׁירִי וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנָה. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. ב. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. ג. הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת. ד. הִלְכוֹת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. ה. הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. ו. הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין. ז. הִלְכוֹת כֵּלִים. ח. הִלְכוֹת מְקֻוָאוֹת

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת. וּבְאוּר מִצְוָה זֹאת בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתטמאין במת או בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק ועדיין הוא מרפרף.

א. הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל טֻמְאַת שִׁבְעָה[2]. וְטֻמְאַת מַגָּע וְאֹהֶל מִפֹּרָשִׁין בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים; וְנֶאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים.

2) יש דברים שמטמאים טומאת ערב, זאת־אומרת שהנוגע בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו: "טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ב. טֻמְאַת מַשָּׂא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3]. וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים[4]: אִם נִבְלָה, שֶׁהִיא טֻמְאַת עֶרֶב[5] וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּשֵׂא אֶת נִבְלָתָם; הַמֵּת[6] לֹא כָל שֶׁכֵּן?! וּמַה נִּבְלָה, שֶׁמַּגָּעָהּ טֻמְאַת עֶרֶב, מַשָּׂאָהּ טֻמְאַת עֶרֶב[7]; אַף הַמֵּת, שֶׁמַּגָּעוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה[8], מַשָּׂאוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה. אֵין טֻמְאַת מַשָּׂא בְּמֵת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], אֶלָּא דִּין תּוֹרָה. וְיֵרָאֶה לִי[10], שֶׁשָּׁתַק מִמֶּנָּה[11] הַכָּתוּב כְּדַרְכּוֹ שֶׁשָּׁתַק מֵאִסּוּר הַבַּת[12], לְפִי שֶׁאָסַר בְּפָרוּשׁ אֲפִלּוּ בַּת הַבַּת, וְשָׁתַק מֵאִסּוּר אֲכִילַת בָּשָׂר בְּחָלָב[13], לְפִי שֶׁאָסַר בְּפָרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּשׁוּלּוֹ; כָּךְ שָׁתַק מִטֻּמְאַת מַשָּׂא בְּמֵת, לְפִי שֶׁטֻּמְאָה בְּפָרוּשׁ אֲפִלּוּ טֻמְאַת אָהֳלוֹ, כָּל שֶׁכֵּן מַשָּׂאוֹ[14].

3) אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. 4) ספרי פרשת חוקת פיסקה קכז. קל־וחומר היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן. 5) הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום עד הערב. 6) שמטמא באוהל ומטמא שבעה ימים. 7) כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין. 8) כמגעו. 9) בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל־וחומר ובמידות אחרות שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ שנלמדה בקל־וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני, והקל־וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. 10) בדרך כלל, מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו

במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבלי וירושלמי - בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל, כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקדים ולהודיע שסברת עצמו הוא אומר. 11) מטומאת משא. 12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י), אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. 13) התורה כתבה שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלחם־משנה שם). 14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד "גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר לאמיתו. מילתא = דבר). וקל־וחומר שכזה, כוחו יפה גם לענין עונש מלקות ומיתה, מה־שאין־כן בקל־וחומר רגיל, שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין = קל־וחומר או בנין אב).

1 **ג. טֻמְאַת מַגָּע הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין**
2 **בְּשְׂאָר הַמְטַמְּאִים, הוּא שֶׁנָּגַע הָאָדָם בִּכְשָׁרוֹ בַּטֻּמְאָה**
3 **עַצְמָהּ[15], בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בִּרְגְלוֹ בֵּין בִּשְׂאָר בְּשָׂרוֹ,**
4 **וַאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹנוֹ[16] - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. וְכֵן נִרְאֶה לִי,**
5 **שֶׁאִם נָגַע בְּצִפָּרְנָיו[17] אוֹ בְּשִׂנָּיו - נִטְמָא. כֵּיוָן שֶׁהֵם**
6 **מְחֻבָּרִים לַגּוּף - הֲרֵי הֵם כַּגּוּף. אֲבָל אִם תָּחַב אָדָם**
7 **טֻמְאָה בְּכוֹשׁ[18] וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל אָדָם טָהוֹר**
8 **וְלֹא נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ מְעֵי שֶׁל**
9 **אִשָּׁה מְלֻמָּטָה וְלֹא נָגְעָה בִּבְשָׂרָהּ[19] - לֹא נִטְמָא**
10 **הַבּוֹלֵעַ מִשּׁוּם מַגָּע זֶה[20], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגְעָה בִּבְשָׂרוֹ,**
11 **שֶׁנְּגִיעַת פְּנִים אֵינָהּ נְגִיעָה[21].**

15) ולא על־ידי דבר אחר. אין זאת־אומרת שאין המת מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא. 16) שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עולא, הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". 17) של הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער בשיניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא. ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו במת - נטמא. 18) פלך. 19) החיצון. 20) כלומר, אינו מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר לקמן בפרק זה הלכה ח. 21) בלשון התלמוד: "טומאת בית הסתרים" (נדה מב, ב).

12 **ד. קְרוּם שֶׁעַל הַמַּכָּה[22] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹר הַבָּשָׂר**
13 **לְעִנְיַן מַגָּע טֻמְאוֹת[23]; וּכְשׁוּת שֶׁעַל הַקָּטָן - אֵינָהּ**
14 **כְּעוֹר הַבָּשָׂר. כֵּיצַד? מִי שֶׁנָּגְעָה טֻמְאָה בִּקְרוּם מַכָּתוֹ**
15 **- נִטְמָא בְּאִלּוּ נָגְעָה בְּעוֹרוֹ; נָגְעָה בַּשֵּׂעָר הַדַּק[24] שֶׁעַל**
16 **בְּשַׂר הַקָּטָן - לֹא נִטְמָא. וְכֵן אָדָם טָמֵא שֶׁהָיְתָה בּוֹ**
17 **מַכָּה וְנָגַע הַטָּהוֹר בִּקְרוּם מַכַּת הַטָּמֵא - נִטְמָא. אִם**
18 **הָיָה קָטָן טָמֵא וְנָגַע הַטָּהוֹר בַּכְּשׁוּת שֶׁלּוֹ - לֹא**
19 **נִטְמָא, בֵּין בִּטֻּמְאַת מֵת בֵּין בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְכֵן**
20 **לִכְלוּכֵי צוֹאָה אוֹ טִיט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדְּבָרִים שֶׁאֵין**
21 **חוֹצְצִין[25] עַל הַגּוּף, וְכֵן גְּלִדֵּי צוֹאָה[26] מִן הַדְּבָרִים**
22 **שֶׁחוֹצְצִין עַל הַגּוּף - אֵינָם כְּעוֹר הַבָּשָׂר לֹא לְטַמֵּא[27]**
23 **וְלֹא לְהִתְטַמֵּא[28].**

22) כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא "גלד" בלשון המשנה. 23) מקוואות פ"ט מ"ד. 24) במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך: שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף־משנה שהמדובר בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש מטמא בין בגדול ובין בקטן. 25) אם טבל ועל בשרו לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו כשירה. 26) חתיכות קטנות ויבשות. 27) אם היו על הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. 28) אם היו על הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות פ"ו ה"ד: "שאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאים ולא מיטמאין חוץ מקרום שעל גבי מכה".

24 **ה. כֵּיצַד שֶׁאָדָם מִתְטַמֵּא בִּנְגִיעָתוֹ בְּטֻמְאָה, כָּךְ**
25 **הַכֵּלִים מִתְטַמְּאִים[29] בִּנְגִיעַת הַטֻּמְאָה בָּהֶן; חוּץ מִכְּלֵי**
26 **חֶרֶס[30], שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ[31], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
27 **בְּהִלְכוֹת כֵּלִים[32]. [וְזֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל בְּטֻמְאָה: כָּל**
28 **הַמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - מְטַמֵּא כֵּלִים, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ**
29 **מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - אֵינוֹ מְטַמֵּא כֵּלִים. וְאֵין אָדָם**
30 **וְכֵלִים מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא מֵאַב הַטֻּמְאָה][33].**

29) כלים פ"א מ"א. 30) שם פ"ב מ"א. 31) אם נכנסה טומאה לתוך הכלי אף־על־פי שלא נגעה בדופנו, אבל אם נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. בברייתא חולין כד, ב דרשו מהכתוב (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו". תוכו, אף־על־פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. 32) פי"ג ה"א. 33) בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבארו במקומם. [בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד־עשר חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

31 **ו. טֻמְאַת מַשָּׂא הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין**
32 **בִּשְׂאָר כָּל הַמְטַמְּאִים בְּמַשָּׂא, הוּא שֶׁיִּשָּׂא הָאָדָם**
33 **הַטֻּמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ. אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינוֹ**
34 **לְבֵינָהּ אֻכֶּבֶן[34], הוֹאִיל וְנָשָׂא - נִטְמָא. וְאֶחָד הַנּוֹשֵׂא**
35 **עַל רֹאשׁוֹ אוֹ עַל יָדוֹ אוֹ עַל שְׂאָר גּוּפוֹ[35]. וְאֶחָד**
36 **הַנּוֹשֵׂא הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָהּ אַחֵר וְהִנִּיחָהּ**
37 **לְמַעְלָה מִזֶּה[36], הוֹאִיל וְנִשֵּׂאת עָלָיו מִכָּל מָקוֹם -**
38 **נִטְמָא. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בְּחוּט אוֹ**
39 **בְּשַׂעָרוֹ, וְתָלָה הַחוּט בְּיָדוֹ וְהִגְבִּיהַּ הַטֻּמְאָה כָּל**
40 **שֶׁהוּא[37] - הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא וְנִטְמָא.**

34) כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה

על האבן. 35) דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "יבקש דעת" אות ו). 36) האדם הנושאה. 37) מן הארץ, כגון שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

1 **ז. מֵסִיט[38] בִּכְלַל נוֹשֵׂא הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא**
2 **- מְטַמֵּא בְּהֶסֵּט[39]. כֵּיצַד? קוֹרָה שֶׁהִיא מֻנַּחַת עַל הַכֹּתֶל**
3 **וְעַל צַדָּהּ מֵת אוֹ נִבְלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָא הַטָּהוֹר לְקָצֵּה**
4 **הַקּוֹרָה הַשֵּׁנִי וֶהֱנִידוֹ, כֵּיוָן שֶׁהֵנִיד אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁבַּקָּצֶה**
5 **הַשֵּׁנִי טָמֵא מֹשׁוּם נוֹשֵׂא. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם מָשַׁךְ**
6 **אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד הָאָרֶץ עַד שֶׁהִגְבִּיהַּ הַטֻּמְאָה אוֹ**
7 **שֶׁגָּרַר הַטֻּמְאָה עַל הָאָרֶץ, שֶׁזֶּה נוֹשֵׂא וַדַּאי. וְזֶה וְכֹל**
8 **כַּיּוֹצֵא בָּהּ[40] הִיא טֻמְאַת הֶסֵּט הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם.**

38) מזיז ואינו נושא. דוגמא - לקמן. 39) בבבא בתרא ט, ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל המטמאים במשא, ובתוספתא אהלות פ"א ה"א אמרו בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. 40) כגון שדפק על השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.

9 **ח. הַנּוֹשֵׂא[41] בְּתוֹךְ בֵּית הַסְּתָרִים[42] - נִטְמָא; שֶׁאַף עַל**
10 **פִּי שֶׁאֵין הַנֶּגְעָה שָׁם נְגִיעָה[43], הַנּוֹשֵׂא שָׁם נוֹשֵׂא**
11 **הוּא. אֶלָּא אִם כֵּן נִבְלַע הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מֵעָיו[44],**
12 **שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִגִּיעָה לְתוֹךְ בִּטְנוֹ אֵינוֹ לֹא נוֹגֵעַ וְלֹא**
13 **נוֹשֵׂא. וְאִם טָבַל - טָהוֹר וְאַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ**
14 **מֵעָיו[45].**

41) נדה מב, ב. 42) ראה למעלה ה"ג. 43) והמגע אינו מטמא. 44) מקוואות פ"ו מ"ח. 45) שם.

15 **ט. אֵין מִתְטַמֵּא[46] בְּמַשָּׂא אֶלָּא הָאָדָם[47] בִּלְבַד, לֹא**
16 **הַכֵּלִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל יָדוֹ עֲשָׂרָה כֵּלִים**
17 **זֶה עַל גַּב זֶה וְהַנִּבְלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן -**
18 **הָאָדָם טָמֵא מֹשׁוּם נוֹשֵׂא נִבְלָה, וְהַכֵּלִים שֶׁעַל יָדוֹ**
19 **כֻּלָּן טְהוֹרִים, חוּץ מִכְּלִי הָעֶלְיוֹן שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה.**
20 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

46) זבים פ"ה מ"ג. 47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על המרכב טהור חוץ מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור חוץ מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים, כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי־אפשר היה לומר "חוץ מן האדם", שהרי בנבילה רק הנושא טמא אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוץ מן המסיט", שהוא טמא גם בנישא. כך יש לבאר כוונת רבינו שם. [הר"ע ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא־אם־כן הסיט, ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה כן].

21 **י. טֻמְאַת אֹהֶל אֵינָהּ בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת אֶלָּא בְּמֵת**
22 **בִּלְבַד[48]. וּבֵין שֶׁהֶאֱהִיל הָאָדָם אוֹ הַכְּלִי[49], אֲפִלּוּ מַחַט**
23 **שֶׁהֶאֱהִילָה עַל הַמֵּת, אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל הַמֵּת עַל הָאָדָם אוֹ**
24 **עַל הַכֵּלִים[50], אוֹ שֶׁהָיָה הַמֵּת עִם הָאָדָם אוֹ עִם**
25 **הַכֵּלִים תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים.**

48) כלים פרק יא משנה ד. 49) אהלות פ"ג מ"א. 50) שם. 51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

26 **יא. וְטֻמְאַת אֹהֶל הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם הוּא שֶׁתְּטַמֵּא**
27 **אוֹתָהּ טֻמְאָה הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים בְּאַחַת מִשָּׁלֹשׁ דְּרָכִים**
28 **אֵלּוּ. אֶחָד הַבָּא כֻּלּוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ[52] הַבָּא מִקְצָתוֹ[53] -**
29 **הֲרֵי זֶה נִטְמָא בְּאֹהֶל. אֲפִלּוּ הִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רֹאשׁוֹ**
30 **אֲצְבְּעוֹתָיו אוֹ חָטְמוֹ[54] לְאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי זֶה נִטְמָא**
31 **כֻּלּוֹ. נָגַע בַּמַּשְׁקוֹף[55] וְצַרְף יָדוֹ[56] עִם הַמַּשְׁקוֹף - נִטְמָא**
32 **כְּאִלּוּ בָּא מִקְצָתוֹ. נָגַע בָּאַסְקֻפָּה[57]: מִטָּפַח וּלְמַטָּה**
33 **קָרוֹב לָאָרֶץ[58] - טָהוֹר[59], וּמִטָּפַח וּלְמַעְלָה - טָמֵא.**
34 **וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדָּבָר זֶה מִדִּבְרֵיהֶם[60].**

52) בין ובין. 53) נזיר מג, א: "כיוון דעייל ידיה איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי חוקת פיסקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. 54) נזיר שם. 55) אהלות פי"ב, מ"ח. 56) ע"י הנגיעה צירף ידו למשקוף (כסף־משנה). 57) בסף בחלק הבולט מחוץ למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אוהל ממש, וכאשר אך הושיט ידו לאוירו - נטמא. 58) במשנה שם אמרו: "מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש רבינו: מטפח ולמטן, היינו הטפח הקרוב לקרקע. ומטפח ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש אחרת. ראה שם). 59) מפני שהוא כקרקע. 60) חכמים גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי שהוא תחת המשקוף.

35 **יב. אֶחָד הַמֵּת מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
36 **מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[61].**

61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שמטמא במגע ומשא.

37 **יג. וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[62]. וְדָבָר זֶה**
38 **קַבָּלָה הוּא[63]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן: כֹּל נֹגֵעַ**
39 **בֶּחָלָל, וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם אֹהֶל. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ**
40 **נַעֲשֶׂה טָמֵא מֵת[64], אֶלָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַע בְּמֵת אוֹ**
41 **נְשָׂאוֹ אוֹ הֶאֱהִיל עָלָיו - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נָגַע. הָא**
42 **לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לִבְהֵמָה[65] שֶׁנָּגְעָה בְּמֵת אוֹ הֶאֱהִילָה**
43 **עָלָיו. וְלֹא בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד, אֶלָּא בְּכָל הַטֻּמְאוֹת**
44 **כֻּלָּן אֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא הַבְּהֵמָה מִתְטַמְּאִין בָּהֶן.**

62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו - פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני שאליהו אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). כסף־משנה. 63) ר' שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא

1 רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). 64) נזיר סא, ב. 65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם נידונים כמו מחיצה המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת), וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

2 **יד. וּמְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כְּזָבִין**
3 **לְכָל דִּבְרֵיהֶן[66]. וְאֵין לְךָ בְּכָל מִינֵי נְפָשׁ[67] מַה**
4 **שֶּׁמִּתְטַמֵּא וְהוּא חַי אוֹ מְטַמֵּא וְהוּא חַי חוּץ מִן**
5 **הָאָדָם בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מִיִּשְׂרָאֵל[68]. אֶחָד גָּדוֹל**
6 **וְאֶחָד קָטָן[69] מִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת. אֲפִלּוּ בְּטֻמְאַת**
7 **הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: אִישׁ[70] אֲשֶׁר יִטְמָא, אֶחָד הָאִישׁ**
8 **וְאֶחָד הַקָּטָן; שֶׁהֲרֵי[71] הוּא אוֹמֵר שָׁם: וְעַל כָּל**
9 **הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם. אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנִּגַּע אוֹ**
10 **נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל עַל הַמֵּת - נִטְמָא, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא**
11 **מֵת. וְהוּא שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה[72]; אֲבָל בֶּן שְׁמוֹנָה[73] - הֲרֵי**
12 **הוּא כְּאֶבֶן[74] וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[75].**

66) נדה לד, א. 67) בעלי חיים. 68) המדובר בכל הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או הכוונה לדין תורה (ראה משנה־למלך). 69) בין גדול ובין קטן. משנה נדה מג, ב. 70) ו"איש" בכל מקום, פירושו גדול. הפיסקא: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר, אע"פ שנאמר. 71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא. 72) תשעה חדשי הריון. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא. 73) שנולד חודש לפני זמנו. 74) אין לו סיכויים להתקיים אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). 75) אף־על־פי שהוא חי.

13 **טו. הַמֵּת[76] אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. אֲפִלּוּ**
14 **מְגֻיָּד[77] אוֹ גּוֹסֵס, אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטוּ בּוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִים[78] -**
15 **אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם**
16 **אֲשֶׁר יָמוּת. נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקְתּוֹ[79] וְרֹב בְּשָׂרָהּ עִמָּהּ, אוֹ**
17 **שֶׁנִּקְרַע כְּדֶרֶךְ מְגַּבּוֹ, אוֹ שֶׁהָתַז רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנֶּחְלַק**
18 **לִשְׁנֵי חֲלָקִים בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁעֲדַיִן הוּא מְרַפְרֵף[80] בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו.**

76) אהלות פ"א מ"ו. 77) מחותך בכמה מקומות, מלשון "גודו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו במשנה מפרש: חתוך או נדקר). 78) וושט וקנה. מימרא של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין קיז, ב (ראה כסף־משנה). 79) כל הדינים שנאמרו כאן עד סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. 80) מניע.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם, כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת, ואצבע יתירה שיש בה עצם, העצמות שהן מטמאות כמת, ושאר העצמות, ומת שהרקיבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מנטף כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית הפרס.

20 **א. הַנֶּפֶל[2], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵיבָרָיו**
21 **בְּגִידִין, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל כְּאָדָם גָּדוֹל**
22 **שֶׁמֵּת; שֶׁנֶּאֱמַר: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם[3]. וְכֵן**
23 **כְּזַיִת[4] מִבְּשַׂר הַמֵּת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ[5] כַּחֶרֶשׂ, מְטַמֵּא**
24 **כְּמֵת שָׁלֵם. וְהַנֶּצֶל[6] בַּבָּשָׂר מְטַמֵּא בִּכְזַיִת. אֵיזֶהוּ**
25 **נֶצֶל? זֶה הַבָּשָׂר שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לְחָה סְרוּחָה. וְהוּא**
26 **שֶׁתִּקְרֹשׁ אוֹתָהּ הַלֵּחָה הַנִּמְצֵאת מִן הַמֵּת. שֶׁאִם**
27 **קָרְשָׁה - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִבְּשָׂרוֹ; וְאִם לֹא קָרְשָׁה -**
28 **אֵינָהּ מְטַמְּאָה, שֶׁמָּא כִּיחוֹ וְנִיעוֹ הוּא.**

2) שנולד מת לפני גמר חדשי הריונו. 3) "לכל" פירושו אפילו נפל. נזיר נ, א. 4) משנה, שם מט, ב. 5) נדה נד, ב. פסק כתנא־קמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. 6) נזיר, שם.

29 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁעוּרִין כֻּלָּם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[7]**
30 **הֵן, אָמְרוּ חֲכָמִים[8]: תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם כְּזַיִת[9],**
31 **וּלְפִיכָךְ שִׁעוּר טֻמְאַת בְּשָׂרוֹ כַּזַּיִת.**

7) עירובין ד, א. 8) נתנו טעם לדבר. 9) "ספרי" זוטא.

32 **ג. אֵיבָר שֶׁנִּחְתַּךְ מִן הָאָדָם הַחַי - הֲרֵי הוּא כְּמֵת**
33 **שָׁלֵם, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[10]. אֲפִלּוּ אֵיבָר**
34 **קָטָן שֶׁל בֶּן יוֹמוֹ. שֶׁהָאֵיבָרִים אֵין לָהֶם שִׁעוּר[11].**
35 **שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב;**
36 **וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁהֵיךְ חֲלַל חֶרֶב כְּדֵיךְ חֲלַל אֶבֶן אוֹ חֲלַל**
37 **שְׁאָר דְּבָרִים[12]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא זֶה**
38 **אֶלָּא לְטַמֵּא נוֹגֵעַ בְּאֵיבָר שֶׁפָּלְטָתּוּ הַחֶרֶב[13]. בַּמֶּה**
39 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] כְּשֶׁהָיָה הָאֵיבָר שָׁלֵם כִּבְרִיָּתוֹ,**
40 **בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם -**
41 **עֶצֶם שֶׁהוּא כְּאָדָם[15]: מַה אָּדָם - בָּשָׂר וְגִידִים**
42 **וַעֲצָמוֹת, אַף אֵיבָר מִן הַחַי - עַד שֶׁיִּהְיֶה כִּבְרִיָּתוֹ,**
43 **בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת[16]. אֲבָל הַכְּלָיָא וְהַלָּשׁוֹן וְכֵיוֹצֵא**
44 **בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר כִּפְנֵי עַצְמָן, הוֹאִיל וְאֵין**
45 **בָּהֶן עֶצֶם - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַבָּשָׂר. חָסַר מִן הָעֶצֶם**
46 **שֶׁל אֵיבָר כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הָאֵיבָר כֻּלּוֹ טָהוֹר[17]. חָסַר**
47 **מִבְּשָׂרוֹ: אִם נִשְׁאַר עָלָיו בָּשָׂר שֶׁרָאוּי לַעֲלוֹת בּוֹ**
48 **אֲרוּכָה בְּחַי[18] וְיִתְרַפֵּא וְיִשָּׁלֵם - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
49 **וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[19]; וְאִם לָאו - מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**
50 **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[20]. וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי[21] -**
51 **טָהוֹר. וְכֵן עֶצֶם בְּלֹא בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי - טָהוֹר.**

10) אהלות פ"ב מ"א. 11) ה'כסף משנה' מציין את המקור באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא.

ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור כמותי. 12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? 13) נזיר נג, ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו "מפי השמועה", כלומר קבלה בידי חכמים איש מפי איש לדרוש כך, ובכן עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), וב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכז, הסמיכו דין זה מן "או בעצם"). 14) 'ספרי' שם. 15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז): "או בעצם", ואף־על־פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו דוחה את הדרשה של ה'ספרי' לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. 16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. [ויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע]. 17) ואף־על־פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שמטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. 18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארוכה ויתרפא. 19) כלים פ"א מ"ה. 20) שם. 21) עדיות פ"ו מ"ג.

1 **ד. אֵיבָר[22] הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**
2 **וּבְאֹהֶל כְּמֵת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם כִּבְרִיָּתוֹ, בָּשָׂר**
3 **וְגִידִים וַעֲצָמוֹת. חָסַר עַצְמוֹ, אִם נִשְׁאַר עָלָיו בָּשָׂר**
4 **כְּזַיִת - מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם[23]. חָסַר הַבָּשָׂר וְלֹא חָסַר**
5 **הָעֶצֶם[24]: אִם נִשְׁאַר עָלָיו כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה בְּחַי -**
6 **מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם לָאו - הֲרֵי הוּא כְּשָׂאָר**
7 **עַצְמוֹת הַמֵּתִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן הַבָּשָׂר[25].**

22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לדברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). 23) מפני הבשר. ראה באות הקודמת. 24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. 25) ודינן יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא ובאוהל: 2. אם חסר מן הבשר ונשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר שלא נתלש – מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה – מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף־על־פי שיש באבר כזית בשר – אינו מטמא כלל. ב) אבר מן המת: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הבשר ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש – מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית – מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר – מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הבשר (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

8 **ה. מֹחַ[26] שִׁבְתּוֹךְ הָעֶצֶם - הֲרֵי הוּא מַעֲלֶה אֲרוּכָה**
9 **מְבַחוּץ[27]. לְפִיכָךְ, קוֹלִית[28] הַמֵּת, וְהוּא עֶצֶם הַסָּתוּם**
10 **מִשְּׁנֵי קְצוֹתָיו, אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מֹחַ כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה**
11 **- הֲרֵי זֶה כְּמֵת שָׁלֵם. הָיָה בָּהּ מֹחַ הַמִּתְנַדְנֵד[29], אִם**
12 **יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁהָעֶצֶם סָתוּם מִכָּל צְדָדָיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת[30]**
14 **וְעוֹלָה[31], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33]. שֶׁהַמֹּחַ**
15 **כְּבָשָׂר לְכָל דָּבָר[34].**

26) כרבי יוחנן ואביי, חולין קכה, א. 27) המוח שבפנים גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. 28) עצם הירך העגולה. 29) מנותק מן העצם בפנים ומתנדנד. 30) פורצת דרך העצם. 31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. 32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. 33) לקמן פ"ז. 34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

16 **ו. הָאֵיבָר[35] וְהַבָּשָׂר הַמְדֻלְדָּלִים[36] בָּאָדָם, וְאַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת - טְהוֹרִים. מֵת הָאָדָם -**
18 **הֲרֵי הַבָּשָׂר טָהוֹר[37], וְהָאֵיבָר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן**
19 **הַחַי[38] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַמֵּת. מַה בֵּין**
20 **אֵיבָר מִן הַחַי לְאֵיבָר מִן הַמֵּת? אֵיבָר מִן הַחַי, בָּשָׂר**
21 **הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ[39] וְעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - טְהוֹרִים[40];**
22 **וְאֵיבָר מִן הַמֵּת, בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ**
23 **מִמֶּנּוּ - כְּמִפְרָשִׁים מִן הַמֵּת הַשָּׁלֵם וּמְטַמְּאִין**
24 **בְּשִׁעוּרָן[41].**

35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. 36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם יכולים להתרפאות ולהידבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). 37) "מיתה עושה ניפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. 38) שדינו נתבאר בה"ב. 39) עדויות פ"ו מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. 40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לט): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתת החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. 41) שיתבאר לקמן.

25 **ז. וּבֵין אֵיבָר מִן הַחַי בֵּין אֵיבָר מִן הַמֵּת אֵין לָהֶן**
26 **שִׁעוּר[42]. אָמְרוּ חֲכָמִים[43]: מָאתַיִם שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים**
27 **אֵיבָרִים יֵשׁ בְּאִישׁ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בָּשָׂר וְגִידִים**
28 **וְעֶצֶם, וְאֵין הַשְּׁנַיִם מִן הַמִּנְיָן[44]; וּבְאִשָּׁה[45] מָאתַיִם**
29 **וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים. כָּל אֵיבָר מֵהֶן שֶׁפֵּרַשׁ כִּבְרִיָּתוֹ[46], בֵּין**
30 **מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל;**
31 **חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה אֵיבָרִים יְתֵרוֹת שֶׁבְּאִשָּׁה[47], שֶׁאֵינָן**

מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל. וְכֵן אֶצְבַּע יְתֵרָה[48] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם וְאֵין בָּהּ צִפָּרֶן: אִם נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד[49] - עוֹלָה לְמִנְיַן רֹב הָאֵיבָרִים[50]; וְאִם אֵינָהּ נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד - מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[51], וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[52]. וְאִם הָיָה בָּהּ צִפָּרֶן - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָאֵיבָרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל אֶצְבַּע שֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת? גְּזֵרָה מִשּׁוּם הַנִּסְפֶּרֶת. וְלָמָּה לֹא טִמְּאוּהָ בְּאֹהֶל? עָשׂוּ לָהּ הֶכֵּר, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָהּ מִדִּבְרֵיהֶם מְשׁוּם גְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל טֻמְאָתָהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[53].

42) אהלות פ"א מ"ז. 43) שם מ"ח, פירוט מפורש של כל האיברים. 44) אהלות פ"ג מ"ג. 45) בכורות מה, א. מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר: דלתות (לא קבע מספרן); רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאום (שם), במה נחלקו? איזה חלקי הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע סובר שהדלתות עיקר וצירים טפלים להן, ובא רבי עקיבא והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסיונם של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על רבי אליעזר ורבי יהושע, ותירצו מה שתירצו. ורבינו קיבל דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח, ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיהת רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל התנאים. [ואפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הצירים כאבר אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא ('קרית ספר')]. 46) בשלימותו, בשר גידים ועצמות. 47) רב בבכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה). 48) אצבע ששית. נדה מט, ב. 49) עומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות. 50) דיני רוב האיברים, מבוארים לקמן בה"ח. 51) אף־על־פי שהעצם פחותה מכשעורה. 52) ואם העצם שבה היא כשעורה – טומאתה דין תורה. 53) שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

ח. עַצְמוֹת הַמֵּת[54] שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר, אִם נִכְּרֶת בָּהֶן צוּרַת עֲצָמוֹת[55] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל כְּמֵת שָׁלֵם, שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהֶם עֶצֶם אָדָם[56]. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲצָמוֹת שֶׁהֵן מְטַמְּאִין כְּמֵת: הַשִּׁדְרָה, וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וְרֹב בְּנָיָנוֹ, וְרֹב מִנְיָנוֹ. הַשִּׁדְרָה כֵּיצַד?[57] שִׁדְרָה שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם חָסְרָה אַחַת מִשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה חֻלְיוֹת - הֲרֵי הִיא כְּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. הַגֻּלְגֹּלֶת כֵּיצַד? גֻּלְגֹּלֶת שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמֵת; וְאִם חָסְרָה כְּסֶלַע[58] - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. הָיוּ בָהּ נְקָבִים קְטַנִּים כֻּלָּם מְצָטְרְפִין לְכִסְלַע. כָּל בְּנָיָנוֹ[59] שֶׁל אָדָם הוּא שְׁתֵּי הַשּׁוֹקַיִם וְהַיְרֵכַיִם וְהַצְּלָעוֹת וְהַשִּׁדְרָה. וְרֹב בְּנָיָנוֹ שֶׁל מֵת - הֲרֵי הוּא כְּמֵת שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּגוֹן שְׁתֵּי שׁוֹקָיו וְיֶרֶךְ אַחַת[60]. וְאִם חָסַר רֹב בְּנָיָנוֹ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. רֹב מִנְיָנוֹ כֵּיצַד? רֹב מִנְיַן עֲצָמוֹת. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵאָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים עֶצֶם[61] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵת שָׁלֵם. הָיוּ מֵאָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר עֲצָמוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אָדָם זֶה יָתֵר בְּאֵיבָרָיו אוֹ חָסֵר בְּאֵיבָרָיו - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ אֶלָּא עַל מִנְיַן רֹב כָּל אָדָם; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אֶצְבַּע שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִפָּרֶן אוֹ שֶׁהָיְתָה נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד, שֶׁהִיא עוֹלָה לַמִּנְיָן[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[63].

54) אהלות פ"ב מ"א. 55) כלומר, שלא הרקיבו. ראה לקמן הי"א. 56) כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע... במת או בעצם אדם או בקבר", ואף־על־פי שהכתוב מדבר בנגיעה, למדו ממנו ב'ספרי' לענין טומאת אוהל מפני ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם" מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כותב רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", ייחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, אז יהיה דינו כדין המת בכללו. 57) מכאן, שהשדרה לבדה, וכן הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב, א - שאלו אם כוונת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת, ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת מדעת עצמנו). 58) מטבע רומית של כסף בתקופת המשנה. 59) תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. 60) שם: בכורות מה, א. והוא־הדין לשתי ירכות ושוק אחד (תוספתא). 61) רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. 62) ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248 היינו: 125. 63) למעלה בה"ז. ראה אות מד.

ט. שְׁאָר עַצְמוֹת הַמֵּת שֶׁאֵין בָּהֶן רֹב מִנְיָן וְלֹא רֹב בְּנָיָן, וְלֹא שִׁדְרָה שְׁלֵמָה וְלֹא גֻּלְגֹּלֶת שְׁלֵמָה, אִם הָיָה בָּהֶן רֹבַע הַקֶּבֶ[64] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִים כְּמֵת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[65]. הָיוּ פָּחוֹת מֵרֹבַע, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה - מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[66].

64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. 65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית־הלל בעדיות פ"א

מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרובע המנין או מרובע הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית־הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רובע מנין ורובע בנין, אבל הן מן רובע המנין או רובע הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאינן" מרובע (ראה כסף־משנה). 66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

1 **י. הָיָה עֶצֶם אֶחָד, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ רֹבַע - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא**
2 **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. טֻמְאַת עֶצֶם אֶחָד**
3 **הֶלְכָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם,**
4 **לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[67]: אֲפִלּוּ עֶצֶם כְּשְׂעוֹרָה מְטַמֵּא**
5 **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וּלְפִי שֶׁטֻּמְאָתוֹ הֲלָכָה, הֲרֵי הוּא דִּין**
6 **תּוֹרָה[68] וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

67) פירוש, הלכה היא מפי השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. 68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנזיר מט, ב – אומרת, שהנזיר מגלח על עצם כשעורה.

7 **יא. מֵת[69] שֶׁהִרְקִיבוּ עַצְמוֹתָיו בַּקֶּבֶר וְנַעֲשׂוּ רָקָב -**
8 **מְלֹא חָפְנַיִם[70] מֵאוֹתוֹ רָקָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[71]**
9 **כְּמֵת; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע, לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְגַע**
10 **בְּכֻלּוֹ[72], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד. וַאֲפִלּוּ גִּבְּלוּ בְּמַיִם -**
11 **אֵינוֹ חִבּוּר[73].**

69) אהלות פ"ב מ"ב. 70) במשנה נאמר: "מלא תרווד". ובנזיר נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י: בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף־משנה). 71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. 72) רק בפירורים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). 73) משנה, אהלות שם.

12 **יב. דַּם הַמֵּת[74] מְטַמֵּא כְּמֵת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְנֶאֱמַר: כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ.**
14 **וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? רְבִיעִית[75]. אֲפִלּוּ תַּמְצִית הַדָּם[76], כָּל**
15 **זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַדְמוּמִית מְטַמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת.**

74) שם. 75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה. 76) דם שנקרש, נשאר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פז, ב: "צללתא דדמא".

16 **יג. דַּם הַחַי, אֲפִלּוּ דַּם נְחִירָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר כָּל**
17 **זְמַן שֶׁהוּא חַי. נִתְעָרֵב[77] הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בְּאַחֵרוֹנָה**
18 **סָמוּךְ לְמִיתָה עִם הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁמֵּת, וְכָל**
19 **הַתַּעֲרוֹבוֹת רְבִיעִית, וְאֵין יָדוּעַ כַּמָּה יָצָא מֵחַיִּים**
20 **וְכַמָּה יָצָא אַחַר מִיתָה, אֲפִלּוּ חֲצִי רְבִיעִית מֵחַיִּים**
21 **וְחֲצִיָּהּ אַחַר מִיתָה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא דַּם תְּבוּסָה,**
22 **וּמְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְמַגָּע וּבְאֹהֶל, אֶלָּא שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵי**
23 **סוֹפְרִים[78].**

77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. 78) נדה סב, ב.

24 **יד. הָרוּג[79] שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל הַמִּטָּה וְדָמוֹ מְנַטֵּף**
25 **כְּשֶׁהוּא חַי וְיוֹרֵד לְגֶמָּא, וּמֵת וַהֲרֵי הַדָּם מְנַטֵּף אַחַר**
26 **מוֹתוֹ וְיוֹרֵד לְאוֹתָהּ גֶּמָּא - הֲרֵי כָּל הַדָּם שֶׁבָּהּ טָהוֹר;**
27 **שֶׁטִּפָּה טִפָּה רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה[80] בְּטֹלָה בַּדָּם שֶׁיָּצָא**
28 **מֵחַיִּים. יָצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בִּלְבַד, וְסָפֵק כֻּלָּהּ**
29 **מֵחַיִּים סָפֵק כֻּלָּהּ לְאַחַר מִיתָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק טֻמְאָה**
30 **כִּשְׁאָר הַסְּפֵקוֹת, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא,**
31 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[81].**

79) שם עא, א. 80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים – בטלה ברוב, וכשנפלה השניה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. 81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

32 **טו. הַקֶּבֶר[82] כָּל זְמַן שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
33 **וּבְאֹהֶל כְּמֵת, דִּין תּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם**
34 **אָדָם אוֹ בְקֶבֶר. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּגַגּוֹ שֶׁל קֶבֶר אוֹ הַנּוֹגֵעַ**
35 **בְּכָתְלָיו[83]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּנוּי[84] וְסָתוּם[85] וְאַחַר כָּךְ**
36 **יִהְיֶה כֻּלּוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל. אֲבָל הַמַּעֲמִיד כֵּלִים**
37 **אוֹ אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּצִדֵּי הַמֵּת, וְכִסָּה עֲלֵיהֶן**
38 **מִלְמַעְלָה בִּכְלִים אוֹ בַּאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - זֶה הַכִּסּוּי**
39 **הַמֻּטָּל מִלְמַעְלָה נִקְרָא[86] גּוֹלֵל, וְאֵלּוּ הַצְּדָדִין**
40 **הַמַּעֲמִידִין אֶת הַגּוֹלֵל שֶׁהוּא נִשְׁעָן עֲלֵיהֶן נִקְרָאִין**
41 **דּוֹפֵק; וּשְׁנֵיהֶם, הַגּוֹלֵל אוֹ הַדּוֹפֵק, מְטַמְּאִין בְּמַגָּע**
42 **וּבְאֹהֶל כְּקֶבֶר, וְטֻמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן**
43 **מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[87]. לְפִיכָךְ, אִם גָּרַר הַגּוֹלֵל בַּחֲבָלִים[88]**
44 **עַד שֶׁכִּסָּה בּוֹ אֶת הַמֵּת אוֹ גְּרָרוֹ אוֹ שְׁמָטוֹ מֵעַל הַמֵּת,**
45 **אוֹ שֶׁגָּרַר הַדּוֹפֵק עַד שֶׁהֶעֱמִיד עָלָיו הַגּוֹלֵל אוֹ שְׁמָטוֹ**
46 **בַּחֲבָלִים מִתַּחַת הַגּוֹלֵל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[89]. וּדְבָרִים**
47 **שֶׁסּוֹמְכִין אֶת הַדּוֹפֵק[90], וְהֵם הַנִּקְרָאִין דּוֹפֵק דּוֹפְקִין**
48 **- הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[91].**

82) אהלות פ"ז מ"א. 83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. 84) בידי אדם. 85) ואם הוא פתוח טפח על טפח, הטומאה יוצאת דרך הפתח. 86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום־טוב' שם). 87) רבינו בפירושו למשנה הנ"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל־וחומר מנבילה, לא גזרו בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים

מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. 88) ולא נגע בו. 89) האדם שגרר את הגולל. 90) מצדדיו. 91) משנה, שם.

1 **טז. שָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וְאָבְדוּ עַצְמוֹת הַמֵּת**
2 **בַּעֲפָרָהּ[92] - הֲיֵה הַנִּקְרֵאת בֵּית הַפְּרָס. וַעֲפָרָהּ מְטַמֵּא**
3 **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה, וְאֵינָהּ**
4 **מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וְכֵן כָּל אַרְצוֹת הָעַמִּים עֲפָרָן מְטַמֵּא**
5 **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שֶׁאֵין נִזְהָרִין בָּהֶן.**
6 **וְטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס וְאֶרֶץ הָעַמִּים[93] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
7 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[94].**

92) אהלות פי"ח מ"ב. ראה לקמן פ"י. 93) שבת יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו טומאה על ארץ העמים. 94) לקמן פ"ט הי"ב.

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאוהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באוהל, כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

8 **א. אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל: הַמֵּת, אֲפִלּוּ**
9 **נֶפֶל שֶׁלֹּא נִתְקַשְּׁרוּ אֵיבָרָיו בְּגִידִין. וּכְזַיִת מִבְּשַׂר**
10 **הַמֵּת, וּכְזַיִת נֶצֶל. וְאֵיבָר מִן הַחַי וְאֵיבָר מִן הַמֵּת**
11 **שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְהַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וְרֹב**
12 **בִּנְיָנוֹ וְרֹב מִנְיָנוֹ. וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל**
13 **פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָן וְלֹא רֹב מִנְיָן. וּרְבִיעִית דַּם**
14 **תְּבוּסָה[2]. הַכֹּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה.**

2) דם המטפטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

15 **ב. וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵין מְטַמְּאִין**
16 **בְּאֹהֶל: אֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחָסַר בְּשָׂרוֹ וְאֵין בּוֹ לְהַעֲלוֹת**
17 **אַרוּכָה[3]. וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֶׁחָסַר בְּשָׂרוֹ אוֹ עַצְמוֹ וְלֹא**
18 **נִשְׁאַר בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה[4] אוֹ שֶׁחָסַר הָעֶצֶם**
19 **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה.**
20 **וְהַשִּׁדְרָה שֶׁחָסְרָה וְאֵין בָּהּ רֹבַע עֲצָמוֹת. וְהַגֻּלְגֹּלֶת**
21 **שֶׁחָסְרָה וְאֵין בָּהּ רֹבַע עֲצָמוֹת. וְעֶצֶם אֲפִלּוּ כְּשְׁעוֹרָה.**
22 **וְאֶרֶץ הָעַמִּים. וּבֵית הַפְּרָס. הַכֹּל שָׁבַע[5].**

3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. 4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה - אינו מטמא באוהל. 5) מנה שמונה פרטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאין עליו, נמנו כדבר אחד.

23 **ג. הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּקֶבֶר**
24 **וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. הָרָקָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל**
25 **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע. טֻמְאַת רֹבַע עֲצָמוֹת בְּאֹהֶל,**
26 **וְטֻמְאַת רְבִיעִית דָּם, וְטֻמְאַת אֵיבָר שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר**
27 **כָּרָאוּי, בֵּין מִן הַמֵּת[6] בֵּין מִן הַחַי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁכֻּלָּן**
28 **טֻמְאָתָן אֵינָן דִּין תּוֹרָה; שֶׁהֲרֵי אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ**
29 **עֲלֵיהֶן[7], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְזִירוּת[8], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן**
30 **עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל טָמֵא בְּטֻמְאָה שֶׁל תּוֹרָה חַיָּב**
31 **עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁכָּל טֻמְאָה**
32 **מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - אֵינָהּ דִּין תּוֹרָה.**

6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן - כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. 7) ובנזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנזיר מגלח עליהן. 8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

33 **ד. אֵין רָקָב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל**
34 **שַׁיִשׁ אוֹ שֶׁל זְכוּכִית[9] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם.**
35 **חָסַר מִמֶּנּוּ אֵיבָר אוֹ שֶׁנִּקַּבֵּר בִּכְסוּתוֹ אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל**
36 **עֵץ אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - אֵין רָקָבוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁרָקָב**
37 **הַכְּסוּת אוֹ רָקָב הָעֵץ אוֹ חֲלוֹדַת הַמַּתֶּכֶת תִּתְעָרֵב**
38 **בְּרָקָב גְּוָיָתוֹ. וְרָקָב הַמְטַמֵּא שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ[10] עָפָר כָּל**
39 **שֶׁהוּא - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[11]. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא**
40 **לְמֵת בִּלְבַד, אֲבָל הָרוֹג אֵין לוֹ רָקָב.**

9) אין חלודה שולטת בזכוכית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). 10) אחר שנעשה רקב. 11) תערובת לפני שירדה לו טומאת רקב - מעכבת, אבל תערובת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

41 **ה. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ**
42 **צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ, אוֹ שֶׁקָּבְרוּ אִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת**
43 **וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין לָהֶם רָקָב[12].**

12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר.

44 **ו. טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד**
45 **שֶׁיַּרְקִיב מֵאֵלָיו.**

46 **ז. טְחָנוֹ כֻּלּוֹ וְהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיַּרְקִיב, אוֹ שֶׁהִרְקִיב**
47 **מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי וּמֵת וְהִרְקִיב כֻּלּוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק,**
48 **וְאִם נִטְמָא לְמֻלָּא חֻפָּנַיִם מֵרָקָב זֶה - הֲרֵי זֶה טָמֵא**
49 **בְּסָפֵק.**

50 **ח. מְלֹא חֻפָּנַיִם וָעוֹד מֵעָפָר הַנִּמְצָא תַּחַת הַמֵּת אוֹ**
51 **מֵעָפָר הַנִּמְצָא בְּקֶבֶר, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבוֹ, אִם הוּא**
52 **רָקָב שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָפָר שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ**
53 **בִּנְצָל הַמֵּת וְדָמוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[13],**
54 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בְּמִלֹּא חֻפָּנַיִם וָעוֹד מְלֹא חֻפָּנַיִם רָקָב[14].**
55 **וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף זוֹ טֻמְאָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרווד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרווד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרווד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרווד ועוד. [והמבי"ט בקרית ספר כותב, שמדאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. 14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמא רקב הוא שמטמא בשיעור מלוא חפניים במשא ובאוהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.

1 **ט. הַמֵּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשָׁלְדּוֹ קַיֶּמֶת[15], וְהוּא הַשִּׁדְרָה**
2 **וְהַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם. וְאֵין צָרִיךְ**
3 **לוֹמַר אִם נֶחֱרַךְ[16]. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה**
4 **צוּרַת הַבְּנִיתוֹ - טָהוֹר. וְכֵן שָׁפִיר[17] מֻרְקָם[18] שֶׁטָּרְפוּ**
5 **בַּמַּיִם[19] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נִתְבַּלְבְּלָה צוּרָתוֹ.**

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה. 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

6 **י. בְּשֵׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרַךְ וְנַעֲשָׂה כְּקֶמַח[20] - טָהוֹר. וְכֵן**
7 **אֵפֶר הַשְּׂרוּפִין - טָהוֹר. וְכֵן הַתּוֹלָעִים הַנֶּהֱוִין מִבְּשַׂר**
8 **הַמֵּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים - טְהוֹרִין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ,**
9 **שֶׁהַמַּחַ בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין בִּנְבֵלָה**
10 **וָשֶׁרֶץ.**

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה כקמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה כקמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

11 **יא. עוֹר הָאָדָם - כִּבְשָׂרוֹ. וְאִם עִבְּדוֹ כָּל צָרְכּוֹ אוֹ**
12 **הִלֵּךְ בּוֹ כְּדֵי עֲבוֹדָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה[21].**
13 **אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם מְטַמֵּא בִּכְזַיִת כִּבְשַׂר הַמֵּת. גְּזֵרָה**
14 **שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל בְּנֵי אָדָם לְעַבּוּד עוֹרוֹת הָאָדָם**
15 **וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן[22].**

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. 22) בגמרא שם: "גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

16 **יב. עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם כְּשֶׁיִּוָּלֵד, בֵּין**
17 **שֶׁהָיָה חַי וְאִמּוֹ חַיָּה בֵּין שֶׁנּוֹלַד מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה -**
18 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ פֶּרֶשׂ אוֹ צוֹאָה וְקִיא**
19 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

20 **יג. כֹּל שֶׁבַּמֵּת טָמֵא, חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם וְהַשֵּׂעָר**
21 **וְהַצִּפָּרֶן[23], הוֹאִיל וְגִזְעָן מַחֲלִיף[24]. וּבִשְׂעַת חִבּוּרָן -**
22 **הַכֹּל טָמֵא. כֵּיצַד? הַמֵּת בַּחוּץ וּשְׂעָרוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת -**
23 **נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ[25] בְּשֵׂעָרוֹ אוֹ בְּשִׁנָּיו**
24 **אוֹ בְּצִפָּרְנָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - נִטְמָא. שְׂעָרוֹ הָעוֹמֵד**
25 **לְהִגָּזֵז[26] וְצִפָּרְנָיו הָעוֹמְדִים לְהִנָּטֵל, הוֹאִיל וְהֵן**
26 **עוֹמְדִין לְהִנָּטֵל יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק. לְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן -**
27 **הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא. כָּל מַשְׁקֶה[27] הַיּוֹצֵא מִן הַמֵּתִים**
28 **- טָהוֹר[28], חוּץ מִדָּמוֹ. וְכָל מַרְאֵה דָמִים מִן הַמֵּת -**
29 **טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עַל מַשְׁקֵה**
30 **הַמֵּת כְּדֶרֶךְ שֶׁגָּזְרוּ עַל מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִכָּל**
31 **הַטְּמֵאִין? מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּת הַכֹּל בְּדֵלִין מִמֶּנּוּ, לֹא גָּזְרוּ**
32 **עַל מַשְׁקָיו.**

23) אחר שפירשו מן המת. 24) נידה נה, א. פירוש, אם ניטלו יש להם חליפים שאחרים צומחים במקומם. בשניים, - שמקצתן אינן חוזרות וצומחות - נאמר שם בגמרא טעם אחר; מפני שלא נבראו עימו. 25) נזיר נא, א. דין זה יוצא מאיבעיה של חזקיה שם בשערו העומד להיגלח, ומשמע שאם אינו עומד להיגלח - טמא. 26) לפני שמת עמדו להיגזז. 27) דבר נוזל. 28) ואף על פי שנוזלים היוצאים מטומאות אחרות טמאים.

33 **יד. כָּבֵד שֶׁנִּמּוֹחָה מְטַמְּאָה בִּרְבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
34 **כְּדַם נִקְפָּה. דַּם קָטָן שֶׁיָּצָא כֻּלּוֹ, אִם אֵין בּוֹ רְבִיעִית**
35 **- טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל דָּם שֶׁבּוֹ[29].**

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא. בתוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב מניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

36 **טו. וְאֵלּוּ אִם חָסְרוּ כָּל שֶׁהוּא - טְהוֹרִים: רְבִיעִית**
37 **דָּם, וְעֶצֶם כְּשִׁעוֹרָה, וּכְזַיִת בָּשָׂר, וּכְזַיִת נֵצֶל, וּמְלֹא**
38 **חָפְנַיִם רָקָב, וְאֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחָסַר מֵעַצְמוֹ כָּל**
39 **שֶׁהוּא.**

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין רביעית דם, ושדרה שנגמרה, וגולגולת של שני מתים, כל טומאות שבמת אם מצטרפין, ועצם כשעורה שנתחלקה לשנים, רובע עצמות שנרקבו, וכזית מן המת שחתכו לחלקים ודבקו, ושדרה שנגמרו רוב חוליות שבה, כל המטמאין באוהל שנחלקו והכניסן בתוך הבית, מלא חפנים רקב שנתפזר בתוך הבית, דם שנשפך באויר ודם שנבלע בכסות, וכיצד משערין אותה, המגע והמשא והאוהל שלשה שמות הם.

40 **א. רְבִיעִית דָּם[2] הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים - טְהוֹרָה, עַד**
41 **שֶׁתִּהְיֶה כָּל הָרְבִיעִית מִמֵּת אֶחָד. שִׁדְרָה שֶׁנִּגְמְרָה**
42 **מִשְּׁנֵי מֵתִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מִקְצָת הַחֻלְיוֹת מֵאֶחָד**
43 **וְתַשְׁלוּמָן מִמֵּת אַחֵר, וְכֵן הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל שְׁנֵי מֵתִים[3],**
44 **וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִשְּׁנֵי מֵתִים, וְאֵיבָר מִן הַמֵּת מִשְּׁנֵי**

מֵתִים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, אֶלָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4], כְּשְׁאָר כָּל עֲצָמוֹת.

2) כל הדינים שבהלכה זו שנויים במחלוקת באהלות פ"ב מ"ו, ורבינו פסק בכולם כחכמים. 3) חלק אחד ממת זה. והחלק השני, המשלים את החסר, בא ממת אחר. 4) אם יש בהן כשעורה.

ב. אֵיבָר[5] מִן הַחַי מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים - טָהוֹר. אֲפִלּוּ מֵאִישׁ אֶחָד, אִם נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם[6] - טָהוֹר[7].

5) שם. 6) וחזר וחיברם. 7) כתנא־קמא שם. והטעם, מפני "שאין חיבורי אדם חיבור" (שם פ"ג מ"ד). פירוש, חיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור לטומאה.

ג. כְּזַיִת[8] בָּשָׂר מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּכְזַיִת גֶּצֶל מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּמִלֹּא חָפְנַיִם רָקָב מִשְּׁנֵי מֵתִים[9] שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ רָקָב[10] - הֲרֵי אֵלּוּ מְצָטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת גֶּצֶל מְצָטָרְפִין זֶה עִם זֶה[11]. וּשְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת שֶׁבְּמֵת אֵין מְצָטָרְפִין זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׁווּ בִּשְׁעוּרֵיהֶן.

8) תוספתא אהלות פ"ד ה"ג. 9) שלא נקברו יחד (ראה למעלה פ"ג ה"ח). 10) לפי התנאים שנתבארו למעלה בפ"ג. 11) שם, ניצל דינו כבשר, ומטמא בכזית כבשר.

ד. עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה[12] שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם - מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[13]. וְכֵן רֹבַע[14] עֲצָמוֹת מֵת אֶחָד שֶׁנִּדַּקְדְּקוּ[15] וְאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה - מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל[16] כְּאִלּוּ לֹא נִדַּקְדְּקוּ.

12) אהלות פ"ב מ"ז, כר' עקיבא. 13) במשנה כתוב סתם: ר' עקיבא מטמא, ורבינו מפרש שמטמא במשא בלבד, אבל לא במגע כמו רקב (למעלה פ"ג ה"ג) וכזית מן המת שבהלכה הבאה (ראה להלן אות יט). 14) שם, כחכמים. 15) נשברו לחלקים דקים. 16) וכל־שכן שמטמא במשא, אבל לא במגע. [המלה "וכן" מתפרשת ככה: כמו שעצם כשעורה שנחלקה מטמאה כלפני חלוקתה, היינו במשא, כך רובע עצמות שמטמא באוהל, אין החלוקה גורעת מחומר טומאתו לטמא באוהל. אבל במגע אינו מטמא, מפני שאי־אפשר ליגע בכולן].

ה. כְּזַיִת מִן הַמֵּת שֶׁחָתְכוּ לַחֲלָקִים וְרִדְּדוּ[17] וְדִבְּקוּ - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא[18], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע[19] קְצָתוֹ[20] אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

17) דפק עליהם בדבר קשה, ועל־ידי הדפיקות נתחברו החלקים. 18) כמו ברובע עצמות. 19) כמו עצם כשעורה שנחלק ורובע עצמות שנדקדקו. ולשלשתם נימוק אחד, מפני שאינו נוגע בכל השיעור, אבל נושא הוא את כל השיעור וגם מאהיל על כולו. 20) משמע, שאם נגע בבת אחת בכל חלקי הכזית - טמא. וזה כדעת חכמים במשנה אהלות פ"ג, א. ומובן שגם בעצם כשעורה שנחלק - הדין כך.

ו. כְּזַיִת חֵלֶב[21] שֶׁלֹּם שֶׁהִתִּיכוֹ - טָמֵא[22]. הָיָה מְפֹרָד וְהִתִּיכוֹ - טָהוֹר[23].

21) נזיר נ, ב. 22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. 23) לפני ההתכה פרחה טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

ז. שִׁדְרָה[24] שֶׁנִּגְרְרוּ מִמֶּנָּה רֹב חֻלְיוֹת שְׁלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְדָּהּ קַיֶּמֶת - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וּכְזֶמֶן שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַקֶּבֶר, אֲפִלּוּ מְשֻׁבֶּרֶת, אֲפִלּוּ מְכֻתֶּתֶת[25] - מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר מְצָרְפָהּ.

24) נזיר נב, א. 25) לחלקים דקים.

ח. כָּל הַמְּטַמְּאִין[26] בְּאֹהֶל שֶׁנִּתְחַלְּקוּ וְהִכְנִיסָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הָאֹהֶל מְצָרְפָן וּמְטַמְּאִין בְּאֹהֶל.

26) כחכמים במשנה אהלות פ"ג, א.

ט. עֶצֶם[27] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר בִּידֵי שָׁמַיִם, וְהִכְנִיס מִקְצָתוֹ[28] לִפְנִים מִן הַבַּיִת - נִטְמָא הַבַּיִת. שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶם כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים בָּשָׂר, וְהִכְנִיס מִקְצָתָן לִפְנִים - הַבַּיִת טְמֵא. וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר תָּחוּב בָּעֲצָמוֹת בִּידֵי אָדָם - הַבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

27) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 28) אפילו מקצת העצם, מפני שהוא מחובר בידי שמים, הרי הוא כאילו נכנס כולו. וכל־שכן אם הכניס מקצת הבשר, שהבשר גורם לטומאת אהל ולא העצם.

י. מְלֹא חָפְנַיִם[29] רָקָב שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טְמֵאָה[30].

29) משנה אהלות פ"ג, ב. 30) כחכמים

יא. רְבִיעִית דָּם[31] שֶׁנִּבְלְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טָהוֹר לְהַבָּא[32], וְכֹל שֶׁהָיָה בּוֹ בָּעֵת שֶׁנִּבְלְעָה[33] הָרְבִיעִית בָּאָרֶץ טָמֵא.

31) נידה סב, ב. 32) אחר שנבלעה. 33) נראה, שאפילו נבלעה מקצת הרביעית ולא נשאר כשיעור רביעית - טהור.

יב. כְּזַיִת[34] מִן הַמֵּת שֶׁאָבַד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּבִקֵּשׁ וְלֹא נִמְצָא - הַבַּיִת טָהוֹר[35]. וְלִכְשֶׁיִּמָּצֵא - הַבַּיִת טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ[36] מֵעֵת שֶׁאָבַד עַד שֶׁנִּמְצָא.

34) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 35) אנו אומרים שחתול או עכבר אכלו. (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). 36) ואין אנו אומרים שזה בשר אחר.

יג. רְבִיעִית דָּם[37] שֶׁנִּשְׁפַּךְ בָּאֲוִיר[38], אִם קָרֵשׁ[39] אוֹ שֶׁהָיָה בְּמָקוֹם אַשְׁבֵּרֶן[40], וְהוּא הַמָּקוֹם הַנָּמוּךְ כְּמוֹ גֻּמָּא, וְהָאֹהֶל הַמַּאֲהִיל עַל מִקְצָתוֹ - נִטְמָא. נִשְׁפַּךְ עַל הָאַסְקֻפָּה בְּמוֹרָד[41], בֵּין לִפְנִים בֵּין לַחוּץ[42] - הַבַּיִת טְהוֹרָה[43], שֶׁהֲרֵי לֹא נָח הַדָּם עַל הָאַסְקֻפָּה. וְאִם הָיְתָה הָאַסְקֻפָּה אַשְׁבֵּרֶן אוֹ שֶׁקָּרַשׁ הַדָּם עָלֶיהָ - הַבַּיִת טְמֵאָה[44]. רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בְּכִסּוּת[45]: אִם

21) נזיר נ, ב. 22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. 23) לפני ההתכה פרחה טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

1 מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם - הֲרֵי זוֹ הַכְסוּת
2 מְתְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל; וְאִם לָאו - אֵינָהּ
3 מִתְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, וַהֲרֵי הִיא כִּכְסוּת שֶׁנִּגְעָה בְּמֵת;
4 שֶׁכָּל הַבְּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת - טָהוֹר. כֵּיצַד[46]
5 מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ?[47] מְכַבְּסִין אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמֵבִיא מַיִם
6 כְּמִדָּתָן[48] וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם; אִם הָיָה מַרְאֵיהֶן
7 שָׁוֶה אוֹ שֶׁהָיָה מֵי הַכְּבוּס אָדֹם יוֹתֵר מִמֵּי הַמֶּזֶג -
8 בְּיָדוּעַ שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה רְבִיעִית[49].

37) אהלות פ"ג מ"ג. 38) פירוש, במקום שאין על גביו אוהל (תוספות יום טוב ותפארת ישראל שם). 39) במקום שנפל. 40) שהוא מכונס בתוך גומא. 41) שהאסקופה משופעת. 42) בין שהשיפוע הוא כלפי פנים, ובין אם הוא כלפי חוץ. 43) ואף־על־פי שסופו של הדם להגיע לבית דרך השיפוע, טהור הבית כל זמן שלא הגיע, שהשיפוע אינו מחבר (במשנה: "הקטפרס"). ואף־על־פי שבשר או עצמות שנחלקו מטמאים באוהל (ראה למעלה ה"ד וה"ה), דם אינו מטמא אלא במחובר. והראב"ד בהשגותיו כאן מפרש טעמו של דבר: רביעית דם מטמא מפני שדם נקרא נפש, ונפש היא רביעית דם מחובר (שיעור הדם בגופו של קטן), ולא כשהוא מחולק. 44) אפילו מקצתו מחוץ למשקוף, כי האוהל מטמא אף־על־פי שהוא מאהיל רק על חלק מן הטומאה. 45) שם משנה ב. 46) תוספתא שם פ"ד ה"ד. 47) לקבוע אם יוצאת רביעית דם. 48) ככמות המים לפני הכיבוס. 49) ולכאורה אפשר לקבוע באופן יותר פשוט אם יצא רביעית או לא. אפשר למדוד את המים אחרי הכביסה, ולראות אם יש בתערובות רביעית יותר ממה שהיה לפני הכיבוס, אולם אין לסמוך על כך, מפני שנשאר מים בכסות, ובמקומם יצא דם, ולפיכך לא גדלה כמות מי הכיבוס ברביעית. אבל כשמשערים במראה, אנו אומרים כשם שנשארו מים בכסות, כך נשאר דם באותו יחס.

9 יד. הַמַּשָּׂא[50] וְהַמַּגָּע וְהָאֹהֶל שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵם, וְכֹל
10 שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד מִצְטָרֵף וּמְטַמֵּא, וּמִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת
11 אֵינוֹ מִצְטָרֵף וְטָהוֹר. כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בִּכְשֶׁנֵּי חֲצָאֵי
12 זֵיתִים אוֹ שֶׁנָּשָׂא שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּבַת אַחַת, אוֹ
13 שֶׁהֶאֱהִיל עַל כְּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עַל חֲצִי
14 זַיִת וַחֲצִי זַיִת אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה הוּא וַחֲצִי
15 זַיִת תַּחַת הָאֹהֶל וְהֶאֱהִיל בְּמִקְצָת גּוּפוֹ עַל חֲצִי זַיִת
16 אַחֵר אוֹ הֶאֱהִיל חֲצִי זַיִת עַל מִקְצָתוֹ - הַכֹּל טְמֵאִים,
17 מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ[51] בַּחֲצִי זַיִת אוֹ
18 הַנּוֹשֵׂא חֲצִי זַיִת וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי
19 זַיִת אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו חֲצִי זַיִת אַחֵר אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל
20 הוּא עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר, וְכֵן הַנּוֹשֵׂא[52] כַּחֲצִי זַיִת וְנָגַע
21 בַּחֲצִי זַיִת אַחֵר - הַכֹּל טְהוֹרִים; שֶׁאֵין הַמַּגָּע מִצְטָרֵף
22 עִם הַמַּשָּׂא לֹא בְּמֵת וְלֹא בְּשְׂאָר טֻמְאוֹת, וְלֹא הַמַּגָּע
23 מִצְטָרֵף עִם הָאֹהֶל, וְלֹא הָאֹהֶל מִצְטָרֵף עִם הַמַּשָּׂא,
24 [לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֵׁם אֶחָד].

50) שם פ"ג מ"א. פסק כחכמים. 51) במשנה שם, יש לכאורה סתירה בדין זה בין רישא לסיפא, ועמדו על זה בגמרא חולין קכה, ב, ותירצו שברישא המדובר בטומאה רצוצה (טומאה הנמצאת במקום סתום, ואין במקומה חלל טפח - נקראת טומאה רצוצה) והלכה למשה מסיני, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ולפיכך המאהיל עליה כאילו נוגע בה. וברור שרבינו מדבר בטומאה שאינה רצוצה. 52) ולא נגע בו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המתטמאים מחמת המת, אדם או כלים. ואדם שנטמא במת ונגע בכלים, כלים שנטמאו במת במגע או באהל, וכלים בכלים או אדם בכלים, כלי חרס אם נעשה אב הטומאה, וכלל גדול בטומאה הנקרא אב, וראשון שני ושלישי והנקרא טמא מת או ולד, ואבות טומאה של דברי סופרים, האוהל עצמו המאהיל על הטומאה, ואי זה אוהל מאהיל, היוצא מן העץ אם מתטמא באוהל, ובגדים הנוגעים במת אם מטמאין באוהל, המת אם מטמא משכב ומושב מתחתיו ועל גביו.

25 א. כָּל הַמִּתְטַמְּאִין[2] מֵחֲמַת הַמֵּת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים,
26 טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה. כֵּיצַד? אָדָם אוֹ כְּלִי שֶׁנָּגַע
27 בִּדְבָרִים שֶׁמְּטַמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַגָּע[3], אוֹ שֶׁנִּטְמָא
28 בְּאֹהֶל מִדְּבָרִים שֶׁמְּטַמְּאִין בְּאֹהֶל, וְכֵן אָדָם
29 שֶׁנָּשָׂא דְּבָרִים שֶׁמְּטַמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַשָּׂא - הַכֹּל
30 טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל
31 וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים[4].

2) מגע ואוהל מפורשים בתורה שמטמאים טומאת שבעה, ומשא למדנו מנבילה בקל־וחומר. ראה למעלה פ"א ה"א־ב. 3) נמנו למעלה פ"ג. 4) מכתוב זה למדנו שאוהל המת מטמא טומאת שבעה, ולא הוברר למה לא הביא גם את הכתוב במגע (במדבר יט, יא): הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. [ואולי, מפני שב'ספרי' אמרו, שטומאת מגע אפשר ללמוד בקל־וחומר מאוהל, מצא רבינו כמיותר להביא גם את הכתוב במגע].

32 ב. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְכֵלִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶן אָדָם זֶה -
33 טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם
34 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם[6]. אֲבָל אָדָם שֶׁנָּגַע בְּאָדָם
35 שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו
36 בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן נוֹגֵעַ בַּמֵּת[7] - הֲרֵי זֶה
37 הַשֵּׁנִי טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
38 תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב[9]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי
39 סוֹפְרִים, הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת וְנָגַע בְּאָדָם אַחֵר וַעֲדַיִן הוּא
40 מְחֻבָּר בַּמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּכְאִלּוּ
41 נָגַע זֶה הַשֵּׁנִי בַּמֵּת עַצְמוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
42 לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[10]; אֲבָל לְנָזִיר וּלְעוֹשֶׂה פֶּסַח[11],
43 בֵּין בְּשְׁעַת חִבּוּר בֵּין אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא
44 טֻמְאַת עֶרֶב, כְּדִין תּוֹרָה.

5) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (שם טז): "בחלל חרב",

חרב הרי הוא כחלל. כלומר, מה חלל אבי אבות הטומאה, אף החרב שנגעה בו - כך. ודעת רבינו שלאו דוקא חרב, אלא כל הכלים, ואפילו כלי עץ ודומיהם, דינם כך חוץ מכלי חרס (ראה לקמן ה"ג), ובגמרא שם למדו מכאן גם על כלי הנוגע באב הטומאה שמקבל דרגת הטומאה של מטמאו, והוא טמא שבעה ימים. אולם רבינו כאן מביא דרשה אחרת לכלי שנטמא באב הטומאה. ויבואר להלן ה"ג. 6) ונשמע שאין לבגדים טהרה לפני היום השביעי. 7) זה נקרא בגמרא טומאה בחיבורין. 8) בנזיר מא, ב -אמר רבי ינאי, שאין הנזיר מגלח על טומאה בחיבורין. ופירשו שם הטעם, מפני שאינה מן התורה. ומכאן למד רבינו, שאינה מטמאה שבעה. (אמנם בעבודה זרה לז, ב - למדו טומאה בחיבורין מן המקרא, אבל רבינו סובר שהמסקנה של רבא שם מבטלת את הלימוד הזה (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס)). ראה באות הבאה. 9) לפני־זה כתוב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומפרש רבינו שלדעת רבא שם, סופו של הפסוק (והנפש הנוגעת תטמא עד הערב) הוא פירוש למה שנאמר לפניו, ולא כמו שרצו לפרש (במס' עבודה זרה, שם) "יטמא" היינו שבעת ימים, "והנפש הנוגעת", כלומר השלישי, טמא טומאת ערב. 10) אסור לו לאכול תרומה וקדשים. 11) נזיר מא, ב. פירוש, אם נטמא נזיר בטומאת חיבורי אדם, אינו מגלח ואינו סותר את ימי נזרו אלא ממשיך כאילו לא נטמא. ואדם שנטמא בחיבורין בערב פסח, אינו נדחה לפסח שני אלא עושה פסחו בו ביום כמו טמא שרץ (ראה הל' קרבן פסח פ"ו ה"א־ב).

1 **ג. כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בְּאֹהֶל - הֲרֵי**
2 **הֵן לַנּוֹגֵעַ בָּהֶן כְּנוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ: מָה הַמֵּת מְטַמֵּא**
3 **הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טֻמְאַת שִׁבְעָה; אַף**
4 **כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, הֵם וְהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁיִּגַּע**
5 **בָּהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[12]. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ**
6 **בְּמֵת[13]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַחֶרֶב בַּמֵּת. וְהוּא**
7 **הַדִּין לִשְׁאָר כֵּלִים, בֵּין כְּלֵי מַתָּכוֹת בֵּין כְּלֵי שֶׁטַח[14]**
8 **וּבְגָדִים[15]. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר[16]: כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ**
9 **בֶּחָלָל. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁזֶּה יָרָה חֵץ וְהָרַג אוֹ**
10 **זָרַק אֶבֶן וְהָרַג נִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים? אֶלָּא הוֹרֵג נֶפֶשׁ**
11 **בְּחֶרֶב וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, שֶׁנִּטְמָא בִּנְגִיעָתוֹ בַּכְּלִי שֶׁהָרַג בּוֹ,**
12 **שֶׁחֲרֵי נָגַע הַכְּלִי בַּמֵּת. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הַכֵּלִים הַנּוֹגְעִין**
13 **בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בִּכְלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת שֶׁטְּמֵאִים טֻמְאַת**
14 **שִׁבְעָה? שֶׁחֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם**
15 **הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם[17]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל אָדָם הַטָּמֵא**
16 **טֻמְאַת שִׁבְעָה מְטַמֵּא בְּגָדִים טֻמְאַת שִׁבְעָה.**

12) רבינו כפל שלוש פעמים את המונח "נגיעה" להדגיש ולומר לך, שטומאה זו מטמאת רק בנגיעה, אבל לא באוהל ובמשא. ראה לקמן ה"ט. 13) דין כלים שנגעו במת עצמו, למדנו ממקרא זה. אבל כלים שנגעו באדם שנטמא במת, למד רבינו למעלה בתחילת ה"ב מהכתוב "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי", ע"פ ה'ספרי' חוקת, פיסקה קל. 14) כלים שמתטהרים ע"י שטיפה במי מקווה. 15) אבל לא כלי חרס (ראה לקמן ה"ו). 16) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכז. 17) נתבאר למעלה ה"ב, ובהלכה זו.

17 **ד. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[18]: אָדָם שֶׁנָּגַע בְּמֵת, וְאָדָם בְּאָדָם**
18 **אַחֵר - הָרִאשׁוֹן טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַשֵּׁנִי טֻמְאַת**
19 **עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְכֵלִים בַּכֵּלִים - שְׁנֵיהֶם**
20 **טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה[19]; אֲבָל הַשְּׁלִישִׁי, בֵּין אָדָם בֵּין**
21 **כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְאָדָם**
22 **בַּכֵּלִים, וְכֵלִים בָּאָדָם - שְׁלִשְׁתָּן טְמֵאִין טֻמְאַת**
23 **שִׁבְעָה[20]; וְהָרְבִיעִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת**
24 **עֶרֶב.**

18) אהלות פ"א מ"א־ג. 19) אבל יש הבדל ביניהם, הראשונים נעשים אבי אבות הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם טומאת שבעה כמו המת עצמו. אבל הכלים השניים הם אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם, בין אדם ובין כלים, טומאת ערב בלבד. 20) שכלים הנוגעים באדם שהוא אב הטומאה, נעשו כמותו (משנה, שם). אבל כלים שנגעו בכלים שהם אב הטומאה - נעשו ראשון.

25 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[22];**
26 **אֲבָל לְחַיֵּב כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ עַל אֲכִילַת**
27 **קָדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַשְּׁנַיִם בִּלְבַד: הָרִאשׁוֹן**
28 **שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע בּוֹ, כְּדִין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
29 **וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ[23] הַטָּמֵא יִטְמָא; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּכְלִים**
30 **שֶׁנָּגְעוּ בְּאָדָם אוֹ הַנּוֹגֵעַ בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בִּכְלִים שֶׁנָּגְעוּ**
31 **בְּמֵת - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[24].**
32 **שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה - אֵינָן**
33 **דִּין תּוֹרָה[25], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה אֶלָּא זֶה**
34 **שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת שֶׁהוּא אָב, וְהַשֵּׁנִי הַנּוֹגֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא**
35 **רִאשׁוֹן, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים.**

21) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"ד. 22) פירוש, למנות ראשון לטומאה ושני לטומאה, עד רביעי בקדשים (ראה הלכה ט). ב'ירושלמי' שם אמרו: רבי יוחנן בשם רבי ינאי, וכולהון תורה הן אצל תרומה, אבל על ביאת מקדש אינו חייב אלא על שני שנגע בראשון. ורבי אבין בר חייא ב'ירושלמי' שם חולק על רבי יוחנן, ודעתו שגם באדם שנגע באדם פטור, ורבינו פסק כרבי יוחנן. (נאמרו פירושים שונים בדברי ה'ירושלמי' הזה (ראה 'פני משה' ו'חזון איש'), אולם דברי רבינו מתפרשים יפה לפי הכסף־משנה). 23) פירוש, בזה שנגע במת עצמו. 24) אף־על־פי שנגע באב הטומאה ונטמא. 25) פ"ג הט"ו.

36 **ו. כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁנָּגַע בְּמֵת[26] אוֹ שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּאֹהֶל -**
37 **טָמֵא. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא [לֹא אָדָם] וְלֹא כְּלִי חֶרֶשׂ אַחֵר**
38 **וְלֹא שְׂאָר כֵּלִים[27]; שְׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ נַעֲשֶׂה אַב**
39 **הַטֻּמְאָה לְעוֹלָם[28], לֹא בְּמֵת וְלֹא בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְזֶה**
40 **דִּין תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבָּלָה.**

26) כל הדינים שאינם מפורשים ממש בתורה, אלא נדרשו מן הכתובים - נקראים לפעמים בפי רבינו 'דברי סופרים',

ובורוב הענינים דינם כדיני תורה, אבל על ביאת מקדש אין חייבים כרת אלא בטומאה המפורשת בתורה (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 27) פירוש, אם אוירו נגע במת. ביארנו כבר, שכלי חרס אינו מיטמא מדופנו החיצון אלא מבפנים. 28) אלא אוכלין ומשקין בלבד. כלים פ"ח מ"ד. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, שנינו: "יכול (יכול אני לפרש) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס, תלמוד־לומר "מכל האוכל", אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס, ואין הכלים מיטמאים באויר כלי חרס". ומכאן למדנו שכלים אינם מקבלים טומאה מוולד הטומאה (רש"י פסחים כ, ב).

1 **ז. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[29] בְּטֻמְאוֹת: כָּל אַב הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא**
2 **אָדָם וּמְטַמֵּא בְּגָדִים וְכֵלִים, בֵּין כְּלֵי מַתָּכוֹת בֵּין כְּלֵי**
3 **שֶׁטַח בֵּין כְּלֵי חֶרֶשׂ. וְכָל הַמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים**
4 **בְּנִגְיעָה - הֲרֵי זֶה אַב הַטֻּמְאָה. וְכָל וָלָד הַטֻּמְאוֹת**
5 **מְטַמֵּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְכֵלִים,**
6 **לֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ וְלֹא שְׂאָר כֵּלִים וּבְגָדִים.**

29) עירובין קד, ב. ראה ה"ח.

7 **ח. כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאָב הוּא הַנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְהַנּוֹגֵעַ**
8 **בְּרִאשׁוֹן נִקְרָא שֵׁנִי, וְהַנּוֹגֵעַ בְּשֵׁנִי נִקְרָא שְׁלִישִׁי,**
9 **וְהַנּוֹגֵעַ בִּשְׁלִישִׁי נִקְרָא רְבִיעִי. וְהָרִאשׁוֹן וְשֶׁלְּמַטָּה**
10 **מִמֶּנּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין וְלַד הַטֻּמְאָה[30].**

30) ב"ק ב, ב. "אבות הטומאות וכו', תולדותיהם לאו (אינם) כיוצא בהם, דאילו (שהרי) אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדה - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים אינו מטמא".

11 **ט. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת[31] טֻמְאַת שִׁבְעָה, בֵּין**
12 **אָדָם בֵּין כֵּלִים, הוּא הַנִּקְרָא טְמֵא מֵת. וְהוּא אָב**
13 **מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה וְטֻמְאַת**
14 **קָדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32], כְּדֵי לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ רִאשׁוֹן**
15 **וְשֵׁנִי, וּכְדֵי לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע כְּשְׁאָר אָבוֹת**
16 **הַטֻּמְאוֹת[33]. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[34].**

31) בגמרא פסחים יד, א - פירשו מה שאמרו במשנה שם "ולד הטומאה", הכוונה לשני לטומאה. 32) למעלה ה"ה. 33) כלים פ"א מ"א. 34) שם. והוא־הדין שאינו מטמא באוהל (ראה למעלה ה"ג). במשנה מדובר גם בטומאות אחרות שאין בהן טומאת אוהל כלל, ולפיכך לא הזכירה אוהל, ורבינו דרכו לנקוט לשון המשנה.

17 **י. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת[35] טֻמְאַת עֶרֶב הוּא וְלַד**
18 **הַטֻּמְאָה[36], וְהוּא הָרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[37]. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה**
19 **הָרְבִיעִי מִן הַמֵּת רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38],**
20 **לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.**

35) מכוח טומאתו של המת. 36) וכל אב הטומאה טמא שבעה. 37) והנוגע בו נעשה שני. 38) למעלה ה"ד.

21 **יא. אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַגַּע אֶרֶץ הָעַמִּים וּבֵית**
22 **הַפְּרָס אוֹ בְּמַשָּׂאן, אוֹ בְּמַגַּע דַּם תְּבוּסָה וְגוֹלֵל וְדוֹפֵק**
23 **אוֹ בְּאָהֳלָן[39], וְכֵן אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַשָּׂא דַּם תְּבוּסָה[40]**
24 **- הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן אָבוֹת טֻמְאוֹת שֶׁל**
25 **דִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן בְּגָדִים הַמִּתְטַמְּאִין מֵחֲמַת אֵלּוּ**
26 **טֻמְאַת שִׁבְעָה - כֻּלָּן אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵי**
27 **סוֹפְרִים.**

39) של גולל ודופק שאינם מטמאים במשא אלא במגע ובאוהל (ראה למעלה פ"ג ה"ג). 40) לא נתברר למה לא כלל משא דם תבוסה עם דיני בית הפרס וארץ הגויים, ולמה הפסיק בין מגעו ומשאו.

28 **יב. הָאֹהֶל עַצְמוֹ[41] הַמַּאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, אַף עַל פִּי**
29 **שֶׁלֹּא נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - הֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה**
30 **מִן הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא כִּבְגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת; שֶׁנֶּאֱמַר:**
31 **וְהַזֶּה עַל הָאֹהֶל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה**
32 **הָאֹהֶל בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ כְּלִי עֵץ[42] אוֹ עוֹר, אֶחָד עוֹר**
33 **בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין הַמַּתָּרִין לָאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין**
34 **לָאֲכִילָה[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן -**
35 **אֵין קָרוּי אֹהֶל אֶלָּא אָרוּג וְעוֹר כַּמִּשְׁכָּן. אֲבָל אִם הָיָה**
36 **הָאֹהֶל נְסָרִין שֶׁל עֵץ, כְּגוֹן הַתִּקְרָה וְהַמַּחֲצֶלֶת וְכַיּוֹצֵא**
37 **בָּהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה עֶצֶם אוֹ שֶׁל מַתָּכוֹת[44] - הֲרֵי זֶה**
38 **טָהוֹר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הָיָה בִּנְיָן - שֶׁהוּא**
39 **טָהוֹר. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַבַּיִת טָמֵא - אֵינוֹ אֶלָּא**
40 **אָדָם וְכֵלִים שֶׁבְּכָל הַבַּיִת. וְאֵין לְךָ יוֹצֵא מִן הָעֵץ**
41 **שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא הַפִּשְׁתָּן בִּלְבַד[45].**

41) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכט: "בא הכתוב ולימד על האוהל שהוא מקבל טומאה", אפילו הוא קבוע בקרקע. 42) פירוש, פשתן שנקרא עץ, שנאמר (יהושע ב, ו): "ותטמנם בפשתי העץ" (גמרא שבת כז, ב). [כך פירוש הכסף־משנה. ולפי זה, המילה "כלי" פירושה פשתן ארוג, ומה שאמר בגד או שק, הכוונה לדברים שאינם גדלים מן האדמה כגון צמר. והמבי"ט ב'קרית ספר' אינו גורס את המילים "או כלי עץ"). 43) שם כח, א. 44) שאינם כלים ואינם מקבלים טומאה כלל, או שהם כלים אבל קבעם בקרקע לאוהל, וביטלו מתורת כלים (ראה 'תוספות' שבת כז, ב ד"ה ואין). 45) להוציא קנבוס וכותנה וכדומה. ומדובר בקבוע לקרקע, אבל אם אינם קבועים - מיטמאים ככל הכלים המאהילים על הטומאה.

42 **יג. בְּגָדִים[46] הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמֵת**
43 **לְטַמֵּא אֲחֵרִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינָן כְּמֵת**
44 **לְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא. שֶׁהַמַּשָּׂא לְמֵת עַצְמוֹ אֵינוֹ**
45 **מִפֹּרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47]; וּבְטֻמְאַת אֹהֶל הוּא אוֹמֵר:**
46 **אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל[48]. לְפִיכָךְ, הַנּוֹשֵׂא בְּגָדִים שֶׁנָּגְעוּ**
47 **בְּמֵת וְלֹא נָגַע בָּהֶן, וְכָל הַמַּאֲהִיל עֲלֵיהֶן אוֹ**
48 **שֶׁהֶאֱהִילוּ עָלָיו אוֹ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּאֹהֶל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.**
49 **וְכֵן הָאָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים - הֲרֵי**
50 **הֵן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין טָמֵא מֵת טָמֵא[49] אֶלָּא בְּמַגָּע**
51 **בִּלְבַד.**

46) נתבאר בה"ג. 47) פ"א ה"ב. ודיו במת עצמו, אבל אין למדים ממנו לנוגע במת. 48) הוא מטמא אוהלים, ולא הנוגע בו. 49) בכת"י תימן: מטמא.

1 **יד. הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא[50] מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב מִתַּחְתָּיו[51] וְלֹא**
2 **מַדָּף מֵעַל גַּבָּיו[52], אֶלָּא אֶחָד כְּלִי שֶׁיִּגַּע בַּמֵּת מִצַּדּוֹ**
3 **אוֹ שֶׁהָיָה תַּחְתָּיו אוֹ עַל גַּבָּיו. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה בְּגָדִים**
4 **זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְהַמֵּת לְמַעְלָה, וַעֲשָׂרָה בְּגָדִים אֲחֵרִים**
5 **עַל גַּבּוֹ מִלְמַעְלָה: בֶּגֶד הַנּוֹגֵעַ בּוֹ וְהַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע**
6 **בַּבֶּגֶד שֶׁנָּגַע בּוֹ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה[53],**
7 **וְהַשְּׁלִישִׁי - טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, בֵּין שֶׁל מַעְלָה בֵּין**
8 **שֶׁל מַטָּה, וְהָרְבִיעִי וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַטָּה וּמִן הָרְבִיעִי**
9 **וּלְמַעְלָה - כֻּלָּן טְהוֹרִין[54]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטֻמְאֵי**
10 **מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[55]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
11 **אֲמוּרִים שֶׁכָּל הַבְּגָדִים אוֹ הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו וְשֶׁל**
12 **מַעְלָה מְמֻנּוּ טְהוֹרִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם טֻמְאָה**
13 **רְצוּפָה[56] וְלֹא טֻמְאַת אֹהֶל, אוֹ שֶׁהָיָה מַבְדִּיל בֵּינוֹ**
14 **וּבֵין הַכֵּלִים אֶבֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.**

50) זבים פ"ד מ"ו: "זה חומר במבמת, שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו וכו' ועל גביו מדף, מה שאין המת מטמא". 51) אם הוא יושב או שוכב על כמה בגדים המונחים זה על גב זה, דינו כדין נוגע, כמבואר למטה, ואינו מטמא אלא הבגד שנגע בו והבגד שנגע בבגד זה, אבל בזב כולם טמאים שבעה. 52) בגדים המונחים עליו. בזב, כולם – אפילו אלה שלא נגע בהם – טמאים ומטמאים אוכלין ומשקין, ונקרא "מדף", מלשון "ריחו נודף" שמרגישים בו מרחוק, וכן גם זה מטמא מרחוק. 53) ראה למעלה ה"ד. 54) שם. 55) בהל' מטמאי משכב ומושב. 56) טומאה שאין במקומה חלל טפח, נקראת "טומאה רצוצה", כלומר לחוצה, מלשון הכתוב (דברים כח, לג): "והיית רק עשוק ורצוץ", ודיניה יבוארו לקמן בפרק שביעי.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר עצמות הדג ועורו וירוקה שעל פני המים וכיוצא ממה שבים שעשה מהם כלים, כלי גללים אבנים ואדמה וכלי עץ העשוי לנחת, כלי חרס המוקף צמיד פתיל, והעושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה, ארון שהוא חקוק בסלע והניח בו המת וכסהו הגולל, מערה שקבר בתוכה וחצר לפני המערה.

15 **א. עַצְמוֹת הַדָּג[2] וְעוֹרוֹ, הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כֵּלִים - אֵינָן**
16 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּלָל, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
17 **סוֹפְרִים. וְכֵן יְרוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם[3] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.**
18 **שֶׁכָּל מַה שֶּׁבַּיָּם - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
19 **כֵּלִים. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה אֹהֶל מֵעוֹר הַדָּג אוֹ מִצֶּמֶר**
20 **שֶׁגִּדֵּל בַּיָּם - אֵין עַצְמוֹ שֶׁל אֹהֶל זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה,**
21 **אַף עַל פִּי שֶׁמֵּבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה**
22 **תַּחְתָּיו כְּשְׁאָר אֹהָלִים[4].**

2) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ט שנינו: "יכול אף עורות שבים יהיו טמאים וכו' תלמוד לומר "או בגד", מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ". 3) כעין צמר ירקרק הגדל על דופני הספינה המתעכבת ימים רבים במקום אחד. דין זה למד רבינו מהמשנה שם שנאמר בה: כל שבים טהור. 4) הכתוב מיעט את שבים לעניין טומאת עצמו בלבד, אבל לא להבאת טומאה, והרי גם בית קבוע אינו מיטמא ומביא את הטומאה.

23 **ב. כְּלֵי גְלָלִים[5] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - אֵינָן**
24 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
25 **בֵּין טֻמְאַת מֵת בֵּין שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת. וְכֵן כְּלֵי עֵץ**
26 **הָעֲשׂוּיִי לְנַחַת[6], כְּגוֹן הַתֵּבָה[7] וְהַמִּגְדָּל וְהַכַּוֶּרֶת, שֶׁהֵן**
27 **מַחֲזִיקִין אַרְבָּעִים סְאָה[8] בְּלַח[9] וְיִהְיֶה לָהֶם שׁוּלַיִם[10] -**
28 **אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּלָל[11] לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא**
29 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין כְּלֵי עֵץ הַבָּא**
30 **בְּמִדָּה.**

5) רבינו שם מפרש רפש בקר מעורב בעפר. 6) להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. 7) ארון גדול. כלים פרק ט"ו משנה א. 8) מכילה עשרים וארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. 9) "שהם כוריים ביבש" (לשון המשנה). שיערו חכמים, שהגודש המתקבץ למעלה מן שפת הכלי מחזיק כחצי הכמות שבתוך הכלי ולפיכך כלי המחזיק 40 סאה בלח, שאין לו גודש, שווה למידה מחזיקה שני כורים (כור = 30 סאה) ביבש. 10) רחבים וישרים מבחוץ, שהכלי יכול לעמוד עליהם, למעט שוליים עגולים או מחודדים. 11) בחגיגה כו, ב למדו דין זה מהיקש לשק, שנאמר בתורה (ויקרא יא, לב) "כלי עץ או בגד או עור או שק" וגו', ודרשו: מה שק מיטלטל מלא וריקם, אף כל מיטלטל מלא וריקם, ואלה הכלים הגדולים אינם מיטלטלים מלא.

31 **ג. כְּלֵי עֵץ - פְּשׁוּטֵיהֶם[12] טְהוֹרִים, וּמְקַבְּלֵיהֶם[13]**
32 **טְמֵאִים. כְּלֵי חֶרֶשׂ - פְּשׁוּטֵיהֶן טְהוֹרִין, וּמְקַבְּלֵיהֶן**
33 **טְמֵאִין. וְאֵינָן טְמֵאִין אֶלָּא מֵאֲוִירָן[14] אוֹ בְּהֶסֵּט**
34 **הַזָּב[15]. אֲפִלּוּ נָגַע כְּלִי חֶרֶשׂ בְּמֵת מִגַּבּוֹ - אֵינוֹ**
35 **מִתְטַמֵּא[16]. וְאִם נִכְנְסָה טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת בַּאֲוִירוֹ**
36 **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעָה בּוֹ - נִטְמָא. הָיָה כְּלִי חֶרֶשׂ**
37 **עִם הַמֵּת בָּאֹהֶל - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה נִכְנְסָה**
38 **בַּאֲוִירוֹ. וְאִם הָיָה מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הוּא וּמַה**
39 **שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה; שֶׁאֵין טֻמְאָה**
40 **נִכְנְסָה לוֹ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ וּבְהֶסֵּט הַזָּב[17], שֶׁהֲרֵי הוּא**
41 **כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּכֻלּוֹ[18].**

12) שאין להם בית קיבול. 13) [במשנה שם נאמר דין זה גם בכלי עצם, בכלי עור ובכלי זכוכית ולא הוברר למה השמיטם רבינו]. גם זה נלמד מהיקש לשק שיש לו בית קיבול. 14) אם נגעה הטומאה באווירו של הכלי ואף על פי שלא נגעה בדופן הכלי. בחולין כד, ב דרשו דיני טומאת כלי חרס מן המקרא. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו

תשבורו" ואפילו הכלי - כולם טמאים. למדנו מזה, שאוויר כלי חרס מטמא אוכלים שבתוכו אפילו בלא נגיעה. וטומאת הכלי למדנו בגזירה שווה מטומאת מה שבתוכו. 15) אם זב הזיז את הכלי ממקומו. בתורת כהנים פרשת מצורע (פרשתא ג, הלכה ב) דרשו את הכתוב (שם טו, יב): "וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר" מגע שהוא ככולו, פירוש הזזה ממקומו שהזב מזיז את כל הכלי מה שאין כן בנגיעה בלי הזזה שהוא נוגע רק בחלק מן הכלי. ושם הלכה א למדו גם שאפילו זב, שטומאתו חמורה, אינו מטמא כלי חרס מגבו אלא מאווירו, וזב בלבד מטמא בהיסט, אבל לא טומאות אחרות (שבת סג, ב). 16) חולין שם, למדו זה מהמקרא (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו". 17) כאילו הזיזו הזב. 18) כאילו נגע גם באווירו, שהרי הזיזו.

1 **ד. הָעוֹשֶׂה גוֹלֵל מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן**
2 **שֶׁהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי הַקֶּבֶר אֶבֶן אוֹ כְּלִי אֲדָמָה אוֹ כְּלִי עֵץ**
3 **הַבָּא בְּמִדָּה אוֹ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמְקֻף צָמִיד פָּתִיל אוֹ עוֹר**
4 **הַדָּג וְעַצְמוֹ וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן טָמֵא טֻמְאַת**
5 **שִׁבְעָה מְשׁוּם נוֹגֵעַ בְּגוֹלֵל. וְאִם פָּרְשׁוּ מִלְּהְיוֹת גוֹלֵל**
6 **אוֹ שֶׁהֵסִיר אֶת הַמֵּת מִתַּחְתֶּיהָן - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין. וְכֵן**
7 **בְּהֵמָה שֶׁכִּפָּתָהּ וְעָשָׂה אוֹתָהּ גוֹלֵל - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא**
8 **טֻמְאַת שִׁבְעָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא גוֹלֵל. הִתִּיר הַבְּהֵמָה -**
9 **הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה כִּשְׂאָר הַבְּהֵמוֹת. וְכֵן חָבִית[19] שֶׁהִיא**
10 **מְלֵאָה מַשְׁקִין מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ גוֹלֵל**
11 **לְמֵת - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ[20] טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהֶחָבִית**
12 **וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[21].**

19) של חרש. 20) לפני שפירשה מן הקבר. 21) מפני שהחבית מפרידה ביניהם ובין הטומאה, שאינה נכנסת לתוך הכלי.

13 **ה. קוֹרָה שֶׁעָשָׂאָהּ גוֹלֵל לְקֶבֶר, בֵּין עוֹמֶדֶת[22] בֵּין**
14 **מֻטָּה עַל צִדָּהּ[23] - אֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד פֶּתַח הַקֶּבֶר**
15 **בִּלְבַד[24], וְהַנּוֹגֵעַ בַּקָּצֶה הַמַּנָּח חוּץ לַקֶּבֶר - טָהוֹר.**
16 **עָשָׂה רֹאשָׁהּ גוֹלֵל לְקֶבֶר[25] וַהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת עַל**
17 **הַקֶּבֶר כְּמוֹ אִילָן: הַנּוֹגֵעַ מִמֶּנָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים**
18 **סָמוּךְ לַקֶּבֶר - טָמֵא מְשׁוּם גּוֹלֵל, וּמֵאַרְבָּעָה וּלְמַעְלָה**
19 **- טָהוֹר[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהוּא עָתִיד**
20 **לְקָץ אוֹתָהּ; אֲבָל אִם אֵינוֹ עָתִיד לְקָץ אוֹתָהּ - כֻּלָּהּ**
21 **גוֹלֵל.**

22) ורחבה עודף מפתח הקבר. 23) מוטלת על הקבר וארוכה יותר מפתח הקבר. 24) והנוגע בחלק העודף על הפתח - טהור. 25) העמיד את הקורה לא על שורש העץ שהוא רחב אלא על ראשה השני שאינו רחב כל כך, ועוביו אינו יוצא מחוץ לפתח הקבר. 26) מפני שלא קבע לגולל יותר משיעור זה. ומובן, שגם בעומדת על צידה הרחב אינו מטמא יותר מארבעה טפחים, אלא שבבא ראשונה משמיעה אותנו, שהעודף על פתח הקבר אינו מטמא, ובבא אחרונה קובעת את גבול הגובה המטמא (כל פירוש הלכה זו הוא על פי התוספות יום טוב שם).

22 **ו. שְׁתֵּי אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה טְפָחִים**
23 **שֶׁעָשָׂאָן גוֹלֵל - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁתֵּיהֶן[27] טָמֵא[28].**
24 **נִטְלָה אַחַת מֵהֶן - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁנֵיהֶן טָהוֹר,**
25 **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַטֻּמְאָה דֶּרֶךְ שֶׁתֵּצֵא בּוֹ[29].**

27) כלומר, על כל אחת משתיהן. 28) מפני שהאבן גדולה ארבעה טפחים היא ראוייה להיות גולל. 29) ראה לקמן הלכה ט. והמדובר שהאהיל שלא על גבי הקבר ממש, אלא על גבי כותל הקבר, שהרי המאהיל על הקבר טמא (כסף משנה בשם הר"י קורקוס).

26 **ז. גַּל שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁעָשָׂאָהוּ גוֹלֵל לְקֶבֶר - אֵין טָמֵא**
27 **אֶלָּא סֵדֶר הַפְּנִימִי[30], שֶׁהוּא צָרִיךְ שֶׁל קֶבֶר; אֲבָל**
28 **הַנּוֹגֵעַ בִּשְׂאָר הָאֲבָנִים - טָהוֹר.**

30) הצרורות מסודרים שורה על גבי שורה, והשורה התחתונה נקראת סדר פנימי.

29 **ח. אָרוֹן שֶׁהוּא חָקוּק בְּסֶלַע[31] וְהִנִּיחוּ בּוֹ הַמֵּת**
30 **וְכִסּוּהוּ בְּגוֹלֵל - הַנּוֹגֵעַ בַּסֶּלַע בְּכָל מָקוֹם טָהוֹר[32],**
31 **וְהַנּוֹגֵעַ בַּגּוֹלֵל טָמֵא. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְבוֹר גָּדוֹל**
32 **מָלֵא מֵתִים, וְאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּיהוּ, שֶׁאֵין טָמֵא אֶלָּא**
33 **כְּנֶגֶד חֲלָלָהּ. וְאִם בָּנָה נֶפֶשׁ[33] עַל גַּבָּהּ[34] - הֲרֵי זוֹ[35]**
34 **כְּקֶבֶר סָתוּם[36] וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו. הָיְתָה הָאָרוֹן[37]**
35 **הַחֲקוּקָה בְּסֶלַע[38] רְחָבָה מִלְמַטָּה[39] וְצָרָה מִלְמַעְלָה**
36 **וְהַמֵּת בְּתוֹכָהּ - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִלְמַטָּן טָהוֹר[40],**
37 **וּמִלְמַעְלָן[41] טָמֵא; שֶׁהֲרֵי הַצְּדָדִין מִלְמַעְלָה סָמְכוּ עַל**
38 **גַּבֵּי הַמֵּת וְנַעֲשׂוּ כְּגוֹלֵל. הָיְתָה הָאָרוֹן רְחָבָה**
39 **מִלְמַעְלָה וְצָרָה מִלְמַטָּה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם**
40 **טָמֵא[42]. הָיְתָה שָׁוָה[43]: הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִטֶּפַח הַסָּמוּךְ**
41 **לְקַרְקָעִיתָהּ[44] וּלְמַעְלָה - טָמֵא[45], מִטֶּפַח וּלְמַטָּה -**
42 **טָהוֹר. נִקַּב אָרוֹן בְּסֶלַע וְהִכְנִיס הַמֵּת בְּתוֹכָהּ כְּמוֹ**
43 **נֶגֶר[46] - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם טָהוֹר, חוּץ מִמְּקוֹם**
44 **פְּתִיחָה.**

31) שלא נעקר מעולם ממקומו. 32) זה נקרא "קרקע עולם" שאינו מטמא, שאם לא כן, יספיק קבר אחד לטמא את כל העולם. 33) חדר קטן. 34) על הארון. 35) הנפש [=החדר הקטן]. 36) קבר סתום האמור בכל מקום משמעותו בניין שעל גבי קרקע במקום שהמת קבור בו, אבל הנוגע בקרקע בצידי הקבר, אינו טמא. ואפילו בניין אינו מטמא מצדדיו, אלא כשבמקום המת יש טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין שם חלול כזה הרי זו טומאה רצוצה. 37) נקט לשון נקבה בהתאם ללשון משנתנו. [מצאנו במקרא פעם אחת ארון בלשון נקבה: "וארון אלוקים נלקחה" (שמואל־א ד, יז). והרב מאיר מרוטנבורג בפירושו למשנתנו כותב מפני שהארון חצוב באבן ואבן לשון נקיבה]. 38) במשנה שם לא נאמר, שהמדובר בחקוקה בסלע, ורבינו בפירושו למשנה זו כותב שלמד מן התוספתא (פרק י הלכה ז) שהמשנה מתכוונת לחקוקה בסלע. פירוש, צוק סלע היה בולט בראש ההר ובו הקבר חקוק. 39) במקום שהסלע רחב יותר ממקום הקבר.

40) ככל קרקע עולם, שהרי הסלע הוא חלק מן ההר. 41) במקום הצר, שאם תמשיך קו מאונך ממקום נגיעתו בכיוון ההר, יגע הקו במקום הקבר ממש. 42) מפני שאינו כקרקע עולם דין כולו כארון. 43) כותלי הסלע זקופים בקו ישר. 44) משולי הקבר. 45) פסק כרבי יהושע במשנתנו, שטפח אחד הסמוך לשולי הקבר נגרר אחריו, ולמטה מזה הוא כקרקע עולם. 46) יתד גדולה. נראה שהכוונה לחור עמוק וצר ומכניסים לתוכו את המת דרך ראשו או רגליו וחור שכזה אינו כארון ממש ולפיכך הסלע הוא כקרקע עולם.

ט. מְעָרָה שֶׁהַקֶּבֶר[47] בְּתוֹכָהּ וְחָצֵר לִפְנֵי הַמְּעָרָה: בִּזְמַן שֶׁהֶחָצֵר לָאֲוִיר[48] - הָעוֹמֵד לְתוֹכָהּ טָהוֹר[49], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בְּמַשְׁקוֹף הַמְּעָרָה[50]; וּבִזְמַן שֶׁהֶחָצֵר מְקֹרָה: אִם הָיָה בָּהּ [מְגֻלֶּה בְּצַד הַמְּעָרָה] אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - הַנִּכְנָס לְשָׁם טָהוֹר; הָיְתָה פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הַנִּכְנָס לְשָׁם טָמֵא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בְּפֶתַח הַמְּעָרָה.

47) כלומר, מקום קבורה למתים רבים. 48) פירוש, שאין תקרה על גבה. 49) אפילו הוא עומד קרוב לקבר. ואף על פי שגזרו טומאה על ארבע אמות סמוך לקבר, בחצר שיש לה מחיצות לא גזרו. 50) גירסת רבינו בתוספתא שם היא: "במה דברים אמורים (שבפחות מארבעה טפחים מן הקבר טמא)? בזמן שאינה פתוחה לאוויר, אבל בזמן שהיא פתוחה לאוויר אפילו מרוחק מן השקוף (המשקוף) כל שהיא, הנכנס לתוכה טהור ובלבד שלא יגע בשקוף".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר בית סתום והמת בתוכו והמת בתוך הבית ובו פתחים הרבה נעולים או פתוחים, חשב להוציאו באחד מהם, ובתים הפתוחים לאכסדרה והמת באחד, אימתי הקבר מטמא מכל סביביו, כלל גדול בטומאה שבוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

א. בַּיִת סָתוּם[2] שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח [וּפָרַץ אֶת פַּצְימָיו][3] וְסָתָמוֹ - מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו אוֹ מִגַּגּוֹ - טָמֵא שִׁבְעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶבֶר סָתוּם[4]. נִפְתַּח בּוֹ פֶּתַח, אֲפִלּוּ סְתָמוֹ, אִם לֹא פָּרַץ פְּצִימָיו - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו וּמִגַּגּוֹ טָהוֹר, וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח. וְכַמָּה יִהְיֶה שִׁעוּר הַפֶּתַח? שֶׁלֹּם הַמֵּת[5] - פְּתָחוֹ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[6], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת - פְּתָחוֹ בְּטֶפַח, וְגָדוֹל מִכְּזַיִת - הֲרֵי הוּא כְּמֵת וּפְתָחוֹ בְּאַרְבָּעָה.

2) תוספתא אהלות פט"ז ה"י, גמרא בבא בתרא יב, א. בית שהמת בתוכו ויש בו פתח, כל הנמצא בבית ואפילו הנמצא תחת המשקוף בחלקו שמחוץ לדלת הנעולה מיטמא באוהל. מפני שהמת יצא דרך הפתח הזה ויעבור דרך המשקוף, והרי כל זה אהלו. אבל הנוגע בקורות הבית מבחוץ - טהור. 3) חתיכות עץ הנתונות בין הדלת והקיר, ובכללן משקוף ומזוזות. כל זמן שלא פרץ אותם לא יצא מדין פתח, ולפיכך אפילו סתמו אינו מטמא אלא כנגד הפתח, כמו שנתבאר למעלה. 4) דין קבר סתום נתבאר למעלה בפרק ששי. 5) אף־על־פי שאין בו כזית, כגון נפל קטן. 6) ואם אין בו כשיעור זה, דינו כסתום (אהלות פ"ג מ"ו).

ב. הַמֵּת בְּתוֹךְ הַבַּיִת[7] וּבוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּם נְעוּלִים[8] - כֻּלָּם טְמֵאִים[9], וְהַיּוֹשֵׁב בְּצַד כָּל פֶּתַח מֵהֶן תַּחַת הַתִּקְרָה הַיּוֹצֵא עַל הַפֶּתַח - נִטְמָא[10]. נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב אַחַר שֶׁמֵּת הַמֵּת[11], אֲפִלּוּ חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּחֲלוֹן שֶׁהִיא אַרְבָּעָה[12] עַל אַרְבָּעָה - הִצִּיל[13] עַל הַפְּתָחִים כֻּלָּן, וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח שֶׁנִּפְתַּח אוֹ שֶׁחָשַׁב עָלָיו, וְהַשְּׁאָר טְהוֹרִין[14], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְעוּלִין[15] וַהֲרֵי אֵין הַבַּיִת כְּקֶבֶר סָתוּם[16]. וְכֵן אִם הִתְחִיל לַחְתֹּר פֶּתַח[17] לְהוֹצִיאוֹ בּוֹ - מְשַׁיֵּחְתֹּר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[18] הִצִּיל עַל הַפְּתָחִים כֻּלָּן. הָיָה שָׁם פֶּתַח סָתוּם וְחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ וְהִתְחִיל לְפָתְחוֹ - מְשֶׁיַּתְחִיל לִפְתֹּחַ הִצִּיל עַל הַפְּתָחִים כֻּלָּן[19]. הָיוּ בוֹ[20] חֲלוֹנוֹת הַרְבֵּה[21] וְכֻלָּן מוּגָפוֹת - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת[22]. נִפְתְּחוּ[23] - כֻּלָּן טְמֵאוֹת[24], וְלֹא הִצִּילוּ עַל הַפְּתָחִים[25]. פֶּתַח קָטָן[26] בְּתוֹךְ פֶּתַח גָּדוֹל[27] - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁנֵיהֶם[28] טָמֵא. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בַּקָּטָן - טָהֵר קָטָן אֶת הַגָּדוֹל[29]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן מַתְאִימִין[30] - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁנֵיהֶם טָמֵא[31]. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן - טָהֵר אֶת חֲבֵרוֹ[32]. הָיָה לַבַּיִת[33] פֶּתַח אֶחָד לְצָפוֹן וּפֶתַח לְדָרוֹם, וְחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בַּצָּפוֹנִי, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ אֶחָיו אוֹ קְרוֹבָיו וְאָמְרוּ: אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּדָּרוֹמִי - טָהֵר דְּרוֹמִי אֶת הַצְּפוֹנִי[34], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים[35]. וְאִם הֶעֱרִים - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים.

7) שם פ"ז מ"ג. 8) והוא־הדין אם כולם פתוחים. 9) מפני שאין אנו יודעים באיזה פתח יוציאוהו, כולם נחשבים כפתח אחד. וכשיוציאוהו באחד הפתחים אין אנו אומרים הוברר הדבר למפרע, שפתח זה הוא הטמא ונטהר את הכלים שכנגד שאר הפתחים, מפני שבדברים שהם מן התורה "אין ברירה", פירוש: אין מטהרים או מתירים מסברא שכזו. 10) ביאור למה שאמר: כולם טמאים. 11) כבית־הלל שם. 12) טפחים. 13) מטומאה. 14) הכלים שהעמידו תחת המשקוף מחוץ לדלת אחר שנפתח האחד או שחשב, אבל הכלים שנמצאו שם לפני כן נטמאו ואין חוזרים לטהרתם למפרע מפני שבדאורייתא "אין ברירה" (רבה ור' אושעיא, ביצה י, א). 15) ובוודאי יוציאו את המת דרך הפתח הפתוח או דרך זה שחשב עליו. 16) מפני שלא נפרצו פצימיו. 17) לפתוח פתח חדש. 18) במשנה שם: "ומודים (בית־הלל) בפותח בתחילה, שיפתח ארבעה טפחים. אבל בפחות משיעור זה אינו מציל (ראה באות הבא). 19) בפתח סתום אמרו בית־הלל שמשהתחיל לפתחו - מציל, ואין זה דומה לפותח פתח במקום שלא היה שם מעולם. 20) בבית שפתחיו נעולים. 21) תוספתא אהלות פ"ח, ה"ד. 22) כשלא חשב להוציא

את המת דרך חלונות. 23) אפילו בלי כוונה להוציא דרכם את המת. 24) הטומאה עוברת דרך הפתיחה. 25) אין דרך להוציא מת דרך החלון, ולפיכך אפילו חלונות פתוחים אינם מצילים על הפתחים אלא אם חשב להוציאו דרכם (הר"י קורקוס. וראה כסף־משנה). 26) שם. 27) בבתים גדולים נהגו לעשות פתח גדול כעין שער להכניס משאות גדולות, ובשער דלת קטנה ליציאה וכניסה של אנשים. 28) פירוש, כל אחד מהשנים. 29) ואין אנו אומרים שהקטן בטל לגבי הגדול. לא כתב מהו הדין אם חישב להוציא בגדול, מפני שאם ייפתח הגדול גם הקטן נפתח עמו. 30) שהעמיד מזוזה בתוך השער הגדול, והעמיד שתי דלתות מתאימות. ואפילו אם המזוזה אינה באמצע הפתח אלא משוכה לצד אחד והדלתות מתאימות בגבהן אבל אינן שוות ברחבן (ע"פ הר"ש). 31) דין זה פשוט, ונכתב כעין הקדמה לדין הבא אחריו. 32) ואין אומרים ששניהם פתח אחד. 33) תוספתא שם. 34) מחשבת קרובי המת מבטלת מחשבתם של הרחוקים. 35) שלא יעשו זאת מתוך כוונה לטהר מתחילה את הפתח הדרומי, ואח"כ יבואו הקרובים ויטהרו את הצפוני. [ואפילו לדעת רבה ור' אושעיא (ביצה י, א) שהכלים שנמצאו בפתח לפני שחשב טמאים, תועיל ההערמה להשתמש בפתח הדרומי עד שיבואו הקרובים ויקבעו להוציא דרכו את המת].

1 **ג. בָּתִּים[36] הַפְּתוּחִין לְאַכְסַדְרָה[37] וְהַמֵּת בְּאֶחָד מֵהֶן:**
2 **אִם הָיָה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לָצֵאת בְּאַכְסַדְרָה - חֲרֵי הַבַּיִת**
3 **שַׁעַר[38] וְהַבָּתִּים טְמֵאִים[39]; וְאִם לָאו[40] - בֵּית שַׁעַר**
4 **טָמֵא[41], וְהַבַּיִת טָהוֹר[42]. הַחֲדָר[43] שֶׁלְּפָנִים מִן הַבַּיִת**
5 **מוּגָף[44], וְנִכְנְסָה טֻמְאָה לִפְנִים[45] דֶּרֶךְ חַלּוֹן[46] - הַבַּיִת**
6 **הַחִיצוֹן טָהוֹר[47], מִפְּנֵי שֶׁהַטֻּמְאָה חוֹזֶרֶת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ**
7 **הַחַלּוֹן שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ[48].**

36) תוספתא שם. 37) מקום לפני הבתים שפתחיהם לתוכו, והוא מוקף משלושה צדדים ותקרה מכסה עליו. 38) רבינו קורא כאן לאכסדרה "בית שער" (כסף־משנה), כנראה מפני שהיא כמבוא לבית. 39) כאילו כבר הוציאו את המת דרך האכסדרה ונטמאה, וממנה נכנסת הטומאה לבתים. 40) כגון שיש לבית שהמת בתוכו עוד פתח שלא מצד האכסדרה, וקרוביו מתכוונים להוציאו דרך פתח זה. 41) פירוש, האכסדרה טמאה מפני שהיא טפילה לבית. 42) בכת"י תימן הגירסא: והבתים טהורים. וגירסא זו נכונה. והמדובר, כשפתח בית המת נעול (כסף־משנה). [ותמוה הדבר, למה האכסדרה טמאה כשפתח הבית נעול, הלא אפילו האסקופה שתחת המשקוף מחוץ לדלת הנעולה - טהורה? ובסדרי טהרות לאדמו"ר הגאון מראדזין מפרש, שהמדובר כשלא ידוע אם יוציאו את המת דרך האכסדרה או לא. ומה שכתב "ואם לאו", פירושו שאין מנהג קבוע להוציא דרך האכסדרה, ולפיכך טימאו את האכסדרה מספק, אבל אינה מביאה את הטומאה לבית מספק]. 43) תוספתא שם. 44) הדלת שבין החדר והבית החיצון נעולה. 45) לחדר הפנימי. 46) שבחדר. 47) ואף־על־פי שהטומאה עתידה לצאת דרך פתחו. 48) ומה שאמרו אין החלונות מצילים על הפתחים, המדובר כשהטומאה לא נכנסה דרך החלון.

8 **ד. אֵין הַקֶּבֶר[49] מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו[50] עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם**
9 **חָלָל טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח[51]. אֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ**
10 **הַבִּנְיָן עַל גַּבֵּי חָלָל טֶפַח עַד לָרָקִיעַ - הַכֹּל[52] טָמֵא[53],**
11 **לְפִי שֶׁהַכֹּל כְּקֶבֶר[54]. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה[55] וְלֹא הָיָה**
12 **שָׁם חָלָל טֶפַח - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת**
13 **וְיוֹרֶדֶת, וְאֵין טֻמְאָה אֶלָּא הַנּוֹגַעַ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה**
14 **מִלְמַעְלָה אוֹ הַמַּאֲהִיל עָלֶיהָ מִלְמַעְלָה, אוֹ הַנּוֹגֵעַ**
15 **כְּנֶגְדָּהּ מִלְמַטָּה אוֹ מַה שֶּׁהֶאֱהִיל עָלָיו מִלְמַטָּה[56];**
16 **אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּצִדֵּי הַבִּנְיָן - טָהוֹר.**

49) אהלות פ"ז מ"א. "הטומאה בכותל ומקומה טפח על טפח, כל העליות שעל גבה, ואפילו הן עשר, כולן טמאות". 50) פירוש, מבחוץ, כדין קבר סתום. 51) מקום פנוי למעלה מן הטומאה. 52) הנוגע בכתלי הבנין מבחוץ, בגגו ובקרקעיתו. 53) שם. 54) כקבר סתום. 55) לחוצה במקום צר. במשנה: "נפש אטומה". 56) שהקבר האהיל עליו.

17 **ה. זֶה כְּלָל[57] גָּדוֹל בְּטֻמְאַת מֵת: שֶׁכָּל דָּבָר הַמְטַמֵּא**
18 **בְּאֹהֶל מִן הַמֵּת, אִם הָיָה רָצוּץ, שֶׁאֵין לוֹ חָלָל טֶפַח**
19 **- חֲרֵי הַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה עַד לָרָקִיעַ, בּוֹקַעַת**
20 **וְיוֹרֶדֶת עַד הַתְּהוֹם, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה מִן הַצְּדָדִין.**
21 **כֵּיצַד? כְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה[58] אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים וּכְזַיִת מִן**
22 **הַמֵּת בְּתוֹכוֹ, וְכֵלִים בְּצַד הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נוֹגְעִין בָּהּ -**
23 **כֵּלִים טְהוֹרִין, וְכָל כְּלִי שֶׁבְּתוֹךְ הַגַּל מְכֻוָּן כְּנֶגֶד**
24 **הַטֻּמְאָה מִלְמַעְלָה אוֹ מִלְמָטָּה טָמֵא, שֶׁהַטֻּמְאָה**
25 **בּוֹקַעַת וְעוֹלָה וּבוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְאִם הָיָה מָקוֹם**
26 **הַטֻּמְאָה חָלוּל טֶפַח עַל טֶפַח[59] עַל רוּם טֶפַח - הוּא**
27 **כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו.**

57) שם; פט"ו שם. 58) שם פט"ו מ"ז, והמדובר כשהכרי והגל מונחים בחוץ. ראה ה"ו. 59) תוספתא שם.

28 **ו. בַּיִת שֶׁמִּלְאוֹ[60] עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת[61] - חֲרֵי זֶה בְּטֵל**
29 **הַבַּיִת[62] וַחֲרֵי הוּא כְּגַל שֶׁל עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת, וְאִם**
30 **הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹךְ הֶעָפָר - בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת**
31 **וְיוֹרֶדֶת, וְכֵלִים שֶׁבְּצִדֵּיהָ בְּתוֹךְ הֶעָפָר טְהוֹרִים.**

60) שם מ"ז. 61) חצץ. 62) כאילו אין כאן בית כלל, אלא עפר וצרורות. ואם נשאר אויר טפח על טפח בין הגל ובין התקרה, הרי זו "נפש אטומה". רבינו גורס במשנה: "ביטלו", פירוש, אם מילא בכוונה את הבית עפר, ואפילו צרורות שאינם נדבקים לגוש אחד - ביטל במעשה זה, שנעשה בכוונה, את הבית. ראה 'תוספות יום טוב' למשנתנו שגורס בהלכה זו: "הרי זה בטל אצל הבית". אולם בספרים שלנו, וכן בכת"י תימן, הגירסא: "ביטל הבית".

32 **ז. טֻמְאָה שֶׁהִיא רְצוּצָה[63] בִּכְתֶל וְסָמַךְ סֹבָה לַכֹּתֶל[64]**
33 **- הַסֹּבָה טְמֵאָה, שֶׁחֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּתֶל צַד מִצְדֵּי הָאֹהֶל.**

וְאַף עַל פִּי שֶׁהַצָּדְדִין טְהוֹרִים לַנּוֹגֵעַ אֲבָל לֹא הָיָה עֲלֵיהֶן אֹהֶל, אֲבָל מְשֻׁנֶּעֱשָׂה עֲלֵיהֶן אֹהֶל - הָאֹהֶל כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ[65].

63) רבינו מפרש את הבבא האחרונה של המשנה שם: "סמך לה סוכות" בטומאה רצוצה, וכן כתב בפירושו על המשנה (ראה ראב"ד). 64) "ושם עליו המשקוף" (רבינו בפירושו למשנה). 65) הכותל נעשה חלק מן הסוכה, והטומאה שהיא בכותל כאילו מונחת בתוך הסוכה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר דין שדה שאבד קבר בתוכה, ואם מותר לזרוע או לנטוע בו, התלוליות הקרובות לעיר או הרחוקות וסמוכות לבית הקברות, קבר הנמצא או קבר הידוע אם מותר לפנותו, וקבר המזיק לרבים, הפוגע במת מצוה והמוצא קבר או מת שחייב לציין, ובמה וכיצד מציינין.

א. שָׂדֶה[2] שֶׁאָבַד קֶבֶר[3] בְּתוֹכָהּ - עֻפָּרָהּ[4] מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא בְּבֵית הַפֶּרֶס, שֶׁמָּא נָדוֹשׁ הַקֶּבֶר[5] בָּהּ וְיִהְיוּ עֲצָמוֹת כִּשְׁעוֹרָה בְּתוֹךְ עֻפָּרָהּ. וְכָל הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ - מַסְאֲהִיל עָלֶיהָ נִטְמָא[6]. וְאִם הֶעֱמִיד בְּתוֹכָהּ אֹהֶל - נִטְמָא כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּאֹהֶל, שֶׁמָּא הָאֹהֶל שֶׁהֶעֱמִיד בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה עַל הַקֶּבֶר הוּא מַאֲהִיל.

2) אהלות פי"ח מ"ג. 3) ידוע שיש בו קבר, ואין אנו יודעים את מקומו. בבבא הראשונה שם, שנינו דין שדה שנחרש בו קבר, אלם רבינו כתב מקצת דיניו למעלה (פ"ב הט"ז), ולכן מתחיל כאן בבבא שניה שבמשנה, ולקמן פ"י ממשיך ומבאר דיני קבר שנחרש. 4) אם לקח מהשדה עפר, והניחו במקום טהור. 5) נדרס ברגלי עוברים ושבים. ואינו מטמא באוהל, שהרי עצם כשעורה אינו מטמא באוהל. 6) ואפילו בימות החמה שדינו כרשות הרבים, וכלל בידינו 'ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור', כאן טמא, מפני שהוחזקה טומאה.

ב. בָּנָה[7] (בָּהּ) בַּיִת[8] וַעֲלָיָה עַל גַּבָּיו: אִם הָיָה פִּתְחָהּ שֶׁל עֲלָיָה כְּנֶגֶד פִּתְחָהּ שֶׁל בַּיִת[9] - הָעֲלָיָה טְהוֹרָה[10], שֶׁאֲפִלּוּ [הָיָה] הַקֶּבֶר תַּחַת מַשְׁקוֹף הַבַּיִת - הָעֲלָיָה טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אֹהֶל עַל גַּבֵּי אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[11]; וְאִם לֹא הָיָה מְכֻוָּן[12] - אַף הָעֲלָיָה טְמֵאָה, שֶׁמָּא אַסְקֻפַּת עֲלָיָה עַל הַקֶּבֶר, וַהֲרֵי הָעֲלָיָה מַאֲהִילָה עַל הַקֶּבֶר[13].

7) שם פי"ז מ"ה. 8) בשדה שאבד בו קבר. 9) ואינו עודף על פתח הבית לא מכאן ולא מכאן, וגם אינו בולט מחוץ לפתח הבית. 10) בכל מקום שהמת מונח, חוצץ הבית מפני הטומאה שלא תכנס לעליה. 11) לקמן פט"ז ה"ג. 12) אלא עודף קצת. 13) חוששים אנו שמא הטומאה נגד הכותל עצמו מחצי עביו ולחוץ ובוקעת ועולה וכשמגיעה לפתח העליה במקום שהיא עודף על פתח הבית, היא נכנסת לפנים, אבל אם היא בכותל מחציו ולפנים דינה כאילו היא בתוך הבית, ותקרת הבית חוצצת ואינה נכנסת לעליה (סדרי טהרות).

ג. וְשָׂדֶה זוֹ[14] מֻתָּר לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ כָּל זֶרַע[15], לְפִי שֶׁאֵין שָׁרְשֵׁי זְרָעִים מַגִּיעִים עַד לַקֶּבֶר[16]. אֲבָל אֵין נוֹטְעִין בְּתוֹכָהּ אִילָנֵי מַאֲכָל, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מַגִּיעִין עַד לַמֵּת. הַתְּלוּלִיּוֹת[17] הַקְּרוֹבוֹת לְעִיר[18] הַסְּמוּכָה לְבֵית הַקְּבָרוֹת אוֹ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקְּבָרוֹת, אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יְשָׁנוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים קוֹבְרוֹת שָׁם אֶת הַנְּפָלִים[19], וּמֵי שְׁחִין קוֹבְרִין שָׁם אֵיבְרֵיהֶן[20]. אֲבָל הָרְחוֹקוֹת - הַחֲדָשׁוֹת טְהוֹרוֹת[21], וְהַיְשָׁנוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁמָּא הָיוּ קְרוֹבוֹת[22] מֵעִיר שֶׁחָרְבָה אוֹ מִדֶּרֶךְ שֶׁאָבְדָה[23]. וְאֵי זֶהוּ תֵּל קָרוֹב? כֹּל שֶׁאֵין שָׁם תֵּל אַחֵר גָּרוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. וְיָשָׁן? שֶׁאֵין אָדָם זוֹכְרוֹ[24].

14) שם פי"ח מ"ג. 15) גירסת רבינו במשנה: "נזרעת כל זרע". שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר. כלומר, עד מקום המת ממש, ועפר הקבר מותר בהנאה (רבינו בהל' אבל פי"ד ה"כ). ולטומאה אין לחשוש, מפני שמחובר אינו מקבל טומאה, ואחרי הקצירה גם־כן לא יקבלו טומאה כל זמן שלא נתלחלחו אחר קצירתם באחד משבעת המשקין (הל' טומאת אוכלין פ"א ה"א־ב). 16) ויונקים ממנו, והפירות גדלים מלשדו, והמת אסור בהנאה מן התורה. מלשונו של רבינו כאן משמע שאילני סרק מותר לנטוע לכתחילה, ראה 'כסף משנה'. 17) גבעות נמוכות, מלשון תל. 18) שם פט"ז מ"ב, כפי שנתפרשה בגמרא כתובות כ, ב. 19) כתובות, שם. ותוספתא אהלות, שם. וחוששים אנו שמא הלכה שם אשה יחידה וקברה נפל, ואין איש יודע על זה. 20) שנשרו מחמת המחלה ומטמאים באוהל. 21) שאשה אינה הולכת שם יחידה, ואם הלך עמה עוד מי שהוא - היה הדבר מתגלה. 22) ואז קברו שם נשים נפליהן. 23) ושמא הובילו שם מת ערב שבת בין השמשות, ולא הספיקו להביאו לעיר וקברוהו שם, וברבות הימים נשכח הדבר. 24) כרבי יהודה, שם במשנה.

ד. שְׂדֵה בּוֹכִים[25], וְהוּא הַמָּקוֹם הַקָּרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת שֶׁהַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבוֹכוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲפָרָהּ טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה שָׁם טֻמְאָה - אֵין נוֹטְעִין אוֹתוֹ וְאֵין זוֹרְעִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל[26] רֶגֶל אָדָם לְשָׁם, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת כְּבָר נִתְאָאֲשׁוּ בְּעָלָיו[27] מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְנוּ אָדָם וְיִקְבֹּר בּוֹ, מִפְּנֵי זֶה חָשְׁשׁוּ לוֹ[28]. וְעוֹשִׂין[29] מֵעֵבֶר מָקוֹם זֶה תַּנּוּרִים לְקַדֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה שָׁם טֻמְאָה.

25) אהלות שם מ"ד. 26) שלא ירבו ללכת שם כדי לטפל בזרעים ולאסוף את היבול. 27) מועד קטן ה, ב. 28) רק חשש יש בדבר שאינו מספיק לגזור טומאה, אלא להתרחק מן המקום. 29) פירוש, מותר לעשות.

ה. קֶבֶר[30] הַנִּמְצָא[31] - מֵתֶר לְפַנּוֹתוֹ[32]; וְאִם פִּנָּהוּ - מְקוֹמוֹ טָמֵא[33] וְאָסוּר בַּהֲנָיָה[34] עַד שֶׁיִּתְבַּדֵּק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[35]. וְקֶבֶר הַיָּדוּעַ[36] - אָסוּר לְפַנּוֹתוֹ[37]; וְאִם פִּנָּהוּ - מְקוֹמוֹ טָהוֹר[38] וּמֵתֶר בַּהֲנָיָה.

30) הדינים שבהלכה זו ובהלכה שלאחריה, נמצאים בארבע גירסאות שונות בארבעה מקומות: א, בתוספתא אהלות פי"ז. ב, בבבלי סנהדרין מז, ב. ג, ב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"ג. ד, במסכת שמחות פי"ד, ודברי רבינו כאן מתאימים לגירסה שב'ירושלמי'. 31) שלא ידעו שיש שם קבר. 32) מכיוון שלא היה הדבר ידוע שיש שם קבר, יש להניח שנקבר שלא מדעת בעלים, ולפיכך לא קנה מקומו ומותר לפנותו. 33) פירוש, כל סביבות הקבר צריך בדיקה, שמא היה כאן בית קברות, ואחר הבדיקה יהיה טהור. ומדובר כשנמצאו שלושה קברים (כסף־משנה), שקבר אחד אינו מצריך בדיקה. ראה לקמן פ"ט. 34) לא אסור בהנאה ממש, שהרי קרקע עולם אינה נאסרת, אלא שלא ירעו שם בהמות ולא ינהגו שם מנהג קלות ראש מפני כבוד המתים, כמו שאמרו במגילה כט, א - בכל בית קברות (כסף־משנה). ראה הל' אבל פי"ד הי"ג. 35) לקמן פ"ט. 36) ידוע שאין שם אלא מת אחד, ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה. 37) מפני שהמת קנה מקומו. 38) הקרקע לא נטמא וקברים אחרים אינם, ומטעם זה מותר לאכול ולשתות שם (כסף־משנה).

ו. קֶבֶר שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת הָרַבִּים[39] - מְפַנִּין אוֹתוֹ[40], וּמְקוֹמוֹ טָמֵא וְאָסוּר בַּהֲנָיָה[41].

39) הקבר הוא במקום שרבים עוברים שם ומיטמאים באוהל. 40) חובה לפנותו לטובת הרבים. וזהו ההבדל שבין דין זה ובין קבר הנמצא, שם כתב רבינו "מותר לפנותו", וכאן כתב "מפנים אותו". 41) מדובר במת שנקבר מדעת בעל הקרקע, ולפיכך קנה מקומו ונאסר בהנאה.

ז. הַפּוֹגֵעַ[42] בְּמֵת מִצְוָה[43]: אִם מְצָאוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[44] - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מְצָאוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שְׁדֵה כַּרְכּוֹם[45] - קָנָה מְקוֹמוֹ, וְיִקָּבֵר בַּמָּקוֹם שֶׁנִּמְצָא[46]. מְצָאוֹ עַל הַמֵּצָר[47] - מְסַלְקוֹ לְצָדָדִין. שְׂדֵה בּוּר[48] מֵצַד זֶה וּשְׂדֵה נִיר[49] מֵצַד זֶה - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה בּוּר[50]. שְׂדֵה נִיר וּשְׂדֵה זֶרַע - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה זֶרַע[51]. שְׂדֵה זֶרַע וּשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה כֶּרֶם[52]. שְׂדֵה אִילָן - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה כֶּרֶם[53], מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[54]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין - קוֹבְרוֹ לְאֵי זֶה צַד שֶׁיִּרְצֶה.

42) ירושלמי נזיר פ"ז ה"א. 43) שאין לו קוברים, ומצוה על הפוגע בו לקברו. 44) של בית הקברות, היינו עד אלפיים אמה. 45) צמח ריחני יקר מאוד, ומשתמשים בו כתבלין למיני מאפה ולתבשילים. 46) זו אחת מתקנותיו של יהושע בן נון שנמנו במסכת בבא־קמא פא, א. ושם עמוד ב - אמרו: שעל־מנת־כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. 47) במקום שרבים עוברים ושבים, ואם יקברנו שם ייטמא באוהל. 48) שדה שלא נחרש ולא נזרע. 49) חרוש. 50) כללו של דבר: יש לצמצם את ההפסד עד כמה שאפשר. 51) בכרם, ההפסד יותר גדול. 52) עצי פרי אחרים. 53) ואף־על־פי שהפסדו של כרם גדול יותר. 54) הגפנים נמוכים ואינם מאהילים על הקבר, ואפשר לגשת ולבצור את הענבים מבלי להאהיל על הקבר, אבל אילנות אחרים ענפיהם גדלים בגובה רב, ומאהילים על סביבותיהם ויטמאו באוהל המת את המתקרבים אליהם. דין זה שנוי במחלוקת ב'ירושלמי' שם, אם להעדיף הצלה מן הטומאה או הקלת בצירת הענבים, ופסק רבינו שלהנצל מן הטומאה עדיף.

ח. קֶבֶר הַנִּמְצָא[55] - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ[56]. וְאִם בָּא אַחֵר וְאָמַר: בָּרִי לִי[57] שֶׁלֹּא הָיָה בָּאן קֶבֶר, אֲפִלּוּ קֹדֶם לְעֶשְׂרִים שָׁנָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְּׁעַת מְצִיאָה וְאֵילָךְ.

55) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. 56) כל הטהרות שנעשו במקום זה, אפילו זמן רב לפני שנמצא הקבר – טמאים. 57) בטוח אני, ללא כל ספק.

ט. כָּל הַמּוֹצֵא[58] קֶבֶר אוֹ מֵת אוֹ דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל מִן הַמֵּת - חַיָּב לְצַיֵּן עָלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תְּקָלָה לַאֲחֵרִים. וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ יוֹצְאִין מִבֵּית דִּין לְצַיֵּן עַל הַקְּבָרוֹת. אֵין מְצַיְּנִין עַל כְּזַיִת מְצֻמְצָם מִן הַמֵּת[59], לְפִי שֶׁסּוֹפוֹ יֶחְסַר בָּאָרֶץ[60]. וּבַמֶּה מְצַיְּנִין? בְּסִיד[61]. מְמַחֶה וְשׁוֹפֵךְ עַל מְקוֹם הַטֻּמְאָה. אֵין מַעֲמִידִין[62] אֶת הַצִּיּוּן עַל גַּבֵּי הַטֻּמְאָה[63], אֶלָּא יְהִי עוֹדֵף מִכָּאן וּמִכָּאן בְּצִדֵּי הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת הַטָּהֳרוֹת[64]. וְאֵין מַרְחִיקִין[65] אֶת הַצִּיּוּן מִמְּקוֹם הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[66]. וְאֵין מְצַיְּנִין עַל הַוַּדָּאוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵן יְדוּעִין לַכֹּל, אֶלָּא עַל הַסְּפֵקוֹת, כְּגוֹן שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר וְהַסְּכָכוֹת[67] וְהַפְּרָעוֹת[68].

58) משנה, מועד קטן ב, א. ובגמרא שם (ה, א) הסמיכו דין זה על המקרא (יחזקאל לט, טו): "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון". 59) שם עמוד ב. 60) ופחות מכזית אינו מטמא באוהל, ולא הטריחו חכמים לעשות לצורך זמן קצר. 61) מעשר שני פ"ה, מ"א. 62) מועד קטן ה, ב. 63) בדיוק על מקום הטומאה בלבד. 64) לפעמים לא ירגיש האדם בציון עד שיגיע למקומו ממש, ואפשר שיאהיל על הטומאה שלא מדעתו. 65) ריחוק גדול. 66) שלא לצמצם את שטחה הטהור. לפיכך מרחיב כל שהוא את הציון. 67) עצים העומדים לפנים מגדר בית הקברות, וענפיהם סוככים על שטח מסוים מחוצה לו, וחוששים שמא נמצא קבר תחת העץ. 68) אבנים בולטות מן הגדר לחוץ, ושמא צידה הפנימי של האבן מאהיל על קבר ונעשית כולה אוהל הטומאה.

י. מָצָא[69] שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבָהּ[70]: אִם אֵין בָּהּ אִילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר[71]; יֵשׁ בָּהּ אִילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר[72], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[73].

69) שם. 70) אם זה שדה שנחרש בו קבר או שאבד בו קבר. יש הבדלי דינים רבים בין שני שדות אלה (ראה למעלה ה"א, ולקמן פ"י) ואחד מהם: נחרש אינו מטמא באוהל מפני שאין במקום אחד שיעור טומאת אוהל, שעצם כשעורה מטמא במגע ומשא בלבד, ושדה שאבד בו קבר מטמא באוהל, שמא האהיל על מקום הקבר. 71) ולפיכך לא ניטעו בו אילנות, מפני שאסור לנטוע בשדה שאבד בו קבר (למעלה ה"ג). ומדובר בשדה ראויה לעצי פרי (׳תוספות׳ שם ד"ה יש). 72) ומותר לנטוע בה [רש"י פירש שם אחרת, אבל מדברי רבינו לקמן פ"י ה"י משמע כפירושנו]. [בגמרא שם הקשו למה ציינוה, הלא אין מציינים אלא המקומות המטמאים באוהל? ותירצו, כגון שאבד בה קבר וחרשו (באיסור או בטעות) והותרה נטיעה ונטעו אילנות והציון נשאר. ואין לחשוש, שמא נטעו בטעות בלי חרישה, מפני שנטיעה יש לה פירסום, ונמשכת זמן מסוים, ובוודאי היה חכם שבעיר מעכב (ראה לקמן, שם). 73) שם.

1 **יא. מָצָא[74] אֶבֶן מְצֻיֶּנֶת - תַּחְתֶּיהָ טָמֵא. הָיוּ שְׁתַּיִם[75]:**
2 **אִם יֵשׁ סִיד בֵּינֵיהֶם[76] - בֵּינֵיהֶם טְמֵאִים[77]; וְאִם אֵין סִיד**
3 **בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא עַל רָאשֵׁיהֶן: אִם יֵשׁ חֶרֶשׂ[78] בֵּינֵיהֶן -**
4 **טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בִּנְיָן[79]; וְאִם אֵין חֶרֶשׂ בֵּינֵיהֶן**
5 **וְהָיָה הַסִּיד מְרֻדָּד עַל רָאשֵׁיהֶן מִכָּאן וּמִכָּאן[80] - הֲרֵי**
6 **זֶה צִיּוּן וְטָמֵא[81]. מָצָא מֻצָּע[82] אֶחָד מִצִּיָּן - הוּא**
7 **טָמֵא[83] וְכָל הַשָּׂדֶה טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵיָּה, וְכֵן שְׁלִישִׁית.**
8 **מָצָא אַרְבָּעָה מְצֻרָיָּה מְצֻיָּנִין - הֵן טְהוֹרִין וְכָל הַשָּׂדֶה**
9 **כֻּלָּהּ טְמֵאָה[84]; שֶׁאֵין מַרְחִיקִין הַצִּיּוּן מִמְּקוֹם**
10 **הַטֻּמְאָה[85].**

74) שם ז, א. 75) שתי אבנים מצויינות בסיד. 76) סיד שפוך על המקום. 77) שהרי המקום צויין בסיד. 78) כלומר, חתיכות חרס דקות (ויש מפרשים: מין אדמה לבנה, אינה לבנה כסיד). 79) רגילים לתת חרסית בין אבני הבנין. 80) קליפה דקה של סיד היתה על יד האבנים. 81) משמע שאם יש ביניהן חרש, טהור אפילו בסיד מרודד. ואם יש ביניהן שכבה עבה של סיד, טמא אפילו אם יש שם חרס. 82) שם. 83) המקום המצויין. 84) אנו תולים שהציון המקיף את כל השדה מכריז על טומאת כל השדה. 85) ולפיכך הוצרך לציין את כל מיצרי השדה (רש"י. ראה למעלה ה"ט). והמיצרים עצמם טהורים, מפני שיש לתלות שמקומם הוא העודף שנאמר למעלה בה"ט (ראה ׳תוספות׳ שם ד"ה דאמר).

יום חמישי כ"ה אייר ה׳תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת מושכב כדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך לבדוק, ודין גוים אם יש להם טומאת קברות, למי יש תבוסה ושכונת קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם שני גלים טהורים, המאהיל על בור שמפילים בו נפלים, ואם הוא ספק מה דינו.

11 **א. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֶה וּמָצָא מֵתִים רַבִּים בְּגֹמָא**
12 **אַחַת זֶה עַל גַּב זֶה אוֹ זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ שֶׁמָּצָא**
13 **הֲרוּגִים, אוֹ שֶׁמָּצָא מֵת יוֹשֵׁב אוֹ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו -**
14 **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מָקוֹם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הָיָה[2]; אֶלָּא**
15 **נוֹטֵל הַמֵּת שֶׁמָּצָא, וְנוֹטֵל כָּל הֶעָפָר הַתְּחוּחַ[3]**
16 **שֶׁתַּחְתָּיו, וְחוֹפֵר בִּכְתוֹלַת קַרְקַע[4] שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[5],**
17 **וּמוֹצִיא הַכֹּל, וּשְׁאָר הַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה כְּשֶׁהָיְתָה**
18 **קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא. וְעָפָר זֶה עִם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁחוֹפֵר**
19 **הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת[6].**

2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. 3) העפר הרך. 4) אדמה שלא הזיזוה מעולם ממקומה. 5) כעובי שלוש אצבעות. 6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא (יחזקאל טו, ו): מתבוססת בדמיך.

20 **ב. שָׂדֶה שֶׁנֶּהֶרְגוּ בָהּ הֲרוּגִים[7] - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת**
21 **שֶׁבָּהּ, וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה[8]. וְכֵן הַמְפַנֶּה קִבְרוֹ[9] מִתּוֹךְ**
22 **שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הִיא**
23 **טְהוֹרָה וְכֵן בּוֹר שֶׁמְּטִילִים בְּתוֹכוֹ נְפָלִים אוֹ הֲרוּגִים[10]**
24 **- מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבּוֹ עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הוּא**
25 **טָהוֹר[11].**

7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה ואסור לפנותם. 8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. 9) שקבר שם המת על מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך שדהו אומרים לו לקט עצם עצם והכל טהור". פירוש, שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. 10) בלי כוונה לקוברם שם. 11) בבא זו משמיעה אותנו רבותא, שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה, אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי כוונת קבורה, הדין כן.

26 **ג. הָיָה חוֹפֵר וּמָצָא מֵת מֻשְׁכָּב כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹבְרִין**
27 **הַמֵּתִים - נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מָצָא שְׁנַיִם -**
28 **נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וּתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֶה**
29 **טְהוֹרָה. מָצָא שְׁלֹשָׁה מֵתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מֻטָּל**
30 **כְּדֶרֶךְ הַנִּקְבָּרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת**
31 **וְעַד שְׁמוֹנָה, כְּמִלְא מְטָה[12] וְקוֹבְרֵיהֶ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ**
32 **שֶׁמָּא בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה[13], וְצָרִיךְ לִבְדֹּק מִן**
33 **הָאַחֲרוֹן עֶשְׂרִים אַמָּה, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי מְעָרוֹת וְחָצֵר**
34 **שֶׁבֵּינֵיהֶם[14]. וְאִם לֹא מָצָא שָׁם מֵת אַחֵר - הֲרֵי אוֹתָן**
35 **הָעֶשְׂרִים שֶׁבָּדַק טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוּנַת**
36 **קְבָרוֹת[15]. מָצָא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֶשְׂרִים אַמָּה - צָרִיךְ**
37 **לִבְדֹּק מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים אַמָּה אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁרַגְלַיִם**
38 **לַדָּבָר[16]. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁמָּצָא בַּתְּחִלָּה אוֹ**

1 בַּסּוֹף הָרוּג אוֹ יוֹשֵׁב אוֹ מֻשְׁכָּב שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה
2 רֹאשׁוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו - אֵינוֹ בּוֹדֵק עֶשְׂרִים אַמָּה, אֶלָּא
3 נוֹטְלָן וְאֶת תְּבוּסָתָן בְּלִבַּד; שֶׁחֻזְקָתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

12) המיטה שהמת מוטל עליה. 13) כללו של דבר: אם שלושת המתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו בכוכים שנחפרו בכותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים קבועים]. 14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה: במרכזם נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות של שש על ארבע משני צדדיה, ובכתלי המערות נחצבו הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון. 15) כלומר, אף על פי שהן בשכנות לקברות, שהרי שכונת קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון (כסף משנה). 16) השערה מבוססת, שבית הקברות כאן.

4 ד. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין לָהֶם טֻמְאַת קְבָרוֹת. הוֹאִיל
5 וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, חֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בְּקִבְרָן טָהוֹר, עַד
6 שֶׁיִּגַּע בְּעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה אוֹ יִשָּׂאֶנָּה.

7 ה. מֵת שֶׁחָסַר[17] אֵיבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי יָמוּת -
8 אֵין לוֹ תְּבוּסָה וְלֹא שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. וּמֵתִים הַנִּמְצָאִים
9 גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת וְלֹא
10 תְּבוּסָה, אֶלָּא מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם וְהַכֹּל טָהוֹר[18].
11 וְהַנִּקְבָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה[19] וְאֵין לוֹ
12 שְׁכוּנַת קְבָרוֹת.

17) תוספתא אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות". 18) שם פרק ט"ז, משנה ה שנינו: "שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט עצם עצם והכול טהור". וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה טבעית, כרב יהודה בנזיר סד, ב "מצא פרט למצוי". [רבינו הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים שלמים יש להם תבוסה]. 19) כרבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם הלכה ו נגד רבים. בכסף משנה מבאר שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה" והוסיף שגם בברייתות הלכה כמותו. [ראה יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את הכלל הזה].

13 ו. אֶחָד הַמּוֹצֵא שְׁלֹשָׁה מֵתִים כְּדַרְכָּן בַּתְּחִלָּה[20], אוֹ
14 שָׁמָצָא שְׁלֹשָׁה כּוּכִין אוֹ כּוּךְ וּנְקִיעָה[21] וּמְעָרָה[22] - חֲרֵי
15 זוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. מָצָא שְׁנַיִם וְאֶחָד הָיָה יָדוּעַ - יֵשׁ
16 לָהֶם תְּבוּסָה וְאֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת; שֶׁהַקֶּבֶר
17 הַיָּדוּעַ אֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׁכוּנָה. וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא הַמּוֹצֵא

20) שלא ידעו עליהם לפני כך. 21) חפירה בקרקע בניגוד לכוך שהוא חצוב בכותל מערה. 22) שמצא מת במערה עצמה. 23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה". 24) שלא נחרשה מעולם.

18 שְׁלֹשָׁה בַּתְּחִלָּה הוּא שֶׁצָּרִיךְ בְּדִיקָה. כֵּיצַד בּוֹדֵק
19 הָעֶשְׂרִים אַמָּה שֶׁאָמַרְנוּ? חוֹפֵר עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ
20 לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה[23], וְהִיא הַקַּרְקַע שֶׁנִּרְאֵית שֶׁאֵינָהּ
21 עֲבוּדָה[24]. הֶעֱמִיק אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה וּמָצָא חֶרֶשׂ - חֲרֵי
22 זוֹ כְּבַתְּחִלָּה, וְצָרִיךְ לְהַעֲמִיק עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִבְתוּלָה.
23 הִגִּיעַ לְמַיִם - חֲרֵי זוֹ כִּבְתוּלָה.

25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה בלי בדיקה.

24 ז. אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְפֹּר תֵּלֶם אֶחָד מִתְּחִלַּת הָעֶשְׂרִים עַד
25 סוֹפָן, אֶלָּא חוֹפֵר אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְחוֹפֵר
26 אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְכֵן עַד סוֹפָן; שֶׁאֵין בֵּין
27 קֶבֶר לְקֶבֶר פָּחוֹת מֵאַמָּה[25].

26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש מקום שנקוו בו מי גשמים). 27) שאין קוברים מתים במקומות אלה.

28 ח. הָיָה בּוֹדֵק וְהִגִּיעַ בְּתוֹךְ הָעֶשְׂרִים לְנָהָר אוֹ
29 לְשִׁלּוּלִית[26] אוֹ לְדֶרֶךְ הָרַבִּים - יַפְסִיק[27] וְאֵינוֹ צָרִיךְ
30 לִבְדֹּק, שֶׁהֲרֵי נִפְסְקָה שְׁכוּנַת הַקְּבָרוֹת.

31 ט. הַמּוֹצִיא[28] עָפָר זֶה שֶׁל בְּדִיקָה - טָהוֹר, אֶלָּא אִם
32 כֵּן מָצָא טֻמְאָה בַּמָּקוֹם שֶׁחָפַר[29]; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא
33 אוֹכֶל בִּתְרוּמָה. וְהַמְפַקֵּחַ בַּגַּל[30] - אֵינוֹ אוֹכֵל
34 בִּתְרוּמָה[31]; שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁהַמֵּתִים שָׁם[32] תַּחַת
35 הַגַּל, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמָן.

28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמעו - תרומתו. מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר" ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים, "ודמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא יעמוד במקום הנבדק). 29) שהרי העפר שהוציא משם טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את העפר שהוציא. 30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו, שהמדובר בבניין שנהרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח (הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה. 31) מפני שהוחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר הבדיקה שלא הוחזקה טומאה כלל. 32) בפירושו למשנה כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר, שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

36 י. גַּל טָמֵא[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁנֵי גַּלִּין טְהוֹרִין: בָּדַק אֶחָד
37 מֵהֶן וּמָצָאוֹ טָהוֹר - הוּא טָהוֹר וְהַשְּׁנַיִם טְמֵאִין; בָּדַק

שְׁנַיִם וְנִמְצְאוּ טְהוֹרִים - הֵן טְהוֹרִים וְהַשְּׁלִישִׁי
בְּחֶזְקַת טָמֵא; בְּדַק שְׁלָשְׁתָּן וּמָצָא טָהוֹר - כֻּלָּן
בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[34] עַד שֶׁיִּבְדֹּק שְׁלָשְׁתָּן עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְסֻלַּע
אוֹ לְבְתוּלָה וְיִהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן טְהוֹרִין[35].

33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. 34) הוברר, שלא בדק יפה. 35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

יא. בּוֹר שֶׁמְּטִילִין לְתוֹכוֹ נְפָלִים - הַמַּאֲהִיל עָלָיו
טָמֵא דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁחֶלְּדָה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין
שָׁם, אֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי[36]. אֲבָל אִם הִפִּילָה
שָׁם אִשָּׁה נֵפֶל, וְאֵין יָדוּעַ אִם הִפִּילָה דָּבָר הַמְטַמֵּא
אוֹ לֹא הִפִּילָה[37], הוֹאִיל וְחֶלְּדָה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין שָׁם
- הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר[38].

36) שהרי הוחזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. 37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. 38) משום שיש כאן שני ספיקות להיתר, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גררוהו חולדה וברדלס.

יב. דָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
שֶׁהֵן מְשׁוּם סָפֵק - הֲרֵי הֵן שֶׁל דִּבְרֵיהֶן[40]. וְאֵין טָמֵא
מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת וַדַּאי; אֲבָל כָּל
הַסְּפֵקוֹת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת בֵּין בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת בֵּין
בַּעֲרָיוֹת וְשַׁבָּתוֹת - אֵין לָהֶם אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,
[וְאַף עַל פִּי כֵן, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת - סְפֵקוֹ
אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חַיָּב אָשָׁם
תָּלוּי.] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה וּבְכַמָּה
מְקוֹמוֹת.

39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". 40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או אפוטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד חכמים וכיצד מטהרין אותו.

א. אֵיזֶהוּ[2] בֵּית הַפֶּרֶס? זֶה הַמָּקוֹם שֶׁנֶּחֱרַשׁ בּוֹ קֶבֶר.
שֶׁהֲרֵי נִתְדַּקְדְּקוּ[3] עַצְמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הֶעָפָר וְנִתְפָּרְסוּ[4]
בְּכָל הַשָּׂדֶה, וְגָזְרוּ טֻמְאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ
הַקֶּבֶר. אֲפִלּוּ חָרַשׁ עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן, וַאֲפִלּוּ הָיָה
מֻשְׁקָע בְּרוֹבְדִין[5] וּבַאֲבָנִים[6], וַאֲפִלּוּ הָיָה עַל גַּבֵּי
הָאָרוֹן רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת, הוֹאִיל וְחָרַשׁ עַל קֶבֶר - הֲרֵי
זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס[7]. עַד כַּמָּה הוּא נַעֲשֶׂה בֵּית
הַפֶּרֶס? מֵאָה אַמָּה[8] עַל מֵאָה אַמָּה[9] מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר[10].

2) אהלות פי"ז מ"א. 3) נשברו לחלקים דקיקים. 4) נתפשטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט): "ויפרוש את האוהל", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נז, א מפרש שבור ופרוס). 5) לוחות שיש שמניחים על הארון. 6) ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. 7) השוו חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייטמאו (תוספתא אהלות פי"ז ה"א). 8) משנה שם. שיערו חכמים שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירורי העצמות. 9) מאה באורך ומאה ברוחב. 10) רבינו לא ביאר דין מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאתו החמורה הראשונה ומטמא באוהל מדאורייתא או טמא מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כח, ב כתבו שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה "מושקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

ב. כָּל הַמֵּרָבָּע[11], שֶׁהוּא בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין[12], הֲרֵי
הוּא בֵּית הַפֶּרֶס[13], וַעֲפָרוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ
שֶׁבֵּאַרְנוּ[14], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[15]. וְכֵן הַמַּאֲהִיל עַל
בֵּית הַפֶּרֶס הַזֶּה - טָהוֹר.

11) מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה על מאה. 12) שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין (כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של חמשים על חמשים. 13) [מפרשי המשנה וכמה מגדולי האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך, וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים (החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - יותר ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "וניער את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש מן המקום שניער ולא הוליך עמו את העפר שניער, אבל אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף־על־פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנתפס ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. במה דברים אמורים כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל הקושיות ואי־הבהירות שבהלכות סבוכות אלו].

14) למעלה פ"ב הט"ז. 15) אם עפר זה האהיל על אדם וכלים.

1 **ג. הִתְחִיל לַחֲרֹשׁ[16] אֶת הַקֶּבֶר, וְהָיָה חוֹרְשׁוֹ וְהוֹלֵךְ,**
2 **וְקִדֵּם שֶׁיִּגְמֹר מֵאָה אַמָּה נֶעֱרַ אֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[17] אוֹ**
3 **שֶׁהֵטִיחַ[18] בְּסֶלַע אוֹ בְּגֶדֶר[19] - עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית**
4 **הַפְּרָס בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר[20] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו**
5 **בְּמִשּׁוֹךְ הַמַּחֲרֵשָׁה[21]. חָרַשׁ כְּמוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה אוֹ יָתֵר**
6 **וְחָזַר וְחָרַשׁ[22] עַד שֶׁהִשְׁלִים מֵאָה אַמָּה - הַכֹּל בֵּית**
7 **הַפְּרָס[23]. הָיָה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ חוּץ לְמֵאָה אַמָּה -**
8 **מִמֵּאָה אַמָּה וְלַחוּץ טָהוֹר, שֶׁאֵין עֲצָמוֹת קֶבֶר**
9 **מַגִּיעוֹת לְיֶתֶר מִמֵּאָה.**

16) שם מ"ב. 17) הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את העפר שעליה. 18) המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר. 19) מן הצד. 20) אם המשיך את החרישה. 21) ממקום הקבר, ואין חוששים שמא לא ניער יפה ונשארה עצם כשעורה על המחרישה. 22) אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הוליכה המחרישה את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז). 23) שם.

10 **ד. חֲזָקַת הָעֲצָמוֹת הַמְכֻסּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד**
11 **שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחֲזָקַת הָעֲצָמוֹת[24] הַמְגֻלּוֹת**
12 **שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם[25]. הָיָה**
13 **שָׁם חָרִיץ מָלֵא עֲצָמוֹת אָדָם[26], אוֹ שֶׁהָיוּ עֲצָמוֹת אָדָם**
14 **צְבוּרוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְחָרַשׁ עֲצָמוֹת אֵלּוּ עִם**
15 **הַשָּׂדֶה, אוֹ שֶׁחָרַשׁ שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ [אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ]**
16 **קֶבֶר[27] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס; שֶׁלֹּא גָזְרוּ**
17 **טֻמְאָה[28] אֶלָּא עַל שָׂדֶה שֶׁנִּחֲרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וַדַּאי[29]. וְכֵן**
18 **הַחוֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת[30] בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס;**
19 **שֶׁכָּל אֵלּוּ[31] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא גָזְרוּ אֶלָּא**
20 **בְּקֶבֶר שֶׁנִּחֲרַשׁ שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[32].**

24) תוספתא אהלות פי"ז הי"ב. 25) מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. 26) משנה ג שם. 27) בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). 28) זה נימוק לאבד או נמצא קבר. 29) גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. 30) תוספתא שם ה"א. 31) פירוש, חריץ מלא עצמות, עצמות צבורות ומת בשדה. 32) חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

21 **ה. הַחוֹרֵשׁ[33] אֶת הַקֶּבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵינוֹ**
22 **עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
23 **שֶׁלּוֹ[34]. אֲפִלּוּ שַׂקְתּוֹ[35] אוֹ אָרִיס[36] אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אֵינוֹ**
24 **עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. חָרַשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל**
25 **חֲבֵרוֹ[37] כְּאֶחָד[38] - שֶׁלּוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְשֶׁל חֲבֵרוֹ**
26 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס.**

33) משנה ג שם. 34) כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חבירו לעבודה־זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם הטומאה היא העצם שהוליכה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר]. 35) תוספתא שם ה"ג. 36) חוכר שדה לזורעה או לנוטעה על־מנת לקבל חלק מהיבול. 37) שם. 38) שחרש חמשים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חבירו הגובל עם שדהו.

27 **ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁחָרַשׁ[39] קֶבֶר בְּשָׂדֵהוּ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה**
28 **בֵּית הַפְּרָס, שֶׁאֵין בֵּית פְּרָס לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[40].**

39) משנה שם. 40) לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאין בית פרס לכותיים (שומרונים)", ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכל־שכן לגויים].

29 **ז. שָׂדֶה[41] בֵּית פְּרָס לְמַעְלָה וְשָׂדֶה טְהוֹרָה לְמַטָּה,**
30 **וְשָׁטְפוּ גְּשָׁמִים מֵעַפַר בֵּית הַפְּרָס לַטְּהוֹרָה, אֲפִלּוּ**
31 **הָיְתָה אֲדָמָה וְהִלְבִּינָהּ[42] אוֹ לְבָנָה וְהֶאְדִּימָה -**
32 **טְהוֹרָה; שֶׁאֵין בֵּית פְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית פְּרָס, וְלֹא גָזְרוּ**
33 **טֻמְאָה אֶלָּא עַל גּוּשׁ כִּבְרִיָּתוֹ[43].**

41) שם משנה ד. 42) וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. 43) כמו שנברא, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

34 **ח. בֵּית הַפְּרָס[44] הַזֶּה מֵתָר לִנְטֹעַ בּוֹ כָּל נְטַע[45], לְפִי**
35 **שֶׁהַשָּׂרָשִׁים יוֹרְדִים לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה[46], וּלְמַטָּה**
36 **מִשְּׁלֹשָׁה בְּבֵית הַפְּרָס טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַקֶּבֶר נִפְרָס עַל**
37 **פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אֲבָל אֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ אֶלָּא זֶרַע**
38 **הַנִּקְצָר[47]. וְאִם זָרַע וְעָקַר - צוֹבֵר אֶת גָּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ[48],**
39 **וְכוֹבֵר[49] אֶת הַתְּבוּאָה בִּשְׁתֵּי כְּבָרוֹת[50], וְאֶת הַקְּטָנִיּוֹת**
40 **בְּשָׁלֹשׁ כְּבָרוֹת[51], שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה.**
41 **וְשׁוֹרֵף אֶת הַקַּשׁ וְאֶת הָעֲצָה[52] שָׁם[53]. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
42 **יִהְיֶה בָּהֶן עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה, וְאִם תַּתִּיר לוֹ בַּהֲנָיָה -**
43 **מוֹצִיאוֹ וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מַרְגִּיל[54] אֶת הַטֻּמְאָה.**

44) שם פי"ח מ"ב. 45) אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). 46) טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). 47) כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). 48) בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע

בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין הענינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספיקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. 49) מעביר דרך כברה. 50) לא אמר "פעמיים", משמע מזה, שהמדובר בכברות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת חורים דקים ובשניה גסים, שעל־ידי־זה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). 51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מבשיבלי תבואה. 52) קש של קטנית. 53) בשדה. 54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

1 **ט. שָׂדֶה שֶׁהֶחֱזִקָה[55] שֶׁהִיא בֵּית הַפְּרָס, אֲפִלּוּ הִיא**
2 **בֵּית אַרְבָּעָה כּוֹרִין[56], וַאֲפִלּוּ מְשׂוּכָה מִמְּקוֹם הַטִּיט**
3 **הָרַךְ שֶׁאֵינוֹ נֶחֱרָשׁ וְלֹא נַעֲשָׂה בֵּית הַפְּרָס, וַאֲפִלּוּ**
4 **שָׂדֶה טְהוֹרָה[57] מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - הֲרֵי**
5 **הִיא בְּחֶזְקָתָהּ[58].**

55) תוספתא אהלות פי"ז, הי"ד. 56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זר זהב על התוספתא). 57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. 58) דינה ככל בית הפרס.

6 **י. מָצָא[59] שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבָהּ[60]: אִם**
7 **יֵשׁ בָּהּ אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ; אֵין בָּהּ**
8 **אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.**
9 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם זָקֵן אוֹ תַּלְמִיד חָכָם[61];**
10 **שֶׁאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאִין בְּכָךְ וְיוֹדְעִין שֶׁמָּתָר לִנְטֹעַ בָּזוֹ**
11 **וְאָסוּר לִנְטֹעַ בָּאַחֶרֶת.**

59) תוספתא שם הי"ב. 60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה"י, ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיום: "והוא שיהיה וכו'". 61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקיאין בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטוע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בידינו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

12 **יא. הַמְהַלֵּךְ[62] בְּבֵית הַפְּרָס עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁאֵין**
13 **מִתַּנְדְנְדִין תַּחַת רַגְלֵי אָדָם בְּשָׁעָה שֶׁמְּהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן, אוֹ**
14 **שֶׁנִּכְנַס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גַּבֵּי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁכֵּחָן**
15 **יָפֶה[63] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[64]. אֲבָל אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אֲבָנִים**
16 **שֶׁמִּזְדַּעְזְעִין בְּשָׁעַת הִלּוּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁמַר[65] וְלֹא**
17 **נִתַּנְדְּנוּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהָלַךְ עַל הֶעָפָר עַצְמוֹ.**
18 **וְכֵן אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אָדָם שֶׁכֹּחוֹ רַע[66] עַד שֶׁתְּהֵיֶינָה**
19 **אַרְכֻּבּוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ[67] וְשׁוֹקָיו מַרְעִידוֹת כְּשֶׁהוּא**
20 **נוֹשֵׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה שֶׁכֹּחָהּ רַע עַד שֶׁתָּטִיל**
21 **גְּלָלִים בְּשָׁעַת רְכִיבָה[68] - הֲרֵי זֶה טָמֵא וּכְאִלּוּ הָלַךְ**
22 **בְּרַגְלָיו[69].**

62) משנה אהלות פי"ח, ג. 63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. 64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנרכב ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). 65) שמא התנדנד ולא הרגיש. 66) אדם חלש. 67) בבא מציעא קה, ב. 68) שם. 69) שהרי מכוח כובדו זזה העצם ממקומה.

23 **יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפְּרָס צָרִיךְ לְטַהֵרוֹ בְּמַעֲמָד שְׁנֵי**
24 **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[70]. וְכֵיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ?[71] כּוֹנֵס אֶת**
25 **כָּל הֶעָפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַסִּיטוֹ[72] מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשָּׂדֶה**
26 **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּבָרָה שֶׁנִּקְּבָה דַקִּין, וּמְמַחֶה[73] וּמוֹצִיא**
27 **כָּל עֶצֶם כְּשֶׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר[74]. וְכֵן אִם**
28 **נָתַן[75] עַל גַּבָּיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[76] עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר,**
29 **אוֹ שֶׁנָּטַל מֵעַל כָּל פָּנָיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה**
30 **טָהוֹר. נָטַל מֵחֶצְיוֹ אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְנָתַן עַל**
31 **חֶצְיוֹ הָאַחֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל**
32 **מֵעַל פָּנָיו טֶפַח וּמֵחָצָה וְנָתַן עָלֶיהָ טֶפַח וּמֵחֶצָה עָפָר**
33 **מִמָּקוֹם אַחֵר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם עִזְּקוֹ[77]**
34 **וּבָרַק[78] בְּשָׁעַת עִזּוּק מִלְמַטָּה וּמִלְמַעְלָה - לֹא עָשָׂה**
35 **כְּלוּם. רִצְּפוֹ בְּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מִתַּנְדְּנְדִין[79] מֵהִלּוּךְ אָדָם**
36 **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר.**

70) תוספתא שם פי"ז ה"ו. 71) משנה שם פי"ח ד. 72) שיכול להזיזו כשידרוס עליו. 73) מפרר את גושי העפר. 74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). 75) משנה שם. 76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. 77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ה, ב). 78) מפני שעיקר כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. 79) מפני כובדן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישראל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עיירות המובלעות בארץ ישראל.

1 **א. אֶרֶץ הָעַמִּים[2] - בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ[3] בִּלְבַד**
2 **כִּבְיַת הַפְּרָס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִים אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ אוֹ**
3 **נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעֲפָרָהּ. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ[4]**
4 **שֶׁיְּטַמֵּא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כֵּיוָן**
5 **שֶׁהַכְּנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים נִטְמָא. וְכֵן**

1 כְּלִי חֶרֶשׁ[5] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ[6] לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וּשְׁאָר
2 כֵּלִים שֶׁהִכְנִיס רֻבָּם[7] לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - נִטְמְאוּ[8].

2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה־עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל. 3) עפר מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרגירים קטנים - אינו מטמא. 4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ואאוירא. 5) שמטמא מאויר תוכו בלבד. 6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי. 7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. 8) תוספתא, אהלות פי"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו למשנה, אהלות פ"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתיהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה־למלך).

3 **ב.** טֻמְאַת אֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטֻמְאַת
4 עֲפָרָהּ, אֶלָּא קַלָּה הִיא מִמֶּנָּה[9]: שֶׁעַל טֻמְאַת עֲפָרָהּ
5 שׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת וְקָדָשִׁים, וְהַמִּתְטַמֵּא בְּגוּשָׁהּ[10] -
6 טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וְצָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[11];
7 אֲבָל הַנִּטְמָא בַּאֲוִירָהּ - אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי
8 וּשְׁבִיעִי אֶלָּא טְבִילָה[12] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[13], וְכֵן תְּרוּמָה
9 וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת אֲוִירָהּ - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין
10 וְלֹא שׂוֹרְפִין[14].

9) שם "על גושה לשרוף, ועל אוירה לתלות". 10) כשנשא עפרה. 11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ור"ב). 12) אפילו ביום טומאתו. 13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדיניו מבוארים במקומם. 14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

11 **ג.** עֲפַר אֶרֶץ הָעַמִּים וַעֲפַר בֵּית הַפְּרָס מְטַמְּאִין בְּמַגָּע
12 וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[15]. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? כְּחוֹתַם
13 הַמַּרְצוּפִין[16], וְהוּא[17] כִּפְקָה[18] גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין[19].
14 עֲפַר בֵּית הַפְּרָס וַעֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בְּיֶרֶק[20]: אִם
15 יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין - מְטַמֵּא, וְאִם
16 לָאו - אֵינוֹ מְצָטָרֵף[21]; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל גּוּשׁ
17 כִּבְרִיָּתוֹ[22]. מַעֲשֶׂה[23] שֶׁהָיוּ אִגְרוֹת בָּאוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ
18 לִבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָהֶן כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם
19 חוֹתָמוֹת[24], וְלֹא חָשׁוּ לָהֶן מִשּׁוּם טֻמְאָה, לְפִי שֶׁלֹּא
20 הָיָה בְּחוֹתָם מֵהֶן[25] כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין.

15) בהלכה א. 16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, ינעלו אותם ויחתמו אותם בחותם מטיט". 17) גודל החותם. 18) כדור חוטים העומד לאריגה. 19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). 20) שהובא מחוץ לארץ. 21) כחכמים. 22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור – אינו מטמא (ראה משנה אהלות פי"ג, בדין לבינה). 23) שם. 24) בכולן יחד היה שיעור גדול כזה. 25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

21 **ד.** הַמֵּבִיא[26] תַּנּוּרִים וּסְפָלִים[27] וּכְלֵי חֶרֶשׁ[28] מְחוּצָה
22 לָאָרֶץ: עַד שֶׁלֹּא הֻסְּקוּ[29] - טְמֵאִים מִשּׁוּם אֶרֶץ
23 הָעַמִּים[30]; מֻשְׁהֲסְקוּ - טְמֵאִים מִשּׁוּם כְּלִי חֶרֶס
24 שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים[31], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים,
25 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

26) תוספתא, שם פי"ז ה"ז. 27) של חרס. 28) כלים קטנים, כגון צלחות וקדירות. 29) לפי שנשרפו ונתקשו אינם ראויים להשתמש בהם. 30) דינם כגושי עפר, ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. 31) אחרי שנשרפו אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה – טהורים (משנה־למלך). 32) למעלה פ"ה ה"ו, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים. ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

26 **ה.** הַמְהַלֵּךְ[33] בְּאֶרֶץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבִסְלָעִים -
27 טָמֵא[34] טֻמְאַת שִׁבְעָה; בַּיָּם וּבְמָקוֹם שֶׁהַיָּם עוֹלֶה
28 בְּזַעֲפּוֹ[35] - טָהוֹר מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים[36] וְטָמֵא
29 מִשּׁוּם אֲוִירָהּ[37]. הַנִּכְנָס[38] לְאֶרֶץ הָעַמִּים בִּשְׁדֵה[39] תְּבָה
30 וּמִגְדָּל[40] הַפּוֹרְחִין[41] בָּאֲוִיר - טָמֵא[42]; שֶׁאֹהֶל זָרוּק[43]
31 אֵינוֹ קָרוּי אֹהֶל[44].

33) משנה, שם פי"ח, ו. 34) אף־על־פי שאין קוברים שם מתים – טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ הגויים (רבינו בפירושו, שם). 35) כשהים סוער מאוד, עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה. 36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים שוטפים את העפר שהשתפך שם. 37) טומאה קלה שהיא טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אויר (ראה משנה־למלך ה"ג, ד"ה תנן). 38) גיטין ח, ב. 39) מרכבה הנישאת בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים – עגלה מיוחדת לנשים). 40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל. 41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באויר. 42) טומאת אויר. (וראה לחם־משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג, שצידד לפרש "טמא" משום גושה). 43) אוהל שאינו קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. 44) ואינו מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדדיהם. אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אויר, אפילו לדעת האומרים אוהל זרוק נקרא אוהל (לחם־משנה שם, ומשנה־למלך כאן).

32 **ו.** סוּרְיָא[45] - עֲפָרָהּ טָמֵא כְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲוִירָהּ

45) סוריא - ראה הלכות תרומות פ"ז ה"ד.

1 **טָהוֹר. לֹא גָּזְרוּ עַל אֲוִירָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה**
2 **סְמוּכָה[46] לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁפָה בְּשָׁפָה וְלֹא הָיָה מַפְסִיק**
3 **בֵּינֵיהֶן לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים וְלֹא בֵּית הַקְּבָרוֹת וְלֹא בֵּית**
4 **הַפְּרָס[47] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַכְנֵס לָהּ בְּטָהֳרָה בְּשָׁדֶה**
5 **תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְהוּא שֶׁלֹּא יִגַּע בְּגוּשָׁהּ. וְכֵן אֶרֶץ**
6 **הָעַמִּים[48] הַסְּמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין בֵּינֵיהֶן מָקוֹם**
7 **טָמֵא - הֲרֵי זוֹ נִבְדֶּקֶת[49] וּטְהוֹרָה[50].**

45) גיטין, שם. 46) אהלות שם מ"ז. 47) כלומר, שדה שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי אינו מטמא באוהל (כסף־משנה). [באהלות שם מ"א ומ"ב, קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר]. 48) תוספתא שם ה"א. 49) צריכה בדיקה שמא יש קבר במקום שהוא רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). 50) שלא גזרו על אויר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

8 **ז. מָקוֹם[51] שֶׁשָּׁכְנוּ בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
9 **- הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים עַד שֶׁיִּבָּדֵק, שֶׁמָּא**
10 **קָבְרוּ בּוֹ נְפָלִים.**

51) אהלות פי"ח מ"ז.

11 **ח. וּתְרוּמָה[52] וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי**
12 **כּוֹכָבִים - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין. וְכַמָּה**
13 **יִשְׁהוּ בַּמָּקוֹם וְיִהְיֶה צָרִיךְ בְּדִיקָה? אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדֵי**
14 **שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתַפִּיל נֵפֶל שֶׁמְּטַמֵּא[53]. אֲפִלּוּ אִישׁ**
15 **שֶׁאֵין עִמּוֹ אִשָּׁה, אִם שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם - מְדוֹרוֹ**
16 **טָמֵא עַד שֶׁיִּבָּדֵק. גְּזֵרָה מִשּׁוּם מָדוֹר שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ**
17 **אִשָּׁה. אֲפִלּוּ עֶבֶד[54] וְסָרִיס[55] אוֹ אִשָּׁה[56] אוֹ קָטָן בֶּן**
18 **תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[57] עוֹשֶׂה מִדּוֹר הָעוֹבְדֵי**
19 **כּוֹכָבִים.**

52) תוספתא שם ה"ג, כתנא־קמא. 53) צורת הוולד נגמרת ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד (ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים לגזור טומאה מפני החשש שמא באה האשה לשם כשהיא מעוברת. 54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה. ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו עליו ולא יכניס זונה לביתו (תפארת ישראל' שם, בועז יא). 55) שאינו מוליד. 56) שאין עמה איש. 57) בגיל נמוך מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס. ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

20 **ט. מְדוֹר[58] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה בּוֹ עֶבֶד**
21 **(מִישְׂרָאֵל)[59] אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע מְשַׁמְּרִין**
22 **אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּ שָׁם נֵפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[60].**
23 **וְאֵת מָה הֵן בּוֹדְקִין?[61] אֶת הַבִּיבִין[62] הָעֲמֻקִּים[63] וְאֶת**
24 **הַמַּיִם הַסְּרוּחִין[64]. וְכָל מָקוֹם שֶׁהַחֲזִיר וְהַחֲלָדָה**
25 **יְכוֹלִין לְהוֹלִיךְ מִשָּׁם[65] הַנֵּפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה,**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָם מִשָּׁם. מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
27 **שֶׁחָרַב - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּבָּדֵק[66].**

58) שם. 59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן הגירסה בכת"י תימן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן בדרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרבו ישראל. 60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. 61) שם מ"ח. 62) תעלות הביוב. 63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם בלי בדיקת קפדנית. 64) המכונסים בבורות וכדומה. 65) בית־הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה וברדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא־הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדין זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדין תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט הי"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגרירה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמא קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גרירה. 66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחרבה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

28 **י. הָאִצְטְנָיוֹת[67] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי**
29 **כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁהִיא גְּלוּיָה וְאֵין בָּהּ מָקוֹם לְהַטְמִין**
30 **הַנְּפָלִים. וַעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת[68] אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְדוֹר**
31 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁאֵין דִּירָתָן קְבוּעָה[69], לֹא גָּזְרוּ**
32 **עֲלֵיהֶן טֻמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת: אָהֳלֵי**
33 **הָעַרְבִיִּים, וְהַסֻּכּוֹת[70], וְהַצְּרִיפִין[71], וְהַבַּרְגָּנִין[72],**
34 **וְהַתִּקְרָה שֶׁעַל גַּבֵּי הָעַמּוּדִים וְאֵין לָהּ דְּפָנוֹת, וְהֵן**
35 **בָּתֵּי הַקַּיִץ[73], וּבֵית שַׁעַר[74], וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר[75],**
36 **וְהַמֶּרְחָץ, וּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַחֲצִים וּכְלֵי הַמִּלְחָמָה,**
37 **וּמְקוֹם הַלְּגְיוֹנוֹת[76].**

67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. 68) שם. 69) ואין קוברים שם נפלים. 70) בנין עראי בשביל שומרי פירות. 71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. 72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. 73) במשנה: "אלקטיות". 74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שישוב בו שומר החצר והוא פתוח לרשות הרבים. 75) פירוש, השטח הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט) והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. 76) מקום מריצות הפרשים (רבינו, שם).

38 **יא. הַחֲנֻוֹת[77] - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,**
39 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּר בְּתוֹכָהּ. חָצֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה[78]**
40 **מִשּׁוּם מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי בֵּית שַׁעַר שֶׁלָּהּ**

וַאֲוִירָהּ[79] טְמֵאִין כָּמוֹהָ. וְאֵין מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[80] וְלֹא בֵּית הַפֶּרֶס בְּחוּצָה לָאָרֶץ[81].

77) תוספתא שם פי"ח ה"ו. 78) כגון שדר בשטח המקורה. 79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף־משנה שפירש אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו). 80) שם. 81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל (ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים, אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה חמורה ממדורות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף־משנה כאן).

יב. עֲיָרוֹת[82] הַמֻּבְלָעוֹת[83] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן סִיסִית וְחַבְרוֹתֶיהָ, [אַשְׁקְלוֹן וְחַבְרוֹתֶיהָ], אַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית[84] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֶזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בָּבֶל טְהוֹרוֹת[85], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים.

82) שם ה"ג. 83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים, והן אדמת חוץ לארץ. 84) פירות שגדלו בהן בשנת השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. 85) ברור הדבר שהדרכים טהורות.

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ בפניה וקרוי אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ, ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

א. טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע[2] עַל רוּם טֶפַח[3] מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁאֵין קְרוּי אֹהֶל אֶלָּא טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח אוֹ יָתֵר עַל זֶה. כֵּיצַד? כְּזַיִת מִן הַמֵּת מֻנָּח לָאֲוִיר[4] וּבְצִדּוֹ כֵּלִים, כְּגוֹן מְחָטִין וְצִנּוֹרוֹת[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינָן נוֹגְעִים בַּטֻּמְאָה, אִם הֶאֱהִיל עֲלֵיהֶן אֹהֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח וְהָיָה גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַכֵּלִים וּטְמֵאִין. הָיוּ כֵּלִים אֲחֵרִים עַל גַּבֵּי אֹהֶל זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֹהֶל חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַטֻּמְאָה. הִנַּה לָמַדְתָּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָאֹהֶל מְטַמֵּא כֹּל שֶׁתַּחְתָּיו, מַצִּיל כֹּל שֶׁחוּצָה לוֹ, וְחוֹצֵץ בֵּין הַטֻּמְאָה וּבֵין כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבָּיו וְכֵלִים תַּחְתָּיו - הַכֵּלִים טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. הָיָה הָאֹהֶל פָּחוּת מֵרוּם טֶפַח, אוֹ פָּחוֹת מִטֶּפַח עַל טֶפַח אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ כַּמָּה טְפָחִים - הַכֵּלִים שֶׁבְּצִדּוֹ הַטַּמְאָה טְהוֹרִים[6]; וְכֵלִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֹהֶל זֶה - כֹּל שֶׁשְּׁנִגְּדוּ הַטַּמְאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵאֱהִילוּ עַל הַטַּמְאָה וְאֵין שָׁם אֹהֶל לָחֹץ בִּפְנֵי הַטַּמְאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה טַמְאָה עַל גַּבֵּי אֹהֶל זֶה וְכֵלִים תַּחְתָּיו - כֹּל שֶׁשְּׁנִגְּדוּ הַטַּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֵאֱהִילָה עֲלֵיהֶן וְאֵין שָׁם אֹהֶל שָׁחָץ בִּפְנֵי הַטַּמְאָה. שֶׁכָּל פָּחוֹת מֵרוּם טֶפַח כִּנְגִיעָה הוּא חָשׁוּב[7], וְטֻמְאָה שֶׁתַּחְתָּיו טֻמְאָה רְצוּצָה הִיא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה הָאֹהֶל אָדָם אוֹ כֵּלִים; אֲבָל אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנַּעֲשׂוּ אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן עַצְמָן אֹהֶל בֵּין שֶׁהָיוּ עֲמוּדֵי הָאֹהֶל, אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כָּל עִקָּר[8] - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה, וְאֵינָן חוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? לוּחַ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי אַרְבָּעָה כֵּלִים, אֲפִלּוּ כֵּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לְמִינָן טֻמְאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מֻנָּח עַל אַרְבָּעָה שַׁפּוּדִין אוֹ אַרְבָּעָה קָנִים שֶׁגִּבּוֹהִין טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה וְכֵלִים תַּחְתָּיו - הַכֵּלִים טְמֵאִים[9]. וְאִם הָיוּ כֵּלִים עַל גַּבָּיו, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה - טְמֵאִים[10]. וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבֵּי לוּחַ וְכֵלִים תַּחְתָּיו - כָּל כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַלּוּחַ טְמֵאִין. אֲבָל אִם הַלּוּחַ הָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי אַרְבַּע אֲבָנִים אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְחַיָּה[11], וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו - הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין.

2) כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח ומשלים את החסר, אינו אוהל. 3) אוויר פנוי על גבי הטומאה. 4) לא קבור. 5) ווים דקים עקומים. מפני שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים. 6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. 7) כאילו נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל. 8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 9) שהרי הלוח האהיל על המת ועליהם. 10) כאילו היו תחת הלוח, כי הלוח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. 11) חיות.

ב. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - הֲרֵי כָּל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָאֹהֶל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. וּכְלֵי גְלָלִים וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה הַבָּאִים בְּמַדָּה[12] - הֲרֵי הֵם כְּאֹהָלִים וְאֵינָם כְּכֵלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצְצִים בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה[13].

12) גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. 13) והוא הדין לכלי עץ הבאים במידה.

ג. נֶסֶר[14] שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַּנּוּר חָדָשׁ[15] וְעוֹדֵף מִכָּל צְדָדָיו[16] בְּפוֹתֵחַ טֶפַח: הָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת הַנֶּסֶר - כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין, טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁתַּנּוּר חָדָשׁ אֵינוֹ כִּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה[17]. וְאִם הָיָה יָשָׁן[18] - הַכֹּל טָמֵא[19].

14) קרש. 15) תנורים שלהם עשויים מטיט בתבנית סיר גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל. 16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב. 17) לעניין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. 18) שהוסק כבר. 19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עודף הנסר מכל צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור מעמידו והוא כעמוד של האוהל.

1 ד. נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי שְׁנֵי תַּנּוּרִים, אֲפִלּוּ יְשָׁנִים,
2 וְעוֹדֵהּ[20] מְחוּצָה לְתַנּוּר זֶה[21] וּמְחוּצָה לְתַנּוּר זֶה,
3 וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו בֵּין שְׁנֵי הַתַּנּוּרִים - בֵּינֵיהֶן
4 בִּלְבַד טָמֵא; אֲבָל כֵּלִים שֶׁתַּחַת שְׁתֵּי הַקָּצָוֹות שֶׁחוּצָה
5 לַתַּנּוּרִים - טְהוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הֵן כִּשְׁנֵי אֹהָלִים[22] זֶה בְּצַד
6 זֶה. וְכֵן נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַּנּוּר, אֲפִלּוּ יָשָׁן,
7 וְיוֹצֵא מִזֶּה טָפַח וּמִזֶּה טָפַח אֲבָל לֹא מִן הַצְּדָדִין,
8 וְטֻמְאָה בְּצַד זֶה - כֵּלִים שֶׁבַּצַּד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין[23].

20) טפח. 21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. 22) שאינם מחוברים. 23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

9 ה. אָדָם שֶׁנָּשָׂא כְּלִי, כְּגוֹן מַרְדֵּעַת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ,
10 וְהָאֶהֱיל צַד הַכְּלִי הָאֶחָד עַל הַטֻּמְאָה, אִם הָיָה
11 בְּהֶקְפּוֹ[24] טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּרְחָבוֹ אֶלָּא רֹחַב
12 אֶצְבַּע וּשְׁלִישׁ[25] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַנּוֹשֵׂא[26] וּמֵביא
13 לוֹ טֻמְאָה מִדְּבָרִיהֶם, שֶׁגָּזְרוּ עַל שִׁישׁ בְּהֶקְפּוֹ טֶפַח
14 מִשּׁוּם שִׁישׁ בְּרָחְבּוֹ טֶפַח[27]; אֲבָל אֵינוֹ מֵביא אֶת
15 הַטֻּמְאָה לִכְלִים שֶׁתַּחְתָּיו וְלִשְׁאָר אָדָם שֶׁיְּאַהֵיל
16 עֲלֵיהֶן וְעַל הַטֻּמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רֹחַב טֶפַח.

24) של הכלי. 25) בהתאם לכלל החשבון המקובל בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה טפחים" (אין כלל זה מדוייק והוא מוסר רק את המספרים השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות. 26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום השלישי וביום השביעי. 27) שהשומע שטימאוהו טומאת ערב בלבד יחשוב שטימאוהו טומאת אוהל ויטעו ויאמרו שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאוהו טומאת שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו מטמא באוהל כלל.

17 ו. אֲרוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁמַּנִּיחִין בָּהֶן אֶת הַמֵּת - אֵינָן
18 כְּקֶבֶר[28], [אֲבָל] (אֶלָּא) אִם יֵשׁ בֵּין כְּסוּי הָאָרוֹן וְהַמֵּת
19 גֹּבַהּ טֶפַח - חוֹצֵץ, וְהָעוֹמֵד עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן טָהוֹר מִן
20 הַתּוֹרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹּב אֲרוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶן חָלָל טֶפַח,
21 הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁאֵין שָׁם חָלָל טֶפַח - גָּזְרוּ עַל כָּל
22 הָאֲרוֹנוֹת שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין, וְשִׁיְּהֶיה הַמְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי
23 הָאָרוֹן כְּנוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ בְּקֶבֶר[29].

28) בנוי, שמטמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על הטומאה. 29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים. וביארו שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן, ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן התורה.

24 ז. קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְהַטֻּמְאָה תַּחְתֶּיהָ:
25 אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח[30] - מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת
26 כֻּלָּהּ, וְכָל הַכֵּלִים אוֹ אָדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. אַף עַל
27 פִּי שֶׁאֵין כֻּלָּהּ שָׁוָה וְקָצָתָהּ פְּחוּתָה מִטֶּפַח[31], מִפְּנֵי
28 שֶׁקָּצָתָהּ מְקָצָת אֹהֶל הִוא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח
29 - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, כְּמוֹ
30 שֶׁבֵּאַרְנוּ. כַּמָּה יִהְיֶה בְּהֶקְפָּהּ[32] וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתֵחַ
31 טֶפַח? בִּזְמַן שֶׁהִיא עֲגֻלָּה - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּבִזְמַן
32 שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת - אַרְבָּעָה טְפָחִים.

30) הקורה רחבה טפח. 31) וגם הכלים הנמצאים במקום שאין בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים. 32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

33 ח. סְאָה שֶׁהִיא מֻטָּה עַל צִדָּהּ[33] בָּאֲוִיר[34] - אֵינָהּ
34 מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת כֻּלָּהּ עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶקְפָּהּ
35 אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמֻחֱצָה בְּקִרּוּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גֹּבַהּ
36 הַצַּד הָעֶלְיוֹן[35] טֶפַח וּמֻחֱצָה, וְיִהְיֶה הַטֶּפַח עַל טֶפַח
37 מִמָּנָּה גָּבְהוּ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח[36]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה
38 גְּבוֹהָה מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טֶפַח[37] וְהָיָה בְּהֶקְפָּהּ
39 שְׁלֹשָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה[38]. וְכֵן עַמּוּד עָגֹל[39]
40 שֶׁהוּא מֻטָּל לָאֲוִיר וּמַגָּע עַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ מֵביא
41 טֻמְאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶקֵּף עֶשְׂרִים
42 וַאַרְבָּעָה טְפָחִים; וְאִם אֵין בְּהֶקְפּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
43 טְפָחִים - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. זֶה
44 שֶׁהִצְרִיכוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - עַל הָעִקָּרִין
45 שֶׁסּוֹמְכִים עֲלֵיהֶן חֲכָמִים בְּחֶשְׁבּוֹן כָּל הַמִּשְׁפָּטִים:
46 שֶׁכָּל שֵׁשׁ בְּהֶקְפּוֹ שְׁלֹשָׁה - יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח, וְכָל
47 טֶפַח עַל טֶפַח בְּרִבּוּעַ - יֵשׁ בַּאֲלַכְסּוֹנוֹ טֶפַח וּשְׁנֵי
48 חֲמִשִּׁין. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בְּהֶקֵּף הָעָמוּד עֶשְׂרִים
49 וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל דָּפְנוֹ טֶפַח עַל רוּם
50 טֶפַח מְרֻבָּע וְיָתֵר מְעַט, שֶׁחֶשְׁבּוֹנוֹת אֵלּוּ בְּקִרּוּב הֵן.

33) הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא על שוליה. 34) במקום גלוי. 35) הנקודה הגבוהה ביותר מעל פני הקרקע. 36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1 יבאר אוהל שאינו עשוי בידי אדם ואוהל רעוע, המביאים טומאה וחוצצים, ומביאים ולא חוצצים, ושאינם חוצצים ולא מביאים.

1 **א. כָּל טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח קָרוּי אֹהֶל, כְּמוֹ**
2 **שֶׁבַּאַרְנוּ[2], וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.**
3 **בֵּין שֶׁעֲשָׂאוּהוּ לְהַאֲהִיל בֵּין שֶׁנַּעֲשָׂה מֵאֵלָיו, אֲפִלּוּ**
4 **הָיָה שֶׁלֹּא בְיָדֵי אָדָם - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְחוֹצֵץ. כֵּיצַד?**
5 **אֶחָד חוֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם[3] אוֹ שָׁרָצִים אוֹ שֶׁאָכְלַתּוּ**
6 **מְלַחַת[4], אוֹ שֶׁצָּבַר אֲבָנִים אוֹ קוֹרוֹת וְנַעֲשָׂה בָּהֶן חָלָל**
7 **טֶפַח - הֲרֵי זֶה אֹהֶל וּמֵבִיא וְחוֹצֵץ.**

2) למעלה פי"ב ה"א. ראה שם. 3) אהלות פ"ג מ"ז. 4) מלשון הכתוב (ירמיה יז, ו): "ארץ מלחה", והיא מתבקעת מאליה.

8 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאֹהֶל חָזָק וּבָרִיא;**
9 **אֲבָל אֹהֶל רָעוּעַ[5] אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ**
10 **בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מֵבִיא**
11 **אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ. כֵּיצַד? שְׁרִיגֵי הָאֵילָנוֹת[6]**
12 **הַסּוֹכְכִים עַל הָאָרֶץ, וְהֵן הַנִּקְרָאִים סְכָכוֹת, וַאֲבָנִים**
13 **הַיּוֹצְאוֹת[7] מִן הַגָּדֵר[8] הַסּוֹכְכוֹת עַל הָאָרֶץ, וְהֵן**
14 **הַנִּקְרָאִין פְּרָעוֹת[9]: אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה[10]**
15 **בֵּינוֹנִית[11] וְהֵן עוֹמְדִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין**
16 **מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינָן רְאוּיִין לְקַבֵּל מַעֲזִיבָה בֵּינוֹנִית,**
17 **אֲלָא הֵן נוֹפְלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין מִדִּבְרֵיהֶם[12] וְאֵינָן**
18 **חוֹצְצִין. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

5) שבקלות אפשר להזיזו ממקומו או להפילו. 6) ענפי העצים. 7) בולטות לחוץ. 8) של אבנים. 9) מלשון הכתוב (במדבר ו, ה): גדל פרע שער ראשו. 10) שכבת טיט, שנותנים על קרשי התקרה. 11) שהם חזקים ויעמדו בפני לחץ משא שכזה, מבלי להשבר או להתכופף ולהפילו. כחכמים במשנה שם פ"ח, ב, ולפי פירוש רבינו (ראה תפארת ישראל שם, יכין לג ולד). 12) במס' נדה סח, ב אמרו: "סככות ופרעות וכו' רבנן הוא דגזרו (חכמים הם שגזרו)", ולכאורה זה בניגוד למשנתנו שהסככות והפרעות מביאים וחוצצים, ומשמע שמן התורה הם כאוהל ממש, שהרי חכמים לא יטהרו דבר שהוא טמא מן התורה, ולפיכך מפרש רבינו, שאם יכולים לקבל מעזיבה בינונית דינם מן התורה כאוהל ומביאים וחוצצים, ובגמרא נדה שם המדובר כשאינם יכולים לקבל מעזיבה כזו, ומן התורה אינם אוהל, וגזרו רבנן להחמיר שיביאו את הטומאה, אבל לא הקילו לענין חציצה (כסף־משנה).

19 **ג. אֵלּוּ[13] מְבִיאִין וְחוֹצְצִין: כְּלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה[14].**
20 **וְכֵן כְּלֵי אֲבָנִים כְּלֵי גְלָלִים כְּלֵי אֲדָמָה הַבָּאִין בְּמִדָּה.**
21 **וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמַפָּץ[15] וּמַחְצֶלֶת[16]**
22 **שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין אֹהָלִים[17]. וּבְהֵמוֹת אוֹ חַיּוֹת, בֵּין טְמֵאוֹת**
23 **בֵּין טְהוֹרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ זוֹ בֵּין רַגְלֵי זוֹ וְהָיוּ**
24 **כֻּלָּן דְּבוּקוֹת. וְהָעוֹף שֶׁשָּׁכַן[18]. וְהַחוֹטֶט בְּשִׁבָּלִים**
25 **מָקוֹם לְקָטָן לְהַצִּילוֹ מִן הַשֶּׁמֶשׁ. וָאֲכָלִין שֶׁאֵינָן**
26 **מַכְשִׁירִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ[19]. יְרָקוֹת הַמִּתְקַיְּמִין**
27 **בֵּימוֹת הַחַמָּה וְהַגִּשָּׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּאֹהָלוֹת וּמְבִיאִין**
28 **וְחוֹצְצִין. וְאֵלּוּ הֵן: הָאֲרוּס[20] וְהַקִּיסוֹס[21] וְיֶרֶק**
29 **חֲמוֹר[22] וּדְלַעַת יְוָנִית. וְכֵן הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת[23]**
30 **וְהַזִּיזִין וְהַגְּזוּרוֹת[24] וְהַשּׁוֹכָכוֹת וְהַשְּׁקִיפִין[25]**
31 **וְהַסְּלָעִים[26] וְהַנְּחִירִים[27] וְהַשְּׁנָנִין[28]. כָּל אֵלּוּ מְבִיאִין**
32 **וְחוֹצְצִין.**

13) שם משנה א. 14) גדולים וכבדים. ראה למעלה פי"ב ה"ב וביארנו שם. 15) שטיח עשוי מגמי. 16) עשויה מקנים או קש. 17) שעשאום אוהל ממש נטוי (תנאי זה

נמשך אל כל האמור בבבא זו, החל מפשוטי כלי עור). ואע"פ שהם מקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ, מכיוון שעשאום אוהל ממש נטוי, בטלו מתורת כלי (רבינו בפירושו למשנתנו). 18) וקשור לעץ או לכותל (רבינו במשנה שם). 19) אבל אוכלין המוכשרים לקבל טומאה אינם חוצצים (לקמן ה"ד). 20) איריס. 21) מין עשב המתפשט לגבהו ולרחבו, ומשתמשים בו להאהיל. 22) מין קישואים, בערבית "אלתקם" (רבינו במשנה שם). 23) נתבאר דינם למעלה (הלכה ב). 24) אבן או עץ הבולט מכותל הבית, ובסופו תוספת. כשהתוספת כלפי מעלה נקרא זיז, ואם היא כלפי מטה - נקראת גזורה (רבינו בפירושו למשנה כאן. ראה משנה שם פי"ד, א). 25) רבינו במשנה שם מפרש: "תוספת ההרים" כנראה בליטות באמצע גבהם. 26) אבן יוצאת מן הכותל (שם), [ויש מפרשים: נקיקי הסלעים]. ואין זה דומה לזיז וגזורה שנעשו בידי אדם בכוונה. 27) רבינו במשנה גורס "והגהרים", מלשון "ויגהר ארצה" (מלכים־א יח, מב). ופירושו: תוספת הכותל המשתפעת כלפי הקרקע. 28) שיני הסלע בראש ההר (רבינו שם).

1 **ד. וְאֵלּוּ[29] מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הָאָדָם[30]. וּכְלֵי עֵץ**
2 **שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּמִדָּה. מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכָל הַכֵּלִים**
3 **וּמִתְטַמְּאִין. וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמַפָּץ**
4 **וּמַחְצֶלֶת שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין אֹהָלִים, אֶלָּא מְתוּחִין**
5 **בִּלְבַד[31], וְאֵין לָהֶן שִׁפּוּעַ וְאֵין שָׁם כְּתָלִים. וּבְהֵמָה**
6 **וְחַיָּה שֶׁמֵּתוּ[32], וָאֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ מֻכְשָׁרִין. שֶׁדָּבָר**
7 **טָמֵא[33] אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְרַחֲיִם שֶׁל יָד[34], שֶׁהֲרֵי הִיא בִּכְלַל**
8 **כְּלֵי אֲבָנִים[35]. כָּל אֵלּוּ מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין.**

29) שם פ"ח מ"ג. 30) שם פ"ו ה"א. 31) פרושים מלמעלה כגג בלי כתלים. 32) ונבילה מטמאה. והוא־הדין כשנשחטו, שהרי הוכשרו בשחיטה (רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ז, וראה באות הבא). 33) וכן המוכשר לקבל טומאה, שהרי הוא מתטמא עכשיו (רבינו במשנה שם). 34) שאינם כבדים כל־כך. 35) שאינם באים במידה.

9 **ה. וְאֵלּוּ[36] לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הַזֶּרָעִים[37]**
10 **וְהַיְרָקוֹת[38] הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[39], חוּץ מִן הָאַרְבַּע**
11 **יְרָקוֹת שֶׁמָּנִינוּ. וְכִפַּת הַבָּרְד[40] וְהַשֶּׁלֶג וְהַכְּפוֹר[41]**
12 **וְהַגְּלִיד[42] וְהַמֶּלַח. וְהַדּוֹלֵג[43] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,**
13 **וְהַקּוֹפֵץ[44] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְהָעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטַלִּית**
14 **הַמְנַפְנֶפֶת[45], וּסְפִינָה שֶׁהִיא שָׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. כָּל**
15 **אֵלּוּ לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶאֱהִילוּ**
16 **- אֵינוֹ אֹהֶל הַמִּתְקַיֵּם[46].**

36) שם משנה ה. 37) צמחים שבתוכם גרעינים הנאכלים. 38) שהם עצמם נאכלים. 39) מפני שאין להם קיום אינם כאוהל, ואם הם תלושים דינם ככל האוכלין. 40) בגודל טפח. 41) טיפות הטל שקפאו. 42) קרח. 43) רגל אחת מצד זה של הטומאה, והשנייה בצד שני. 44) בשתי רגליו ביחד. 45) הרוח מגביהה אותה והיא מאהילה על הטומאה, אבל אינה מחוברת לשום מקום. 46) אינו מתקיים כלל והוא גרוע מאוהל רעוע, שמביא את הטומאה מדבריהם (למעלה הלכה ב).

17 **ו. קָשַׁר[47] אֶת הַסְּפִינָה בְּדָבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ[48],**
18 **כָּבַשׁ כְּנַף הַטַּלִּית בְּאֶבֶן[49] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה אֶת**
19 **הַטֻּמְאָה.**

47) שם. 48) בשבת קא, ב "והוא (בתנאי) שקשרה בשלשלת ברזל". מובן שברזל לאו דוקא, וגם חבל חזק המעמיד את הספינה דינו כברזל. 49) הניח על כנפה אבן כבידה, והרוח אינה מזיזה את הכנף, והטלית מתנופפת ומאהילה.

20 **ז. נָסַר[50] שֶׁהוּא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְטֻמְאָה תַּחַת צִדּוֹ**
21 **הָאֶחָד - הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת צִדּוֹ הַשֵּׁנִי טְהוֹרִים;**
22 **שֶׁהֲרֵי כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַסְּפִינָה הַשָּׂטָה אֵינָהּ מְבִיאָה**
23 **הַטֻּמְאָה.**

50) תוספתא אהלות פ"ט ה"ו.

24 **ח. אֵלּוּ[51] חוֹצְצִין[52] וְלֹא מְבִיאִין: מַסֶּכֶת[53] פְּרוּסָה,**
25 **וַחֲבִילֵי מְטָה[54], וְהַמַּשְׁפֻּלוֹת[55], וְהַסְּרִיגוֹת[56]**
26 **שֶׁבַּחַלּוֹנוֹת. כֵּיצַד הֵן חוֹצְצִין? שֶׁאִם הָיָה חַלּוֹן בֵּין**
27 **שְׁנֵי בָּתִּים וְהַטֻּמְאָה בְּבֵית אֶחָד, וְהָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ**
28 **מָתוּחַ בְּחַלּוֹן זֶה וּסְתָמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן**
29 **אֲוִיר[57] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין וְלֹא תִּכָּנֵס טֻמְאָה לְבַיִת**
30 **שֵׁנִי. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם בִּסְרִיגוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּעֵינֵי**
31 **הַמַּשְׁפֻּלוֹת אוֹ בֵּין חֵבֶל לְחֵבֶל פּוֹתֵחַ טֶפַח; שֶׁאִם הָיָה**
32 **שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח - תִּכָּנֵס בּוֹ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[58].**

51) שם משנה ד. 52) כגון שהיו מונחים על ארובה של הבית שטומאה בתוכו וכלים טהורים על גביהם או שסותמים חלון שבין בית לבית. 53) מחצלת (רבינו בפירושו שם. ראה ר"ש, ברטנורא ותפארת ישראל, שפירשו: חוטי שתי). 54) חבלים סרוגים שמניחים אותם על המיטה כדי לקבל את הכרים והכסתות, ואויר מפסיק בין חבל לחבל. 55) סלים קלועים שמוציאים בהם את הזבל. 56) שבכות. 57) הסריגה אינה צפופה. ואויר מפסיק בין חבל לחבל וכדומה. 58) בפרק הבא.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שאין טומאה נכנסת לאוהל ולא יוצאת ממנו בפחות מטפח על טפח, חלון הנעשה לאורה וחלון הנעשה שלא בידי אדם, מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגומרו, חלון העשוי לאורה או לתשמיש והיה בו שבכה, וחלון שבין שני בתים, חור שבדלת או העושה חור בכותל להניח בו מסמר.

33 **א. אֵין טֻמְאָה נִכְנֶסֶת[2] לְאֹהֶל וְלֹא יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ**
34 **בְּפָחוֹת מִטֶּפַח עַל טֶפַח. כֵּיצַד? חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת**
35 **לְבַיִת אוֹ שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה: אִם יֵשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח**
36 **מְרֻבָּע[3] וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הַבַּיִת הַשֵּׁנִי**
37 **טָמֵא; אֵין בַּחַלּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח - אֵין הַטֻּמְאָה יוֹצְאָה**

מְמֻנּוּ וְלֹא נִכְנֶסֶת לְאֹהֶל הַשֵּׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְתַשְׁמִישׁ[4]; אֲבָל חַלּוֹן שֶׁעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְאוֹרָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס מְמֻנּוּ[5] הָאוֹר - שְׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְּיוֹן[6], וְהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מְמֻנּוּ. כֵּיצַד? הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת, וּבָא אָדָם וְנִסְמַךְ לְחַלּוֹן זֶה שֶׁל מָאוֹר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ כְּלִי אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו אֹהֶל בְּצַד הַכֹּתֶל - נִטְמָא כֹּל שֶׁבָּאֹהֶל, שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה לוֹ. וְחַלּוֹן הֶעָשׂוּי לְאוֹרָה הוּא שֶׁאֵין עָלָיו תִּקְרָה, אֶלָּא גָּלוּי הוּא לַשֶּׁמֶשׁ[7].

2) אהלות פי"ג מ"א. 3) טפח באורך וטפח ברוחב, אבל טפחיים באורך וחצי טפח, ואפילו יותר קצת ברוחב, אינו מכניס ומוציא את הטומאה (ראה למעלה פי"ב ה"א). 4) להניח שם חפצים וכדומה. 5) דרכו. 6) מטבע עתיקה, משנים עשר בדינר. וטעמו של דבר, מפני שחור כזה מכניס אור מספיק להאיר קצת את הבית. במשנה שם כתוב: "כמלוא מקדח", ובבכורות לז, א - פירשו שזהו כפונדיון האיטלקי. 7) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה: "חלון שהיה לאויר".

ב. חַלּוֹן[8] הַנַּעֲשֶׂה שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁחֲרְרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׁרָצִים אוֹ שֶׁאָכָלַתּוּ מְלַחַת[9], אוֹ שֶׁהָיָה חַלּוֹן פָּקוּק[10] וְנִטַּל הַפָּקָק, אוֹ שֶׁהָיְתָה בּוֹ זְכוּכִית וְנִשְׁבְּרָה - שְׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף[11], וְהוּא כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם. וְהוּא שֶׁלֹּא חָשַׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ; אֲבָל אִם חָשַׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ - שְׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְּיוֹן. שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה כָּאן כְּמַעֲשֶׂה[12].

8) אהלות, שם. 9) ראה פי"ג ה"א. 10) סתום בפקק. 11) במסכת כלים פי"ז מי"ב, שנינו: "זהו אגרופו של בן בטיח", אדם ידוע בזמנם גדול כענק, ואגרופו כראש גדול של אדם בינוני. 12) כאילו עשה בתחילה את החלון לשם כך.

ג. מָאוֹר[13] שֶׁהִתְחִיל לְסָתְמוֹ[14] וְלֹא הִסְפִּיק לְגָמְרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ טִיט אוֹ שֶׁקָּרָאוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵילֵי שַׁבָּת, וְנִשְׁאַר מְמֻנּוּ מְעַט[15]: אִם נִשְׁאַר מְמֻנּוּ רוֹם אֶצְבָּעַיִם עַל רֹחַב הַגּוּדָל - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - חֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[16].

13) חלון העשוי לאורה. 14) אהלות, שם: "שירי מאור". 15) ובדעתו לגמור את הסתימה. 16) ואם רוצה להשאירו כמו שהוא, מחשבתו קובעת כמו בה"ב. כל השיעורים הללו הלכות מקובלות הן.

ד. חַלּוֹן גָּדוֹל[17] הֶעָשׂוּי לְאוֹרָה וְהָיָה בָּהּ שִׁבְכָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם יֵשׁ שָׁם בְּמָקוֹם אֶחָד מִמֶּנָּה כְּפוּנְדְּיוֹן - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וּמוֹצִיא אֶת הַטֻּמְאָה; הָיוּ נִקְבֵי הַשִּׁבְכָה דַּקִּים וְאֵין בְּאֶחָד מֵהֶן כְּפוּנְדְּיוֹן - חֲרֵי זוֹ כְּסָתוּמָה[18]. וְכֵן חַלּוֹן הָעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ[19] וּבָהּ סְבָכוֹת[20] וּרְפָפוֹת[21]: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד טֶפַח עַל טֶפַח מְרֻבָּע - מֵבִיא וּמוֹצִיא, וְאִם לָאו - חֲרֵי הִיא כְּסָתוּמָה.

17) שם. 18) כבית־הלל שם, שאין הנקבים מצטרפים. 19) ושיעורו להביא ולהוציא את הטומאה – טפח. 20) צ"ל: סבכות. 21) מסגרת ובה נסרים דקים מונחים זה על זה בשיפוע ומרוחקים קצת זה מזה, כדי להכניס אויר לחדר (תפארת ישראל).

ה. חַלּוֹן שֶׁהִיא גְּלוּיָה[22] לָאֲוִיר - שְׁעוּרָהּ כְּפוּנְדְּיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[23]. בָּנָה בַּיִת חוּצָה לָהּ וְנַעֲשֵׂית חַלּוֹן זוֹ תַּחַת תִּקְרָה[24] וַהֲרֵי הִיא בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים - שְׁעוּרָהּ כְּפוֹתֵחַ טֶפַח. נָתַן אֶת הַתִּקְרָה בְּאֶמְצַע הַחַלּוֹן - הַתַּחְתּוֹן[25] שֶׁתַּחַת הַתִּקְרָה שְׁעוּרוֹ כְּפוֹתֵחַ טֶפַח, וְהֶעֱלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַתִּקְרָה שְׁעוּרוֹ כְּפוּנְדְּיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּלוּי לָאֲוִיר[26].

22) שם מ"ב. 23) למעלה ה"א. כפל בבא זו, כעין הקדמה לבבא שלאחריה. 24) כגון שהתקרה למעלה מן החלון וסומכת עליו. 25) החלק התחתון של החלון. 26) כמו שהיה לפני שבנה את התקרה.

ו. הַחוֹר[27] שֶׁבַּדֶּלֶת[28], אוֹ שֶׁשִּׁיֵּר בָּהּ הֶחָרָשׁ[29] מָקוֹם פָּתוּחַ מִלְמַעְלָה אוֹ מִלְמַטָּה[30], אוֹ שֶׁהִגִּיף אֶת הַדֶּלֶת וְלֹא גָּמַר לְהַדְבִּיקָהּ וְנִשְׁאַר אֲוִיר בֵּין שְׁתֵּי הַדְּלָתוֹת, אוֹ שֶׁסָּגַר הַדֶּלֶת וּפָתָחוֹ הָרוּחַ, בְּכָל אֵלּוּ: אִם הָיָה הַפּוֹתֵחַ כְּאֶגְרוֹף[31] - הַטֻּמְאָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ וְנִכְנֶסֶת לָהּ בְּמָקוֹם פָּתוּחַ זֶה; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכְּאֶגְרוֹף - חֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[32].

27) שם מ"ג. 28) שנעשה שלא בכוונה להשתמש בו, אלא הנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסותמו. 29) הנגר. 30) הדלת קצרה מפתח השער, ונשאר מקום פנוי למעלה או למטה. 31) כדין חלון שנעשה שלא בידי אדם, בהלכה ב. 32) כרבי עקיבא, שם.

ז. הָעוֹשֶׂה[33] חוֹר בְּכֹתֶל כְּדֵי לְהַנִּיחַ בּוֹ קָנֶה אוֹ מַסְמֵר גָּדוֹל[34], אוֹ לִרְאוֹת מִמֶּנּוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, אוֹ לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ - חֲרֵי זֶה כְּחַלּוֹן הָעָשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ וְשִׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[35].

33) שם מ"ד. 34) לפתוח בו את הדלת. 35) כבית־הלל שם. [בשני הדינים האחרונים, לראות ממנו ולדבר עם חבירו, מודים בית־שמאי לבית־הלל. ראה ראב"ד וכסף־משנה).

יום ש"ק כ"ז אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין חלון תשמיש שסתמה כולה או עד שנשאר בה פחות מטפח, אם סתמו באוכלין שאינם מוכשרים או סרוחים או תבואה שגדלה וסתמה, חבית שהיא מליאה גרוגרות סרוחות שאינן מוכשרות ומונחות בחלון, כל הדברים הראויים למעט בהם החלון ודבר טמא אם חוצץ.

א. חַלּוֹן תַּשְׁמִישׁ שֶׁסְּתָמָהּ כֻּלָּהּ אוֹ סְתָמָהּ עַד שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ פָּחוֹת מִטֶּפַח, אִם בְּדָבָר הַחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה סָתַם - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם סָתַם הַחַלּוֹן אוֹ מִעֲטוֹ בָּאֳבָלִין שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין[2] - אֵינָן חוֹצְצִין; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[3], דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן[4]. הָיוּ סְרוּחִין - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין. וְכֵן תֶּבֶן סָרוּחַ - חוֹצֵץ, וְשֶׁאֵינוֹ סָרוּחַ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ[5]. תְּבוּאָה שֶׁגָּדְלָה וְסָתְמָה אֶת הַחַלּוֹן אוֹ מֵעֲטַתּוּ - אֵינָהּ חוֹצֶצֶת, לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָהּ שֶׁמָּא תַּפְסִיד הַכֹּתֶל[6]. הָיָה עִקָּרָהּ רָחוֹק מִן הַכֹּתֶל וְנָטָה רֹאשָׁהּ וְסָתַם - הֲרֵי זוֹ חוֹצֶצֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. חֲבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה גְּרוֹגָרוֹת[7] סְרוּחִין, שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין וְלֹא רְאוּיִין לַאֲכִילָה[8], וּמֻנַּחַת בַּחַלּוֹן וּפִי הֶחָבִית כְּלַפֵּי הַטֻּמְאָה[9], שֶׁהֲרֵי הֶחָבִית טְמֵאָה[10], וְכֵן קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה תֶּבֶן סָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה וְלֹא לְטִיט[11] וְלֹא לְהַסָּקָה, וּמֻנַּחַת בַּחַלּוֹן: אִם יְכוֹלִין הַגְּרוֹגָרוֹת וְהַתֶּבֶן לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמָן כְּשֶׁינָּטֵל הַכְּלִי שֶׁהֵן בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ[12] חוֹצְצִין, וְאִם לָאו - אֵינָן חוֹצְצִין[13]. עֲשָׂבִים הַמָּרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִבְהֵמָה, וּמַטְלָנִיּוֹת[14] שֶׁאֵין בָּהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ[15] שֶׁהָיוּ מְטֻנָּפִים וְקָשִׁים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין אֲפִלּוּ לְקַנַּח הַדָּם מִן הַשְּׁרִיטָה, וְהָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְדֻלְדָּלִים[16] בִּבְהֵמָה טְמֵאָה[17], וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כְּחוּשָׁה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהֻמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּקְשׁוּרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּבְרַח[18], וְהָעוֹף טָמֵא שֶׁשָּׁכַן בַּחַלּוֹן[19], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְשֻׁרָּט שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי אֲפִלּוּ לְתִינוֹק לְשַׂחֵק בּוֹ[20], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כָּפוּת[21] שֶׁהוּא מֵאַסּוּרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵין אַחֵר יָכוֹל לְהַתִּירוֹ[22], וּבֶן שְׁמוֹנָה[23] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וְהַמֶּלַח הַמְעֹרָב בְּקוֹצִים שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא לַעֲבָדָה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח עַל הַחֶרֶשׂ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק אֶת הַכֹּתֶל - כָּל אֵלּוּ מְמַעֲטִין בַּחַלּוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה וְאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִמְלָאכָה. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה וְהָיָה מֻנָּח בַּחַלּוֹן, אִם גָּמַר שֶׁתִּהְיֶה שָׁם גְּנִיזָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְמַעֵט בַּחַלּוֹן. אֲבָל הַשָּׁלַג וְהַבָּרָד וְהַכְּפוֹר וְהַגְּלִיד וְהַמַּיִם - אֵינָן מְמַעֲטִין בַּחַלּוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵן רְאוּיִין וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

2) אף על פי שאינם מוכשרים. 3) ואמרנו למעלה (פרק י"ד הלכה ג), שאוכלים טהורים חוצצים. 4) ושם המדובר כשהניחם בכוונה על מנת להשאירם זמן מסויים. [ואולי יש לחלק בין אוהל למחיצה, אוהל חוצץ אפילו דעתו לפנות, ומחיצה רק כשאין דעתו לפנות]. 5) מיד. 6) שרשי התבואה חותרים תחת הכותל.

7) תאנים מיובשות. 8) במשנה כתוב סתם: "חבית של גרוגרות" ורבינו מוסיף שני תנאים: אינן מוכשרות ואינן ראויות לאכילה, בהתאם למה שכתב בהלכה הקודמת. 9) המדובר בחבית של חרס שאינה מקבלת טומאה מגבה. 10) ואינה חוצצת. 11) כגון שמעורבים בו קוצים (בבא בתרא יט, ב). 12) הגרוגרות והתבן. 13) שהרי הם עצמם אינם סותמים אלא החבית המחזיקה אותם והיא מקבלת טומאה. 14) מטליות קטנות. 15) אצבעות, ואינן מקבלות טומאה. 16) מנותקים ברובם ולא ניתקו לגמרי. 17) אבל של בהמה טהורה - טמאים ואינם חוצצים (בבא בתרא כ, א). 18) שאם היא יכולה לברוח אינה מחיצה בת קיימא. 19) והוא כחוש ואינו ראוי לאכילת אדם, וקשור שאינו יכול לברוח. 20) ולפיכך אין דעתו לקחתו משם. 21) אבל ישראל מקבל טומאה ואינו חוצץ. 22) אבל כפות שלא מטעם המלך יתירוהו עוברים ושבים. 23) נפל שנולד לשמונה חדשי הריון.

ג. מֵעֵט אֶת הַטֶּפַח בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה, אוֹ בְּעֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּרָהּ מִן הַמֵּת, אוֹ בְּפָחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין; שֶׁכָּל אֵלּוּ טְהוֹרִין, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין[24] אֶצְלוֹ, לְפִיכָךְ אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן. וְכֵן פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה אֳכָלִים שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין[25] - אֵינָן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן[26], וּלְפִיכָךְ מְמַעֲטִין אֶת הַטֶּפַח.

24) וגם אינם חשובים. 25) אבל מוכשרים אינם חוצצים אפילו אין דעתו לפנותם. 26) אנו מניחים, שאין דעתו לפנותם, אבל כביצה אוכלין אינם ממעטים, אלא אם גילה דעתו להשאירם במקום זה.

ד. סָתַם הַחַלּוֹן בִּכְלִי חֶרֶשׂ וְהָיָה פִּיו לַחוּץ - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא מִגַּבּוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי חֶרֶשׂ זֶה מָאוּס וְנָקוּב עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָאוּי אֲפִלּוּ לְהַקִּיז בּוֹ דָּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.

ה. הָיָה בַּבַּיִת מֵת אוֹ רֹבַע עֲצָמוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מֵעֲצָמוֹת הַמְטַמְּאוֹת בְּאֹהֶל, וּמֵעֵט הַחַלּוֹן שֶׁל בַּיִת זֶה בְּעֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּרָהּ[27] - אֵינוֹ מֵעִיט, שֶׁהָעֶצֶם מִצְטָרֵף לָעֲצָמוֹת[28]. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם מֵת אוֹ כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, וּמֵעֵט הַחַלּוֹן בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת - אֵינוֹ מֵעִיט, לְפִי שֶׁהַבָּשָׂר מִצְטָרֵף לַבָּשָׂר. אֲבָל עֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּרָהּ מְמַעֵט עַל יְדֵי כְּזַיִת בָּשָׂר[29], וּפָחוֹת מִכְּזַיִת בָּשָׂר מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע עֲצָמוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. מֵעֵט אֶת הַטֶּפַח בִּשְׁתֵּי וָעֵרֶב[30] הַמְנֻגָּעִין אוֹ בְּגוּשׁ מִבֵּית הַפַּרְס - אֵינוֹ מֵעִיט, שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ[31]. עָשָׂה לְבֵנָה מֵעֲפַר בֵּית הַפַּרְס - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה וּמְמַעֶטֶת; שֶׁלֹּא אָמְרוּ[32] אֶלָּא גּוּשׁ כִּבְרִיָּתוֹ[33]. נִסְתַּם הַטֶּפַח אוֹ נִתְמַעֵט בְּקוּרֵי עַכָּבִישׁ[34]: אִם הָיָה בָּהּ מַמָּשׁ[35] - הֲרֵי זוֹ חוֹצֶצֶת, וְאִם אֵין בָּהּ מַמָּשׁ - אֵינָהּ חוֹצֶצֶת.

27) אף על פי שאינה מטמאה. 28) שבתוך האוהל, מפני שהיא ממין הטומאה. 29) מפני שהיא ממין אחר אינה מצטרפת לכזית הבשר. 30) חוטי אורך וחוטי רוחב העומדים לאריגה והם מיטמאים בנגעי צרעת (פרק י"ג מטומאת צרעת הלכה א), אבל לא בטומאות מת ושרץ ונבילה. 31) ואפילו כשהוא ממין אחר וגם הטומאה היא מסוג אחר לגמרי. 32) חכמים, שבית הפרס טמא. 33) במצבו הטבעי. 34) שדרכם להימצא בחלונות. 35) שהם עבים ולא ינותקו מאליהם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין ארובה שהיא באמצע תקרת הבית והיתה טומאה תחת התקרה כנגד הארובה, אם היתה מקצת הטומאה תחת ארובה ומקצתה תחת התקרה, היתה כזית מן המת בפי העורב והאהיל על גבי ארובה, בית וארובה באמצע תקרת הבית ועלייה על גביו, וארובה בעלייה מכוונת לארובה שבבית, ארובה שבתוך תקרת הבת וקדרה מונחת על הארץ כנגד הארובה וטומאה תחתיה, קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות וטומאה תחת אחת מהן, בית שנסדק גגו וכותלו, ואכסדרה שנסדקה, אם היה אדם מוטל על הארץ תחת הסדק.

1 **א. אֶרֶבָּה[2] שֶׁהִיא בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הַבַּיִת, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
2 **פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה**
3 **תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה[3] טָהוֹר[4], שֶׁהֲרֵי הוּא**
4 **גָּלוּי לָאֲוִיר, וּשְׁאָר הַבַּיִת טָמֵא. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד**
5 **אֲרֻבָּה בִּלְבַד - כָּל הַבַּיִת טָהוֹר[5]. הָיְתָה מְקֻצָּת**
6 **הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה וּמְקֻצָּתָהּ תַּחַת אֲרֻבָּה[6]: אִם**
7 **הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא[7], וּכְנֶגֶד**
8 **כָּל הָאֲרֻבָּה טָמֵא[8]; אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח: אִם יֵשׁ**
9 **בַּטֻּמְאָה כְּדֵי שֶׁתִּתְחַלֵּק וְיִמָּצֵא כַּשִּׁעוּר תַּחַת הַתִּקְרָה**
10 **וְכַשִּׁעוּר תַּחַת הָאֲרֻבָּה[9] - הַכֹּל טָמֵא; וְאִם לָאו -**
11 **הַבַּיִת טָמֵא[10], וּכְנֶגֶד הָאֲרֻבָּה טָהוֹר[11]. הָיָה בָּאֲרֻבָּה**
12 **פּוֹתֵחַ טֶפַח וְנָתַן אָדָם רַגְלוֹ מִלְמַעְלָה[12] עַל הָאֲרֻבָּה**
13 **- נַעֲשָׂה הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד[13], וּבֵין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה**
14 **תַּחַת הַתִּקְרָה בִּלְבַד אוֹ תַּחַת הָאֲרֻבָּה בִּלְבַד - הַכֹּל**
15 **טָמֵא, הַבַּיִת וּמַה שֶּׁכְּנֶגֶד אֲרֻבָּה. וְהָאָדָם שֶׁעָרַב אֶת**
16 **הַטֻּמְאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה[14].**
17 **אֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת**
18 **הַתִּקְרָה - זֶה שֶׁנָּתַן רַגְלוֹ מִלְמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁאֵין**
19 **טֻמְאָה יוֹצֵאת לוֹ בְּפָחוֹת מִטֶּפַח[15]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה**
20 **תַּחַת הָאֲרֻבָּה[16]: אִם טֻמְאָה קָדְמָה אֶת רַגְלוֹ - טָמֵא[17],**
21 **שֶׁהֲרֵי הָאֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה[18]; אִם רַגְלוֹ קָדְמָה אֶת**
22 **הַטֻּמְאָה - טָהוֹר[19], שֶׁהֲרֵי רַגְלוֹ מְקֻצָּת הָאֹהֶל וְאֵין**
23 **טֻמְאָה יוֹצֵאת לוֹ[20].**

2) אהלות פ"י, א, ב, ג. 3) הכלים המונחים בבית כנגד הארובה הפתוחה מלמעלה. 4) אמנם אמרנו (למעלה פי"ד ה"א) שאין טומאה נכנסת ויוצאת בפחות מפותח טפח, אבל אין דין פתח קטן זה כסתום לגמרי לטמא מה שתחתיו. 5) פירוש, הכלים המונחים בבית, בין כנגד התקרה בין כנגד הארובה טהורים, מפני שהטומאה אינה נמצאת באוהל, אבל המאהיל על הטומאה - טמא. 6) ואפילו אין ביחד יותר מכשיעור מצומצם. 7) מפני שהחלק הנמצא תחת הארובה מצטרף לחלק שתחת התקרה. 8) טעות־סופר, וצ"ל: "וכנגד הטומאה - טמא" (כסף־משנה), וכן כתוב במשנה שם. פירוש, כל המאהיל על חלק הטומאה המונח תחת הארובה - טמא, מפני שהחלק הנמצא תחת התקרה מצטרף עמו לכשיעור. 9) פירוש, שבחלק המונח תחת הארובה לבדו יש שיעור מלא, וכן גם בחלק שתחת התקרה, ואם תחתוך את הטומאה בגבול שבין שני השטחים האלה יימצא בכל אחד מהם כשיעור טומאה. כך מפרש רבינו במשנתנו את דברי ר' יוסי: "אם יש בטומאה, כדי שתחלק ותטמא את הבית ותטמא כנגד הטומאה - טמא, ואם לאו הבית טמא, כנגד הטומאה טהור", ובהתאם לפירושו זה, כתב כאן בפירוש: "ויימצא כשיעור תחת התקרה ותחת הארובה". משמע מדבריו, שאם אין בחלק שתחת הארובה כשיעור, אף־על־פי שביחד יש שני שיעורים, דינו כפחות מכשיעור. ולמה אין החלק שתחת התקרה מצטרף עם החלק שתחת הארובה? מפני שטומאה אינה מתפשטת למקום שאין בו פותח טפח. [והרא"ש מפרש, שהמדובר בכזית וחצי בבית וחצי זית נגד הארובה, וכן פירש בתפארת ישראל שם]. 10) אפילו אם תחת התקרה פחות מכשיעור, מפני שחלק הטומאה שכנגד הארובה מצטרף עמו. 11) טומאת הבית אינה נכנסת שם, מפני שאין בה פותח טפח. 12) וסתם את פי הארובה. 13) שם משנה א. 14) שהרי רגלו חלק מהאוהל. 15) הטומאה אינה מתפשטת לארובה כלל, ואם־כן לא האהיל בכלל עליה. 16) וסתם ברגלו את פיה. 17) האדם וגם הכלים שבכל הבית. 18) בשעה שהניח רגלו על פי הארובה לפני שנסתם. 19) האדם, אבל כל הנמצא בבית - טמא. 20) כמו שאמרנו, שאין טומאה יוצאת בפחות מפותח טפח. ואף־על־פי שאדם אינו חוצץ בפני הטומאה (למעלה פי"ב, ה"א) - כאן רגלו חוצצת. והטעם, מפני שלא האדם הוא החוצץ בפני הטומאה, אלא הגג הסתום (תפארת ישראל יכין טו).

24 **ב. הָיָה כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב[21] וְהֶאֱהִיל עַל גַּבֵּי**
25 **אֲרֻבָּה עַד שֶׁנִּמְצָא כְּזַיִת בָּאֲוִיר אֲרֻבָּה, אַף עַל פִּי**
26 **שֶׁאֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא[22].**

21) תוספתא אהלות פי"א הי"א. 22) כל מה שבבית טמא, כחכמים שם. ואין זה דומה לטומאה תחת ארובה שבהלכה הקודמת, שאין הטומאה יוצאת כשאין בפי ארובה פותח טפח, כי שם אין אוהל כלל על הטומאה, אבל כאן הטומאה נעשתה אוהל ונתערבה בכל הבית (כסף־משנה).

27 **ג. בַּיִת[23] וַאֲרֻבָּה בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הַבַּיִת וַעֲלִיָּה עַל**
28 **גַּבָּיו, וַאֲרֻבָּה אַחֶרֶת יֵשׁ בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הָעֲלִיָּה,**
29 **וְהָאֲרֻבּוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרֻבּוֹת**
30 **פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה**
31 **בַּבַּיִת[24] - כְּנֶגֶד הָאֲרֻבּוֹת[25] טָהוֹר, וְהַשְּׁאָר טָמֵא[26].**
32 **הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבּוֹת - הֲרֵי הַבַּיִת כֻּלּוֹ[27] טָהוֹר.**
33 **הָיוּ בָּאֲרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהַטֻּמְאָה בֵּין תַּחַת תִּקְרַת**

הַבַּיִת בֵּין כְּנֶגֶד אֲרֻבּוֹת, וְנָתַן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָה מֵאֲרַבַּת הַבַּיִת בֵּין לְמַעְלָה מֵאֲרַבַּת הָעֲלִיָּה[28] - הַכֹּל טָמֵא[29], שֶׁאֵין דָּבָר טָמֵא חוֹצֵץ[30].

נָתַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[31] עַל אֲרַבַּת הַבַּיִת - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[32]. נְתָנוֹ עַל אֲרַבַּת הָעֲלִיָּה - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טְמֵאִים[33], וּכְנֶגְדּוֹ מִלְמַעְלָה וְלַשָּׁמַיִם טְהוֹר[34]. אֵין בָּאֲרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהַטֻּמְאָה תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת, וְנָתַן בֵּין דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין עַל אֲרַבַּת הַבַּיִת בֵּין עַל אֲרַבַּת הָעֲלִיָּה - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת, שֶׁאֵין טֻמְאָה יוֹצֵאת לָעֲלִיָּה בְּפָחוֹת מִטֶּפַח. הָיְתָה הַטֻּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבּוֹת וְנָתַן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טְמֵאִין[35], שֶׁהֲרֵי עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה. נָתַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת[36]. וְכָל אֵלּוּ הַדִּינִין - בְּעוֹשֶׂה אֲרֻבָּה; אֲבָל תִּקְרָה שֶׁנִּפְחֲתָה מֵאֵלֶיהָ - שְׁעוּרָהּ מִלֹּא אֶגְרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

23) שם פ"י, מ"ד. 24) שלא כנגד הארובות. 25) הכלים המונחים בבית כנגד הארובות. 26) בין בבית ובין בעליה. 27) כולל את העליה. 28) ונמצא הכל אוהל אחד. 29) כשנתן למעלה, טמא כל מה שבבית וגם כל מה שבעליה, שהרי הכל אוהל אחד ממש, וכן הדין אם כיסה ארובת הבית. מפני שדבר טמא אינו חוצץ, רואים אנו את הכיסוי כאילו הוא מונח למעלה והכול אוהל אחד (ברטנורא). 30) נימוק זה נמשך גם לדין נתנו על ארובת הבית, כמבואר באות הקודמת. ויוצא מזה, שהכיסוי מועיל להביא את הטומאה לבית ולעליה, ואינו מועיל לעכב עליה מלהתפשט לעליה. 31) ראה למעלה פי"ב ה"א. 32) שהכיסוי חוצץ, והרי זה אוהל על גבי אוהל. 33) כי שניהם נעשו אוהל אחד, ונתערבבה הטומאה. 34) שהכיסוי חוצץ. 35) משמע, שאין הבדל בין בית ובין עליה, ובשניהם נתפשטה הטומאה אפילו שלא כנגד הטומאה. שהרי רבינו אמר בפירוש "ערב את הטומאה". 36) בנתן למטה, העליה כולה טהורה, מפני שהכיסוי שאינו מקבל טומאה חוצץ, וכשנתן למעלה - העליה טהורה, מפני שדבר טהור אינו מערבב את הטומאה. והבית טמא, מפני שאין הטומאה מגולה לאוויר, הרי היא כמונחת תחת התקרה, ואף־על־פי־כן אינה יוצאה לעליה מפני שאין בארובה פותח טפח. ונראה שכנגד הטומאה בעליה טמא כשנתן למעלה, שהרי מאהיל על הטומאה, ואין שום דבר חוצץ. 37) למעלה בפי"ד ה"ב. ואם עשה את הארובה כדי שייכנס אור לבית, שיעורו כפונדיון (ראה שם).

ד. הַפּוֹתֵחַ[38] אֶת הַמַּעְזִיבָה[39] עַד שֶׁעָשָׂה אַרְבָּה בְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּנֵּס בָּהּ רֶגֶל הָעֶרֶשׁ[40], וְהָיְתָה רֶגֶל הָעֶרֶשׂ סוֹתֶמֶת אֶת הָאַרְבָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְטֻמְאָה בַּבַּיִת - אַף הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁאֵין כְּלִי הַמְקַבֵּל טֻמְאָה חוֹצֵץ; וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[41], וְהָרֶגֶל שֶׁלְּמַטָּה טְמֵאָה כַּכֵּלִים הַמֻּנָּחִים בְּבֵית כְּנֶגֶד הָאֲרֻבּוֹת. 25) בֵּין בַּבַּיִת וּבֵין בָּעֲלִיָּה. 26) כּוֹלֵל אֶת הָעֲלִיָּה. 27) וְנִמְצָא הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד. 28) כְּשֶׁנָּתַן לְמַעְלָה, טָמֵא כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת וְגַם כָּל מַה שֶּׁבָּעֲלִיָּה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד מַמָּשׁ, וְכֵן הַדִּין אִם כִּיסָּה אֲרֻבַּת הַבַּיִת. מִפְּנֵי שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ, רוֹאִים אָנוּ אֶת הַכִּיסּוּי כְּאִלּוּ הוּא מוּנָּח לְמַעְלָה וְהַכֹּל אֹהֶל אֶחָד (בְּרְטְנוּרָא). 29) נִימּוּק זֶה נִמְשָׁךְ גַּם לְדִין נְתָנוֹ עַל אֲרֻבַּת הַבַּיִת, כְּמְבֹאָר בָּאוֹת הַקּוֹדֶמֶת. וְיוֹצֵא מִזֶּה, שֶׁהַכִּיסּוּי מוֹעִיל לְהָבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת וְלָעֲלִיָּה, וְאֵינוֹ מוֹעִיל לַעְכֵּב עָלֶיהָ מִלְּהִתְפַּשֵּׁט לָעֲלִיָּה. 30) רְאֵה לְמַעְלָה פִּי"ב ה"א. 31) שֶׁהַכִּיסּוּי חוֹצֵץ, וְהֲרֵי זֶה אֹהֶל עַל גַּבֵּי אֹהֶל. 32) כִּי שְׁנֵיהֶם נַעֲשׂוּ אֹהֶל אֶחָד, וְנִתְעָרְבְבָה הַטֻּמְאָה. 33) שֶׁהַכִּיסּוּי חוֹצֵץ. 34) מִשְׁמַע, שֶׁאֵין הֶבְדֵּל בֵּין בַּיִת וּבֵין עֲלִיָּה, וּבִשְׁנֵיהֶם נִתְפַּשְּׁטָה הַטֻּמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. שֶׁהֲרֵי רַבֵּינוּ אָמַר בְּפֵרוּשׁ "עָרַב אֶת הַטֻּמְאָה". 35) בְּנָתַן לְמַטָּה, הָעֲלִיָּה כּוּלָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַכִּיסּוּי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה חוֹצֵץ, וְכְשֶׁנָּתַן לְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁדָּבָר טָהוֹר אֵינוֹ מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה. וְהַבַּיִת טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה מְגוּלָּה לָאֲוִיר, הֲרֵי הִיא כְּמוּנַּחַת תַּחַת הַתִּקְרָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָהּ יוֹצְאָה לָעֲלִיָּה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח. וְנִרְאֶה שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בָּעֲלִיָּה טָמֵא כְּשֶׁנָּתַן לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי מַאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, וְאֵין שׁוּם דָּבָר חוֹצֵץ. 36) לְמַעְלָה בְּפִי"ד ה"ב. וְאִם עָשָׂה אֶת הָאֲרֻבָּה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אוֹר לַבַּיִת, שִׁעוּרָהּ כְּפוּנְדְּיוֹן (רְאֵה שָׁם).

ה. אַרְבָּה[44] שֶׁבְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת וּקְדָרָה[45] מְנַחַת עַל הָאָרֶץ וּמְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד אַרְבָּה, שֶׁאִם תַּעֲלֶה תֵּצֵא בְּצִמְצוּם מִן הָאַרְבָּה, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת הַקְּדָרָה רְצוּפָה בֵּינָהּ וּבֵין הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַקְּדָרָה אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[46], וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגְדָּהּ[47], וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[48]. הָיְתָה הַקְּדָרָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא[49], וְתַחַת הַקְּדָרָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא אֹהֶל; אֲבָל תּוֹךְ הַקְּדָרָה וְגַבָּהּ טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ, וַהֲרֵי אֲוִיר הַקְּדָרָה גָּלוּי לָאֲוִירוֹ[50]. אִם הָיָה כְּלִי בְּתוֹכָהּ אוֹ לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ - טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[51], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה כְּנֶגֶד אַרְבָּה בִּלְבַד[52]. הָיְתָה הַקְּדָרָה תַּחַת הָאַרְבָּה וְהָאַרְבָּה גְּדוֹלָה מִן הַקְּדָרָה, שֶׁאִם תַּעֲלֶה הַקְּדָרָה וְתֵצֵא מִן הָאַרְבָּה נִמְצָא בֵּינָהּ וּבֵין שִׁפְתֵי הָאַרְבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁהַקְּדָרָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[53]. הָיְתָה הַקְּדָרָה מְנַחַת בְּצַד אַסְקֻפַּת הַבַּיִת[54], שֶׁאִם תַּעֲלֶה נִמְצָא מִמֶּנָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח לִפְנִים מִן הַמַּשְׁקוֹף, וְהָיְתָה טֻמְאָה רְצוּפָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - תַּחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁהַכֹּל אֹהֶל אֶחָד, וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ טָהוֹר[55]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַבַּיִת טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף טֶפַח; וְכֵן תַּחְתֶּיהָ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה לְתַחְתֶּיהָ מִן הַבַּיִת, שֶׁהַכֹּל אֹהֶל אֶחָד. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיְתָה נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[56], אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף[57] וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - אֵין טָמֵא אֶלָּא תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל הַבַּיִת טָהוֹר. 38) שם פי"ב מ"ד. 39) הטיט שבין קורה לקורה. 40) רגל המיטה הנתונה בחישוק מתכת עשוי כעין סנדל (ראה משנתנו, ופירוש רבינו שם) ונותנים את הסנדל בחור שברצפה, כדי שלא תזוז המטה ממקומה. 41) ואין זה דומה לדין ארובות שאין בהם פותח טפח שבהלכה הקודמת שהעליה טמאה, מפני "שכל דבר הנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפחת ויושב שם, מהתקרה הוא חשוב, ואין אומרים בו: עירב את הטומאה" (הר"י קורקוס מובא בכסף־משנה כאן). וקשה מאוד להתאים ביאור זה לפירושו של הכסף־משנה בהלכה הקודמת, וצע"ג). 42) פירוש, העריסה טמאה טומאת שבעה, כדין כלים שנגעו בכלים. שהרי נגעה בסנדל, והתינוק שבמיטה טמא טומאת ערב. והמדובר כשקדמה טומאה לרגל (כסף־משנה. ראה ביאורנו בהלכה ג, וראה ר"ש במשנתנו). 43) בהלכה הקודמת.

44) שם משנה ו. 45) של חרס. 46) כדין כל טומאה רצוצה (ראה למעלה פ"ז ה"ה). 47) ואף־על־פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, כאן מטמא כנגדו מפני שהטומאה בוקעת דרך הגב. וכן כשהטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא מונחת רצוצה תחת הכלי, מפני שכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר (למעלה פי"ב ה"א), ולפיכך אינה חוצצת והטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת (כסף־משנה, וכן פירש הרא"ש במשנתנו). 48) מפני שאין הטומאה הבוקעת נוגעת בצדי הארובה. 49) מפני שגג הבית ביחד עם שולי הקדירה נעשו אוהל אחד. 50) כלומר לאויר העולם. 51) כך היא גירסת רבינו במשנה שם (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). 52) וגם מה שתחת הקדירה טהור, מפני ששולי הקדירה חוצצים (כסף־משנה. והוא עצמו מביע תמיהתו על דין זה, שהרי כלי נעשה אוהל לטמא, אבל לא לטהר). 53) מפני שאין כאן אוהל על הטומאה, שהרי ארובה פתוחה לחוץ בפותח טפח. תוספתא אהלות פי"א. 54) משנה אהלות פ"י, ז. 55) המדובר בכלי שפיו צר ומתרחב כלפי מטה, ופי הכלי נשאר מחוץ למשקוף, והבטן יש בו פותח טפח ונמצא תחת המשקוף (כך פירש הראב"ד את המשנה. וגם רבינו, כנראה, מפרש כך). אבל אם פי הכלי מבפנים, הטומאה נכנסת מן הבית לתוך הכלי. 56) וגבוהה מן הארץ טפח. 57) במשנה כתוב "מודבקת". ופירש רבינו, שאם תעלה תהיה מודבקת למשקוף. ומשמיענו שאוהל ארעי (הקדירה) שאין בו טפח, אינו מצטרף לאוהל קבע. [לכאורה לא היה צריך להשמיענו שבצד המשקוף הבית טהור, שהרי כל־שכן הוא, מדין אינה נוגעת בפותח טפח. והר"מ מרוטנבורג מפרש, שאפשר לטעות ולומר שמודבקת מצטרפת למשקוף, מפני שאם תעלה נראית כגוף אחד עמו).

1 **ו. קוֹרוֹת הַבַּיִת**[58] **וְהָעֲלָיָה שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם מַעֲזִיבָה**[59]
2 **וְהֵן מְכֻוָּנוֹת קוֹרָה כְּנֶגֶד קוֹרָה**[60] **וַאֲוִיר כְּנֶגֶד אֲוִיר,**
3 **וּבְכָל קוֹרָה מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵינֵיהֶן אֲוִיר פּוֹתֵחַ**
4 **טֶפַח**[61]**, וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן**[62] **- תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד**
5 **טָמֵא**[63]**. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה - בֵּין**
6 **שְׁתֵּיהֶן בִּלְבַד טְמֵא**[64]**. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּי**
7 **הָעֶלְיוֹנָה - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיוּ הַקּוֹרוֹת**
8 **הָעֶלְיוֹנוֹת מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד הָאֲוִיר שֶׁבֵּין הַקּוֹרוֹת**
9 **הַתַּחְתּוֹנוֹת**[65] **וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כֻּלָּם**
10 **טָמֵא**[66]**. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּי קוֹרָה הָעֶלְיוֹנָה**[67] **-**
11 **כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. אֵין בַּקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ**
12 **טֶפַח**[68]**, בֵּין שֶׁהָיוּ מְכֻוָּנוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וּבֵין שֶׁהָיוּ**
13 **הָעֶלְיוֹנוֹת כְּנֶגֶד אֲוִיר הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה**
14 **תַּחְתֵּיהֶן אוֹ בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת**
15 **וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּנֶגְדָּהּ**
16 **בִּלְבַד**[69]**; לְפִי שֶׁכָּל טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ תַּחַת פּוֹתֵחַ טֶפַח**
17 **בְּרוּם טֶפַח**[70] **- הֲרֵי הִיא כִּרְצוֹנָהּ**[71]**. בַּיִת שְׁנִסְדַּק**[72]
18 **גַּגּוֹ וּכְתָלָיו**[73] **וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה**
19 **בְּחָצְיוֹ הַחִיצוֹן שֶׁהַפֶּתַח בּוֹ - הַכֵּלִים שֶׁבְּחָצְיוֹ הַפְּנִימִי**
20 **כֻּלָּם טְהוֹרִין**[74]**. הָיְתָה טֻמְאָה בְּחָצְיוֹ הַפְּנִימִי: אִם**
21 **הָיָה רֹחַב הַסֶּדֶק כְּחוּט הַמִּשְׁקֹלֶת**[75] **- כֵּלִים שֶׁבְּחָצְיוֹ**
22 **הַחִיצוֹן טְהוֹרִין**[76]**, וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכָּאן - הֲרֵי הֵן**
23 **טְמֵאִין**[77]**.**

58) שם פי"ב מ"ה. 59) טיט או נסרים הממלאים את האויר שבין קורה לקורה. 60) קורת בית כנגד קורת עליה, וגם רחבן שווה. 61) פירוש, בין קורות הבית לקורות העליה. אבל בין קורה לזו שבצידה, אפילו פחות מטפח מפסיק ואין הטומאה עוברת (כסף־משנה). 62) תחת אחת מקורות הבית. 63) שהקורה חוצצת. 64) שהטומאה אינה יורדת ואינה עולה דרך הקורות כשיש עליה פותח טפח. 65) וממלאות את כל רוחב האויר. 66) כלל הוא בידינו: "גוד אחית מחיצתא, וגוד אסיק מחיצתא" שבת קא, א (בעברית: משוך והורד את המחיצה, ומשוך והעלה את המחיצה). פירוש, אם יש לפניך מחיצה שאינה מגיעה עד לקרקע, יש לדון בה כאילו נמשכה עד לקרקע. וכן מעלים מחיצה נמוכה. ובנידון שלפנינו, רואים את הקורה העליונה, כאילו היא מגיעה עד לתחתונה וסותמת את ההפסק שבין הקורות ונעשה אוהל מושלם. 67) והוא־הדין כשטומאה על התחתונה (ראב"ד), שהרי אין כלום כנגדה למעלה. 68) תוספתא אהלות פי"א הי"ג. 69) שבפחות מטפח אין אומרים "גוד אחית" (סוכה כה, א: לא אמרינן "חבוט רמי"). 70) שאין בינה לבין הדבר המאהיל עליה טפח ברוחב טפח על טפח. 71) שנתבאר דינה למעלה פ"ז ה"ד וה"ה. 72) משנה שם פי"א א. 73) במשנה שם כתוב סתם: "בית שנסדק". ורבינו מפרש במשנה כמו שכתב כאן, ומשמע מזה, שאם לא נסדקו הכתלים, דינו כאוהל אחד אם אין בסדק פותח טפח. 74) מפני שהסדק מפסיק, ובטומאה לא אמרו את הכלל שפחות משלשה טפחים הוא כלבוד. 75) חוט ומשקל עופרת בסופו, והבנאים משתמשים בו כדי ליישר את הכתלים. ראה כלים כט, ג. [בתוספתא שם פי"ב ה"א פירשו כך דברי בית־הלל במשנתנו]. 76) כבית־הלל במשנה שם. 77) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך החלק החיצון הצריכו שיעור זה, אבל כשטומאה בחלק שהפתח בו וכלים בצד הפנימי, סדק כלשהו מפסיק, מפני "שאין דרך הטומאה להיכנס".

24 **ז. אַכְסַדְרָה**[78] **שֶׁנִּסְדְּקָה וְטֻמְאָה בְּצַד אֶחָד**[79] **- הַכֵּלִים**
25 **שֶׁבַּצַּד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין**[80]**; שֶׁהֲרֵי הִיא שְׁנֵי אֹהָלִים זֶה**
26 **בְּצַד זֶה וַאֲוִיר בֵּינֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי הַסֶּדֶק בְּכָל הַתְּקָרָה. נָתַן**
27 **רַגְלוֹ אוֹ קָנֶה מִלְמַעְלָה עַל הַסֶּדֶק**[81] **- עֵרֵב אֶת**
28 **הַטֻּמְאָה**[82]**. נָתַן אֶת הַקָּנֶה בָּאָרֶץ כְּנֶגֶד הַסֶּדֶק, וַאֲפִלּוּ**
29 **כְּלִי גָּדוֹל - אֵינוֹ מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה**
30 **גָּבוֹהַּ טֶפַח**[83] **תַּחַת הַסֶּדֶק. הָיָה אָדָם**[84] **מֻטָּל עַל הָאָרֶץ**
31 **תַּחַת הַסֶּדֶק - מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה**[85]**; שֶׁאָדָם חָלוּל**
32 **הוּא, וְהַצַּד הָעֶלְיוֹן הֲרֵי הוּא כְּאֹהֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גֹּבַהּ**
33 **טֶפַח**[86]**. וְכֵן אִם הָיוּ תַּחַת הַסֶּדֶק כֵּלִים מְקֻפָּלִין**[87]
34 **מְנֻחִין עַל הָאָרֶץ זֶה עַל גַּב זֶה, וְהָיָה הָעֶלְיוֹן גָּבוֹהַּ**
35 **מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח - עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה**[88]**, וְכָל הַכֵּלִים**
36 **שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ הֲרֵי הֵן כִּכְלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהֶל.**

78) שם משנה ב. המדובר כאן באכסדרה פתוחה משלוש רוחותיה, וגגה מחובר לבית (כך פירש ה'תוספות יום טוב' בשם הר"מ מרוטנבורג במשנה, וראה תפארת ישראל שם שדחה פירושו של הכסף־משנה). 79) באיזה צד שהוא. 80) אפילו אם רוחב הסדק פחות מחוט המשקולת. והטעם, מפני שאפשר לה לטומאה לצאת שלא דרך החלק שהכלים נמצאים בו. 81) וסתמו באורך טפח או יותר, אבל פחות מטפח אינו מחבר את שני החלקים. 82) ודינם כאוהל אחד. 83) פירוש, שיהיה תחתיו מקום חלול טפח. שאם לא כן, הרי זו טומאה רצוצה, ואפילו אם רואים את הקנה כאילו הוא סותם את הסדק ואינה מתפשטת לצדדים. 84) שם משנה ג. 85) אף־על־פי שאין מקום פנוי בינו ובין הקרקע. 86) כבית־הלל שם. 87) שם. 88) אף־על־פי שבגדים ממלאים את החלול שבין הבגד העליון והקרקע, נידון העליון כאוהל, והשאר ככלים המונחים באוהל.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי עָשָׂר[1]

1) יבאר זיז היוצא מפתח הבית ופניו למטה והיה גובהו מעל לארץ שנים עשר טפח או יותר, זיז הסובב את כל הבית ואוכל בפתח טפח, חלון העשוי לתשמיש וזיז יוצא על גבי החלון, ובנין היוצא לפני החלון שהמשקוף נסמך עליו, שני זיזין זה על גבי זה ויש בכל אחד מהם פותח טפח וטומאה תחת התחתון, כלים או בגדים שהם זה על גב זה וטומאה רצוצה ביניהם, חבית שיושבת על שוליה וכזית מן המת נתון בתוכה, שתי חביות שיושבות על שוליהן ונוגעות זו בזו וטומאה תחת אחת מהן, שיפועי אוהלים אם הם כאוהלים.

1 **א. זיז[2] שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפֶּתַח הַבַּיִת[3] וּפָנָיו לְמַטָּה[4],**
2 **וְהָיָה גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח[5] אוֹ פָּחוֹת**
3 **מִכָּאן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[6] בְּכָל שֶׁהוּא[7].**
4 **וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[8]. וְכֵן**
5 **כָּל כַּיּוֹצֵא בַּהֲבָאַת הַטֻּמְאָה כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ בְּאֹהֶל טֶפַח**
6 **הַבְּרִיא - אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם. הָיָה גָּבוֹהַּ יָתֵר**
7 **מִשְּׁנֵים עָשָׂר טֶפַח אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו לְמַעְלָה[9], וְכֵן**
8 **הָעֲטָרוֹת וְהַפְּתוּחִים הַיּוֹצְאוֹת מִן הַבִּנְיָן[10] - אֵין**
9 **מְבִיאִין אֶלָּא בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. וְכֵן זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח**
10 **הַיּוֹצֵא מִן הַמַּשְׁקוֹף[11], וַאֲפִלּוּ הָיָה קָנֶה בְּצַד**
11 **הַמַּשְׁקוֹף[12] בְּרֹחַב הַפֶּתַח - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא אִם כֵּן**
12 **הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח[13].**

2) אהלות פי"ד מ"א. 3) פירוש, יוצא ממזוזת הפתח ונכנס לתוך חללו ('סדרי טהרות' ו'חזון איש', וכן משמע מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). 4) יש תוספת לאותו זיז כלפי מטה, וצורתו כך !. פיה"מ שם, ובפ"ח ה"ב. 5) במשנה כתוב: "בזיז שהוא גבוה מן הפתח וכו' יב טפח". ורבינו מפרש, שהכוונה ממקום הזיז בפתח עד לארץ יש שנים־עשר טפח ('סדרי טהרות'). 6) אם טומאה מונחת תחת הזיז – הבית טמא, וכן כלים שתחתיו טמאים כשטומאה בבית. 7) אף־על־פי שאינו בולט טפח מן המזוזה. 8) בפירושו למשנה, כתב רבינו: "ואלו השיעורים כולם הלכה למשה מסיני", ברור שחזר בו כאן. 9) התוספת היתה כלפי מעלה, כזה _____!. 10) כעין עלים ופרחים וכדומה, המפותחים באבני הבנין לפאר את הבית. 11) בפירושו למשנתנו מנמק רבינו, מפני שהמשקוף גבוה יותר משנים־עשר טפחים מן הארץ. ואולי גם כאן התכוון לכך, אבל קשה ליישב את סגנון ההלכה ע"פ הנימוק הזה. וב'סדרי טהרות' כתב, שרבינו חזר בו כאן מפירושו. 12) שם מ"ג, שנינו: "קנה שעל גבי הפתח". ונראה שרבינו מקיים את הגירסא שלפנינו, אלא שהוא מוסיף ואומר, שמדובר כשהקנה הוא מצד המשקוף ואינו יוצא מתחתיו ולמטה. 13) פסק כרבי יוחנן בן נורי, נגד דעת רבי יהושע, מפני שרבי יהושע היה תלמידו של רבי יוחנן בן נורי, כמו שאמרו בעירובין יא, ב: מעשה שהלך רבי יהושע ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן גורי (הר"י חגיז, מובא ב'סדרי טהרות' כאן).

13 **ב. זיז[14] שֶׁהוּא סוֹבֵב אֶת כָּל הַבַּיִת[15] וְאוֹכֵל בַּפֶּתַח**
14 **טֶפַח - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[16]. הָיָה אוֹכֵל בַּפֶּתַח פָּחוֹת**
15 **מִטֶּפַח[17] וְטֻמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְמֵאִין[18];**
16 **טֻמְאָה תַּחְתָּיו - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת[19]. וְכֵן**
17 **בְּחָצֵר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת אַכְסַדְרָה[20].**

14) שם מ"ד. 15) ויש ברחבו טפח. 16) בין אם הטומאה בבית וכלים תחת הזיז, ובין להיפך (ראה לקמן סוף ה"ג). 17) במשנה כתוב "שלוש אצבעות", וסובר רבינו שלאו דווקא שלוש אצבעות אלא כל פחות מטפח – בין יתר על שלוש ובין פחות מזה – דינו כך. ומדובר כשהזיז למעלה משנים־עשר טפחים (כסף־משנה). 18) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך פתח זה, רואים אנו את הזיז שבפתח כאילו הוא חלק מהפתח, ומפני שהזיז סובב את כל הבית - מתפשטת הטומאה גם לכל הזיז. (וב'תפארת ישראל' כתב, שזה נאמר רק אם יש בזיז שמחוץ לפתח פותח טפח, אבל בפחות מטפח – לא). 19) לרבי יהושע, הנימוק "סופה של הטומאה לצאת" מועיל רק לטמא את הכלים שתחת הזיז, כשהטומאה בבית, אבל לא להיפך. 20) החצר מגולה למעלה, ואכסדרה היא מקורה. אם אכסדרה זו תופסת טפח בפתח הבית – מביאה את הטומאה. ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים, ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים מפני שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית, שגג האכסדרה מאהיל עליו בפותח טפח. ואם הטומאה מונחת תחת גג האכסדרה, אינה מטמאה את הכלים הנמצאים בבית.

18 **ג. חַלּוֹן[21] הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ[22] וְזִיז יוֹצֵא עַל גַּבֵּי**
19 **הַחַלּוֹן, אֲפִלּוּ הָיָה כְּרֹחַב אֲגוּדָל[23] - מֵבִיא אֶת**
20 **הַטֻּמְאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה גָּבוֹהַּ מֵעַל הַחַלּוֹן רוֹם**
21 **אֶצְבָּעַיִם אוֹ פָּחוֹת. הָיָה לְמַעְלָה מֵאֶצְבָּעַיִם - אֵינוֹ**
22 **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח. זִיז**
23 **שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְמָאוֹר[24] - מֵבִיא אֶת**
24 **הַטֻּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא[25], וַאֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא. בִּנְיָן**
25 **הַיּוֹצֵא לִפְנֵי הַחַלּוֹן[26] שֶׁהַמַּשְׁקִיף נִסְמָךְ עָלָיו בְּשָׁעָה**

שֶׁמַּשְׁקִיף - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[27]. הָיָה בּוֹ זִיז[28] - רוֹאִין אֶת הַבִּנְיָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וְהַזִּיז הָעֶלְיוֹן[29] מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵיצַד מְבִיאִין כָּל הַזִּיזִין הָאֵלּוּ טֻמְאָה? שֶׁאִם הָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת אֶחָד מֵהֶן אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא, בֵּין בַּבַּיִת בֵּין תַּחַת הַזִּיז[30].

(21) שם מ"ב. (22) להניח שם חפצים וכדומה. (23) בולט לחוץ כרוחב אגודל (אגודל – האצבע העבה שביד). תוספתא, שם ה"ז. (24) המביא את הטומאה ברוחב פונדיון (למעלה פי"ד ה"א). (25) פירוש, כל גובה שהוא, אפילו למעלה משתי אצבעות (רבינו, בפירוש המשנה). (26) כך מפרש רבינו, מה ששנינו (אהלות פי"ב ה"ג) "הבטח" אינו מביא את הטומאה. (27) כשהיא תחת הבטח. הטעם, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה שלא תיכנס לחלון. (28) בולט לתוך החלון והטומאה תחת הבטח. (29) שהוא כאילו תלוי באויר ומאהיל על הטומאה. (30) פירוש, כל מקום שאמרנו למעלה שהזיז מביא את הטומאה, הכוונה היא, שאם טומאה תחת הזיז הוא מביא את הטומאה לבית, וכן גם להיפך. ומובן מאליו, שהכלים הנמצאים במקום הטומאה עצמו – טמאים. מצא רבינו לנכון להדגיש זאת, כדי שלא יטעו לפרש את הביטוי "מביא את הטומאה" במשמעות מצומצמת, היינו שהוא מביא את הטומאה לבית, אבל אין הבית מביא את הטומאה אליו.

ד. שְׁנֵי זִיזִין[31] זֶה עַל גַּב זֶה[32], וְיֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן - תַּחְתָּיו בִּלְבַד טָמֵא[33]. הָיְתָה טֻמְאָה בֵּינֵיהֶן - בֵּינֵיהֶם בִּלְבַד טָמֵא[34]. הָיְתָה עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא[35]. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן אוֹ בֵּינֵיהֶן - תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא[36]. הָיְתָה עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגְדּוֹ וְעַד הָרָקִיעַ טָמֵא[37]. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פָּחוֹת מִטֶּפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶם - תַּחְתֵּיהֶם וּבֵינֵיהֶן טָמֵא[38]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּינֵיהֶם אוֹ תַּחַת הַמּוֹתָר[39] - בֵּינֵיהֶן וְתַחַת הַמּוֹתָר טָמֵא[40], אֲבָל תַּחַת הַתַּחְתּוֹן טָהוֹר[41]. יֵשׁ בְּכָל אֶחָד[42] מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח[43] וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן - תַּחְתָּיו בִּלְבַד טָמֵא[44]. הָיְתָה בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּי הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה עַד לָרָקִיעַ טָמֵא[45]. אֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵין שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן אוֹ בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, שֶׁהֲרֵי הִיא רְצוּפָה[46]. וְכֵן שְׁתֵּי יְרִיעוֹת שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. כֵּלִים אוֹ בְּגָדִים[47] אוֹ לוּחוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן מַנָּחִין זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה רְצוּפָה בֵּינֵיהֶן, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ פֶּטַח[48] - חֲרֵי הַכְּלִי שֶׁעֲלֶיהָ מִלְמַעְלָה מַאֲהִיל עַל חֲלַל הַטֶּפַח וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכָל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו. הָיוּ טַבְלָיוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ, אֲפִלּוּ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה אַמָּה[49] - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקַע[50].

(31) שם מ"ה. (32) מכוונים ורחבם שווה. (33) ומה שלמעלה מהתחתון טהור, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה. (34) התחתון מציל על הכלים שתחתיו, והעליון על אלה שלמעלה ממנו. (35) ומה שלמטה ממנו טהור. זה פשוט. (36) העודף שיש בו טפח מערב את הטומאה, והכול נעשה אוהל אחד. (37) ומה שתחתיו טהור, שהרי הוא חוצץ. (38) שהטומאה מתפשטת כנגד העודף, אפילו אם הוא פחות מפותח טפח, ועולה למעלה ובדרך עלייתה היא פוגעת באויר שביניהם ונכנסת ומטמאה (הרא"ש בפירושו למשנה שם, וכן פירש ב'אליהו רבא'). (39) העודף של העליון. (40) שהעליון מאהיל עליהם. (41) כרבי יהושע, שם. והטעם, שבפחות מטפח, טומאה מתפשטת ועולה אבל אינה יורדת (רא"ש שם). (42) שם מ"ו. (43) והתחתון גבוה מן הארץ טפח (ראה ר"ש ורא"ש במשנתנו) (44) אבל ביניהם ועליון טהורים, מפני שהתחתון חוצץ. (45) הטומאה שביניהם היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה, שהרי אין ביניהם פותח טפח, ואף־על־פי־כן אינה בוקעת ויורדת מפני שהתחתון הגבוה מהארץ טפח – חוצץ. (46) אף־על־פי שיש על גבה חלול טפח. רבינו משמיענו כאן ביאור חדש למושג "טומאה רצוצה", היינו שהמקום שהיא מונחת עליו הוא פחות מטפח על טפח, ואף־על־פי שהמקום פתוח מארבע רוחותיו, וגם הדבר המאהיל עליה גבוה ממנו טפח. וחידוש הוא שלא שמענוהו בכל מקום אחר. ראה השגת הראב"ד. (47) שם פט"ו ה"א. (48) פירוש, הכלי שהטומאה תחתיו, הוא גבוה מן הארץ טפח (כסף־משנה). (49) תוספתא, שם. (50) ששיש מין אדמה הוא, ומתחבר עם הקרקע ונעשים כולם גוש אחד, אבל לוחות של עץ אינם בטלים לגבי קרקע, ולפיכך העליון הוא אוהל והלוחות שתחתיו הם כלים הנמצאים באוהל. [בתוספתא שם אמרו: "טבלאות של שיש חלקות", ומשמע שאם אינן חלקות ואויר מפסיק בין הטבלאות אינן כגוש אחד].

ה. לוּחוֹת[51] שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן[52] נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּקַרְנוֹתֵיהֶן[53] וְהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשְּׁנַיִם טְהוֹרִין, לְפִי שֶׁאֵינָהּ נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[54]. וְהַנּוֹגֵעַ בְּלוּחַ זוֹ הַשְּׁנַיִם - כְּנוֹגֵעַ בִּכְלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת[55]. אֲבָל כָּל הַכֵּלִים שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן חוֹצְצִין, אִם הֶאֱהִיל הַכְּלִי עַל הַמֵּת - כָּל כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56], וְטֻמְאָתָן מְשׁוּם כֵּלִים הַמַּאֲהִילִין עַל הַמֵּת[57], וְאַף הַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו שֶׁאֵינָן כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[58] טְמֵאִים מְשׁוּם כֵּלִים שֶׁנָּגְעוּ בִּכְלִים שֶׁהֶאֱהִילוּ עַל הַמֵּת[59].

(51) שם מ"ב. (52) מדובר בטבלאות של שולחן שהן מקבלות טומאה ('תפארת ישראל' שם, בועז ב). (53) כזה 00 ומונחים זה בצד זה. (54) אין דינו כאוהל ממש, לטמא

1 **ו.** חָבִית[60] שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ[61] בָּאֲוִיר[62], וּכְזַיִת
2 מִן הַמֵּת נָתוּן בְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ[63] כְּנֶגֶד אֲוִירָהּ -
3 טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[64], וְהֶחָבִית
4 טְמֵאָה[65], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת מִתַּחְתֶּיהָ[66] וְנִטְמֵאת
5 אֲוִירָהּ. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת עֲבִי דָּפְנָהּ[67] - טֻמְאָה
6 בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[68], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה.
7 וְלָמָּה הֶחָבִית טְהוֹרָה? שֶׁהֲרֵי אֵין הַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת
8 בָּאֲוִירָהּ אֶלָּא בְּדָפְנָהּ, וְאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא אֶלָּא
9 מֵאֲוִירוֹ. הָיְתָה מְקֻצַּעַת הַטֻּמְאָה תַּחַת עֲבִי דָּפְנָהּ
10 וּמְקֻצַּעְתָּהּ תַּחַת אֲוִירָהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת
11 וְיוֹרֶדֶת. הָיָה בַּדְּפָנוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח[69] - כֻּלָּהּ טְמֵאָה[70],
12 וּכְנֶגֶד פִּיהָ טְהוֹר[71], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה פָּשְׁטָה בַּדְּפָנוֹת
13 בִּלְבַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָבִית טְהוֹרָה[72]; אֲבָל
14 אִם הָיְתָה טְמֵאָה אוֹ גִּבּוֹהָּ מִן הָאָרֶץ טֶפַח[73] אוֹ
15 מְכֻסָּה אוֹ כְּפוּיָה עַל פִּיהָ[74], וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ
16 בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ כֵּלּוֹ
17 טָמֵא. הָיְתָה מֻקֶּפֶת[75] צָמִיד פְּתִיל[76] וּנְתוּנָה עַל גַּבֵּי
18 הַמֵּת - הָאֲכָלִים וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[77],
19 וְהַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ טְמֵאִים[78]. חָבִיּוֹת שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת[79]
20 עַל שׁוּלֵיהֶן אוֹ מוּטוֹת עַל צִדֵּיהֶם בָּאֲוִיר, וְהֵן נוֹגְעוֹת
21 זוֹ בָּזוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן -
22 טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[80], מִפְּנֵי שֶׁהִיא
23 רְצוּפָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בְּטָהוֹרוֹת; אֲבָל אִם
24 הָיוּ טְמֵאוֹת[82] אוֹ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח[83]
25 וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כֻּלָּן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל
26 אֹהֶל אֶחָד[84].

55) במשנה כתוב: "טמא טומאת שבעה", ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנתנו, שהרי כתב למעלה (פ"ה ה"ד) "והשלישי טמא טומאת ערב", והנוגע בכלים שנגעו באוהל הוא שלישי. ב'כסף משנה' עמד על זה ופירש, שרבינו התכוון לנוגע בכלים שנגעו באוהל המת בעודו מאהיל על המת. ובטומאה בחיבורים גם השלישי טמא שבעה, ולמעלה בפ"ה ה"ד מדובר כשנגעו לאחר פרישה מן המת. ראה השלמות. ולדין עצמו, ברור שהלוח השני טמא טומאת שבעה כחלק מן האוהל, והנוגע בו כנוגע באוהל ואעפ"כ כלים שתחתיו טהורים, מפני שאינו נוגע בראשון בפותח טפח (ראה פירושו למשנתנו). והבדל כזה בין טומאת עצמו לטומאת אחרים, מצאנו שם פט"ז א: "כל המטלטלין מביאין את הטומאה וכו' ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח" (ראה 'אליהו רבא' למשנתנו). 56) למעלה פי"ג ה"ד. 57) ומטמאים כלים ואדם טומאת שבעה. במה דברים אמורים? בכלים שהם נגד הטומאה עצמה. 58) כגון שהאוהל רחב ומתפשט לצידי הטומאה, והכלים עומדים שם. 59) והם עצמם טמאים טומאת שבעה ומטמאים אחרים טומאת ערב, כשנגעו בהם אחר שפירשו מן המת (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

60) שם פ"ט מט"ז. 61) מדובר בחבית של חרס. 62) כלומר, במקום מגולה לאויר. 63) ואין טפח בין שוליה לקרקע. 64) נתבאר כבר, שכלי אינו חוצץ בפני הטומאה, ולפיכך דין הטומאה שבתוך הכלי, כאילו היא תחת הכלי ובוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה. 65) אף-על-פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו. 66) ונכנסה לתוך החבית וטימאתו. ואפילו שלא כנגד הטומאה – טמא, מפני שהאויר הטמא מתערב עם שאר האויר. 67) שלא כנגד התוך. 68) וכל מה שכנגד הטומאה – טמא. 69) קשה לקבל הדברים כפשוטם, כי אין להעלות על הדעת כלי שעובי דפנו טפח, ופירש ב'סדרי טהרות' כגון שיש לכלי שפה למעלה, כזה , והשפה עם עובי הדופן רחבם טפח. 70) כל מה שיגע בחבית, בין כנגד הטומאה בין שלא כנגדה וכן תחת השפה, מפני שהטומאה בוקעת ועולה ומתפשטת תחת האוהל כל סביבות הכלי. 71) ואפילו כנגד מקצת הזית שתחתיה ('סדרי טהרות'). וכן משמעות לשון רבינו, שכתב: "שהרי הטומאה פשטה בדפנות לבד". ובמשנה, מנמק רבינו: "לפי שהטומאה כבר התפשטה והראה(?) פעולתה וכו'" וב'סדרי טהרות' פירש כוונת רבינו, כיוון שנתפשטה הטומאה ע"י הדופן-האוהל, נפסקה רציצותו של חצי הזית שתחת הדופן, ונשאר פחות מכשיעור תחת אוירו ואינו מטמא. ומפירוש זה יוצא, שאם יש בחלק הטומאה שתחת אויר החבית שיעור מלא – גם כנגד פיה טמא. 72) זה נמשך לדין מקצתה תחת דופנה ומקצתה תחת אוירה, ויש בדופן פותח טפח, שאמרנו שכנגד פיה טהור. ומתנה רבינו כאן ואומר, שזה דווקא בכלי טהור, שמדאורייתא הוא אוהל גמור בין לטמא בין לטהר, אבל כלי טמא אינו נעשה אוהל לטהר מדאורייתא, ונשארה כולה רצוצה ובוקעת ועולה ומטמאת את תוכה של החבית ('סדרי טהרות'). 73) והרי כולה מאהילה על הטומאה. 74) והרי היא כקבר סתום שמטמא מכל צדדיו (רבינו בפירושו למשנתנו). סתם חבית יש באוירה פותח טפח, ואם אין בה פותח טפח - אין לה דין קבר סתום. 75) תוספתא, אהלות פ"י ה"ח. 76) כיסוי מהודק יפה. 77) וכל כלי חרס שבתוכה, שכלי חרס מכוסה ומהודק יפה מציל על עצמו ועל כל מה שבתוכו. 78) מפני שהם מאהילים על המת, שהרי החבית אינה חוצצת (ראה למעלה פי"ב ה"א). 79) שם פט"ו מ"ג. 80) ויש הבדל בין יושבות על שוליהן, ובין מוטות ופיהן מן הצד. ביושבות, גם כל מה שבתוך החבית שהטומאה תחתיה – טמא, מפני שהטומאה בקעה לתוכה וכמו שביארנו למעלה בחבית אחת, אבל כשפיהן מן הצד הדפנות חוצצים ומצילים על תוך הכלי. ומה בין זה לכלים ובגדים ולוחות עץ שאמרנו למעלה בהלכה ד, שהעליון מאהיל ואלה שתחתיו הם כמונחים באוהל? שם מדובר בדברים המקבלים טומאה, אבל חביות של חרס אינן מקבלות טומאה מגבן, ולפיכך מצילות מה שבתוכן, ואף-על-פי-כן אין מצילות את מה שעל גבי החביות, כנגד הטומאה ממש. 81) זה נמשך לדין מוטות על צידיהן. 82) וכלי טמא אפילו באופן כזה אינו חוצץ, ונכנסה

הטומאה לתוך החבית שהטומאה תחתיה, ומפני שהחביות נוגעות זו בזו בפותח טפח, נעשו כל הדפנות העליונים כאוהל אחד ומביא את הטומאה לכולם (על־פי פירוש ה'תפארת ישראל' במשנה). 83) אע"פ שהן טהורות. 84) מקום נגיעתן מצרפן, מפני שיש בו פותח טפח.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"א־כ"ז אייר תשע"ו

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְעִילָה

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח או איפכא, ודין קדשי בדק הבית וקדשי מזבח אם מצטרפים למעילה.

א. אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לְהַזִּיק הַבֶּדֶק, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן כְּבָשִׂים וְתוֹרִים, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לַמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּגוֹן אֶבֶן וְקוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לָזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לָא לָזֶה וְלֹא לָזֶה[2], כְּגוֹן הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלִין וְחֹמֶץ וְצִיר אוֹ קַרְקַע, אֲפִלּוּ הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה מְלֵאָה זֶבֶל אוֹ עָפָר אוֹ אֹפֶר - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן מִשָּׁעָה שֶׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּפְדּוּ דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְהִפָּדוֹת[3].

2) אלא למוכרם ולקנות בדמיהם דברים הראויים. 3) להוציא בעלי חיים תמימים הראויים למזבח, שאין להם פדיון.

ב. כָּל קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת עִם דְּבָרִים שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהֶן מִקְדְּשֵׁי מִזְבֵּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְמְעִילָה, וְאִם נֶהֱנָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִכֻּלָּם - מָעַל.

ג. אָכַל וְהֶאֱכִיל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ נֶהֱנָה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ, אֲכִילָתוֹ וַהֲנָיָתוֹ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לְמְעִילָה, וְאִם נַעֲשָׂה מִן הַכֹּל הֲנָיָה בְּפְרוּטָה - מָעַל.

ד. הַמְּעִילָה מִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[4]. כֵּיצַד? נֶהֱנָה הַיּוֹם מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים בְּהֶעְלֵם אֶחָד[5] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִפְרוּטָה וּמָעַל.

4) באיסורים אין שתי אכילות מצטרפות אלא אם אכל כזית שלם בכדי אכילת פרס (שלוש ביצים), אבל במעילה למדו שם (יח:) מהכתוב שמצטרפות אפילו לזמן מרובה. 5) שלא נודעה לו הנאה ראשונה לפני שנהנה שנית, אבל נודע לו בינתיים אין ההנאות מצטרפות.

ה. אֵין מְעִילָה אֶלָּא בְּתָלוּשׁ[6] מִן הַקַּרְקַע, אֲבָל הַנֶּהֱנֶה בַּקַּרְקַע עַצְמָהּ אוֹ בְּמְחֻבָּר לָהּ - לֹא מָעַל,

ו. גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - מוֹעֲלִין בָּהֶן[12]. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ שָׂדֶה וְהוֹצִיאָה עֲשָׂבִים, אֵילָן וְעָשָׂה פֵּרוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַבּוֹר רִיקָן וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא מַיִם, הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאַת זֶבֶל, שׁוֹבָךְ וְנִתְמַלֵּא יוֹנִים, הוֹאִיל וְאֵינָן גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[13]. וְכֵן הַזֶּבֶל וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁבַּחֲצַר הֶקְדֵּשׁ[14] - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. וּמַה יַּעֲשׂוּ בָּהֶן[15]? יִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה[16]. מַעְיָן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתּוֹךְ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ[17] - אָסוּר לְהָנוֹת בַּמַּיִם שֶׁיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל. יָצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַשָּׂדֶה - מֻתָּר לְהָנוֹת בָּהֶן. עָרְבָה הַגְּדֵלָה בִּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין[18]. אֵילָן שֶׁל הֶדְיוֹט[19] הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ וְשָׂרָשָׁיו יוֹצְאִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[20]: אִם בֵּינוֹ לְבֵין הַשָּׂדֶה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הֲרֵי אוֹתָן הַשָּׂרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אֲסוּרִין, וְהַנֶּהֱנֶה מֵהֶן לֹא מָעַל; הָיָה הָאִילָן רָחוֹק יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה - הַנֶּהֱנֶה בָּהֶן מָעַל. אִילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶדְיוֹט וְשָׂרָשָׁיו יוֹצְאִין בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[21]: אִם הָיָה בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מוֹעֲלִין בָּהֶן; הָיָה רָחוֹק יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - אוֹתָן הַשָּׂרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ שְׂדֵה הֶדְיוֹט לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

6) למדו בגזירה שווה מתרומה, מה תרומה בתלוש אף מעילה בתלוש. 7) האבק שנטל נתלש מן השדה. 8) ואם נהנה ולא פגם - לא מעל. 9) שהאבק תלוש הוא. מובן שהמדובר בפגם, כלמעלה בדישה. 10) מפני שנהנה מן המחובר. 11) ואף על פי שרבינו פסק (בהלכות עכו"ם פרק ח הלכה ד) שהמשתחווה לבית בנוי לשם עבודה זרה אסרו, חומרא יתירה היא בעבודה זרה (כסף משנה).

12) כרבי יוסי במשנה שם יג. נגד דעתו של תנא קמא והטעם, מפני שבתוספתא מעילה פרק א הלכה ט נאמר שהתנא קמא הוא רבי מאיר, וכלל בידינו שהלכה כרבי יוסי נגד רבי מאיר. 13) בתוספתא שם: "אמר רבי יוסי רואה אני בכולן (פירוש, בהקדיש בור ונתמלא מים, ושובך ריק ונתמלא יונים וכדומה) את דברי רבי מאיר (שאין מועלים) חוץ מן השדה והאילן שדרכם להתמלאות. ובתוספות מעילה שם דיבור המתחיל אבל, הסבירו את ההבדל, שהמים והיונים באו מן ההפקר ולא זכה בהם הקדש, שאין קניין חצר להקדש, אבל שדה ואילן המתמלאים מגוף ההקדש הם ממון הקדש. 14) כלומר, זבל ופרש מבהמות הקדש. 15) בזבל ופרש זה. 16) לשיירי לשכה (כסף משנה). השקלים שנגבו כל שנה (מחצית השקל לגולגולת) הוכנסו לאחת מלשכות המקדש וממלאים שלוש קופות גדולות ומכסף שבקופות קונים קרבנות שהם חובת ציבור, כגון שני תמידים בכל יום ומוספים בשבת ומועדים, ומה שנשאר בלשכה אחר מילוי הקופות נקרא "שיירי לשכה". 17) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במעיין הנובע בשדה הקדש עצמו, אבל רש"י מפרש שהמעיין נובע בשדה חולין והמים באו לשדה של הקדש. 18) מפני שאינה ראוייה לשום דבר. 19) במשנה שם שנינו: שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש ושל הקדש שבאים בשל הדיוט לא נהנים ולא מועלים ובגמרא בבא בתרא כו: הסבירו, שהשרשים שאינם מרוחקים שש עשרה אמה מן האילן, דינם כאילן מפני שהוא יונק דרך אותם השרשים אבל המרוחקים יותר פסק הקשר שבינם ובין האילן ולפיכך הם שייכים לקרקע. עיין שם. ומכאן המקור להלכה זו. 20) של הקדש. 21) של הדיוט.

1 **ז. קֶן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ הָעוֹף**
2 **מֵעֲצֵים[22] וַעֲשָׂבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּל הַקֵּן עִם**
3 **הַבֵּיצִים[23] שֶׁבּוֹ עִם הָאֶפְרוֹחִים הַצְּרִיכִין לְאִמָּן אֵין**
4 **נֶהֱנִין בָּהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[24].**

22) שהביאם ממקום אחר. 23) מפני שהביצים צריכים לאילן דינן כאילן וכן גם אפרוחים הצריכים לאמן. אבל האפרוחים שאינם צריכים לה, שיודעים לפרוח ולמצוא מזונותיהם - מותרים. 24) מפני שגם בקן עצמו אין מעילה, והרי כל האיסור ליהנות בהם הוא מפני שהם זקוקים לקן.

5 **ח. הַמַּקְדִּישׁ[25] אֶת הַיַּעַר - מוֹעֲלִין בְּכֻלּוֹ, בֵּין**
6 **בָּאִילָנוֹת בֵּין בְּכָל קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָנוֹת אוֹ שֶׁבֵּינֵיהֶן.**

25) משנה שם: "המקדיש את החורש מועלים בכולו". ומפרש רבינו שגם הקינים בכלל והטעם, מפני שבעל היער זכה בהם בקניין חצר וכשהקדיש את היער כל מה שבתוכו הקדיש.

7 **ט. גְּזָבְרִים שֶׁשִּׁפּוּ[26] עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ[27] וְקִצְּצוּ אוֹתָן -**
8 **מוֹעֲלִין בְּאוֹתָן הָעֵצִים הַקְּטַנִּים שֶׁחָתְכוּ מֵעֵת**
9 **שֶׁקִּצְּצוּ[28]; אֲבָל אֵין מוֹעֲלִין לֹא בַּשִּׁפּוּי[29] וְלֹא**
10 **בַּנְּסֹרֶת[30] וְלֹא בַּנְּבִיהָ שֶׁל עֵצִים, וְהוּא הַגּוּף הַקָּשֶׁה**
11 **הֶעָגֹל שֶׁבְּתוֹךְ הָעֵץ[31] הַדּוֹמֶה לְיַבֶּלֶת, שֶׁלֹּא יִצְלַח**
12 **לְמְלָאכָה.**

26) החליקו במעצד. 27) שקנאו אותם ביער של חולין. 28) אחרי שקצצום והעבירום לרשות הקדש חתכו מהם במגירה חתיכות קטנות, כדי להתאימם לבניין. 29) השבבים הדקים הנופלים כשמחליקים ומיישרים את העצים. 30) פירורי עץ שהמגירה מפילה. 31) במקום שיוצא ענף חדש (רש"י וראב"ד פירשו: עלים הנובלים ונופלים מאליהם).

13 **י. הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ[32] וְלֹא בְּשִׂעָרוֹ,**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד לְהִגָּזֵז, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻבָּר**
15 **לוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר הוֹלֵךְ וּמַשְׁבִּיחַ.**

32) עבדים דינם כקרקעות.

16 **יא. הַזּוֹרֵעַ פֵּרוֹת הֶקְדֵּשׁ - פּוֹדֶה אוֹתָן בְּשָׁעַת זְרָעָן[33].**
17 **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּדָה - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[34], וְאֵין**
18 **מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן קֶרֶן וְחֹמֶשׁ[35],**
19 **וְחַיָּבִין בְּחַלָּה.**

33) פירוש, בשעה שהוא זורע את הפירות צריך לפדות אותם, אבל אחרי שזרעום וצמחו אי אפשר לפדותם מפני שהם חולין. 34) ואין זה דומה לפירות שגדלו באילן של הקדש, שאמרנו למעלה בהלכה ו שמועלים בהם, כי האילן קיים כמו שהיה והפירות הם תוספת על האילן, אבל פירות שנזרעו בקרקע נשתנו ומה שצמח הוא דבר חדש לגמרי. ולא נתברר דעתו של רבינו בפירות שאין זרעם כלה, אם דינם כפירות האילן או כזרעים. 35) פירוש, אם מעל בהקדש אחר אינו רשאי לשלם את הקרן והחומש מגידולים אלה. בתוספתא תרומות פרק ח הלכה א שנינו שמותר לשלם לפי חשבון כלומר, אם זרע סאה הקדש וגדלו סאתיים ורוצה לשלם מזה את מעילתו, חייב הוא לתת שתי קרנות ושני חומשים, כדי שיהיו בתשלומים אלה קרן וחומש נוסף על דמי ההקדש. ורבינו סתם ואמר: "ואין משלמים" ולא בירר את דבריו.

20 **יב. שְׁמָרִים[36] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם: רִאשׁוֹן**
21 **וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי[37] - אָסוּר לֵהָנוֹת בּוֹ, וְהַנֶּהֱנֶה לֹא**
22 **מָעַל[38]; רְבִיעִי - מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקֻדְּשֵׁי**
23 **בֶּדֶק הַבַּיִת; אֲבָל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אַף מֵרְבִיעִי וְאֵילָךְ -**
24 **לְעוֹלָם אָסוּר[39].**

36) שמרי יין ונותנים עליהם מים ואחרי כמה ימים המים תוססים ומקבלים טעם יין קלוש. ומשקה זה נקרא "תמד" בלשון התלמוד. 37) אחרי שהסירו את התמד נותנים על השמרים מים שנית וגם מזיגה שנייה זו יש בה טעם של יין, ויש עושים כך בפעם שלישית ורביעית. 38) שאיסורו רק מדרבנן. 39) בקדושת הגוף החמורה אסרו לעולם.

25 **יג. הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגֹלֶת לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ**
26 **וּבְבֵיצָתָהּ. הִקְדִּישׁ חֲמוֹר לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ**
27 **וּבַחֲלָבָהּ[40]. הִקְדִּישׁ תּוֹרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[41] - מוֹעֲלִין**
28 **בָּהֶן וּבְבֵיצָתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

40) והטעם, מפני שתרנגולת וחמורה אינן ראויות למזבח וקדשו קדושת דמים, כלומר, למכרן ולקנות בדמיהן דברים הראויים למזבח וגם הביצים והחלב ראויים לכך. 41) אבל אם הקדישם למזבח אין ביצתם ראוייה לכלום ואין מועלים בה.

1 **יד. גָּתְנוֹת כְּהֵנָה שֶׁבָּלוּ[42] - מוּעָלִין בָּהֶן כִּשְׁאָר**
2 **קָדָשִׁים. וְהַחֲדָשִׁים, הוֹאִיל וְנִתְּנוּ לֶהָנוֹת בָּהֶן[43] - אֵין**
3 **מוּעָלִין בָּהֶן.**

42) ואינן ראויות ללבשן בשעת העבודה. 43) שאי אפשר להם לכהנים לפשוט את בגדי הכהונה כהרף עין עם גמר עבודתם ונהנים מהם ולפיכך מתנים עליהם, בשעה שמקדישים אותם, שלא ימעלו כשיהנו בהם.

4 **טו. קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[44]: אִם לִבֶּדֶק הַבַּיִת**
5 **הִקְדִּישׁוּ - מוּעָלִין בָּהֶן; וְאִם קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵן - אֵין**
6 **בָּהֶן מְעִילָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּקָּרְבָּנוֹת: דַּבֵּר אֶל**
7 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אָסוּר לֶהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

44) שהגוי הקדישם לגבוה.

8 **טז. קוֹל[45] וּמַרְאֶה[46] וְרֵיחַ[47] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין**
9 **וְלֹא מוֹעֲלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֲרִיחַ בַּקְּטֹרֶת**
10 **אַחַר שֶׁעָלְתָה הַתְּימֹרֶת[48]; אֲבָל אִם הֵרִיחַ בַּקְּטֹרֶת**
11 **כְּשֶׁתַּעֲלֶה תְּימָרָתָהּ - מָעַל[49].**

45) אם נהנה מקול כלי הנגינה שבמקדש. 46) אם נהנה מיופי בניין המקדש או כלי השרת. 47) ריח הקטורת. 48) עשן הקטורת, מפני שעמוד הקטורת עולה בקו ישר כעץ התמר נקרא "תימורת", ולאחר שעלה העשן כבר נגמרה מצוותו וכלל בידינו: אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו. 49) שהרי טרם נגמרה מצוות ההקטרה. ובקול ומראה אין מועלים לעולם מפני שאין בהם ממש.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים שתלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

12 **א. יֵשׁ דְּבָרִים[2] שֶׁהָאָדָם נֶהֱנֶה בָּהֶן וְלֹא יִפָּגְמוּ, כְּגוֹן**
13 **הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב טָהוֹר, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּפָּגְמוּ,**
14 **כְּגוֹן בְּגָדִים וּכְלֵי כֶסֶף וּנְחשֶׁת וּבַרְזֶל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן.**
15 **וְהַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר**
16 **בַּקַּרְקַע: אִם נֶהֱנָה בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ פְּגָם, כְּגוֹן**
17 **שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - מָעַל; נֶהֱנָה בְּדָבָר**
18 **שֶׁנִּפְגָּם, כְּגוֹן שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי הֶקְדֵּשׁ אוֹ בָּקָע בְּקַרְדֹּם -**
19 **לֹא מָעַל עַד שֶׁיִּפְגֹּם[3] בַּהֶקְדֵּשׁ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ**
20 **דָּבָר עַצְמוֹ[4] שֶׁנֶּהֱנָה בּוֹ, וְיִתְכַּוֵּן לֶהָנוֹת, וְיִפְגֹּם וְיֵהָנֶה**
21 **כְּאַחַת[5]. נֶהֱנָה בְּכַחֲצִי פְרוּטָה וּפָגַם בְּכַחֲצִי פְרוּטָה,**
22 **אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וּפָגַם בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בְּדָבָר**
23 **אַחֵר וְלֹא נֶהֱנָה בַּמֶּה שֶׁפָּגַם וְלֹא פָגַם בַּמֶּה שֶׁנֶּהֱנָה**
24 **- הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, עַד שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וְיִפְגֹּם**
25 **בְּאוֹתָהּ הֲנָיָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בַּדָּבָר עַצְמוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי**
26 **שֶׁהִתִּיר מַטְלִית מֵבֶגֶד הֶקְדֵּשׁ וּתְפָרָהּ בְּבִגְדּוֹ וּלְבֵשָׁהּ**
27 **וְנֶהֱנָה בָּהּ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְהִפְסִיד בַּבֶּגֶד שֶׁהִתִּירָהּ**
28 **מִמֶּנָּה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בַּמַּטְלִית כְּלוּם -**
29 **הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, מִפְּנֵי שֶׁנֶּהֱנָה בְּדָבָר אֶחָד וּפָגַם**
30 **בְּדָבָר אַחֵר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[6], שֶׁהַנֶּהֱנֶה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ -**
31 **מִצְטָרֵף, וַאֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה.**

2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות, וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. 3) כחכמים שם. 4) גמרא שם יח. 5) כל התנאים הכתובים כאן נאמרו בגמרא שם. 6) למעלה פרק ה הלכה ד.

32 **ב. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[7] הַתְּמִימִים שֶׁתָּלַשׁ מִצַּמְרָן - כֵּיוָן**
33 **שֶׁנֶּהֱנָה בִּפְרוּטָה מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּגַם; שֶׁהֲרֵי**
34 **הֵן דּוֹמִים לְכוֹס שֶׁל זָהָב שֶׁאֵינוֹ נִפְגָּם, שֶׁאֵין תְּלִישַׁת**
35 **הַצֶּמֶר פּוֹסֶלֶת אוֹתָן מִלִּקָּרֵב. אֲבָל אִם נָפַל בָּהֶן מוּם,**
36 **הוֹאִיל וְלִמְכִירָה עוֹמְדִים וְהַגִּזָּה פּוֹגֶמֶת דְּמֵיהֶן[8] - לֹא**
37 **מָעַל עַד שֶׁיֵּהָנֶה וְיִפְגֹּם[9] בִּפְרוּטָה. תָּלַשׁ מֵהֶן אַחַר**
38 **שְׁמֹּתוּ - כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה מָעַל, שֶׁאֵין פְּגָם לְמֵתָה[10].**
39 **וּמְעִילָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11].**

7) משנה שם. 8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם. 9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וכסף־משנה. 10) משמע בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. 11) שם.

40 **ג. הַמּוֹעֵל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁמָּעַל בִּשְׁגָגָה -**
41 **נִתְחַלֵּל[12] הֶקְדֵּשׁ[13], וְזֶה שֶׁנֶּהֱנָה אַחֲרָיו פָּטוּר[14]. מָעַל**
42 **בְּזָדוֹן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה - לֹא נִתְחַלֵּל**
43 **הֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בַּהֲוָיָתוֹ[15], וְאִם בָּא אַחֵר וְנֶהֱנָה**
44 **בּוֹ בִּשְׁגָגָה - מָעַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[16] כְּשֶׁמָּעַל**
45 **בְּקֹדֶשׁ וְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין וְהִקְנָהוּ לְאַחֵר; אֲבָל אִם**
46 **נֶהֱנָה בּוֹ וּפְגָמוֹ[17] וְלֹא הִקְנָהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ מוֹעֵל**
47 **אַחַר מוֹעֵל[18].**

12) פקעה קדושתו. 13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה במשנה קידושין נב:, ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר' יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל. 14) שהרי נהנה בחולין. 15) כמו שהיה לפני המעילה. 16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. 17) אפילו פגמו, ומכל־שכן אם נהנה ולא פגם. 18) ראה פרק ד וה.

48 **ד. וְאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמֻקְדָּשִׁים אֶלָּא**
49 **בִּבְהֵמָה[19] וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ בִּלְבַד. כֵּיצַד? בָּקַע בְּקַרְדֹּם**
50 **שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָקַע**
51 **בּוֹ וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָטַל הַקַּרְדֹּם וּנְתָנוֹ**
52 **לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, אֲבָל חֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. שָׁתָה**
53 **בְּכוֹס שֶׁל זָהָב וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה**
54 **וְנֶהֱנָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָטַל**

הַפּוֹסֵחַ וּנְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מְכָרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. רָכַב עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו וְנֶהֱנָה וּפָגַם[20], וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָתַן הַחֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מְכָרוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ[21] - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. וְכֵן הַמַּשְׁאִיל[22] קַרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הוּא מָעַל לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה[23] שֶׁפִּו, וַחֲבֵרוֹ מֵתָר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה[24]. וְהוּא הַדִּין לִבְהֵמָה[25].

19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמדובר בבהמה טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט: העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף־משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתינו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה), אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). 20) נחלש. 21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. 22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. 23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. 24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. 25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

ה. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[26] אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל עַד כַּמָּה פְּעָמִים. כֵּיצַד? תָּלַשׁ מִן הַחַטָּאת[27], וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ - כֻּלָּן מָעֲלוּ[28]. וְכֵן אִם נָתְנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - כֻּלָּן מָעֲלוּ. וְיֵרָאֶה לִי[29], שֶׁדַּיִן הַמְּנָחוֹת וְהָעוֹפוֹת וְהַנְּסָכִים וּכְלֵי שָׁרֵת כְּדִין הַבְּהֵמָה, שֶׁכֻּלָּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן.

26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). 27) לשון המשנה מעילה יט: . ראה הערה בהלכה הקודמת. 28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. 29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לי".

ו. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּפְסַל בָּהּ מוּם, הוֹאִיל וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן[30] - הֲרֵי הִיא כְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁהִיא קָדֶשֶׁת דָּמִים; וְאִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד מָעַל.

30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

ז. אָמְרוּ חֲכָמִים[31], שֶׁהַנּוֹטֵל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ. וְאִם נְתָנָהּ לָזֶה הַגּוֹזֵבָר שֶׁהָיְתָה תַּחַת יָדוֹ - הוּא מָעַל, וְהַגּוֹזֵבָר לֹא מָעַל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמוֹעֵל בְּזָדוֹן[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ. הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[33] - לֹא מָעַל עַד עַד שֶׁיּוֹצִיא אוֹתָהּ בַּחֲפָצָיו אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה. נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל; שֶׁאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בִּשְׁאָר הֶקְדֵּשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) שנינו שם (יט:): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו – הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתרץ שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתרץ שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף־משנה). 32) ומה שאמרו: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי בדק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. 33) אבל אם התכוון לגוזלה – אע"פ ששגג ולא ידע שהוא של הקדש – מעל חבירו. 34) כמה פעמים בפרק זה.

ח. נָטַל אֶבֶן[35] אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא מָעַל, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה עֵדַיִן. בָּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מָעַל[36]. נְתָנָהּ עַל גַּבֵּי חַלּוֹן שֶׁבַּחֲצֵרָה וְלֹא חִבְּרָהּ - לֹא מָעַל עַד שֶׁיְּדַיֵּר תַּחְתֶּיהָ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, שֶׁאֵין זוֹ הֲנָיָה הַנֶּאֱכֶרֶת[37].

35) משנה שם. 36) אף־על־פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. 37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

ט. נָטַל[38] פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנָהּ לַבַּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָחַץ - מָעַל, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה בִּהְיוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן אִם נְתָנָהּ לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת - מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשׂוּ מְלַאכְתּוֹ.

38) משנה שם.

י. קָנָה בָּהּ חֵפֶץ[39] וְלֹא מָשַׁךְ: אִם מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מָעַל[40], וְאִם מִן יִשְׂרָאֵל - לֹא מָעַל[41].

39) ושילם מחירה למוכר. 40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. 41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף־משנה. ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך עיון).

יא. הַמּוֹצִיא מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ בִּצְרָכָיו עַל דַּעַת שֶׁהֵן חֻלִּין[42], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן בְּדִבְרֵי חֹל - מָעַל. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וּפִסְחוֹ מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְכֵן מְחֻסַּר כַּפָּרָה[43] שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ מִן הַהֶקְדֵּשׁ - מָעַל. וְכֻלָּם אֵין מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[44]. לְפִיכָךְ, הַמֵּבִיא מְנָחוֹת[45] וּנְסָכִים וְלֶחֶם תּוֹדָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה - לֹא מָעַל, שֶׁאֵין כָּאן זְרִיקַת דָּם לְכַפֵּר עָלָיו.

42) סבור היה שהמעות חולין. 43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. 44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. 45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

יב. נָתַן[46] שְׁקָלוֹ[47] מִמְּעוֹת הֶקְדֵּשׁ - כְּשֶׁיִּתְרְמוּ[48] הַתְּרוּמָה וְיִקְּנוּ מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ בְּהֵמָה אַחַת וְיִזְרֹק דָּמָהּ יִמְעַל הַשּׁוֹקֵל, שֶׁהֲרֵי חֻלְּקוּ בְּאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה שְׁנִזְרַק דָּמָהּ[49].

46) משנה שקלים פרק ב, ב. 47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. 48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומהן קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי לשכה". 49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

יג. הַמַּפְרִישׁ[50] שְׁקָלוֹ וְהוֹצִיאוֹ בְּשֶׁאָר צְרָכָיו[51], בֵּין הוּא בֵּין חֲבֵרוֹ - מָעַל[52]. נָתְנוּ לַחֲבֵרוֹ[53] לְשַׁקְּלוֹ עַל יָדוֹ[54], הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ[55]: אִם כְּבָר נִתְרְמָה[56] הַתְּרוּמָה - מָעַל הַשּׁוֹקֵל[57]; שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הָעָתִיד לְהִגָּבוֹת[58], כְּמוֹ שֶׁבֵּארְנוּ בְּשִׁקָּלִים[59], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ שֶׁקֶל זֶה לַלִּשְׁכָּה, וּלְפִיכָךְ מָעַל[60]. וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְרְמָה תְּרוּמָה - לֹא מָעַל[61]. וּלְעוֹלָם אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה[62].

50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. 51) צרכי חולין. 52) ראב"ד וכסף־משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף־משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. 53) משנה שקלים פרק ב, ב. 54) בשביל המשלח. 55) בשביל עצמו. 56) בשעה ששקל. 57) השליח ששקל בשביל עצמו. 58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. 59) פ"ב ה"ט. 60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית־דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפירושו על המשנה לפי הירושלמי שם). 61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה ששקלו בשביל עצמו. 62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כר"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנאה, שסובר מועלים בשיריים. ויש לתמוה על רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיריים, וצריך עיון).

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

א. מִי שֶׁשָּׁגַג[2] וְלָקַח הֶקְדֵּשׁ אוֹ מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנוֹ לְשָׁלִיחַ לְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין: אִם עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ שְׁלִיחוּתוֹ - הַמְשַׁלֵּחַ הוּא שֶׁמָּעַל; וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ מַדַּעַת עַצְמוֹ[3] - הַשָּׁלִיחַ הוּא שֶׁמָּעַל[4]. כֵּיצַד? בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: תֵּן (לִי) מֵאוֹתוֹ בָּשָׂר לְאוֹרְחַיִן, הָלַךְ וְנָתַן לָהֶן כִּבְּרָ; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לָהֶן כִּבָּר, וְנָתַן לָהֶן בָּשָׂר; אָמַר לִשְׁלוּחוֹ: הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן, וְהֵבִיא לוֹ מִן הַמִּגְדָּל; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הָבֵא מִן הַמִּגְדָּל[5], וְהֵבִיא לוֹ מִן הַחַלּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְהֵבִיא מִן הַחַלּוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַשּׁוֹלֵחַ: לֹא הָיָה בִּלְבִּי שֶׁיָּבִיא אֶלָּא מִן הַמִּגְדָּל - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה שְׁלִיחוּת מַאֲמָרוֹ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׁלִיחַ חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן שֶׁאֵין לָהֶן שְׁלִיחוּת[6], אִם עָשָׂה כְּמַאֲמָרוֹ - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל[7], וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ - בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. אָמַר לִשְׁלוּחוֹ: תֵּן לָאוֹרְחִין חֲתִיכָה חֲתִיכָה[8] שֶׁל בָּשָׂר, הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן: טְלוּ[9] שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה דְּבָרוֹ, וְהַשָּׁלִיחַ פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל שְׁלִיחוּת בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא עָקַר הַשְּׁלִיחוּת[10]. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: טְלוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִדַּעְתִּי - שְׁנֵיהֶן מָעֲלוּ[11]. נָטְלוּ הָאוֹרְחִים שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ - אַף הָאוֹרְחִין מָעֲלוּ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עָשָׂה שְׁלִיחוּת חֲבֵרוֹ וְהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ. נִמְצָא חֲבֵרוֹ חַיָּב, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ דְּבָרָיו וְלֹא נֶעֱקְרָה הַשְּׁלִיחוּת, וְהוּא חַיָּב עַל זֶה שֶׁהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ.

2) משנה, מעילה כ, א. 3) ושינה ממה שאמר המשלח.

4) מכיון ששינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בידינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאיסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. 5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירשו ב'תוספות', כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושם מתקבל על הדעת. ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו. 6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד משלחו. 7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. 8) חתיכה לכל אחד. 9) קחו. 10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב. 11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו, אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס).

1 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַחֲתִיכוֹת מְקֻדָּשִׁי**
2 **בֶּדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אִם הָיוּ בְּשַׂר עוֹלָה[12] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[13]**
3 **- לֹא מָעַל אֶלָּא הָאוֹכֵל[14] בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב**
4 **בְּאִסּוּר אַחֵר יָתֵר עַל הַמְּעִילָה[15], וּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ**
5 **אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה[16], אֶלָּא בִּמְעִילָה לְבַדָּהּ שֶׁלֹּא**
6 **יִתְעָרֵב עִמָּהּ אִסּוּר אַחֵר[17].**

12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. 13) דברים העומדים להקטרה. 14) שהרי נהנה. 15) נימוק למה לא מעל המשלח. 16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבידה ה"ו, וב'משנה למלך' שם. 17) שאסור לאכול בשר עולה וכיוצא בו. ראה הל' מעשה הקרבנות פי"א (ראה משנה־למלך שם).

7 **ג. הַנּוֹתֵן[18] פְּרוּטַת הֶקְדֵּשׁ לִשְׁלוּחוֹ וְאָמַר לוֹ: הֱבֵא**
8 **לִי בְּחֻצָיָהּ גֵּרוֹת וּבְחֻצָיָהּ פְּתִילוֹת, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ**
9 **בְּכֻלָּהּ גֵּרוֹת אוֹ בְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הֱבֵא**
10 **לִי בְּכֻלָּהּ גֵּרוֹת אוֹ בְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת, הָלַךְ וְהֵבִיא בְּחֻצָיָהּ**
11 **גֵּרוֹת וּבְחֻצָיָהּ פְּתִילוֹת - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. בַּעַל הַבַּיִת**
12 **לֹא מָעַל - שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה[19];**
13 **וְהַשָּׁלִיחַ לֹא מָעַל - שֶׁהֲרֵי לֹא עָקַר שְׁלִיחוּתוֹ**
14 **בִּפְרוּטָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֱבֵא לִי בְּחֻצָיָהּ גֵּרוֹת**
15 **מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי וּבְחֻצָיָהּ פְּתִילוֹת מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ**
16 **וְהֵבִיא גֵּרוֹת מִמָּקוֹם פְּתִילוֹת וּפְתִילוֹת מִמָּקוֹם גֵּרוֹת**
17 **- הַשָּׁלִיחַ מָעַל[20].**

18) משנה, שם כא, א. 19) ואין מעילה בפחות מפרוטה. 20) מפני שינה בכל הפרוטה.

18 **ד. נָתַן[21] לוֹ שְׁתֵּי פְרוּטוֹת וְאָמַר לוֹ: הֱבֵא לִי אֶתְרוֹג,**
19 **וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אֶתְרוֹג וּבִפְרוּטָה רִמּוֹן -**
20 **הַשָּׁלִיחַ מָעַל, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי שָׁלָחוֹ לִקְנוֹת**
21 **לוֹ אֶתְרוֹג שֶׁשָּׁוֶה שְׁתֵּי פְרוּטוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה**
22 **הָאֶתְרוֹג שֶׁהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אַחַת שָׁוֶה שְׁתֵּי פְרוּטוֹת**
23 **- שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ[22].**

21) משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה. 22) גמרא, שם כא, א.

24 **ה. הַשּׁוֹלֵחַ[23] פְּרוּטָה בְּיַד שְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ בָּהּ חֻפָּץ,**
25 **וְנִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לְיַד**
26 **הַחֶנְוָנִי - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[24], וּבַעַל הַבַּיִת**
27 **כְּבָר נִזְכַּר, וְאֵין הַמִּזִיד חַיָּב בְּקֶרֶבַן מְעִילָה, כְּמוֹ**
28 **שֶׁמְּבֹאָרַנוּ[25]. נִזְכַּר אַף הַשָּׁלִיחַ וְיָדַע שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם**
29 **שֶׁתַּגִּיעַ לַחֶנְוָנִי - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים[26] מִקֶּרְבַּן מְעִילָה,**
30 **וְהַחֶנְוָנִי חַיָּב כְּשִׁיּוּצִיא אוֹתָהּ פְּרוּטָה שֶׁנִּתְעָרְבָה**
31 **בְּמָעוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא שׁוֹגֵג. הוֹדִיעוּ לַחֶנְוָנִי שֶׁפְּרוּטָה**
32 **שֶׁנָּתְנוּ לוֹ הֶקְדֵּשׁ - שְׁלָשְׁתָּן פְּטוּרִין, וְנִתְפָּס הַמִּקָּח**
33 **לְהֶקְדֵּשׁ[27].**

23) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. 24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני, חנווני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לנזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת. 25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. 26) שהרי כולם מזידים. 27) תוספתא, שם. ובמשנה־למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

34 **ו. וְכֵיצַד[28] יַעֲשֶׂה[29] כְּדֵי לְהַצִּיל הַחֶנְוָנִי מִן הַחֵטְא עַד**
35 **שֶׁיִּהְיֶה מַתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת? נוֹטֵל פְּרוּטָה**
36 **שֶׁל חֻלִּין אוֹ כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְאוֹמֵר: פְּרוּטָה שֶׁל**
37 **הֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל זֶה; וְתַעֲשֶׂה**
38 **אוֹתָהּ פְּרוּטָה אוֹ הַכְּלִי הֶקְדֵּשׁ, וְיֵתֵר הַחֶנְוָנִי**
39 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת. וְכֵן פְּרוּטָה[30] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ**
40 **שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכָל הַכִּיס, אוֹ שֶׁאָמַר: פְּרוּטָה בְּכִיס זֶה**
41 **הֶקְדֵּשׁ - מְחֻלֶּלֶת אוֹתָהּ[31] וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכִּיס. וְאִם**
42 **הוֹצִיא וְלֹא חִלֵּל - לֹא מָעַל עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל**
43 **הַכִּיס[32].**

28) משנה, שם. 29) בעל הבית שנזכר. מדובר כשהחנווני שוגג. 30) משנה, שם כא, ב. 31) ואינה בטלה ברוב, מפני שמטבע חשוב, ודבר חשוב אינו בטל אפילו באלף ('תוספות' שם ד"ה פרוטה. וראה משנה־למלך). 32) כל זמן שלא הוציא כל הפרוטות שבכיס, אפשר שהפרוטה של הקדש נשארה בו. פסק כחכמים, שם.

44 **ז. אָמַר: כִּיס מִכִּיסַי[33] הֶקְדֵּשׁ, וְשׁוֹר מִשְׁוָרַי הֶקְדֵּשׁ -**
45 **מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן[34] וּמוֹעֲלִין בִּמְקֻצָּתָן[35]. כֵּיצַד עוֹשֶׂה?**
46 **מֵבִיא אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְאוֹמֵר: אִם הֶקְדֵּשׁ הוּא -**
47 **הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ, וְאִם לָאו - הַהֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם**
48 **שֶׁהוּא מְחֻלָּל עַל זֶה; וְיֵהָנֶה בַּקָּטָן.**

33) תוספתא, מעילה פ"א ה"ז. 34) אם הוציא את כולם.

35) אפילו הוציא רק מקצתם. ה'כסף משנה' מתפלא, שהרי זה סותר דברי עצמו בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. ויש להוסיף ולשאול, מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת שלא מעל עד שיוציא את כל הכיס? וצ"ע.

1 **ח. הַמּוֹעֵל בְּפָחוֹת מְשֻׁוֶה פְּרוּטָה, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין**
2 **בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[36], וְאֵינוֹ חַיָּב חֹמֶשׁ וְלֹא**
3 **קָרְבָּן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[37] עַל פָּחוֹת מְשֻׁוֶה**
4 **פְּרוּטָה, אִם הָיָה מֻזְהָר.**

36) ברייתא, בבא־מציעא נה, ב: "ואת אשר חטא מן הקודש" (ויקרא ה, ז) לרבות פחות משווה פרוטה להישבון. 37) משמע, שאסור מן התורה, אלא שאין בו מלקות (ראה כסף־משנה למעלה פ"ב הט"ז).

5 **ט. הַמַּפְקִיד[38] מָעוֹת אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת[39] וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
6 **וְהוֹצִיא - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת**
7 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן לֹא הִרְשָׁהוּ.**

38) משנה, מעילה כא, א. 39) בין אם המעות קשורות ובין אינן קשורות.

8 **י. הִפְקִידָן אֵצֶל שֹׁלְחָנִי אוֹ חֲנָוָנִי[40] וְלֹא הָיוּ חֲתוּמִין**
9 **וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[41], הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת מִן**
10 **הַדִּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אִם הוֹצִיאוֹ - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[42];**
11 **בַּעַל הַפִּקָּדוֹן פָּטוּר - שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לוֹ הִשְׁתַּמֵּשׁ**
12 **בָּהֶן, וְהַחֲנָוָנִי פָּטוּר - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן קְשׁוּרִין קֶשֶׁר**
13 **מְשֻׁנֶּה וְלֹא חֲתוּמִין, וּכְאִלּוּ הִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת.**

40) מי שמפקיד מעות אצל חנווני או שולחני, דעתו על־מנת שישתמשו בהן. 41) אם היו קשורים קשר משונה (בלתי רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם השולחני. 42) הר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מקשה על רבינו מברייתא בבא־מציעא מג, ב - ששנינו: "מעל הגזבר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתנו שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע שאין כאן מעילה כלל.

14 **יא. הָאִשָּׁה[43] שֶׁהִכְנִיסָה מָעוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ[44] לְבַעְלָהּ,**
15 **אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מוֹרִישָׁהּ וָמֵת וְנָפְלוּ לָהּ הֶקְדֵּשׁוֹת**
16 **בִּירֻשָּׁה[45] - לְכְשֶׁיּוֹצִיא הַבַּעַל הַמָּעוֹת בַּחֲפָצָיו**
17 **יִמְעַל[46].**

43) מימרא של רבא, בבא־מציעא צו, ב. 44) שהיו בידה לפני שנישאת. 45) אחר שנישאת. 46) אם לא ידע שהן נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש, והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפועלים בהקדש שפסקו עמהם מזונות אם יאכלו מגרוגרות של הקדש.

18 **א. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּהֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסְקוּ**
19 **עִמָּהֶן מְזוֹנוֹת[2] - לֹא יֹאכְלוּ מִגְּרוֹגְרוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ,**
20 **וְאִם אָכְלוּ - מָעֲלוּ. אֶלָּא הַהֶקְדֵּשׁ נוֹתֵן לָהֶם דְּמֵי**
21 **מְזוֹנוֹת.**

2) במשנה אמרו סתם: הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, ופירש רש"י אף על פי שכתבה תורה (דברים כג, כה) "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך" היינו בחולין אבל לא של הקדש. ובבבא מציעא פז: דרשו "רעך" ולא של הקדש. ורבינו מוסיף שאפילו אם הקדש חייב במזונותיהם אסור להם לאכול מהפירות שהם עסוקים בהם.

22 **ב. הַדָּשׁ כַּרְשִׁינֵי הֶקְדֵּשׁ - חֲרֵי זֶה חוֹסֵם אֶת הַפָּרָה.**
23 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ - דַּיִשׁ הָרָאוּי לוֹ[3].**

3) בגמרא: "ולא דיש של הקדש", ואם נפרש הדברים כפשוטם יצא שהתיבה "בדישו" משמעותה דיש של השור והלא הוא של בעל הבית? ולכן פירש רבינו "דישו" - הראוי לו.

24 **ג. אֵין מְחַלְּלִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ[4] עַל הַמְּלָאכָה, אֶלָּא עַל**
25 **הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? אֻמָּן שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּהֶקְדֵּשׁ בְּמָנֶה**
26 **- אֵין נוֹתְנִין לוֹ בְּהֶמַת הֶקְדֵּשׁ אוֹ טַלִּית הֶקְדֵּשׁ**
27 **בִּשְׂכָרוֹ, עַד שֶׁמְּחַלְּלִין אוֹתָן עַל הַמָּעוֹת[5], וְאַחַר**
28 **שֶׁיַּעֲשׂוּ חֻלִּין נוֹתְנִין אוֹתָן לָאֻמָּן בִּשְׂכָרוֹ, אִם רָצוּ,**
29 **וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[6].**

4) דברים הראויים להקדש. 5) פירוש, בתחילה מפרישים שכרם ממעות הקדש ויצאו המעות לחולין ואחר כך מחללים את הבהמה על אותן המעות. 6) כל זה עושים לטובת ההקדש, כדי שאפשר יהיה להקריב את הבהמה לתמידים ומוספים, שהרי אין מקריבים קרבנות חובה של ציבור, אלא כשנקנו משקלים שנתרמו באותה שנה.

30 **ד. כְּשֶׁבּוֹנִין בַּמִּקְדָּשׁ - אֵין לוֹקְחִין עֵצִים וַאֲבָנִים מִן**
31 **הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בּוֹנִין אֶת הַבִּנְיָן עַל דַּעַת שֶׁהוּא קֹדֶשׁ,**
32 **אֶלָּא בּוֹנִין הַכֹּל מִן הַחֹל[7]; גְּזֵרָה שָׁמָא יֵהָנֶה בְּצַל הַבִּנְיָן**
33 **אוֹ יִשָּׁעֵן עַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה בְּשָׁעַת מְלָאכָה. וְאַחַר**
34 **שֶׁיִּשְׁלַם הַבִּנְיָן מְחַלְּלִין מְעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ עַל הַבִּנְיָן[8]. וְאִם**
35 **צָרְכוּ הַגִּזְבָּרִין לְעֵצִים לְקַדֵּשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּלָבַד -**
36 **לוֹקְחִין אוֹתָן מִמְּעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ; שֶׁהֲרֵי אֵינָן מִתְאַחֲרִין**
37 **יָמִים כְּדֵי שֶׁנָּחוּשׁ לָהֶן שֶׁמָּא יִשָּׁעֵן אָדָם עֲלֵיהֶן וְיִמְעֹל.**

7) קונים במעות חולין או בהקפה. 8) ומשלמים במעות הללו, שיצאו לחולין.

1 ה. כְּשֶׁפּוֹסְקִין[9] עִם הָאֻמָּנִין לִבְנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבָעֲזָרוֹת
2 - פּוֹסְקִין עִמָּהֶן כָּךְ וְכָךְ אַמָּה בְּכָךְ וְכָךְ סֶלַע בְּאַמָּה
3 בַּת עֶשְׂרִים אֶצְבַּע[10], וּכְשֶׁמּוֹשְׁחִין[11] לָהֶן מַה שֶּׁבָּנוּ -
4 מוֹשְׁחִין וּמְחַשְּׁבִין לָהֶן בְּאַמָּה גְּדוֹלָה בַּת עֶשְׂרִים
5 וְאַרְבַּע[12] אֶצְבָּעוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה,
6 מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בַּמִּשִׁחָה[13].

9) קובעים שכרם. 10) היינו חמשה טפחים.
11) כשמודדים. 12) באמה גדולה בת ששה טפחים.
13) כלומר, אי אפשר לצמצם ולמדוד בדיוק.

7 ו. תְּנַאי בֵּית דִּין שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים נְאוֹתִין בַּמֶּלַח
8 וּבָעֵצִים בַּאֲכִילַת קָרְבָּנוֹת שֶׁאוֹכְלִין בְּחֶלְקָן; אֲבָל לֹא
9 יִתְּנוּ מֶלַח הַמִּקְדָּשׁ בַּחֲלִין שֶׁלָּהֶן.

10 ז. מֶלַח שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֵבֶר[14] - מוֹעֲלִין בּוֹ[15]; שֶׁעַל גַּבֵּי
11 הַכֶּבֶשׁ[16] וְשֶׁעַל רֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[17] - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ.

14) האיברים (אימורים) שמקטירים על המזבח טעונים מליחה שנאמר (ויקרא ב, יג): על כל קרבנך תקריב מלח.
15) בכל דבר העומד להקטרה על המזבח. בגמרא מנחות שם למדו דין זה מהכתוב (יחזקאל מג, כד) "והשליכו עליהם הכהנים מלח והעלו אותם לה'" משמע שגם המלח נקרא עולה. 16) בתוספתא שם אמרו, שאת הקומץ מולחים על הכבש (המעלה, שבה עולים הכהנים למזבח).
17) מפני שהמלח אינו ראוי לכלום (רש"י במנחות שם).

12 ח. רָאוּי לְאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה
13 וְלֵידַע סוֹף עִנְיָנָם כְּפִי כֹּחוֹ. וְדָבָר שֶׁלֹּא יִמְצָא לוֹ
14 טַעַם וְלֹא יֵדַע לוֹ עִלָּה[18] - אַל יְהִי קַל בְּעֵינָיו[19]. וְלֹא
15 יַהֲרֹס[20] לַעֲלוֹת אֶל ה', פֶּן יִפְרוֹץ בּוֹ. וְלֹא תְּהֵא
16 מַחֲשַׁבְתּוֹ בּוֹ כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּשְׂאָר דִּבְרֵי הַחֹל. בּוֹא וּרְאֵה
17 כַּמָּה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בְּמַעְילָה; וּמָה אִם עֵצִים
18 וַאֲבָנִים וְעָפָר וָאֵפֶר, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרָא שֵׁם אֲדוֹן הָעוֹלָם
19 עֲלֵיהֶם בִּדְבָרִים בִּלְבַד[21] נִתְקַדְּשׁוּ, וְכָל הַנּוֹהֵג בָּהֶן
20 מִנְהַג חֹל - מָעַל בָּהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג צָרִיךְ
21 כַּפָּרָה[22]; קַל וָחֹמֶר לַמִּצְוֹת שֶׁחָקַק לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
22 הוּא, שֶׁלֹּא יִבְעַט הָאָדָם בָּהֶן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יֵדַע טַעְמָן,
23 וְלֹא יְחַפֵּה דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל הַשֵּׁם, וְלֹא יַחְשֹׁב
24 בָּהֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ כְּדִבְרֵי הַחֹל. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה:
25 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם
26 אֹתָם. אָמְרוּ חֲכָמִים: לִתֵּן שְׂמִירָה וַעֲשִׂיָּה לְחֻקִּים
27 כַּמִּשְׁפָּטִים. וְהָעֲשִׂיָּה יְדוּעָה, וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה הַחֻקִּים.
28 וְהַשְּׁמִירָה - שֶׁיְּזַהֵר בָּהֶן וְלֹא יְדַמֶּה שֶׁהֵן פְּחוּתִין מִן
29 הַמִּשְׁפָּטִים. וְהַמִּשְׁפָּטִים הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁטַּעְמָן גָּלוּי
30 וְטוֹבַת עֲשִׂיָּתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה יְדוּעָה, כְּגוֹן אִסּוּר גָּזֵל,
31 וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְכִבּוּד אָב וָאֵם. וְהַחֻקִּים הֵן הַמִּצְוֹת
32 שֶׁאֵין טַעְמָן יָדוּעַ. אָמְרוּ חֲכָמִים: חֻקִּים חַקְתִּי לְךָ,
33 וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. וְיִצְרוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ

18) סיבה, נימוק. 19) אל יזלזל בו. 20) על פי הכתוב במתן תורה (שמות יט, כד): "אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם". 21) שאמר הרי זה קודש. 22) מחוייב להביא קרבן אשם. 23) שלא נתגלו טעמם. 24) אבות פרק א משנה ב: "על שלושה דברים העולם עומד ... ועל העבודה" ופירש רבינו שם: עבודת הקרבנות.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְעִילָה בְּסִיְעַתָּא דִשְׁמַיָּא
נִגְמַר סֵפֶר שְׁמִינִי, וְהוּא סֵפֶר עֲבוֹדָה.
הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים, וְאֵלּוּ הֵן:
הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת כְּלֵי
הַמִּקְדָּשׁ - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ -
תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ - שִׁבְעָה
פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת - תִּשְׁעָה עָשָׂר
פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין - עֲשָׂרָה פְּרָקִים.
הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים.
הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים.
הִלְכוֹת מְעִילָה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ו
לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא

סֵפֶר תְּשִׁיעִי וְהוּא
סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:
א. הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. ב. הִלְכוֹת חֲגִיגָה. ג. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. ד. הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. ה. הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. ו. הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה,

1 **וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א)**
2 **לִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ. ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל**
3 **הֶחָמֵץ. ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֲמוּרָיו. ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי.**
4 **ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה**
5 **עָשָׂר. ו) לֶאֱכֹל פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל**
6 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא**
7 **וּמְבֻשָּׁל. ח) שֶׁלֹּא יוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ**
8 **לַחֲבוּרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מוּמָר. י) שֶׁלֹּא יֹאכַל**
9 **מִמֶּנּוּ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל. יב)**
10 **שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם. יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח**
11 **שֵׁנִי. יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. טו) שֶׁלֹּא**
12 **יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר. טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר**
13 **חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.**
14 **וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר בניסן, ומאיזה מין יהיה והיכן שוחטין אותו.

15 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר**
16 **לְחֹדֶשׁ נִיסָן[2] אַחַר חֲצוֹת[3]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא מִן**
17 **הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים בִּלְבַד זָכָר בֶּן שָׁנָה[4]. וְאֶחָד**
18 **הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמִצְוָה זוֹ[5].**

2) כמו שנאמר (שמות יב, ו) "והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וגו'". 3) כמו שנאמר (שם) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". ובין הערבים נקרא משעה שהצל נוטה, והוא משש שעות ולמעלה (רש"י שמות שם). ובמכילתא בא: ר' אומר הרי הוא אומר (דברים טז, ו) שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כמשמעו ת"ל (שם) מועד צאתך ממצרים, אימתי יצאו (שמות יב, מא). ר' נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה, אע"פ שאין ראי' לדבר, זכור לדבר "קדשו עלי' מלחמה קומו ונעלה בצהריים, אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמי' ו, ד). 4) שנאמר (שמות שם, ה) "שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". 5) כרבי יהודה ורבי יוסי שלמדו כן ממה שנאמר (שם שם, ד) "במכסת נפשות", ולא נאמר "במכסת אנשים", הרי שגם נשים במשמע (פסחים צא: ורש"י שם). ולענין פסח שני, עיין להלן בפ"ב הלכה ד, פ"ה הלכה ח, ופ"ז הלכה ג.

19 **ב. וּמִי שֶׁבִּטֵּל מִצְוָה זוֹ בִּזְדוֹן וְעָבַר יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר**
20 **וְלֹא הִקְרִיב, וְהוּא לֹא טָמֵא וְלֹא בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה - הֲרֵי**
21 **זֶה חַיָּב כָּרֵת[6]. וְאִם בִּטְּלָהּ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר[7].**

6) שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". וכנראה שאף אם הקריב פסח שני, כיון שהזיד בראשון חייב כרת. וכן מפורש בספר המצוות (עשה נז) וז"ל: "וכך גם כן הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון, וההלכה בכל זה כרבי" (פסחים צג.). אבל להלן בפרק ה ה"ב, כתב: "הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב במועדו והיה מזיד". הרי שאם הקריב בשני, אינו חייב כרת על הראשון. 7) מכרת. ואינו מביא קרבן "שכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות וכו' הפסח והמילה מפני שהן מצוות־עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא־תעשה" (פ"א מהלכות שגגות ה"ב).

22 **ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא בָּעֲזָרָה[8], כִּשְׁאָר**
23 **הַקָּדָשִׁים[9]. אַף בִּשְׁעַת הֶהֵתֵר הַבָּמוֹת לֹא הָיוּ מַקְרִיבִין**
24 **אֶת הַפֶּסַח בְּבָמַת יָחִיד[10]. וְכָל הַמַּקְרִיב אֶת הַפֶּסַח**
25 **בְּבָמַת יָחִיד - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת**
26 **הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[11] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ**
27 **אַזְהָרָה לִשְׁוֹחֵט בְּבָמַת יָחִיד אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הֶהֵתֵר**
28 **הַבָּמוֹת.**

8) כן הוא במשנה (זבחים נו:): "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה", משום שנאמר (דברים טז, ו) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו, שם תזבח את הפסח" (קרית ספר). 9) כמבואר בזבחים פרק איזהו מקומן. 10) משנה במגילה ט: "אין בין במה גדולה (=במה ציבורית) לבמה קטנה (=במת יחיד) אלא פסחים" (שאין מקריבים אותו בבמת יחיד). 11) זבחים קיד:

29 **ד. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחַר חֲצוֹת[12]; וְאִם שְׁחָטוֹ קֹדֶם**
30 **חֲצוֹת - פָּסוּל[13]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַר תָּמִיד**
31 **שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[14]. אַחַר שֶׁמַּקְטִירִין קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין**
32 **הָעַרְבַּיִם וְאַחַר שֶׁמֵּטִיבִין אֶת הַנֵּרוֹת[15] מַתְחִילִין לִשְׁחֹט**
33 **אֶת הַפֶּסָחִים עַד סוֹף הַיּוֹם. וְאִם שְׁחָטוֹ אַחַר חֲצוֹת[16]**
34 **קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - כָּשֵׁר. וְיִהְיֶה אֶחָד מִמֵּרֵס**
35 **בְּדַם הַפֶּסַח[17] עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתָּמִיד, וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק**
36 **דַּם הַפֶּסַח[18] אַחֲרָיו. וְאִם נִזְרַק דַּם הַפֶּסַח קֹדֶם דַּם**
37 **הַתָּמִיד - כָּשֵׁר[19].**

12) ראה למעלה הלכה א והערה ב. 13) משנה פסחים סא: "שחטו קודם חצות פסול, משום שנאמר (שמות יב, ו) בין הערבים". 14) פסחים נח: "יאוחר דבר (=פסח) שנאמר בו "בערב" ו"בין הערבים", לדבר (=תמיד) שלא נאמר בו בערב, אלא בין הערבים". 15) מהטעם הנ"ל שיאוחר דבר וכו', ואף בקטורת והטבת הנרות לא נאמר אלא "בין הערבים" (שם נט. בברייתא השניה). 16) משנה שם סא. שאע"פ שצריך לאחרו – אין זה אלא למצוה, אבל אין זה פוסל בדיעבד (רש"י שם). 17) "ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש" (פירוש המשניות פסחים שם). וראה להלן הלכה יג והערה נח. 18) המדובר כשכבר שחט התמיד, אבל לכתחילה צריך להקריב הפסח ואחר־כך לשחוט התמיד (פרק ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג – הגר"א). 19) פסחים שם. וכמבואר למעלה בסמוך.

38 **ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ[20] וְהָיָה לוֹ כְּזַיִת חָמֵץ**

בְּרִשּׁוּתוֹ - לוֹקֶה[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם 1
זִבְחִי - שֶׁלֹּא יִזְבַּח הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם[22]. אֶחָד[23] 2
הַשּׁוֹחֵט וְאֶחָד הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאֶחָד הַמַּקְטִיר אֶת 3
הָאֲמוּרִין[24], אִם הָיָה בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת 4
אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאוֹכְלִין פֶּסַח זֶה כְּזַיִת חָמֵץ 5
בְּשָׁעַת הַקְרָבָתוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, וְהַפֶּסַח כָּשֵׁר[25]. 6

20) ש"בעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה ברשותו חמץ" (ספר המצוות ל"ת קטו). 21) במשנה (שם סג.): "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא־תעשה", וכיון שהוא לאו שיש בו מעשה ואינו ניתק לעשה – לוקים עליו. ומשמע מירושלמי פסחים פ"ה הלכה ד שאינו לוקה אלא בכזית. 22) שם ה. 23) שם סג: 24) "אימורין נקראים הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח, והם מקרבן פסח האליה הדבוקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהן" (פיה"מ פסחים סד:), ו"אימורים" הוא מלשון אמירה, שאמר ה' לשורפם (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ לסדר קדשים). 25) תוספתא פ"ד דפסחים, וירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד.

ו. דַּם הַפֶּסַח טָעוּן שְׁפִיכָה[26] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[27]. וְאַחַר 7
שֶׁשּׁוֹפְכִים דָּמוֹ מַפְשִׁיטִים אוֹתוֹ[28] וְקוֹרְעִין אֶת בִּטְנוֹ 8
וּמוֹצִיאִין אֶת אֲמוּרָיו[29] וּמַקְטִירִין אוֹתָן חֶלְבִּין כָּל 9
זֶבַח וָזֶבַח לְבַדּוֹ[30]. וּבַעַל הַזֶּבַח נוֹטֵל פִּסְחוֹ עִם הָעוֹר 10
שֶׁלּוֹ[31] וּמֵבִיא לְבֵיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם[32] וְצוֹלֶהוּ וְאוֹכֵל 11
לָעֶרֶב[33]. 12

26) בנחת מן המזרק לקיר המזבח, ולא לזרוק מרחוק מן המזרק למזבח (זבחים לז.). 27) של המזבח (פסחים סד.). והיינו בשלש זוויות המזבח חוץ מקרן מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד, כמבואר במדות פ"ג משנה א. 28) מפשיטים את עורו מעליו. 29) משנה פסחים סד: 30) "שלא יערב חלביו של זה בזה" (גמ' שם). משום שנאמר (ויקרא ג, יא) והקטירו בלשון יחיד (שם). 31) שם סה: "תנא, כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו". 32) משנה זבחים נו: "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' ונאכלין בכל העיר (=ירושלים)". ועיין להלן בפ"ד ה"ג: "הפסח שיצא מירושלים ישרף מיד". 33) כמו שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש".

ז. הַמַּנִּיחַ אֲמוּרִים[34] וְלֹא הִקְטִירָן עַד שֶׁלָּנוּ[35] וְנִפְסְלוּ 13
בְּלִינָה[36] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בִּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא 14
יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר. וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר - אֵינוֹ 15
לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[37]. 16

34) של פסח, וה"ה לשאר קרבנות (ספר המצות ל"ת קטז). 35) היינו שעלה עמוד השחר, ראה להלן הלכ ח. 36) כלומר בלינה בלבד אינו עובר בלא־תעשה, אלא־אם־כן פסלתם לינה זו. כי ישנה לינה שאינה פוסלת, כגון בראשו של מזבח, שאם לא ירדו מקטירים אותם לעולם (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא). 37) ו"כל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו" (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב).

ח. וּמַקְטִירִין חֶלְבֵי פְּסָחִים כָּל הַלַּיְלָה[38] עַד שֶׁיַּעֲלֶה 17
עַמּוּד הַשַּׁחַר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָל אַרְבָּעָה 18
עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי חֶלְבֵי שַׁבָּת[40] קְרֵבִין בְּיוֹם 19
טוֹב; אֲבָל אִם חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּחֹל - אֵין 20
מַקְטִירִין חֶלְבֵי חֹל[41] בְּיוֹם טוֹב. 21

38) פסחים נט: פירוש, מן התורה. אבל חכמים גזרו שלא יקטירו אלא עד חצות (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב). 39) פסחים שם. 40) חלבי קרבנות שקרבו בשבת. 41) חלבי קרבנות שקרבו בערב שבת.

ט. הַפֶּסַח נִשְׁחָט בִּשְׁלֹשׁ כִּתּוֹת[42]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחֲטוּ 22
אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל - קָהָל, וְעֵדָה, וְיִשְׂרָאֵל. 23
וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשִׁים בְּנֵי אָדָם בְּכָל כַּת וָכַת[43]. 24

42) משנה פסחים סד. וכל זה למצוה, אבל בדיעבד אם שחטו בבת אחת - הפסח כשר, ראה להלן הלכה יא. 43) שהם ביחד תשעים בני אדם. שאין עדה פחותה מעשרה, שהרי כתוב אצל המרגלים (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת", והרי יצאו יהושע וכלב, ונשארו רק עשרה ונקראו עדה. וסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל", הסמוכים במקרא ל"עדה", הם כל אחד ואחד עשרה, שהם ביחד שלשים (מאירי פסחים שם). ומפני שאנו מסופקים אם "קהל עדה וישראל" (שהם שלשים בני אדם) צריכים להיות בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כתות של עשרה לכל כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כתות ובכל כת שלשים בני אדם להוציא מן הספק, דממה־נפשך עשו: גם בבת אחת וגם בזה אחר זה (שם סד:).

י. הָיוּ הַכֹּל חֲמִשִּׁים[44] - נִכְנָסִים בַּתְּחִלָּה שְׁלֹשִׁים 25
וְשׁוֹחֲטִין, וְיוֹצְאִים עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה, וְחוֹזְרִין 26
וְיוֹצְאִין עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה[45]. 27

44) אין צורך להמתין עד שיגיעו עוד בני אדם כדי להשלים עד למספר תשעים, אלא נכנסים וכו'. 45) פסחים שם. ומה שיוצאים העשרה בעת שנכנסים העשרה, הוא כדי שיהיה ניכר שיש כאן שלש כתות, שאם לא כן יראה הדבר כאילו עשרה אלו רק נוספו על אלו שבפנים ואין כאן ג' כתות (מאירי פסחים שם).

יא. הָיוּ פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח 28
לְכַתְּחִלָּה[46]. [וְאִם שָׁחֲטוּ - כָּשֵׁר[47].] וְאִם שָׁחֲטוּ כֻּלָּן 29
בְּבַת אַחַת[48] - כָּשֵׁר[49]. כֵּיצַד נִשְׁחָט?[50] נִכְנָסָה הַכַּת 30
הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הָעֲזָרָה, וְנוֹעֲלִין דַּלְתוֹת 31
הָעֲזָרָה וּמַתְחִילִין לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחֵיהֶן. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן 32
שׁוֹחֲטִין וּמַקְרִיבִין קוֹרְאִים הַלְוִיִּים אֶת הַהַלֵּל[51]. אִם 33
גָּמְרוּ הַהַלֵּל וַעֲדַיִן לֹא שָׁלְמָה הַכַּת מִלְּהַקְרִיב - 34
שׁוֹנִים[52]; וְאִם שָׁנוּ וְלֹא שָׁלְמוּ לְהַקְרִיב - מְשַׁלְּשִׁין. 35
וּמֵעוֹלָם לֹא שִׁלְּשׁוּ[53]. 36

46) פסחים שם. שבפחות מחמישים אי־אפשר שיהיו שלוש כתות. 47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. 48) בדפוס רומי: "בכת אחת".

49) קידושין מא: "מנין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד־לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". 50) משנה בפסחים סד. 51) תוספתא פסחים פ"ד. 52) קוראים הלויים פעם שניה. 53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

1 **יב. עַל כָּל קְרִיאָה וּקְרִיאָה[54] תּוֹקְעִין שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת**
2 **בַּחֲצוֹצְרוֹת[55]: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה[56]. הוֹאִיל וְאֵין**
3 **לוֹ נְסָכִים לְתִקַּע בִּשְׁעַת נִסּוּךְ, תּוֹקְעִין בִּשְׁעַת**
4 **שְׁחִיטָה[57].**

54) של ההלל. שכתוב (דברי הימים־ב ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה'" (קרית ספר). 55) שכתוב (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ובספרי זוטא: "על עולותיכם, אלו עולות חובה. ועל זבחיכם, זו זביחת הפסח". 56) משנה פסחים סד. "תקעו הריעו ותקעו". 57) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: "תמיד שיש לו נסכים תוקעים לנסכים, פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיטתו".

5 **יג. הַכֹּהֲנִים[58] עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת וּבִידֵיהֶן מִזְרְקֵי**
6 **כֶּסֶף וּמִזְרְקֵי זָהָב. שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ כֶּסֶף - כֶּסֶף, שׁוּרָה**
7 **שֶׁכֻּלָּהּ זָהָב - זָהָב. וְלֹא הָיוּ מְעֹרָבִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
8 **לָהֶם נוֹי[59]. וְלֹא הָיוּ לַמִּזְרָקִין שׁוּלַיִם[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
9 **יַנִּיחוּם וְיִקָּרֵשׁ הַדָּם[61].**

58) משנה פסחים שם. 59) שם סד: 60) שם סד. אלא שתחתיתם עגולה. 61) יקפא הדם ולא יהיה ראוי לזריקה (רש"י שם). [שכן אמרו במנחות כא. בדם חטאות הפנימיות שקרש: "וטבל והזה אמר רחמנא, והאי לאו בר טבילה והזאה הוא". והוא־הדין שאינו ראוי לשפיכה]. וראה למעלה הלכה ד והערה טז.

10 **יד. שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט[62] וְקִבֵּל הַכֹּהֵן[63], נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ**
11 **וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ רַבִּים בַּמִּצְוָה[64], עַד**
12 **שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם אֵצֶל כֹּהֵן הַקָּרוֹב לַמִּזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה**
13 **אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[65], וּמְקַבֵּל מִזְרָק אֶחָד מָלֵא וְאַחַר**
14 **כָּךְ מַחֲזִיר אֶת הָרֵיקָן[66]. וְתוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין אֶת כֵּלּוֹ[67],**
15 **וְקוֹרְעוֹ[68] וּמְמַחֶה אֶת קִרְבָּיו עַד שֶׁמֵּסִיר מֵהֶן הַצּוֹאָה**
16 **וְהַפֶּרֶשׁ[69], וּמוֹצִיא אֶת הָאֲמוּרִין[70] וְנוֹתְנָן בִּכְלִי[71]**
17 **וּמוֹלְחָן[72] וּמַקְטִירָן הַכֹּהֵן[73] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵיצַד**
18 **תּוֹלִין[74] וּמַפְשִׁיטִין? מַסְמְרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִין**
19 **בַּכְּתָלִים וּבָעַמּוּדִים, שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין. וְכָל מִי**
20 **שֶׁלֹּא מָצָא מָקוֹם לִתְלוֹת - מַקְלוֹת דַּקִּים וְחַלָּקִים[75]**
21 **הָיוּ שָׁם, מַנִּיחַ עַל כְּתֵפוֹ וְעַל כְּתֵף חֲבֵרוֹ וְתוֹלֶה**
22 **וּמַפְשִׁיט.**

62) אפי' ישראל, שהשחיטה כשרה בזר (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו). 63) שמקבלה ואילך מצוה על הכהן ואסור בישראל (ביאת מקדש שם). 64) כמו שנאמר (משלי יד, כח) "ברוב עם הדרת מלך" (פסחים סד:). 65) ראה למעלה הלכה ו. 66) ולא להיפך, משום שאין מעבירין על המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה מיד, עיין פסחים שם. 67) מסתימת הלשון נראה שגם בי"ד שחל להיות בשבת עשו כן, וכדעת חכמים של ר"י בנו ר' יוחנן בן ברוקא, שאף־על־פי שאין זה צורך להוצאת האימורים להקטרה – הרי זה לכבוד הקרבן שלא יסריח (שבת קטו: וראה בכס"מ). 68) כלומר, את בטנו. ראה למעלה הלכה ו. 69) בפסחים סח. "מאי מיחוי קרביו, רב הונא אומר שמנקבן (למעיו) בסכין (כדי שתצא הצואה), רב חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא (הליחא הדבוקה למעיים שיוצא רק על־ידי שדוחק בסכין). ורבינו כלל את דברי שניהם: "שמסיר מהן הצואה והפרש". 70) ראה למעלה הלכה ו. 71) משנה שם סד: 72) כמו שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח" (מנחות כ. ופ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 73) אבל זר פסול להקטיר (פסחים סה: ופ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכות ב־ד). 74) שם סד. במשנה. 75) משופין (פיה"מ שם).

23 **טו. שָׁלְמוּ מִלְּהַקְרִיב, פּוֹתְחִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה**
24 **וְיוֹצְאִין בַּת הָרִאשׁוֹנָה וְנִכְנְסָה שְׁנִיָּה. יָצָאת שְׁנִיָּה,**
25 **וְנִכְנְסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֶׂה רִאשׁוֹנָה כָּךְ מַעֲשֶׂה**
26 **שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שָׁלְמָה בַּת שְׁלִישִׁית וְיָצָאת,**
27 **רוֹחֲצִים אֶת הָעֲזָרָה[76].**

76) פסחים סד. אמת המים היתה עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח את העזרה היו פוקקין (=סותמין) את נקב יציאתה, והמים עולים על גדותיה ומדיחין את כל העזרה, ואחרי כן היו פותחין את הסתימה והמים יורדים ויוצאים (רש"י שם).

28 **טז. חָל[77] אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - כְּמַעֲשֶׂהוּ**
29 **בְּחֹל כָּךְ מַעֲשֶׂהוּ בְּשַׁבָּת. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת,**
30 **שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ[78] אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרֵךְ**
31 **עֲבוֹדָה[79]. אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ הֶחֱזֵר הוּא[80].**

77) פסחים שם. 78) כרבנן של רבי אליעזר (שם סה.) שאיסור זה אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד, שמא יבוא להשוות גומות. ואסרו כן גם בקרקע מרוצף (ראה בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה י, שהעזרה היתה מרוצפת) שמא יבוא להשוות גומות בקרקע שאינו מרוצף (פכ"א מה' שבת הל' ג). 79) שאפשר להניח אצטבאות לעבור עליהם ולא להדיח בשבת. 80) שלא כדעת ר' נתן, הסובר (שם) ששבות שאינה צריכה לא התירו אף במקדש, לפי שרבים חולקים עליו (כסף־משנה).

32 **יז. אֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלִיךְ אֶת פִּסְחוֹ לְבֵיתוֹ**
33 **בְּשַׁבָּת[81]. אֶלָּא בַּת הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶם**
34 **וְיוֹשְׁבִין בְּהַר הַבַּיִת, וְהַשְּׁנִיָּה יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶם**
35 **וְיוֹשְׁבִין בַּחֵיל[82], וְהַשְּׁלִישִׁית עוֹמְדִין[83] בְּמִקּוֹמָן**
36 **בָּעֲזָרָה. וְשׁוֹהִים הַכֹּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהוֹלֵךְ כָּל**
37 **אֶחָד בְּפִסְחוֹ לְבֵיתוֹ[84].**

יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּזְרִיקַת דָּמוֹ וּמְחוּי קְרָבָיו[85] וְהֶקְטֵר חֲלָבָיו[86] - דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[87]; שְׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי קָבוּעַ לוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמוֹעֲדוֹ[88]. אֲבָל הַרְכָּבָתוֹ[89] וַהֲבָאָתוֹ[90] מֵחוּץ לַתְּחוּם[91] וַחֲתִיכַת יַבַּלְתּוֹ[92] בְּכֹלִי[93] - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם יָכוֹל לַחְתֹּךְ יַבַּלְתּוֹ בְּיָדוֹ[94] בְּשַׁבָּת - חוֹתֵךְ[95]. וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה - חוֹתְכָהּ אֲפִלּוּ בִּכְלִי[96]. שֶׁאֵין שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ כְּלָל[97]. וְכֵן צְלִיָּתוֹ וַהֲדָחַת קִרְבָּיו - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשַּׁבָּת[98].

85) ראה למעלה הלכה יד. 86) אף כי אפשר להקטירם במוצאי שבת – אין ממתינים להם עד שתחשך, משום שחביבה מצוה בשעתה (פסחים סח:). 87) משנה שם סה: 88) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ובגמ' (סו): "נאמר מועדו בפסח, ונאמר מועדו בתמיד (="להקריב לי במועדו - במדבר כה, ב) מה תמיד דוחה את השבת (שכתוב (במדבר שם) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה", שמשמע שתמיד דוחה את השבת), אף פסח דוחה את השבת". 89) מחוץ לעיר דרך רשות הרבים לעזרה, שאסורה מן התורה, שלא אמרו "החי נושא את עצמו" אלא בנושא את האדם ולא בנושא את הבהמה (ראה בפיה"מ לפסחים סה: ונג: , ובפי"ח מהלכות שבת הלכה טז). וגם ההעברה בירושלים גופא שאינה אסורה אלא מדרבנן (ראה למעלה הערה עח) – לא הותרה, כיון שאין זה במקדש (ראה למעלה שם). 90) להביאו ברגליו (אף בלי להרכיבו). 91) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר שאיסורו מדרבנן, וכיון שהוא חוץ למקדש אסור גם שבות (ראה למעלה). וכל־שכן מחוץ לשנים עשר מיל, שאיסורו מן התורה, כמפורש בפ"ז מהלכות שבת הלכה א (מאירי). 92) שהיא מום (ויקרא כב, כב). ובחתיכתה מכשירים את הקרבן להקרבה, ראה להלן. 93) נראה להלן בדברי רבינו שחתיכה בכלי אסורה מן התורה, ואע"פ שאין כאן מלאכת גוזז (פ"ט מהלכות שבת הלכה ח) – יש כאן מלאכת "מכה בפטיש", שהרי בזה מכשירו לקרבן, עיין שם עמוד סד הערה ס בשם צפנת־פענח. 94) שאין הדרך לחתוך בכך כי־אם בסכין, ואין כאן איסור דאורייתא אלא חכמים אסרו זאת משום שבות (רש"י בעירובין קג). 95) במקדש ולא במדינה (עירובין שם במשנה). 96) במקדש. משנה (עירובין שם ופסחים סח:): חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור", וכ"חד דאמר" בגמרא שם כשהיבלת לחה. אבל יבשה, חותך במקדש גם בכלי, שאין איסורה אלא מדרבנן. 97) אף שהיה אפשר לעשות מערב שבת, כיון שהוא במקדש. ורק הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום (למעלה), וכן הקדשתו (להלן הלכה יט שלא הותרה אלא מפני שקבוע לה זמן) לא הותרו, משום שהם חוץ למקדש, ועיין לחם־משנה. 98) פסחים סה:

יט. שָׁחַט וְלֹא הֵבִיא סַכִּין - לֹא יְבִיאֶנָּה בְּשַׁבָּת[99]; אֶלָּא נוֹתְנָהּ בֵּין קַרְנֵי הַכֶּבֶשׂ אוֹ בְּצַמְרוֹ[100] וּמַכִּישׁוֹ עַד שֶׁמְּבִיאוֹ לָעֲזָרָה וּמַקְדִּישׁוֹ שָׁם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְחַמֵּר בְּשַׁבָּת[101] - מְחַמֵּר כִּלְאַחַר יָד הוּא[102], וּמִפְּנֵי הַמְּצָוָה מַתִּיר[103]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הִקְדִּישׁ פִּסְחוֹ עַדַיִן[104] וְלֹא אָמַר "זֶה פֶּסַח"; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁוֹ - לֹא יָבִיא סַכִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵד בַּקָּדָשִׁים[105]. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לְהַקְדִּישׁ פִּסְחוֹ בְּשַׁבָּת?[106] הוֹאִיל וְקָבוּעַ לוֹ זְמַן[107], מֻתָּר לְהַקְדִּישׁוֹ בְּשַׁבָּת. וְכֵן מַקְדִּישׁ אָדָם חֲגִיגָתוֹ[108] בְּיוֹם טוֹב וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[109].

99) לא דרך רשות הרבים ולא דרך כרמלית (ראה למעלה), שהרי היה אפשר לו להביאו מערב שבת (פסחים סו. סו:) 100) בגמ' (שם סו.) "אמרו, מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו. מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו". 101) מנהיג בהמה טעונה משא. ואיסורו בשבת ממה שנאמר (שמות כ, י) "לא תעשה כל מלאכה אתה וגו', והוא מחמר אחריה (שבת קנג: ורש"י שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכות א־ב). 102) שאין דרך הכבש והגדי במלאכה זו. 103) שלא לבטלו ממצות הקרבת הפסח. ואע"פ שחוץ למקדש הוא, וכל שבות אחר לא התירו אם היה יכול לעשותו מערב שבת (ראה למעלה) – כיון שעושהו בשינוי הקילו בו (מאירי). 104) שם סו: 105) וכתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך, ולא תגוז בכור צאנך". ובספרי (שם): "מלמד שהבכור אסור בגיזה ועבודה. אין לי אלא בכור, שאר קדשים מנין, ודין הוא וכו' שאר קדשים וכו' אינו דין שיהיו אסורין בגיזה ועבודה. 106) אפילו שלא במקדש (ראה למעלה הי"ח). 107) לבו ביום (פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת הלכה יד). 108) קרבן חגיגה שצריך להקריב ביום־טוב הראשון של חג בבואו להראות לפני ה'. 109) פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת שם.

כ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח וְנִמְצָא בַּעַל מוּם אוֹ טְרֵפָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט אַחֵר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. אֲפִלּוּ מֵאָה זֶה אַחַר זֶה שׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּכְשַׁר אֶחָד[110] אוֹ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְיִדָּחֶה לַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[111].

110) מתבאר קצת במשנה פסחים סוף פרק אלו דברים (כסף־משנה). 111) [צריך עיון: הרי "נמצא בעל מום", שבו התחיל, אינו אנוס אלא שוגג, כמפורש בפסחים ע"א: ופ"ב מהלכות שגגות הלכה י. ועוד העיר הרה"ג יעקב קצנלבויגן: הרי הזיד בראשון ולא הקריב בראשון מקריב בשני, כמפורש להלן פ"ה הלכה ב].

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאין שוחטים הפסח אלא למנוייו ועל מי שראוי לאכול, ודין שחטו למי שראוי ולמי שאינו ראוי.

1 **א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא לִמְנוּיָיו[2]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **תָּכֹסּוּ עַל הַשֶּׂה[3] - מְלַמֵּד, שֶׁמִּתְמַנִּים עָלָיו כְּשֶׁהוּא**
3 **חַי[4]. וְאֵלּוּ הַמִּתְמַנִּים עַל הַפֶּסַח הֵם הַנִּקְרָאִים בְּנֵי**
4 **חֲבוּרָה[5].**

2) לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי, ולא לשם בני חבורה אחרת (פסחים סא.). וראה להלן ה"ה אם עבר ושחטו. 3) וגם כתוב (שם) "במכסת נפשות", ותכוסו ובמכסת הם לשון מנין, כמו שכתוב (ויקרא כז, כג) "את מכסת הערכך" (רש"י פסחים, שם). 4) כן למדו במכילתא שם מן הפסוק הזה שמדובר בשה חי. ובמכילתא דרשב"י: "נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. מה שה האמור להלן - שה חי ולא שה שחוט, אף שה האמור כאן - שה חי ולא שחוט". וב"ילקוט מעין גנים' כת"י: "ונאמר להלן (משור עד חמור עד) שה חיים (שמות כב, יג), מה שה האמור להלן חי וכו'" ('תורה שלמה' שם אות קיד). 5) שם סא, א. ובעוד כמה מקומות.

5 **ב. יָחִיד שֶׁשָּׁחַט אֶת הַפֶּסַח לְעַצְמוֹ - כָּשֵׁר. וְהוּא**
6 **שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל[6] אֶת כֻּלּוֹ[7]. וּמְשַׁהֲדִלִין שֶׁלֹּא**
7 **יִשָּׁחֵט לְכַתְּחִלָּה עַל יָחִיד[8], שֶׁנֶּאֱמַר: יַעֲשׂוּ אֹתוֹ[9].**

6) בפסחים צא, א - נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ופסק כרבי יוסי (שהלכה כמותו נגד רבי יהודה) ש"יחיד ויכול לאכלו, שוחטין עליו", לפי שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", הרי שיחיד ויכול לאכלו, מותר לשחוט לו את הפסח. 7) בברייתא שם: "יחיד ויכול לאכלו - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכלו - אין שוחטין עליהן", וב'ספרי' פ' ראה (דברים טז, ה) "רבי יוסי אומר, פעמים שהוא אחד ושוחטים אותו עליו, ופעמים שהם עשרה ואין שוחטים אותו עליהם כו' עשרה ואינן יכולים לאוכלו אין שוחטין אותו עליהן, שלא יביאו את הפסח לידי פסול". הרי שמדובר באכילת כולו. ורש"י שם פירש: "יחיד ויכול לאכול כזית". 8) פסחים צה, א: "ורבנן, האי יעשו אותו (הנאמר בבמדבר ט, יב לענין פסח שני) מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן (= שכל מה שאפשר להשתדל שלא לשחוט על היחיד – משתדלים)". וסובר רבינו שסוגיא זו היא לפי דברי רבי יוסי שמתיר לשחוט על היחיד, ואף־על־פי־כן יש להשתדל עד כמה שאפשר, שלא לשחוט על היחיד. שאילו לרבי יהודה הסובר שאין שוחטין על היחיד, אין צורך לפסוק זה, שהרי כבר למד כן מן הפסוק "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד", וגם שייך לומר "כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן", שהרי זהו מצד הדין. ולפי"ז למדו פסח ראשון מפסח שני, שכשם שפסח שני אין שוחטין לכתחילה ביחיד, כן הדין בפסח ראשון, וכן כתבו ה'תוספות' שם ד"ה מיבעי, וראה בכסף־משנה. (וכן נראה ביומא נא. שאף למאן־דאמר שפסח ראשון אין שוחטין על היחיד – פסח שני שוחטין על היחיד, הרי שהפסוק "יעשו אותו" אינו אלא לכתחילה. וצריך לומר שזוהי מצוה שאינה על גופו, ראה שם צה.) 9) שני פסוקם נאמרו בלשון זו: א', בפסח ראשון, שמות יב, מז: "כל עדת ישראל יעשו אותו", וב' בפסח שני, במדבר ט, יב: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ולפי הסוגיא בפסחים צה, א שנזכרה למעלה – הכוונה לפסוק השני, ועי' בכסף־משנה מה שכתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו.

8 **ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא עַל מִי שֶׁרָאוּי**
9 **לֶאֱכֹל[10]. הָיָה אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה קָטָן[11] אוֹ זָקֵן אוֹ**
10 **חוֹלֶה: אִם יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו[12], וְאִם**
11 **לָאו - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[13]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ**
12 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל. אֲפִלּוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה**
13 **וְאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - אֵין שׁוֹחֲטִין**
14 **עֲלֵיהֶן[14].**

10) משנה, פסחים סא, א. והיינו: כזית, דלהלן. 11) סוכה מב, ב: "יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר (שמות יב, ד) איש לפי אכלו", ואף־על־פי שקטן אינו בכלל "איש" – הוא בכלל "במכסת נפשות" (מכילתא דרשב"י). וראה גם במכילתא (שמות פ' בא) המובאת להלן בסמוך. 12) משנה, פסחים צא, א. 13) מכילתא, שמות פ' בא: "ת"ל איש לפי אכלו, יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית, שאין שוחטין עליהן". ואם "שחטו למי שיכול לאכול, ולמי שאינו יכול לאכול וכו' כשר" (להלן ה"ה). 14) פסחים, שם. ו"אפילו" זה, כן הוא פירושו: אם החבורה קטנה, בוודאי שאין שוחטים עליהם את הפסח, כשאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, שהרי יביאו את הפסח לידי פסול, אלא אפילו ישנם בחבורה מאה בני אדם, שאין חשש שיביאו את הפסח לידי פסול, שבוודאי יאכלו אותו – בכל זאת אין שוחטים עליהם, כיון שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית.

15 **ד. אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה נָשִׁים וַעֲבָדִים אוֹ קְטַנִּים**
16 **וַעֲבָדִים[15], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלּוּת רֹאשׁ בֵּינֵיהֶן[16].**
17 **אֲבָל עוֹשִׂים חֲבוּרָה כֻּלָּהּ נָשִׁים, אֲפִלּוּ בְּפֶסַח שֵׁנִי[17],**
18 **אוֹ כֻּלָּהּ עֲבָדִים[18]. וְשׁוֹחֲטִין עַל הַקְּטַנִּים שֶׁיִּהְיוּ מְכֻלָּל**
19 **בְּנֵי הַחֲבוּרָה[19], לֹא שֶׁתִּהְיֶה חֲבוּרָה כֻּלָּהּ קְטַנִּים,**
20 **שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת[20]. וְכֵן[21] אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ**
21 **חוֹלִים אוֹ זְקֵנִים אוֹ אוֹנְנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יְכוֹלִין**
22 **לֶאֱכֹל[23]; הוֹאִיל וַאֲכִילָתָם מְעוּטָה[24], שֶׁמָּא יַשְׁאִירוּ**
23 **הַפֶּסַח וְיִבְיאוּהוּ לִידֵי פְּסוּל. וְאִם עָבְרוּ וְשָׁחֲטוּ עַל**
24 **חֲבוּרָה זוֹ - כָּשֵׁר[25]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ**
25 **גֵּרִים[26], שֶׁמָּא יִדָּקְדְּקוּ בּוֹ[27] וְיִבְיאוּהוּ לִידֵי פְּסוּל. וְאִם**
26 **שָׁחֲטוּ עֲלֵיהֶן - כָּשֵׁר[28].**

15) משנה וגמ' שם. 16) וקלות ראש מביאה לידי ערוה (אבות פ"ג מי"ג, ופ"ב מהל' דעות ה"ז). ובגמרא שם: "נשים ועבדים משום תפלות (עבירה, רש"י), קטנים ועבדים משום פריצותא" (דמשכב זכור, רש"י). 17) שחל בחול,

ה. שְׁחָטוֹ[29] שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[30] אוֹ לְמִי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת[31] אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ לַעֲרֵלִים[32] אוֹ לִטְמֵאִים[33] - פָּסוּל[34]. שְׁחָטוֹ לְמִי שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת, לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו, לְמוּלִים[35] וְלַעֲרֵלִים, לְטְהוֹרִים וְלִטְמֵאִים - כָּשֵׁר[36]; שֶׁאִלּוּ הָרְאוּיִין לוֹ אוֹכְלִין כַּהֲלָכָה, וְהָאֲחֵרִים כְּאִלּוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם.

29) משנה, פסחים סא, א. 30) ברייתא, שם: יכול שחטו שלא למנוייו, יהא כעובר על המצוה וכשר, ת"ל במכסת תכוסו, שנה עליו הכתוב לעכב. 31) כגון שהקרבן אינו מספיק לכל בני החבורה לכל אחד ואחד כזית (ראה למעלה ה"ב), או כגון שהיו חולים או זקנים שאינן יכולים לאכול כזית. והיינו "שלא לאוכליו" שבמשנה, שם. ובגמ' שם: אשכחן שלא למנויו, שלא לאוכליו מנא לן (שהוא פסול), אמר קרא (מות יב, ד) "איש לפי אכלו תכוסו" איתקש אוכלין למנויין. 32) ישראלים שלא נימולו, שאסורים לאכול הפסח, כמו שנאמר (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". וראה להלן פ"ט ה"ח שערל שאכל כזית מבשר הפסח – לוקה. 33) שאסורים בפסח ונדחים לפסח שני, כמו שנאמר (במדבר ט, ו) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא". 34) משנה, שם. 35) ישראלים שנימולו. 36) שם. וראה להלן.

ו. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים וְזָרַק הַדָּם לְשֵׁם מוּלִים וַעֲרֵלִים - פָּסוּל[37]; שֶׁהַזְּרִיקָה חֲמוּרָה, שֶׁהִיא עִקַּר הַקָּרְבָּן[38]. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים שֶׁיִּתְכַּפְּרוּ[39] בּוֹ עֲרֵלִים - פָּסוּל; שֶׁחֲרֵי יֵשׁ מַחֲשֶׁבֶת עֲרֵלִים בַּזְּרִיקָה[40]. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו לִזְרֹק דָּמוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[41] - הַפֶּסַח כָּשֵׁר[42], וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ[43], לְפִי שֶׁאֵין מַחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִים בַּזְּרִיקָה[44].

37) פסחים סא, ב - כרב חסדא שפירש שם בברייתא, כדלהלן: נאמר בתורה (שמות, שם) "כל ערל לא יאכל בו", "וכל ערל" משמע כולה ערלה (= שכולם ערלים), אבל מקצתה (= שיש בהם גם מולים וגם ערלים) – לא פסלה, ושוב נאמר שם (יב, מג) "זאת חוקת הפסח", ללמדנו שאין הדברים אמורים אלא בשחיטה, אבל בזריקה פוסלת גם מקצת ערלה. ואף-על-פי שרב אשי בתרא (= מן האחרונים) סובר ש"וכל ערל" משמע אפילו מקצת ערלה, והכתוב השני "זאת חוקת הפסח" בא ללמד שדוקאו "כולה ערלה" בין בשחיטה בין בזריקה – אין הלכה כרב אשי, אע"פ שכלל הוא "הלכה כבתרא", משום שכבר נחלקו רבי יהודה בן בתירא ורבנן בסנהדרין עח, א - בכעין זה שרבי יהודה בן בתירה סובר ש"כל נפש" הוא נפש כל שהוא, וחכמים סוברים "כל הנפש", ופסק רבינו (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) כרבנן. וכמו כן כאן "וכל ערל", היינו כולה ערלה (לחם-משנה). 38) פסחים שם, לרב חסדא: "ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול (חושב לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו) אלא בזריקה", ומפרש רש"י שלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו' כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. 39) על-מנת שיתכפרו. 40) שהחושב בשעת הזריקה לשם

אבל אם חל בשבת - אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שפסח שני להם רשות ואינו דוחה את השבת (להלן פ"ה ה"ח). והנה בברייתא (פסחים צא:) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי: לפי רבי יהודה "אשה בראשון (= פסח ראשון) שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני (= פסח שני) עושין אותה טפילה לאחרים". ולרבי יוסי "אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון". ולפי דעת רבינו מדובר שם כשחל י"ד בשבת. אבל אם חל בחול, גם לרבי יהודה שוחטין עליה בפני עצמה, ופסק רבינו הלכה כרבי יהודה ('קרית ספר' להלן פ"ה, וראה בכסף-משנה ולחם-משנה שם). (ויתכן גם כי רבי יהודה סובר שגם בחול אין שוחטין עליה בפני עצמה, ורבינו פסק כרבי אלעזר (שם), שאמר שאינו דוחה שבת, הרי שבחול שוחטין עליה. וזה תלוי בפלוגתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בראש השנה לג, א - שלדעת רבי יהודה נשים אין סומכות - רשות, שנאמר "דבר אל בני ישראל – בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות", וכמו כן לענין פסח שני, שנאמר חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה (פסחים שם, דברי רבי יהודה), אבל לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים סומכות - רשות, והלכה כוותייהו (כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' ציצית ה"ט, וראה ביאור הגר"א לאו"ח סי' יז ס"ק ד) – כמו כן נשים מקריבות פסח שני - רשות ושוחטין עליהן בפני עצמן. וזוהי כוונת רבי אלעזר שם שאמר "בשני רשות", כלומר מותר לה להקריב פסח שני בחול, "ובראשון חובה ודוחה את השבת", אבל השני אינו דוחה, כנ"ל. ועי' 'אור שמח'). 18) שהעבד שווה לאשה במצוות (כסף-משנה). 19) ראה למעלה ה"ג. 20) ויביאוהו לידי נותר ('אור גדול' על משניות פסחים פ"ח מ"ז). 21) משנה, שם צא, א. 22) מי שמת לו אחד משבעת הקרובים – ביום המיתה הוא אונן. והוא שמת לאחר חצות, שכבר חלה עליו חובת הפסח קודם האנינות, אבל אם מת קודם חצות היום הוא נדחה לפסח שני, כמבואר בפסחים צח, א. וראה להלן פ"ו ה"ט. 23) כלומר, כל אחד מהם יכול לאכול כזית, ואף האונן מותר לו לאכול בערב (להלן פ"ו ה"ט). 24) כלומר, אכילתם של הזקן והחולה מועטה. וכמו כן האונן, שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו (רבינו בפירוש המשניות, שם). 25) שהרי יכולים לאכול כזית. וכן הוא במשנה, שם: "לפיכך אם אירע בהן פסול, פטורין מלעשות פסח שני". "רוצה לומר, אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם, ואע"פ שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם, ואחר-כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת, שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורין הן מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויים לעשות פסח". וראה ב'אור גדול' על משניות שם, שמפרש כי זה מוסב גם על חבורה של קטנים, ודלא כה'תוספות יום-טוב'. 26) שם צא, ב. 27) משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם (רש"י שם). ובכת"י תימן: "שמא לא ידקדקו", וכן בדפוס ווינציאה, והוא על-פי ה'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ז: "אין עושין חבורה של גרים, מתוך שהן מקולקלין אין מדקדקין בו והם מביאין אותו לידי פסול". ועי' ב'תוספות' שם ד"ה שמא. 28) נלמד מחולים וזקנים שלמעלה ('הר המוריה').

ערלים, פוסל את הקרבן (שם, כרב חסדא). 41) זקנים או חולים. 42) ברייתא, שם עח, ב - לפי נוסחת כת"י ב' ב'דקדוקי סופרים' שם, וכן הוא בר"ח. וכן היה גם לפני ה'תוספות' למעלה סא, א - ד"ה שחטו, עיי"ש. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ה דפסחים ה"ב. 43) כן הנוסחא גם בכת"י תימן ובדפוס רומי. וכן הביא ה'מאירי' בפסחים סא, א (נד ע"ד מדפי הספר) בשם רבינו (וראה בהגהות 'טורי אבן', וב'אור שמח' וב'חזון איש'). ואע"פ שבברייתא שם מפורש: "אדם יוצא בו ידי חובתו", נראה שלפי רבינו היתה הנוסחא שם "ואין אדם יוצא וכו'", וכן נראה מלשון הברייתא שם: "הפסח עצמו כשר ואדם יוצא וכו'". ואינו מובן: אם כשר הוא - בוודאי שיוצאים בו, ומה בא להשמיענו? אלא על־כרחך שהנוסחא: "ואין אדם יוצא וכו'". וכעין זה מצינו בזבחים מו, ב - בחטאת ששחטה לשם חולין, שכשרה ולא עלתה לבעלים לשם חובה, וכמו כן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן - כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב.). 44) החושב בשעת הזריקה בשביל "חולים וזקנים" שאינם יכולים לאכול כזית, אין זה פוסל את הקרבן. ומפרש רש"י (פסחים, שם) שהפסוק "איש לפי אכלו תכוסו" (שלומדים ממנו שלא לאוכליו פסול) נאמר בשחיטה. כמו שאמרו (פסחים סא.) "רבי אומר, "תכוסו" לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחבירו כוס לי (שחוט לי) טלה זה". וראה עוד בזבחים ד, א.

1 **ז. מִי[45] שֶׁהוּא בָּרִיא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְחוֹלֶה בִּשְׁעַת**
2 **זְרִיקָה, אוֹ חוֹלֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[46] וּבָרִיא בִּשְׁעַת**
3 **זְרִיקָה - אֵין שׁוֹחֲטִין[47] וְזוֹרְקִין עָלָיו[48], עַד שֶׁיִּהְיֶה**
4 **בָּרִיא מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שְׁעַת זְרִיקָה[49].**

45) ברייתא, שם עח, ב. 46) שאינו יכול לאכול כזית מן הפסח (תוספתא, פסחים פ"ז). 47) כלומר, אם היה חולה בשעת שחיטה. 48) אם היה בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה. 49) בתוספתא, שם: "בשעת שחיטה ובשעת זריקת דם".

5 **ח. שׁוֹחֵט אָדָם[50] עַל יְדֵי[51] בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[52] וְעַל**
6 **יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[53] בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא**
7 **מִדַּעְתָּן[54]; אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ**
8 **הַגְּדוֹלִים[55] וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים[56] וְלֹא**
9 **עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ[57] אֶלָּא מִדַּעְתָּן. וְאִם שָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ**
10 **- הֲרֵי זֶה מִדַּעְתָּן[58].**

50) פסחים פח, א. 51) בשביל. 52) שמוטל עליו לחנכן (רש"י שם). 53) מפני שסומכין עליו, ועל כרחם ימשכו אחריו (רש"י שם). 54) בעל כרחן. כמו שכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם וכו' שה לבית". משמע שבעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך לדעתם, שהרי אינם יכולין למחות (פסחים, שם). 55) אפי' אם סומכין על שולחן אביהם, משום שיש בידם למחות ('תוספות' שם ד"ה ע"י). 56) אף כי שפחה עברית אינה יכולה להיות כי־אם בקטנותה, שהרי היא יוצאת לחפשי בהבאת סימני גדלות – אין שוחטין בשבילה אלא מדעתה, כיון שאין עליו לחנכה, יכולה למחות (רש"י שם). 57) משום שגם היא יכולה למחות, שהרי קיימא־לן (גיטין עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה לצרכך (רש"י, שם). 58) פסחים, שם.

11 **ט. שָׁחַט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ**
12 **וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וְהָלְכוּ וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן -**
13 **יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן[59].**

59) ואין יוצאין בשל עצמן (פסחים, שם).

14 **י. שָׁחַט עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְעַל יְדֵי**
15 **עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן[60] - אֵין**
16 **לְךָ מִחוּי גָּדוֹל מִזֶּה, וְאֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא בְּשֶׁל עַצְמָן[61].**

60) אף כי לא מיחו בפירוש. 61) פסחים, שם.

17 **יא. הָאִשָּׁה[62] שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ[63], שָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ**
18 **וְשָׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ[64] - תֹּאכַל מִשֶּׁל בַּעְלָהּ[65]. הָיְתָה**
19 **נֶחְפֶּזֶת לָלֶכֶת לְבֵית אָבִיהָ בְּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ**
20 **לְנִשּׂוּאֶיהָ כְּדַרְכָּהּ כָּל הַבָּנוֹת, וְשָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ וְשָׁחַט**
21 **עָלֶיהָ בַּעְלָהּ - תֹּאכַל מִשֶּׁל אָבִיהָ[66]. מִכָּאן וְאֵילֵךְ[67] -**
22 **תֹּאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהִיא רוֹצָה[68]. וְהוּא שֶׁהִתְּרוּ לָהּ מָקוֹם**
23 **שֶׁתְּרָצֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[69]. וְכֵן יָתוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ עָלָיו**
24 **אַפּוֹטְרוֹפְּסִין[70] - יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה[71]. בַּמֶּה**
25 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָתוֹם קָטָן; אֲבָל גָּדוֹל[72] - נַעֲשֶׂה**
26 **כְּמַמְנֶה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים[73], וְהַמַּמְנֶה עַצְמוֹ עַל**
27 **שְׁנֵי פְּסָחִים[74] - אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא מִן הַנִּשְׁחָט**
28 **רִאשׁוֹן[75].**

62) משנה, שם פז, א. 63) שכבר נשאה ואינה נחפזת ללכת לבית אביה (גמרא, שם). 64) ולא ביררה לעצמה בשעת שחיטה מאיזה קרבן רצונה לאכול ('תוספות' שם, ד"ה האשה). 65) אף ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, מכיון שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. וכן פירש ה'מאירי' שם את דברי המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, תאכל משל בעלה", שמדובר גם ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, ובאופן שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. ודברי הסיפא "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה וכו' תאכל במקום שהיא רוצה", היינו שכבר עבר הרגל הראשון הסמוך לנישואיה, ופסח זה הוא מן הרגלים שלאחר הרגל הראשון, אלא שהיא נחפזת ללכת לבית אביה, ולפיכך תאכל מאיזה שתרצה, ובגמ' מקשים על הרישא של המשנה שברגל הראשון אוכלת משל בעלה, ובברייתא מפורש שברגל הראשון אוכלת משל אביה, ומתרצת הגמ': לא קשיא, כאן (בברייתא) ברדופה (נחפזת) לילך (לבית אביה, משום כך אוכלת משל אביה), כאן (ברישא של המשנה) בשאינה רדופה (אינה נחפזת ללכת לבית אביה, משום כך אף ברגל הראשון תאכל משל בעלה, והסיפא של המשנה מיירי כמו הסיפא של הברייתא ברגלים אחרים שאינם סמוכים לנישואיה, והיא נחפזת ללכת לבית אביה, לכן תאכל מאיזה שתרצה). נמצא שיש שלשה דינים: א) אינה נחפזת – תאכל בבית בעלה, גם ברגל הראשון הסמוך לנישואין. והיינו רישא דמתניתין, כנ"ל. ב) נחפזת

וברגל ראשון – תאכל משל אביה, והיינו רישא דברייתא. ג) נחפזת ובשאר הרגלים – תאכל מאיזה שתרצה, והיינו סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. והוסיף שם ה'מאירי' "שכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים (= הרמב"ם)". ולפי כל הנ"ל, לא השמיט רבינו שום דין מן המשנה, ומסתלקת קושיית הכסף־משנה. 66) רישא דברייתא, שם. 67) ברגלים שאינם סמוכים לנישואיה, אבל היא נחפזת ללכת לבית אביה. 68) סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. 69) ואם לא גילתה דעתה בשעת שחיטה, אע"פ שגילתה דעתה אחר־כך, אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה, לפי ש"אין ברירה" בענין של תורה (גמרא, שם), וראה להלן בהערה סט. 70) שני אפוטרופסין, וכל אחד מהם שחט את פסחו גם בשביל היתום. אפוטרופוס הוא בלשון יוון 'אבי ילדים' ('ערוך'). 71) משנה, שם. ובגמרא שם פח, א - הקשו: "שמעת מינה, יש ברירה?" (כלומר, על ידי רצונו מתברר שפסח זה הוא שלו), ומתרץ רבי זירא: "שה לבית מכל־מקום". "כלומר, מאחר שהיתום הוא קטן, הרי הוא אצל אפוטרופוס כבני הבית, וכבר אמרו (שם פח.) ששוחט אדם על בניו הקטנים שלא מדעתן" ('מאירי'). וכן הוא בפירוש ר"ח שם "שה לבית מכל־מקום, בין מדעתו בין בעל־כרחו. תניא נמי הכי (וכן גם בכת"י מינכן, אבל בגמרא שלפנינו: "תנו רבנן") שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' בין מדעתן בין שלא מדעתן". והוסיף ה'מאירי' שם: "ולא תירצו בזה מאי רוצה בשעת שחיטה, שמאחר שהוא קטן אין רצונו רצון". ולפי"ז מה שאמרו "יאכל במקום שהוא רוצה", אין זה משום שעל־ידי שרוצה הוברר הדבר שזהו הפסח שלו, שהרי "אין ברירה", ועוד שאין רצונו של הקטן רצון, אלא הרי הוא כנמנה על שני פסחים כאחד, שעל־פי הדין אינו אוכל אלא מן הראשון כדלהלן, ואעפ"כ הקילו בו להתיר לו לאכול במקום שהוא רוצה מאחר שהוא קטן. 72) שאין שוחטים עליו שלא מדעתו (ראה למעלה ה"ח). וכיון ששניהם הודיעו לו הרי הוא כנמנה על שני פסחים כדלהלן. 73) 'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"א. 74) לאכול משניהם. 75) 'ירושלמי' שם, וה"ב: "תני ר' חייא, הנמנה על שני פסחים כאחת, אוכל מאי זה מהן שנשחט ראשון". ומה שמפורש בבבלי (פסחים פח:) שאין נמנין על שני פסחים כאחד, ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני (ראה להלן פ"ג ה"א) – אין זה סותר לדברי ה'ירושלמי', כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי ש"אין ברירה", לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, אבל ב'ירושלמי' מדובר שבדעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה, ולכן יאכל רק מן הראשון ('בית זבול' ח"א סי' כג אות ג).

1 **יב. עֶבֶד[76] שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[77]: בְּזְמַן שֶׁמַּקְפִּידִין זֶה**
2 **עַל זֶה שֶׁלֹּא יִגְנְבֶנּוּ[78] - לֹא יֹאכַל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶן; וְאִם**
3 **אֵינָן מַקְפִּידִין - מִמָּקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֹאכַל[79].**

76) כנעני, שהוא חייב במצוות כאשה (ראה פ"א ה"א, ולמעלה ה"ד) ורבו שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח. 77) ושניהם ישחטו עליו כל אחד ואחד בנפרד. 78) בפסחים פז, א - תנן: "עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהם". ומקשה הגמרא מן הברייתא, דתניא: "עבד של שני שותפין, רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל", ומתרצת שדברי המשנה הם כשמקפידים הבעלים זה על זה. ומפרש רש"י שאינם רוצים להנות אחד מן השני, ואם העבד אוכל מאחד הקרבנות האלו, הרי שמחצית העבד השייך לבעל השני נהנה מן הבעל הראשון. ורבינו מפרש, שקפדי זה על זה "שלא יגנבנו", שכל אחד חושש שאם העבד יאכל משל השני ימשוך אליו עי"ז את לב העבד ויגנבנו (כסף־משנה). ובכת"י תימן, בכת"י אברבנאל ובדפוס ווינציאה, חסרות המלים "שלא יגנבנו". 79) אף כי לא בירר בשעת שחיטה, שהרי בעל העבד שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח.

4 **יג. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[80] - לֹא יֹאכַל**
5 **לֹא מִשֶּׁל רַבּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל עַצְמוֹ[81], עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כֻּלּוֹ בֶּן**
6 **חוֹרִין.**

80) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהם, או אם היה לו אדון אחד וקיבל ממנו קצת דמיו ושחרר קצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על־ידי שטר, הרי זה אינו כלום, לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה, וזהו בשטר" (רבינו בפיה"מ גיטין מא. וראה בפ"ח מהל' עבדים ה"ד). 81) במשנה (פסחים פז.) תנן: "מי שחציו עבד וחציו בן־חורין, לא יאכל משל רבו", ובגמרא (פח.) מקשה: "משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו יאכל, והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו?" ומתרצת הגמרא: "לא קשיא, כאן במשנה ראשונה, וכאן במשנה אחרונה, דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי ב"ה. ב"ש אומרים: תקנתם את רבו (שאינו מפסיד כלום מהראוי לו – רש"י) ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין (שצד החירות שבעבד אסור בשפחה), לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד (ובת חורין אסורה לעבד), יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה וכו', אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו", ומפרש רבינו, שהמשנה שנראה בה שהוא אוכל משל עצמו היא כמשנה ראשונה שתיקנו שעובד אצל עצמו יום אחד ואצל רבו יום אחד, תיקנו גם שיצא ידי חובת פסח ע"י שיאכל משל עצמו. והברייתא שמפורש בה שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, היא כמשנה אחרונה (שהלכה כמותה – פ"ח מהל' עבדים ה"ז) שביטלו את התקנה שיאכל משל עצמו כדי שזה לא יהיה גורם לעיכוב שחרורו, שאומרים לו לאדון מהר ושחרר אותו כדי שלא ימנע מן המצוה (כסף־משנה בשם רבינו אברהם, בנו של רבינו). וכעין זה כתב רבנו בעצמו בפיה"מ: "ואמרו לא יאכל משל רבו, וכמו כן לא יאכל משל עצמו, לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד (שהרי כופין אותו לשחררו), ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין, ומה שאמר כאן (במשנה) לא יאכל משל רבו שיראה ממנו שהוא אוכל משל עצמו, זהו דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן־חורין".

7 **יד. עַד כַּמָּה נְמְנִים[82] עַל הַפֶּסַח? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת**

לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[83]. וְנִמְנִין עָלָיו וּמוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן
מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט[84]. כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחַט אֵינוֹ יָכוֹל לְמָשְׁךְ
אֶת יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו[85]. נִמְנוּ עָלָיו וְחָזְרוּ
אֲחֵרִים וְנִמְנוּ עָלָיו: רִאשׁוֹנִים, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּזַיִת -
אוֹכְלִים, וּפְטוּרִים מֵעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; וְאַחֲרוֹנִים,
שֶׁרַבּוּ עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ כְּזַיִת לְכָל אֶחָד - אֵינָן
אוֹכְלִין, וְחַיָּבִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[86].

82) כמה אנשים אפשר למנות עליו. 83) משנה, פסחים פט, א. 84) משנה, שם: "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר (מושכין ידיהן) עד שיזרוק את הדם", ופסק כחכמים. 85) בגמרא שם למדו כן ממה שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה – מחיותיה דשה". כלומר: אם באו לימעט ולימשך - מהיות משה, יתמעטו בעוד השה החי (רש"י שם). 86) ברייתא, שם עח, ב. אבל אם נמנו כאחת ואין לכל אחד ואחד - אין אוכלין (כל בני החבורה) (תוספתא פסחים פ"ז).

טו. הַמַּמְנֶה[87] אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל חֶלְקוֹ וְלֹא יָדְעוּ בָּהֶן
בְּנֵי הַחֲבוּרָה - הֲרֵי בְּנֵי הַחֲבוּרָה רַשָּׁאִין לִתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ
אַחַר שֶׁצָּלָה[88] בְּעֵת הָאֲכִילָה[89], וּבְנֵי הַחֲבוּרָה אוֹכְלִין
מִשֶּׁלָּהֶן וְהוּא אוֹכֵל חֶלְקוֹ עִם הָאֲחֵרִים שֶׁמָּנָה עָלָיו
בַּחֲבוּרָה שְׁנִיָּה[90]. וְכֵן בְּנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם
גַּרְגְּרָן[91] - רַשָּׁאִים לְהוֹצִיאוֹ מֵהֶן[92], וְנוֹתְנִין לוֹ חֶלְקוֹ
וְיֹאכְלֵהוּ בַּחֲבוּרָתוֹ[93]. וְאִם אֵינוֹ זוֹלֵל - אֵינָן רַשָּׁאִין
לְחַלֵּק[94].

87) שם פט, ב - במשנה. 88) שהפסח נצלה כשהוא שלם ולא נצלה כשהוא חסר אבר (תוספתא פסחים פ"ה, ולהלן פ"י הי"א). 89) (כלומר, אף־על־פי שבשעת אכילה אין מוציאין בשר הפסח מחבורה לחבורה, ראה להלן פ"ט ה"א הערה ג – מותרים הם להחלק ולאכול כל אחד ואחד לחוד, וראה להלן). 90) (מדובר כשכולם אוכלים בבית אחד, ואין שום מחיצה מפסקת ביניהם, שאם לא כן – אסור, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן פ"ט ה"ה). וראה ב'מעשה רוקח'). 91) זולל, שאוכל הרבה. 92) פסחים, שם. 93) לעצמו, ראה למעלה. 94) שם. ראה להלן פ"ט ה"ו.

יום ש"ק כ"ז אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר האומר לעבדו לך ושחוט לך עלי את הפסח, ואם קבע גדי או טלה.

א. הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח, אַף
עַל פִּי שֶׁצֵּרְךָ רַבּוֹ לִשְׁחֹט טָלֶה בְּכָל שָׁנָה וְהָלַךְ וְשָׁחַט
עָלָיו גְּדִי, אוֹ שֶׁהָיָה דַּרְכּוֹ לִשְׁחֹט גְּדִי וְהָלַךְ וְשָׁחַט
עָלָיו טָלֶה - הֲרֵי זֶה יֹאכַל מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ
וְאָמַר לוֹ שְׁחוֹט לִי מִמִּין פְּלוֹנִי. הָלַךְ וְשָׁחַט גְּדִי
וְטָלֶה[2] - אֵינוֹ אוֹכֵל מִשְּׁנֵיהֶן, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית
הַשְּׂרֵפָה; שֶׁאֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פְּסָחִים[3]. וְאִם הָיָה

2) שרבו יאכל מאיזה מהם שיבחר. 3) כדי לאכול מאיזה מהם שירצה בשעת אכילה, לפי ש"אין ברירה" ושמא בשעת שחיטה לא הייתה דעתו על זה. (רש"י שם). אבל אם נמנה על שני פסחים כדי לאכול משניהם - אוכל מן הנשחט ראשון. 4) ומפרש רבינו שמשום שלום מלכות הקלו בה מפני שדעתם קלה לכעוס (מאירי וכסף משנה.) וצריך לומר לדעת רבינו שמה שאמרו "אין ברירה" - אין זה מן התורה, אלא מגזירת חכמים, ומשום שלום מלכות לא גזרו.

ב. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח,
וְקָבַע לוֹ גְּדִי אוֹ טָלֶה, וְשָׁכַח מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי
זֶה שׁוֹחֵט גְּדִי וְטָלֶה וְאוֹמֵר: אִם גְּדִי אָמַר לִי - גְּדִי
שֶׁלּוֹ וְטָלֶה שֶׁלִּי, וְאִם טָלֶה אָמַר לִי - טָלֶה שֶׁלּוֹ וּגְדִי
שֶׁלִּי. שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ[5] מָה אָמַר לוֹ - שְׁנֵיהֶן יֵצְאוּ לְבֵית
הַשְּׂרֵפָה[6]. וְאִם שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[7] -
חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[8]; שָׁכַח אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם[9] -
פְּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[10]. וְכֵן הַדִּין בְּאוֹמֵר
לְעַבְדּוֹ[11]: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי, וְקָבַע לוֹ, וְשָׁכַח הָעֶבֶד
מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ רוֹעֶה שֶׁל רַבּוֹ גְּדִי
וְטָלֶה וְיֹאמַר לוֹ: שְׁחוֹט שְׁנֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁחוֹט כְּמוֹ
שֶׁאָמַר לְךָ רַבְּךָ, וַהֲרֵי אֶחָד מֵהֶן שֶׁלְּךָ עַל מְנָת שֶׁלֹּא
יִהְיֶה לְרַבְּךָ בּוֹ כְּלוּם[12]. אִם עָשָׂה הָרוֹעֶה כָּךְ, אַחַר
כָּךְ יִהְיֶה אֶפְשָׁר לָעֶבֶד לְהַתְנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13].

5) אחר ששחט השניים (רש"י). בין ששכח קודם שנזרק הדם ובין ששכח אחר שנזרק הדם. 6) שהרי אינו ידוע איזה הוא של השולח ואיזהו של השליח, ואינם יכולים לאכלם, כי אין הפסח נאכל אלא למנוייו. 7) שבשעת הזריקה לא היו שניהם ראויין לאכילה. 8) שם בגמרא מימרא של אביי: "שכח (רבו) לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני". וכחכמים של ר' נתן (פסחים עח:) שאכילה (אם לא היה הקרבן ראוי לאכילה בשעת זריקה) מעכבת את כשרות הקרבן. 9) שבשעת הזריקה היו ראויים לאכילה. 10) משנה שם ומימרא של אביי בגמרא: "ופטורין מלעשות פסח שני - ששכח אחר זריקה דבעידנא (בשעה) דאיזריק דם הוה חזי לאכילה". ואף לרבנן הסוברים "אכילה מעכבת", אין זה אלא באופן שאינו ראוי לאכילה בשעת זריקה. וראה לחם משנה להלן הלכה ד. והוא הדין שפטורים מלעשות פסח אחר אם יש עוד שהות בי"ד בניסן. 11) כלומר, עבד כנעני. 12) שאם לא אמר לו כן, הרי מה שקנה עבד כנעני קנה רבו (גמרא שם). וכוונת רבינו שאמר לו בלשון המועיל שלא יקנה רבו, כגון שאמר לו: על מנת שתאכל אתה הפסח. 13) ששוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי.

ג. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וּשְׁחוֹט לָנוּ אֶת

1 הַפֶּסַח, וְאָמַר הוּא לָהֶן: וַאֲתֶם שַׁחֲטוּ עָלַי, וְשָׁחֲטוּ
2 הֵם וְשָׁחַט הוּא - כֻּלָּם אוֹכְלִין מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רִאשׁוֹן,
3 וְהָאַחֲרוֹן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[14].

14) דברים פשוטים הם, ונלמדים ממה שמתבאר בהלכות שבסמוך (כסף משנה).

4 ד. חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, וְאָמְרוּ לְאֶחָד[15]: צֵא
5 וּבַקֵּשׁ[16] וּשְׁחוֹט עָלֵינוּ[17], הָלַךְ וּמָצָא פֶּסַח שֶׁאָבַד
6 וּשְׁחָטוֹ, וְהֵם לָקְחוּ פֶּסַח אַחֵר וּשְׁחָטוּהוּ: אִם שָׁלוֹ
7 נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ,
8 וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף[18]; וְאִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הֵן
9 אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן[19], וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ[20]. אֵין יָדוּעַ אִי
10 זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָת[21] -
11 הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ[22], וְהֵן אֵינָן אוֹכְלִין עִמּוֹ[23], וְשֶׁלָּהֶן
12 יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24], וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[25].

15) מבני חבורתם (רש"י בקידושין מא:). 16) חפש את הפסח האבוד. 17) כלומר: כשתמצאנו, תשחטנו בשבילנו. 18) כיוון שאמרו לו שחוט עלינו, הרי נמנו על הקרבן הזה וכיוון שנשחט כבר אין יכולין למשוך את ידיהן מן הקרבן, ומשום כך השני יישרף שהוא פסח בלא בעלים, ראה רש"י שם. 19) שהרי משכו ידיהם מן הקרבן האבוד לפני שנשחט. 20) שהרי הוא לא נמנה איתם על הקרבן השני. 21) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. 22) שהרי הוא אוכל משלו בכל אופן. 23) שמא שלהם נשחט ראשון, ונמצא שמשכו ידם מזה ששחט השליח ואסורים לאכלו, כי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו. 24) שמא שלו נשחט ראשון והם נמנו על שלו ולא על שלהן, ודין פסח שאין לו בעלים - בשריפה. 25) [ובדברי רבינו יש לומר שסמך על מה שכתב למעלה בהלכה ב, שרק אם שכח לאחר הזריקה פטור מלעשות פסח שני, כמו כן כאן מה שאמר "אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת" אין הכוונה שבעת זריקה לא ידעו, אלא שידעו ולבסוף נשכח ושוב לא ידעו, באופן שבני החבורה אינם יכולים לאכול לא משלו ולא משלהם. ומכיוון שבעת הזריקה היה ידוע - פטורים הם מלעשות פסח שני.]

13 ה. אָמַר לָהֶם זֶה שֶׁשָּׁלַחְתִּי לְבַקֵּשׁ פֶּסַח שֶׁאָבַד
14 וּלְשַׁחֲטוֹ[26]: אִם אַחַרְתִּי - שַׁחֲטוּ אַתֶּם עָלַי, הָלַךְ
15 וּמָצָא וְשָׁחַט, וְהֵם לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ: אִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט
16 רִאשׁוֹן - הֵם אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶם, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶם,
17 וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף; וְאִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל
18 מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן[27]. אֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן
19 נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[28] - הֵן
20 אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן[29], וְשֶׁלּוֹ יֵצֵא
21 לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[30], וּפָטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

26) לא שאמרו לו שישחוט בשבילם אלא רק שיחפש את הפסח וכשימצאנו יביאנו אליהם והם ישחטוהו (כסף משנה). 27) שהם לא אמרו לו שישחוט להם. ונמצא שמשכו ידם מהקרבן שלו. 28) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. 29) כי שמא שלו נשחט ראשון ולא נמנה כלל על שלהן. 30) שמא שלהם נשחט ראשון והוא נמנה עמהם, ושלו הוא פסח שאין לו בעלים, שהוא לשריפה.

22 ו. אָבַד לָהֶן פִּסְחָם, וְאָבַד לוֹ פִּסְחוֹ, וְאָמַר לָהֶן: צְאוּ
23 וּבַקְּשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי[31], וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחוֹט
24 עָלֵינוּ, וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וּמָצְאוּ הֵם וְשָׁחֲטוּ - כֻּלָּם
25 אוֹכְלִין מִן הָרִאשׁוֹן[32], וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף[33]. וְאִם אֵין יָדוּעַ
26 אִי זֶה נִשְׁחַט תְּחִלָּה אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד[34] -
27 שְׁנֵיהֶן יִשָּׂרְפוּ[35], וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. הָלַךְ
28 הוּא לְבַקֵּשׁ וְהָלְכוּ הֵם לְבַקֵּשׁ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה
29 כְּלוּם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בִּלְבָּם שֶׁיִּשְׁחוֹט כָּל אֶחָד
30 מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שֶׁאֲמָדַן
31 הַדַּעַת בָּהֶן שֶׁכָּל אֶחָד שֶׁיִּמְצָא יִשְׁחוֹט עַל חֲבֵרוֹ[36],
32 הוֹאִיל וְלֹא פֵּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם - אֵינָן
33 אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה[37].

31) חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי. 32) שהרי כולם נמנו עליו, ומשנשחט אין למשוך את ידיהם ממנו. 33) כדין פסח שאין לו בעלים. 34) שוודאי אחד מהם נשחט תחילה. 35) משום שלא ידוע איזה מהם הוא שנמנו עליו. 36) במשנה שם: "לא אמר להן ולא אמרו לו", ומפרש רבינו שהיו שם רמיזות, שאם לא כן, הדבר פשוט ואין למשנה להשמיע לנו זאת (כסף משנה). 37) ואין להם לחשוש איזה מהן נשחט ראשון, אלא זה אוכל משלו אף אם שלהן נשחט ראשון, וכן הם אוכלים משלהם, אף אם שלו נשחט ראשון (רש"י שם).

34 ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ[38]
35 - חֲבוּרָה זוֹ לוֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַמְתַעֲרוֹבוֹת
36 וְהַשְּׁנִיָּה לוֹקְחִין הַשֵּׁנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זוֹ בָּא
37 אֵצֶל אֵלּוּ[39] וְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁנִיָּה בָּא אֵצֶל הָרִאשׁוֹנָה,
38 וְכָל חֲבוּרָה מֵהֶן אוֹמֶרֶת לָזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֶצְלָם:
39 אִם שֶׁלָּנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יָדֶיךָ מְשׂוּכוֹת מִשֶּׁלְּךָ
40 וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלָּנוּ, וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יָדֵינוּ
41 מְשׂוּכוֹת מִשֶּׁלָּנוּ וְנִמְנֵינוּ עַל שֶׁלְּךָ. וְכֵן חֲמִשָּׁה חֲבוּרוֹת
42 שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, אוֹ עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל
43 עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה - מוֹשְׁכִין לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה
44 לַחֲבוּרָה הָאַחֶרֶת[41], וְכָךְ הֵם מַתְנִים וְאוֹמְרִים[42], וְאַחַר
45 כָּךְ שׁוֹחֲטִין.

38) והיינו מפני שאז אפשר עדיין למשוך ידיהם מן הפסח. ומכיוון שאין הפסח נאכל אלא למנוייו, ואלו אינם יודעים על איזה נמנו, לכן עושים כדלהלן. 39) במשנה שם. והוצרך לכך משום שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית משה", ומזה למד ר' יהודה (פסחים צט.) "שמתמעטין והולכין (אנשי חבורה מושכין את ידיהן מן הקרבן) ובלבד שיהיה אחד מבני החבורה קיים (נשאר)". 40) בגמרא פסחים שם

אמרו ש"חמשה חמשה" דווקא הוא, אבל של חמשה וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות, יישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו. 41) כלומר, שכל חמשת האנשים שבכל חבורה וחבורה מתפזרים לחמשת הפסחים, באופן שלא יישאר אף פסח אחד שלא יהיה בו אחד מבני החבורה הראשונים. 42) הארבעה שבחבורה החדשה לחמישי: אם שלך הוא פסח זה ידי ארבעתנו משוכות מארבעת הפסחים שלנו בכל מקום שהם ואנו נמנים עמך, וכן הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה לכל אחד שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה (רש"י שם).

ח. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן - זֶה לוֹקֵחַ פֶּסַח אֶחָד מִן הַמְּעֹרָבוֹת וְזֶה לוֹקֵחַ לוֹ אֶחָד, וְזֶה מְמַנֶּה עַל פִּסְחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוּק[43], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אֵצֶל אֵלּוּ וְיָבוֹא אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵצֶל הָאַחֵר[44], וּמַתְנֶה כָּל אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ מֻחֲזָקוֹת מִשֶּׁלְּךָ וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלִּי[45], וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא - יָדִי מְשׁוּכָה מִפֶּסַח שֶׁלִּי וְנִמְנֵיתִי עַל שֶׁלְּךָ. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ כְּלוּם[46].

43) שאם לא כן, לא יוכל להתנות אחד עם השני ולומר לו אם שלך הוא הפסח הזה אני מושך ידי משלי כי על ידי כך הוא מניח את פסחו בלא בעלים, ולמנות עצמו על של חבירו וחבירו על שלו לפני שימשכו את ידיהן משלהן אי אפשר, לפי שאין נמנים על שני פסחים כאחד (רש"י שם). 44) משמע שאפילו שני המנויין הראשונים יכולים ללכת כל אחד לפסח של השני ולהשאיר על פסחם את זה שמינו מן השוק. 45) אבל לא יאמר להיפך: נמנית על שלי וידיך משוכות משלך, שכל זמן שלא משך ידו משלו, אינו יכול להימנות על פסח אחר, שאין נמנים על שני פסחים כאחד. 46) שאף אחד מן הקרבנות אינו יוצא לבית השריפה.

ט. חֲמִשָּׁה[47] שֶׁנִּתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶן וְנִמְצֵאת יַבֶּלֶת[48] בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן - כֻּלָּם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[49]. וְאִם נִתְעָרְבוּ קְדֵרָם זְרִיקַת דָּמָן[50] - חַיְּבִין בְּפֶסַח שֵׁנִי[51]; נִתְעָרְבוּ אַחַר זְרִיקָה - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[52]. שֶׁאִם הִקְרִיבוּ פֶּסַח שֵׁנִי - נִמְצָא זֶה שֶׁקָּרַב בָּרִאשׁוֹן קָרְבָּן כָּשֵׁר מֵבִיא חֻלִּין לָעֲזָרָה[53]. וְאִם נִמְנוּ כֻּלָּן עַל פֶּסַח אֶחָד[54] - נִמְצָא נִשְׁחָט שֶׁלֹּא לִמְחֻיָּבִ[55], וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[56]. וְאִם הִתְנָה כָּל אֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: אִם אֵינוֹ פֶּסַח יִהְיֶה שְׁלָמִים - דַּם הַפֶּסַח בִּשְׁפִיכָה וְדַם הַשְּׁלָמִים בִּזְרִיקָה, וְהַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה אַל יִתֵּנֵם בִּשְׁפִיכָה לְכַתְּחִלָּה[57]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִפֶּסַח שֵׁנִי.

47) ברייתא שם פח: ונקט חמישה והוא הדין לפחות וליותר. 48) היא אחד מן המומין הפוסלים בקרבן. 49) שכל אחד ואחד מהם בספק, שמא הוא הבעל-מום. 50) וכל זה כששינו מן הסדר, והפשיטו את עורותיהן לפני ששפכו את הדם על יסוד המזבח, שהרי הסדר הוא ש"אחר ששופכים דמו מפשיטין אותו". 51) שהרי בשעת זריקה לא היו הקרבנות ראויין לאכילה מצד ספק בעל מום, ונמצא שכולם פסולים. 52) שהרי ארבעת הקרבנות היו ראויין לאכילה בשעת הזריקה, ורק אחד הוא פסול, ואין לחייב כולם מספק. 53) ואין מביאין חולין לעזרה (קדושין נז:), משום שנאמר (דברים יב, כא) "וזבחת מבקרך ומצאנך וכו' בשעריך" (רש"י שם). 54) ואין מביא על ידי כך חולין בעזרה שהרי אחד מהם בוודאי מחוייב בקרבן הפסח. 55) שהרי מן הדין כולם פטורים. 56) וראה למעלה פרק ב הלכה א ש"אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו". 57) אף על פי שבדיעבד יצא.

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א-כ"ז אייר תשע"ו

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ו
מצות לא תעשה קו. מצות עשה פז.

הַמִּצְוָה הַקי"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲלִיף אֶת (בהמת) הַקֳּדָשִׁים (ולתת בהמה אחרת כתחליף) וְזוֹ הִיא הַתְּמוּרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ" (ויקרא כז, י). וּכְבָר בָּא לָנוּ מְיֻחָד בַּמַּעֲשֵׂר בִּלְבָד. וְהַטַּעַם לָךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת בחוקותי), וְהוּא אָמְרָם: "מַעֲשֵׂר בַּכְּלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו: כְּשֵׁם שֶׁהַמַּעֲשֵׂר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאָסוּר לַהֲמִירוֹ — כָּךְ כָּל־הַקֳּדָשִׁים שֶׁהִזְהִיר עַל תְּמוּרָתָם בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" אֵינָם אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבָד; וּמִי שֶׁהֵמִיר — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַפ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא הַתְּמוּרָה (בהמת החולין שהקדישה בתמורת בהמת הקדשים. הרי אף שלמעשה אינה עומדת במקום זו של קודש, גם היא —) קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ" (שם, לג). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ד:), שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יִמֵּירֶנּוּ" הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (שקיום העשה — שהתמורה קודש — מנתקת ומבטלת את הלאו). אָמְרוּ: הֲלֹא מֵמִיר דְּלָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה הוּא? וְשָׁם

נֶאֱמַר גַּם טַעַם לְכָךְ שֶׁהַמְּמִיר לוֹקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה: "לֹא אֶתְּי עֲשֵׂה וְעָקַר תְּרֵי לָאוִין". כְּלוֹמַר: הַלָּאו עַל הַתְּמוּרָה נִכְפַּל פַּעֲמַיִם: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" וְ"לֹא יָמִיר אוֹתוֹ" (שם, י), וּבָא עֲשֵׂה אֶחָד — "וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁרָצִינוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה, כְּלוֹמַר: אֵיךְ תִּתְקַיֵּם וְאֵיךְ לֹא תִּתְקַיֵּם וּמַה־דִּינָהּ וְאֵיךְ קְרֵבָה.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ו
מצות לא תעשה קז. מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת אֶת־הַקְּדָשִׁים מִקָּרְבָּן לְקָרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה שְׁלָמִים, לַעֲשׂוֹתוֹ אָשָׁם, אוֹ אָשָׁם, לַעֲשׂוֹתוֹ חַטָּאת — שֶׁזֶּה וְכֵיוֹצֵא בּוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בִּבְכוֹר בְּהֵמָה: "לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ" (ויקרא כז, כו). וּבָא בַּקַּבָּלָה (ערכין פרק ח משנה ז) "לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ" — הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בחוקותי): "אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר, מַנַּיִן לְכָל־הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָם מִקְדֻּשָּׁה לְקָדֻשָּׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ" — רָמַז עַל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִבֶּבַר לַה' בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ" כְּאֵלּוּ אָמַר: כָּל־מַה שֶּׁיִּהְיֶה לַה' בַּבְּהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ קְדֻשָּׁה אַחֶרֶת, אֶלָּא יִשָּׁאֵר כְּמוֹ שֶׁהוּא. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִתְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ו
מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ו

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ו

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ו

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ו

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

◆

אגרות קודש

ב"ה, ה' סיון, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ מוה"ר אברהם חיים שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ז אייר, הנה כבקשתו נשלח לו קונטרס י"ט כסלו בחבילה בפ"ע.

במ"ש אודות אמירת לזמן בחיריק, הנה כן נוהגים כל אנ"ש, וכמדומה ברור שכן שמעתי אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ושאלתי היתה אם ידוע לכהדר"ג איזה מקור או מסורה בזה. ומה שמקשים מכללי הדקדוק וכותבם ג"כ במכתבו, הנה בד"א שצריך להיות בפת"ח כשמקצר הה"א הידיעה, אבל אם תיבת זמן היא מלכתחילה בלא ה"א הידיעה הרי הלמ"ד יכול להיות בחיריק גם ע"פ דקדוק, אלא שבכ"ז, הנני מחפש מקור על זה אף שלע"ע לא מצאתיו.

ולקראת חג השבועות זמן מתן תורתנו וקבלתה, הבע"ל, הנני בזה להביע ברכתי בנוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ומבארת הגמרא, **בְּמַאן** – כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזרו אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן'.

ממשיכה הברייתא, **בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, **עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בחרבה. נס שני, **וּבָאוּ** בקפיצת הדרך **לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל.** נס שלישי, **וְאֵין כָּל בְּרֵיָה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם.** נס רביעי, **וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מֵיָד נִתְּנוּ** – יוצאים צרכיו על כרחו, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְגוֹ'"** ופירוש 'המותי' מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו. **וְאוֹמֵר** בשירת הים **"תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפָחַד** וגו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, **'עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה" זוּ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה** – כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, **'עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ' זוּ בִּיאָה שֵׁנִיָּה** – כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושוו ביאה ראשונה וביאה שניה, **אֱמוֹר מֵעַתָּה רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה,** שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, **אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא** של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות בורש. נס חמישי, **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שהיו גדולות ארבעים סאה, **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד,** הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, **וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת **בַּאֵר הֵיטֵב".** ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ וְשָׂמְחוּ** כמו שנצטוו, **וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ** כמבואר לעיל במשנה, **וְקִיְּמוּ אֶת הָאֲבָנִים** – קילפו את הסיד מעל האבנים, **וּבָאוּ** וחזרו באותו יום **וְלָנוּ** – וישנו **בַּגִּלְגָּל,** שֶׁנֶּאֱמַר "הכין שתים עשרה אבנים **וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהַנִּחֹתֶם אוֹתָם בַּמָּלוֹן",** ומבארת הברייתא, **יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן** – הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק שם **'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה',** דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, **וּכְתִיב "וְאֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'".**

הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. **תָּנָא, צְרָעָה** שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, **לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, **וְלֹא** עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמיהה, **וְהָא כְּתִיב "וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ** וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך". מתרצת הגמרא, **אָמַר** רַבִּי **שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עַל שְׂפַת** הַיַּרְדֵּן המזרחי **עָמְדָה** הצרעה, **וְזָרְקָה בָּהֶן** באויבים **מָרָה** לעברו המערבי של הירדן, **וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְמַטָּה, וְסִירַסְתָּן מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִנַּכִי הִשְׁמַרְתִּי אֶת הָאֱמוֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֲלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת וְגוֹ'",** אך לא נבנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, **רַב פָּפָּא אָמַר, שְׁתֵּי צִרְעוֹת הָיוּ, חָדָא דִּמְשָׁה,** כמו שכתוב 'ושלחתי את הצרעה', **וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ,** צרעה **דִּמְשָׁה לֹא עָבַר,** וצרעה **דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר.**

שנינו במשנה, **שִׁשָּׁה שִׁבָּטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים,** וששה שבטים עלו לראש הר עיבל **כּוּ',** וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית ה' כגר כאזרח, חציו אל מול הר גריזים, וחציו אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה".

שואלת הגמרא **מַאי 'וְהַחֲצִיו'** – למה נאמר 'והחציו' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא **אָמַר רַב כָּהֲנָא, בִּרְכָתָא** – כסדר זה **שֶׁחֲלוּקִין** שבטי ישראל **בָּאן** בברכות וקללות, אלו בהר גריזים ואלו בהר עיבל, **בִּרְכָתָא חֲלוּקִין** שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן **בְּאַבְנֵי אֵפוֹד** – שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר 'והחציו', כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד.

יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, **מֵיתִיבִי, שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵפָיו, אַחַת מִכָּאן, וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שִׁבְטֵי עָשָׂר שִׁבָּטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת** ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדותם **וְגוֹ'",** יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, **שבִּשְׁנֵיָה** נכתבו **כְּתוֹלְדוֹתָם** – כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, **וְלֹא** באבן **הָרִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם** – נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם, ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, **וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ** סך כל האותיות של שמות השבטים, **עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,**

אגרות קודש

ב"ה, ג' סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב אייר, בו כותב אודות הכאב ברגלו הימנית. הנה נוסף על מה שעושה בדרך הטבע למלאות הוראת הרופאים במקצוע זה, הרי ע"פ המבואר בכ"מ אשר צדקה היא בחי' רגל בקומה הרוחנית של האדם וענין הצדקה כוללת צדקה בממונו וצדקה בגופו היינו טרחת הגוף בענינים דאהבת ישראל, עליו להוסיף אומץ בשני ענינים אלו, והשי"ת יוסיף ברכתו בהנוגע לבריאותו ברוחניות ובפרט בגשמיות.

המחכה לבשו"ט ובברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב. לפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד השיעורים שלו בנגלה ובחסידות

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לו עמוד א

רש"י תוספות

בְּמַאן בר' שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר שָׁכְתַב לָהֶם שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְיִקָּבְלוּם, אֲבָל לֹא הָיוּ הָעוֹמְדִין חוּץ לְגְבוּלִין בִּכְלָל לֹא תַחֲזֶה כָּל נִשְׁמָה, אֲבָל לְרַ' יְהוּדָה בְּכָלָן לֹא תַחֲזֶה: נַתְּרֵי. מִתְקַלְקֵל מֵרֵעַ: וְהַמּוֹתְרִי. לְשׁוֹן מְהוּמָה וְעֵרָבוּב הַגּוּף וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ: **בְּיֵאָה רִאשׁוֹנָה.** בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: **בְּיֵאָה שְׁנִיָּה.** בִּימֵי עֶזְרָא: **לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס.** לְעַלּוֹת בִּזְרוֹעַ וְלֹא יִהְיוּ מְשֻׁתָּעְבָּדִים לְמַלְכוּת, אֶלָּא שֶׁגָּרַם חֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי בֵּית רִאשׁוֹן וְנִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יֵעָלוּ אֶלָּא בְּרִשּׁוּת, כְּדִכְתִיב מִי בָּהֶם מִכָּל עַמּוֹ (עזרא א) פָּרְיוּ מַפָּעַל. עֵינָיו: וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת. סְרוּסִי: וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. שֶׁכָּךְ נִצְטַוּוּ בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבָּנֶה וגו' וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וגו': **מַאי** וְהִחֲצִיוּ. בִּיהוֹשֻׁעַ הָכִי כְּתִיב בְּהַאי קְרָא דְּמַתְנִי', וְכָל יִשְׂרָאֵל וגו' חֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִים וְהֶחֱצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, לְמָה לִי לְמִכְתַּב וְהֶחֱצְיוֹ דְּמִשְּׁמַע אוֹ חֶצְיוֹ הַמֵּיחָד אוֹ חֶצְיוֹ הַנּוֹקֵב בְּמָקוֹם אַחֵר: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין. הַשְּׁבָטִים בְּהַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל כְּדִכְתִיב (דברים כז) אֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הָקְלָלָה, כָּךְ חֲלוּקִים הָעָם וגו' וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה, כָּךְ חֲלוּקִים בְּאַבְנֵי אֲפוֹד שֶׁאָמוּר בָּהֶן שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם וגו', הֲנָךְ שִׁשָּׁה דְּהַר גְּרִזִים כְּתוּבִים עַל הָאַחַת וְשִׁשָּׁה דְּהַר עֵיבָל כְּתוּבִין עַל הַשְּׁנִיָּת, וְהֵינוּ דִּכְתִיב וְהֶחֱצִיוֹ, אוֹתוֹ חֶצְיוֹ הֶחָקוּק בְּאַחַת מִן הָאֲבָנִים: כְּתוֹלְדוֹתָם. כְּסֵדֶר לִידָתָן, שִׁשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים כְּסֵדֶר גָּד וְאָשֵׁר יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יוֹסֵף וּבִנְיָמִין זֶהוּ סֵדֶר לִידָתָן, וְשִׁשָּׁה רִאשׁוֹנִים נִכְתְּבוּ בָּהּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי דָּן וְנַפְתָּלִי כְּסֵדֶר לִידָתָן חוּץ מִיְּהוּדָה: **וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן** זוֹ. לְקַמָּן פָּרִיךְ שִׁשָּׁה אַחֲרוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע הוּא דִּיהוּדָה: לֹא

כְּמַאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (קף ל:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (קף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ור"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למימתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואבתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

וְאַחַר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

מַאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו של הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו בשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר לו) לאחר שמתו מרגלים בדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו על עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות ושמנה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן בדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (פס כה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר בנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עֶשְׂרִים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"ע על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחבולן מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"ע ועל הראשונה ימ"ץ א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לו עמוד ב

רש"י

לעשות צרכיו. נראה משום דהורציאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא[אבל בחלון היה]: **איתשיל** נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מהכא משמע דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (דף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזום בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה:

והיו

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָּשׁ הַפְּקוּדִים, חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדַרְכָּךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָּשׁ שֵׁנִי. כֵּיצַד? בְּנֵי לֵאָה כְּסִדְרָן, בְּנֵי רָחֵל, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בְּאֶמְצַע. וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים "כְּתוֹלְדוֹתָם"? כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה. "רְאוּבֵן", וְלֹא "רְאוּבֵנִי", "שִׁמְעוֹן", וְלֹא "שִׁמְעוֹנִי", "דָּן" וְלֹא "הַדָּנִי", "גָּד" וְלֹא "הַגָּדִי". תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא תְּיוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי "וְהַחֲצִיו"? תָּנָא: חֲצִיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִזִים מְרוּבֶּה מֵחֲצִיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שִׁלּוּי לְמַטָּה. אַדְרַבָּה! מִפְּנֵי שִׁלּוּי לְמַטָּה בְּצִדֵּי לְהוּ! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלִּוּי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם.

שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וָאֲנִי עַם רָב... וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה". אָמַר לָהֶן: לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עֵין הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ: וַיַּרְא דְּיוֹסֵף לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: אַל תִּהְי קוֹרֵא "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עַיִן". ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זֶרַע שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. הֲנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁים נְבִי חֲדָא הֲוָיְין! אָמַר ר' יִצְחָק: יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם". מֶתְקִיף לַהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "כְּתוֹלְדוֹתָם" בְּעֵינָן? אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, כִּדְכְתִיב: "וְאַבְיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין". אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר ר' שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר, הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף, מַאי הִיא? דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁשָּׁנוּ לְדַבֵּר עֲבֵירָה נִתְפַּזְּווּנוּ. "וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס. "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת" אֶפְשָׁר בֵּית גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן חוֹלָה הִיא, אָמְרָה: אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּוָּקֵק לִי יוֹסֵף בַּיּוֹם הַזֶּה. "וַתִּתְפַּשֵּׂהוּ בִּבְגֹדוֹ לֵאמֹר וְגוֹ'". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֲתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף! עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וַאֲתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מֵבֵינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת? דִּכְתִיב "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יֹאבֵד הוֹן", מִיָּד "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנוֹ, "וַיָּפֻזּוּ זִרְעֵי יָדָיו" נָעֲץ יָדָיו בַּקֶּרֶקַע וְיָצָאָה שְׁכֶבֶת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּתָּקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" מִשָּׁם, זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹעֶה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". תַּנְיָא הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדַרְכָּךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:

"אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" אֶלָּא שֶׁיָּצָא שְׁכֶבֶת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל" "בֶּלַע" שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמּוֹת, "וָבֶכֶר" בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, "וְאַשְׁבֵּל" שֶׁשָּׁבָאוּ אֵל, "גֵּרָא" שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת, "וְנַעֲמָן" שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, "אֵחִי וְרֹאשׁ" אֲחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, "מָפִּים וְחֻפִּים" הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, "וָאָרְדְּ" שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אֵיכָא דְּאָמְרִי: "וָאָרְדְּ" שֶׁפָּנָיו הוֹמִין לְוָורֶד. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף "וּבְלִעֲדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ", אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: עֶבֶד שֶׁלָּקְחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גְּנוּבִי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהֵא יוֹדֵעַ בִּשְׁבָעִים לְשׁוֹן! בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לֹא הָוָה קָנְמַר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שָׂפָה לֹא יָדָעְתִּי אֶשְׁמָע" וּלְמָחָר כָּל לִישָׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אֲהַדַּר לֵיהּ. אִישְׁתָּעֵי אִיהוּ בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, לֹא הָוָה קָא יָדַע מַאי הָוָה אָמַר. אָמַר לֵיהּ: אַנְמְרִיה, וְלֹא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ: אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית, אִישְׁתַּבַּע לוֹ. כִּי אָמַר לֵיהּ "אֲבִי הִשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר" אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתַּשֵּׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: וְאִיתְּשְׁלִי נַמִּי אַדִּידָךְ, וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ". יְהוּדָה, מַאי הִיא? דִּתְנָיָא, הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ

תוספות

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחֻמָּשׁ הַפְּקוּדִים. כְּלוֹמַר לֹא כְּדַרְכָּךְ שֶׁסִּדְּרוּם בְּחֻמָּשׁ הַפְּקוּדִים הוּא סֵפֶר וַיְדַבֵּר, שֶׁנִּסְדְּרוּ בְּרֹאשׁוֹ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ וְגוֹ' (במדבר ו). **בְּחֻמָּשׁ שֵׁנִי.** בְּתְחִלַּת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת. רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן בְּאַחַת מֵהֶן, בְּשֵׁנִיָּה בִּנְיָמִין דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר וְיוֹסֵף. **א"כ מַה ת"ל בְּתוֹלְדוֹתָם.** הוֹאִיל וְלֹא כְּדַרְכָּךְ לִידָתָן נִסְדְּרוּ: **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא.** דִּלְכְלֵי עָלְמָא אֵין זֶה סֵדֶר הַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל, דְּאִלּוּ סֵדֶר הַר גְּרִזִים שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִין, וּדְהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלוּן דָּן וְנַפְתָּלִי: **מְרוּבֶּה מֵחֲצִיוֹ כו'.** וְהֵינוּ דְּקָאָמַר וְהַחֲצִיו אֶל מוּל הַר עֵיבָל, הַחֲצִיוֹ מִמַּעֲט שִׁבְחֲצִיוֹ: **מִפְּנֵי שִׁלּוּי לְמַטָּה.** וְקָנֵי בְּהַנָּה וּלְוִיָּה הָיוּ עִם הָאָרוֹן בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים כִּדְלְקַמָּן: **כָּל שֶׁכֵּן דְּבְצִדֵּי לְהוּ.** חֲצִיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִים, שֶׁהָרֵי שִׁבְטֵי לֵוִי מֵהֶן הָיוּ: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אע"פ שֶׁשִּׁבְטֵי לֵוִי לְמַטָּה.** אפ"ה חֲצִיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִים מְרֻבֶּה, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף עִמָּהֶן וּמַרְבִּין הָיוּ: **וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף וגו'.** סוֹפוֹ דִּקְרָא וְאַנִי עִם רַב אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי ה': **עוֹלֵי עַיִן.** עוֹלִין עַל הָעַיִן וְאֵין הָעַיִן עוֹלָה עֲלֵיהֶם: **וְיִדְגּוּ לָרֹב.** כֵּן בִּרְכָן יַעֲקֹב לְמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: **בְּצִיר חָרָא הֲוֹו.** אַאֲבֶן הַשֹּׁהַם קָאֵי: **כְּתוֹלְדוֹתָם בְּעֵינָן.** כְּשֵׁמוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶם אֲבִיהֶם: **בְּסֵתֶר.** שֶׁנִּתְיַחֵד עִם הָעֲרָוָה וְהֶעֱמִיד עַל עַצְמוֹ וְכָבַשׁ אֶת יִצְרוֹ: יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם **בְּפַרְהֶסְיָא.** עַל הַיָּם בְּדִלְקַמָּן: **נִקְרָא כּוּלּוֹ.** שֵׁם בֵּן אַרְבָּעָה אוֹתִיּוֹת כְּלוּל בִּשְׁמוֹ שֶׁל יְהוּדָה: **לְדַבֵּר עֲבֵרָה.** וְהַאי מִלְאַכְתּוֹ תַּשְׁמִישׁ: **מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ.** מִלְאכָה: **צָרְכָיו.** תַּשְׁמִישׁ: **מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ.** מִלְאכָה: **אֶבֶר הוֹן.** שֵׁם טוֹב שֶׁהוּא יָקָר מִכָּל הוֹן: **קַשְׁתּוֹ.** שִׁכְבַת זַרְעוֹ, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה בְּחֵץ: **וַיָּפֻזּוּ.** לְשׁוֹן וַיִּפְזְרוּ, שֶׁהַזֶּרַע וְהַצֶּדֶק" מִתְחַלְּפִין, כְּמוֹ זַעֲקַת צַעֲקַת: **שָׁנְעָן אֲצַבְּעֹתָיו בַּקַּרְקַע.** וְנִסְמַךְ עָלָיוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְיַשֵּׁר וְיָשֹׁרֶד בְּצַעֲרוֹ וַיַּעֲבוֹר תֹּקֶף יְצִרוֹ: **מִידֵי אֲבִירוּתָיו שֶׁל יַעֲקֹב.** מִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת רוֹעֶה, וּמִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת בְּאֶבֶן מֵאַבְנֵי יִשְׂרָאֵל: **רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה.** כְּלִפֵּי שְׁכִינָה נֶאֱמַר: **נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף.** קְרִי בְּצֹאן יוֹסֵף הַמְּנֻהָגִים כְּצֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֶלָּמָא מִיקְּרוּ יִשְׂרָאֵל צֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהוּא הָרוֹעֶה: **אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.** תּוֹלְדוֹת מִיּוֹסֵף: מִיַּעֲקֹב מִבְּנֶגֶד רְאוּי לְצֵאת מִיּוֹסֵף: **וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו.** אוֹתָן עֲשָׂרָה שֶׁפָּחֲתוּ מִיּוֹסֵף בְּעֶשֶׂר אֲצַבְּעוֹתָיו: **שָׁנַע בְּאַכְסַנְיָא.** בְּאֶרֶץ נָכְרִיּוֹת: **מָפִּים.** מְפוֹרָשׁ בְּמִדְרָשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, שֶׁהָיָה פִּיו כִּפְי יַעֲקֹב אֲבִינוּ בַּהֲלָכוֹת שֶׁקִּבֵּל מִשֵּׁם וְעֵבֶר: **אַצְטַגְנִינוּת.** חֲכָמִים וְחוֹזִים בְּכוֹכָבִים וְיוֹדְעִים בְּחָכְמַת הַמַּזָּלוֹת: **גְּנוּבֵי מַלְכוּת.** גֻּנְבֵי מַלְכוּת בְּחָכְמָה גְּבוֹרָה וְיָפֶה: **עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ.** סִיְּעָה דִּקְרָא שֶׁפָּת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: **אִיתְּשִׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ לָךְ.** הִשָּׁאֵל לַחֲכָמִים שֶׁיַּתִּירוּךָ לָךְ: אושפיזכן

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָּשׁ הַפְּקוּדִים, שמסודרין שם שמות נשיאי ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא כך, ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך חֲלוּקִין **בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָּשׁ שְׁנֵי** – ספר שמות, בתחילתו, ומפרשת הברייתא **בֵּיצַד, בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן** – כסדר שנולדו, על אבן אחת, **בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע** – בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר, באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן באחת, בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף בשניה, **וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים** במה שנאמר **'כְּתוֹלְדוֹתָם'**, לומר שנכתבו **כְּשֵׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן** יעקב, **וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה** בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו **רְאוּבֵן וְלֹא רְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹנִי, דָּן וְלֹא הָדָנִי, גָּד וְלֹא הָגָדִי**. הרי, שבין לתנא קמא, ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת הגמרא **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא תִּיוּבְתָּא**.

שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא**, אם כן שנדחו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה **מַאי 'וְהַחֲצִיו'** אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא **תָּנָא, חֲצִיו שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים, מְרוּבֶּה** באנשים **מֵחֲצִיו שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלּוֹ** – זקני שבט לוי **לְמַטָּה** עם הארון, בין שני ההרים, וזהו מה שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אתו חצי המיוחד במיעוטו, המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה, **אַדְרַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁלּוֹ לְמַטָּה, בְּצַדֵּי לְהוּ** – נתמעטו להם אותם שבהר גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת הגמרא **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹ לְמַטָּה**, אף על פי כן חציו של הר גריזים מרובה, מפני שבְּנֵי **יוֹסֵף** היו **עִמָּהֶם** שהיו מרובים.

ומנין שהיו בני יוסף מרובים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר, מַדּוּעַ נָתַתָּה לִי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ, אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה"**, הרי לנו שהיו מרובים. ומבארת הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך היערה' **אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהִתְחַבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים**, מקום שאין מצויים אנשים. בכדי **שֶׁלֹּא תִּשָּׁלוֹט בָּכֶם עֵין הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יוסף ליהושע, **וַדַּעֲיֵהּ דְּיוֹסֵף, לָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא** – לא שולטת בו עין רעה, **דִּכְתִיב 'בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן'**, **וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תְּהִי קוֹרֵא עֲלֵי עָיִן, אֶלָּא עוֹלֵי עָיִן** – שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין עולה ושולטת עליהם. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֻהְכָּא** – מברכת יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר שם **'וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'** – כלומר, שיהיו כדגים, **מַה דָּגִים שֶׁמַּיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.**

חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי **חֲנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת** – בתמיה, הרי לפי החשבון **חֲמִשִּׁים נָבִי** – פחות **חֲדָא הֲוָיין** – דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת** בשמו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵדוּת בְּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם'**, וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד 'יהוסף'. **מַתְקֵיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, הרי **'כְּתוֹלְדוֹתָם' בְּעִינָן** – שמשמעו שצריך לכתבן, כפי השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא שמו על ידי אביו, ולא 'יהוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירוצו של רבי יצחק, ומתרצת, **אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בְּנֵינְהוּ כְּתִיב** חסר יו"ד, **וְהָכָא** שצריך לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב **בְּנֵינְהוּ שָׁלֵם** – מלא, בשני יו"דין, **כְּדִכְתִיב 'וְאַבְיו קָרָא לוֹ בְּנְיָמִין'**, וזה משלים מספר האותיות לעשרים וחמש.

אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּמַעֲשֶׂה אִשָּׁה פּוֹטִיפַר, שנתייחד עם הערוה בסתר, ועמד בעצמו, וכבש את יצרו, **הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת** אות 'ה', שהיא אות אחת **מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**, לכך נקרא 'יהוסף'. **יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא**, על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, **נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**, שהשם בן ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.

מבארת הגמרא, **יוֹסֵף מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דִּכְתִיב "וַיְהִי כַּהֲיוֹם הַזֶּה, וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ"**, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁנּוּיָם לְדָבָר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ** – שאף יוסף חשב בתחילה לעבור עמה עבירה, ו'מלאכתו' הכוונה לתשמיש. **'וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ'**, נחלקו בביאורו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מִמֶּשׁ, וְחַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו** – תשמיש **נִכְנַם. 'וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת** שם בבית **וגו'**, וכי **אֶפְשָׁר שֶׁבַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** – פוטיפר, שהיה שר גדול, **לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן, חוֹלָה הִיא, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לֵילֵךְ עִמָּהֶם, אָמְרָה, אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּיזְקָק לִי יוֹסֵף** לתשמיש **כַּיּוֹם הַזֶּה. 'וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר וגו'**, **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בָּאתָה דְיוֹקְנוֹ** – צורת פניו **שֶׁל אָבִיו** יעקב, **וְנִרְאֲתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, עֲתִידִין אַחֵיךָ שֶׁיִּכְתְּבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, וכי רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה וונות, דִּכְתִיב 'וְרוֹעֶה וונות, יֶאֱבַד הון'** – שם טוב, שהוא יקר מכל הון. **מִיָּד, 'וַתִּשְׁבֹּק בְּאִיתָנָן קַשְׁתּוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שֶׁשָּׁבְרָה קַשְׁתּוֹ** – שכבת זרעו, שהיא יורה כחץ מקשת, **לְאִיתָנוֹ** – למקומו כבראשונה. ומבארת הגמרא את המשך הפסוק, **'וַיָּפוֹזּוּ** – ויפוצו, מלשון נפיצה ושפיכה, שהזיי"ן והצד"י מתחלפין, **זְרֹעֵי יָדָיו'**, מלמד **שֶׁנֶּעֱנַת יָדָיו כַּקַּרְקַע**, ונשען עליהם, בכדי שיתייסר, ויהא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף יצרו, **וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו**. בהמשך הפסוק כתוב, **'מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב'**, פירושו, **מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיְּהֵא קָשׁוּר עַל אֲבָנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב** – מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו, ומחמת זה נמנע מחטא. **'מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל'**, מפרשת הגמרא, 'משם רועה' **מִשָּׁם זָכָה, וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה** של ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר 'רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל'** – הקב"ה, שהוא רועה ישראל **הָאֲזִינָה, נוֹהֵג כַּצֹּאן** את **יוֹסֵף**' ויש לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'כצאן יוסף' מחוברים, כלומר, ישראל, הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות באבן מאבני ישראל.

תַּנְיָא, הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ י"ב שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן היה ראוי לצאת מיוסף, **אֶלָּא** מחמת **שֶׁיָּצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו**, לכן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד עשר אצבעותיו, **וְאַף עַל פִּי כֵן, יָצְאוּ** אותם עשרה שהפסיד **מִבְּנְיָמִין אֶחָיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ** של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין, בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל** גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים וארד **וגו'", 'בֶּלַע' שֶׁנִּבְלַע** יוסף **בֵּין הָאוּמּוֹת, 'וָבֶכֶר' בְּכוֹר לְאָמּוֹ הָיָה, 'וְאַשְׁבֵּל' שֶׁשָּׁבָאוּ אֵל, 'גֵּרָא' שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת** – בארץ נכריה, **'וְנַעֲמָן' שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, 'אֲחִי' 'רֹאשׁ' אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, 'מוּפִּים' 'וְחוּפִּים' הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, 'וְאֶרֶד' שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אִיכָּא דְּאָמְרִי, 'וְאֶרֶד' שֶׁפָּנְיוּ דּוֹמִין לְוָורֵד.**

אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף, 'וּבִלְעֲדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגוֹ', שהשליטו על ארץ

המשך בעמוד קמ

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רוֹדֵם, אַל תִּקְרֵי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'רַד יָם', וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם באבנים, מִפְּנֵי שֶׁרָצוּ הֵם לִירֹד תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם", לְפִיכָךְ שירד בנימין תחלה, זָכָה שבטו של בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק, וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָּן – בעל מלון לַגְּבוּרָה – לשכינה, שבית קודש הקדשים, שבו שורה השכינה, בנוי בחלקו, שֶׁנֶּאֱמַר על בנימין, 'וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן הקב"ה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כך היה, שבט זֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב נשיא שבט יהודה, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר "סְבָבוּנִי כְּבַהֲמַשׁ אֶפְרִים וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל – שיראו לסמוך על ה' יתברך, וכחשו באמונתם בו, וְיְהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" – אבל יהודה ירד לים, על ידי שבטח בו יתברך. וְעָלָיו – על נחשון, מְפֹרָשׁ בַּמִּקְרָא – בכתובים, בספר תהלים, "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִּיוֵן [– טיט] מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד באתי במעמקי מים ושבולת [– שטף חזק] שטפתני וְגוֹ', אַל תִּשְׁטְפֵנִי שְׁבוֹלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְגוֹ'", שבקש מהקב"ה שלא יטבע בים. וזהו קידוש השם שהיה אצל יהודה, שמשבטו ירדו תחלה לים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְדִידֵי בני ישראל טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי, ואין זו שעה ראויה לכך, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ על הים, ובקעהו וְגוֹ'". לְפִיכָךְ שירד שבט יהודה תחילה לים, זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מַמְלָכָה בְּיִשְׂרָאֵל – מלכות בית דוד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ – שקדשו הקב"ה לשבט יהודה, לִהְיוֹת יִשְׂרָאֵל תחת מַמְשְׁלוֹתָיו של יהודה', מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו, מִשּׁוּם דְּ'הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס' שהים ראה שקדשו שם שמים, לירד תחלה לים, מחמת כן נס ונבקע מפניהם, ולא הטביעם.

הגמרא חוזרת לענין הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שכל בני לֵוִי היו לְמַטָּה עם הארון, הָא כֵּיצַד – איך יתישבו שני המקראות זה עם זה, אלא צריך לפרש שזְּקֵנֵי כְּהוּנָּה וּלְוָיָה היו לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר שמבני לוי, היו לְמַעְלָה. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר לישב הפסוקים באופן אחר, שכָּל בן לוי הָרָאוּי לְשֶׁרֶת במשכן לשאת את הארון, דהיינו מבן שלשים שנה ועד בן חמשים, היה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – כל ישראל והלוים, לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים בין ההרים, חצים מול הר גריזים וחצים מול הר עיבל, והלוים ביניהם, ולא עלו כלל להרים, אלא שהָפְכוּ פָּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ולאחר מכן, הפכו פניהם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. שואלת הגמרא לרבי, אם כן מַאי 'עַל' – איך יתפרש לפי רבי מה שנאמר בתורה 'על הר גריזים ו'על הר עיבל, שמשמע שהיו צריכים לעמוד על ההרים ממש. מתרצת הגמרא, שלרבי המילה 'עַל' מתפרשת בְּמָמוּךְ – ליד. ומביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו שרבי מפרש כך את תיבת 'על', כְּדְרַבָּנִיָּא, "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת של לחם הפנים, לְבוֹנָה וְזָכָּה", רַבִּי אוֹמֵר, 'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ – שהלבונה לא היתה על מערכת הלחם ממש, אלא על השלחן בסמוך ללחם. ומפרש רבי את דבריו, אַתָּה אוֹמֵר ש'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא 'עַל' מַמָּשׁ, אי אפשר לומר כן, שהרי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְכִסִּיתָ עַל הָאָרוֹן את הפרוכת' הֲוֵי אוֹמֵר על כרחך ש'עַל' הכוונה בְּסָמוּךְ, שהרי הפרוכת לא היתה ממש סיכוך על הארון, אלא מחיצה המבדלת בנגדו.

שנינו במשנה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן כו'. תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרוּךְ בִּכְלָל, בָּרוּךְ בְּפָרָט – כל הברכות שנאמרו בהר גריזים, נאמרו גם באופן שכולל את כולם, וגם בפירוט כל אחת ואחת, כשאמרו 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת', נכללו בזה כל הברכות, שהרי כולם קיום דברי התורה הם, ואמרו גם כן בפרטות כל אחת ואחת, 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה', הרי פרט, וכן כולם. וכן כל הארורים אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בְּפָרָט – נכללו כולם באמרם 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה', ונאמרו גם כן בפרט, כל ארור וארור בפני עצמו. וכל המצוות שבתורה נאמר עליהם שטעונים ארבעה דברים, ואלו הן, לִלְמוֹד, וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר, וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ושלושים לעומר עמ' ב

מצרים, אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה – חכמים החוזים בכוכבים ויודעים חכמת המזלות, לפרעה, וכי עֶבֶד שֶׁלָּקְחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף – שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶן פרעה, גְּנוּבֵי כַּלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, בחכמה וגבורה ויופי. אָמְרוּ לוֹ, אִם בֵּן שראוי למלוכה, יֶהֱא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, בָּא גַּבְרִיאֵל, וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לְשׁוֹן, לֹא הָיָה קָנְמַר – לא עלה ביד יוסף ללמדם, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר, "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ – ששם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, (שִׂפָה לֹא יָדָעְתִּי אֶשְׁמָע)", שבתחילה לא ידע להבין שפות, וּלְמָחָר, כָּל לִישָׁנָא דְּאִישְׁתָּעִי – שסיפר פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אֲהַדַּר לֵיהּ – בכל לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. אִישְׁתָּעִי סיפר אֵיהוּ – יוסף בְּלִישׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אל פרעה, לֹא הֲוָה קָא יָדַע פרעה מַאי הֲוָה אָמַר, אָמַר לֵיהּ פרעה ליוסף אַגְמְרֵי – למדני שפה זו, אַגְמְרֵיהּ – למדו יוסף לשון הקדש, וְלֹא נָמַר – לא עלה ביד פרעה ללומדה, אָמַר לֵיהּ ליוסף, אִישְׁתַּבַּע לִי, דִּלְמָא מְנַלֵּית – הישבע לי שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, אִישְׁתַּבַּע לוֹ – נשבע לו יוסף.

לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, כִּי אָמַר לֵיהּ יוסף לפרעה, "אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר, בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני". אָמַר לֵיהּ פרעה ליוסף, זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְׁבּוּעֲתָךְ – לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. אָמַר לֵיהּ יוסף לפרעה, וְאֵיתְּשֵׁלֵי נַמֵּי אַדִּידָךְ – אם כן, אשאל גם על שלך, שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה. ולכך, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נֵיחָא לֵיהּ לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו אָמַר לֵיהּ פרעה ליוסף, 'עֲלֵה וּקְבוֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ'.

חוזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים בפרהסיא, מבארת הגמרא, יְהוּדָה מַאי הֲוָה – מהו קידוש השם שהיה בו, דְּתָנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים – מריבים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לז עמוד א

רש"י

אוֹשַׁפְּיזְכֶן לַגְּבוּרָה. שֶׁבִּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים בְּנוּי בְּחֶלְקוֹ: **בְּבַחַשׁ אֶפְרִים.** שֶׁיֵּרְאוּ לִסְמוֹךְ עָלָיו וְיִבְחֲשׁוּ בְּאֱמוּנָתָם: **רָד עִם אֵל.** יָרַד בָּיִם עַל שִׁבְטָהּ בְּהִקָּקֵ"ה: **יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו.** דִּיהוּדָה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לִמְשׁוֹל בָּהֶן: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לָיו לְמַעְלָה.** מֹשֶׁה כָּתַב בְּתוֹרָה אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרֵךְ וְגוֹ' שִׁמְעוֹן לָיו וִיהוּדָה: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר** לָיו לְמַטָּה. בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (ח) כְּדִכְתִיב וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, אֹלְמָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם לְמִטָּה הָיוּ: **חֲרָאוּי לְשָׁרֵת.** לְשׁוֹאֵת אֶת הָאָרוֹן, דִּדְיוּנוֹ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים: **לְמַטָּה.** אֵצֶל הָאָרוֹן: **אֵלּוּ וְאֵלּוּ.** יִשְׂרָאֵל וּלְוִיִּם לְמִטָּה הָיוּ כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ: **עַל הַר גְּרִזִים וְעַל הַר עֵיבָל.** שְׁכָתַב מֹשֶׁה בְּתוֹרָה עַל בְּסָמוּךְ כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזְיל: **עַל בְּסָמוּךְ.** שְׁהָיָה מוֹשִׁיב שְׁנֵי בְזִכֵּי לְבוֹנָה בֵּין שְׁנֵי הַסְּדָרִים: **וְסָמוֹךְ עַל הָאָרוֹן.** עַל כְּרֻחֲךָ לְאו עַל מִמָּשׁ, דְּהַאי מִחָצָה חֲוַאי פָּרְכַת וְלֹא הָיָה סָכָךְ: **בָּרוּךְ בְּכָלָל בָּרוּךְ בְּפָרָט.** כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּהַר גְּרִזִים וּבְהַר עֵיבָל בְּכָלָל וּפָרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יָקִים, אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, הֲרֵי בְּכָלָל, וְכָל אַחַת וְאַחַת בְּפָרָט בָּרוּךְ וְאָרוּר, בָּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה אָרוּר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן כֻּלָּן: **לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת.** כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן טְעוּנוֹת אֲרַבָּעָה אֵלֶּה, וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וְשָׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם, וּכְתִיב וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְגוֹ', הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע מִצְוֹת לְכָל מִצְוָה, וְעַל אַרְבַּעְתָּן נִמְסְרוּ אָרוּר וּבָרוּךְ בְּכָלָל וּפָרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יִלְמְדוּ אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ, וְכֵן לְלַמֵּד וְכֵן לִשְׁמוֹר וְכֵן לַעֲשׂוֹת, בְּכָל אֶחָד אַרְבַּע בְּרִיתוֹת, בְּרִית לְבָרוּךְ בְּכָלָל בְּרִית לְבָרוּךְ בְּפָרָט, בְּרִית לְאָרוּר בְּכָלָל בְּרִית לְאָרוּר בְּפָרָט: (זֶה הַפִּיּוּט עַיֵּן עֹ"ז) **אַרְבַּע וְאַרְבַּע.** אַרְבַּע בְּרִיתוֹת לְלַמֵּד וְאַרְבַּע לְלַמֵּד הֲרֵי שְׁמוֹנָה: **שְׁמוֹנָה.** הָא אֵיכָא עוֹד שְׁמוֹנָה לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת: **וְכֵן בְּסֵינַי.** בְּשֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת לְמֹשֶׁה נִתְּנוּ כֻּלָּן בְּאָרוּר וּבָרוּךְ בְּכָלָל וּפָרָט: וְכֵן **בְּעֵרְבוֹת מוֹאָב.** כְּשֶׁאָמְרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּדְכְתִיב (דְּבָרִים ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בָּאָרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה וְגוֹ': **שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית וְגוֹ'.** כְּתָב קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת כְּתִיב מִלִּבַד הַבְּרִית וְגוֹ', אֹלְמָא בִּבְרִית עֲרָבוֹת מוֹאָב בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת כָּךְ בְּרִית בְּחוֹרֵב, דְּהַר גְּרִזִים וּדְהַר עֵיבָל לֹא אִיצְטְרִיךְ לְאִתּוּיֵי קְרָא, דְּעֵלְה קָאֵי וּבָה אָיֵירִי. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת לֹא גָּרַס לֵיהּ הָכָא:

ארבעים

בְּכָלָל, "בָּרוּךְ" בְּפָרָט, "אָרוּר" בְּכָלָל, "אָרוּר" בְּפָרָט, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי ארבע

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם" אַל תִּקְרֵי "רֹדֵם" אֶלָּא "יָרַד יָם".

וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם", לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוֹשְׁפִּיזְכֵן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". אָמַר לוֹ ר' יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סָבְבֻנִי כַּכַּיִם אַפְרִים וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל". וְעָלָיו, מְפֹרָשׁ בְּקַבָּלָה "הוֹשִׁיעֻנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד" וְגוֹ' "אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה" וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידַי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי?! אָמַר לוֹ: "דַּבֵּר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ" וְגוֹ', לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו". מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו? מִשּׁוּם "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס". תַּנְיָא ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לָיו לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה. הָא כֵּיצַד? זְקֵנֵי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרָאוּי לְשָׁרֵת, לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וְאֵלּוּ לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּברָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. מַאי עַל עַל בְּסָמוּךְ: כִּדְתַנְיָא "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה" רַבִּי אוֹמֵר: "עַל" בְּסָמוּךְ. אַתָּה אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן" הֲוֵי אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ: הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּברָכָה כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "בָּרוּךְ" בְּכָלָל, "אָרוּר" בְּפָרָט, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי ארבע

וְהוֹי שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הגן החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו עם הגן החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הגן החמה מתוך שהיו עומדים צהובין נגער אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח את שכרכם מה שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר בלשצר והלבישו לדניאל ארגוונא (דניאל ה) :

אי אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני צדוק (יכמות פו:):

מאי על על בסמוך כדתניא רבי אומר וכו'. האי דלא מייתי מתניתין בפרק שתי הלחם (מנחות נ:) אבא שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים ואטפחיים ריוח באמצע קאי שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אאבא שאול ואמרי על ממש והכי משמע נמי בהקומץ רבה (סט כז.) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמר[על ממש] דבעי שם רבי יצחק איברים שסדרן בצידי מערכה מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל העצים כתיב [מ"מ] הכא בולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המברכין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל כדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל ועמו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן ורישׁ לקיש דפליגי בפרק התודה (סט קי פת.) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים קי סנ:) השוחט הפסח על החמץ לא שייבא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהתיא דפרק שתי הלחם (מנחות קי נ:) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [דבי יהיב] בסמוך [הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (סט סב.) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניף כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חביניאי אומר מניף הלחם בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ונמצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין [כן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניף זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לז עמוד ב

רש"י תוספות

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו ברייתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית בנגד כל שבט ושבט וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח ברייתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב ברייתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו ברייתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אנן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילו של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג):

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות קצ"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

34 יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל"! אֶלָּא לְהַקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת
35 קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרָכָה" וּ"קְלָלָה" בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל
36 הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת, וְלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ: מַה קְּלָלָה בְּלִוִּים, אַף בְּרָכָה
37 בְּלִוִּים. וּמַה קְּלָלָה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה
38 בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט, אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ
39 עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן", אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן": **מתני'** בְּרָכַת כֹּהֲנִים
40 בֵּיצַד, בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם

ככתבו

1 אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנֶה, שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה הֲרֵי
2 שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר:
3 "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'"
4 וּכְתִיב: "וַיִּשְׁמְרֵם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'", נִמְצָא
5 אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. ר'
6 שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל
7 מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא ר'
8 יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל
9 מוֹעֵד. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי,
10 וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאֵין
11 לְךָ כָּל דָּבָר מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ
12 אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן
13 יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מְשׁוּם ר' שִׁמְעוֹן: אֵין
14 לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ
15 אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת
16 אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי ר'
17 שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מְשׁוּם ר'
18 שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא
19 נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת
20 אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. נִמְצָא
21 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת
22 אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַייהוּ? אָמַר
23 רַב מְשַׁרְשְׁיָא: עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אִיכָּא בֵּינַייהוּ.
24 דָּרַשׁ ר' יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן
25 לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָהּ לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף
26 וְנוֹאֶפֶת, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְגוֹ',
27 בְּ"אָרוּר" סַגֵּי לֵיהּ? אֶלָּא: זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד
28 בֵּן וְהָלַךְ לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְעָבַר עֲבוֹדָה זָרָה,
29 אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּפַף גָּרְמוּ לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן:
30 "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה" וְגוֹ',
31 מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר
32 גְּרִזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֵלֶּה
33 יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים" וּכְתִיב "וְאֵלֶּה

1 אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת. לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה תִּלְתָּא זִימְנֵי מ"ח הֲוֵי:
2 גְּרִזִים. לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶן כָּל הַתּוֹרָה אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁבִּפְרָשָׁה: וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד.
3 שֶׁלְּאַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִדְבַּר הַקֶּבֶ"ה עִם מֹשֶׁה בְּיִשּׁוּב וְלִמְּדוֹ כָּל הַתּוֹרָה כְּדִכְתִיב וַיְדַבֵּר
4 ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א): כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי. בְּסֵתֶם נֶאֶמְרָה תּוֹרָה בְּסִינַי וְלֹא
5 נִתְפָּרְשָׁה לוֹ, בְּגִין בְּסִינַי נֶאֱמַר (שמות כ) וְזֹאת תָּשִׂים
6 עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ וְלֹא פֵּרֵשׁ מִתֵּן
7 דָּמִים כֵּיצַד הַקְטָרַת אֵימוּרִים וְהַפְשָׁטַת וְנִתּוּחַ
8 וְכִלּוּל שֶׁל עוֹלָה, וּבְסֵפֶר וַיִּקְרָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד
9 פֹּרְשָׁה: וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. מִפִּי מֹשֶׁה
10 לְיִשְׂרָאֵל. ת"ק סְבִירָא לֵיהּ כְּר' יִשְׁמָעֵאל, הִלְכָּךְ
11 הַר סִינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד חֲדָא הִיא, וְר' שִׁמְעוֹן ס"ל
12 כר"ע הִלְכָּךְ תְּרֵי נִינְהוּ: **ר"ש בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**
13 **אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת.** לְכָל אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ
14 מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
15 וַחֲמִשִּׁים כְּמִנְיַן שְׁהֵיוּ (כְּסִינַי) [בְּמִדְבָּר] שֶׁכָּל אֶחָד
16 נַעֲשָׂה עֶרֶב עַל כָּל אֶחָיו. ה"ג בְּתוֹסֵפְתָּא (פ"ח ס"ב)
17 א"ר לְדִבְרֵי ר"ש בֶּן יְהוּדָה אֵין לָנוּ כָּל מִצְוָה
18 וּמִצְוָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ
19 מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
20 וַחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ בְּכָל אַחַת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת
21 אֲלָפִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: **מַאי בֵּינַייהוּ.**
22 מוֹסִיף רַבִּי וּבְמַאי פְּלִיגִי: **אָמַר רַב מַתְּנָא שֶׁיֵּשׁ עֲרֵבָא**
23 **וְעֵרְבָא דְּעֵרְבָא.** אִם נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עֶרֶב עַל
24 עֲרֵבוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ לֹא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה
25 סָבַר לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עֶרֶב עַל חֲבֵרוֹ אֶלָּא
26 שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַמִּצְוֹת, נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֶרֶב
27 עַל מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲבָל לֹא
28 נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֶרֶב עַל עֲרֵבוּת שֶׁל חֲבֵרוֹ
29 אֶלָּא עַל חוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאִתָּא רַבִּי לְמֵימַר
30 לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן שֶׁבָּא לִמְנוֹת אֶת בְּרִיתוֹת
31 הָעֲרֵבוּת יֵשׁ לוֹ לִמְנוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת
32 שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְכָל אֶחָד, וּבְכָל אֶחָד הָאֵלֶּה יֵשׁ
33 שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁבְּלֵב נִתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה עַל חוֹבָם
34 וְעַל עֲרֵבוּתָם, נִמְצָא כָּל אֶחָד מִקַּבֵּל עָלָיו עֲרֵבוּת
35 שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּשִׁבְעִ֫ים חוֹבוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכָל
36 אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא הִלְלוּ קִבֵּל עָלָיו בְּרִיתוֹת
37 שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּשִׁבְעִ֫ים עֲרֵבוּת שֶׁנִּתְעָרְבוּ אָחִיו עַל
38 חֲבֵרֵיהֶם, וְזֶה קִבֵּל עָלָיו אַף עֲרֵבוּת שֶׁל עֲרֵבִים:
39 **כָּל הַפָּרָשָׁה.** שֶׁל הַר גְּרִזִים לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא
40 בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת: **בְּאָרוּר סַגֵּי לֵיהּ.** בְּתָמִיהָ, כּוֹפֵר
41 בְּעִקַּר הוּא וְסָגֵי לֵיהּ בְּאָרוּר: **אֶלָּא זֶה הַבָּא עַל**
42 **הָעֶרְוָה.** אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּהּ, וּמִתּוֹךְ בֻּשְׁתּוֹ
43 שֶׁאִסּוּר לָבֹא בָּעֲקֵבָהּ וְאֵינוֹ מוֹצֵא אִשָּׁה הוּא הוֹלֵךְ
44 לִבְנֵי הָעִבְרִי כּוֹבְשִׁים וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,
45 אֲרוּרִים אֵלֶּה שֶׁעָשׂוּ אוֹתוֹ לְעָבוֹד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן
46 דּוֹרֵשׁ אֶת כֻּלָּן כָּל אַחַת לְפִי פְּשָׁטָהּ, אוֹתוֹ שֶׁל
47 עֲרָיוֹת כְּגוֹן שׁוֹכֵב עִם חוֹתַנְתּוֹ וְאֵשֶׁת אָבִיו וְעִם
48 אֲחוֹתוֹ כֻּלָּם בְּאֵשֶׁת אִישׁ וּלְמִיקְם בְּתְרֵי אֲרוּרֵי,
49 שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעָשְׂתָה מַעֲשֶׂה
50 בְּהֵמָה שֶׁמְּנָאֲפָתּ, מְקֻלָּל אָבִיו וְאִמּוֹ הַבָּא עַל
51 אֵשֶׁת אִישׁ מְזֻלְזָל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוֹלִין
52 רָעִים בְּבִיתָם, מְשִׂיאָה עִוֵּר מְפַתֶּה אֵשֶׁת אִישׁ
53 שֶׁהִיא סוֹמָא בְּדָבָר וְאֵינָהּ יוֹדַעַת עָנְשׁוֹ כְּמוֹתוֹ,
54 מַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ בָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ הוּא הַשֵּׂג
55 גְּבוּל, מַכֶּה רֵעֵהוּ בַּסֵּתֶר גּוֹרֵם לוֹ בְּלִבְחֹשׁ סְתָרָיו
56 שְׁתֵּמוּת בְּבְדִיקַת מַיִם הַמָּרִים, לוֹקֵחַ שְׁחַד לְהַכּוֹת
57 נֶפֶשׁ לוֹקֵחַ שְׁחַד לְהְיוֹת עוֹקֵב אַחַר הַמְנָאֵף

58 וּלְפִתּוֹת לוֹ אֵשֶׁת אִישׁ וְגוֹרֵם לוֹ מִיתָה, מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם אֵינִי יוֹדֵעַ לְדָרְשׁוֹ: יָכוֹל כָּל הַבְּרָכוֹת בָּלָן קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת. שֶׁיִּגְמְרוּ כָּל הַבְּרָכוֹת תְּחִלָּה עַד בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים וְגוֹ' וְאח"כ יִפְתְּחוּ
59 בַּקְּלָלָה: בַּלָּשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. כְּדִיְלְפִינַן קוֹל קוֹל מִמִּשְׁנֵה: **מַתְנִי'.** הָכִי גָּרְסִינַן בְּמַתְנִי', בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בֵּיצַד כו' **בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת.**
60 אָמֵן: **בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת.** לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵין צָרִיךְ כָּאן שׁוּם הֶפְסֵק, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא:

ככתבו

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אַרְבַּע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכרתו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכרתו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, אַרְבַּע בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', וְאַרְבַּע, בחלק המצוה של 'ללמד', חֲרֵי שְׁמוֹנֶה בריתות. ומסכמת הגמרא, שְׁמוֹנֶה בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, וּשְׁמוֹנֶה בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', חֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. וְכֵן בְּסִינַי, כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, שֶׁנֶּאֱמַר בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ', מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (וּכְתִיב 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'), נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שבתורה. רַבִּי שִׁמְעוֹן היה מוֹצִיא ממנין הבריתות, את הברית שבְּהַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנזכר בפרשה, וּמַכְנִים במקומן את הברית שנכרתה בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכרתה באהל מועד, אומרת הגמרא, וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי – בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד – באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת שניהם נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו וְנִשְׁנוּ מפי הקב"ה למשה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, וְאֵין לְךָ כָּל דִּבָּר מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁבְּתוֹרָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ עם כל אחד מישראל, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה לקיום התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכרתו עם כל אחד ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכרתה עמו ברית על ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, נִמְצָא, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, [ויש בכל אחת] שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. ומבארת הגמרא מַאי בֵּינַיְיהוּ – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, עֲרָבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתורגמן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת – הבא על אשת איש. והוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ', ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ, והרי הוא כופר בעיקר. אֶלָּא, זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה – אשת איש, וְהוֹלִיד בֵּן ממזר, וְהָלַךְ אותו הבן לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לו, וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה בפרשת ראה, "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה על הר עיבל וְגוֹ'", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתִּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים', וּכְתִיב 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', אֶלָּא, לְהַקְדִּים בסדר האמירה בְּרָכָה לִקְלָלָה – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, תַּלְמוּד לוֹמַר 'רְאֵה אנכי נותן לפניכם היום בְּרָכָה וּקְלָלָה', בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לְקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת. ועוד למדנו מפסוק זה, וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לְקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם – נאמרה על ידי הלוים, אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה נאמרה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בְּכָלָל וּפְרָט – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, אַף בְּרָכָה בְּכָלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן על כל קללה וקללה, אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, בֵּיצַד נאמרת. בַּמְּדִינָה – מחוץ לבית המקדש, אוֹמֵר אוֹתָהּ הכהן שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', וּבַמִּקְדָּשׁ שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא כִּבְרָכָה אַחַת.

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, שבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר הכהן אֶת הַשֵּׁם שבברכת כהנים

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

בְּכָתְבוֹ – יו"ד ה"א וא"ו ה"א, **וּבְמַדְינָה** אומר את השם **בְּכִנּוּיוֹ** – אדנ"י. וחילוק נוסף, **שַׁבַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים** – מגבי'הים **אֶת יְדֵיהֶן** בשעת ברכת כהנים רק עד **כְּנֶגֶד כְּתֵפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ** שמזכירים את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את ידיהם **עַל גַּבֵּי רֹאשֵׁיהֶן**, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשכינה, **חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ** – משום כבוד השם שכתוב על הציץ. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, שַׁאַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ.** והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, **שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם, וַיְבָרְכֵם".**

גמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה הגמרא מקור לכך, **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר לענין ברכת כהנים **"כֹּה תְבָרְכוּ** את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.** מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ** – אולי אין זו כוונת הכתוב **אֶלָּא** שיברכו **בְּכָל לָשׁוֹן.** ומבארת הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים **'כֹּה תְבָרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** לגבי ברכות הר גריזים **'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם', מַה לְּהַלָּן בְּהַר** גריזים הברכה היא דווקא **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן** ברכת כהנים היא דווקא **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** דין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד בגזירה שוה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'כֹּה' תברכו,** ומשמעות תיבת 'כה' שאין יוצאים ידי חובה **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה.**

מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, **תַּנְיָא אִידָךְ,** שיש ללמוד מהפסוק **"כֹּה תְבָרְכוּ** את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא **בַּעֲמִידָה. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר** שיש לברך **בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה,** אלא לומדים זאת בגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים לשון ברכה **'כֹּה תְבָרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בברכות הר גריזים לשון ברכה **'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ', מַה לְּהַלָּן** בברכות הר גריזים יש לאומרם **בַּעֲמִידָה,** שהרי כתוב 'יעמדו', **אַף כָּאן** בברכת כהנים היא דווקא **בַּעֲמִידָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** ללמוד מגזירה שוה זו, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** "בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו' לעמוד לפני ה' **לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשְׁמוֹ",** ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, **מַה** כהן **מְשָׁרֵת** במקדש צריך לעשות זאת **בַּעֲמִידָה, אַף** כהן **מְבָרֵךְ** צריך להיות **בַּעֲמִידָה.** שואלת הגמרא, **וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ מְנָלַן** שצריך לעמוד, עונה הגמרא, **דִּכְתִיב 'לַעֲמֹד לְשָׁרֵת'.**

תַּנְיָא אִידָךְ, שיש ללמוד מהפסוק **'כֹּה תְבָרְכוּ'** שברכת כהנים נאמרת **בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם** – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ** שמא **אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם,** אלא לומדים זאת מגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים **'כֹּה תְבָרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם",** ויש ללמוד מכך, **מַה לְּהַלָּן** ברכתו של אהרן היתה **בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן** ברכת כהנים היא **בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם.**

מביאה הגמרא, **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן** התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו, **אִי מַה לְּהַלָּן** – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת **כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ** היה, **וַעֲבוֹדַת** קרבנות **צִבּוּר** עבד, **אַף כָּאן** אין לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, **כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר. ומחמת קושיה זו רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד מגזירה שוה אלא מהיקש, **שַׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת וגו' **הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים",** מַקִּישׁ **בָּנָיו** הכהנים ההדיוטים, **לוֹ** – לכהן גדול, **מָה הוּא** מברך את העם **בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם,** כמו שכתוב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", **אַף בָּנָיו** – כהנים הדיוטים, מברכים **בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב 'כָּל הַיָּמִים'** לרבות שאר ימים שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת כהנים בפסוק זה, הלא **וְאִיתְקַשׁ** לעיל **בִּרְכָה לְשִׁירוּת,** ונמצא שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.

וְתַנְיָא אִידָךְ, שכוונת הכתוב **"כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"** היא, שברכת כהנים נאמרת **בְּשֵׁם הַמְפֹרָשׁ** – יו"ד ה"א וא"ו ה"א. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בְּשֵׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי** – שם אדנות, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי',** ומשמע **'שְׁמִי' הַמְיוּחָד לִי** שהוא שם המפורש. **יָכוֹל** נאמר **שַׁאַף בְּגִבּוֹלִין כֵּן** יברכו בשם המפורש, יש לדחות, **שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים **'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בבית המקדש **'לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם',** ויש ללמוד בגזירה שוה 'שימה שימה', **מַה לְּהַלָּן** מדובר **בְּבֵית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן** – לענין ברכת כהנים, דווקא **בְּבֵית הַבְּחִירָה** יש לברך בשם המפורש. **רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר,** שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד מגזירה שוה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ",** ויש להקשות **'בְּכָל מָקוֹם' סָלְקָא דַּעְתָּךְ,** וכי בכל מקום מותר להזכיר שם המפורש. **אֶלָּא** בהכרח **שְׁמִקְרָא זֶה מְסוֹרָס** – מהופך **הוּא,** וכוונתו **'בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ** – שהשכינה שורה, **שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי** – שם תזכיר את שם המפורש, **וְהֵיכָן** מתקיים **'אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ'** – שהשכינה שורה, רק **בְּבֵית הַבְּחִירָה,** ולכן רק **שָׁם 'אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי'** המפורש **בְּבֵית הַבְּחִירָה.**

תַּנְיָא אִידָךְ, לדרוש מהפסוק **"כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא** שצריך לברך את **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** אך **גֵּרִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים** שאינם בכלל 'בני ישראל' **מְנַיִן** שגם אותם צריך לברך, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שמשמע **לְכוֹלְהוּ.**

תַּנְיָא אִידָךְ, שכוונת הכתוב **'כֹּה תְבָרְכוּ',** שבשעת ברכת כהנים יהיו **הַפָּנִים** של ישראל **כְּנֶגֶד הַפָּנִים** של הכהנים. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא** אפילו כשה**פָּנִים** של הכהנים **כְּנֶגֶד עוֹרֶף** ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד הכהנים. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם', כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** דבר, שפניהם זה מול זה.

תַּנְיָא אִידָךְ, שכוונת הכתוב **'כֹּה תְבָרְכוּ'** שיש לכהנים לברך **בְּקוֹל רָם.** מבררת הברייתא, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם',** שמשמע **כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** – שיהיה שומע.

אָמַר אַבָּיֵי, נָקְטִינַן – מסורת בידנו שלשנים – לשני כהנים או יותר, **קוֹרֵא** השליח ציבור לאחר ברכת הודאה **'כֹּהֲנִים',** כדי שיסובבו פניהם ויברכו את העם, **וְלֶאָחָד** – אך אם יש רק כהן אחד, השליח ציבור **אֵינוֹ קוֹרֵא** לו **'כֹּהֵן',** משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם הוא ממה **שֶּׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שיברכו, ומזה שכתוב לשון רבים משמע שדווקא **לִשְׁנַיִם** צריך לומר. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, נָקְטִינַן** שרק שליח ציבור **כֹּהֵן קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים', וְאֵין** שליח ציבור **יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים',** שֶׁנֶּאֱמַר **'אָמוֹר לָהֶם'** שיברכו, ומשמע שאֲמִירָה זו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לח עמוד א

רש"י

בכתבו. בְּיו"ד ה"י: **בְּבָנָיו**. בְּאָל"ף דָּל"ת: **בְּנֶגֶד כְּתֻפּוֹתֵיהֶם**. מִפְּנֵי שְׂצָרִיךְ נְשִׂיאוֹת כַּפַּיִם כְּדִכְתִיב בְּרֵרֵייתָא בִּגְמָרָא: **וּבְמִקְדָּשׁ**. לְמַעְלָה מֵרֹאשֵׁיהֶם. מִפְּנֵי שֶׁמְּבָרְכִין אֶת הָעָם בְּשֵׁם הַמְפוֹרָשׁ וּשְׁכִינָה לְמַעְלָה מִקְשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם: **שֶׁאֵין מְגַבִּיהַּ לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ אֶת יָדָיו**. מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם כְּתוּב עָלָיו: **גמ'. בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**. שִׁגְּבִּידוּ אֶת יְדֵיהֶם: קְשָׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן. אַהֵךְ גְּזֵרָה שָׁוָה, אִי בְּגִז"ש יִלְפִּינַן לַהּ אֵיפָא לְמִיפְרַךְ מָה לְמִלּוּאִים שֶׁכֵּן קָרְבַּן צִבּוּר כְּדִכְתִיב (ויקרא ט) וַיִּגַּשׁ מַעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, וְכָלַן שֶׁל צִבּוּר כְּדִכְתִיב קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים וגו', וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הָוֵה כְּדִכְתִיב בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וגו' (שמות מ), וְהוּא הָיָה יוֹם שְׁמִינִי לְמִלּוּאִים כְּדִתְנַיָּא בְּסֵדֶר עוֹלָם אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: **ר' נָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ**. מִשּׁוּם דִּפְרָכָא לֵיהּ גז"ש מֵיתֵי לֵיהּ בְּהֶקֵּשָׁא: **אַף בָּנָיו בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**. וְלֹא תִּיקְשֵׁי תּוֹ שֶׁכֵּן ב"ג, דְּאִין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ: **וּכְתִיב** כָּל הַיָּמִים. וְלֹא תִּיקְשֵׁי לָךְ תּוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר: וְאֵיתְקֵשׁ **בְּרָכָה** לְשֵׁרוּת. כְּלוֹמַר וְאע"ג דִּבְהַאי קְרָאֵי לָאו בְּרָכָה כְּתִיבָא אֶלָּא שֵׁרוּת, לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים, אִיתְקוּשׁ בְּרָכָה וְשֵׁרוּת בְּקֶרֶא אַחֲרִינָא דִּבְאָמֵרִי' לְעֵיל לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁמוֹ: **בְּשֵׁם הַמְיֻחָד**. כִּכְתָבוֹ: **בְּכָל הַמָּקוֹם ס"ד**. וְכִי בְּכָל מָקוֹם שֵׁם הַמְיֻחָד נִזְכָּר, הַכְתִיב (שמות ג) זֶה שְׁמִי וְזֶה זִכְרִי לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא (פסחים קז:), וְעוֹד וְכִי בְּכָל מָקוֹם שְׁכִינָה בָּאָה וְשׁוֹרָה דִּכְתִיב אֲבָא אֵלַיִךְ וְהוּא לֹא יַחַד מָקוֹם לְהַזְכָּרַת הַשֵּׁם: **מְסוֹרָם הוּא**. מֵהֶפֶךְ, בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָבֹא אֵלַיִךְ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר וּבְשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֵלּוּ פָּנִים בְּנֶגֶד עֹרֶף**. שֶׁאֵין הַצִּבּוּר צְרִיכִין לְהַסֵּב פְּנֵיהֶם לְצַד הַכֹּהֲנִים: לְשָׁנִים קוֹרֵא כֹּהֲנִים. כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁנֵי כֹּהֲנִים לְבָרֵךְ, שֶׁלֹּא יְהֵא צִבּוּר כְּשֶׁגְּמַר בִּרְכַּת הוֹדָאָה קוֹרֵא אוֹתָן כֹּהֲנִים וְהֵן הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן שֶׁהָיוּ הֲפוּכִין לְצַד הַתֵּבָה לְהִתְפַּלֵּל, דְּהָא אָמְרִינַן לְקַמָּן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ כו': **אָמוֹר לָהֶם**. מִקְרֶא דִּלְהֶם נִפְקָא לָן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר מְזַהֵיר אוֹתָן לְבָרֵךְ: כֹּהֵן קוֹרֵא כֹּהֲנִים. אִם שְׁלִיחַ צִבּוּר כֹּהֵן הוּא קוֹרֵא וּמַזְהִיר אֶת חֲבֵרָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם וּלְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם יִשְׂרָאֵל הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא כֹּהֲנִים: משלחם

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (דף לג.), וי"ל דמסתברא כיון טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה הפיך הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה:

ורבי יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא בכה:

קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון הברייתא אלא לשון פי' הגמרא וה"ג לה בסיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו':

וכתיב כל הימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות כפים והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפים ור' יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ"ד דסדר תמיד (דף לב:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים:

ואיתקש ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר מקיש בניו לו אימא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **או** אינו אלא בכינוי. רבינו הלל פי' בספרי בכינוי כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא בכינוי יש לומר בקריאתו באל"ף דל"ת: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקמתמה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוך להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי' בפרק טרף בקלפי (יומא דף לט:) לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דזבחים (דף לג:) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא בלחש. תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

כְּכָתְבוֹ, וּבַמְּדִינָה בִּכְינוּיוֹ, בַּמִּדִּינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶן בְּנֶגֶד כְּתֻפֵּיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם": **גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן: "כֹּה תְבָרְכוּ" בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל לָשׁוֹן? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כֹּה", עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. תַּנְיָא אִידָךְ, "כֹּה תְבָרְכוּ" בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ", מַה לְּהַלָּן בַּעֲמִידָה, אַף כָּאן בַּעֲמִידָה. ר' נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשְׁמוֹ", מַה מְּשֻׁרֶת בַּעֲמִידָה, אַף מְבָרֵךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשֻׁרֶת גּוּפֵיהּ, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "לְעָמְדוֹ לְשָׁרֵת. תַּנְיָא אִידָךְ, "כֹּה תְבָרְכוּ" בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. אַתָּה אוֹמֵר בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם", מַה לְּהַלָּן בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְר' יוֹנָתָן: אִי מַה לְּהַלָּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר, אַף כָּאן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר?! ר' נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ; מָה הוּא בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף בָּנָיו בְּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב "כָּל הַיָּמִים", וְאִיתְקַשׁ בְּרָכָה לְשֵׁרוּת. וְתַנְיָא אִידָךְ "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד לְמֹר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", שְׁמִי הַמְיוּחָד לִי. יָכוֹל אַף בַּגְּבוּלִין כֵּן? נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם", מַה לְּהַלָּן בֵּית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית הַבְּחִירָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ", בְּכָל מָקוֹם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ. אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסוֹרָס הוּא, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי בְּבֵית הַבְּחִירָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גֵּרִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם" לְכוּלָּהוּ. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים. אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" בְּקוֹל רָם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן, לִשְׁנַיִם קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וּלְאֶחָד אֵינוֹ קוֹרֵא "כֹּהֵן", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" לִשְׁנַיִם. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: נָקְטִינַן, כֹּהֵן קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וְאֵין יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" אֲמִירָה משלחם

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לח עמוד ב

רש"י

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחוי דר' אבא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא כיון דאמר ר' יהודה בר פזי בשם ר"א כל כהן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית ליה אייתוניה ואנא מלקי ליה (ר' אבוה הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה אתא עונתא דמיצליא ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים לא שאילתון לי ועל מיצלא אתון שאלון כד שמעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמט גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הזרוע (חולין קף קלג.) אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכהני ולפרוס ידיה אנסי ליה עידניה: **הא** דאניסי הא דלא אניסי. בסוף מסכת ר"ה (קף לב.) אמרי' דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי:

מחיצה מאי. י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיזם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים והן עומדים אחורי עורף אבל בהפסק מחיצה בין דלא קיימי אחורי עורף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד קרא בהכי. מההיא דסוף מס' ר"ה (קף לב.) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כיצד צולין (פסחים קף פב:) דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו' מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ש"מ

תוספות

משלהם תהא. אזהרה זו הכהנים יזהירו: **ושמו את שמי.** תלה הכתוב הדבר בהן להיות ברכה זו שימת שמו על עמו, ולא עשאה צרך ישראל אלא צרך מקום: **ואברכה מברכיך.** דאלו ואני אברכם אישראל קאי כר"ע דאמר באלו טרפות (חולין קף מט.) למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי הגבורה לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה מסכים על ידם: **לפרקים.** בחגים ובמועדים: **שאינו עולה בעבודה.** קדם שיסיים שליח צבור רצה צריך לעלות על הדוכן: **ויורד בעבודה.** אלמא בעוד עבודה בידו בדרך ואח"כ ויורד מעשות. אלמא השתא הוא דגמר: **מעקרא היו עקרי ברעייהו.** ממקומן בעבודה, אבל רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד דגמרה ברכת העבודה: **ותנן נמי.** בברכות, אם הבטחתו כו'. ריש"א הכי איתא, העובר לפני התבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני השרוף, ואם אין שם כהן אלא הוא לא יש"א את כפיו שלא תשרף דעתו בשובו לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום, ואם הבטחתו שהוא מלמד בדבר ולא תשרף דעתו נושא את כפיו וחוזר לתפלתו: **רשאי.** ש"א את כפיו: **והא לא עלה בעבודה.** אלא דעקר פורתא, וש"מ סגי בהכי שעוקר מעט רגליו לילך לצד הדוכן בעבודה: **לברך.** בהמ"ז: **לטוב עין.** שונאני בצע וגולמלי חסד בממונו: **מבירין בצרי עין.** ואין אוכלים משלהם: **כי חנם מוזר הרשת.** לעיל מניה משתעי בצרי עין, נאברכה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו' כי חנם מוזר הרשת, לשון יזרה על נודות גפרית, כך דרכם של ציידים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול, ואלו צרי העין חנם מאבדין מזונות שזורין ברשתם בעיני כל בעל בנף, שאף הן מבירין בהן ואין נהנין ממזונותיהן: **כי כמו שער בנפשו.** שער זה על ברכתנו לשון פעל הוא, ונקדתו מוכחת עליו, שחציו קמץ וחציו פתח וטעמו למשה, כאלו זה האוכל מרר והשעיר בנפשו של צר עין, וכך הוא לשון בתאנים השוערים (ירמיה כט). ומנחם בן סרוק פרשו לשון שעור, תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי: **ופטרנוהו בלא מזונות.** כלומר למזונות הצרך ולא היה לו, וראה אחד נושא מזונות ובא לחטפם ממנו לאנס רעבון, ועמד זה עליו והרגו: **בלא לויה.** חבורה שילך עמהם: **שבשדות.** דאניסי במלאכתן ואין יכולין לבא: **דלא אניסי.** העומדין בבהכ"נ אחורי הכהנים לא אניסי, אלא שאין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים כדת, הלכך אינם בכלל ברכה, דאמרי' כה תברכו פנים כנגד פנים: **מבירתא דשחורי.** לשון בירה, שחורי מקום: **אישתייר בי עשרה.** מקצתן עולין לדוכן והעשרה עונין אמן. לא אישתייר בי עשרה, לא חשיב לברכה לחודייהו, הלכך כלן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות: **אריבי באפי גוצי לא כפסקי.** בין כהנים מהיות בכלל ברכה, דאם בן אין לדבר סוף:

משֶׁלָּהֶם תִּהֵא. וְהֵילְכְתָא בְּווֹתֵיהּ דְּאַבַּיֵי וְלֵית הֵילְכְתָא בְּווֹתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: (סימן מתאו"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ם מכי"ר נהנ"ה בעגל"ה): אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְדוּכָן, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה: "כֹּה תְבָרֲכוּ" "אָמוֹר לָהֶם" "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". רַב אָמַר: חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גֵּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה הוּא. וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּסָלֵיק לְפָרָקִים, הָא דְּלָא סָלֵיק לְפָרָקִים. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בְּעַבוֹדָה, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים" מַה לְהַלָּן בַּעֲבוֹדָה, אַף כָּאן בַּעֲבוֹדָה. אִינִי? וְהָא ר' אַמִי וְר' אַסִי סָלְקִי? ר' אַמִי וְר' אַסִי מֵעֲקָרָא הָווּ עֲקָרֵי בְּרֵעֲיֵיהוּ, מֵמֵטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם, וְכִדְרַבִּי ר' אוֹשַׁעְיָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו, אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו עוֹלֶה. וְתַנְיָן נַמִי אִם הִבְטִיחָתוּ שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי. וְהֵיינוּ דְּהִ: הָא לֹא עָקַר? אֶלָּא דְּנָד פּוֹרְתָּא, הָכָא נַמִי דְּעָקַר פּוֹרְתָּא. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין פּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרוּךְ אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל" אַל תִּיקְרֵי "יְבֹרָךְ" אֶלָּא "יְבֹרַךְ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹפוֹת מְבָרְכִין בְּצָרֵי הָעַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצְּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תַּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן כִּי כְּמוֹ שָׂעָר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא אֲכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בְּשֶׁנֵּי לָאוִין, "אַל תַּלְחֶם", "וְאַל תִּתְאַו". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֲנָלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בְּשֶׁבִיל צָרֵי הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" וְכִי עַל לִבָּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ. לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. אָמַר אַדָּא אָמַר ר' שְׁמוּאֵל: בֵּית הַבַּגְשָׁה שֶׁפּוֹלְטָה כֹּהֲנִים, פּוֹלֶטֶת עוֹלִין לַדּוּכָן. לְמִי מְבָרְכִין? אָמַר ר' זֵירָא: לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת. אִינִי? וְהָתָנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא: עִם שְׁאָחוֹרֵי כֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה! לָא קַשְׁיָא, הָא דַּאֲנִיסִי, הָא דְּלָא אֲנִיסִי. וְהָתָנֵי רַב שִׁמִּי מִבִּירְתָּא דְּשִׁיחוֹרֵי, בֵּית הַבַּגְשָׁה שֶׁפּוֹלֶטֶת כֹּהֲנִים, מִקְצָתָן עוֹלִין, וּמִקְצָתָן עוֹנִין "אָמֵן"! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה, הָא לֹא אִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה. גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא: עִם שְׁאָחוֹרֵי כֹּהֲנִים, אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה. פְּשִׁיטָא: אֲרִיבִי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לָא מַפְסְקִי, תֵּיבָה לֹא מַפְסְקָא, מְחִיצָה מַאי? תָּא שְׁמַע אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אִיבַּעְיָא לְהוּ, צְדָדִין מַהוּ? אָמַר אַבָּא מָר בַּר רַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן: נִתְכַּוְּונוּ לְהַזּוֹת לְפָנָיו

והוה

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מְשֻׁלָּחֶם – משל הכהנים תְּהֵא. פוסקת הגמרא, וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵי, שלשני כהנים קוראים ׳כהנים׳, ולכהן יחיד אין קוראים ׳כהן׳, וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אלא גם שליח ציבור ישראל קורא ׳כהנים׳.

(סִימָן למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, מַתְאוֵ"ה לְבָרְכָ"ה, הוֹדְ"ן בַּעֲבוֹדָ"ה, כּוֹ"ם מַכִּי"ר, נֶהֱנֶ"ה בְּעֶגְלָ"ה).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכִיבּוּל מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" – ונמצא שתלה ה׳ שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ בִּרְכַת כֹּהֲנִים מִתְבָּרֵךְ, וְשָׁאנוּ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ׳ – שהמברך את ישראל מתברך.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְדוּכָּן כשקוראים לו לעלות, עוֹבֵר בְּשִׁבְעָה מצוות עֲשֵׂה, ששלשה פעמים הוזהירה התורה לברך את ישראל, ׳כֹּה תְבָרְכוּ׳ ׳אָמוֹר לָהֶם׳ ׳וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי׳. רַב אָמַר, שחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גֵּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא – וכהן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבארת הגמרא וְלֹא פְּלִינֵי רב ורבי יהושע בן לוי, הָא שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדוכן, מדובר דְּפָלִיךְ לְפָרָקִים – שעולה לדוכן בחגים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, הָא שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן דְּלֹא פָּלִיךְ לדוכן אפילו לְפָרָקִים.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לדוכן בַּעֲבוֹדָה – קודם שיסיים שליח ציבור ברכת ׳רצה׳, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה לדוכן, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם, ורק אחר כך וַיֵּרֶד מֲעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים", ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מַה לְהַלָּן – ברכתו של אהרן היתה בַּעֲבוֹדָה שבמשכן, אַף כָּאן – ברכת כהנים צריכה להיות בַּעֲבוֹדָה שבתפילה. מקשה הגמרא, אֵינִי – וכי כך הדין, וְהָא רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקֵי – עלו לדוכן לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, שׁרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי מְעִיקָּרָא – בזמן ברכת עבודה, הָווּ עָקְרֵי כַּרְעֵיהוּ – עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך מקומם היה רחוק מהדוכן ולכן מִמְּטָא לֹא הָווּ מָטוּ הָתָם – לדוכן, עד לאחר ברכת עבודה. וְכִדְתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בברייתא, לֹא שָׁנוּ שאינו עולה לדוכן אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו בעבודה, אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו בעבודה לעלות לדוכן, עוֹלֶה גם לאחר ברכת עבודה. מביאה הגמרא ראיה נוספת לחילוק זה, וּתְנַן נָמֵי, ששליח ציבור כהן אינו עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחידי, מפני שחוששים שיתבלבל בתפילתו, אך אִם הֻבְטְחָה – בטוח הוא בעצמו שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לְתִפְלָתוֹ ללא בלבול, רַשַּׁאי לעלות לדוכן. וַהֲוֵינַן בָּהּ – הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, הָא לֹא עָקַר – הרי לא עלה לדוכן בעבודה, אֶלָּא שתירצנו שמדובר באופן דְּנָד ממקומו בעבודה פּוּרְתָּא – לכיוון הדוכן, ומשום כך יכול לעלות לדוכן, ואם כן הָכָא נָמֵי יש ליישב, שכיון דְּעָקַר רגליו פּוּרְתָּא בעבודה, יכול לעלות.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ ברכת המזון, אֶלָּא לְטוֹב עַיִן – שונא בצע וגומל חסד בממונו, שֶׁנֶּאֱמַר, "טוֹב עַיִן הוּא יְבוֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל", אַל תִּיקְרֵי ׳יְבוֹרָךְ׳, אֶלָּא ׳יְבֹרַךְ׳ אחרים.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ הָעוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצַדֵּי הָעַיִן, ואינם אוכלים משלהם, שֶׁנֶּאֱמַר על צרי העין, "כִּי חֹנֶם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת – שמפזרים בחינם חיטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות וללכדם, בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף" – שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצְּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּלְחַם – אל תאכל אֶת לֶחֶם רַע עַיִן וְגוֹ', כִּי האוכל ממנו כְּמוֹ שָׂעָר – כאילו שפך מרירות בְּנַפְשׁוֹ של צר העין, כֵּן הוּא באכילתו, אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר צר העין לְךָ ולבו בל עמך" וְגוֹ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, שהנהנה מצרי עין עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, א. אַל תִּלְחַם את לחם רע עין׳. ב. המשך הפסוק, ׳וְאַל תַּתְאָו למטעמותיו׳.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָּה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל לכפר על צְרֵי הָעַיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ – זקני העיר הקרובה אל החלל, יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה", ומבארת המשנה לקמן, וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזְּקֵנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם, ומדוע הוצרכו לומר כן. אֶלָּא כוונת דברי הים היא, שלֹּא בָּא הרוג זה לְיָדֵינוּ וּפְטָרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ, ומבארת הגמרא את דברי המשנה, שלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטָרְנוּהוּ, היינו בְּלֹא מְזוֹנוֹת – שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממישהו מזון, והלה הרגו, ולֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ, היינו בְּלֹא לְוָיָה – מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.

הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אָמַר אַדָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוֹלָהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן. מבארת הגמרא, לְמִי מְבָרְכִין כהנים אלו, אָמַר רַבִּי יַרְא, שמברכים הם לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשְּׂדוֹת. מקשה הגמרא, אֵינִי – וכי אלו שבשדות מתברכים, וְהָתְנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא, הָעָם שֶׁאֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה – משום שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא לֹא קַשְׁיָא, הָא – העם שבשדות הם בכלל ברכה משום דַּאֲנַסֵי – שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, וְהָא – העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה משום דְּלֹא אֲנַסֵי בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך כדין, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה בעיניהם, ולכך אינם מתברכים.

מקשה הגמרא על דברי רב אדא, וְהָתְנֵי רַב שִׁימִי מִבֵּירָתָא דִּשְׁיחוֹרִי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים מְקֻצָּתָן עוֹלִין לדוכן, וּמְקֻצָּתָן אינם עולים אלא עוֹנִין אָמֵן אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא לֹא קַשְׁיָא, הָא – בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, דְּאִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, הָא – רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדוכן נמצא דְּלֹא אִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו לדוכן ויברכו את העם שבשדות.

נוּפְא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא, הָעָם שֶׁאֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, פְּשִׁיטָא שֶׁאֲרֵיכֵי בְּאַפֵּי נוּצֵי – בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים לֹא מַפְסְקֵי בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט שהתֵּיבָה שלפני השליח ציבור לֹא מַפְסְקָא בין הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש מְחִיצָה בין הכהנים לעם, מַאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אַפִּילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת הכהנים.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, העומדים בִּצְדָדִין של הכהנים מַהוּ, האם הם נכללים בברכתם. אָמַר אַבָּא מַר בַּר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן לענין הזאה מאפר פרה אדומה, שאם נִתְּנוּ המזה לְהַזּוֹת על כלים טמאים שלְפָנָיו,

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְהָוֶה בטעות על כלים טמאים שעמדו לְאַחֲרָיו, או שהתכוין להזות על כלים שלְאַחֲרָיו, וְהָוֶה בטעות על כלים שלְפָנָיו, הדין הוא שהַזָּאתוֹ פְּסוּלָה, משום שההזאה צריכה להיות בכוונה לטהר. אך אם התכוין להזות על כלים שלְפָנָיו, וְהָוֶה בטעות עַל כלים שבצְדָדִין שֶׁבְּפָנָיו – לפניו באלכסון, הַזָּאתוֹ כְּשֵׁרָה, משום שהצדדים שלפניו הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים, שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים, למרות שאינם אחוריהם ממש.

אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא, בֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה והתחילו לקרוא בו קריאת התורה, אָסוּר לְסַפֵּר ולדבר אֲפִילּוּ בְּדָבָר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְפָתְחוֹ – וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, עָמְדוּ כָּל הָעָם". וְאֵין לפרש לשון 'עֲמִידָה' אֶלָּא מלשון שְׁתִיקָה – שהעם שתקו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹחֲלְתִּי – המתנתי לשמוע דבריהם, עד שראיתי כִּי לֹא יַדְּרוּ כִּי עָמְדוּ מלדבר לֹא עָנוּ עוֹד" – הרי ש'עמידה' היא מלשון שתיקה. רַבִּי זֵירָא אָמַר בשם רַב חִסְדָּא, שיש ללמוד שאסור לדבר בשעת קריאת התורה מֵהָכָא – מפסוק זה, "וְאָזְנִי כָּל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה".

הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו לפני עלייתו לדוכן, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר, "שְׂאוּ יֶדֵיכֶם לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם יהיו קְדֹשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה'" – את הברכה שלפני ברכת כהנים. שֶׁאֵלּוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, בַּמֶּה – באיזו זכות הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶן, מִימַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפַּנְדְּרְיָא – לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. וְלֹא פָסַעְתִּי בבית המדרש לאחר שישבו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב פסיעותיו, ונראה כפוסע עַל רָאשֵׁי עַם קוֹדֶשׁ, אלא תמיד הגעתי מוקדם או שישבתי מבחוץ. וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי לברכת כהנים, בְּלֹא לברך הִבָּרְכָה שלפניה.

מבררת הגמרא, מַאי מְבָרֵךְ הכהן לפני הברכת כהנים, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, שמברך 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'. עוד מבררת הגמרא, כִּי עָבֵיד כַּרְעֵיהּ – כשהכהן עוקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן, ופניו מופנות לתיבה, מַאי אָמַר. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן'. עוד מבררת הגמרא, וְכִי מַהְדַּר אַפֵּיהּ מִצִּיבּוּרָא – כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך את העם, מַאי אָמַר. אַדְּבֵרִיהּ – הוליכו רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא במבואות העיר, וְדָרַשׁ רב עוקבא, שהכהן אומר אז, 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לברך את ישראל, אף אתה עֲשֵׂה עִמָּנוּ

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - (וגם מבלי ההמחאה שכותב אודותה).

ובעת רצון אזכיר אותו וזוגתו ובנם שי', על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאו"א להמצטרך לו.

ובמ"ש אודות האפענדיק, אינו מובן מהו המהירות (איילעניש) לנתחו עכשיו, האם זהו דרישת הרופא או סתם כך הצעה בעלמא.

במ"ש אודות המצב בגשמיות - יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המעיקים ומצירים. ויהי רצון שימים אלו שבין פסח זמן חירותנו ושמתקרבים לקבלת התורה, חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות, יוסיפו בהצלחת ההשתדלות.

ומובן וגם פשוט, שעליו סו"ס להתחיל להתעסק בתפקידו האמיתי של כל אחד מישראל, מתאים לדבר המשנה, אני נבראתי לשמש את קוני, והוא ע"י הפצת נר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות ועניני' - בכל מקום שידו מגעת, ובפרט שנמצא במקום שבהנוגע לתורת חב"ד הנה עד עתה נעשה שם דבר מועט ביותר בערך האפשרית שישנה, ולמרות שדוקא אנשים העומדים מבחוץ, מכריזים בכל עת מצוא שנמצאים שם פלוני ופלוני שהם "עמודי ברזל של כל עניני חב"ד", ופשיטא בענין עיקרי כהפצת המעינות, שאותה דורשים רבותינו נשיאינו בכל דור ודור, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר בדורנו זה, וק"ל. ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, הן בענינים הפרטים והן בענינים הכללים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט,

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לט עמוד א

רש"י

וְהִוָּה לְאַחֲרָיו. וְאַף שָׁם הָיוּ כֵּלִים הַצְּרִיכִין הַזָּאָה: הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. דִּבְעִינַן כִּוָּנָה לְטָהֳרָה, כְּדִכְתִיב (במדבר יט) וְהִקְהִי הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לוֹ: עַל הַצְּדָדִין שֶׁבְּפָנָיו. צְדָדִין שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וּלְהַלָּן וְלֹא צְדָדִין שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וּלְאָחוֹר, וְהָכִי נָמֵי הָעוֹמְדִין בְּצְדָדִין שֶׁל כֹּהֵן הַיְמָנוּ וּלְהַלָּן בִּכְלָל בְּרֵכָה הֵן דִּכְלַפָּנָיו דָּמֵי, אֲבָל שֶׁל אַחַר הַיְמָנוּ אע"פ שֶׁאֵינָן אֲחֹרֵיהֶן מִמָּשׁ כִּלְאֲחֹרָיו דָּמֵי: וּבְשֶׁהִתְחִיל.

וּבְעֻזְּרָא כְּתִיב: עָמַדְנוּ. שְׁתָקוּ: שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. לִפְנֵי עֲלוֹתוֹ לְדוּכָן: בַּמֶּה הָאֲרַכְתָּ יָמִים. אֵיזֶה זְכוּת בְּיָדְךָ שֶׁהַאֲרַכְתָּ יָמִים: קַפְּנְדַּרְיָא. לְקַצֵּר דַּרְכּוֹ דֶּרֶךְ בהכ"נ לְבָנֶס בְּפָתַח זֶה וְלָצֵאת בְּנֶגְדּוֹ. וּלְשׁוֹן קַפְּנְדַּרְיָא מְפֹרָשׁ בִּבְרָכוֹת (דף סב:) אַדַּמְקִיפְנָא אַדְּרֵי אֵיעוֹל בָּהָא, עַד שֶׁאֲנִי מַקִּיף סָבִיב הַשּׁוּרוֹת הֲלוֹלוּ אֶכְנֵס בָּזוּ וְאֶקְצַר דַּרְכִּי. וְדֶרֶי שׁוּרוֹת בְּתִים: וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רֹאשֵׁי עַם קָדֵשׁ. שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים הַתַּלְמִידִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְהַמְהַלֵּךְ בֵּינֵיהֶם כְּשֶׁהוּ יוֹשְׁבִין וְנִבְנָס לַיָּשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ מֵרָחִיב פְּסִיעוֹתָיו בְּעֵל כָּרְחוֹ, וְהוּא לָשׁוֹן מְפַסֵּעַ וְאָזִיל, וְנִרְאֶה כְּמְפַסֵּעַ עַל רָאשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְחַקְּדִים אוֹ יֵשֵׁב לוֹ מִבַּחוּץ: וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי לְבָרֵךְ. שְׁכֹהֵן הָיִיתָ: בְּלֹא בְרָכָה. בְּרָכָה דִּמְפָרֶשׁ וְאָזִיל מֵאי מְבָרֵךְ: וְכִי עֶקֶר כַּרְעֵיָה. בְּעִבּוּדָה לְמֵיסַק וְהוּא מְחַזֵּיר פָּנָיו כְּלַפֵּי תֵּבָה מֵאי אָמַר: וְכִי מֻחְזָר אֲפִיהּ מִצַּבּוּרָא. כְּשֶׁגּוֹמֵר בִּרְכוֹתָיו מַחֲזִיר פָּנָיו לְצַד הַתֵּבָה עַד שֶׁיִּגְמוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם:

מה

וְהִוָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהִוָּה לְפָנָיו, הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. לְפָנָיו וְהִוָּה עַל צְדָדִין שֶׁבְּפָנָיו, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: בֵּיוָן שֶׁנִּפְתָּח סֵפֶר תּוֹרָה אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִילּוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְפָתְחוֹ עָמְדוּ כָל הָעָם" וְאֵין עֲמִידָה אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יַדַּבְּרוּ כִי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד". ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, מֵהָכָא "וְאָזְנִי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ יֶדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'". שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת ר' אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶן: מֵימַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפְּנְדַּרְיָא וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קָדֵשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַפַּי בְּלֹא בְרָכָה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". כִּי עֶקֶר כַּרְעַיָּה, מַאי אָמַר? "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא בְרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָהּ מִכְשׁוֹל וָעָוֹן". וְכִי מֻחְזָר אֲפִיהּ מִצִּיבּוּרָא, מַאי אָמַר? אַדְּבָרְיָה רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא, וְדָרַשׁ "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ

מה

תוספות

ש"מ דקיימא לן כוותיה וכמדומה דהכי פסק רבינו חננאל דבכל דוכתא קי"ל כר' יהושע בן לוי ומקשה מפ' כל גגות (סיכות קף נכ:) דיתיב ר' זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתיב וקאמרי שמע מינה ממתני' דיורי קטנה ואין דיורי קטנה בגדולה וכו' עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה ש"צ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין וה"ה גדולה בגדולה דליכא למימר דיורי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיכא דאיכא עשרה בגדולה ושליח צבור עמהן ואחד בגדולה ביוצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כה"ג אמרינן דוקא אפילו מחיצה וכו' שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות כדאיתא במסכת ראש השנה (דף לב.) אבל היכא דצריך לצרופינהו ודאי לא מצטרפי וההיא דפ' אין עומדין (כלכות דף לב:) דא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים לא שייבא להכא דההיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מיהו לענין זה אין מפסקת אם יתברכו הצבור ע"י ברכת כהנים שעמהן בבית הכנסת או יוציא ש"צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתו עמהן דלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

והוה על הצדדין שבפניו הזאתו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי' הדא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה:

כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. מקשינן מפרק קמא דברכות (דף ח.) דאמר רב ששת הוה מהדר אפיה וגריס אמר אינהו בדידהו ואנן בדידן ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אי נמי רב ששת שאני משום דהוה מאור עינים והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדידן בגון דברי הלכה (בגון) דברים דעל פה ואינהו בדידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפירוש ר"ח דפי' התם דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידנא ברבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מהדר אפי' י"ל דלא הויא אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה:

כל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן וכמדומה שהועתק מהגהת תלמיד שהרי אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תביפות הן תיכף לסמיכה שחיטה שנאמר וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא' והיו לרצון אמרי פי וגו' וכתיב בתריה יענך ה' ביום צרה וגבי' כיצד מברכין (כלכות מב.) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מינה בדעינן תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליטול ידיו כדאמרי' בפ"ק דברכות (דף יא:) ובפ"ב (סט יא:) אמר רבי חייא בר רב אשי זימנין סגיאין הוה קאימנן קמיה דרב לתנויי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי לאהדורי בתר מיא לנט"י לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניה כדאמר לקמן דלהכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תביפה איכא למישמע מתביפת סמיכה לשחיטה דאמרי' בפ' כל הפסולין (זבחים נ.) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו שהיתה בשער נקנור שאין מצורע יכול לסמוך שם אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים לא חשיבה תביפה ובמסכת מדות (פ"ב מ"ו) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפ' רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הודאה מפי הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואחר כך מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבונו של עולם עשינו מה שגזרת וכו' ומאריכין בה עד שתבלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין להן, בשאלתות פרשת ויקח קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מהורג את הנפש דאמרינן בפ' אין עומדין (כלכות נכ:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנשא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קט.) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואובלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כהן לאלילים אדהה אבן אחר הנופל וכו' (וע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו ותוס' תענית כו. ד"ה אי מהו):

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לט עמוד ב

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין הברוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוו להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף כא.) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נבנסין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי איתי לך למימר ברכות אידי דחביבי להו יהבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראוה שנים יצא גבי אמן נמי יהבי דעתייהו ולישתמע תרי קלי תריע דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראוהו ב"ד (י"ט ט:) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב וב' חצוצרות משתי צדדיו שמצות היום בשופר ופריך בגמ' (שם כו.) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונין להכי מסיק התם דמשתמעי איידי דחביבי אי נמי בעי דלישמעי נמי הברכה הני דמאריכין באמן אע"פ שטועין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חבריהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק התם תרי קלי מחד גברא לא משתמעי כגון זכור ושמור מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושמור איידי דחביבי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלין משונין זה מזה דומיא דזכור ושמור ומשתמעי איידי דחביבי:

במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אע"ג (תענית ד' טז:) כר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים דפסקינן בפ' בשלשה פרקים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא דסתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי דאמר התם מאחר דקי"ל כר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא ביון דסמוך לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלת נעילה דמי.

אם עוניגו עגו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פנים איכא בהו י"ל משום דהיו מתענין על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף יב:) ובפ' בתרא דמגילה (דף ל:) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דהיינו ממנחה ואילך כדכתיב (מלכים ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכך התירו למבעי רחמי בעידנא דפרסי ידייהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן דכדשמעא בפ' הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו':

בנעילה

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ. שֶׁתִּסְכִּים עַל יָדֵינוּ, כִּדְכְתִיב וַאֲנִי אֲבָרְכֵם (במדבר ו): לְכוֹף קִשְׁרֵי אֲצִבְעוֹתֵיהֶם. שֶׁפּוֹשְׁטִין אֲצִבְעוֹתֵיהֶם כְּשֶׁמְּבָרְכִין, וּלְאַחַר שֶׁגָּמְרוּ סוֹגְרִין אֶגְרוֹף שֶׁלָּהֶם כְּשֶׁאָר בְּנֵי אָדָם. קִשְׁרֵי אֲצִבַּע הֵם הַחֲלִיּוֹת שֶׁפּוֹפְּשִׁים וּפוֹשְׁטִין בָּהֶם: אֵין הַקּוֹרֵא. שֶׁלִּיחַ צִבּוּר כֹּהֲנִים שֶׁיְּחַזְּירוּ פְּנֵיהֶם לְבָרְךְ: אָמֵן. שֶׁל בִּרְכַּת הוֹדָאָה: דִּבּוּר. כֹּהֲנִים: לָעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם. מִן הַדּוּכָן, אֶלָּא עוֹמְדִין בְּפוּפִין לִפְנֵי הַתֵּבָה. יֵשׁ לִלְמוֹת מִכָּאן סֵדֶר נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם כָּךְ הוּא, עוֹקֵר רַגְלָיו בַּעֲבוֹדָה מִמְּקוֹמוֹ וּבָא לִפְנֵי הַתֵּבָה וּמִתְפַּלֵּל יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה בוֹ' כְּדַלְעֵיל, וּמַאֲרִיךְ בָּהּ עַד שֶׁתִּכְלֶה אָמֵן שֶׁל הוֹדָאָה מִפִּי צִבּוּר, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר קוֹרֵא כֹּהֲנִים אִם שָׁנִים הֵם, וְאִם יְחִידִי הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא וְהוּא מֵחֲזִיר פָּנָיו מֵאֲלָיו כְּדַאֲמַר לְעֵיל (דף לח.) לֹא' אֵין קוֹרֵא כֹּהֲנִים, וּכְשֶׁיַּוְכִּיחַ וְהַדִּבּוּר מִפִּי [וְהַקּוֹרֵא] מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בוֹ' וְאח"כ מַתְחִילִין בִּבְרָכָה, וּכְשֶׁכָּלָה אָמֵן אַחֲרוֹן מִפִּי צִבּוּר הֵן מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶם וְכוֹפְפִין קִשְׁרֵיהֶם אִם רוֹצִים, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַתְחִיל שִׂים שָׁלוֹם וְהַכֹּהֲנִים מַתְפִּלְלִין רבש"ע עֲשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ כו', וּמַאֲרִיכִין בָּהּ עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי שְׁלִיחַ צִבּוּר וְעוֹקְרִין רַגְלֵיהֶם וְהוֹלְכִין לָהֶם: עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן. שֶׁל בִּרְכַּת הַתּוֹרָה. וְכָל דָּנֵי מִשּׁוּם דְּתֵרֵי קָלֵי לָא מִשְׁתַּמְעִי: עַד שֶׁתְּגַלֶּל ם"ת. בְּמִטְפַּחְתּוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ הַגּוֹלְלִים טְרוּדִים מִלִּשְׁמוֹעַ הַפְּטָרָה מִפִּי הַמְפַטִּיר: לְהַפְּשִׁיט אֶת הַתֵּבָה בְּצִבּוּר. כָּל זְמַן שֶׁהַצִּבּוּר בִּבהכ"נ, שֶׁהָיָה דַּרְכָּם לְהָבִיא ס"ת מִבֵּית אַחַר שֶׁמִּשְׁתַּמֵּר בּוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּפוֹרְסִין בְּגָדִים נָאִים סְבִיב הַתֵּבָה וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּתוֹכָהּ, וּכְשֶׁיּוֹצְאִין מִשָּׁם וְנוֹטְלִין ס"ת לְהוֹלִיכוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתַּמֵּר בּוֹ לֹא יִפְשִׁיטוּ הַבְּגָדִים מִן הַתֵּבָה בִּפְנֵי הַצִּבּוּר, שֶׁטֹּרַח צִבּוּר לְעַכֵּב שָׁם עִם ס"ת, אֶלָּא מוֹלִיךְ ס"ת לְבֵיתוֹ וּמַנִּיחוֹ וְהֶעֱם יוֹצְאִים אַחֲרָיו וְאח"כ הוּא בָּא וּמַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה: אִיבָּא פִּתְחָא אַחֲרִינָא. מִשְׁנָטַל ס"ת לְצֵאת דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ, הָרוֹצֶה לָצֵאת בְּפֶתַח אַחֵר יוֹצֵא, וְאַפִּי' לֹא יָצָא ס"ת. לֵיכָּא פִּתְחָא אַחֲרִינָא, נִכּוֹן שֶׁיֵּצֵא ס"ת תְּחִלָּה וְלֹא יֵצֵא הָאָדָם בְּפֶתַח לִפְנֵי ס"ת: בַּר אִיהִינָא אַסְבְּרָה לִי. הַבִּינֵנִי טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר: הָעֶם מַה הֵם אוֹמְרִים. שֶׁיִּקְרְאוּ מִסְבִּירֵי פָּנִים וּמוֹדִים לְפָנָיו עַל בְּרָכוֹתָיו לְהַרְאוֹת שֶׁהֵן נוֹחוֹת לְהֶן: בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו, בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו, בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו. שֹׁלֹשׁ מִקְרָאוֹת הֵן בְּנֶגֶד ג' בְּרָכוֹת: בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבָּתָא. שֶׁהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ בְּחֹל צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ אֶת דִּבְרֵי הָעֵם: בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן. אֵינוֹ בְּאוֹתוֹ מִזְמוֹר, וְהֵיכִי דָּקָא פָּרִיךְ וְנֵימָא יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן דִּכְתִיב בְּהוּא עִנְיָנָא: בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא. שְׁנוּשְׁאִין בּוֹ כַּפַּיִם, מַה שְׁאֵין כֵּן בְּשַׁאָר מִנְחוֹת מִשּׁוּם שִׁבְרוּת כִּדְאַמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית בְּפ' בָּתְרָא (דף כו:):

בהכורת

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם". אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיְּחַזְּרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת "כֹּהֲנִים" עַד שֶׁיְּכַלֶּה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיְּכַלֶּה "אָמֵן" מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיְּכַלֶּה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בַּתַּרְגּוּם עַד שֶׁיְּכַלֶּה פֻּסּוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפֻסּוּק אַחֵר עַד שֶׁיְּכַלֶּה תַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם. אָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא, צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי לְהַפְטִיר בַּנָּבִיא עַד שֶׁיִּגְלֵל סֵפֶר תּוֹרָה. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בְּצִבּוּר, מִפְּנֵי כְבוֹד צִבּוּר. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה וְיָנִיחַ בִּמְקוֹמוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיֵּצֵא. וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא, הָא דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא. אָמַר רָבָא: בַּר אָהִינָא, אַסְבְּרָה לִי "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ". בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבּוֹרֵי כֹחַ" וְגוֹ' "בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ" "בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'". בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבָּתָא, מַה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר ר' אַסִי: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' וְגוֹ'" "שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'" "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ". וְלֵימָא נְמֵי "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן" דִּכְתִיב בְּהָהוּא עִנְיָנָא? אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַ' שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מִתּוֹךְ שֶׁהִתְחִיל בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּים בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא, מַאי אָמְרִי? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: "אֹם עֲוֹנֵינוּ עֲנוּ בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ" "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִּהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ" וְגוֹ' "לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ" וְגוֹ'

בנעילה

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ – שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּגו' וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתתה לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

אָמַר רַב חָמָא, אֵין הַכֹּהֲנִים, שידיהם פרוסות, ופושטין אצבעותיהם בשעת ברכת כהנים **רַשָּׁאִים לָכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן כשאר בני אדם, עַד שֶׁיַּחְזִירוּ** – שיסובבו **פְּנֵיהֶם מִן הַצָּפוֹן.** ועוד **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי חָמָא, אֵין** השליח ציבור **הַקּוֹרֵא** לכהנים לברך **רַשַּׁאי לְקָרוֹת** להם 'כֹּהֲנִים', **עַד שֶׁיִּכְלֶה** קול עניית 'אָמֵן' של ברכת 'הטוב שמך' **מִפִּי הַצִּבּוּר,** משום ששני קולות אינם נשמעים כאחת. **וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה** שלפני ברכת כהנים, **עַד שֶׁיִּכְלֶה דִּיבּוּר** 'כהנים' **מִפִּי** החזן **הַקּוֹרֵא** אותו. **וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת 'אָמֵן'** על ברכות הכהנים, **עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אֲחֶרֶת** מברכת כהנים, **עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוּר.**

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חָמָא, אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, **עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּ'שִׂים שָׁלוֹם', וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקֹר רַגְלֵיהֶם** מן הדוכן **וְלֵילֵךְ** למקומם, **עַד שֶׁיְּגַמֵּר** השליח צבור ברכת 'שִׂים שָׁלוֹם'.

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חָמָא, אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן על ברכת הקורא בתורה, **עַד שֶׁתִּכְלֶה הִבָּרֶכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי** להתחיל **לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּכְלֶה** קול עניית **'אָמֵן'** על ברכתו, **מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאֵין הַמְתַרְגֵּם** את הפסוקים **רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּתַרְגּוּם, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַפָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַתַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם.**

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמַּפְטִיר בִּנְבִיא צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה – מפני כבוד התורה, להראות שהיא עיקרית. **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי** להתחיל **לְהַפְטִיר בִּנְבִיא, עַד שֶׁיִּגְלֹל סֵפֶר תּוֹרָה** ויכרך בפרוכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטרה, ולא יהיו טרודים בגלילה.

בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה, ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסירים מהתיבה את הבגדים הללו. **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר** שסיים את הקריאה ונוטל את הספר תורה להצניעו בבית אחר, **רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בְּצִבּוּר** – כל זמן שהציבור בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית המיוחד לו, ואחר כך חוזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה הוא **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר** – שאין להטריחם להתעכב בבית הכנסת עם הספר תורה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד וארבעים לעומר עמ' א

ברכת **מְחַיֵּית הָעוֹן** שמברך הכהן גדול ביום הכיפורים.

גמרא. שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפשטות הכוונה לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא **בַּשְּׁמִינִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – הרי מבואר שהיה זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות. ומיישבת, **אֵימָא 'בַּשְּׁמִינִית'** – בשנה השמינית.

כתוב בתורה "מקץ שבע שנים, במועד שנת השמטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם". שואלת הגמרא, **וְכָל הָנֵי** סימנים של מועד הקריאה **לְמָה לִי.** ומבארת, שכל הלשונות **צְרִיכֵי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק 'מִקֵּץ שבע שנים', **הָוֶה אָמֵינָא נִימְנוּ** שבע **שנים מֵהַשְׁתָּא** – משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שעת הציווי, ואז יקראו בפרשת המלך, **וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִתְרַמֵּי** השנה השביעית **בַּשְּׁמִיטָּה,** שהרי לא מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ, ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'שְׁמִיטָּה'** לחדש שקריאה זו תלויה בשנת השמיטה, **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'שְׁמִיטָּה' הָוֶה אָמֵינָא** שקוראים **בְּסוֹף הַשְּׁמִיטָּה,** לפני ראש השנה של השנה השמינית, שהרי 'מקץ שבע שנים' משמע בסוף שנה, ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'בְּמוֹעֵד'** לחדש שזה במועד שאחר השמיטה. **וְאִי כָּתַב** הפסוק רק **'בְּמוֹעֵד' הָוֶה אָמֵינָא** שהקריאה היא **מֵרֹאשׁ שַׁתָּא** – בראש השנה, שאף הוא נקרא 'מועד', ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'בַּחַג הַסֻּכּוֹת', **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק 'בַּחַג הַסֻּכּוֹת' **הָוֶה אָמֵינָא** שיכול לקרוא **אֲפִילּוּ בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן** של סוכות, **כָּתַב רַחֲמָנָא** התיבות **'בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל',** והיינו **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,** שכאשר מצניעים הספר תורה בבית אחר, **אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת** מבית הכנסת אפילו דרך פתח אחר, **עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה** מהבימה, **וְיַנִּיחַ בִּמְקוֹמוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שאינם רשאים לצאת **עַד שֶׁיֵּצֵא** הספר תורה משם, ולא רק עד שינטל הספר תורה. **וְלֹא פְלִינֵי, הָא** שאמר רבי יהושע בן לוי הוא באופן **דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא** לבית הכנסת, שאז מותר לצאת דרך הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שניטל הספר תורה כדי להוציאו. **הָא** שאמר שמואל הוא באופן **דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא** לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתיד לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיצא. **אָמַר רָבָא,** החכם ששמו **בַּר אָהִינָא אַסְבְּרַהּ לִי** – הסביר לי שמקור דינו של שמואל הוא מהפסוק **"אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ",** שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר תורה וללוותו, ולא לצאת לפניו.

מבררת הגמרא, **בְּזִמְנָן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן** – המתברכים **אוֹמְרִים** כדי להודות לה' על ברכותיו, ולהראות ששמחים בהם. **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חָמָא,** אומרים הם שלושה פסוקים כנגד שלושת הברכות, א. **"בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו, גִּבּוֹרֵי כֹחַ** עושי דברו לשמוע בקול דברו **וְגו'".** ב. **"בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו, מְשָׁרְתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ".** ג. **"בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'".**

מבררת הגמרא, **בְּמוֹסְפֵי דְּשַׁבַּתָּא** – בתפילת מוסף בשבת, שיש בה נשיאת כפים חדשה שאינה נוהגת בחול, **מַה הֵן** – המתברכים מחדשים **וְאוֹמְרִים** על נשיאת כפים זו. **אָמַר רַבִּי אַסִּי** שאומרים הם שלושה פסוקים אלו, א. **"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה'** העומדים בבית ה' בלילות **וְגו'".** ב. **"שְׂאוּ יֶדֵיכֶם קֹדֶשׁ** בברכת כהנים, **וּבָרְכוּ אֶת ה'".** ג. **"יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ".** שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, **וְלֵיכָּא נַמִּי** במקום הפסוק השלישי, **"יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן" דִּכְתִיב בַּהֲהוּא עִנְיָנָא** – שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. **אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, מִתּוֹךְ שֶׁהַתְחִיל** בפסוקים הראשונים **בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּים** בפסוק 'ברוך ה' מציון' שעוסק **בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** ואילו הפסוק "יברכך ה' מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.

מבררת הגמרא, בנשיאת כפים שמברכים הכהנים את העם **בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא** – במנחה בתענית ציבור, **מַאי אָמְרִי** המתברכים. **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב,** אומרים שלושת פסוקי רחמים אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. **"אֵם עֲוֹנֵינוּ עֲנֵה בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ".** ב. **"מְקוֹמָהּ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, לָמָּה תִּהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ** וכאורח נטה ללון **וְגו'".** ג. **"לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ,** ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא, אל תנחנו **וְגו'".**

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מבררת הגמרא, **בְּנְעִילָה דְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי** כשהכהנים נושאים כפיהם, **מַאי אָמַר** הציבור. **אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא** תנא, שאומרים שלשת פסוקים אלו, א. "**הִנֵּה כִּי כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'**". ב. "**יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִַם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ**". ג. "**וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל**".

מבררת הגמרא, **הֵיכָן** – באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור **אוֹמְרָן** לכל הפסוקים הללו. **רַב יוֹסֵף אָמַר**, שאומרים פסוקים אלו **בֵּין כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה** מברכת כהנים. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר**, שאומרים פסוקים אלו **בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם** שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה אופן מזכירים את שלושת הפסוקים, **פְּלִיגֵי בָּהּ רַב מָרִי וְרַב זְבִיד, חַד** מהם **אָמַר, פְּסוּקָא לְקַבֵּל פְּסוּקָא** – על כל פסוק שאומרים הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלשת הפסוקים. **וְחַד אָמַר, אַכָּל פְּסוּקָא** שאומרים הכהנים, **אָמַר לְהוּ לְכוּלְהוּ** – אומר הציבור את כל שלושת הפסוקים.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, כָּל הָאוֹמְרָן לפסוקים אלו בשעת ברכת כהנים **שַׁבָּגְבוּלִין, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה,** משום שלא נתקנו פסוקים אלו אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, תֵּדַע** – יש סברא לכך שאין לאומרם בגבולין, **דְּכִמְקַדֵּשׁ נָמֵי לֹא מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ** – לא היה ראוי לאומרם, שהרי **כְּלוּם יֵשׁ לְךָ עֵבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ** בשם רבו, **וְאֵין מַסְבִּיר פָּנִים** לרבו, ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים אלו, להראות שברכת ה' שבפי הכהנים חביבה עלינו. **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַרְיֵשׁ הָוָה אָמֵינָא לְהוּ** לפסוקים אלו, אך **בֵּיוָן דַּחֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמָן עֲכּוֹ דְּלָא אָמַר לְהוּ, אֲנָא נָמֵי לֹא אָמֵינָא לְהוּ.**

מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו. **וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַרְיֵשׁ הָוָה אָמֵינָא עֵינְוָתָנָא אֲנָא** – בתחילה הייתי סבור שאני עניו, **בֵּיוָן דַּחֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמָן עֲכּוֹ, דְּאָמַר אִיהוּ** למתורגמן המשמיע דבריו לרבים **חַד טַעֲמָא, וְאָמַר אָמְוֹרֵיהּ** לציבור **חַד טַעֲמָא** – טעם אחר משל עצמו, **וְלֹא קָפִיד** עליו רבי אבא, **אֲמִינָא** שכיון שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן **לָאו עֵינְוָתָנָא אֲנָא.**

מבארת הגמרא, **וּמַאי עֵינְוָותָנוּתֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ,** שבגללה היה סבור מתחילה שהוא עניו, **דְּאָמְרָה לֵהּ דְּבֵיתְהוּ דְּאָמוֹרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְדִבֵּיתֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ** – אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו לאשתו של רבי אבהו, **הָא דִּידָן** – בעלי, חכם הוא כמו בעלך, **וּלֵא צָרִיךְ לֵיהּ לְדִידָךְ** ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, **וְהָאי דָּנָחִין וְזָקְפִי עֲלֵיהּ** – ומה שמתכופף לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם ומשמיע לציבור, **יָקְרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבֵיד לֵיהּ** – הוא עושה כן משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. **אַוְלָא דְּבֵיתְהוּ** של רבי אבהו **וְאָמְרָה לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּהוּ** דברים אלו שאמרה לה אשת מתורגמנו, **אָמַר לָהּ** רבי אבהו לאשתו, **וּמַאי נַפְקָא לִיךְ מִינָּהּ** – מדבריה, העיקר **שְׁמִינִי וּמִינֵיהּ יִתְקְלֵם עֵילָּאָה** – שעל ידי שנינו מתרבה כבוד שמים. **וְתוּ** – ועוד מצינו מענוותנותו של **רַבִּי אַבָּהוּ, שְׁאִימְנוּ רַבָּנָן עֲלֵיהּ לְמִמְנֵייהּ בְּרֵישָׁא** – החליטו החכמים למנותו לראש ישיבה, **בֵּיוָן דַּחֲזֵיהּ** רבי אבהו **לְרַבִּי אַבָּא דְּמָן עֲכּוֹ דִּנְפִישֵׁי לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹכְמוֹת,** והוא צריך ללוות, **אָמַר לְהוּ 'אִיכָּא רַבָּהּ'** – יש לכם רב גדול ממני דהיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.

מביאה הגמרא מעשה נוסף מענוותנותו של רבי אבהו. **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אִיקְּלַעוּ לְהָהוּא אַתְרָא** – נזדמנו לאותו מקום, וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש, **רַבִּי אַבָּהוּ דָּרֵישׁ בְּאַגַּדְתָּא** – בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא דָּרֵישׁ בְּשִׁמְעָתָא** – בהלכות, **שֶׁבְּקוֹהוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, וְאָזוּל לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ** לשמוע דרשתו, **חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ** של רבי חייא על כך שלא רצו לשומעו. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו כדי לפייסו, **אֲמַשֹּׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם** שבאים למכור בעיר, **אֶחָד מוֹכֵר אֲבָנִים טוֹבוֹת, וְאֶחָד מוֹכֵר מְנֵי סִירְקִית** – כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטים וצינורות, **עַל מִי** רוב האנשים **קוֹפְצִין** לקנות ממנו, וכי **לֹא עַל זֶה שֶׁמּוֹכֵר מְנֵי סִירְקִית** – ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר דברים זולים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע אותי זה משום שדברי קלים להבנה, אך דבריך חשובים יותר. והוסיף רבי אבהו לפייסו, **שֶׁכָּל יוֹמָא הָוֶה מְלַוֶּה רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַבָּהוּ עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ** – עד מלונו, **מְשׁוּם יְקָרָא דְּרַבִּי קֵיסָר** – מפני כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו **הַהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ** כדי לפייסו, **וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיתּוֹתַב דַּעְתֵּיהּ מִינַּיְיהוּ** – לא התיישבה דעתו של רבי חייא מפיוסו של רבי אבהו.

מבררת הגמרא, **בְּזַמַּן שֶׁשַּׁלִּיחַ צִבּוּר אוֹמֵר** ברכת 'מודים', **הָעָם מָה הֵם אוֹמְרִים. אָמַר רַב,** שאומרים הם **'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'** – מודים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך, ולהודות לך. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלוקינו **אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר** שמוסיפים הם גם **'יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית',** לפני שאומרים **'עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. נְהַרְדְּעִי אָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי סִימַאי,** שמוסיפים גם **'בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לִשְׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ',** לפני שאומרים **'עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב** בנוסח לנוסח הקודם, **מְסַיֵּים בָּהּ הָכִי, 'כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנֵּנוּ וּתְקַבְּצֵנוּ, וְתַאֲסוֹף גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמוֹר חוּקֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. אָמַר רַב פָּפָּא,** כיון שנחלקו איזה נוסח לומר, **הֵילְכָךְ נֵימְרִינְהוּ לְכוּלְהוּ** – יש לומר את כל הנוסחאות.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֲנִים בשעת ברכתם, עומדים כשפָנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם משום כבוד הציבור, **וַאֲחוֹרֵיהֶם** מופנות **כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. רַב נַחְמָן אָמַר** שהמקור לכך שצריך לירא מהציבור הוא **מֵהָכָא,** "**וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַל רַגְלָיו, וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי",** שהרי יש להבין **אִם** קרא להם **'אַחַי' לָמָּה** קרא להם גם **'עַמִּי', וְאִם** קרא להם **'עַמִּי' לָמָּה** קרא להם גם **'אַחַי'. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** כך **אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם** כשרים **לְמָקוֹם וּשְׁמָעֵנִי לִי, 'אַחַי' וחברי אַתֶּם, וְאִם לָאו, 'עַמִּי' אַתֶּם** וכבושים תחתי, **וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל,** ומבואר ממה שאמר אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.

רַבָּנָן אָמְרִי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא **מֵהָכָא, דְּאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בְּסַנְדְּלֵיהֶן לַדּוּכָן, וְוֵהוּ אַחַת מִתִּשַּׁע תַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי.** ויש לברר **מַאי טַעֲמָא** אין הכהנים רשאין לעלות לדוכן בסנדליהן, **לָאו** – וכי אין הטעם **מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר,** שבשעה שמגביהים ידיהם לברכת כהנים מתרוממים בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, וזהו גנאי לציבור, ולכן צריכים לחלוץ סנדליהן תחילה. **אָמַר רַב אַשִׁי,** שטעם התקנה הוא **לֹא** מפני כבוד הציבור, אלא **הָתָם** הטעם הוא, שיש לחשוש שאם יעלה עם סנדלו לדוכן, **שְׁמָא נִפְסְקָה** – תקרע לו **רְצוּעָה בְּסַנְדָּלוֹ,** והציבור יתלוצץ על כך, **וְהָדַר אָזֵיל לְמֵיקְמַרֵיהּ** – ומפני הבושה ירד הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, **וְאָמְרִי** שירד מהדוכן משום **שֶׁבֶן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה הוּא** – וחלל הוא, ודינו כזר שאינו נושא כפיו.

שנינו במשנה, **וּבְמִקְדָּשׁ** לא היו הכהנים מפסיקים בין שלושת פסוקי ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם **כְּבָרְכָה אַחַת כו'.**

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מ עמוד א

רש"י

בְּהִוָּבְרַת הַשֵּׁם. בְּשֶׁהַכֹּהֲנִים מְזַכִּירִין אֶת הַשֵּׁם: פְּסוּקָא לְקַבֵּל פְּסוּקָא. שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וְהֵם אוֹמְרִים אֶחָד מֵאָלּוּ, וּבְשֵׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁנִי וּבְשְׁלִישִׁי אֶת הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן בְּמוֹסָף וְכֵן בְּמִנְחָה, שֶׁהָרֵי בְּלָן שִׁלְשָׁה שִׁלְשָׁה הֵם: אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. שֶׁלֹּא נִתְקְנוּ לוֹמַר אֶלָּא לְכְבוֹד שֵׁם הַמְיֻחָד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְדָּשׁ; וְאֵינוֹ מַכְבִּיר פָּנִים. לְהָרִאוֹת שֶׁבִּרְכַּת רַבּוֹ חֲשׁוּבָה לוֹ וַעֲרֵבָה עָלָיו וְתִגְמֹל לְרַבּוֹ עָלֶיהָ בְּכָךְ: אֲסוּרִיה. הַמִּתְרַגֵּם לְרַבִּים מַה שֶּׁהוּא לוֹחֵשׁ לוֹ בִּשְׁעַת הַדֶּרֶשָׁה: לֹא צָרִיךְ לְיַדִּידָךְ. חָכָם הוּא כְּמוֹ בַּעֲלִיךְ: יְקָרָא דְּסַלְכוּתָא. שֶׁהָרֵי (שְׁהָיָה) רַבִּי אַבָּהוּ נִשּׂוֹא פָּנִים בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, כִּדְאָמְרִי׳ בַּחֲגִיגָה (קף יז.) נְשׂוֹא פָּנִים בְּגוֹן ר׳ אַבָּהוּ בֵּי קִיסָר, וּבְסַנְהֶדְרִין (קף יז.) אָמַר דָּהֲווּ נָפְקֵי אִמַּתָּא דְּבֵי קִיסָר לְאַפּוּיֵהּ וּמִשְׁרֵיוְן קְמֵיהּ רַבָּה דְּעִמֵּיהּ מִדְּקָרֵיהּ לְאִמַּתְּיהּ: וְתוּ רַבָּנַן אִימְנוּ עֲלַיְיהוּ. וְעוֹד זוֹ מֵעִנְיָנְתָּנוּתוֹ: דְּנָפְשֵׁי עֲלֵיהּ חוֹבוֹת. שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְלִוּוֹת: אֲמַר ר׳ אַבָּהוּ אִית לָן רַבָּה. חָכָם גָּדוֹל וְרָאוּי לִישֵׁב בְּרֹאשׁ וּנוֹתְנִין לוֹ מָנוֹת מִמֶּנִּי, כְּדֵי שֶׁיּוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֹאשׁ וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, וּמֵעֲשִׂירִין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חָשׁוּב וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, כְּדִתְנַן׳א וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו גְּדוֹלוּתוֹ מִשָּׁל אֲחָיו (יוֹמָא קף יח.) : ה"נ. רַבִּי אַבָּהוּ דָּרֵשׁ בְּאֶגֶדְתָּא: שֶׁמַּעֲתָתָא. הֲלָכוֹת דִּינִין וְאִסּוּר וְטָהֳרוֹת: סִידְקִית. כְּלֵי מַלְאֲכוֹת נָשִׁים וַעֲנָיִים כְּגוֹן פְּלָכִים מְחַטִּין וְצְנוֹרוֹת: לֹא עַל מוֹכֵר סִידְקִית. בְּתִמְיָהָּ, מִתּוֹךְ שֶׁדְּמֵיהֶם קַלִּים יֵשׁ לָהֶם קוֹנִים הַרְבֵּה, וּלְהַפִּיס דִּיבְּרָה הוּא אוֹמֵר: עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ. עַל שֶׁנָּתַתָּ בְּלִבֵּנוּ לְהִיוֹת (מוֹדִים לָךְ) דְּבוּקִים בְּךָ וּמוֹדִים לָךְ: רַבִּי סִימַאי. מוֹסִיף הוּא, וְכֵן כֻּלָּם מוֹסִיפִין חֵן עַל הָרִאשׁוֹנִים: שָׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי. מִזֶּהִירִים הָיָה לְהִתְנַגֵּד לִבְדַק הַבַּיִת לִבְנְיַן הַמִּקְדָּשׁ: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִים לִי. לִהְיוֹת שְׁלֵמִים לְמָקוֹם אַחַי וַחֲבֵרַי אַתֶּם, אֶלָּמָא הַמֶּלֶךְ אֵימַת צִבּוּר עָלָיו אִם כְּשָׁרִים הֵם: עַמִּי אַתֶּם. כִּבּוּשִׁים תַּחְתַּי: לְאוּ מִשּׁוּם אִימָתָא דְּצִבּוּרָא. מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּלְקִין בְּגִדֵּי הָעֲשׂוּיִין לְמִדְתּוֹ בְּהִגְבָּהַת יָדַיִּי וְנִרְאִין סַנְדָּלַיִּי לְצִבּוּר, וְהֵן אֵין רְאוּיִין לְרָאוֹת מִפְּנֵי טִיט שֶׁעֲלֵיהֶן: דַּיְילָמָא מַפְסְקָא רְצוּעָה. וְגַנַּאי הוּא לְעַצְמוֹ וּמִתְלוֹצְצִים עָלָיו בְּשִׁסְגַּדְלוֹ מְתֻרָּת וְיִתֵּיב לְמִקְטְרֵיהּ וְחַבְרַיָּיא מְבָרְכִין, וְאִתַּי לְמֵימַר אֵינוֹ רָאוּי לְנַשִּׂיאוּת כַּפַּיִם וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ:

וכל

בְּנָעִילָה דְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי, מַאי אָמַר? אָמַר מָר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא "הִנֵּה כִּי כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'" "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִָם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" "וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל". הֵיכָן אוֹמְרָן? רַב יוֹסֵף אָמַר: בֵּין כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּהִוָּבְרַת הַשֵּׁם. פְּלִיגִי בָּהּ רַב מָרִי וְרַב זְבִיד; חַד אָמַר: פְּסוּקָא לְקַבֵּל פְּסוּקָא, וְחַד אָמַר: אַכָּל פְּסוּקָא אָמַר לְהוּ לְכִלְהוּ. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: כָּל הָאוֹמְרָן בְּגָבוֹלִין אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: תֵּדַע דְּבַמִּקְדָּשׁ נַמִּי לֹא מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ, כְּלוֹם יֵשׁ לְךָ עֵבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין? אָמַר ר' אַחָא בַּר חֲנִינָא: תֵּדַע דְּבַגְּבוֹלִין נַמִּי מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ, כְּלוֹם יֵשׁ עֵבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵין מַסְבִּיר פָּנִים? אָמַר ר' אַבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא לְהוּ, כֵּיוָן דְּחָזִינָא לֵיהּ לְרַ' אַבָּא דְּמַן עָבוֹ דְּלָא אָמַר לְהוּ, אֲנָא נַמִּי לָא אָמִינָא לְהוּ. וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא עֵינְוָתָנָא אֲנָא. כֵּיוָן דְּחָזִינָא לֵיהּ לְרַ' אַבָּא דְּמַן עָבוֹ דְּאָמַר אִיהוּ חַד טַעֲמָא וְאָמַר אֲמוֹרֵיהּ חַד טַעֲמָא וְלֹא קָפִיד, אָמִינָא לָאו עֵינְוָתָנָא אֲנָא. וּמַאי עֵינְוָתָנוּתֵיהּ דְּרַ' אַבָּהוּ? אָמְרָה לָהּ דְּבֵיתְהוּ דַּאֲמוֹרֵיהּ דְּרַ' אַבָּהוּ לְדְבֵיתְהוּ דְּרַ' אַבָּהוּ: הָא דִּידָן, לָא צָרִיךְ לֵיהּ לְדִידָךְ. וְהַאי דְּנָחֵין וְזָקִיף עֲלֵיהּ, יְקָרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבֵיד לֵיהּ. אֶזְלָא דְּבֵיתְהוּ וְאָמְרָה לֵיהּ לְרַ' אַבָּהוּ, אָמַר לָהּ: וּמַאי נָפְקָא לֵיךְ מִינָּהּ? מִינֵּי וּמִינֵּיהּ יִתְקַלֵּם עִילָּאָה. וְתוּ, ר' אַבָּהוּ אִימְנוּ רַבָּנַן עֲלֵיהּ לְמִמְנֵייהּ בְּרֵישָׁא, כֵּיוָן דְּחָזְיֵהּ לְרַ' אַבָּא דְּמַן עָבוֹ דְּנָפִישׁ לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת, אָמַר לְהוּ: אִיכָּא רַבָּה. ר' אַבָּהוּ וְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא דְּקַיְילֵיעוּ לְהַהוּא אַתְרָא, ר' אַבָּהוּ דָּרֵשׁ בַּאֲגַדְתָּא, ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא דָּרֵשׁ בְּשִׁמַּעְתָּא. שַׁבְקוּהּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְרַ' חִיָּיא בַּר אַבָּא, וַאֲזוֹל לְגַבֵּיהּ דְּרַ' אַבָּהוּ. חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ אֶמְשׁוֹל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה: לְשָׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד מוֹכֵר אֲבָנִים טוֹבוֹת וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סִידְקִית, עַל מִי קוֹפְצִין? לֹא עַל זֶה שֶׁמּוֹכֵר מִינֵי סִידְקִית? כָּל יוֹמָא הֲוָה מְלַוֵּיהּ ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַ' אַבָּהוּ עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי קִיסָר. הַהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ ר' אַבָּהוּ לְרַ' חִיָּיא בַּר אַבָּא עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ, וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיתְּחַב דַּעְתֵּיהּ מִינֵּיהּ. בְּזִמְנָן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר מוֹדִים, הָעָם מָה אוֹמְרִים? אָמַר רַב: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ", וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". ר' סִימַאי אוֹמֵר: "יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". נְהַרְדְּעֵי אָמְרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַ' סִימַאי: "בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מְסַיֵּים בָּהּ הָכִי: "בֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנְּנוּ, וְתַקְבְּצֵנוּ, וְתֶאֱסוֹף גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". אָמַר רַב פָּפָּא: הִילְכָךְ נֵימְרִינְהוּ לְכוּלְּהוּ. אָמַר ר' יִצְחָק: לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהָרֵי כֹּהֲנִים פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם וַאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. רַב נַחְמָן אָמַר: מֵהָכָא "וַיָּקָם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי" אִם "אַחַי" לָמָּה "עַמִּי", וְאִם "עַמִּי" לָמָּה "אַחַי"? אָמַר ר' אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִין לִי אַחַי אַתֶּם, וְאִם לָאו עַמִּי אַתֶּם, וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל. רַבָּנַן אָמְרֵי מֵהָכָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בְּסַנְדָּלֵיהֶן לַדּוּכָן, וְזֶהוּ, אַחַת מִתֵּשַׁע תַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. מַאי טַעֲמָא, לָאו מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר? אָמַר רַב אַשֵׁי: לֹא, הָתָם שָׁמָּא נִפְסְקָה לוֹ רְצוּעָה בְּסַנְדָּלוֹ וְהָדַר אָזֵיל לְמֵיקְטְרֵיהּ וְאָמְרִי בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה הוּא: וּבַמִּקְדָּשׁ מִי כְּתִיב וְכל

תוספות

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלשה פרקים (תענית כו:) דבתעניות הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: **כל** האומרם בגבולין אינו אלא טועה. פירש ר"י אע"ג דאמרי' בפרק הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום. פירש ר"ח הני כולהו רבי חייא בר אבא ודרבי חינגא בר פפא ודרבי אבהו הילכתא נינהו:

על שאנחנו מודים לך. בערוך בערך הודאה פירש רב משה ראש ישיבה בן מרנא יעקב דקא מודו צבור על שליח צבור אינון סומכין ומאי על שאנו מודים לך על ההודאה דקאמר שליח צבור וקא ענו אינון אמן בירושלמי פ"ק דברכות איתא נמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך תרנגה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל ההודאות ר' שמואל ב"ר אוניא בשם רבי אחא הודייה ושבח לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו בתפלתנו ותזקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא אומר לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך תכרע כל ברך וכל לשון לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בא"י האל ההודאות אמר רבי יודן נהגין אמרי רבנן כולהון ואית דאמר או הדא או הדא:

שמא תפסוק רצועה בסנדלו. פירש ר"ח שמע מינה דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל ובמנעל דלא אסרו אלא שלא לעלות לדוכן בסנדל ורבי הביא כמו כן מפרק שלישי דמגילה (דף כד:) האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה מותר לעבור בסנדל והכי מסיק בהדיא בפרק הרואה (ברכות דף סג.) אמר רבא מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש ארקיקה ואמנעל לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדריא אסור ורקיקה ומנעל שרי:

וכל

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מ עמוד ב

תוספות

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שכמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש כדתנן בפרק אמר להן הממונה (יומא דף ה"ב) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט.) וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן ונראה דהתם ה"פ הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשכמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעניינתן בשכמל"ו ושמא היו עונין בשכמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומניין** שעל כל ברכה תהלה. שנא' ומרומם על כל ברכה ותהלה ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשכמל"ו:

שמעת מינה חולקין בכבוד לתלמיד במקום הרב. פי' הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא סט:) נראה דאסגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני כגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל הכא בסתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג פליג ופלוגתייהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פלוגתייהו בדפליג לפסוק בהדיא במ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק במ"ד אין חולקין: **והאמר** מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמיד (דף כז.) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין עח:) ובפ' ב' דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראשי דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראשי מקומו בתוספתא דסנהדרין [פ"ד] בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית השניה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דמייתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב והתם משמע דלבית דוד היה מתוקן בסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו בסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש ז"ה ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דבסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד יושב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה היתה ישיבה בעזרה ובהיכל הוי אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הבסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בכ"ג קיימינן ותו קשיא מפ' שני דזבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הצד איכא בינייהו:

כתב

רש"י

וְכָל כָּךְ לָמָּה. שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת שְׁלִשְׁתָן בְּרָכָה אַחַת: שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ. וְאֵין כָּאן בְּמָה לְהַפְסִיק: קוּמוּ וּבָרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. בְּסֵפֶר עֶזְרָא כְּתִיב, שֶׁכָּל בְּרָכָה שֶׁהָיוּ מְבָרְכִין בַּמִּקְדָּשׁ כָּךְ הָיוּ מְבָרְכִין, בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם לְמֶגֶן אַבְרָהָם וְכֵן לִמְחַיֵּה הַמֵּתִים: וְיָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדָךְ. וְשָׁאֵר הֶעָם יַעֲנוּ בשכמל"ו, שֶׁהֶעָם עוֹנִין לְהַלֵּל וּלְהוֹדוֹת: מַתְנִי'. בְּרָכוֹת כ"ג. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְאַחַר שֶׁכָּלְתָה עֲבוֹדַת הַיּוֹם קוֹרֵא בְּתוֹרָה כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזַיל, וּמְבָרֵךְ שְׁמוֹנָה בְּרָכוֹת כְּדַבְעִינַן לְמֵימַר לְקַמָּן: חֲזַן הַכְּנֶסֶת. שַׁמָּשׁ הַכְּנֶסֶת שְׁטָרַח עִסְקֵי הַכְּנֶסֶת עָלָיו לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא וּלְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה וּלְהַכִּין הַכֹּל: רֹאשׁ הַכְּנֶסֶת. עַל פִּיו נֶחְתָּכִין דִּבְרֵי הַכְּנֶסֶת, מִי יִפָּטֵר בְּנָבִיא מִי יִפָּרוֹס עַל שֻׁלְחָן מִי יֵרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה: סְגָן. הַמּוּכָן תַּחַת כ"ג, שֶׁאִם יֵאָרַע בּוֹ פְּסוּל יְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו: וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת. שֶׁהוּא סֵדֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה לְחוּדָהּ קָאָמַר: וְאַךְ בֶּעָשׂוֹר. פָּרָשַׁת שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב הַסְּמוּכָה הִיא לְאַחֲרֵי מוֹת, וְיָכוֹל לְגָלוֹל ס"ת לְשָׁם בְּעוֹד שֶׁהַתּוּרְגְּמָן מְתַרְגֵּם מִקְרָא אַחֲרוֹן שֶׁל פָּרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְאֵין כָּאן שְׁהוּת כְּדֵי שִׁיפְסִיק מְתַרְגֵּם וְאֵין כָּאן גְּנַאי לַצִּבּוּר, וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה. וא"ש שֶׁעֲדַיִן יִקְרָא בָּעָשׂוֹר שֶׁל חֲמֵשֶׁת הַפְּקוּדִים, עַל פֶּה יִקְרָא אוֹתָהּ וְלֹא יִגְלֹל ס"ת לְשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחוֹק וְיֵשׁ שְׁהוּת שִׁיפְסִיק מְתַרְגֵּם וְיִשְׁתּוֹק לְפָנֵיהֶם וְאֵין מַתְחִיל בְּפָסוּק אַחַר וְאֵיכָא גְּנַאי: וְאוֹמֵר יָתֵר מִמַּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. אע"פ שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְרוֹת עוֹד פָּרָשָׁה שְׁלִישִׁית, אַל תְּדַמּוּ לֵאמֹר שֶׁחֲסֵרָה הִיא מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה וּלְכָךְ אֲנִי גּוֹלְלוֹ, דְּיוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם בְּעִנְיַן הַיּוֹם כְּתוּב בּוֹ. וּבִגְמָרָא בְּעֵי כָּל כָּךְ לָמָּה, וּמְשַׁנִּינַן שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה: עַל הַתּוֹרָה. בְּרָכָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ, וְעַל הָעֲבוֹדָה רְצֵה, וְעַל הַהוֹדָאָה מוֹדִים, לְפִי שֶׁנִּגְמְרָה הָעֲבוֹדָה וְאֵין עֲבוֹדָה בְּלֹא הוֹדָאָה כִּדְאָמְרִי' בְּמִסֶּכֶת מְגִלָּה (קף יח.). זוּבְחֵי תּוֹדָה יִכְבְּדֻנִי, אַחַר זְבִיחָה הוֹדָיָה: וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן. אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ, שְׁחוֹתָם מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלָעֲוֹנוֹת עַמּוֹ וְגוֹ': וְעַל הַמִּקְדָּשׁ. מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ וְחוֹתָם בְּבָרוּךְ אֲשֶׁר בָּחַר בְּמִקְדָּשׁוֹ: וְעַל יִשְׂרָאֵל. מִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל וְחוֹתָם בְּרוּךְ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן עַל יְרוּשָׁלַיִם, וּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה יְרוּשָׁלְמִית מְפֹרָשׁ לָהּ: וְעַל שְׁאָר הַתְּפִלָּה. בְּגִמָרָא מְפֹרָשׁ לָהּ: **גמ'**. שְׁמַע מִנַּה. מִדְּקָתָנֵי חֲזַן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת כו', וְאֵין חֲזַן הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לְכ"ג אֶלָּא מְכַבֵּד אֶת רֹאשׁ הַכְּנֶסֶת הַסָּגָן וּבְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת מְכַבֵּד הַסָּגָן בְּנֵי כ"ג, ש"מ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד, תַּלְמִיד קָטָן חוֹלֵק כָּבוֹד לְתַלְמִיד גָּדוֹל מִמִּנּוּ וְאע"פ שֶׁהָרַב שָׁם וְאֵין גְּנַאי לָרַב, וְסִתְמָא כמ"ד חוֹלְקִין, דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּיֵשׁ נוֹחְלִין גְּבֵי בָּנוֹת צְלָפְחָד (כ"ג קיט:): כֹּלָּה מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ רכ"ו. וּלְעוֹלָם אֵין חוֹלְקִין, וְהָכָא כֻּלָּהּ מְשׁוּם יִקְרָא דכ"ג הוּא, שֶׁמַּרְאִין אֶת מַעֲלוֹתָיו מַעֲלָה לְמַעֲלָה מִמַּעֲלָה: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה. דְּאֵין כְּבוֹד שָׁמַיִם בְּבָרָ, וְאַפֵּי' מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין לָהֶם שָׁם יְשִׁיבָה דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָהוּ ו') עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ, [וְקָרְבַת] עַל חַד מִן קָאָמַיָּא (יְחֶזְקֵאל ז') : אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד. שֶׁחָלַק לָהֶם הַמָּקוֹם כְּבוֹד לְהַרְאוֹת שֶׁמַּלְכוּתוֹ שְׁלֵמָה: כְּרַאֲמַי רַב חִסְדָּא. לְקַמָּן. כְּשֶׁהָיָה יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַיְמָנִית וּמְקַדֵּשׁ אָמַר לוֹ הַפְלָגַת אִי אֶפְשָׁר הָיְתָה חֹל כְּשֶׁאָר הַר הַבַּיִת שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא מִן הַחוֹמָה וְלִפְנִים, וַאֲפִלּוּ חֵלֶל שַׁעַר נִקְנוֹר הָעוֹלֶה מֵעֲזָרַת נָשִׁים לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לֹא נִתְקַדֵּשׁ:

ויקרא

וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין "אָמֵן" בַּמִּקְדָּשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין "אָמֵן" בַּמִּקְדָּשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: "קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם". וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, תְּהִלָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה" עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תֵּן לוֹ תְּהִלָּה: **מתני'** בְּרָכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד? חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסָּגָן, וְהַסָּגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר", וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ, וְאוֹמֵר: יָתֵר מִמַּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם, כָּתוּב כָּאן. "וּבֶעָשׂוֹר" שַׁבְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה. וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָיָה, וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל הַכֹּהֲנִים, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהַשְּׁאָר תְּפִלָּה. **גמ'** שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמָקוֹם הָרַב? אָמַר אַבַּיֵי: פּוֹלֶה מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הוּא: וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ': "וְעוֹמֵד" מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב הוּא? וְהָאֲמַר מָר: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי" וְגוֹ'. כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי בְּעֶזְרַת נָשִׁים. מֵיתִיבִי, וְהֵיכָן קוֹרִין בּוֹ? בָּעֲזָרָה. ר' אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר:

ויקרא

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מברר הגמרא, **וְכָל כָּךְ לָמָּה** אומרים זאת כברכה אחת, ומבארת הגמרא, **לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין 'אָמֵן' מְמַקְדֵּשׁ**, ואין שם במה להפסיק בין הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר הברכות מְמַקְדֵּשׁ**, אלא עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו', **שֶׁנֶּאֱמַר** בתפלת עזרא בבית שני, **"קוּמוּ וּבָרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם"** – שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלו, כגון 'ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם'. וממשיכה הברייתא, **וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה** שאומר השליח ציבור, אומר הציבור **תְּהִלָּה** – 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', **שֶׁנֶּאֱמַר** ['**וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ**'], היינו שעונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והמשך הפסוק, **'וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה'**, בא ללמד, **שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה** שאומר השליח ציבור, **תֵּן לוֹ תְּהִלָּה** – יענו הציבור ברוך שם וכו'.

ביום הכיפורים, לאחר שגומר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבארת את סדר קריאת הכהן הגדול וברכותיו.

משנה. שנינו לעיל **שִׁבְרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל** אינן נאמרות אלא בלשון הקודש, ומבארת המשנה **כֵּיצַד** הוא סדר קריאתו וברכותיו. **חַזָּן** – **שמש בית הַכְּנֶסֶת** שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, **נוֹטֵל** את **הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ** בית **הַכְּנֶסֶת** החשוב ממנו, שעל פיו נחתכים כל ענייני בית הכנסת, **וְרֹאשׁ** בית **הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן** של הכהן גדול, **וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל** היושב **עוֹמֵד** ממקומו **וּמְקַבֵּל** את הספר תורה.

וְקוֹרֵא הכהן גדול את הפרשה הראשונה **שבְּאַחֲרֵי מוֹת**, שמבארת את סדר עבודת יום הכיפורים, **וְ'אַךְ בֶּעָשׂוֹר'** – וכמו כן קורא את 'אך בעשור' שבפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבואר שם דיני יום הכיפורים, **וְגוֹלֵל אֶת** ספר **הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר** לנמצאים שם 'למרות שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום שאינה כתובה כאן, אלא **יָתֵר מִמָּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן**', ואומר כן כדי שלא יוציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא בעל פה משום שחסר בספר תורה. **'וְכַעֲשׂוֹר' שֶׁבַּחֻמָּשׁ הַפְּקוּדִים** – שכתוב בספר במדבר **קוֹרֵא** הכהן גדול **בְּעַל פֶּה**, משום שפרשה זו רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד אליה בשעה שמתרגמים הפסוק, וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד שיגלול לשם.

וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ – על הקריאה **שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת**, מברך **עַל הַתּוֹרָה** ברכת של אחריה, היינו 'אשר נתן לנו תורת אמת', **וְעַל הָעֲבוֹדָה** שנגמרה מברך ברכת 'רצה', **וְעַל הַהוֹדָיָה** מברך ברכת 'מודים', **וְעַל מְחִילַת הֶעָוֹן** מברך 'אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו וגו'', **וְעַל הַמִּקְדָּשׁ** מתפלל וחותם 'אשר בחר במקדש', **וְעַל יִשְׂרָאֵל** מתפלל וחותם 'הבוחר בעמו ישראל', **וְעַל הַכֹּהֲנִים** מתפלל ומברך 'הבוחר בכהנים', **וְעַל יְרוּשָׁלַיִם** מתפלל ומברך 'הבוחר בירושלים', ומברך ברכה נוספת שנקראת **וְהַשְׁאֵר תְּפִלָּה.**

גמרא. שנינו במשנה, שחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא שחזן הכנסת מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול הגדולים ממנו, וראש הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול הגדול ממנו, ולכאורה **שָׁמְעָתְ מִינָּהּ**, שהמשנה סתמה כדעה שחוֹלְקִין **כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב** – שמותר לתלמיד קטן לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי לרב. **אָמַר אַבָּיֵי** שיש לדחות, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני הרב, אך במשנתנו אין המטרה לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא משנתינו **כּוּלָּהּ מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הוּא**, שרוצים להראות כבודו שיש כמה מעלות מתחתיו.

שנינו במשנה, **וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ'**. מקשה הגמרא, שמהלשון **'עוֹמֵד'** יש לדקדק, **מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב הוּא** לפני שעמד, **וְהָאָמַר מַר** שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, **וְאֵין** היתר **יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה, אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבָד**, שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלימה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'** בעזרה, **וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי וגו'"**. מתרצת הגמרא, **כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא** על קושיית הגמרא בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה **בְּעֶזְרַת נָשִׁים**, שלא התקדשה בקדושת העזרה ודינה כשאר הר הבית, ומותר לשבת שם, **הָכָא נַמִּי** יש להעמיד שהקריאה היתה **בְּעֶזְרַת נָשִׁים.**

מֵיתִיבִי, ששנינו ברייתא שביררה **וְהֵיכָן קוֹרִין בּוֹ** – בספר תורה את פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה, שלדעת חכמים הקריאה היתה **בָּעֲזָרָה**, ואילו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שִׁבְהַר הַבַּיִת** היו קוראים בו, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי קריאת התורה שקרא עזרא בראש השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים וארבעים לעומר עמ' ב

חַד אָמַר, 'שׁוֹפְדָ' שְׁמוֹ האמיתי, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ** בספר שמואל **'שׁוֹבָךְ'**, מפני **שֶׁעָשׂוּי** – מבנה גופו היה גבוה **כְּשׁוֹבָךְ. וְחַד אָמַר, 'שׁוֹבָךְ' שְׁמוֹ** האמיתי, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ** בדברי הימים **'שׁוֹפָךְ'**, מפני **שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו כְּקִיתּוֹן** – שהיה שופך דמים רבים. כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האמור בנביא לגבי חילות נבוכדנצאר. נאמר עליהם **"אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ כּוּלָּם גִּבּוֹרִים"**. ובביאור מקרא זה נחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאָמְרֵי לָהּ** שנחלקו **רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר** שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק מלמד **שֶׁבָּאָה שְׁוּורְקִין חֵץ** הורגים אנשים רבים **וְעוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת** ערימות רבות **שֶׁל חֲלָלִים** מחמת זריקת החץ, וללמדך שגיבורים היו. **וְשָׁמָּא תֹּאמַר** שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל כך, זה מפני **שֶׁאוֹפְנִין בָּקָרֶב** היו, כלומר, מומחים ובעלי תכסיסים, ולא גיבורים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** המשך הפסוק **'כּוּלָּם גִּבּוֹרִים'** שגם היו גיבורים. **וְחַד אָמַר**, שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי לרמז **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צוֹרְכֵיהֶן** מתוך שאוכלים הרבה מחמת גבורתם **עוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת** ערימות רבות **שֶׁל זֶבֶל** מצרכיהם. ללמדך שגיבורים הם. **וְשָׁמָּא תֹּאמַר** שאינם גיבורים, וריבוי הזבל הוא **מִפְּנֵי שֶׁחוֹלֵי מֵעַיִם הֵם** ואינו מחמת גבורה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** המשך הפסוק **'כּוּלָּם גִּבּוֹרִים'.**

ומקושיית הגמרא יש להוכיח דבר אחר, **אָמַר רַב מָרִי, שְׁמַע מִינָּהּ** ממה שאמרה הגמרא שמא ריבוי הזבל הוא מפני שחולי מעים הם, **שַׁהֲאי מַאן דְּנָפֵישׁ זִיבְלֵיהּ** – אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד **שחוֹלֵי מֵעַיִם הוּא** – שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה הגמרא, כדי **שֶׁלִּיטָרַח בְּנַפְשֵׁיהּ** ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר מאד.

עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק **'רְאֵנָה בְלֵב אִישׁ יַשְׂחָנָה'**, **שֶׁרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי** נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יפתור את דאגתו. **חַד אָמַר** שהדרך לפתור את הדאגה, הוא על ידי **שֶׁיַּשְׂחֶנָּה מֵרֵעָתוֹ** – שיסיח דעתו הימנה. **וְחַד אָמַר** שהדרך להיפטר מהדאגה, היא על ידי **שֶׁיְּשׂוֹחֲנֶנָּה לַאֲחֵרִים** וחבירו יתן לו עצה על דאגתו.

שנינו במשנה, **וְאַתֶּם** היוצאים למלחמה **אִי אַתֶּם כֵּן** אלא מובטח לכם נצחונכם, "כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם" זה מחנה ארון **כו'**. שואלת הגמרא, **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מפני מה נקטה התורה את הלשון 'כי ה' וכו' הולך עמכם', בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה' אלקיכם עמכם'. עונה הגמרא, **מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם וְכָל כִּינּוּיָו** לוחות הברית, שבהם כתוב את שם ה' ואת הכינוי 'אלוקיך' היו

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

"וְיִקְרָא כוֹ לִפְנֵי הָרִחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמָּיִם". בכל אופן רואים שלפי חכמים קראו בעזרה. ועל קושיה זו אָמַר רַב חִסְדָּא שיש ליישב, שכוונת הברייתא שקוראים בְּעֶזְרַת נָשִׁים.

שנינו במשנה וְקוֹרֵא הכהן גדול בפרשיות 'אַחֲרֵי מוֹת' וְ'אַךְ בָּעָשׂוֹר'. מקשה הגמרא וּרְמִינְהִי, ששנינו שמְּדַלְּגִין בְּנָבִיא – מותר למפטיר בנביא לדלג מפרשה לפרשה, וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה, ואיך כאן מדלג הכהן גדול מפרשת 'אחרי מות' לפרשת 'אך בעשור'. אָמַר אַבָּיֵי שקושיה זו לֹא קַשְׁיָא, משום שכָּאן ששנינו שאין מדלגים בתורה, מדובר בדילוג גדול שהוא בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסוֹק הַתּוֹרְגְּמָן מלתרגם, וזהו גנאי לציבור שישתקו וימתינו לקורא, ואילו כָּאן במשנתינו מדובר בדילוג קטן שהוא בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוֹרְגְּמָן מלתרגם, שתוך כדי התרגום של הפסוק האחרון של פרשת 'אחרי מות' גולל הכהן גדול לפרשת 'אך בעשור', ומיד כשגומר המתרגם ממשיך הכהן גדול בפרשה החדשה, ובאופן זה אין גנאי לציבור ומותר לדלג.

מקשה הגמרא, וְהָא עָלָה – על המשנה שם קָתָנֵי בברייתא, מְדַלְּגִין בְּנָבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְעַד כַּמָּה מְדַלְּגִין בנביא, עַד בְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוֹרְגְּמָן, ומשמע מִכְּלָל הדברים דְּבַתּוֹרָה בְּלָל וּכְלָל לֹא מדלגים. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא משום שיש ליישב באופן אחר, שבמשנה כָּאן מדלג הכהן גדול מפרשה לפרשה בְּעִנְיָן אֶחָד, שתי הפרשיות בענין יום הכיפורים, ובאופן זה מותר לדלג כשאין בדילוג כדי שיפסוק התורגמן, וְכָאן – בברייתא שמבואר שאסור לדלג בתורה כלל, ובנביא מותר לדלג בכדי שלא יפסוק התורגמן, מדובר בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין – שמדלג מענין לענין אחר, שאין הלב שנמשך לשמוע דבר אחד, ממהר לצאת ממנו לשמוע ולהבין ענין אחר. ובקריאת התורה שנועדה ללמד לעם את מצוות התורה, חששו שלא יבין השומע פסוק אחד ויצא מכך קלקול שיעבור עליו ולא יקיימו, ולכן אסרו לדלג מענין לענין ואפילו אם אין בכך כדי שיפסיק התורגמן, אך בנביא שאין חשש זה מותר לדלג מענין לענין אם אין בו כדי שיפסוק התורגמן. וְהָתַנְיָא כתירוץ זה, מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה דווקא בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבְנָבִיא מותר לדלג אפילו בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין, וְכָאן וְכָאן – בתורה ובנביא מותר רק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוֹרְגְּמָן. וְאֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא, משום שזה מבלבל דעת השומעים יותר מדאי, וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר מְדַלְּגִין מנביא לנביא, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַדְלֵג למפרע מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתְחִילָּתוֹ.

שנינו במשנה וְגוֹלֵל הכהן גדול אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה כו'. מבארת הגמרא, וְכָל כָּךְ לָמָּה הוצרך לומר כן, כדי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה, שלא יאמרו שפרשה זו שהוא קורא בעל פה אינה כתובה בספר תורה, והוא ספר משובש.

שנינו במשנה וּבְעָשׂוֹר שֶׁבַּחוֹמֶשׁ הַפְקוּדִים קוֹרֵא הכהן גדול בעל פֶּה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרך לקרוא בעל פה, וְלִיכְרְכֵיהּ – שיגלול לַסֵּפֶר תורה לפרשה זו, וְלִיקְרֵי מתוך הכתב. אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, שאינו יכול לגלול הספר תורה, לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר מפני כבוד הציבור. שואלת הגמרא, וְלִיתֵּי סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרִינָא שגלול בפרשת 'בעשור', וְלִיקְרֵי בו מתוך הכתב, שבאופן זה אינו צריך לגלול הספר בציבור. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר מִשּׁוּם חשש פְּגָמוֹ שֶׁל ספר תורה רִאשׁוֹן, שלא יאמרו שנמצא פסול בראשון ולכן הוציאו ספר תורה אחר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר, לְפִי שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה – משום שהכהן גדול יצטרך לברך גם על הספר תורה השני, וזו ברכה שאינה צריכה. מקשה הגמרא על תירוצו של רב הונא, וּמִי חַיְישִׁינַן לְפְגָמָא – שאם יוציאו שני ספרי תורה, יאמרו שהספר הראשון פסול הוא, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֶת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַבְיא שְׁלֹשׁ ספרי תּוֹרוֹת, וְקוֹרֵא בְּאַחַת מהן מַעֲנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם – פרשת השבוע, וְאַחַת מהן קורא בה פרשה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת מהן קורא בה בְּשֶׁל חֲנוּכָּה, ומוכח מכך שאין חוששים שיוציאו לעז על הספר תורה הראשון. מיישבת הגמרא, ששם קוראים תְּלָתָא גַּבְרֵי בְּתְלָתָא סֵיפֵּי, וכל אחד קורא בספר תורה אחר, ובאופן זה לֵיכָּא פְּגָמָא לספר תורה הראשון, אך כאן שקורא חַד גַּבְרָא בְּתְרֵי סֵיפֵּי, ואינו קורא בספר הקודם, אֵיכָּא חשש פְּגָמָא לספר תורה הראשון.

שנינו במשנה וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהָ שְׁמֹנָה בְּרָכוֹת כו'. תָּנוּ רַבָּנָן לבאר ברכותיו של הכהן גדול, [מְבָרְכִין] עַל הַתּוֹרָה 'אשר נתן לנו תורת אמת', כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לאחר קריאת התורה, וְעַל הָעֲבוֹדָה מברך 'רצה', וְעַל הַהוֹדָאָה מברך 'מודים', וְעַל מְחִילַת עָוֹן מברך 'אתה בחרתנו וכו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו', וברכות אלו מברך כְּתִיקָּנָן – כפי נוסחתם הרגילה. ומתפלל עַל הַמִּקְדָּשׁ בְּפְנֵי עַצְמוֹ, וחותם 'אשר בחר במקדש', וְעַל הַכֹּהֲנִים מתפלל בְּפְנֵי עַצְמָן, וחותם 'הבוחר בכהנים', וְעַל יִשְׂרָאֵל מתפלל בְּפְנֵי עַצְמָן, וחותם 'הבוחר בעמו ישראל', וְעַל יְרוּשָׁלַיִם מתפלל בְּפְנֵי עַצְמָהּ, וחותם 'הבוחר בירושלים'.

שנינו במשנה שהכהן גדול מברך ברכה נוספת שנקראת 'וְהַשְׁאֵר תְּפִלָּה'. תָּנוּ רַבָּנָן, על מה ששנינו במשנה 'הַשְׁאֵר תְּפִלָּה' מבארת הברייתא שהוא ברכה אחת שיש בה, 'תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שֶׁעֲמֹד יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לְיוֹשַׁע', וְחוֹתֵם בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. ממשיכה הברייתא, שִׁמְכָאן וְאֵילָךְ – לאחר שגמר הכהן גדול לקרוא הפרשה וברכותיה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהנמצאים שם מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ לעזרה וְקוֹרֵא בּוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה עושים כן, כְּדֵי לְהַרְאוֹת חֲזוּתוֹ – יופיו של ספר תורה לָרַבִּים.

משנה. פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, ששנינו לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, כֵּיצַד הוא סדר וזמן אמירתה. בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בְּשָׁמְיני – בשנה השמינית שהיא בְּמוֹצָאֵי השנה הַשְּׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ לַמֶּלֶךְ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ. וקריאה זו היא מן התורה שֶׁנֶּאֱמַר "מִקֵּץ" – לאחר שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד וגו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם" וְגוֹ'.

חַזָּן – שמש בית הַכְּנֶסֶת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ בית הַכְּנֶסֶת החשוב ממנו, וְרֹאשׁ בית הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן של הכהן גדול החשוב ממנו, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָהּ לַמֶּלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד ממקומו וּמְקַבֵּל הספר תורה, וְקוֹרֵא כשהוא יוֹשֵׁב. מספרת המשנה שאַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד מישיבתו וְקִבֵּל הספר תורה, וְקָרָא כשהוא עוֹמֵד משום כבוד התורה, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים על כך. וּכְשֶׁהִגִּיעַ בקריאתו לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי" וָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, משום שמקרא זה פוסל אותו מהמלכות, שהרי היה מזרעו של הורדוס שהיה עבד. אָמְרוּ לוֹ הנוכחים שם, 'אַל תִּתְיָרֵא אַגְרִיפַּס שנדיח אותך מהמלכות, שמתוך שאמך מישראל אַחֵינוּ אַתָּה, אַחֵינוּ אַתָּה'.

וְקוֹרֵא המלך מִתְּחִילַּת ספר 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים' עַד 'שְׁמַע ישראל וגו'', שבפרשת 'ואתחנן', וְ'שְׁמַע' – וקורא פרשת 'שמע' כדי שיקבלו עליהם עול מלכות שמים, ומדלג עד פרשת 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ' שבפרשת עקב, כדי שיקבלו עליהם עול מצוות. ומדלג וקורא פרשת 'עֲשֵׂר תְּעַשֵּׂר' שבפרשת ראה, ומשם מדלג וקורא פרשת 'כִּי תְכַלֶּה לַעֲשֵׂר' שבפרשת כי תבא, וקורא פרשיות אלו משום שהוא זמן אסיף, ומזהירם לתת מתנות עניים ולהפריש תרומות ומעשרות. וחוזר לאחוריו וקורא וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ – 'אשימה עלי מלך' שבפרשת שופטים. ומדלג וקורא וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבפרשת כי תבא, כדי שיקבלו עליהם בריתות של עול התורה, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה.

וכל שמונת הַבְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן לאחר קריאתו ביום הכיפורים, גם הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן לאחר קריאתו, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן – שמברך ברכה שֶׁל רְגָלִים – 'מקדש ישראל והזמנים', תַּחַת – במקום

המשך בעמוד קנא

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מא עמוד א

רש"י

וַיִּקְרָא כו'. בְּסֵפֶר עֶזְרָא כְּתִיב. קָתָנֵי מִידֶּא לְרַבָּנָן בָּעֶזְרָה הָיוּ קוֹרְאִים: מַתְנִי' בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסוֹק. תּוֹרְגְּמָן אֵין מְדַלְּגִין – בְּשִׁנֵּי עִנְיָנִין, שֶׁזֶּה בְּעִנְיַן יוֹם הַכִּפּוּרִים וְזֶה בְּצַו אֶת אַהֲרֹן אוֹ בְּפָרָשָׁה אַחֶרֶת, שֶׁאֵין הַלֵּב שָׁהוּא נִמְשָׁךְ אַחַר עִנְיָן אֶחָד מִמְּהֵר לְצֵאת מִמֶּנּוּ לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין דִּבְרֵי עִנְיָן אַחֵר. הִלְכָךְ תּוֹרָה שֶׁהַמִּצְוֹת תְּלוּיוֹת בָּהּ וּמִשְׁמיעִין אוֹתָהּ לְצִבּוּר, וּפָסוּק אֶחָד שֶׁלֹּא יִבְיַן בּוֹ הוּא שׁוֹכְחוֹ וְעוֹבֵר עָלָיו וְאֵינוֹ מְקַיְּמוֹ וּבָאָה חוֹרְבָה עַל כָּךְ, לְכָן אֵין מְדַלְּגִין מֵעִנְיָן לְעִנְיָן וַאֲפִלּוּ אֵין הַתּוּרְגְּמָן מַפְסִיק, אֲבָל בְּנָבִיא שַׁפִּיר דָּמֵי: וְהָתְנַיָא. בְּנֵיחוּתָא: וּבְנָבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעִנְיָן אֶחָד: וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין. מִנְּבוּאָה לְחֲבֶרְתָּהּ, דְּכֻלְּהוּ חַד סִפְרָא הוּא: מְסוֹף הַסֵּפֶר לְתְחִלָּתוֹ לְמִפְרַע: וְכָל כָּךְ לָמָּה. לוֹ לוֹמַר לָהֶם: שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ פָּרָשָׁה שֶׁהוּא קוֹרֵא עַל פֶּה אֵינָהּ כְּתוּבָה בּוֹ וְסֵפֶר מְשֻׁבָּשׁ הוּא: מְשׁוּם פְּגָמוֹ. שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מָצְא בּוֹ פְּסוּל: בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם. פָּרָשָׁה שֶׁל אוֹתָהּ שַׁבָּת לְפִי סֵדֶר פָּרָשִׁיוֹת הַתּוֹרָה: תְּ"ר הַשְּׁאָר תְּפִלָּה. זוֹ הִיא שֵׁשׁ בְּרָכָה אַחַת וּבוֹ תְּפִלָּה תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שְׁעוֹמֵךְ בּוֹ: מִכָּאן וְאֵילָךְ. לְאַחַר שֶׁגָּמַר כֹּהֵן גָּדוֹל לְקָרוֹא פָּרָשָׁה בִּברכוֹתֶיהָ, כָּל אֶחָד מִן הַצִּבּוּר מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִבֵּיתוֹ לָעֶזְרָה, דְּקָסָבַר אֵין עֲרוּב וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִי נַמִי יְרוּשָׁלַיִם דְּלִתּוֹתֶיהָ נְעוּלוֹת בַּלַּיְלָה וּמְעֻרְבִין אֵין כְּלָה: לְהַרְאוֹת חֲזוּתוֹ. שֶׁל ס"ת וְנוֹיוֹ, דְּאָמַר מַר (מְיֻיר קף כ:) זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ הִתְנָאָה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת בס"ת נָאֶה בְּצִיצִית נָאֶה: מַתְנִי'. בַּשְּׁמִינִי. בְּגִמָּרָא פָּרִיךְ בַּשְּׁמִינִי ס"ד, הָא אָמְרַתְּ בְּמוֹצָאֵי יו"ט הָרִאשׁוֹן, וּמַשְׁנֵינַן אִימָא בַּשְּׁמִינִית בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בְּסִכּוֹת שֶׁבְּתְחִלַּת שָׁנָה שְׁמִינִית: בֵּיתָה. אלמבר"א: שֶׁנֶּאֱמַר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, בְּסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים, וְאוֹתָהּ קְרִיָּה עַל יַד מֶלֶךְ הִיא, דִּדְתַנְיָא בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, אֶת מִשְׁנֶה הַתּוֹרָה הַזֹּאת, אֵין קוֹרִין בְּיוֹם הַקָּהָל אֶלָּא בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: וְקוֹרֵא בִּישִׁיבָה: אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ. מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מִזַּרְעוֹ שֶׁל הוֹרְדוֹס, וְהוּא שֶׁנֶּחֱרַב בהמ"ק בְּיָמָיו: וְלִגְי עֵינָיו דָּמְעוּ. שֶׁהַמַּקֵּרֵב הַזֵּהּ פּוֹסְלוֹ מִן הַמַּלְכוּת: אַחֵינוּ אַתָּה. שֶׁאָמוּ מִיִּשְׂרָאֵל: וְקוֹרֵא מִתְּחִלַּת אֵלֶּה הַדְּבָרִים עַד שְׁמַע. שֶׁבְּאוֹתָן: וּשְׁמַע וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ. ע"י דִּלּוּג, וּמִשָּׁם מְדַלֵּג לְעִשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, וּמִשָּׁם מְדַלֵּג וְקוֹרֵא כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת, וּמִשָּׁם חוֹזֵר לְמִפְרַע וְקוֹרֵא אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ. שְׁמַע קִבָּלַת מִלְכוּת שָׁמַיִם, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ קִבָּלַת עוֹל מִצְוֹת דִּדְאָמַר בפ' שְׁנֵי דִּבְרוֹת (קף יג.), וְכֵן בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת קִבָּלַת בְּרִיתוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּמִשְׁמִיעַ לְרַבִּים עֲשֵׂר תְּעַשֵּׂר כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר מִפְּנֵי שֶׁהוּא זְמַן אֲסִיף וּמַתְנוֹת עֲנִיִּים וְהַפְרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. וְאע"פ שֶׁפָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ מְפֻסֶּקֶת בֵּין עֲשֵׂר לְכִי תְכַלֶּה, קוֹרֵא אֶת אֵלֶּה יַחַד שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בְּמַעֲשְׂרוֹת, וְאח"כ קוֹרֵא פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ. וְאִי מִשּׁוּם דְּיֵשׁ כָּאן דִּלּוּג בַּתּוֹרָה בְּכִדֵי (קלוֹ) יְפַסֵּק הַתּוּרְגְּמָן, וְאֵין לְמֶלֶךְ תּוּרְגְּמָן וְאֵין מְתֻרְגְּמִין אַחֲרָיו: בְּרָכוֹת שב"נ מְבָרֵךְ. בְּיוֹתֵ"כ אַחַר מַקֵּרֵא פָּרָשָׁה כְּדַאֲמָרַן (יוֹמָ פח.) מְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנָה בְּרָכוֹת: הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ. אַחַר קְרִיאָתוֹ: שֶׁל רְגָלִים. מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים מְבָרֵךְ תַּחַת בְּרָכוֹת שֶׁל מַתְחִילַת הָעוֹן שביו"ב: גמ' צְרִיכִי. כָּל הַסִּימָנִין הַלָּלוּ מִקֵּץ שֶׁנַת הַשְּׁמִטָּה וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וּבְמוֹעֵד: נִימְנוּהוּ מֵהַשְּׁתָא. מִשְּׁנַת אַרְבָּעִים וְהָלְאָה, שֶׁבְּעִבּוּרוֹת מוֹאֵב נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ וא"ג דִּלְא מִתְרְמֵי בִּשְׁמִטָּה, שֶׁלֹּא מָנוּ שְׁמִטִּין עַד לְאַחַר שֶׁבַע שֶׁבְּשֵׁשׁ וְשֶׁבַע שֶׁחִלְּקוּ דִּדְאָמְרִי' (וַיִּקְרָא כה) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְקָחָשִׁיב נַמֵּי ר"ה: בְּסוֹף שְׁמִטָּה. קֻדַּם ר"ה שֶׁל שְׁמִינִית, דְּהָא מִקֵּץ שֶׁבַע בְּסוֹף שָׁנָה מַשְׁמַע: מֵרֵישׁ שַׁתָּא. שֶׁכְּלָן נִקְרְאוּ מוֹעֵד בִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כג) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְקָחָשִׁיב נַמֵּי ר"ה:

מאירת

תוספות

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מר"ה דאז אינם באים ליראות וי"ל אם כן הוה אמינא בחג המצות לחכי אימצריך בחג הסוכות מיהו במועד לא הוה צריך ונראה דלחכי אימצריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואחני בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פי' רש"י תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מגלן דבימה מעבבת לחכי מסתבר כדפי' ונראה דהיו בונין הבימה מע"ט בנין של פרקים ובחולו של מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחברין הפרקים יחד ואם לא בנו אותה מערב יו"ט נראה דבניינה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד:

מצוה

"וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמָּיִם". אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים: וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר": וּרְמִינְהִי, מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה? אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא. כָּאן, בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. כָּאן, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. וְהָא עָלָה קָתָנֵי: מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְעַד כַּמָּה מְדַלְּגִין? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. מִכְּלָל דְּבַתּוֹרָה כְּלָל כְּלָל לֹא?! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא. כָּאן, בְּעִנְיָן אֶחָד. כָּאן, בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְהָתַנְיָא: מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבַנָּבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְכָאן וְכָאן בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. וְאֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא, וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַדַּלֵּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לִתְחִילָּתוֹ: וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ כו': וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה: "וּבְעָשׂוֹר שֶׁחֲמִשִּׁים הַפְקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה": וְלִיכְרְכֵיהּ לְסֵפֶר וְלִיקְרֵי? אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר. וְלֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרִינָא וְלִיקְרֵי? רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר: מְשׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וּמִי חָיְישִׁינַן לְפְגָמָא? וְהָאָמַר ר' יִצְחָק נַפָּחָא: רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת מֵבִיא שָׁלֹשׁ תּוֹרוֹת, וְקוֹרֵא אַחַת מֵעַנְיֵנוֹ שֶׁל יוֹם, וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת בְּשֶׁל חֲנוּכָּה. תְּלָתָא גַּבְרֵי בִּתְלָתָא סִיפְרֵי, לֵיכָּא פְּגָמָא. חַד גַּבְרָא בִּתְרֵי סִיפְרֵי, אִיכָּא פְּגָמָא: "וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת" כו': תָּנוּ רַבָּנָן: [מְבָרְכִין] עַל הַתּוֹרָה, בְּרָךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית כְּנֶסֶת. וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַהוֹדָאָה וְעַל מְחִילַת עָוֹן, בִּתְיקְנָן. עַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, עַל יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ: "וְהַשְׁאֵר תְּפִלָּה": תָּנוּ רַבָּנָן, הַשְׁאֵר תְּפִלָּה: "תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִיוּוּשַׁע". וְחוֹתֵם בְּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". מִכָּאן וְאֵילָךְ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ. וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי לְהַרְאוֹת חֲזוּתוֹ לָרַבִּים: **מתני'** פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, בֵּיצַד? מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בְּשָׁמִינִי, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד". חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לִרְאֹשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָהּ לַמֶּלֶךְ. וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשָׁבְחוּהוּ חֲכָמִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ ל"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי" זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, אָמְרוּ לוֹ אַל תִּתְיָרֵא אַגְרִיפַּס, אָחִינוּ אַתָּה, אָחִינוּ אַתָּה! וְקוֹרֵא מִתְּחִילַּת "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" עַד "שְׁמַע", וּ"שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר", "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה. בְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן, הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן שֶׁל רַגְלַיִם תַּחַת מְחִילַּת הָעָוֹן: **גמ'** בַּשְּׁמִינִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֵימָא: בַּשְּׁמִינִית. וְכָל הָנֵי, לָמָּה לִי? צְרִיכִי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מִקֵּץ" הֲוָה אָמֵינָא נִימְנוּ מֵהַשְׁתָּא, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִתְרְמֵי בַּשְּׁמִיטָה, כָּתַב רַחֲמָנָא "שְׁמִיטָּה". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "שְׁמִיטָּה". הֲוָה אָמֵינָא בְּסוֹף שְׁמִיטָּה, כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּמֹעֵד". וְאִי כָּתַב "בְּמֹעֵד" הֲוָה אָמֵינָא מֵרֵישׁ שַׁתָּא, כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַג הַסֻּכּוֹת". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַג הַסֻּכּוֹת" הֲוָה אָמֵינָא אֲפִילּוּ יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן, כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל"

מאתחלתא

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מא עמוד ב

תוספות רש"י

מצוה שאני. והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושבחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא ההיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי' אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי והיה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמוחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מוחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה ות"ח בזה גוזרת הכתוב הוא שאינו מוחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כלייה. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני [מדין] התורה כיון דאמרו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה:) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו:) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חוזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא בדין תורה והודו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה להן לשתוק ולא להחזיקו והוו ענוש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך:

כל המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חוזאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחוקית ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

מֵאִיתַּחֲלְתָּא דְּמוֹעֵד: וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת: שָׁמְעָתְ מִינַּהּ, חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב? אָמַר אַבָּיֵי: כּוּתָּאָה מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּמַלְכָּא, וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִיבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד: עוֹמֵד מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב וְהָאָמַר מָר: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר" וגו'? כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי בְּעֶזְרַת נָשִׁים: וְשִׁבְחוּהוּ חֲכָמִים: שִׁבְחוּהוּ, מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עֲבַד? הָאָמַר רַב אַשִׁי: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ! מִצְוָה שָׁאנֵי: וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת": תָּנָא מְשָׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל בְּלָיָה, שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאַגְרִיפַּס. אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: מִיּוֹם שֶׁגָּבַר אֲרוֹפָּה שֶׁל חֲנוּפָה, נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין, וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ "כַּעֲשֵׂי גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ". דָּרַשׁ ר' יְהוּדָה בַּר מַעַרְבָא וְאִיתֵּימָא ר' שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מוּתָּר לְהַחֲנִיף לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמַר שׁוּעַ", מִכְּלָל דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרֵי. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, מֻתָּרָה פָּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁזִּימֵּן אֶת חֲבֵירוֹ וְהִכִּיר בּוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ: טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. אָמַר: יָדַע לֵיהּ מַלְכָּא, מִיסְתַּפֵּי וְלָא קָטֵיל לֵיהּ: אָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה מֵבִיא אַף לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַנֵּנִי לְךָ יְשִׁימוּ אָף" וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אֲסָרֵם". סימן א"ף עוב"ר גיהנ"ם ביד"ו נית"ה גול"ה: וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה, אֲפִילּוּ עוֹבְרִין שֶׁבְּמֵעַי אִמָּן מְקַלְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אַתָּה יְקֻבֻּהוּ עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים", וְאֵין "קוֹב" אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא קָבַּה אֵל", וְאֵין "לְאוֹם" אֶלָּא עוֹבְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְאֹם מִלְאַם יֵאָמֵץ". וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע" וגו', מַה כְּתִיב אַחֲרָיו "לָכֵן כַּאֲכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ לְהָבָה יִרְפָּה". וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחֲנִיף לְחֲבֵירוֹ סוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו נוֹפֵל בְּיַד בְּנֵי בָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' יָקֵם ה' אֶת דִּבְרֶיךָ", וּכְתִיב: "וְיהִי אַגְרוֹפָה שֶׁל חֲנוּפָה. כֹּחָהּ שֶׁל חֲנוּפָה, דְּאָמַר רַבִּי חִנְנָא: מֵאֵימַת דַּמַּתְחִיל מוֹעֵד. וּמִיהוּ בִּירוּשְׁלְמִי לֹא, שֶׁאֵין תִּקּוּן הַבִּימָה דּוֹחָה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא יוֹ"ט, וּמֵאָתְמוֹל נַמִּי לֹא עֲבַדִינַן לְהּ דְּדָחֲקָא לְהּ עֲזָרָה, וְהַאי טַעְמָא מִפְּרַשׁ בְּגמ' יְרוּשַׁלְמִי (פ"ו ה"ג) בְּמִסֶּכֶת מְגִלָּה, דְּקָתָנֵי הַקָּהָל מְאַחֲרִין בְּשִׁבָּת, וְקָאָמַר מִפְּנֵי הַבִּימָה, וְנַעֲבֵדֵהּ מֵאָתְמוֹל דְּחָקָא לְהּ עֲזָרָה אנקוברי"ר בְּלַע"ז: לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד. אֲבָל לֹא לְמַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי: **אַפ'** לְמַאן דְּאָמַר. בְּקִדּוּשִׁין בפ"ק (דף לכ:): **אַגְרוֹפָה.** כֹּחָהּ שֶׁל חֲנוּפָה, דאע"ג דְּאָמוֹ מִישְׂרָאֵל אֵין רָאוּי לְמַלְכוּת דָּוִד הָיָה וְזִילָא מִלְּתָא: **נִתְעַוְּתוּ** הַדִּינִין. שֶׁהֶחֱנִיפוּ הַדַּיָּנִין אֶת בַּעֲלֵי הַדִּין: **וְנִתְקַלְקְלוּ** הַמַּעֲשִׂים. שֶׁהֶחֱנִיפוּ לְרֹאשׁ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וְלֹא מִחוּ בְּיָדָם מִפְּנֵי חֲנוּפָה: **וְאֵין** אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: לְמַעֲשֶׂיךָ גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ. שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא מִחוּ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה לָמְדוּ הַדּוֹרוֹת אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְנִמְצָא כֻּלָּן עוֹבְרִין: **לְכִילַי.** לָשׁוֹן כְּלָיָה נַפְשִׁי (קהלת יז:), שֶׁמִּתְאַוָּה לְשִׁתּוֹת יַיִן תָּדִיר: **וּפְלִינָא.** הָא דְּרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר לְהַחֲנִיפוֹ לְעַשּׂוֹ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ רָאִיתִי פָּנֶיךָ כִּרְאוֹת פְּנֵי וגו', פְּלִיגָא אַדְּרַבִּי לֵוִי דְּאָמַר לֹא לְהַחֲנִיפוֹ נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְאָבִים עָלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לְרְאוֹת מַלְאָכִים: **לֹא יַשְׁוּעוּ כִּי אֲסָרֵם.** כְּשֶׁיְּבוֹאוּ עֲלֵיהֶם יִסּוּרִין לֹא יוֹעִילֵם שִׁוְעָתָם: **וְיֹאמֶר** יִרְמְיָהוּ לַחֲנַנְיָה הַנָּבִיא. שֶׁאָמַר נְבוּאַת שֶׁקֶר עַל גָּלוּת יְכָנְיָה וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁגָּלוּ עִמּוֹ, בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מְשִׁיבָם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, אָמַן כֵּן יַעֲשֶׂה ה', חֲנוּפָה הִיא זוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בְּהַדְיָא שֶׁקֶר אַתָּה נִבָּא: ויהי

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מֵאַתַּחְלְתָּא דְּמוֹעֵד – מתחילת חג הסוכות.

שנינו במשנה וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת. מעירה הגמרא, שלכאורה שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ שמשנתינו סתמה כדעה שחוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמָקוֹם חָבֵר, ואין בכך פחיתות כבוד לרב, שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. אָמַר אַבָּיֵי שאין להוכיח זאת מכאן, משום שטעם משנתינו כְּווֹתָהּ הוא מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּמַלְכָּא, להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.

שנינו במשנה וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב, אֲגִרִיפָּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִיבֵּל, וְקָרָא עוֹמֵד. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב 'וקרא עוֹמֵד', מִכְּלָל הדברים משמע דְּיוֹשֵׁב היה לפני כן, וְהָאָמַר מַר, שאֵין היתר יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבָד, משום שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלימה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר" וְגוֹ', ואיך ישב אגריפס שהיה ממלכי בית חשמונאי בעזרה. מתרצת הגמרא, כְּדְאָמַר רַב חִסְדָּא על קושיה דומה, שהקריאה היתה בְּעֶזְרַת נָשִׁים שמותר לשבת בה, הָכָא נַמִּי יש ליישב שהקריאה היתה בְּעֶזְרַת נָשִׁים.

שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים על כך. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב ששִׁבְּחוּהוּ מִכְּלָל הדברים עולה דְּשַׁפִּיר עֲבַד בכך שקרא בעמידה, וְהָאָמַר רַב אַשִׁי, שאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שנְּשִׂיא בישראל שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מָלֵךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" ומהיתור שכתוב פעמיים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ, ואם מוחל על כבודו אין אימתו עלינו. מתרצת הגמרא, מִצְוָה שָׁאנֵי – אגריפס מחל על כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול.

שנינו במשנה, וְכֶשֶׁהֶגִּיעַ אגריפס לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עליך איש נכרי", זלגו עיניו דמעות, אמרו לו, 'אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה'. תָּנָא מַשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שאמרו לו כן, נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל בְּלָיָיה, משום שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאֲגִרִיפָּס, שלמרות שאמו היתה מישראל, לא היה ראוי למלוך על ישראל, משום שהיה עבד, וזהו גנאי לישראל שעבד ימלוך עליהם.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא אֲגִרִיפָּס – כוחה של חֲנִיפָה – שהחניפו לאגריפס, נִתְעַוְּרוּתוֹ הַדִּינִין – שהדיינים החניפו לבעלי הדינים, וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים - שהצדיקים ראו עוברי עבירות ולא מחו בידם מפני החנופה, ומתוך כך למדו הדורות את מעשי הרשעים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ 'מַעֲשֶׂיךָ גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ', שמתוך שלא מחו ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו כולם עוברי עבירה.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַעַרְבָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, מוּתָּר לְהַחֲנִיף לְרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר שלעתיד לבוא "לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל – הנותן רק מה שחייב ובעין רעה נָדִיב – הנותן בעין יפה, וְלִבְיַלִי – רמאי חורש רעות לֹא יֵאָמֵר שהוא שׁוֹעַ – אדון נדיב שהכל פונים אליו", ויש לדייק מִכְּלָל הדברים, דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרֵי להחניף לרשעים, ורק לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מֵהָכָא, שיעקב אבינו החניף לעשיו ואמר לו, "כִּי על כן ראיתי פניך כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים, וַתִּרְצֵנִי".

וּפְלִינָא דְּרַבִּי לֵוִי – ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא לאיים עליו. דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי, מָשָׁל שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו בפסוק זה לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁזִּימֵּן אֶת חֲבֵירוֹ, וְהִכִּיר חבירו בּוֹ – במזמין, שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ האורח למזמין, 'טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ', אָמַר המזמין לעצמו, 'מסתבר שאדם זה שטעם מתבשיל המלך, יָדַע לִיהְיֹת מַלְכָּא – המלך מכירו וחבירו', ומתוך כך מִיתַּתְפֵּי – חושש הרוצח וְלֹא קָטִיל לֵיהּ. ואף כאן יעקב אבינו איים על עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות מלאכים שעוזרים לו.

הגמרא מביאה כמה מימרות של רבי אלעזר, בגנות החנופה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנִיפָה, מֵבִיא אַף – כעס לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ של החנף נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'לֹא יְשַׁוְּעוּ' – לא תתקבל שועתם, כִּי אֶסָּרֵם – כאשר יבואו עליהם יסורים.

(סִימָן למאמרי רבי אלעזר בעניני חנופה, א"ף עו"ף, ג"ה נ"ם בי"ד"ו, נ"ד"ה גו"ל"ה). וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנִיפָה, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנִיפָה, אֲפִילּוּ עוֹבְרִין שִׁבְעֵי אִמָּן מִכַּלְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אַתָּה, יְקַבּוּהוּ עַמִּים, יִזְעֲמוּהוּ לְאוּמִּים", וְאֵין ביאור 'קוֹבֻּ' המוזכר בפסוק אֶלָּא לשון קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת בלעם, "מה אקוב לֹא קַבֹּה אֵל" – כיצד אקללם, וה' לא קללם. וְאֵין 'לְאוֹם' אֶלָּא עוֹבְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר על יעקב ועשיו כשהיו בבטן אמם "וּלְאוֹם מִלְאוֹם יֵאָמֵץ".

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹי לחנפים, הָאֹמְרִים לָרַע – לאדם רע שהוא טוֹב, וְלַטּוֹב רָע וְגוֹ'", מַה כְּתִיב אַחֲרָיו בעונשם, "לָכֵן כָּאֳכֶל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ, וַחֵשֶׁשׁ לֶהָבָה יַרְפֶּה וְגוֹ'", הרי שנופלים באש הגיהנם.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמַּחֲנִיף לַחֲבֵירוֹ בְּסוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ של הרשע שהחניף לו, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו נוֹפֵל בְּיַד בְּנֵי בָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא" לְחַנַנְיָה שהתנבא נבואת שקר, שבעוד שנתיים ישובו יכניה וכלי המקדש מגלותם, "אֲמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה', יָקֵם ה' אֶת דִּבְרֶיךָ", והיתה זו חנופה משום שהיה לו לומר בפירוש 'שקר אתה דובר', וְכִתְיב, שלאחר כמה ימים יצא ירמיה מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה לו שם,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים וארבעים לעומר עמ' א

'ממונה' שאמרנו, דווקא בַּעֲבוֹדָתוֹ קָאָמַר – מינוי הנוגע לעבודתו, וכהן גדול אין ממונה עליו בעבודתו. שואלת הגמרא, וְאִיבָּעֵא שהכהן המוזכר כאן הוא הַסְּגָן, שהוא ממונה, והכהן גדול ממונה עליו בעבודה. מתרצת הגמרא, שאמנם על הסגן יש ממונה, אך הַסְּגָן עצמו לָאו מְמוּנֶּה הוּא לשום דבר, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים, לְמָה – לאיזה דבר הסְּגַן מְמוּנֶּה, ומבאר, שֶׁאִם אֵירַע בּוֹ פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל במהלך עבודתו, נִכְנַס הסגן, וּמְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו. אבל קודם שאירע פסול, אין לסגן שום מינוי בעבודת בית המקדש, והרי הוא ככל כהן, ובהכרח שנתמנה כהן מיוחד למלחמה, והוא משוח מלחמה.

שנינו במשנה, שהכהן פותח בלשון זו 'וְאָמַר הכהן אֲלֵהֶם, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל'. מבררת הגמרא, מַאי שְׁנָא – מדוע הכהן מתחיל את דבריו בלשון 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל'. ומבארת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף, והוא, שֶׁאָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הבאים להילחם בגויים, אֲפִילּוּ לֹא קִיְּימְתֶּם אֶלָּא מצוה זו של קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית שהיא קבלת מלכות שמים ועול מצוות, אִי אַתֶּם נִמְסָרִין בְּיָדָם, שעל ידי שהשכינה שורה עימכם, אתם נוצחים.

שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, 'אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְגוֹ'. מבארת הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה והמלחמה עצמה. תָּנוּ רַבָּנָן, פַּעֲמַיִם מְדַבֵּר עִמָּם הכהן עם הלוחמים, אַחַת בַּסֵּפֶר – כשיוצאים מגבול הארץ, לפני תחילת המערכה, וְאַחַת בַּמִּלְחָמָה – בתחילת המלחמה. בַּסֵּפֶר לפני המלחמה, מַה הוּא אוֹמֵר ללוחמים,

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

"וְיָהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן, וְשָׁם בַּעַל פְּקִידוּת – ממונה שלא יצאו מהעיר אל הכשדים, וּשְׁמוֹ יִרְאִיָה בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה נביא השקר, וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נוֹפֵל להיות עמהם, וַיֹּאמֶר (לוֹ) יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אתה דובר, אֵינֶנִּי נוֹפֵל אֶל [ועל] הַכַּשְׂדִּים וְגוֹ'". וּכְתִיב "וַיִּתְפֹּשׂ יִרְאִיָּה בִּירְמְיָהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל הַשָּׂרִים, ויקצפו השרים על ירמיהו, והכו אותו ונתנו אותו בית הָאָסוּר בית יהונתן הסופר, כי אותו עשו לבית הבלא", הרי שירמיהו נפל בידי נבדו של חנניה נביא השקר, שהחניף לו.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה – שאינם מוכיחים זה את זה, מְאוּסָה בִּנְדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עֵדַת חָנֵף נַלְמוּד", ו'גלמוד' הוא מלשון נדה, שֶׁכֵּן בְּכַרְכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנִדָּה 'נַלְמוּדָה'. מבררת הגמרא, מַאי פירוש 'נַלְמוּדָה', ומדוע נדה נקראת כן. ומבארת, ש'גלמודה' היא מלשון גְּמוּלָה דא מַבָּעֲלָה – מובדלת זו מבעלה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה לַסּוֹף גּוֹלָה, ודבר זה נלמד בגזירה שוה מהתיבה 'גלמוד', וּכְתִיב הָכָא לגבי עדה שיש בה חנופה "כִּי עֵדַת חָנֵף נַלְמוּד", וּכְתִיב הָתָם לגבי גלות "וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה, וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גוֹלָה וְסוֹרָה וְגוֹ'".

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אַרְבַּע כִּיתּוֹת של רשעים אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה, בַּת לֵיצִים וְכַת חֲנֵיפִים, וְכַת שַׁקְרָנִים וְכַת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע. והמקור לכך שבַּת לֵיצִים אינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב שהקדוש ברוך הוא "מָשַׁךְ יָדוֹ מלהיות אֶת לוֹצְצִים". והמקור לכַּת חֲנֵיפִים שאינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב "כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא". והמקור לכַּת שַׁקְרָנִים שאינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב שאמר הקדוש ברוך הוא "דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי". והמקור לכַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע שאינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה, לֹא יְגוּרְךָ רָע" ופירוש הפסוק הוא, לא חפץ רשע אתה משום שצַדִּיק אַתָּה ה', לכן לֹא יָגוּר בְּמָגוּרְךָ – עמך רָע, ופרשה זו מדברת בבעלי לשון הרע, כפי שכתוב בהמשך 'כי אין בפיהו נכונה' וכו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה פרק שמיני

פרק זה, עוסק במהלכה של מלחמת ישראל עם הגויים, והמשנה שלפנינו, עוסקת בדברי הכהן משוח המלחמה לעורכי המלחמה, בעת צאתם מגבול הארץ. כמו שנאמר "והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם". והמשנה תבאר את הפסוקים.

משנה. הכהן אשר נבחר לתפקיד מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, שעליו לצוות את העם בעת יציאתם למלחמה, בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר את דברי החיזוק אֶל הָעָם הלוחמים, בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה' בצאתכם את גבול הארץ, 'וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן' לומר את דבריו. ומבארת המשנה, 'הכהן' זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה אשר נמשח במיוחד לתפקיד זה. ומה שנאמר בפסוק 'וְדִבֶּר אֶל הָעָם', זה דווקא בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

"וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' אתם קרבים היום למלחמה עַל אוֹיְבֵיכֶם" מבארת המשנה, 'על אויביכם' הגויים וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם היהודים. שמלחמה זו אינה לֹא כמלחמת שבט יְהוּדָה עַל שבט שִׁמְעוֹן הסמוך לו בגבולו, וְלֹא כמלחמת שבט שִׁמְעוֹן עַל שבט בִּנְיָמִין הסמוך לו בגבולו, שֶׁאִם תִּפְלוּ בְּיָדָם של אחיכם, יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם. וּכְמָה שֶׁנֶּאֱמַר במלחמת פקח בן רמליהו מלך ישראל עם אחז מלך יהודה, "וַיָּקוּמוּ הָאֲנָשִׁים מבני אפרים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת קודם לכן, וַיַּחֲזִיקוּ בַּשְּׁבִיָּה ששבו במלחמתם עימהם, לדאוג לצרכיהם ולמחסורם, וְכָל מַעֲרוֹמֵיהֶם – כל מי שלא היו לו בגדים ללבוש, הִלְבִּישׁוּ אותו מִן הַשָּׁלָל מן המלחמה, וַיַּלְבִּישׁוּם גם מבגדיהם שלהם, וַיַּנְעִילוּם – נתנו להם מנעלים, וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסָכּוּם בשמן, וַיְנַהֲלוּם – הנהיגו ונשאו בַּחֲמוֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל – את החלשים שלא יכלו ללכת, וַיְבִיאוּם אל יְרִיחוֹ שהיתה נקראת עִיר הַתְּמָרִים, אֵצֶל אֲחֵיהֶם בני יהודה, וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן וְגוֹ'", הרי שאחיכם בני ישראל מרחמים ונוהגים בחמלה באחיהם שבויי המלחמה.

אבל אתם, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הגויים אַתֶּם הוֹלְכִים למלחמה, שֶׁאִם תנוצחו על ידיהם וּתִפְּלוּ בְּיָדָם בשבי, אֵין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם אלא ינהגו בכם באכזריות מרובה, לפיכך אתם מוזהרים, 'אַל יֶרֶךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְגוֹ' ממאורעות המלחמה.

ומפרטת המשנה את ארבעת האזהרות שהשמיעו ללוחמים, 'אַל יֶרֶךְ לְבַבְכֶם' – שלא ישבר לבבכם מִפְּנֵי צָהֳלַת – צעקת הסוּסִים שהם עושים כדי להפחידכם ולהטיל מורך בלבבכם, וְצִיְחָצוֹחַ – השחזת החֲרָבוֹת וכלי המלחמה. 'אַל תִּירְאוּ' – אל יפול מורך ופחד בלבבכם, מִפְּנֵי הֲמָגַּת תְּרִיסִין – הקשת מגיניהם, וְשִׁפְעַת הַגְּמַלִּים – ריבוי חילות המלחמה. 'אַל תַּחְפְּזוּ' – אל תמהרו להימלט מִקּוֹל תקיעת הקְרָנוֹת שהם תוקעים בהם כדי להפחידכם. 'אַל תַּעַרְצוּ' – אל תפחדו ותשברו, מִפְּנֵי קוֹל הִצְּווּחוֹת אשר הם משמיעים כדי להפחידכם.

ועליכם לזכור 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם', ואל תבטחו בגבורתכם כמו הגויים, שֶׁהֵם בָּאִין ובטוחים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים ובטוחים בְּנִצְחוֹנוֹ ובכוחו שֶׁל מָקוֹם, ועליכם להשיב ליבכם אליו ולבטוח בישועתו. שהרי הַפְּלִשְׁתִּים אשר נלחמו בישראל, בָּאוּ ובטוחים היו בְּנִצְחוֹנוֹ ובכוחו שֶׁל גָּלְיָת הפלישתי, וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ, לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב על ידי דוד, וְנָפְלוּ עִמּוֹ רבים מבני עמו, בידי יהודה וישראל, וכן מצינו בִּבְנֵי עַמּוֹן אשר בָּאוּ ובטחו בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ שר צבאו של הדרעזר מלך ארם, מֶה הָיָה סוֹפוֹ של שובך, לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב בידי דוד וחילותיו, וְנָפְלוּ עִמּוֹ רבים מבני עמו. וְאַתֶּם בני ישראל, אִי אַתֶּם בֵּן – אין הנהגתכם ומחשבתכם כהגויים, 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם וְגוֹ'" זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן – מחנה ישראל, שנושאים עימם הארון ששברי לוחות מונחים בתוכו, והוא מסייע להם במלחמתם והם נוצחים.

גמרא. שנינו במשנה, 'ודבר אל העם' בלשון הקודש. מבררת הגמרא מַאי קָאָמַר, כיצד נדרש מהפסוק שהכהן חייב לדבר בלשון הקודש, מבארת הגמרא הָכִי קָאָמַר, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת משוח מלחמה 'וְדִבֶּר', וְלֹקֵחַ במעמד הר סיני הוא אוֹמֵר, "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל", ודורשים 'דיבור דיבור' גזירה שוה, מַה לְּהַלָּן במעמד הר סיני, אמר משה את דבריו בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, שהרי עשרת הדברות נאמרו בלשון הקודש, אַף כָּאן המשוח מלחמה מדבר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

במשנה מבואר, שדווקא משוח המלחמה אומר את דברי החיזוק לעם, מביאה הגמרא את המקור לכך. תָּנוּ רַבָּנָן, 'וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם', מבררת הגמרא, יָכוֹל – שמא כָּל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה יוכל לדבר את דברי החיזוק לעם, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפרשה 'וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים' – שהשוטרים מדברים לעם דברי חיזוק נוספים מלבד הכהן, ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד שמַה הַשּׁוֹטְרִים בְּמִמּוּנָּה – שמונו לתפקיד זה, אַף כֹּהֵן בְּמִמּוּנָּה – שהתמנה לכך, ולא כל כהן שירצה. שואלת הגמרא, וְאֵימָא כֹּהֵן גָּדוֹל, שהרי הוא ממונה לכהונה גדולה. ומתרצת, שהכהן צריך להיות הֵימֶנָּא דְּשׁוֹטֵר, מַה שּׁוֹטֵר מהותו שֶׁיֵּשׁ שופט הַמְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו והוא מורה לו לרדות את הצריך לכך, אַף כֹּהֵן צריך להיות שֶׁיֵּשׁ מְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו, והוא הכהן גדול, אבל הכהן גדול אין ממונה מעליו. שואלת הגמרא, הרי כֹּהֵן גָּדוֹל נַמִי, הָאֵיכָא מֶלֶךְ שהוא ממונה עַל גַּבָּיו. ומתרצת,

המשך בעמוד קנט

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מב עמוד א

רש"י תוספות

1 וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִין. לְאַחַר כַּמָּה יָמִים הָיָה יִרְמְיָה יוֹצֵא מִירוּשָׁלַיִם לְלֶכֶת אֶרֶץ בִּנְיָמִין
2 לְחַלֵּק נַחֲלָה שֶׁנָּפְלָה לוֹ, וּתְפָסוֹ יִרְאִיָּה וַיֹּאמֶר לוֹ אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נוֹפֵל: נִסְוֹלָה. בְּדוּלָה,
3 כְּמוֹ וְיִגְמֹל (בְּרֵאשִׁית כא). תָּשַׁךְ יָדוֹ: הַקָּבָ"ה מְהַוֹּת אֶת לוֹצְצִים: לֹא יְנוּרַךְ רַע. לֹא יָגוּר עִמָּךְ
4 רַע, וְגַבֵּי מַסְפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע כְּתִיב, דִּכְתִיב בְּהַהוּא פָּרָשְׁתָא כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה וְגוֹ':

הַדְרָן עֲלָךְ אֵלּוּ נֶאֱמָרִין

5 **מַתְנִי'.** מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. כֹּהֵן שֶׁנִּתְרַפְּדָה לִבּוֹ,
6 שֶׁנֶּאֱמַר וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְגוֹ', וּבְגִמָּרָא
7 פָּרִיךְ מַאי קָאָמַר: וַיְקוֹמוּ הָאֲנָשִׁים. כְּתִיב גִּבֵּי פִּקָּח
8 בֶּן רְמַלְיָהוּ שְׁנֵיהֶם עִם אֶחָז בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, שֶׁשָּׁבוּ
9 מִבְּנֵי יְהוּדָה הַרְבֵּה וְשָׁם הָיָה נָבִיא עוֹדֵד שְׁמוֹ
10 וְהוֹכִיחָם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם בַּחֲמַת ה' עַל
11 בְּנֵי יְהוּדָה נְתָנָם בְּיֶדְכֶם וְהִכִּיתֶם בָּהֶם לְאֵין
12 מֶרְפָּא, וְעַתָּה אַתֶּם אוֹמְרִים לְכִבּוֹשׁ אוֹתָם
13 לַעֲבָדִים, שְׁמָעוּנִי וְהָשִׁיבוּ אֶת הַשִּׁבְיָה וְגוֹ': לְכָל
14 כּוֹשַׁל. כָּל הַכּוֹשְׁלִים שֶׁבָּהֶם שֹׂאֵינָן יְכוֹלִין לֵילֵךְ
15 בְּרַגְלֵיהֶם: צָהֳלַת סוּסִים. צְנֻף סוּסִים קְרוּי צָהֳלָה
16 בִּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא: קַלְנַסִּין. חִילוֹת: הַנָּפֶת תְּרִיסִין.
17 מְגִיפִין וְסוֹגְרִין וּמְדַבְּקִין הַתְּרִיסִין זֶה סָמוּךְ לָזֶה
18 בְּדֵי שֶׁיִּנָּקְשׁוּ זֶה עַל זֶה, וְהַקּוֹל נִשְׁמַע בְּקוֹל הַמּוֹן
19 לְאֵימָה עַל שֶׁבְּנֶגְדָּם: שׁוֹבָךְ. שֹׁר צְבָא הַדַּרְעָזֶר:
20 **גמ'.** מַאי קָאָמַר. הֵיכִי נְלִיף לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מֵהָכָא:
21 דּוּמְיָא דְּשׁוֹטֵר. תֵּירוּצָא הִיא. הַשּׁוֹפֵט מְמֻנֶּה עַל
22 הַשּׁוֹטֵר, שֶׁשּׁוֹטֵר עָשׂוּי לִנְגּוֹשׁ אֶת מִי שֶׁיִּצְוֶה
23 הַשּׁוֹפֵט לְכוֹף: וְאִימָא סָגָן. מְדַבֵּר דְּבָרִים הַלָּלוּ,
24 דְּהָא מְמֻנֶּה הוּא וְיֵשׁ מְמֻנֶּה עַל גַּבָּיו: לְמָה סָגָן
25 מְמֻנֶּה. לְאֵיזֶה דָּבָר הוּא מְמֻנֶּה וּמוֹכֵן: שֶׁאֵם אֹרֶז
26 כו'. אֲבָל בְּעוֹד שֶׁלֹּא אֹרֶז פָּסוּל לְכֹהֵן גָּדוֹל אֵין
27 לְסָגָן גְּדֻלָּה שֶׁל כְּלוּם: מַאי שְׁנָא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל.
28 לְמָה מַתְחִיל בְּלָשׁוֹן זֶה: פַּעֲמַיִם מְדַבֵּר עִמָּהֶם,
29 אַחַת בְּפֶה. בְּשֶׁיָּצְאוּ מֵאַרְצָם:

שמעו

משוח מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד כדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב.) מקרא בכורים כיצד משוח דהתם סליק מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן ויש לומר דהתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיירי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דזוטרי מיליה ופסיק ושדי להו וא"ת ולימא לעיל פרשת משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה יש לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא נתנה משום מצות קריאה אלא משום התראה: **הכי** קאמר שנאמר ודבר. ירושלמי למה בגין דכתי' ודבר הרי ק"ש דכתי' בה ודברת בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה אמירה הרי פרשת ודוי מעשר הרי כתיב בה אמירה והיא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו הכהנים בני לוי מה נגישה שנא' להלן בלשון קודש אף כאן בלשון קודש עד כדון כרבי עקיבא דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר' חייא בר אבא נאמר כאן נגישה ונאמר להלן נגישה ונגש משה אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאן לשון הקודש מסתברא דלא ופקרו שרי צבאות בראש העם ואחרי כן ונגש הכהן ודבר אל העם בתר דמתקן להון הוא משמע לון:

סגן לאו ממונה הוא. ואם תאמר הא אמרינן בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יט.) כשהוא מנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו ותניא כשהוא עומד בשורה לנחם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד בימינו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת שמע מינה היינו סגן היינו ממונה יש לומר ודאי ממונה היה לדברים שמינוהו אחיו הכהנים כדתנן (יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מנוי ושררה יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגיזבר שגידלוהו אחיו הכהנים:

מאה

הַדְרָן עֲלָךְ אֵלּוּ נֶאֱמָרִין

1 "וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן וְשָׁם בַּעַל פְּקֻדָּת וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה
2 בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר
3 אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נֹפֵל. וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אֵינֶנִּי נֹפֵל
4 אֶל הַכַּשְׂדִּים", וּכְתִיב: "וַיִּתְפֹּשׂ יִרְמְיָהוּ וַיְבִאֵהוּ אֶל
5 הַשָּׂרִים". וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל עֲדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה
6 מְאוֹסָה כְּנֶדֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד", שֶׁכֵּן
7 בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנֶדֶף "גַּלְמוּדָה". מַאי "גַּלְמוּדָה"?
8 גְּמוּלָה מִבַּעְלָהּ. וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל עֲדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
9 חֲנוּפָה לְסוֹף גּוֹלָה, כְּתִיב הָכָא "כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד",
10 וּכְתִיב הָתָם "וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה וַאֲנִי
11 שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה". אָמַר ר' יִרְמְיָה בַּר אַבָּא:
12 אַרְבַּע כִּיתוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה: כַּת לֵיצִים, וְכַת
13 חֲנֵיפִים, וְכַת שַׁקְרִים וְכַת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע. כַּת לֵיצִים,
14 דִּכְתִיב: "מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לֹצְצִים". כַּת חֲנֵיפִים, דִּכְתִיב:
15 "כִּי לֹא לְפָנָיו חֲנֵף יָבוֹא". כַּת שַׁקְרִים, דִּכְתִיב: "דֹּבֵר
16 שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי". כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע,
17 דִּכְתִיב: "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע" צַדִּיק
אַתָּה ה' לֹא יָגוּר בְּמוֹגוֹרְךָ, רַע:

הדרן עלך אלו נאמרין

18 **מְשׁוּחַ** מִלְחָמָה, בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם, בִּלְשׁוֹן
19 הַקּוֹדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה
20 כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה "וְדִבֶּר אֶל הָעָם" בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.
21 "וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' עַל אֹיְבֵיכֶם" וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם, לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹן
22 עַל בִּנְיָמִן. שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת
23 וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה וְכָל מַעֲרֻמֵיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיְנַעֲלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכּוּם
24 וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֶצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן" וְגוֹ'. עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם
25 אֵין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם. "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ", "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם" מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת, "אַל תִּירְאוּ" מִפְּנֵי
26 הֲגָפַת תְּרִיסִין וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּין, "אַל תַּחְפְּזוּ" מִקּוֹל קְרָנוֹת, "אַל תַּעַרְצוּ" מִפְּנֵי קוֹל צְוָוחוֹת, "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם" הֵם בָּאִין
27 בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, מָה הָיָה סוֹפוֹ? לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ.
28 בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ, מָה הָיָה סוֹפוֹ? לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. וְאַתֶּם, אִי אַתֶּם כֵּן, "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם
29 לָכֶם" זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן: **גמ'** מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: שֶׁנֶּאֱמַר "וְדִבֶּר", וּלְהַלָּן אוֹמֵר: "מִשֶּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן
30 הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם" יָכוֹל כָּל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים", מַה
31 שׁוֹטְרִים בִּמְמוּנֶּה, אַף כֹּהֵן בִּמְמוּנֶּה. וְאֵימָא כֹּהֵן גָּדוֹל? דּוּמְיָא דְשׁוֹטֵר, מַה שׁוֹטֵר שֶׁיֵּשׁ מְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו, אַף כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ מְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו.
32 כֹּהֵן גָּדוֹל נַמִי, הָאִיכָּא מֶלֶךְ עַל גַּבָּיו? בַּעֲבוֹדָתוֹ קָאָמַר. וְאֵימָא סָגָן? סָגָן לָאו מִמּוּנֶּה הוּא, דְּתַנְיָא אָמַר ר' חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים: לָמָּה סָגָן
33 מְמוּנֶּה? שֶׁאִם אֵירַע בּוֹ פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו: "וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל": מַאי שְׁנָא "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"? אָמַר ר' יוֹחָנָן
34 מְשׁוּם ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אַפִּילּוּ לֹא קִיַּמְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, אִי אַתֶּם נִמְסָרִין
35 בְּיָדָם: "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ" כו': תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעֲמַיִם מְדַבֵּר עִמָּם, אַחַת בְּפֶה אַחַת בְּמִלְחָמָה. בְּפֶה, מַה הוּא אוֹמֵר?

שמעו

סוטה. פרק שמיני – משוח מלחמה דף מב עמוד ב

תוספות רש"י

מאה פפי וחד נאנאי. בירושלמי בפרק החולץ אגמרא וחייבין אשם תלוי את ש"מ [שהאשה] מתעברת וחוזרת ומתעברת את ש"מ שאין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת ופליגי על רבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים ויצא איש הבינים ממערכות פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהערו בה מאה ערלות פלשתים אמר רבי מתניא ולא פליגין עד שלא נסרחה הזרע האשה מתעברת משני בני אדם באחת משנסרחה הזרע אין האשה מתעברת משני בני אדם באחת זה משמע שכולן מאה היו אבותיו שהרי מכולן נתעברה אמו ולא כפי' רש"י שפירש וחד נאנאי שאחד מהן אביו ופי' הערוך נאנאי כלב שבאו עליה מאה אנשים וכלב אחד וכן מפורש בויקרא רבה ובאגדה דשמואל אמר ר' יצחק אותה הלילה שפירשה ערפה מחמותה נתערבו בה גייס של מאה בני אדם הדא דכתיב והוא מדבר עמם והנה איש הבינים וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב ממאה ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף כלב אחד שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי וגו' ותו התם ויתיצב ארבעים יום אמר רבי ברכיה ב"ר יצחק בשכר ארבעים פסיעות שהלכה ערפה עם חמותה נתלה לבנה ארבעים יום: **מפני** שהשם וכל כנויו מונחים בארון. תוספתא (פ"ז ע"ש) כי ה' אלהיכם ההולך עמכם זה השם הנתון בארון שנאמר וישלח אותם משה וגו' מלמד שהיה פנחס משוח מלחמה ובכל הקודש זה הארון ויש אומרים אלו בגדי כהונה שנא' ובגדי הקודש אשר לאהרן (רבי יהודה בן לקיש) אומר ב' ארונות היו עמהם זה שיוצא עמהן למלחמה היו בו שברי לוחות שנאמר ויסעו מהר ה' וגו' זה שהיה עמהן היה בו ס"ת שנאמר ויעפילו לעלות וגו' ובירושלמי אמרי' ארון אחד היה:

מאלו התום לא מצאתי יותר

שְׁמְעוּ דִּבְרֵי מַעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה, וְחָזְרוּ. בַּמִּלְחָמָה, מַה הוּא אוֹמֵר "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ, כִּנְגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין: מַגִּיפִין, וּמְרִיעִין, צוֹוְחִין, וְרוֹמְסִין: פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת כו': גָּלְיָת, אָמַר ר' יוֹחָנָן: שֶׁעָמַד בְּגִילּוּי פָּנִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי" וְאֵין "אִישׁ" אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֲרֵינִי מַפִּילוֹ עַל יַד בֶּן אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה". אָמַר ר' יוֹחָנָן מְשׁוּם ר' מֵאִיר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לְבָרוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע, אֶחָד "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי", וְאִידָךְ "אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהָכָנִי". וְאִידָךְ, דִּכְאָמַר לֵיהּ לְדָוִד: "הֲכֶלֶב אָנֹכִי כִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בַּמַּקֵּלוֹת". דָּוִד נַמִּי אָמַר לֵיהּ "אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן"?, הַדַּר אָמַר לֵיהּ "וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ". "וַיְנַשֵּׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשָּׁכֵם וְהָעֲרֵב" אָמַר ר' יוֹחָנָן: כְּדֵי לְבַטְּלָן מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. "וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם" אָמַר ר' יוֹחָנָן: כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בָּהֶן תּוֹרָה. "וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּנַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים". מַאי "בֵּינַיִם"? אָמַר רַב: שֶׁמְּבוּזֶּה מִכָּל מוּם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בֵּינוֹנִי שֶׁבְּאֶחָיו. דִּבֵּי ר' שֵׁילָא אָמַר שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּבֵנָיו.

ר' יוֹחָנָן אָמַר: בַּר מֵאָה פַּפִּי וַחֲדָא נַאנַאי. "גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת" תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהָכַל דָּשִׁין אֶת אִמּוֹ בְּגַת. כְּתִיב "מְעָרוֹת", וְקָרֵינַן "מַעֲרָכוֹת". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהָכַל הֶעֱרוּ בְּאִמּוֹ. כְּתִיב "הָרָפָה" וּכְתִיב "עֶרְפָּה", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: "הָרָפָה" שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "עֶרְפָּה" שֶׁהָכַל עוֹרְפִין אוֹתָהּ מֵאֲחֲרֶיהָ. וְחַד אָמַר: "עֶרְפָּה" שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "הָרָפָה" שֶׁהָכַל דָּשִׁין אוֹתָהּ כְּהָרִיפוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ הַמָּסָךְ עַל פְּנֵי הַבְּאֵר וַתְּשַׁטַּח עָלָיו הָרִפֹּות". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא, "אִם תִּכְתּוֹשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הֲרִפוֹת בָּעֶלִי". "אֶת אַרְבָּעָה אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְהָרָפָה בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו" מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב חִסְדָּא: סַף וּמְדוֹן גָּלְיָת וְיִשְׁבִּי בְנוֹב. "וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו", דִּכְתִיב: "וַתִּשַּׁק עֶרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ בָּהּ" אָמַר ר' יִצְחָק, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: שֶׁנָּשְׁקָה לַחֲמוֹתָהּ עַל שְׁפָתוֹת. וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ" אָמַר ר' יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹאוּ בְנֵי הַנָּשׁוּקָה, וְיִפְּלוּ בְיַד בְּנֵי הַדְּבוּקָה. דָּרַשׁ רָבָא: בְּשֵׂכַר אַרְבַּע דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עָרְפָּה עַל חֲמוֹתָהּ, זָכְתָה וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּשָּׂנֶה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד". כְּתִיב "חֵץ חֲנִיתוֹ" וְקָרֵינַן "עֵץ חֲנִיתוֹ", אָמַר ר' אֶלְעָזָר: עֲדַיִן לֹא הִגִּיעָנוּ לַחֲצֵי שִׁבְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רְשָׁעִים. וְלֹא לְפִתַּח בֵּיהּ כְּלָל? לְאוֹתָן שִׁבְחֵיהּ דְּדָוִד "בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבַךְ כו'": כְּתִיב "שׁוֹפָךְ" וּכְתִיב "שׁוֹבַךְ", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: "שׁוֹפָךְ" שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "שׁוֹבַךְ" שֶׁעָשׂוּי כְּשׁוֹבַךְ, וְחַד אָמַר: "שׁוֹבַךְ" שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "שׁוֹפָךְ" שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ, נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו בְּקִיתוֹן. "אַשְׁפָּתוֹ בְּקֶבֶר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים" רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאָמְרִי לָהּ ר' אַמִּי וְר' אַסִּי, חַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁזּוֹרְקִין חֵץ, עוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת שֶׁל חֲלָלִים, וְשָׁמָּא תֹּאמַר שֶׁאוּמָּנִין בַּקֶּרֶב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". וְחַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צוֹרְכֵיהֶן עוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת שֶׁל חָלָל, וְשָׁמָּא תֹּאמַר מִפְּנֵי שֶׁחוֹלִי מְעַיִים הֵם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". אָמַר רַב מָרִי: שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּנָפֵישׁ וְיָהֵיב, חוֹלִי מְעַיִים הוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לִיטְרַח בִּנְפִישָׁה. "דְּאָנָה בְלֵב אִישׁ יַשְׂחֲנָה" ר' אַמִּי וְר' אַסִּי; חַד אָמַר: יַשְׂחֲנָה מִדַּעְתּוֹ, וְחַד אָמַר: יְשִׂיחֲנָה, לַאֲחֵרִים: "וְאַתֶּם אִי אַתֶּם בֵּן כו'" וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׂם וְכָל כִּינּוּיָו בְּנוּיָיו עוֹמְדִין בָּאָרוֹן. הֵיוֹצֵא עִמָּהֶם בַּמִּלְחָמָה:

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שִׁמְעוּ דִּבְרֵי מַעֲרֵכִי הַמִּלְחָמָה – את כללי המלחמה, מי ראוי להישאר במלחמה, ומי עליו לחזור. וְחָזְרוּ לביתם כל הראויים לחזור, שהם הבונה בית והנוטע כרם והנושא אשה והירא ורך הלבב. ממשיכה הברייתא לבאר את חלקם השני של דברי הכהן, בַּמִּלְחָמָה – בתחילתה של המלחמה, מָה הוּא אוֹמֵר 'אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם' – אל ישבר לבבכם מפחד המלחמה, 'אַל תִּירְאוּ' במחשבתכם ובליבכם מאימת המלחמה, 'וְאַל תַּחְפְּזוּ' – אל תמהרו להימלט, 'וְאַל תַּעַרְצוּ' – אל תישברו את מהלך המלחמה. ומבארת הברייתא, שהכהן מזהירם בארבע אזהרות אלו, כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים – פעולות מיוחדות שֶׁעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הנלחמים בכם עוֹשִׂין על מנת להטיל מורך בלבבכם. ואלו הדברים, מְגִיפִּין – מקישים בתריסים, וּמְרִיעִין – תוקעים בקרנות וּצוֹוְחִין בקולם על מנת להפחיד, וּרוֹמְסִין בצהלת סוסיהם ובדהרתם להשמיע קול גדול.

שנינו במשנה, פָּלְשָׁתִים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת כו'. מבארת הגמרא, מי הוא גלית, כיצד נלחם בישראל ומה היה סופו. מבארת הגמרא מדוע נקרא גָּלְיָת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מפני שֶׁעָמַד בְּגִילּוּי פָּנִים – בעזות פנים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וכביכול לחם בו. שֶׁנֶּאֱמַר שאמר גלית לישראל 'בְּרוּ – בחרו לָכֶם אִישׁ וְיֵרֶד אֵלַי' להילחם בי. ומבארת הגמרא, וְאֵין 'אִישׁ' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר בשירת הים, 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה'. וכתשובה לדבריו אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא על גלית, חֲרִיפִי מַפִּילוֹ והורגו עַל יַד 'בֶּן אִישׁ' – דוד שהיה נער ולא הגיע לכלל איש, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה' – מיושבי בית לחם אשר בארץ אפרת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, בְּשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת – שלוש פעמים לְבָדוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ דָּשָׁע – רמז גלית בדבריו את מפלתו העתידית. אֶחָד, במה שאמר לישראל, 'בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֶד אֵלַי' – וממה שאמר לשון 'וירד אלי' ולא אמר וילחם אתי, משמע שיגבר עלי. וְאֵידָךְ – פעם שניה, במה שאמר לישראל, על אותו איש אשר תבררו 'אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהַכָּנִי וְגוֹ'', הרי שתחילה נקט את האפשרות שינוצח. וְאֵידָךְ, דְּקָאָמַר לֵיהּ גלית לְדָוִד בשעה שבא להילחם עימו, 'הֲכֶלֶב אָנֹכִי' בעניך כִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בַּמַּקְלוֹת' אשר בהם מכים את הכלבים, וממה שאמר הלשון 'בא אלי', משמע, שינוצח על ידי דוד. שואלת הגמרא, הרי דָּוִד נַמִּי אָמַר לֵיהּ לגלית "אַתָּה 'בָּא אֵלַי' בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן", הרי שגם דוד נקט את הלשון 'בא אלי', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד ניצח. מתרצת הגמרא, דוד הָדַר אָמַר לֵיהּ – הוסיף ופירש את דבריו במה שאמר "וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי (יִשְׂרָאֵל) מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ" ובכוח זה אנצחך. ולפיכך דוד סמך את דבריו על כוחו של ה', ואין בדבריו הבעת חולשה.

נאמר בגלית 'וַיְנַס הַפְּלִשְׁתִּי אל מחנה ישראל הַשְּׁכֵם וְהַעֲרֵב', מבארת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מהו 'השכם והערב', שמטרתו של גלית היתה כְּדֵי לְבַטְּלָן לישראל מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית שבזכותה הם ניצולים מאויביהם. עוד נאמר בגלית, 'וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם' לחרף ולגדף ולבטלם ממצוות, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שהטעם שהיתה לו אפשרות לעשות כן למשך זמן זה, היא כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בְּהֶן תּוֹרָה שהתאחרה נתינת התורה מעשרת הדברות, לפיכך היה לו כח להתיצב ארבעים יום.

נאמר על גלית 'וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּינַיִם מַמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְגוֹ''. מבארת הגמרא, מַאי בֵּינַיִם – מדוע כונה כך. אָמַר רַב, מפני שֶׁמְּבוּנָּה – מנוקה מִכָּל מוּם, שהיה גופו נקי ממום של כיעור. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מפני שהיה בֵּינוֹנִי – אמצעי שֶׁבְּאֶחָיו – בין ארבעת אחיו. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָּא אָמַר, מפני שֶׁהוּא עָשׂוּי בחוזק רב כְּבֵנְיָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מפני שבאו על אמו מאה פלישתים בבת אחת, ולפיכך היה בַּר – בן מֵאָה פַּפֵּי – מנאפים, וַחֲדָא נָאנֵי – ורק אחד היה אביו האמיתי, ו'איש הבינים' פירושו, שיצא מבין הרבה אנשים.

בפסוק נאמר 'וְגָלְיָת שְׁמוֹ מִנַּת', תָּנֵי רַב יוֹסֵף, ממה שלא נאמר 'גלית הגיתי' אלא 'מגת', בא לרמז שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בביאתם אֶת אִמּוֹ בְּגַת – כדישת הענבים בגת. כְּתִיב על גלית, שהיה מִמַּעֲרוֹת פלישתים, וְקָרִינַן – והקרי של תיבה זו היא מִמַּעֲרְכוֹת פלישתים, ומבארת הגמרא תָּנֵי רַב יוֹסֵף שנקט הפסוק תיבת 'מערות' כדי לרמז, שֶׁהַכֹּל הֶעֱרוּ בְּאִמּוֹ – באו על אמו קודם שנולד.

כמו כן, בכתיבת שמה של אמו של גלית, מצינו חילוקים, שבמקום אחד כְּתִיב ששמה היה 'הָרָפָה', וּכְתִיב במקום אחר, ששמה היה 'עָרְפָּה'. ובביאור דבר זה, נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, 'הָרָפָה' שְׁמָהּ האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עָרְפָּה' במגילת רות לרמז שֶׁהַכֹּל עוֹרְפִין אוֹתָהּ מֵאַחֲרֶיהָ – שהפקירה את עצמה לזנות כדרך הבהמה, פנים כנגד עורף. וְחַד אָמַר, 'עָרְפָּה' שְׁמָהּ האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ בנביא שמואל 'הָרָפָה' לרמז שהפקירה עצמה לזנות, כך שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין אוֹתָהּ בביאתן כְּהָרִיפוֹת – חיטים כתושים, שנכתשו על ידי דישה מרובה.

ומביאה הגמרא ראיה לכך שחיטים כתושים מכונים 'הריפות', וְכֵן הוּא אוֹמֵר על האשה אשר הסתירה את יהונתן ואחימעץ, "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרוֹשׂ אֶת הַמָּסָךְ – הוילון עַל פְּנֵי הַבְּאֵר שבו הסתתרו וַתִּשְׁטַח עָלָיו על המסך שפרשה הָרִיפוֹת" – חיטים כתושים, שדרך לשוטחם כדי ליבשם, ומכאן ש'הריפות' הן חיטים כתושים, כי אותם רגילים לפרוש לייבוש. וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא, שנאמר במשלי, שאף "אִם תְּכַתֹּשׁ – תטחן עד דק אֶת הָאֱוִיל – השוטה בַּמַּכְתֶּשֶׁת כדי להסיר את שטותו ממנו, ותכתוש אותו בְּתוֹךְ – יחד עם הָרִיפוֹת החיטים הכתושים בַּעֲלִי" – במכתש, לא יסור מאיוולתו. ומכאן, ש'הריפות' הן חיטים כתושים, שאת אלו דרך לכתוש במכתש.

הגמרא מבארת את הנאמר בנביא על מפלת בני ערפה בידי דוד ועבדיו. "וְאֵת אַרְבָּעַת הגיבורים הָאֵלֶּה יוּלְּדוּ – נולדו לְהָרָפָה אם גלית שבָּנַת וַיַּפִּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו" מבארת הגמרא מַאי נִינְהוּ אלה שנולדו לה, אָמַר רַב חִסְדָּא, ששמותיהם הם סָף, וּמָדוֹן, נֹב, וְיִשְׁבִי בְנֹב, הנזכרים באותו פרק. נאמר בפסוק דלעיל, 'וַיַּפִּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו', מבארת הגמרא, הסיבה שנפלו ביד דוד היא דִּכְתִיב 'וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ', ולא דבקה בה, וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹאוּ בְּנֵי הַנִּשּׁוּקָה – שהיא ערפה וְיִפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי רות הַדְּבוּקָה בנעמי. דָּרַשׁ רָבָא על בני ערפה הגיבורים, שִׁבְשָׁכַר אַרְבַּע דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עָרְפָּה עַל חֲמוֹתָהּ בעת שנפרדו, זָכְתָה ערפה וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים אשר נלחמו בישראל. ודבר זה נלמד ממה שֶׁנֶּאֱמַר בעת הפרידה מנעמי 'וַתִּשָּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד' הרי שבכו פעם שניה, נוסף על מה שהווכר כבר באותו פרק שבכו קודם, ושתי בכיות משתי עינים, הן ארבע דמעות, ובזכות זה זכתה לארבעה בנים גיבורים.

כְּתִיב על חניתו של גלית את הלשון 'חֵנִית חֲנִיתוֹ' שהוא לשון מחצה, וְקָרִינַן – ואילו הקרי הוא 'עֵץ חֲנִיתוֹ' שזה הוא לשון עץ, שממנו עשויה ידית החנית. מבארת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שהלשון 'חצי' בא לרמז, שֶׁעֲדַיִן התיאור של גבורת גלית לֹא הִגִּיעָנוּ – אינו ממצה לַחֲצִי שִׁבְחוֹ – אפילו את חצי שבח גבורתו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע. וּמִבָּאן – ממה שהנביא לא פירש אפילו את מחצית גדולתו אנו למדים, שֶׁאֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רְשָׁעִים ולפיכך תיאר רק את מקצת גדולתו. שואלת הגמרא, אם כן, וְלֹא לְפָתֵחַ בֵּיהּ כְּלָל – מדוע תיאר הנביא את מקצת שבחו הרי יש איסור בדבר. מתרצת הגמרא, שמטרת המקרא היתה לְאוֹדועֵי שִׁבְחֵיהּ דְּדָוִד שלחם עם גלית ונצחו, למרות גבורתו העצומה.

שנינו במשנה, וכך מצינו בִּבְנֵי עַמּוֹן אשר בָּאוּ ובטחו בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ כו'. מבארת הגמרא את שמו וגבורתו של שובך, והשינוים שמצינו בכתיבתו. כְּתִיב בספר שמואל ששמו היה 'שׁוֹפָךְ', וּכְתִיב בדברי הימים ששמו 'שׁוֹבָךְ', ובביאור דבר זה נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל,

המשך בעמוד קנה

ישעיה פרק כו ט־טו

ט נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַּלַּיְלָה אַף־רוּחִי בְקִרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךָּ כִּי כַּאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לָאָרֶץ צֶדֶק לָמְדוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל:
י יֻחַן רָשָׁע בַּל־לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל וּבַל־יִרְאֶה גֵּאוּת יְהוָה: (פ) יא יְהוָה רָמָה יָדְךָ בַּל־יֶחֱזָיוּן
יֶחֱזוּ וְיֵבֹשׁוּ קִנְאַת־עָם אַף־אֵשׁ צָרֶיךָ תֹּאכְלֵם: (ס) יב יְהוָה תִּשְׁפְּתָה שָׁלוֹם לָנוּ כִּי גַּם כָּל־מַעֲשֵׂינוּ פָּעַלְתָּ
לָּנוּ: (ס) יג יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוּנוּ אֲדֹנִים זוּלָתֶךָ לְבַד־בְּךָ נַזְכִּיר שְׁמֶךָ: יד מֵתִים בַּל־יִחְיוּ רְפָאִים בַּל־יָקֻמוּ
לָכֵן פָּקַדְתָּ וַתַּשְׁמִידֵם וַתְּאַבֵּד כָּל־זֵכֶר לָמוֹ: טו יָסַפְתָּ לַגּוֹי יְהוָה יָסַפְתָּ לַגּוֹי נִכְבַּדְתָּ רִחַקְתָּ
כָּל־קַצְוֵי־אָרֶץ: (פ)

רש"י

(ט) נפשי אויתיך. בגלותי שדומה ללילה לעשות את אלה: **אף רוחי בקרבי אשחרך.** אתחנן לך לכל זה למה כי כאשר משפטיך באים לארץ שאתה עושה משפט ברשעים: **צדק למדו יושבי תבל.** למדי להצדיק את דיניך ולהודות על מדותיך שרואים החוטא לוקה והצדיק מקבל שכר טוב: **(י) יוחן רשע. בארץ נכוחות.** ירושלים ובית המקדש: **יעול.** לשלול ולבוז ולהשחית: **ובל יראה גאות ה׳.** לא חשב בעיניו גדלך וגאותך ובל יראה ל׳ רגילות ותמידות לא ראה לא חשב כמו ככה יעשה איוב (איוב א): **(יא) ה׳ רמה ידך וגו׳.** ראיתי מדרשי אגדה רבים למקראות של פרשה זו עליונה ותחתונה ואינם מיושבי׳ או על דקדוק הלשון או על סדר המקראות והוצרכתי לבאר אותה על אפני סדרה ומ״א יש שמבקש הנבי׳ וכו׳ אמר לו מוטב שיחזו ויבושו ואין זה אחר הל׳ שאין כתוב כאן הרימ׳ ידך ועוד שאף התיבה חלוקה מתיבה כיוצא בה כל יד רמה שבמקרא טעמו למטה וזה טעמו למעל׳ כמו (ברא׳ לז) הנה קמה אלומתי וכמו (רות א) הנה שבה יבמתך שכולו לשון עבר אף זה ה׳ נסתלקה יד גבורתך מעל צריך בל יראו קנאת עם בטובה שתיטיב לעמך אף בעצמן יראו משפט נקמתך שתאכלם האש: **(יב) תשפות.** תכין וכן שפות הסיר (מ״ב ד׳) וכן לעפר מות תשפתני (תהלי׳ כב) ויש לפתור את כולן ל׳ שימה תשית שלום לנו: **כי גם כל מעשינו.** הרעים: **פעלת לנו.** כנגדם לקחנו מידך בכל חטאתינו: **(יג) בעלונו.** נעשו לנו אדונים ונגשונו: **שמך.** שם אלהותך נזכיר לאמר כי אלהינו לבד הוא אלהים: **(יד) מתים בל יחיו.** הלא פקד׳ עליהם כבר ותשמיד׳ באמרי פיך כענין שנאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק (שמות יז): **(טו) יספת לגוי.** לישראל יספת להם תורה וגדולה וכבוד וכל כמה שיספת להם **נכבדת.** שהם מודין ומשבחין לפניך על כל הטובה הרי בטובתם כך עושים ישראל לפניך קילוס וכבוד ובצר להם:

מצודת דוד

(ט) נפשי אויתיך. נפשי תתאוה לך בלילה היא עת שמחשבת האדם פנויה ממחשבות הטורדות: **אף רוחי בקרבי.** ר״ל כל עוד שרוחי בקרבי אשחר ואדרוש לך: **כי כאשר וכו׳.** ר״ל כי אמרתי גם המשפט לטובה היא כי כאשר יבוא משפט בארץ אז יושבי תבל למדו צדק ועזבו הרשע מפחד המשפט הבא: **(י) יוחן רשע.** ר״ל וכי מהדין שיוחן הרשע הלא בל למד צדק אף מיראת המשפט: **בארץ נכחות יעול.** עם כי הוא בארץ ששבו לעשות נכחות ונוסרו בעבור המשפט הבא הנה הרשע הזה לא כן יעשה כי יאחז דרכו לעול עוד: **ובל יראה.** ואינו מסתכל בגאות ה׳ ר״ל חושב שבא במקרה ולא מעשה ה׳ המה שמתגאה לשלם גמול: **(יא) רמה ידך.** כשרמה ידך להכות ברשעים הללו אינם מסתכלין שרמה ידך כי יחשבו למקרה: **יחזו.** לכן יראו תשועת ישראל ויבושו אז בראותם הקנאה שיקנא ה׳ לעמו כי אז לא יוכלו לחשוב שבא במקרה כי יראו מעט עם נושעים מעמים רבים: **אף אש.** ר״ל אף יראו משפט נקמתך שהאש תאכל צריך והם הצרים לישראל וכאילו צרו למקום: **(יב) ה׳ תשפות וכו׳.** ר״ל אתה ה׳ תערוך לנו שלום כי גם כל המעשים הבאים עלינו בין טוב בין רע הלא הכל אתם פעלת לנו ולא באו במקרה ואם כן הואיל והכל בידך ערוך לנו שלום: **(יג) ה׳ אלהינו וכו׳.** הוא דרך רצוי לומר ראוים אנו לשלום: **לבד בך.** אבל לא שמענו אליהם כי בך לבד נזכיר שמך לומר שאתה לבדך נקרא אלהים ואין מי לשתף עמך: **(יד) מתים.** כי אמרנו ואין בהם חיות: **בל יקומו.** לא יוכלו לקום על רגליהם, לכן פקדת: **(טו) יספת לגוי ה׳.** כל מה שיספת לייסר עמך פעם אחר פעם עכ״ז הודו כבודך ולא מרו בך ואף כי הרחקתם ממקומם ללכת גולה בכל קצות הארץ לא זזו ממך:

מצודת ציון

(ט) אויתיך. מל׳ תאוה: **אשחרך.** ענין דרישה כמו שוחר טוב (משלי א): **תבל.** כן נקרא מקום המיושב: **(י) יוחן.** מל׳ חנינה וחסד: **נכחות.** ענין ישרות כמו נכוחים למבין (שם ח): **יעול.** מל׳ עול: **(יא) יחזיון.** ענין הסתכלות כמו ואתה תחזה (שמות יח): **קנאת.** ענין נקמה: **(יב) תשפות.** ענין עריכה וסדור כמו שפות הסיר (יחזקאל כד): **(יג) בעלונו.** ענין אדון ומושל כמו אם בעליו עמו (שמות כב): **זולתך.** כמו בלעדיך: **(יד) רפאים.** הם המתים שנרפו ונחלשו ע״י המיתה וכפל הדבר במ״ש: **פקדת.** ענין צוואת הפורענות כמו יפקוד ה׳ על צבא המרום (לעיל כד): **ותשמידם.** ענין כליון: **כל זכר.** שום זכר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ) ור״ל שום מלאכה: **למו.** להם: **(טו) יספת.** מל׳ הוספה: **כל.** כמו בכל ותחסר הבי״ת:

איוב פרק א יז־כב

יז עוֹד | זֶה מְדַבֵּר וְזֶה֙ בָּ֣א וַיֹּאמַ֔ר כַּשְׂדִּ֥ים שָׂ֖מוּ | שְׁלֹשָׁ֣ה רָאשִׁ֑ים וַיִּפְשְׁטוּ֙ עַל־הַגְּמַלִּ֔ים וַיִּקָּחֻ֖ום
וְאֶת־הַנְּעָרִ֥ים הִכּ֖וּ לְפִי־חָ֑רֶב וָאֲמַלְּטָ֥ה רַק־אֲנִ֖י לְבַדִּ֥י לְהַגִּ֖יד לָֽךְ׃ יח עַד֩ זֶ֨ה מְדַבֵּ֜ר וְזֶ֣ה בָּ֗א וַיֹּאמַר֙ בָּנֶ֣יךָ
וּבְנוֹתֶ֔יךָ אֹכְלִ֥ים וְשֹׁתִ֖ים יַ֣יִן בְּבֵ֣ית אֲחִיהֶ֑ם הַבְּכֽוֹר׃ יט וְהִנֵּ֣ה רוּחַ֩ גְּדוֹלָ֨ה בָּ֜אָה | מֵעֵ֣בֶר הַמִּדְבָּ֗ר וַיִּגַּע֙
בְּאַרְבַּ֣ע פִּנּ֣וֹת הַבַּ֔יִת וַיִּפֹּ֖ל עַל־הַנְּעָרִ֑ים וַיָּמֻ֔תוּ וָאֲמַלְּטָ֥ה רַק־אֲנִ֖י לְבַדִּ֥י לְהַגִּ֖יד לָֽךְ׃ כ וַיָּ֣קָם אִיּ֔וֹב וַיִּקְרַ֖ע
אֶת־מְעִל֑וֹ וַיָּגֶ֣ז אֶת־רֹאשׁ֗וֹ וַיִּפֹּ֙ל אַ֣רְצָה֮ וַיִּשְׁתָּֽחוּ׃ כא וַיֹּאמֶר֮ עָרֹ֣ם (יצתי) יָצָ֣אתִי מִבֶּ֣טֶן אִמִּי֒ וְעָרֹ֣ם אָשׁ֔וּב
שָׁ֣מָּה יְהוָ֔ה נָתַ֖ן וַיהוָ֣ה לָקָ֑ח יְהִ֥י שֵׁ֖ם יְהוָ֥ה מְבֹרָֽךְ׃ כב בְּכָל־זֹ֗את לֹא־חָטָ֤א אִיּוֹב֙ וְלֹא־נָתַ֣ן תִּפְלָ֔ה
לֵאלֹהִ֖ים׃ (פ)

איוב פרק ב א־ג

א וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם וַיָּבֹ֕אוּ בְּנֵ֥י הָאֱלֹהִ֖ים לְהִתְיַצֵּ֣ב עַל־יְהוָ֑ה וַיָּבֹ֥וא גַם־הַשָּׂטָ֖ן בְּתוֹכָ֥ם לְהִתְיַצֵּ֖ב עַל־יְהוָֽה׃ ב וַיֹּ֥אמֶר
יְהוָ֖ה אֶל־הַשָּׂטָ֑ן אֵ֣י מִזֶּ֔ה תָּבֹ֖א וַיַּ֣עַן הַשָּׂטָ֔ן אֶת־יְהוָ֖ה וַיֹּאמַ֑ר מִשּׁ֥וֹט בָּאָ֖רֶץ וּמֵהִתְהַלֵּ֥ךְ בָּֽהּ׃ ג וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה
אֶל־הַשָּׂטָ֑ן הֲשַׂמְתָּ֣ לִבְּךָ֔ אֶל־עַבְדִּ֖י אִיּ֑וֹב כִּ֣י אֵ֥ין כָּמֹ֛הוּ בָּאָ֖רֶץ אִ֣ישׁ תָּ֣ם וְיָשָׁ֔ר יְרֵ֥א אֱלֹהִ֖ים וְסָ֣ר מֵרָ֑ע וְעֹדֶ֙נּוּ֙
מַחֲזִ֣יק בְּתֻמָּת֔וֹ וַתְּסִיתֵ֥נִי בּ֖וֹ לְבַלְּעוֹ֥ חִנָּֽם׃

רש״י

(יז) ויפשטו על הגמלים. זה לשון בזזו בז לפי מנהגם כל זמן שהם מהלכים נדבקים יחד והולכים במארב שלא יבינו בהם ויבריחו את המקנה וכשמגיעים למקום המקנה פושטים במרחב המקנה זה לכאן וזה לכאן לאסוף המקנה והמלאכים הללו שלוחי שטן היו וכדי להקניטו ולהחטיאו בישרוהו תחילה בהפסד מועט ואח״כ בגדול הימנו וכן כולם: **(יט) מעבר המדבר.** מצד שני של מדבר והיה הבית מצד זה וזהו לשון עבר במקרא: **על הנערים.** בנים אבל אין צריך להזכיר **הבנות:** (להגיד לך. שהיה לו רשות להגיד והיה מת באותו רגע, סא״א):
(כ) ויגז. תלש כמו (ירמיה ו) גזי נזרך ומתרגמינן תלישה וכמו (תהלים עא) ממעי אמי אתה גוזי מושכי:

מצודת דוד

(יז) כשדים. חיל כשדים חלקו עצמן על שלשה חלקים ופשטו עצמן בעבור הגמלים לקחת כדרך שוללי המקנה אשר יתפזרו מסביב לאסוף המקנה: **ואת הנערים.** המה רועי הגמלים: **(יח) עד זה.** כמו בעוד זה: **אוכלים.** היו אוכלים וכו׳: **(יט) ויגע בארבע פינות.** עם כי בא מעבר אחד הקיף את כל הבית מסביב: **על הנערים.** המה בניו ומשרתיהם ולא זכר הבנות כי כ״ש הוא היות הנקבות המה תשושי כח ביותר:
(כ) ויקרע. בעבור הצער והאבל: **ויגז את ראשו.** תלש שער ראשו וקצר בדבר המובן: **וישתחו.** אל ה׳ לברך על הרעה:
(כא) ערום וגו׳. ר״ל כמו שיצאתי מבטן אמי ערום מבלי עושר כן אשוב אל הקבר זולתם וכאומר מה לי להתרעם על אבדן הבנים והעושר הלא לא נולדו עמי ואשוב א״כ כמו שנולדתי ולתוספות ביאור אמר הלא ה׳ נתן לי והוא לקח את שלו ומה לי להתרעם עליו: **שמה.** ר״ל אל מקום הידוע המוכן לכל ולא הוצרך לפרש כי מובן הוא מאליו וכן על כל המעשה שם (קהלת ג): **(כב) בכל זאת.** עם כי באו עליו צרות תכופות הוה על הוה מ״מ לא חטא להתרעם אחר ה׳ ולא אמר עליו דברי תפלה: **(א) ויהי היום.** היום המוכן לשיבואו בו מלמדי הזכות והחובה: **(ב) אי מזה.** איה המקום אשר תאמר מזה אני בא: **(ג) ועודנו.** עם כי הוכה שבר על שבר עודו אוחז בתמימתו: **ותסיתני.** דיבר בלשון בני אדם ור״ל קטרגת עליו להשחיתו בחנם מבלי עון כ״א לנסותו:
(כא) מבטן אמי. האדמה אשר לוקחתי משם או אמי ממש: **וערום אשוב שמה.** לא בבטן הוא מדבר ומה שמה אל מקום תשובתו ועל שהוא מוכן לכך ולא יחליף החוק לשוב כי אם אל העפר לפיכך לא הוצרך להזכירו:
(כב) תפלה. לא שום שמץ ותפלות נתן על הקב״ה כמו (ירמיה כג) ובנביאי שומרון ראיתי תפלה: **ולא נתן.** להטיל תפלה ועול אל הקב״ה כמו (ש״א יח) נתנו לדוד הרבבות ולי נתנו האלפים: **(ב) אי מזה תבוא.** איה מקום שתוכל לומר מזה אני בא: **(ג) מחזיק.** אוחז כמו (שמות ד) **וישלח ידו ויחזק בו מחזיק באזני כלב** (משלי כו):
ותסיתני בו. הסיתני לבולעו כל לשון הסתה אינו אלא לשון המשכה שממשיך את האדם לעצתו:

מצודת ציון

(יז) ראשים. חלקים כמו וראש אחד בא (שופטים ט): **ויפשטו.** מל׳ התפשטות ושטיחה: **(יט) מעבר.** מפאת: **פנות.** זויות: **(כ) מעילו.** שם מלבוש מה: **ויגז.** ותלש כמו קרחי וגזי (מיכה א): **(כא) יצתי.** כמו יצאתי באל״ף: **(כב) נתן.** עניינו האמירה על הדבר וכן נתנו לדוד רבבות (ש״א יח) ויתכן שהוא מל׳ שם יתנו צדקות ה׳ (שופטים ה): **תפלה.** ענין דבר גרוע שאין בו טעם וכן ובנביאי שומרון ראיתי תפלה (ירמיה כג): **(ג) ועודנו.** ועודו הוא: **ותסיתני.** מל׳ הסתה ופתוי: **לבלעו.** להשחיתו כמו בלע ה׳ (איכה ב):

ד נֶאֱמָנִים עַל הַיָּרָק חַי, וְאֵין נֶאֱמָנִים עַל הַמְבֻשָּׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ דָּבָר מְעָט; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעַל הַבַּיִת לְהְיוֹת מוֹצִיא מִלְּפָסוֹ.

ה אֵין פּוֹחֲתִין לָעֲנִיִּים בַּגֹּרֶן מֵחֲצִי קַב חִטִּים וְקַב שְׂעוֹרִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲצִי קַב. קַב וְחֲצִי כֻּסְּמִין וְקַב גְּרוֹגְרוֹת, אוֹ מָנֶה דְּבֵלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: פְּרָס. חֲצִי לֹג יַיִן; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רְבִיעִית. רְבִיעִית שֶׁמֶן; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שְׁמִינִית. וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת — אָמַר אַבָּא שָׁאוּל: כְּדֵי שֶׁיְּמַכְּרֵם וְיִקַּח בָּהֶם מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת.

ו מִדָּה זוֹ אֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים, וּבַלְוִיִּם וּבְיִשְׂרְאֵלִים. הָיָה מַצִּיל — נוֹטֵל מֻחֲצָה וְנוֹתֵן מֻחֲצָה. הָיָה לוֹ דָּבָר מְעָט — נוֹתֵן לִפְנֵיהֶם, וְהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶם.

פירוש ברטנורא

ד **נאמנים.** העניים על הירק חי לומר של מעשר עני הוא, דירק חייב במעשר מדרבנן: **דבר מועט.** נאמנים אף על המבושל, דפעמים שבעה"ב שכח מלעשר ומעשר מן המבושל מתוך הקדרה: **מלפסו.** הקדרה או הפרור שמבשל בה:

ה **אין פוחתין לעניים בגורן.** כשמחלקין מעשר עני בגורן אין נותנין לכל עני ועני פחות משיעור זה דכתיב (דברים כו) ואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו: **דבלה.** תאנים יבישים לאחר שנדרסים בענול קרויין דבלה. ושוב אין נמכרים במדה אלא במשקל, להכי תני מנה דבלה, ומנה הוא משקל מאה דינרים והדינר משקל ששה מעים ומשקל המעה ט"ז גרגרי שעורה: **פרס.** חצי מנה, ובכל המדות האמורות במתניתין הלכה כת"ק והלכה כאבא שאול. ולא נאמרו דברים הללו אלא למחלק מעשר עני בגורן, אבל המחלק מעשר עני בתוך ביתו מחלק כפי רצונו ולא נתנו בו חכמים שיעור:

ו **מדה זו.** דאין פוחתין לעני אמורה בכהנים לוים וישראלים, כל אחד מהם שמחלק מעשר עני בגורן לא יפחות מזה השיעור: **היה מציל.** שאין רוצה לחלק לעניים שבאו כל מעשר עני שבידו, ורוצה להציל ממנו לקרוביו העניים: **נוטל מחצה.** ומצניע לצורך קרוביו: **ונותן מחצה.** לעניים שבאו. ואם לאחר שנטל

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בענין נאמנותם של עניים עמי הארץ.

נֶאֱמָנִים – העניים, **עַל הַיָּרָק חַי** – לומר שהוא של מעשר עני, שהירק חייב במעשר מדרבנן. ברם, בפאה פטור (עיין למעלה א, ד). **וְאֵין נֶאֱמָנִים** – העניים, **עַל הַמְבֻשָּׁל** – על הירק המבושל לומר שהוא של מעשר עני, **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ** – לעני, **דָּבָר מְעָט** – מעט ירק מבושל, שאז נאמן לומר שהוא מעשר עני; **שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעַל הַבַּיִת לְהְיוֹת מוֹצִיא** מעשר עני **מִלְּפָסוֹ** – מאילפסו, כלומר מקדרתו, שלפעמים שוכח בעל הבית מלעשר ירק חי ומעשר מן המבושל דבר מועט. ויש מבארים הטעם, שכאשר בעל הבית לוקט ירק לצרכו, אינו מוציא ממנו מעשר עני כשהוא חי, לפי שהוא מועט, ולא כדאי לו לעני לטפל במעט הירק ולבשלו, ולכן מבשל בעל הבית את כולו ונותן לעני ירק מבושל. אבל אם יש לעני הרבה ירק מבושל, אינו נאמן לומר שהוא של מעשר עני, שאין דרך בעל הבית לבשלו תחילה כשהוא הרבה (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה ה

משנתנו עוסקת במעשר עני. ויש הבדל בין מעשר עני ובין שאר מתנות עניים, ששאר מתנות עניים אין בעל הבית מחלקן לעניים, אלא העניים בעצמם באים ולוקטים אותן, כמו שלמדנו בפרקים הקודמים, ואילו מעשר עני, בעל הבית מחלקו לעניים. וכיצד הוא מחלקו? הרמב"ם כותב (הל' מתנות עניים, ו, ז): "בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם מעשר עני, נותן לכל עני שיעבור עליו מן המעשר כדי שבענו, שנאמר (דברים כו, יב): "ואכלו בשעריך ושבענו". וכמה הוא כדי שבענו? דבר זה באה משנתנו ללמד.

אֵין פּוֹחֲתִין לָעֲנִיִּים בַּגֹּרֶן – כשמחלקים מעשר עני בגורן, אין נותנים לכל אחד מהעניים פחות **מֵחֲצִי קַב חִטִּים וְקַב שְׂעוֹרִים** – כלומר שאם נותנים חיטים אין פוחתים מחצי קב, ואם שעורים אין פוחתים מקב (**רמב"ם**). הקב הוא ששית הסאה, ארבעה לוגים, כשיעור עשרים וארבע ביצים (כ-2 ליטרים). **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲצִי קַב** – שעורים. **קַב וְחֲצִי כֻּסְּמִין** – מין חיטה (עיין שמות ט, לב: "והחטה והכוסמת"), **וְקַב גְּרוֹגְרוֹת** – תאנים יבשות, **אוֹ מָנֶה דְּבֵלָה** – תאנים דרוסות ודבוקות, הנמכרות במשקל, צריכים לתת מנה, היינו משקל מאה דינר (400 גרם בערך). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: פְּרָס** – חצי מנה דבלה. **חֲצִי לֹג יַיִן** – הלוג הוא רבע הקב, שש ביצים (כ-½ ליטר). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רְבִיעִית** – הלוג יין. **רְבִיעִית שֶׁמֶן** – כשיעור ביצה וחצי. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שְׁמִינִית** – הלוג שמן. **וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת** – כמה מחלקים מהם לעניים בגורן? **אָמַר אַבָּא שָׁאוּל: כְּדֵי שֶׁיְּמַכְּרֵם** – העני, **וְיִקַּח בָּהֶם מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת** – ליום; והוא שיעור "כדי שבענו", לקיים מה שנאמר: "ואכלו ושבענו", כפי שהזכרנו למעלה (בהקדמה למשנתנו), וכן כל השיעורים שנימנו במשנתנו "כדי שבענו" הם. במה דברים אמורים שאין פוחתים לעני משיעור כדי שבענו? במחלק מעשר עני בגורן (בשדה). אבל במחלק מעשר עני בתוך ביתו, מחלק להם כרצונו, ואפילו כזית, שאין אדם מצווה ליתן לעני כדי שבענו אלא בשדה, משום שאינו מוצא שם ליקח (להשיג עוד). אבל בעיר יש הרבה שנותנים לו (**תוספתא; רמב"ם; מפרשים**).

באור משנה ו

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו בענין חלוקת מעשר עני.

מִדָּה זוֹ – שקצבוה חכמים בחלוקת מעשר עני, כפי ששנינו במשנה הקודמת, **אֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים, וּבַלְוִיִּם וּבְיִשְׂרְאֵלִים** – שכל אחד מהם, כשהוא מחלק מעשר עני בגורן לא יפחות מהשיעורים הללו (**רמב"ם; הר"ב**), כלומר שגם הכהנים והלויים, המתפרנסים מתרומות וממעשרות חייבים לתת מתבואתם מעשר עני לעניים ולא יפחתו מן המידה הקצובה, כפי ששנינו במשנה הקודמת (**עיין "משנה ראשונה"**). ויש מפרשים, שכוונת המשנה אינה לנותן אלא למקבל, ופירושה: מידה זו אמורה בכהנים עניים ובלויים עניים ובישראלים עניים (**ר"ש**), כלומר שמשנתנו באה להשמיע, שכשנותנים מעשר עני לכהנים עניים וללויים עניים, אף על פי שהם מקבלים גם תרומות ומעשרות, אין פוחתים להם מהשיעור האמור לעיל "כדי שבענו" (**"תוספות יום טוב"**). ויש אומרים, שהחידוש הוא, שאף על פי שאין שיעור לתרומה ולמעשר שמחלקים להם, יש שיעור למעשר עני הניתן להם (**ר"ח אלבק**). אבל הרא"ש מפרש, שמשנתנו באה דווקא להשמיענו, שמידה זו אמורה בכהנים לענין תרומה, בלויים לענין מעשר, ובישראלים לענין מעשר עני (עיין "משנה למלך" שמקשה על הרא"ש ממה ששנו בתוספתא: "מתנות כהונה ולווייה נותן כל שהם ואינו חושש"). **הָיָה מַצִּיל** – מי שרוצה לא לחלק את כל מעשר עני שבידו לעניים שבאו, אלא להציל ממנו לקרוביו העניים, **נוֹטֵל מֻחֲצָה** – נוטל מחצית המעשר בשביל קרוביו, **וְנוֹתֵן מֻחֲצָה** – לעניים שבאו. **הָיָה לוֹ דָּבָר מְעָט** – של מעשר עני, שאין בו כדי לתת לכל עני כמידה הקצובה למעלה, **נוֹתֵן לִפְנֵיהֶם** – מניח לפני העניים את מעשר העני, **וְהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶם** – והעניים מחלקים ביניהם חלק כחלק. לפי אחת הדעות

ז אֵין פּוֹחֲתִין לֶעָנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, מִכִּכָּר בְּפֶנְדְיוֹן מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע. לָן — נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסַת לֵינָה. שָׁבַת — נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לֹא יִטֹּל מִן הַתַּמְחוּי; מָזוֹן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת לֹא יִטֹּל מִן הַקֻּפָּה. וְהַקֻּפָּה נִגְבֵּית בְּשֶׁנַיִם וּמִתְחַלֶּקֶת בְּשִׁלְשָׁה.

ח מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז, לֹא יִטֹּל לֶקֶט, שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי. הָיוּ לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר, אֲפִלּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת — הֲרֵי זֶה יִטֹּל. הָיוּ מְמֻשְׁכָּנִין לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי זֶה יִטֹּל. אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמְכּוֹר אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ.

פירוש ברטנורא

מחצה והצניע לצורך קרוביו היה לו דבר מועט, כלומר שלא נשאר לו כדי לתת לכל אחד מן העניים שבאו כשיעור הקצוב לעיל במתניתין, נותן לפניהם מה שנשאר בידו והן מחלקים ביניהם:

ז מכבר בפונדיון. כבר הנמכר בפונדיון כשהחטים נמכרים ארבע סאים לסלע. וארבע סאין הן כ"ד קבין, שכל סאה היא ששה קבין והסלע הוא ד' דינרים וכל דינר ששה מעין נמצא הסלע כ"ד מעין נמצאו כ"ד קבין לכ"ד מעין, קב לכל מעה, והמעה שני פונדיונים, הרי הכבר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב. אבל מפני שהחנוני רוצה להשתכר ליציאת האפייה והטחינה אי אפשר שימכר הכבר שהוא חצי קב בפונדיון כפי הערך שמוכרים התבואה בשוק ארבע סאים בסלע לפיכך לא יהיה הכבר הנמכר בפונדיון אלא רובע הקב בלבד. וכשמחלקים תבואה לעני בגורן ועליו לטחון ולאפות אין פוחתין מחצי קב, אבל כשנותנים לו כבר אפוי לא יהיה אלא רובע הקב שהם ששה ביצים. והכי מפורש בפרק כיצד משתתפין בעירובין (פ"ב): **פרנסת לינה.** מטה וכרים וכסתות: **מזון שלש סעודות.** שחייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות: **לא יטול מן התמחוי.** לפי שהתמחוי מתחלק בכל יום, שהגבאים מחזירים על פתחי בעלי בתים בכל יום ולוקחים מהם תבשיל לצורך העניים, והכלי שמשימים בו את התבשיל נקרא תמחוי: **לא יטול מן הקופה.** לפי שהקופה מתחלקת מערב שבת לע"ש: **נגבית בשנים.** לפי שממשכנים על הצדקה, ואין עושים שררה על הצבור פחות משנים: **ומתחלקת בשלשה.** לפי שהיא כדיני ממונות ודיני ממונות בשלשה:

ח מאתים זוז. קים להו לרבנן שאלו מספיקים לשנה אחת לכסות ולמזונות: **או לכתובת אשתו.** ואפילו היא יושבת תחתיו: **ואת כלי תשמישו.** כלים יפים שמשתמש בהם בשבתות וברגלים. והני מילי כשבא ליטול לקט שכחה ופאה ואינו נוטל מקופה של צדקה שמתפרנס בצנעה ואינו נוטל ממה שביד גבאי, אבל אם נוטל מקופה של צדקה אז אין מניחין אותו ליטול אפילו לקט שכחה ופאה עד שימכור כלי תשמישו:

משניות מבוארות – קהתי

שבירושלמי פירוש הסיפא הוא, שאם לאחר שנטל מחצה לקרוביו, לא נשאר לו אלא דבר מועט בשביל העניים שבאו, נותן לפניהם והם מחלקים ביניהם (**וכן מבואר בברטנורא וב"שנות אליהו"**).

באור משנה ז

נוסף על "מתנות העניים" הניתנות מהיבול, מצוה על כל אדם מישראל לתת צדקה לעניים, איש כפי השגת ידו, שנאמר (דברים טו, ז-ח): "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון. כי פתוח תפתח את ידך לו". "פתוח תפתח" – בין לעניי עירך בין לעניי עיר אחרת (בבא מציעא לא, ב). ושני מוסדות צדקה היו בימי התנאים בכל קהילה של ישראל: א) קופה (של צדקה) שגבאיה היו מחזרים על הציבור מדי שבוע בשבוע וגובים מכל אחד ואחד סכום הקצוב עליו. "קופה" היינו סל גדול שהיו אוספים לתוכו את הכספים. מקופה זו היו מחלקים מעות צדקה לעניי העיר בכל ערב שבת, והיו נותנים לכל עני ועני סכום שיספיק לו למזונותיו לשבעה ימים. ב) תמחוי, והוא כינוי לקערת צדקה, שהיו מחלקים ממנה יום יום אוכל לעניים אורחים, הנודדים ממקום למקום. גבאי התמחוי היו מחזרים בכל בוקר על הבתים ואוספים כל מיני מאכל או נדבות כסף, כדי לספק את צרכי האוכל לתמחוי. – משנתנו באה ללמד, מהו שיעור המזון הניתן לעני מהתמחוי, ומי אינו זכאי ליהנות מן התמחוי או מן הקופה. כן באה המשנה ללמד בכמה אנשים נגבית צדקה, ובכמה היא מתחלקת לעניים.

אֵין פּוֹחֲתִין לֶעָנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – גבאים המחלקים מזון לעניים הנודדים ממקום למקום, נותנים לכל אחד לא פחות **מִכִּכָּר בְּפֶנְדְיוֹן מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע** – כיכר לחם הנקנית בפונדיון בשעה שארבע סאים חיטים נמכרות בסלע. ארבע סאים הן עשרים וארבעה קבים, שהסאה היא ששה קבים; הסלע הוא ארבעים ושמונה פונדיונים. נמצא שקב נמכר בשני פונדיונים, וכיכר הנקנית בפונדיון מדתה חצי קב חיטים, כשיעור ששנינו לעיל משנה ה. אבל הואיל והחנווני צריך לנכות הוצאות טחינה ואפייה, הרי אי אפשר שימכור כיכר מחצי קב חיטים בפונדיון, כפי שנמכרת התבואה בשוק, לפיכך לא תהא הכיכר הנמכרת בפונדיון אלא מרובע הקב. ואמנם כשמחלקים תבואה לעני, ועליו לטחון ולאפות אין פוחתים לו מחצי קב, אבל כשנותנים לו כיכר אפויה, אינה אלא מרובע הקב (כשיעור 6 ביצים), והוא מזון שתי סעודות (**עירובין ז, ב**). **לָן** – אם העני נשאר ללון במקום הזה, **נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסַת לֵינָה** – מטה, כרים וכסתות. **שָׁבַת** – אם נשאר לשבות שם ביום השבת, **נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת** – שחייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות. **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת** – שיש לו בסלו מזון לשתי סעודות, **לֹא יִטֹּל מִן הַתַּמְחוּי** – מהקערה שמחלקים ממנה מזון לעניים, כמו שבארנו לעיל. **מָזוֹן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת** – מי שיש לו מזון לארבע עשרה סעודות, שהן מספיקות לו לכל השבוע, **לֹא יִטֹּל מִן הַקֻּפָּה** – המחלקת מעות צדקה בכל ערב שבת לעניי העיר, כמו שבארנו לעיל; החשבון של ארבע עשרה סעודות לשבוע הוא כדלקמן: שלש סעודות לשבת, ואחת עשרה סעודות בששת ימי החול, שתי סעודות בכל יום, אחת ביום ואחת בערב (פרט למוצאי שבת, שלא לקחו בחשבון, משום שאוכל במנחה סעודה שלישית). **וְהַקֻּפָּה נִגְבֵּית בְּשְׁנַיִם** – שני גבאי צדקה גובים את המעות לקופה, שאין עושים שררה על הציבור פחות משניים. **וּמִתְחַלֶּקֶת בְּשִׁלְשָׁה** – חלוקת המעות לעניים נעשית בשלושה גבאים, שחלוקת הצדקה היא כדיני ממונות הנידונים בשלושה דיינים. ברם, התמחוי נגבית בשלושה ומתחלקת בשלושה, לפי שתיכף אחר הגבייה נעשית החלוקה, ואם הגבייה תיעשה בשניים, יהא צורך אחר כך לטרוח ולחפש שלישי לחלוקת התמחוי (**בבא בתרא ח, ב; רש"י**). הרמב"ם מבאר הטעם שהואיל והצדקה לתמחוי אינה קצובה מראש כמה כל אחד יתן, אלא מה שהוא מתנדב לפי שעה, לפיכך יש גם בגביית התמחוי משום דיני ממונות.

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, מי אינו רשאי ליטול מן התמחוי ומן הקופה, מוסיפה משנתנו ללמד מי רשאי ומי אינו רשאי ליטול מתנות עניים וצדקה.

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז – היינו מאתיים דינר, **לֹא יִטֹּל לֶקֶט, שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי** – והוא הדין צדקה, ששיערו חכמים, שמאתיים דינר מספיקים לו לשנה לצרכי מזונות ומלבושים (**ר"ש**). **הָיוּ לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר** – מאה תשעים ותשעה דינר (רמז לכך: בגימטריא "צדקה"). **אֲפִלּוּ אֶלֶף** – בני אדם, **נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת** – בשעה אחת כל אחד דינר, וכל שכן אם אדם אחד נותן לו אלף זוז, **הֲרֵי זֶה יִטֹּל** – מותר לו לקחת. **הָיוּ מְמֻשְׁכָּנִין לְבַעַל חוֹבוֹ** – היו לו אמנם נכסים במאתיים זוז, אלא שמישכן אותם לבעל חובו, שאם לא ישלם לו את ההלואה שלוה ממנו יגבה מהם את החוב, **אוֹ לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ** – שכתב לאשתו, שאם יגרשנה או ימות תגבה כתובתה מהנכסים הללו, **הֲרֵי זֶה יִטֹּל** – מתנות עניים וצדקה, שהואיל ונכסיו ממושכנים הרי הוא חשוב כעני. **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**

ט מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז, וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם – הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְטוֹל וְנוֹטֵל – אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטוֹל וְאֵינוֹ נוֹטֵל – אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ; וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ירמיה יז, ז): "בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְטַחוֹ". וְכֵן דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא חֹגֵר, וְלֹא סוֹמֵא, וְלֹא פִּסֵּחַ, וְעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאַחַד מֵהֶם – אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּאַחַד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים מז, כ): "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף". וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שֹׁחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין – אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, כ): "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף". וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שֹׁחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין – אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּעַוְּרוּ עֵינָיו כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ח): "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים" וְגוֹ'.

סליק מסכת פאה

מסכת דמאי

פרק ראשון

א הַקַּלִּין שֶׁבַּדְּמַאי: הַשִּׁיתִין, וְהָרִימִין, וְהָעֲזָרְדִין, וּבְנוֹת שׁוּחַ, וּבְנוֹת שָׁקְמָה, וְנוֹבְלוֹת הַתְּמָרָה, וְהַגֶּפֶן, וְהַנִּצְפָּה;

פירוש ברטנורא

ט **מי שיש לו חמשים זוז וכו'.** דחמשין דעבדין טבין כמאתים דלא עבדין: **וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל וכו'.** כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו כדי שלא יתפרנס מאחרים. אבל אם אין מעשה ידיו מספיקין לו ומסגף עצמו בחיי צער קרובין למיתה על זה אמרו כל הצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו על נפשיה לא חיים כל שכן על אחרים:

מסכת דמאי

א א **הקלין שבדמאי.** שהקלו חכמים על הפירות הללו הנזכרים במתניתין שלא לעשרן דמאי, לפי שחזקתן באים מן ההפקר משום דלא חשיבי, ואית

משניות מבוארות – קהתי

– את העני, **לְמָכּוֹר אֶת בֵּיתוֹ** – דירתו, **וְאֶת כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ** – כליו היפים שמשתמש בהם בשבתות ובחגים, כדי שיהיו לו מאתיים דינר ולא יטול מתנות עניים. במה דברים אמורים? כשהוא בא ליטול לקט שכחה ופאה, ואינו נוטל מקופה של צדקה, כלומר שאינו נוטל אלא מתנות עניים בצנעא; אבל אם בא ליטול מקופה של צדקה אין מרשים לו ליטול אפילו לקט שכחה ופאה עד שימכור כליו היפים ויקנה אחרים פחותים מהם (**רמב"ם הל' מתנות עניים ט, יד**).

באור משנה ט

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז, וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם – ומשתכר למחייתו, **הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל** – מתנות עניים וצדקה, שחמישים דינר העושים רווחים שווים יותר ממאתיים דינר שאינם עושים (**ירושלמי**). **וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְטוֹל** – צדקה, **וְנוֹטֵל** – ונמצא גוזל את העניים, **אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם** – יש גורסים כאן: אינו מת מן הזקנה, **עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת** – מחמת עוני. **וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטוֹל** – צדקה, **וְאֵינוֹ נוֹטֵל** – אלא חי בצמצום רב ומפרנס עצמו בדוחק ממלאכתו, **אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ** – שיעזור לו ה' שבסוף ימיו יוכל ליתן צדקה; **וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְטַחוֹ"** – וממשיך הכתוב "והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו"... כלומר שיפרנס אחרים כעץ הנותן פריו לבני אדם (**תוספות אנשי שם**). **וְכֵן דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ** – בלי כל נטייה עצמית, שבוטח הוא בה' ואינו ירא מפני איש, אף עליו נאמר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו". **וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא חֹגֵר, וְלֹא סוֹמֵא, וְלֹא פִּסֵּחַ** – חיגר היינו ברגלו אחת, ופיסח היינו בשתי רגליו; ויש שאינם גורסים "פיסח", לפי שחיגר ופיסח הם היינו הך, אלא ש"חיגר" לשון המשנה ו"פיסח" לשון המקרא, ושניהם משמעם בין ברגלו אחת ובין בשתי רגליו (**תוספות אנשי שם**); מכל מקום מי שאינו לא חיגר ולא סומא וכדומה, **וְעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאַחַד מֵהֶם** – כדי לרמות את הבריות, שירחמו עליו ביותר, **אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּאַחַד מֵהֶם** – בעל מום ממש, **שֶׁנֶּאֱמַר: "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף** – למען תחיה" וגו'. יש גורסים: שנאמר (**משלי יא, כז**): "ודורש רעה תבואנו", ואומר: "צדק צדק תרדוף" — כלומר שהפסוק, "ודורש רעה תבואנו" הוא ראיה על מי שעושה עצמו חיגר או סומא וכו', והפסוק "צדק צדק תרדוף", הוא ראיה על דיין שדן דין אמת לאמיתו. **וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שֹׁחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין** – שעושה עצמו כאילו אינו רואה את האמת ומחייב את הזכאי, או אפילו כשהוא מזכה את הזכאי מחמת שוחד (**"תוספות יום טוב"**), **אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּעֵינָיו כֻּהוֹת** – שמאבד אור עיניו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים" וְגוֹ'** – הגר"א גורס במשנתנו: "וכן דיין שדן דין אמת לאמיתו. וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין, אינו מת מן הזקנה עד שעיניו כהות, שנאמר: "כי השוחד יעור פקחים" וגו'. וכל מי שאינו לא חיגר ולא סומא... ועושה עצמו כאחד מהם, אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם, שנאמר: "ודורש רעה תבואנו", ונאמר: "צדק צדק תרדוף"– כלומר שהפסוק המסיים את משנתנו מובא לראיה על דיין שדן דין אמת לאמיתו, כמו שבארנו, והוא מובא בסוף, כדי לסיים את המסכת בדבר טוב (**"שנות אליהו"**).

מסכת דמאי

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, כי "דמאי" הוא כינוי לתבואה ולפירות של עמי הארץ, שהם חשודים על המעשרות; והלוקח תבואה ופירות מעם הארץ חייב איפוא לעשרם מדין "דמאי", כתקנת יוחנן כהן גדול שהבאנו לעיל. משנתנו מונה כמה סוגי פירות שהקלו בהם חכמים לענין "דמאי", כלומר שהלוקח פירות אלו מעם הארץ, אינו חייב לעשרם. ונחלקו אמוראים בירושלמי בטעם הדבר: אחד סובר שהטעם הוא משום שפירות אלו אינם חשובים ולכן אין עמי הארץ חשודים עליהם שלא להפריש מעשרותיהם; ואחד סובר משום שרוב הפירות הללו אינם באים אלא מן ההפקר, והפקר פטור מן המעשרות. ברם, לדעת הסובר משום הפקר, לא רק "דמאי" פטור מן המעשרות אלא גם טבל ודאי (כגון אם אמר עם הארץ ללוקח, שלא הופרשו מעשרותיהם) פטור, ולא נקטה משנתנו "דמאי" אלא משום שמסכתנו עוסקת בענין "דמאי". ויש מפרשים, שאמנם הטעם הוא משום שפירות אלו אינם חשובים ורובם הפקר ואינם נשמרים, אבל לא הקילו בהם אלא לענין דמאי, לפי שיש בהם שני ספקות: ספק באים מן ההפקר, והפקר פטור מן המעשרות, ואפילו אם באים מן השמור, שמא הופרשו מעשרותיהם (פירוש המשניות להרמב"ם; ברטנורא).

הַקַּלִּין שֶׁבַּדְּמַאי – הפירות המפורטים להלן הקלו בהם חכמים

וּבִיהוּדָה: הָאוֹג, וְהַחֹמֶץ שֶׁבִּיהוּדָה, וְהַכֻּסְבָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַשִּׁיתִין פְּטוּרִין, חוּץ מִשֶּׁל דּוּפְרָה; כָּל הָרִימּוֹן פְּטוּרִין, חוּץ מֵרִימֵי שְׁקָמוֹנָה; כָּל בְּנוֹת שְׁקָמָה פְּטוּרוֹת, חוּץ מִן הַמְסֻטָּפוֹת.

ב הַדְּמַאי אֵין לוֹ חֹמֶשׁ, וְאֵין לוֹ בְּעוּר, וְנֶאֱכָל לָאוֹנֵן, וְנִכְנָם לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצֵא, וּמְאַבְּדִין אֶת מְעוּטוֹ בַּדְּרָכִים,

פירוש ברטנורא

בהו תרי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורים מן המעשר, ואפילו אם תמצא לומר שבאים מן השמור וחייבים במעשר שמא נתעשרו. ודמאי הם התבואה והפירות הנלקחים מעמי הארץ שהם חשודים על המעשרות. והחבר הלוקח פירות מעמי הארץ צריך להפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני בלבד אם היא שנת מעשר שני, אבל תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ עליה לפי שהיא במיתה, ואין לה שיעור שחטה אחת פוטרת כל הכרי והכל נזהרים בה. ומעשר ראשון ומעשר עני א"צ להוציא מן הדמאי אע"פ שעמי הארץ חשודים עליהם, לפי שיכול בעל הפירות לומר ללוי או לעני הבאים ליטול המעשרות הבא ראיה שאין פירות הללו מעושרים וטול, דקי"ל בכל דוכתא המוציא מחבירו עליו הראיה. אבל בתרומת מעשר ליכא למימר הכי, שהאוכל טבל שלא הורמו ממנו מתנות כהונה חייב מיתה ומשום אסורא מפרישינן לה לתרומת מעשר, ומעשר שני נמי כדי שלא לאכלו בטומאה או שלא לאכלו חוץ לירושלים: **השיתין.** תאנים מדבריות: **והרימין.** פי' הערוך פולצרא"קי בלע"ז: **ועוזרדין.** בערבי זערו"ד ובלע"ז סורבי"ש: **ובנות שוח.** תאנים לבנות המתגדלות משלש שנים לשלש שנים, ומתגדלים ביערים: **ובנות שקמה.** תאנה המורכבת בערמון: **ונובלות תמרה.** תמרים שאינם מתבשלין באילן ותולשין אותן ומניחים אותם זה על זה עד שיתבשלו. ויש אומרים נובלות תמרה תמרים שהפילתן הרוח קודם בשולן: **גופנים.** ענבים שמניחים אותן בגפן בסוף הבציר ובקושי מתבשלים: **הנצפה.** צלף שקורין קאיפר"י בלע"ז: **האוג.** פרי אדום שקורין לו בלע"ז קורניאול"י. ורמב"ם אומר שהוא אילן שעושה כמין אשכלות אדומות אדומות וקורין לו בערבי סומא"ק. ולא היה זה הפרי חשוב ביהודה: **והחומץ.** בתחלה לא היה היין שביהודה מחמיץ לפי שהיו מביאים ממנו נסכים וכל החומץ שביהודה לא היה בא אלא מן התמד לפיכך החומץ שביהודה פטור. אבל לאחר שבטלו נסכים והחומץ בא מן היין החומץ חייב בדמאי אף ביהודה כמו בשאר מקומות: **והכוסבר.** כוזרע גד (שמות טז) תרגום ירושלמי כוסבר כוליאנדר"ו בלע"ז: **דיופרא.** שטוען פירותיו שני פעמים בשנה. דיו בלשון יון שנים: **שקמונה.** שם מקום: **המוסטפוס.** שנתבשלו באילן עד שנתבקעו מאליהן. שכל אלו חשובים הן וחזקתן שאין באין מן ההפקר. ואין הלכה כר"י:

ב הדמאי אין לו חומש. הפודה מעשר שני של דמאי אינו נותן את החומש משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם. הלכך קרן דמעכב בדאורייתא איתא

משניות מבוארות – קהתי

לענין "דמאי", שהלוקח אותם מעם הארץ פטור מלעשרם, מהטעמים שהזכרנו למעלה (בהקדמה למשנתנו): **הַשִּׁיתִּין** – התאנים הראשונות היוצאות מתחת העלים **(ירושלמי)**, שאינן מתבשלות יפה ונושרות מהאילן כשהן בוסר; **וְהָרִימּוֹן** – פרי אילן הסנה; ויש גורסים: והדימון; מכל מקום הכוונה היא לפרי של מין אילן בעל ענפים קוצניים (הפרי נקרא בערבית: דו"ם). **וְהָעֲזְרָדִין** – בנוסח אחר: והעוזרדים – פרי שיח בר ממשפחת הוורדניים; פרחי השיח לבנים ופירותיו דומים לתפוחים קטנים, **וּבְנוֹת שׁוּחַ** – מין תאנים גרועות **וּבְנוֹת שְׁקָמָה** – פרי עץ השקמה; ויש מפרשים: תאנים הדומות לפרי השקמה, **וְנוֹבְלוֹת הַתְּמָרָה** – התמרים הנושרות מן האילן קודם בישולן, **וְהַגֶּפָנִין** – מין ענבים שאינם מתבשלים יפה; ויש מפרשים: מין ירק ריחני הדומה לשבת, **וְהַנַּצָּפָה** – פרי הצלף. **וּבִיהוּדָה** – בארץ יהודה: **הָאוֹג** – הוא עץ נמוך (סומק) שפרחיו ירקרקים, ויש בו חמרים המשמשים לעיבוד עורות, ופירותיו הם אשכולות אדומים, שאינם חשובים ביהודה. **וְהַחֹמֶץ שֶׁבִּיהוּדָה** – שלא היה בא מן היין שהחמיץ אלא מן התמד שהחמיץ, ולכן לא היה חשוב שם (תמד הוא משקה הנעשה ממשרת חרצנים וזגים של ענבים במים), **וְהַכֻּסְבָּר** – היינו "גד" שבמקרא ("כזרע גד" – שמות טז, לא). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַשִּׁיתִּין פְּטוּרִין** – מדין "דמאי", שהלוקח אותם מעם הארץ פטור מלעשרם, **חוּץ מִשֶּׁל דּוּפְרָה** – מין תאנה שעושה פירות פעמיים בשנה, באביב ובקיץ, ואף השיתין שלה תאנים טובות הן; **כָּל הָרִימּוֹן פְּטוּרִין** – מדין "דמאי", **חוּץ מֵרִימֵי שְׁקָמוֹנָה**; – הרימים הגדלים בשקמונה; **כָּל בְּנוֹת שְׁקָמָה פְּטוּרוֹת** – מדין דמאי, **חוּץ מִן הַמְסֻטָּפוֹת** – מבנות שקמה מוסטפות, ששוהות באילן עד שמתבקעות. ויש מבארים ש"סטף" היינו פציעת פרי השקמה, שעל ידי כך הוא ממהר להבשיל; כל הפירות הללו חשובים הם, וחזקתם שאינם באים מן ההפקר, הלכך חייבים הם במעשרות משום דמאי. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ב

משנתנו עוסקת במעשר שני של דמאי, והיא באה ללמד, שהואיל ומעשר שני זה לא הופרש אלא מספק, לפיכך הקלו בו חכמים לגבי הדינים דלקמן הנוהגים במעשר שני של ודאי, והם:

א) הפודה מעשר שני שלו, כדי להעלות את דמיו לירושלים, הרי זה מוסיף חומש על הקרן, היינו חומש מבחוץ שהוא רבע מסכום הקרן (ונקרא "חומש", לפי שהוא החלק החמישי מהקרן והחומש ביחד, ומכאן הביטוי "חומש מבחוץ"), כגון שאם היה שווה ארבעה סלעים, הרי הוא נותן חמישה, שנאמר (ויקרא כז, לא): "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו".

ב) בסוף כל שלש שנים, היינו בשנה הרביעית ובשנה השביעית לשמיטה, בערב הפסח, חייב אדם לבער מרשותו כל התרומות והמעשרות שהשהה אצלו במשך שלש השנים; אם יש לו תרומה ותרומת מעשר – נותנן לכהן, מעשר ראשון – נותנו ללוי, מעשר עני – נותנו לעניים. ברם, אם נשאר בידו פירות מעשר שני, הרי הוא חייב לבערם מן העולם, ומשליכם לים או שורפם (רמב"ם), שנאמר (דברים יד, כח): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך" וגו'; ונאמר (שם כו, יב-יג): "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית... ואמרת לפני ה' א-להיך בערתי הקודש מן הבית וגו', ודרשו: "בערתי הקודש – זה מעשר שני" וכו'.

ג) מי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, כל זמן שהמת מוטל לפניו, וכן לאחר קבורתו עד סוף היום, נקרא אונן. ואסור לו לאכול מעשר שני, שנאמר בפרשת וידוי המעשר (שם שם, יד): "לא אכלתי באוני ממנו", ופירושו: לא אכלתי מן המעשר השני בהיותי אונן; ומכאן, שמעשר שני אסור באכילה לאונן.

ד) פירות מעשר שני שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם, שכבר קלטו אותם מחיצות העיר. וכן פירות טבל שעברו בתוך ירושלים ואחר כך הפרישו מהם מעשר שני מחוץ לירושלים, שוב אין רשאים לפדותו, אלא חייבים להחזירו ולאכלו בירושלים, שהואיל והמעשר השני היה בתוך פירות הטבל, כבר קלטוהו מחיצות ירושלים (מסכת מעשר שני ג, ה-ו).

ה) פירות מעשר שני אסור לאבד מהם אפילו מועט בדרכים, וחייבים להעלותם כולם או דמי פדיונם לירושלים (רמב"ם הל' מעשר שני א, ט).

ו) אין נותנים מפירות מעשר שני לעם הארץ שיאכלם בירושלים, לפי שמצוה לאכלם בטהרה, וחוששים שמא עם הארץ יאכלם בטומאה (מעשר שני ג, ג).

ז) מעות שפדו בהן פירות מעשר שני, אין מחללים אותן על מעות אחרות, בין מעות של כסף על מעות של כסף (פרט לסלעים של שני מלכים, היינו שתי מדינות שונות, שמותר לחלל סלע בסלע, אם ערכו של השני יותר גבוה), בין של נחושת על של נחושת, בין של כסף על של נחושת, בין של נחושת על של כסף. ברם, מי שעבר וחילל הרי אלו מחוללים, כלומר שהמעות הראשונות נעשו חולין, וקדושת מעשר עוברת על השניות (רמב"ם הל' מעשר שני ד, ה).

ח) אין מחללים מעות מעשר שני על פירות חוץ לירושלים; ומי שעבר וחילל, חייב להעלות את הפירות לירושלים ולאכלם שם (מעשר שני א, ה; רמב"ם הל' מעשר שני ד, ו).

כל הדינים שמנינו כאן, אינם נוהגים במעשר שני של דמאי, כמבואר במשנתנו.

הַדְּמַאי – מעשר שני של דמאי, **אֵין לוֹ חֹמֶשׁ** – אין הבעלים צריכים להוסיף חומש על הקרן, כשהם פודים אותו, כדי להעלות את דמיו לירושלים, לפי שרוב עמי הארץ מעשרים הם, ולא הופרש אלא מספק; הלכך קרן שמעכב במעשר שני של ודאי שהוא מן התורה, מעכב גם במעשר שני של דמאי שהוא מדרבנן; אבל חומש, שבמעשר שני של ודאי אינו מעכב, שכן אם הבעלים נתנו את הקרן ולא נתנו

וְנוֹתְנוֹ לְעַם הָאָרֶץ וְיֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ; וּמְחַלְּלִים אוֹתוֹ פֶּסֶף עַל פֶּסֶף, נְחֹשֶׁת עַל נְחֹשֶׁת, כֶּסֶף עַל נְחֹשֶׁת וּנְחֹשֶׁת עַל הַפֵּרוֹת, וּבִלְבַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפְדֶּה אֶת הַפֵּרוֹת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם.

ג הַלּוֹקֵחַ לַזֶּרַע וְלַבְּהֵמָה, קֶמַח לָעוּרוֹת, שֶׁמֶן לַגֶּר, שֶׁמֶן לְסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים — פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. מִכְּזִיב וּלְהַלָּן

פירוש ברטנורא

בדרבנן, חומש דלא מעכב בדאורייתא יאכל: **ואין לו ביעור.** בסוף שלש שנים שחייב לבער כל מעשרותיו כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית ולא תקנוהו רבנן בדמאי: **ונאכל לאונן.** דמעשר שני של ודאי אסור לאונן כדכתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו, ומעשר שני של דמאי לא גזרו בו: **ונכנס לירושלים ויוצא.** נפדה ונאכל חוץ לירושלים, מה שאין כן בודאי שהמחיצות קולטות ואין יכולין לפדותו ולהוציאו חוץ לחומה לאחר שנכנס, ובדמאי לא גזור: **ומאבדים מעוטו בדרכים.** אם היה מעשר שני של דמאי בדרכים במקום גדודי חיה ולסטים, אפילו היה דבר מועט ויכול להביאו בלא טורח ובלא הפסד אינו חושש לו ומניח אותו ליאבד בדרך במקום שהוא שם. ורמב"ם פירש שאם בשעה שמולידך מעשר שני של דמאי בירושלים נאבד ממנו מעט בדרך אינו חושש לו, מה שאין כן בודאי שצריך שיעלהו כולו או דמיו ולא יפסד ממנו כלום בדרכים: **ונותנים אותו לעם הארץ.** לאכלו בירושלים ואע"פ שהוא חשוד לאכלו בטומאה, מה שאין כן בודאי שאין מוסרים אותו לעם הארץ לפי שאינו נוהר לאכלו בטהרה: **ויאכל כנגדו.** כנגד מה שנתן לעם הארץ לוקח מנכסיו ואוכל בטהרת מעשר בירושלים: **ומחללים אותו כסף על כסף.** אם יש לו כסף מעשר שני של דמאי והוא צריך לו יכול לחללו על כסף חולין, מה שאין כן בודאי שאין מחללין כסף על כסף אלא בסלעים של שני מלכים שיכול לחלל זה על זה אם השני חריף אבל של מלך אחד לא דלאו דרך חלול הוא, ובדמאי שרי: **כסף על נחשת.** אפילו שלא מדותק. אבל של ודאי מדותק אין, שלא מדותק לא: **ויחזור ויפדה את הפירות.** גרסינן, ולא גרסינן ובלבד שיחזור ויפדה. וה"ק ויכול לחזור ולפדות את הפירות אם ירצה דברי ר"מ, וחכ"א אינו יכול לחזור ולפדותם אלא מעלה הפירות לירושלים. והלכה כחכמים:

ג הלוקח לזרע. לקח תבואה לזרעה פטור בדמאי, דאילו טבל ודאי אסור לזרוע: **ולבהמה.** לקח מתחלה להאכיל לבהמה פטור מן הדמאי. אבל לקח מתחלה לאדם ונמלך עליה לבהמה חייב לעשר בדמאי: **וקמח לעורות.** לעבד בו עורות: **מכזיב ולהלן.** כזיב הוא סוף המקום שכבשו עולי בבל ומשם ולהלן כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, ולא נתחייבו בדמאי אלא הארצות שכבשו עולי בבל בלבד, הלכך מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ולא חיישינן שמא מפירות הארץ שכבשו עולי בבל הוליכו לשם, שחזקת חוצה לארץ פטור עד שיודע לך שהוא חייב וחזקת ארץ ישראל חייב עד שיודע לך שהוא פטור: **חלת עם**

משניות מבוארות – קהתי

את החומש, הפירות מחוללים, ומותר לאכלם בתורת חולין, במעשר שני של דמאי שהוא מדרבנן, אף לכתחילה אין חייבים בו. **וְאֵין לוֹ בִּעוּר** – אין חייבים לבער מעשר שני של דמאי בזמן ביעור המעשרות (כמו שביארנו בהקדמה למשנתנו), שכן חכמים פטרוהו מדין ביעור. **וְנֶאֱכָל לָאוֹנֵן** – מעשר שני של דמאי מותר באכילה לאונן, שלא גזרו חכמים על דמאי לגבי אונן. **וְנִכְנָס לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצֵא** – מעשר שני של דמאי, אף על פי שנכנס לירושלים, מותר להוציאו משם ולפדותו חוץ לירושלים. ויש סוברים, שאף מעשר שני של דמאי, אם נכנס לירושלים אסור להוציאו משם (**רמב"ם, הל' מעשר שני ב, ט**), אלא כוונת משנתנו בפיסקה זו ל"טבל" של דמאי שעבר בתוך ירושלים, שמותר לפדות מעשר שני שלו שהפרישוהו מחוץ לירושלים, מה שאין כן בטבל ודאי (כמו שבארנו בהקדמה). **וּמְאַבְּדִין אֶת מְעוּטוֹ בַּדְּרָכִים** – מותר לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי בדרכים (**רמב"ם**). בירושלמי מבואר, ש"מיעוט" היינו פחות מכגרוגרת. ויש מפרשים: מי שיש לו מעט מעשר שני של דמאי, מותר לו לאבדו מפני טורח הדרכים להעלותו לירושלים, מה שאין כן במעשר שני של ודאי (**עיין ברטנורא**). **וְנוֹתְנוֹ לְעַם הָאָרֶץ** – לאכלו בירושלים, אף על פי שיש לחשוש שמא יאכלנו בטומאה. לדעת **הרמב"ם** מוסבה פיסקה זו על ה"מיעוט" שנזכר לפני כן: ומאבדין את מיעוטו בדרכים, ונותנו – כלומר ונותן את מיעוטו – לעם הארץ; אבל הרבה אסור לתת לעם הארץ אף ממעשר שני של דמאי (**הל' מעשר שני ג, ט**). **וְיֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ** – כנגד מה שנתן לעם הארץ יאכל מפירותיו בטהרת מעשר בירושלים. **וּמְחַלְּלִים אוֹתוֹ כֶּסֶף עַל כֶּסֶף** – אם יש לו כסף מעשר שני של דמאי והוא זקוק לו, מותר לחללו על כסף חולין שיש לו במקום אחר; הכסף הראשון יוצא לחולין, וקדושת המעשר חלה על הכסף השני. וכן מחללים **נְחֹשֶׁת עַל נְחֹשֶׁת** – מעות נחושת על מעות אחרות של נחושת, וכן גם **כֶּסֶף עַל נְחֹשֶׁת** – מעות כסף על מעות נחושת, **וּנְחֹשֶׁת עַל הַפֵּרוֹת** – מעות הנחושת יכול הוא לחלל על הפירות, **וּבִלְבַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפְדֶּה אֶת הַפֵּרוֹת** כלומר שמותר לחזור ולפדות את הפירות על מעות, ובלבד שיהא בדעתו בשעה שמחלל המעות על הפירות לחזור ולפדות את הפירות. אבל אם בשעה שחילל המעות על הפירות היה בדעתו להעלות את הפירות לירושלים, שוב אינו רשאי לחזור ולפדותם, אלא חייב להעלות את הפירות (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). יש גורסים: ויחזור ויפדה את הפירות (במקום: ובלבד שיחזור...), כלומר והוא רשאי לחזור ולפדות את הפירות. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שמקל במעשר שני של דמאי וסובר, שמותר לחלל מעותיו על מעות אחרות, וכן מעות על פירות, ולחזור ולפדות את הפירות. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם** – אף במעשר שני של דמאי, לאחר שחילל מעות על פירות, אינו רשאי לחזור ולפדות את הפירות, אפילו היתה דעתו מתחילה לחזור ולפדותם (לפי הפירוש הראשון), אלא חייב להעלותם לירושלים.

באור משנה ג

משנה זו באה ללמדנו, שגזירת דמאי אינה נוהגת אלא בלוקח תבואה ופירות מעם הארץ לשם אכילה או שתיה או סיכה, אבל בלוקח לשימוש אחר, כמפורט במשנה, לא גזרו חכמים שיהא חייב במעשר משום דמאי.

הַלּוֹקֵחַ – תבואה מעם הארץ, **לַזֶּרַע** – לשם זריעה, בין דבר שזרעו כלה בין דבר שאין זרעו כלה (**תוספתא**), **וְלַבְּהֵמָה** – או להאכילה לבהמה, **קֶמַח לָעוּרוֹת** – או הלוקח קמח לעבד בו עורות, **שֶׁמֶן לַגֶּר** – להדלקה, או **שֶׁמֶן לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים** – לשמרם מן החלודה, **פָּטוּר מִן הַדְּמַאי** – מלהפריש מהם מעשרות דמאי, שאף טבל ודאי הנלקח לשימושים אלו אינו חייב במעשרות מן התורה אלא מדברי סופרים; הלכך בדמאי לא גזרו חכמים. בבבלי אמרו (**חולין ז, ב**): "לא שנו (שהלוקח תבואה לבהמה פטור מן הדמאי) אלא שלקחה מתחילה לבהמה אבל לקחה מתחילה לאדם ונמלך עליה לבהמה, חייב לעשר אפילו בדמאי. והוא הדין בשאר הדברים שנימנו במשנתנו. **מִכְּזִיב וּלְהַלָּן, פָּטוּר מִן הַדְּמַאי** – כזיב היא אכזיב (**יהושע יט, כט; שופטים א, לא**) צפונית לעכו, וממקום זה ולהלן, וכזיב בכלל, לא כבשו עולי בבל, ולכן פטורים שם מלעשר דמאי, שלא גזרו חכמים על הדמאי אלא במקומות שכבשו עולי בבל, אבל המקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל דינם כחוץ לארץ, ופירותיהם פטורים ממעשר של דמאי. בירושלמי מבואר, שאף טבל ודאי פטור ממעשרות במקומות הללו, אלא הואיל ומסכתנו עוסקת בדמאי, נקט התנא "פטור מן הדמאי". **הרמב"ם** כותב, שאין חוששים שמא פירות ארץ ישראל הם שהביאום לשם, שפירות חוצה לארץ חזקתם שהם פטורים ממעשרות עד שיודע שהם חייבים, ופירות ארץ ישראל חזקתם שהם חייבים עד שיודע לך שהם פטורים. **חַלַּת עַם הָאָרֶץ** – חלה שהפריש עם הארץ מעיסתו לכהן; **וְהַמְדַמֵּעַ** – תרומה

– פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. חַלַּת עַם הָאָרֶץ, וְהַמְּדוֹמָע, וְהַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת – פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי. שֶׁמֶן עָרֵב – בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין; וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין.

ד הַדְּמַאי מְעֻרְבִין בּוֹ, וּמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ, וּמְבָרְכִים עָלָיו, וּמְזַמְּנִין עָלָיו, וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ עָרֵם, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הָא אִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. שֶׁמֶן שֶׁהַגַּרְדִּי סָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, חַיָּב בַּדְּמַאי; וְשֶׁהַסּוֹרֵק נוֹתֵן בַּצֶּמֶר – פָּטוּר מִן הַדְּמַאי.

פירוש ברטנורא

הארץ. שתקן לו גבל חבר ורוצה ליתנה לכהן חבר פטור מלעשר: **והמדומע.** עם הארץ שנפלה לו סאה של תרומה לפחות ממאה סאין של חולין שנעשה הכל מדומע כלומר עירוב תרומה ונותן הכל לכהן פטור מלעשר דמאי: **והלקוח בכסף מעשר.** שלקח דמאי במעות של מעשר שני, בין במעות מעשר שני של דמאי בין במעות מעשר שני של ודאי פטור מלעשר: **ושירי מנחות.** שהקומץ למזבח והשירים נאכלים לכהנים ולא חיישינן שמא הביא עם הארץ דבר שאינו מתוקן: **שמן ערב.** שמן אפרסמון. וי"מ שמן זית מעורב עם מור ואהלות ובשמים:

ד מערבין בו. ערובי תחומין וחצרות: **ומשתתפין בו.** שתופי מבואות ואע"ג דלא חזי ליה, מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה הוי עני וחזי ליה דהא תנן מאכילין את העניים דמאי השתא נמי חזי ליה: **ומברכין עליו.** ברכת המזון: **ומזמנין עליו.** ואע"ג דאכל בעבירה דלאו עני הוא מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה: **ומפרישין אותו ערום.** כשבא להפריש ממנו תרומת מעשר ומעשר שני יכול להפריש והוא ערום דלא בעי ברוכי, דאילו בעי ברוכי הא בעינן והיה מחניך קדוש (דברים כג) וליכא: **בין השמשות.** של ערב שבת, דספק חשיכה מעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הודאי: **ואם הקדים מעשר שני לראשון.** שהפריש מעשר שני של דמאי קודם שהפריש מעשר ראשון כדי ליטול תרומת מעשר שבו אין בכך כלום. מה שאין כן בודאי דתנן בכל מצותך אשר צויתני (שם כו) **הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות: הגרדי.** האורג: **חייב בדמאי.** שעל גופו הוא נותנו וסיכה כשתיה: **ושהסורק.** הצמר במסרק נותן על הצמר הוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי:

משניות מבוארות – קהתי

שנתערבה בחולין של עם הארץ ואין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, שבכגון זה נעשה הכל "מדומע" שדינו כתרומה (מלשון "מלאתך ודמעך – שמות כב, כח) ואסור באכילה לישראל, ולכן נותן הכל לכהן; **וְהַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – פירות שנלקחו מעם הארץ בכסף מעשר שני, בין בכסף מעשר שני של דמאי בין בכסף מעשר שני של ודאי, **וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת** – של עם הארץ, שדין המנחה שמקטירים ממנה קומץ על המזבח, והשיירים נאכלים לכהנים; כל אלו **פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי** – ממעשר של דמאי. בירושלמי מובאות שתי דעות בטעם הדבר: יש אומרים, שבשעה שגזרו חכמים על הדמאי, לא גזרו על הדברים הללו; ויש אומרים, שאימת קודשים על עם הארץ ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן, הלכך ודאי עישרם. **שֶׁמֶן עָרֵב** – שמן המפוטם בבשמים, שנלקח מעם הארץ, **בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין** – לעשרו משום דמאי, לפי שמשתמשים בו לסיכה; **וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין** – אותו מדין דמאי, לפי שאינו עומד לאכילה אלא לסיכה בלבד, ולא גזרו עליו משום דמאי. יש מבארים הטעם, שהואיל והוא מעורב בבשמים הרי זה תערובת דמאי, ועל תערובת דמאי לא גזרו חכמים.

באור משנה ד

משנתנו מונה דברים שאסור לעשותם בטבל ודאי ואילו בדמאי מותר לעשותם, הואיל ורוב עמי הארץ מעשרים הם, והתירו חכמים את הדמאי לעניים באכילה.

הַדְּמַאי – שלא תוקן, **מְעֻרְבִין בּוֹ** – עירובי תחומין ועירובי חצרות "ערוב תחומין" היינו שמניח בערב שבת מזון כדי שתי סעודות בסוף "תחום שבת", שהוא אלפיים אמה ממקום מושבו, כדי שיהא מותר לו ללכת משם בשבת עוד אלפיים אמה. "ערוב חצרות" היינו שכל הדיירים של חצר אחת נותנים בערב שבת מזון בביתו של אחד מהם, ומערבים על ידי כך את כל הרשויות שלהם לרשות אחת, כדי שיהא מותר לכל אחד להוציא מביתו לחצר או להכניס מהחצר לבית; משנתנו באה איפוא ללמד שמותר לערב במזון של דמאי, הואיל והוא ראוי באכילה לעניים (להלן ג, א), **וּמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ** – שיתופי מבואות. מבוי הוא מקום המוקף מחיצות, והחצרות פתוחות לתוכו, ואין בני החצרות רשאים להוציא מן החצרות למבוי או להכניס מן המבוי לחצרות, אלא אם כן הניחו בערב שבת מזון משותף באחת מן החצרות, שעל ידי כך נעשה המבוי עם כל החצרות כרשות אחת, וזה נקרא "שיתוף מבוי" המתיר להוציא בשבת מן החצר למבוי ולהכניס מן המבוי לחצר. וזהו ששנינו במשנתנו, שאף במזון של דמאי מותר לעשות שיתוף מבוי, מהטעם שהזכרנו למעלה; מה שאין כן בטבל ודאי, שהואיל והוא אסור באכילה אין מערבין בו ואין משתתפין בו. **וּמְבָרְכִים עָלָיו** – מי שאכל דמאי מברך עליו ברכת המזון (**רמב"ם**); ויש מפרשים, שמברכים על כוס יין של דמאי ברכת המזון (**ר"ש; מהר"י בן מלכי צדק; ורש"י** מפרש, שמברכים על דמאי ברכת "המוציא". **וּמְזַמְּנִין עָלָיו** – ברכת הזימון, כמו ששנינו במסכת ברכות (**ז, א**); אבל טבל ודאי שאכלוהו באיסור, אין מברכים עליו ואין מזמנים עליו, שיש בזה משום "ובוצע ברך ניאץ ה'" (**תהלים י, ג**). **וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ עָרֵם** – מותר לאדם להפריש מן הדמאי את המעשרות גם כשהוא ערום, לפי שאין עישור הדמאי טעון ברכה; אבל טבל ודאי שעישורו טעון ברכה, אסור להפריש ממנו תרומות ומעשרות ערום (**תרומות א, ו**); **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** – מפרישים מן הדמאי את מעשרותיו אף בערב שבת בין השמשות, מה שאסור בטבל ודאי, כמו ששנו (שבת ב, ז): "ספק חשכה ספק אין חשכה אין מעשרין את הודאי... אבל מעשרין את הדמאי". **הָא אִם** – רוב המפרשים אינם גורסים כאן "הא אם" אלא ואם **הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם** – ההלכה היא שאסור לשנות את סדר הפרשת המעשרות, ושנינו (להלן מעשר שני ה, יא), שהמקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות, היינו לומר ווידוי המעשר בשעת ביעור המעשרות, לפי שנאמר בו: "ככל מצוותך אשר ציויתני" (**דברים כו, יג**); משנתנו באה ללמד שאם הפריש אדם מעשר שני מן הדמאי קודם שהפריש ממנו מעשר ראשון כדי לתת ממנו תרומת מעשר לכהן, אין בכך כלום, שאין זה מעכב וידויו. **שֶׁמֶן שֶׁהַגַּרְדִּי** – האורג – **סָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו** – כדי לרכך עור האצבעות, שלא תזיק להן האריגה, **חַיָּב בַּדְּמַאי** – במעשרות דמאי, שהרי השמן נבלע להנאתו בגופו, וסיכה דינה כשתיה. **וְשֶׁהַסּוֹרֵק נוֹתֵן בַּצֶּמֶר** – השמן שהסורק את הצמר נותן בצמר, כדי לרככו, **פָּטוּר מִן הַדְּמַאי** – ממעשר של דמאי, שדינו כשמן לסוך בו את הכלים, ששנינו למעלה (במשנה הקודמת) שפטור מלעשרו משום דמאי.

באור משנה א

בפרק הקודם שנינו: "מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי", ובארנו שם שאין חוששים שמא הובאו הפירות מהמקומות שכבשו עולי בבל שחייבים בדמאי, לפי שחזקתם של הפירות שהם ממקום שנמצאו בו. משנתנו באה ללמד, שיש פירות שחייבים במעשר של דמאי אפילו במקומות שלא כבשום עולי בבל, לפי שחזקתם שהם מפירות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל.

פרק שני

א וְאֵלּוּ דְּבָרִים מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי בְּכָל מָקוֹם: הַדֶּבְלָה, וְהַתְּמָרִים, וְהֶחָרוּבִים, הָאוֹרֶז, וְהַכַּמּוֹן. הָאוֹרֶז שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ — כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ מִמֶּנּוּ פָּטוּר.

ב הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן — מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל, וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר, וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ, וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, נֶאֱמָן; אָמְרוּ לוֹ: עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן, כֵּיצַד יְהֵא נֶאֱמָן עַל שֶׁל אֲחֵרִים?

ג הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת חָבֵר — אֵינוֹ מוֹכֵר לְעַם הָאָרֶץ לַח וְיָבֵשׁ, וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לַח, וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם

פירוש ברטנורא

ב א אלו דברים. בכל מקום. אפילו מכויב ולהלן אם לקחן מעם הארץ בדידוע שמארץ ישראל באו דמינכרי שאין דוגמתן אלא בארץ ישראל: **כל המשתמש ממנו פטור.** אפילו בארץ ישראל דמנכר טפי ולא אתי לאחלופי באורז של א"י. אבל שאר דברים הנזכרים במתניתין איכא מינייהו בארץ ישראל דדמו לאותן שבחוצה לארץ, אלא דהנהו דחשיבי שדרך לנושאם מתוך חשיבותן למקומות שאין כיוצא בהן בעו עשורי דבידוע שמארץ ישראל הן:

ב להיות נאמן. על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי מכאן ואילך: **את שהוא לוקח.** ע"מ למכור, דאילו על מנת לאכול הא תנא ריישא מעשר את שהוא אוכל: **ואת שהוא מוכר.** מפירות קרקעותיו: **על עצמו אינו נאמן.** שהרי הוא אוכל דבר שאינו מתוקן כשהוא מתארח אצל עם הארץ. ור"י סבר שאינו מפסיד נאמנותו בכך. ואין הלכה כר' יהודה:

ג להיות חבר. לענין טהרות דהיינו פרוש ויהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים. ואפילו תלמיד חכם אינו נאמן לענין טהרות עד שיקבל עליו דברי חברות, אלא א"כ היה זקן ויושב בישיבה. והמקבל עליו דברי חברות צריך להרגיל עצמו שלשים יום ואח"כ יהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים. ואין קבלת דברי חברות בפחות משלשה חברים, אלא א"כ היה המקבל תלמיד חכם שאין צריך בפני שלשה, ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו: **לח ויבש.** דאין מוסרים טהרות לעם הארץ, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: **ואין לוקח ממנו לח.** אבל יבש לוקח ממנו שלא הוכשר לקבל טומאה כל זמן שלא בא

משניות מבוארות – קהתי

וְאֵלּוּ דְּבָרִים – המפורטים להלן, אם נלקחו מעם הארץ, **מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי** – חייבים במעשרות של דמאי, **בְּכָל מָקוֹם** – אפילו מכזיב להלן, שחזקה שבאו מהמקומות שכבשום עולי בבל: **הַדֶּבְלָה** – עיגולי תאנים דרוסות ודבוקות, **וְהַתְּמָרִים** – מין תמרים שאין כמותם אלא בארץ ישראל (**רמב"ם**), **וְהֶחָרוּבִים** – מין חרובים מיושרים ונאים מאד (**שם**), **הָאוֹרֶז** – מין אורז לבן מאד (**שם**), **וְהַכַּמּוֹן** – מין צמח תבלין, שזרעיו משמשים תבלין לפת, וגידולו בארץ ישראל היה מיוחד במינו. **הָאוֹרֶז שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ** – הגדל בחוץ לארץ, **כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ מִמֶּנּוּ** – אפילו בארץ ישראל (**ר"ש**), **פָּטוּר** – ממעשר של דמאי, לפי שהוא ניכר ולא יבואו להחליפו באורז של ארץ ישראל. ברם, דבלה ותמרים וחרובים וכמון שמחוץ לארץ חייבים בדמאי בארץ ישראל, לפי שיש מהם מינים בארץ ישראל הדומים לשל חוץ לארץ ויבואו להחליפם; ומשנתנו מנתה ברישא את המינים החשובים, ששימשו סחורת יצוא לארצות השכנות, ולכן יש לעשרם משום דמאי בכל מקום. יש מפרשים: כל המשתמש ממנו – אפילו לדבר אחר שאינו ניכר כל כך, כגון שעשו ממנו פת, אף על פי כן פטור מדמאי (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה ב

משנה זו באה ללמדנו, מה צריך עם הארץ לקבל עליו כדי שיהא נאמן על המעשרות.

הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן – עם הארץ המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות, שלא יהיו פירותיו דמאי, **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל** – צריך הוא לקבל על עצמו לעשר כל מה שלוקח מעמי הארץ לאכילתו, ואין צריך לומר את שהוא אוכל מפירות שדותיו, **וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר** – מפירות שדותיו, **וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ** – על מנת למכור, **וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ** – החשוד על המעשרות, שלא יאכל ולא ישתה אצלו; וצריך שיקבל עליו דברים אלו ברבים, היינו בפני שלושה אנשים (**בכורות ל, ב**), וכשיעידו עדים נאמנים שקיבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד, הרי זה נאמן על פירותיו לומר מעושרים הם (**רמב"ם**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, נֶאֱמָן** – כלומר מתחילה אינו נאמן עד שיקבל עליו שלא יתארח אצל עם הארץ, אבל אם עבר והתארח, אינו מפסיד בזה את נאמנותו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים: **עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן** – עדיין אינו נאמן על עצמו, כלומר על מה שאוכל או מוכר בביתו עד שיביא עדים שהוא נוהג לעשר הכל, **כֵּיצַד יְהֵא נֶאֱמָן עַל שֶׁל אֲחֵרִים** – כיצד נאמינו על מה שאכל אצל עם הארץ שהתארח אצלו שהיה מעושר, והרי חשוד עם הארץ להגיש לו דברים שאינם מעושרים. ויש גורסים: "כיצד יהא נאמן על אחרים" (בלי תיבת "של"), ופירוש הדברים: על עצמו אינו נאמן – כיון שהתארח אצל עם הארץ, אינו נאמן לומר שמה שאכל אצלו היה מעושר, מפני שהוא נוגע בעדותו (**רמב"ם**); ואם אינו נאמן על מה שהוא אוכל, כיצד יהא נאמן על אחרים – שהוא לא יאכיל אחרים דברים שאינם מעושרים?! – ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת דיני המקבל עליו להיות "נאמן" למעשרות, מוסיפה משנתנו ללמד דיני המקבל עליו להיות "חבר", שנוסף על דקדוקו במעשרות ובמצוות אחרות, הוא מדקדק גם בעניני טהרות, דהיינו שנזהר מטומאה ואוכל חולין בטהרה. "חבר" נקרא גם "פרוש", כנראה על שם פרישותו מכל טומאה ומכל מקום טמא. הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "חבר" נקרא "תלמיד חכם", וכן יקראו לתלמידי חכמים "חברים", ואולי נקראו כך משום שחברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא חברה לשם שמים". כן כותב הרמב"ם (הלכות מטמאי משכב ומושב י, א): "עם הארץ אף על פי שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצוות הרי הוא בחזקת טמא... ואינו נאמן על הטהרות עד שיקבל עליו דברי "חברות". בבבלי מובאת ברייתא (בכורות ל, ב): "הבא לקבל דברי "חברות" צריך לקבל בפני שלושה "חברים" ואפילו תלמיד חכם צריך לקבל (דברי חברות) בפני שלושה חברים. זקן ויושב בישיבה (ראש ישיבת החכמים). אינו צריך לקבל בפני שלושה חברים, שכבר קיבל עליו משעה שישב. אבא שאול אומר: אף תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה חברים, ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו...". הרמב"ם פוסק: "תלמידי חכמים הרי הן בחזקת טהרה, נאמנין, ואינם צריכים לקבל דברי חברות. אבל משחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול (מעלה וחשיבות) בעצמם שלא יהו מוסרים טהרות אפילו לתלמידי חכמים עד שיקבל עליו דברי חברות" (הל' מטמאי משכב י, ג). ומה הם דברי חברות? על כך נלמד במשנתנו.

הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת חָבֵר – המקפיד על דיני טומאה, ומאכליו ובגדיו בחזקת טהרה הם, כמו שבארנו למעלה (בהקדמה למשנתנו), **אֵינוֹ מוֹכֵר לְעַם הָאָרֶץ לַח וְיָבֵשׁ** – לא דברים לחים ולא דברים יבשים, לפי שעם הארץ בחזקת טמא הוא ומטמאם, ואסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל. **וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לַח** – דברים לחים, שבחזקת טמאים הם. אבל דברים יבשים מותר לו לקחת אצלו, שאין אוכלים מקבלים טומאה אלא אם כן באו עליהם מים או משקים אחרים, שהם מכשירים אותם לקבל טומאה, ונאמן עם הארץ לומר

הָאָרֶץ, וְלֹא מְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ בִּכְסוּתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא יְגַדֵּל בְּהֵמָה דַקָּה, וְלֹא יְהֵא פָּרוּץ בִּנְדָרִים וּבְשָׁחוֹק, וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא לַמֵּתִים, וּמְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמְרוּ לוֹ: לֹא בָאוּ אֵלּוּ לַכְּלָל.

ד הַנַּחְתּוֹמִים, לֹא חִיְּבוּ אוֹתָם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ, אֶלָּא כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה. הַחֲנָוָנִים אֵינָן רַשָּׁאִין לְמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי. כָּל הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה רַשָּׁאִין לְמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי. אֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה? כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה.

פירוש ברטנורא

עליו משקה. ונאמן עם הארץ לומר הפירות הללו לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אבל לא נטמאו: **ולא יתארח אצל עם הארץ.** שלא יטמא ויבא ויטמא טהרות: **ולא מארחו.** לעם הארץ: **אצלו בכסותו.** דכסות עם הארץ טומאתו חמורה מטומאת עם הארץ עצמו דחיישינן שמא ישבה עליהן אשתו נדה ובגדי עם הארץ מדרס לפרושים. אי נמי לכך אמרו לא מארחו אצלו בכסותו דממגע עצמו יכול ליזהר טפי ממגע כסותו: **אף לא יגדל בהמה דקה.** שאסור לגדל בהמה [דקה] בארץ ישראל שלא ירעו בשדות אחרים: **ולא יהא פרוץ בנדרים.** שסופו לבא לידי חלול: **ולא יהא פרוץ בשחוק.** דשחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה: **ומשמש.** תלמידי חכמים בבית המדרש: **לא באו אלו לכלל.** דאין ענינם נוגע לטהרות. ואין הלכה כר״י:

ד הנחתומים. נחתום חבר שלקח תבואה מעם הארץ שהיא דמאי לא חייבו אותו חכמים להפריש: **אלא כדי תרומת מעשר.** שהיא אחד ממאה אבל לא מעשר שני, מתוך ששוטרי המלך ונוגשיו חובטים אותם בכל שעה ואומרים להם מכרו בזול לא הטריחו עליהם חכמים במעשר שני שטרחו מרובה שצריך לאכלו בירושלים. ודוקא כשמוכר לחבר שהלוקח יפריש מעשר שני, אבל אם מוכר לעם הארץ חייב להפריש מעשר שני קודם שימכור: **החנונים.** שמוכרים מעט מעט בחנות, אינן רשאין למכור את הדמאי, הואיל והן משתכרים הרבה עליהם מוטל לתקן. אי נמי מפני שרגילין למכור לתינוקות שלא יאכלו התנוקות דבר שאינו מתוקן: **כל המשפיעים.** שמוכרים בשפע הרבה ביחד: **במדה גסה.** לקמן מפרש כמה היא מדה גסה: **רשאין למכור את הדמאי.** דרך המוכרים הרבה ביחד להוסיף על המדה ולכך נקראו משפיעים שעושין מדה גדושה ומוסיפים על המדות. ומשום הכי לא הטילו עליהם להפריש את הדמאי אלא על הלוקח מהם: **סיטונות.** הם הסוחרים הגדולים הקונים תבואה מבעלי התבואה ומוכרים אותה לחנונים במדה גסה:

משניות מבוארות – קהתי

שעדיין לא הוכשרו לקבל טומאה. ברם, אינו נאמן לומר שהוכשרו אבל לא נטמאו, לפי שאינו בקי בדקדוקי טהרות וטומאות. **וְאֵינוֹ מְתָאֲרֵחַ אֶצֶל עַם הָאָרֶץ** – אפילו אם עישר פירותיו, שמא ייטמא אצלו, **וְלֹא מְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ** – אינו מארח את עם הארץ בביתו, **בְּכְסוּתוֹ** – כשעם הארץ לבוש בבגדיו, לפי שבגדי עם הארץ טמאים טומאת מדרס, שמא ישבה עליהן אשתו נידה, כלומר שמטמאים את האדם במגע או במשא אפילו אינו נוגע בהם באופן ישיר, ובזה חמורים בגדי עם הארץ מעם הארץ עצמו, שהוא אינו מטמא אלא את הנוגע בגופו, ומזה יכול החבר להיזהר יותר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא יְגַדֵּל בְּהֵמָה דַקָּה** – שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, לפי שדרכה לרעות בשדות אחרים, **וְלֹא יְהֵא פָּרוּץ בִּנְדָרִים** – שלא ירבה לנדור, שסופו לבוא לידי חילול נדרו, **וּבְשָׁחוֹק** – שלא ירבה בשחוק, ששחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערווה (**אבות ג, יג**), **וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא לַמֵּתִים** – שלא לצורך, **וּמְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** – וייהא משמש חכמים כדי ללמוד מהם; כל הדברים הללו אף הם ממידות הפרישות. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **לֹא בָאוּ אֵלּוּ לַכְּלָל** – חברות, שאין עניינים אלו נוגעים כלל לענין טהרות.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בעניינים שהקלו בהם חכמים לגבי דמאי.

הַנַּחְתּוֹמִים – האופים שהם ״חברים״, **לֹא חִיְּבוּ אוֹתָם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ** – מן התבואה שלקחו מעם הארץ, שהיא דמאי, **אֶלָּא כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר** – אחוז אחד מכל התבואה (1/100), **וְחַלָּה** – מן העיסה (1/48), וליתנן לכהן. אבל מעשר שני לא חייבום להפרישו, והלוקח צריך להפריש. הטעם מבואר בבבלי, לפי שהיו נאלצים תחת לחץ פקידי השלטון למכור את הפת בזול, והיו משתכרים מעט; הלכך לא הטריחום חכמים מספק להפריש מעשר שני ולאכלו בירושלים (**יומא ט, א**). ודווקא כשמוכרים לחבר, שהלוקח יפריש מעשר שני; אבל אם מוכרים לעם הארץ, חייבים להפריש מעשר שני קודם שימכרו. **הַחֲנָוָנִים אֵינָן רַשָּׁאִין לְמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי** – אלא חייבים להפריש גם מעשר שני; ושני טעמים נאמרו בענין זה: א) הואיל והחנווני מוכר בקמעונות ושכרו מרובה, לפיכך הטילו עליו חכמים לעשר הכל ולמכור דבר מתוקן. ב) שלא יתן לתינוקות, הרגילים לקנות אצל החנוונים, דבר שאינו מתוקן. **כָּל הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה** – המוכרים בשפע, הרבה במכר אחד, **רַשָּׁאִין לְמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי** – לפי שדרכם לתת מידה גדושה ואינם משתכרים הרבה, לכן לא הטילו עליהם חכמים להפריש את הדמאי אלא על הלוקח מהם. **אֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה? כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת** – המוכרים לקמעונאים (**ר״ש**), **וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה** – סוחרי תבואה שאין דרכם למכור אלא במידה גסה, בירושלמי אמרו כלל: ״מוכר משתכר — מוכר מפריש. לוקח משתכר — לוקח מפריש״.

אגרות קודש

ב״ה, א׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על המברק שנתקבל זה עתה, ותוכנו תמוה במאד... ויתבונן בעצמו כשהי׳ כאן ונדבר ע״ד הכנות להחתונה בין שאר הדברים הי׳ ג״כ הענין שביחד עם הוצאות החתונה של כלי זמר ענינים של אכו״ש וכו׳ יכנס בזה ג״כ הדפסת ספרו של רבנו הזקן מייסד חסידות חב״ד ונשיא כל חסידי חב״ד

המשך בעמוד הבא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כח עמוד א. **תָּנוּ רַבָּנָן, בְּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה** שלפעמים מסתירה הלבנה מעט מאור השמש והרי זה נראה כמו שהשמש לוקה, הרי זה **סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לַעֲבָדָיו וְהִנִּיחַ פָּנָם לִפְנֵיהֶם,** ובאמצע הסעודה **כָּעַס עֲלֵיהֶם וְאָמַר לְעַבְדּוֹ טוֹל פָּנָם מִפְּנֵיהֶם וְהוֹשִׁיבֵם בַּחוֹשֶׁךְ,** כמו כן כשהחמה לוקה ואינה מאירה כל כך הרי זה סימן שהקב"ה כועס על העולם. **תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁמְּאוֹרוֹת לוֹקִין** הרי זה **סִימָן רַע לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,** [לישנא מעליא, והכוונה לישראל עצמם] **מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמָּדִין בְּמַכּוֹתֵיהֶן,** שהם רגילים ללקות יותר מכולם, **מָשָׁל לְסוֹפֵר** - מלמד תינוקות **שֶׁבָּא לְבֵית הַסֵּפֶר וְרָצוּעָה בְּיָדוֹ** להכות, **מִי דּוֹאֵג, מִי שֶׁרָגִיל לְלָקוֹת בְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא דּוֹאֵג,** ולכן ישראל צריכים לדאוג יותר מכולם.

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה, הרי זה **סִימָן רַע** רק **לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,** אבל אם **הַלְּבָנָה לוֹקָה** הרי זה **סִימָן רַע לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹנִין** סדר חודשים ושנים **לַלְּבָנָה** - לפי הילוך הלבנה, ויש להם שייכות עמה, **וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מונים שנים **לַחַמָּה** - לפי הילוך החמה. אם **לוֹקָה** החמה כשהיא **בַּמִּזְרָח** - בבוקר, הרי זה **סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מִזְרָח,** ואם לקתה החמה כשהיא נמצאת **בַּמַּעֲרָב** הרי זה **סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מַעֲרָב,** וכשלקתה חמה בחצות היום כשהיא נמצאת **בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ** ועומדת בראש כל אדם, הרי זה **סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.** ואם אירע **שִׁנְּיוֹ** של חמה אדומים **וּדְמִין לְדָם,** הרי זה סימן **שֶׁחֶרֶב בָּא לָעוֹלָם,** שעל ידו נשפך דם, ואם פניו של החמה דומות **לְשַׁק** שהיא דומה לשחור, הרי זה סימן **שְׁחִיצֵי רָעָב בָּאִין לָעוֹלָם,** והרי הם משחירים פני הבריות, ואם פני החמה דומין **לָזוּ וְלָזוּ** שהם אדומות וגם נוטות לשחור, הרי זה סימן **שֶׁחֶרֶב וְחִיצֵי רָעָב** ביחד **בָּאִין לָעוֹלָם.** ואם **לָקָה** החמה **בְּכִנְיָסָתוֹ** - בשעת השקיעה, הרי זה סימן **שֶׁפּוּרְעָנוּת שׁוֹהָה לָבֹא,** כמו שעבר כל היום ולא נראה שום סימן פורענות עד סמוך לשקיעתו, כן יעבור זמן רב עד שתבוא הפורענות, אבל אם כבר **בִּיצִיאָתוֹ** - בשעת הזריחה לקה, הרי זה סימן שהפורענות **מְמַהֶרֶת לָבֹא,** כדרך שהסימן מיהר לבוא, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים חִילּוּף הַדְּבָרִים** שאם לקה בכניסתו ושקיעתו ערבית, כשם שאין לחמה עוד שהות לשרת ביום, כך אין לפורענות שהות להמתין אלא מיד הוא בא, ואם ביציאתו לזרוח הוא לוקה כשם שיש לחמה שהות הרבה כל היום, כך הפורענות שוהה לבוא. **וְאֵין לְךָ כָּל אוֹמָה וְאוֹמָה שֶׁלּוֹקָה שֶׁאֵין אֱלֹהֶיהָ** והוא שר שלה המליץ בעדה [כגון סמאל שהיה שר של עשו] **לוֹקֶה** ונענש **עִמָּהּ,** כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** בזמן שהכה ה' את מצרים **'וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים'. וּבְזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִכָּל אֵלּוּ** הסימנים, **שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּה אָמַר ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ, כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה',** ודורשים **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵחַתּוּ** מאותות השמים, **וְאֵין יִשְׂרָאֵל יֵחַתּוּ** מאותם אותות בזמן שעושין רצונו של מקום ואינם הולכים בדרך הגוים.

רש"י

דף כח עמוד א. והניח פנם = **לנטירנ"א. **והושיבם בחשך** — כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך. **מפני שמלומדים במכותיהם** — כל מיני פורעניות הבאין בעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר: לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות, מפני שהן רגילים ללקות יותר מכולם. **משל לסופר** — מלמד תינוקות. **ורצועה בידו** — להכות. **מי דואג** — אי זה מהן ירא — שרגיל ללקות. **לוקה במזרח** — בבוקר, כשהחמה במזרח. **באמצע הרקיע** — בחצות היום, כשעומדת בראש כל אדם. **לשק** — עשוי מנוצה של עזים, והוא דומה לשחור. **חיצי רעב** — משחירין פנים. **לקה בכניסתו** — בשקיעתו. **פורענות שוהה לבא** — כדרך ששוהה הסימן, להראות עד כלות היום. **ביציאתו פורענות ממהרת לבא** — כדרך שמיהר הסימן לבא. **ויש אומרים חילוף הדברים** — לקה בכניסתו ערבית — פורענות ממהרת לבא, שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום שסמוך לשקיעתו הוא — כך אין שהות לפורענות לבא ביציאתו. שחרית — פורענות שוהה לבא, כשם שיש לחמה עוד שהות ביום. **אלהיה** — שר שלה המליץ בעדה, כגון סמאל שהיה שר של עשו. **אל דרך הגוים אל תלמדו** — לעשות כמעשיהם, ומשתעשו רצונו — "מאותות השמים אל תחתו".

המשך מהעמוד הקודם

לדורותיהם, ותיכף כשבא לכת"ר קס"ד לאחר התשלומין וכמה הסברות בזה, הרי רואה שהתחילו ענינים מוזרים וענין הנ"ל בכלל. ולפלא שגם עתה מפרשו בענינים שהם לא בדרי דאונא ואינו רוצה לבארו בענין שהי' צ"ל מושכל ראשון שלו.

והשי"ת יורהו ויוליכו בדרך הישרה והמאושרה בשבילו ובשביל כל ב"ב שיחיו.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו מאז שאינו רוצה ללמוד ושואל אם ללכת לנח״ל של פא״י וכו׳.

הנה לדעתי ילמוד עוד שנה בישיבת תומכי תמימים בלוד במסירה ונתינה המתאימה, ומה שכותב שאינו רוצה, הנה הוא די מבוגר להבין אשר השכל צריך להיות שליט על הרצון ולא הרצון על השכל, אשר בגישה כזו יצליח בלימודו וכעבור השנה וירצה לעבוד בחקלאות או להסתדר באופן אחר יכתוב לי עוד הפעם. מובן שבכתבי שנה אין כוונתי ארבעה חדשים עד תום שנת תשי״ד אלא לשנה כפשוטה היינו לערך י״ב חדש.

בטח אומר אחר התפלה בכל יום בקר איזה קאפיטלעך תהלים אשר גם זה אחת הסגולות שינחהו השי״ת בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ט אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו משבוע העבר ונעם לי לקרות בו אשר בהישיבה בה מדריך נמצא ״כל מה שצריכים באש״ל ובחינוך רוחני״ אשר בודאי הודעה אחראית כזו נעשית לאחרי התבוננות בהמצב בהישיבה ובהנדרש והעיקר בחינוך אברכים בזמננו זה ובפרט שכותב שהוא המדריך הרוחני והאחראי על שקידת הבחורים בתורתנו הק׳, ואם כמרז״ל (שבת לא, סוף ע״א) הרי בכל הזמנים אם יראת ה׳ היא אוצרו כו׳ ואם לאו מוטב שלא העלית, הרי בדורנו יתום זה ראו ורואים גם בעיני בשר ולאלתר אמיתית פסק דינם,

ולכן לפלא הי׳ בעיני סיום מכתבו בו כותב שהאברכים לומדים גמרא חומש דינים ואינו מזכיר דבר ע״ד חובות הלבבות.

ותקותי שאולי אין זה אלא השמטה בכתיבה אבל לא חסרון בפועל וכידוע שבעניני חינוך חסרון אפילו במשך זמן קצר יכול להעשות מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות, ובודאי ראה ג״כ במוחש אשר אם בשנים מלפנים הי׳ קס״ד לומר שיש להסתפק בלימוד המוסר, הוכיחו החיים והפועל ממש אשר אברכים בעלי שכל והבנה מוכרח שיהי׳ הלימוד שלהם גם הלימוד דחובות הלבבות באופן שכלי ומה טוב בהדרך דריבוי האור ולא בהתבוננות דחשכת החשך אשר זוהי דרכה של תורת החסידות וכיון שכותב שלמד חסידות אקוה אשר גם שורותי אלה המעטים בכמות מבהירים את הענין די צרכו והשי״ת יצליחו להעמיד תלמידיו יראי אלקים באמת אשר אז חכמתו מתקיימת.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

ואם תרצה להינשא לאחר, שְׁנֵיהֶם – שני המקדשים נוֹתְנִים לה גֵּט. וְאִם שניהם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן לה גֵּט, וְאֶחָד כּוֹנֵס – נושא אותה.

וְכֵן הָאִשָּׁה גדולה, שֶׁנָּתְנָה רְשׁוּת לְשָׁלּוּחָהּ לְקַדְּשָׁהּ – לקבל עבורה קידושין, וקידשה השליח לאדם פלוני, וְהָלְכָה וְקִדְּשָׁה אֶת עַצְמָהּ לאדם אחר. אִם הקידושין שֶׁלָּהּ קָדְמוּ לקידושי שלוחה, וקידושי השליח אינם חלים. וְאִם הקידושין שֶׁל שְׁלוּחָהּ קָדְמוּ לקידושיה, וקידושי השליח של השליח קִידּוּשִׁין, והקידושין שלה אינם חלים. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין מי קידש ראשון, היא בספק למי נתקדשה, ואם תרצה להינשא לאחר, שְׁנֵיהֶם – שני המקדשים נוֹתְנִים לָהּ גֵּט. וְאִם שניהם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן לָהּ גֵּט, וְאֶחָד כּוֹנֵס– נושא אותה:

גמרא

הגמרא מבארת שיש חידוש בשני המקרים המובאים במשנה: וּצְרִיכָא, שבכל אחד מהם יש חידוש. דְּאִי אִשְׁמְעִינַן גַּבֵּי דִּידְהּ – שאם המשנה היתה משמיעה לנו רק לגבי האב, היינו אומרים שדווקא אצלו חלו קידושיו אם קדמו, כי הוא מתכוין לבטל את השליחות, מִשּׁוּם דְּנַפְשָׁא – שאיש קַיָּים לֵיהּ – בקי בְּיוֹחָסִין, ולכן כשקידשה ודאי מצא חתן מיוחס ורוצה שהשליחות תתבטל. אֲבָל אִיתְּתָא – אשה דְּלָא קַיָּים לָהּ – שאינה בקיאה בְּיוֹחָסִין, אִימָּא – היינו אומרים שלֹּא נָיְחָה ליה קִידּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין, כיון שלא ביטלה את השליחות, שחששה שמא יקדשה למיוחס יותר. וְאִי אִשְׁמְעִינַן גַּבֵּי דִּידְהּ – ואם היתה המשנה משמיעה לנו רק לגבי האשה, היינו אומרים שדווקא שם חלו קידושיה אם קדמו, מִשּׁוּם דְּאִיתְּתָא דַּיְיקָא – שאשה מדייקת ביחוס וְרָק לאחר מכן מִינְכָּא – נשאת, וביטלה את השליחות. אֲבָל אִיהוּ – האב, אִימָּא – היינו אומרים שלֹּא אִיכְפַּת לֵיהּ אם בתו תינשא לאדם פחות מיוחס, והוא סומך על קידושי השליח. ולכן צְרִיכָא – הוצרכה המשנה להשמיענו את שני המקרים.

הגמרא דנה באופן שאב קידש את בתו הנערה ואף היא קידשה את עצמה, ובעת היא גדולה. ומתוך כך עוברת לענייני חזקות: אִיתְּמַר, בת שקִידְּשָׁהּ אֲבִיהָ לאדם פלוני בְּדֶרֶךְ, וּבאותו יום קִידְּשָׁה הבת את עַצְמָהּ בְּעִיר לאדם אחר, וְכשבדקוה מצאו שהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת, ויכולה לקדש את עצמה, ולאב אין כח לקדשה לאף אדם. ויש להסתפק האם בגרה קודם קידושי אביה, ולא היה לו כח לקדשה, או שבגרה אחר קידושיו, וקידושיו חלו, וממילא קידושיה לא חלו. רַב אָמַר, קידושיה חלו כיון שהֲרֵי בעת היא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ, ויש חזקה דהשתא שכבר כשקידשה אביה היתה בוגרת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שלא הולכים אחר חזקה דהשתא, וכיון שיש ספק מתי בגרה, חֲיִישִׁינַן – חוששים לְקִידּוּשֵׁי שַׁנְיֵהֶם.

הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו רב ושמואל. שואלת הגמרא: אִמַּת – בת כמה היתה הבת כשאביה קידשה וגם היא קידשה את עצמה. אִילֵימָא – אם נאמר שמדובר בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה החדשים שבין הנערות לבגרות [מי"ב שנים ויום אחד עד י"ב ומחצה], קשה, בְּהָא נַיְימָא רַב – וכי באופן כזה יאמר רב הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ וחלו קידושיה, הלא יש ספק שמא הַשְׁתָּא הוּא דְּבָגְרָה – בעת בגרה, ובשקידשה אביה היתה נערה. אֶלָּא צריך לומר שהקידושין היו לְאַחַר שעברו שִׁשָּׁה חדשים מהנערות. אך יקשה, בְּהָא נַיְימָא שְׁמוּאֵל – וכי באופן זה יאמר שמואל שחַיִישִׁינַן לְקִידּוּשֵׁי שַׁנְיֵהֶם, וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל שאֵין בֵּין נַעֲרוּת לְבַגְרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד, ומדוע חוששים לקידושי שניהם מספק. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא להעמיד מחלוקתם באופנים אלו, אלא באופן דְּקִדֵּישׁ בְּהַהוּא יוֹמָא דְּמִשְׁלִים שִׁשָּׁה – שאביה קידשה ביום שבו נגמרו ששה חדשים של נערות, ובאותו יום היא בחזקת שתביא סימני בגרות. ובזה נחלקו, רַב אָמַר, כיון שבעת הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ, יש חזקה דְּמַהְדַּרַתְּא – שכמו שעכשיו היא בּוֹגֶרֶת, בְּצַפְרָא נַמִי – גם בבוקר היתה בּוֹגֶרֶת, שהרי ביום זה יש חזקה שתביא סימני בגרות, וחלו קידושיה ולא קידושי האב, שהרי כבר בבוקר יצאה מרשותו. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לא הולכים אחר חזקה דהשתא, ויש ספק שמא הַשְׁתָּא הוּא דְּאַיְיתֵי – עכשיו הביאה סִימָנִים, ובבוקר עדיין היתה נערה, ומספק חוששים לקידושי שניהם.

הגמרא מקשה על שמואל: וּלְשְׁמוּאֵל, מַאי שְׁנָא – מה שונה דין זה מִמְּקוָה. דְּתַנְיָא, מִקְוֶה שהיה בחזקת כשר, שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר מארבעים סאה, ואינו מטהר. כָּל טְהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו – תרומות וקדשים שנגעו בכלים או בבני האדם שטבלו בו לְמַפְרֵעַ, בזמן שאיננו יודעים האם היה כשר או שכבר נחסר, בֵּין אם המקוה נמצא בְּרִשׁוּת הַיָּחִיד, שספק טומאה שם טמא, וּבֵין אם הוא נמצא בְּרִשׁוּת הָרַבִּים, שספק טומאה שם טהור, הטהרות טְמֵאוֹת, משום שהולכים אחר חזקה דהשתא שעכשיו המקוה חסר, ואנו תולים שכל מה שנטבל בו נטבל במקוה חסר. וקשה, מדוע שמואל אינו הולך אחר חזקה דהשתא, שכיון שעתה היא בוגרת גם בבוקר היתה בוגרת. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדין לגבי מקוה, משום דְּאִיכָּא לְמֵימַר – אפשר לומר שהטעם שהכלים טמאים הוא משום שהולכים אחר חזקה מעיקרא של הכלי או האדם הטובל, ואומרים הָעֲמַד טָמֵא עַל חֶזְקָתוֹ שהיה טמא קודם הטבילה, וְאֵימַר – ונאמר שלֹּא טָבַל כדין. דוחה הגמרא: אַדְּרַבָּה יש לומר להיפך, הָעֲמַד מִקְוֶה עַל חֶזְקָתוֹ שהיה כשר, וְאֵימַר – ונאמר שלֹּא היה חָסֵר בשעה שטבלו בו. מיישבת הגמרא: אין לומר כן משום שהֲרֵי כעת המקוה חָסֵר לְפָנֶיךָ, ויש לומר שכמו שהוא חסר עכשיו כך היה חסר כשטבלו בו. שואלת הגמרא: הָכָא נַמִי – גם בסוגייתנו הֲרֵי עכשיו הבת בּוֹגֶרֶת לְפָנֶיךָ, ואם כן נאמר שכך היתה גם בשעת קידושי אביה. משיבה הגמרא: בסוגייתנו יש לומר שאולי הַשְׁתָּא הוּא דְּבָגְרָה – רק עתה בגרה. אלא שמיד מקשה הגמרא: הָתָם נַמִי – גם במקוה, יש לומר הַשְׁתָּא הוּא דְּחָסֵר – שנחסר רק משעת המדידה, ואף על פי כן כל טהרות שנעשו על גביו טמאות למפרע, ומוכח שהולכים אחר חזקה דהשתא. ואם כן, גם בסוגייתנו נלך אחר חזקה דהשתא, וקידושי האב לא חלו, ומדוע שמואל מסתפק בזה.

מתרצת הגמרא: הָתָם – לגבי מקוה יש תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא – שתי סיבות לערער את הטהרה, האחת, חזקה מעיקרא של הכלים שהיו טמאים, והשניה, חזקה דהשתא על המקוה שהרי חסר לפניך, ומשום כך אומרים שהכלים נטבלו במקוה חסר. אבל הָכָא – לגבי בוגרת יש רק חֲדָא לְרֵיעוּתָא – סיבה אחת לערער את קידושי האב, והיינו חזקה דהשתא שהבת בוגרת לפנינו.

הגמרא מוסיפה להקשות על שמואל: וּלְשְׁמוּאֵל, מַאי שְׁנָא – מה שונה דין זה מֵחֲבִית. דְּתַנְיָא, בענין אדם שנוהג לייחד חבית שממנה הוא מפריש תרומה על שאר החביות, וְהָיָה בּוֹדֵק תמיד אֶת הַחֲבִית שייחד אם לא החמיצה, כדי שיוכל לְהַפְרִישׁ עָלֶיהָ תְּרוּמָה, וְחוֹלֵךְ – וסומך עליה בהפרשותיו, שהרי אם החמיצה אין להפריש ממנה על יין, שחומץ ויין שני מינים הם. וְאַחַר כָּךְ בדק שוב, וְנִמְצֵאת החבית חוֹמֶץ. ואין אנו יודעים מתי נעשית חומץ, ומה דינם של התרומות שנתרמו מהבדיקה הקודמת. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים אחר שבדק, החבית בחזקת יַדַּאי שהיא יין, ותרומתו חלה, וּמֵיכָן וְאֵילָךְ – אחר שלשה ימים, הרי זה תרומת סָפֵק, ויחזור ויתרום.

הגמרא מקשה על הברייתא, ומתוך כך מקשה על שמואל: וְרַמִּינָן חֲבִית אַמִּקְוֶה – והקשינו מדין החבית לדין המקוה, מַאי שְׁנָא דְּהָכָא – במה שונה דין המקוה שאומרים שׁוַדַּאי נחסר מיד לאחר שנבדק, וּמַאי שְׁנָא דְּהָכָא – ובמה שונה דין החבית שאחר שלש ימים מהבדיקה היא רק סָפֵק. וְאָמַר רַב חֲנִינָא מִסּוּרְיָא לתרץ קושיה זו, מַאן תָּנָא – כאיזה תנא הברייתא לגבי חֲבִית, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּגַבֵּי מִקְוֶה נַמִי סָפֵיקָא מַשְׁוֵי – שסובר שגם הדין במקוה הוא מספק, ובאמת דינם שוה. דְּתַנְיָא לגבי מקוה, שכָּל טָהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין אם המקוה בְּרִשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין אם הוא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כולן ודאי טְמֵאוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שאין המקוה פסול למפרע בודאי אלא מספק, ולכן אם הוא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הטהרות שנעשו על גביו טְהוֹרוֹת, כדין ספק טומאה ברשות הרבים. ואם הוא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, תּוֹלִין – הדבר עומד בספק. וכל זה הוא לרבי שמעון,

המשך בעמוד מח

שניהם נותנין גט — אם באת לינשא לאחר. **גמרא** משום דנברא קים ליה ביוחסין — וכשמצא מיוחסת קידשה לו, וביטל את השליח. אבל איתתא דלא קים לה ביוחסין, אימא אף על גב דקידשה עצמה — לא ביטלה את השליח, ולא סמכה על קידושיה, דסברא: דילמא שליח משכח מיוחס מזה. **לא איכפת ליה** — בבתו אם תנשא למיוחס כל דהו, ולא בטליה לשליחות דשליח, ואפילו מקדשה לגרוע. והא דקדים קדשה — סבר: דילמא לא משכח, אבל אי משכח — לא בטליה. וקידשה **היא בעיר** — בו ביום. **והרי היא בוגרת** — בדקנוה לדעת אם יצאה מרשות האב להיות קדושיה קידושין, ומצאנוה בוגרת בו ביום. **הרי בוגרת לפנינו** — וקדושיה קידושין, ולא של אביה. **חיישינן לקידושי שניהם** — שמא בשקידשה האב נערה היתה, וקדמו קידושיו. **אי נימא בתוך ששה** — חדשים שבין נערות לבגרות, דאמרינן: אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד. כשהביאה סימני נערות — אינה שוהה להיות בוגרת אלא ששה חדשים, ופעמים שהיא ממהרת לבגור. וסימניה ניכרים בדדיה, כדתנן במסכת נדה (מז,א): פגה, בוחל, וצמל. **בהא אמר רב הרי בוגרת לפנינו** — הא כל אותן ששה חדשים בחזקת נערה היא, עד שנכניר בסימני בגרותה. וכי בדקנוה בפניא, ואישתבחא בוגרת — מי יימר דצפרא נמי בוגרת היא? ודילמא השתא הוא דבגרה! **אלא לאחר ששה** — חדשים. והא ודאי משמלאו לה ששה חדשים — בגרה לה! "וכי תימא בציר הוא דליכא הא טפי איכא הא אלא בלבד קאמר" לא גרס, דמהיכא תיסק אדעתין למימר הכי? מי קאמר אין בין נערות לבגרות פחות מששה חדשים. **דקדיש ביומא דמשלים שית** — אביה בבוקר והיא בערב, והיום הזה היא בחזקת שתבגר. **מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת** — שכל היום היא בחזקת שתביא. **על גבי** — בכלים שהטביל בו. **בין שהוא ברשות היחיד** — שספק טומאה טמא בו. **בין שנעשו ברשות הרבים** — שספק טומאה טהור בו. **טמאות** — דלאו ספק הוא, אלא ודאי. אלמא, אמרינן: בשעת מציאתן מחזקינן ליה מעיקרא. הכא נמי נימא: מדהשתא בוגרת — בצפרא נמי בוגרת, שכל היום היא בחזקת שתביא! **תיתי לרעותא** — טמא על חזקתו, והרי חסר לפניך. **הכא** — גבי קידושי האב, חדא לריעותא הוא דאיכא: הרי בוגרת לפנינו. אבל אם באת לומר העמד אשה על חזקתה — יומא דמשלם שית לאו חזקת בגרות ולאו חזקת נערות אית בה, שהיום היא עשויה להשתנות. **היה בודק את החבית** — תמיד, שלא תחמיץ. והניח אותה החבית להיות מפריש עליה והולך, כלומר להיות סומך עליה בהפרשת תרומותיו. כשבא לשתות מאה לוגין טבל במקום אחר, אומר: הרי שני לוגין בחבית פלונית תרומה על מאה לוגין הללו, וכן עושה תדיר. ואחר כך נמצאת חומץ, ואין ידוע מאימתי החמיצה. וכל תרומה שסמך עליה משהחמיצה — לא תיקן, דקסבר: יין וחומץ שני מינין הן. **כל שלשה ימים ודאי** — גרסינן. ולא גרסינן הראשונים. אמוראי פליגי בה בבבא בתרא (צו,א), איכא למאן דאמר כל שלשה ימים הראשונים שאחר הבדיקה שבדקה ומצאה יין — הרי היא בחזקת יין ודאי, וכל טבלים שתלה תרומתן בה באותן שלשה ימים — מתוקנים הן, מכאן ואילך — ספק, והויא תרומה ליאסר לזרים, ויחזור ויתרום, דשמא כבר החמיצה ולא היתה תרומה. ואיכא למאן דאמר: כל שלשה ימים שלפני בדיקה זו האחרונה שמצאה חומץ — הרי היא בחזקת ודאי חומץ, ואם עשאה באותן שלשה ימים תרומה על מקום אחר — אינה תרומה, ומותרת לזרים אם יתקננה מטבלה, דלא הוי חומץ גמור בפחות משלשה ימים. וזו שנמצאת חומץ — בידוע שלשה ימים יש שנתקלקלה. **מכאן ואילך** — משלשה ולמפרע ספק, והוי תרומה ליאסר לזרים, ויחזור ויתרום. **מאי שנא** — גבי מקוה דמחזקינן ליה בחסר משעה ראשונה שהנחנוהו בחזקת שלם, דתקנו: כל טהרות שנעשו על גביו, אפילו ברשות הרבים — טמאות. אלמא: לאו ספק הוא. דאי ספק הוא — הוה ליה למימר ברשות הרבים טהורות. והאי מקוה על כרחיך בתחילתו השלימוהו בארבעים סאה, וקא מחזקינן ליה מהאי שעתא בחזקת חסר ודאי. **ומאי שנא** — גבי חבית דקתני: מכאן ולהלן ספק, ולא אמרינן משעתא דסליק ידיו מלבודקו החמיץ. **ואמר רבי חנינא** — גרס. **ברשות היחיד** תולין — כל ספק טומאה לרבי שמעון ברשות היחיד תולין, כדמפרש טעמא בשמעתא קמייתא דנדה (ג,א), דלא דמי לספק סוטה, דהתם יש רגלים לדבר. **טבל למפרע** — זה שניתקן על ידי חבית זו, דאמרינן: מדהשתא החמיץ — מעיקרא נמי חומץ. והכי נמי נימא: מדהשתא בוגרת — בצפרא נמי בוגרת. **נימא כתנאי** — הא דרב ושמואל.

מי

קידשה אביה בדרך כו' וקידשה עצמה וכו' — ואם תאמר: אמאי איפליגו רב ושמואל בבהאי גוונא? נפלגו בקידשה אביה גרידא, כמה דפירש בפליגי בקידשה אביה ואחר כך קידשה היא עצמה! ויש לומר: דתדאי לא פליגי בקידשה אביה לחוד, דבהההיא מודה שמואל דאינה מקודשת, דאמרינן: העמד אשה אחזקת פנויה כמו שהיתה קודם שקידשה, והרי היא בוגרת לפנינו, ואין קידושי האב קידושין. אבל עתה, שקדשה אף היא עצמה — ליכא חזקה דפנויה, דממה נפשך אשת איש היא — או משום קידושי אביה, או משום קידושי דידה, וליכא האי סברא. ומשום הכי פליג שמואל.

[אילימא בתוך ששה וכו' — מתוך פירוש רש"י משמע דבדקוה בתוך ששה ומצאוה בוגרת, ומשום הכי פריך: בהא לימא וכו'. ואין נראה, דלעולם לא תמדוד לבגור תוך ששה. אלא מיירי דבאה לפנינו אחר ששה, ולא גרסינן "השתא הוא דבגרה". תוספות ישנים].

ושמואל מאי שנא ממקוה — ואם תאמר: לרב נמי תקשי, דעד כאן לא קאמר רב דמצפרא נמי בוגרת הויא — אלא משום דליכא חזקה דנערות, כדפירש בקונטרס. אבל אי הויא חזקה דנערות — מודה רב דאוקמא אחזקתה. והכי נמי גבי מקוה, איכא חזקה דשלם! ויש לומר: דלרב נמי קשה, ונקט שמואל — משום דפריך ליה בהדיא טפי.

כל שלשה ימים ודאי — לא גרסינן: הראשונים, דהא פליגי בה אמוראי (בבבא בתרא צו,א), דאיכא למאן דאמר שלשה ימים הראשונים — ודאי יין, מכאן ואילך — ספק. ואיכא למאן דאמר שלשה ימים האחרונים — ודאי חומץ, ומקודם ספק. ואיכא למאן דאמר דשלשה ימים הראשונים ודאי יין, ושלשה ימים האחרונים — ודאי חומץ, ובינתיים ספק.

[אדרבה העמד מקוה על חזקתו ואימר לא חסר — לשון אדרבה קשה, דהוה ליה למימר לחומרא! ומיהו, הכא איכא לפרושי: היכי שרפינן עלה קדשים, אבל גבי יין לקמן אין שייך ליישב כך. תוספות ישנים].

[ודק

שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים גֵּט, וְאִם רָצוּ - אֶחָד נוֹתֵן גֵּט, וְאֶחָד כּוֹנֵס. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁנָּתְנָה רְשׁוּת לְשָׁלּוּחָהּ לְקַדְּשָׁהּ, וְהָלְכָה וְקִדְּשָׁה אֶת עַצְמָהּ, אִם שֶׁלָּהּ קָדְמוּ - קִדּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין, וְאִם שֶׁל שְׁלוּחָהּ קָדְמוּ - קִידּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים לָהּ גֵּט, וְאִם רָצוּ - אֶחָד נוֹתֵן לָהּ גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס. **גמרא** וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמַעִינַן גַּבֵּי דִידֵיהּ - מִשּׁוּם דְּנַבְרָא קִים לֵיהּ בְּיוֹחֲסִין - אֵימָא לָא נֵיהֲווּ קִידּוּשֵׁיהָ קִידּוּשִׁין. וְאִי אַשְׁמַעִינַן גַּבֵּי דִידָהּ - מִשּׁוּם דְּאִיתְּתָא דְּיָקָא וּמִינַּסְבָא, אֲבָל אִיהוּ - אֵימָא לָא אִיכְּפַת לֵיהּ, צְרִיכָא. אִיתְּמַר, קִידְּשָׁהּ אֲבִיהָ בְּדַרְכָּהּ, וְקִידְּשָׁה עַצְמָהּ בָּעִיר, וְהֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת. רַב אָמַר: הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: חַיִּישִׁינַן לְקִידּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם. אֵימַת? אִילֵימָא בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה - בְּהָא נִימָא רַב הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ? הָשְׁתָּא הוּא דִּבְגָרָה! אֶלָּא לְאַחַר שִׁשָּׁה - בְּהָא נִימָא שְׁמוּאֵל חַיִּישִׁינַן לְקִידּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם? וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין בֵּין נַעֲרוּת לִבְגֵרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד! - לָא צְרִיכָא, דְּקָדֵישׁ בְּהַהוּא יוֹמָא דְּמַשְׁלִים שִׁשָּׁה. רַב אָמַר: הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ, מִדְּהָשְׁתָּא בּוֹגֶרֶת - בְּצִפְרָא נַמִּי בּוֹגֶרֶת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הָשְׁתָּא הוּא דַּאֲיֵיתִי סִימָנִים. וּשְׁמוּאֵל, מַאי שָׁנָא מִמְּקוָה? דִּתְנַן: מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר - כָּל טְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טְמֵאוֹת. - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיכָּא לְמֵימַר: הָעֲמֵד טָמֵא עַל חֶזְקָתוֹ, וְאֵימַר לֹא טָבַל. - אַדַּרְבָּה, הָעֲמֵד מְקוָה עַל חֶזְקָתוֹ וְאֵימַר לֹא חָסֵר! - הֲרֵי חָסֵר לְפָנֶיךָ. - הָכָא נַמִּי: הֲרֵי בּוֹגֶרֶת לְפָנֶיךָ! - הָשְׁתָּא הוּא דִּבְגָרָה, - הָתָם נַמִּי, הָשְׁתָּא הוּא דְּחָסַר! - הָתָם תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא, הָכָא חֲדָא לְרֵיעוּתָא. וּשְׁמוּאֵל, מַאי שָׁנָא מֵחֲבִית? דִּתְנַיָא: הָיָה בּוֹדֵק אֶת הֶחָבִית לְהַפְרִישׁ עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְהוֹלֵךְ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת חוֹמֶץ. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים - וַדַּאי, מִיכָּן וְאֵילָךְ - סָפֵק. וְרַמִּינְהִי חָבִית אַמְקוָה; מַאי שָׁנָא דְּהָכָא וַדַּאי, וּמַאי שָׁנָא דְּהָכָא סָפֵק? וְאָמַר רַב חֲנִינָא מְסוּרָיָא: מַאן תָּנָא חָבִית - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּגַבֵּי מִקְוֶה נַמִּי סְפֵיקָא מְשַׁוֵּי. דִּתְנַיָא: כָּל טָהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טְמֵאוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טְהוֹרוֹת, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - תּוֹלִין. אֲבָל לְרַבָּנָן - טָבַל לְמַפְרֵעַ! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיכָּא לְמֵימַר: הַעֲמֵד טָבֵל עַל חֶזְקָתוֹ, וְאֵימַר לֹא נִיתְקַן. - אַדַּרְבָּה הַעֲמֵד יַיִן עַל חֶזְקָתוֹ, וְאֵימַר לֹא הֶחְמִיץ! - הֲרֵי הֶחְמִיץ לְפָנֶיךָ. - הָכָא נַמִּי, הֲרֵי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ. - הָשְׁתָּא הוּא דִּבְגָרָה! - הָכָא נַמִּי הָשְׁתָּא הוּא דַּאֲחַמְיִץ! - הָתָם תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא, הָכָא חֲדָא לְרֵיעוּתָא הוּא דְּאֵיכָּא. נִימָא כְּתַנָּאֵי,

מי

[והן] אין מוציאין מידו בלא ראיה — ואם תאמר: כיון דתנא דהוא מוציא מידם אפילו הוזקוו בהם, בלא ראיה — כל שכן דאין מוציאין מידו! ויש לומר: דהא קא משמע לן דבראיה מיהא מוציאין. דהוה אמינא כיון דלא כתב "כדמהלך על רגלוהי כו'" — אפילו בראיה לא מפקי כו'. תוספות ישנים. **מי** איבא למימר העמד הגוף על חזקתו — פירוש: ותיהוי נערה יומא דמשלים שית? הרי היום עשויה להשתנות, ואם כן אין בה חזקה דנערות ולא חזקה דבגרות! ורבינו יצחק פירש: דרגילות הן לבא בבקר, ואין שייך חזקה דנערות. **אלא** — הבא מי מפקא נפשה מחזקה — אי מספקינן לה בנערות? הרי היום אין לה חזקה משום דבר, לא מנערות ולא מבגרות, שהרי היום עשויה להשתנות!

במכחשתו — פירש בקונטרס: שמכחשת אביה, ואומרת: בגרתי מאתמול. ולא דק, דהא ביומא דמשלים שית איירי. **ואי** סלקא דעתך לא פליגי אמאי קפיד — כי עביד רב יוסף בר מנשיא עובדא במכחשתו, דהא שמואל נמי מודה לרב דאינה מקודשת? אלא שמע מינה דפליגי מיהא באין מכחשתו, דרב נמי דקאמר מילתיה דאינה מקודשת — באין מכחשתו, ורב יוסף עבד עובדא כוותיה. ואית ספרים דגרסי: ודלמא כי עבד רב יוסף — באין מכחשתו, ולפיכך כעס שמואל, דאפילו רב נמי מודה לשמואל דחיישינן, וצריך גט מספק. ורב יוסף עבד עובדא דלא כהד. ולא נהירא, דהא מתוך לישנא דגמרא משמע דלכל הפחות כרב עביד, כדקאמר: עבד עובדא כרב.

והילכתא כוותיה דרב — ואף על גב דבכולי גמרא קיימא לן (בכורות מט,ב) דהילכתא כוותיה דרב באיסורי — התרצך לפסוק כאן הלכה כמותו, משום דאיכא אמוראי דפסקי כשמואל. **מביא** ראיה על הבנים ואינו מביא ראיה על האשה — פירש בקונטרס: שהאשה היתה נבדקת כבר בארבע אמהות קודם שהוליכה למדינת הים, ובגמרא מוקי בכרוכין אחריה. ואם תאמר: מאי קא משמע לן מתניתין דאין צריך להביא ראיה על האשה? פשיטא, דכיון דנבדקת כבר דשוב אין צריך להביא ראיה! ועוד קשה: אמאי איצטריך לחזור ולמיתני? הא תני ליה ברישא! לכן פירש רבינו יצחק: אין צריך להביא ראיה על הבנים — שהן שלו, דלא אמרינן שלקחה האשה איש אחר במדינת הים. ולא על האשה שיהיו בניה, דכיון דכרוכין אחריה. מתה מביא ראיה על הבנים — פירוש: שהבנים שלו מן האשה שמתה. אבל אינו מביא ראיה שהם מן האשה שהלכה עמו למדינת הים, דידעינן בה שהיא מיוחסת, שהרי כבר בדקנוה. אלא מאחר שהביא ראיה שהבנים הם מאשתו שמתה במדינת הים — אין צריך תו להביא ראיה שאותה אשה היתה מיוחסת, דאין לחוש שלקח אשה אחרת שם והוליד ממנה אלו בנים, דמסתמא מאשתו שהוציא מכאן הם, מאחר שלא שמענו שנשא שם אשה אחרת, והאשה שהוציא מכאן — כבר בדקנוה קודם שהלכה למדינת הים.

לא

מי מוציא מיד מי - הוא מוציא מידם בלא ראיה, והן אין מוציאים מידו בלא ראיה, דברי רבי עקב. רבי נתן אומר: אם בריא הוא - עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע, ואם שכיב מרע הוא - עליהם להביא ראיה שבריא היה. נימא רב דאמר רבי נתן, ושמואל דאמר רבי עקב? - אמר לך רב: אנא דאמרי אפילו כרבי עקב. עד כאן לא קאמר רבי עקב התם - דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו, אבל הכא - מי נימא העמד גוף על חזקתו? ושמואל אמר: אנא דאמרי אפילו לרבי נתן. עד כאן לא קאמר רבי נתן התם - דכולי עלמא בחזקת בריאים קיימי, מאן דקא מפיק נפשיה מחזקה - הוי עליה לאיתויי ראיה. אבל הכא - מי קא מפקא נפשה מחזקה דקמיה? נימא כהני תנאי; קידשה אביה בהדך וקידשה עצמה בעיר, והרי היא בוגרת. תנא חדא: הרי היא בוגרת לפנינו, ואתיא איהך, חיישינן לקידושי שניהם. מאי לאו - חד כרב וחד כשמואל? - לא, אידי ואידי כשמואל, כאן - במכחשתו, כאן - בשאין מכחשתו. - ונימא מדמתניתא לא פליגי, אמוראי נמי לא פליגי? - ותסברא? הא רב יוסף בריה דרב מנשיא מדווייל עבד עובדא כוותיה דרב, ואיקפיד שמואל, ואמר: פוקי עלמא כיילי ליה בקבא זוטא, והאי מדרבנן כיילי ליה בקבא רבה? ואי סלקא דעתך דעתה לא פליגי - אמאי קא מקפיד? דילמא כי עבד במכחשתו! - אמר ליה מר זוטרא לרב אשי הכי אמר אמימר: היולתא כוותיה דשמואל. ורב אשי אמר: היולתא כוותיה דרב. **משנה** מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים, ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר: "אשה שיצאת עמי למדינת הים - הרי היא זו, ואלו בניה" - אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים. "מתה ואלו בניה" - מביא ראיה על האשה ולא על הבנים. **גמרא** אמר רבה בר רב הונא: וכופין - בכרוכים אחריה. תנו רבנן: "אשה נשאתי במדינת הים" - מביא ראיה על האשה, ואין צריך להביא ראיה על הבנים. "מתה ואלו בניה" - צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים. **גמרא** אמר רבה בר רב הונא: וכופין - בכרוכים אחריה. תנו רבנן: "אשה נשאתי במדינת הים" - מביא ראיה על האשה, ואין צריך להביא ראיה על הבנים. ומביא ראיה על הגדולים, ואין צריך להביא ראיה על הקטנים. במה דברים אמורים - באשה אחת, אבל בשתי נשים - מביא ראיה על האשה ועל הבנים, על הגדולים ועל הקטנים. אמר ריש לקיש:

לא

מי מוציא מיד מי — הכותב נכסיו לאחרים ולא שייר כלום, דקיימא לן (בבא בתרא קמו,ב) בשכיב מרע שאין מתנתו מתנה, אם עמד. דגלי דעתיה, מדלא שייר מידי — דמצוה מחמת מיתה היה. ואם בריא היה — מתנתו מתנה. ועכשיו הוא אומר שכיב מרע הייתי, והן אומרים: בריא היה, מי מוציא נכסים מיד מי? **הוא מוציא מידם** — אם עמדו והחזיקו בנכסים, ואין צריך להביא ראיה שהיה שכיב מרע. ואפילו הוא בריא עכשיו בשעת חזרה — לא אמרינן: מדהשתא בריא — מעיקרא בשעת מתנה נמי בריא. **רבי נתן אומר אם בריא הוא** — עכשיו, בשעת חזרה — עליו להביא ראיה. ואי לא מייתי — מחזקינן ליה כי השתא, והיינו כרב. **ושמואל דאמר כרבי יעקב** — דלא אזיל בתר השתא, אלא אמרינן: שמא בשעת מתנה שכיב מרע היה. **התם כו'** — וכיון דספיקא הוא, אמרינן: העמד ממון על חזקה שהיה מוחזק בה קודם מתנה זו, שהיה ספק. **מי איכא למימר העמד הגוף על חזקתו** — ותהוי נערה? יומא דמשלם שית אין בה לא חזקת נערות ולא חזקת בגרות, שהיום היא עומדת להשתנות. **מי מפקא נפשה מחזקה** — כלומר, כי מספקינן לה בנערה, מי מפקינן לה מחזקת הרבה נערות ביום משלם שית? **במכחשתו** — והא דקתני: הרי היא בוגרת לפנינו — במכחשתו לאביה, לומר: כבר בגרתי מאתמול. **כולי עלמא כיילי לה** — קפידא הוא דקפיד עליה, ואמר: לכל תלמידים נמדדה חבמה בקב קטן, שיראים לסמוך על חבמתם, ולהתיר ספק אשת איש. **והאי מדרבנן כיילי ליה** — חבמה בקבא רבה — שפכו לו חבמה יתירה, וסומך על בינתו להתיר ספק, ולומר: מדהשתא בוגרת — בצפרא נמי בוגרת? **אמאי קפיד** — הא רב במכחשתו קאמר, והאי דעבד עובדא כוותיה — במכחשתו עבד. אלא ודאי באין מכחשתו פליגי, והאי — בשאין מכחשתו עבד עובדא. **משנה אינו צריך להביא ראיה לא על האשה** — שהיא מיוחסת, שכבר בדקוה כשנשאה. **ולא על הבנים** — כדמוקי בגמרא: בקטנים וכרוכים אחריה. דבחזקת אמן הן, ואין צריכים לייחס על ידי עדים. **מביא ראיה על הבנים** — שהיו בני אותה אשה. **ואין צריך להביא ראיה על האשה** — שהיתה מיוחסת, לפי שכבר בדקו אחריה כשנשאה כאן. **מביא ראיה על האשה** — שהיא מיוחסת, ואינו מביא ראיה על הבנים — שהרי כרוכין אחריה. **מתה ואלו בניה** — שאין כאן שום הוכחה — מביא ראיה על האשה שהיא מיוחסת, ועל הבנים שמאותה אשה היו. **גמרא** וכולן — דקתני מתניתין: אין צריך להביא ראיה על הבנים. **בכרוכין אחריה** — נדבקין אצלה. **תנו רבנן: נשאתי אשה במדינת הים מביא ראיה על האשה ואין צריך להביא ראיה על הבנים** — ומסיים ואזיל: באלו בנים אמרו — בקטנים, ולא בגדולים. דאם הביא ראיה על הגדולים שאין כרוכין אחר האם — אין מביא ראיה על הקטנים. **באשה אחת** — שאמר: אשה אחת נשאתי. אבל אמר: שתי נשים היו, ומתה האחת, ואלו בנים של זו — מביא ראיה עליה שהיא מיוחסת, ועל הבנים שהם בניה, על הגדולים ועל הקטנים, ואפילו כרוכין אחריה —

דשמא בניה של חברתה היו וגדלתן.

לא

שנחלקו תנאים בברייתא, לגבי אדם שכתב בשטר שנותן את כל נכסיו לאחרים, ולא כתב בשטר מה היה מצבו בשעת הנתינה, והמקבל טוען שהיה בריא, והנותן טוען שהיה שכיב מרע. ומבררת הברייתא, מִי מוֹצִיא מֵיַּד מִי את הממון. ואומרת הברייתא, אם המקבלים תפסו את הנכסים, הוּא – הנותן מוֹצִיא מִיָּדָם בְּלֹא להביא רְאָיָה שהיה שכיב מרע בשעת הנתינה. וְהֵן – המקבלים, אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ – אינם יכולים לתפוס את הנכסים בְּלֹא להביא רְאָיָה שהיה בריא בשעת הנתינה, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שאם עכשיו הנותן בָּרִיא הוּא, עָלָיו מוטל לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה שָׁכִיב מֵרַע בשעת הנתינה, ובלי זה אינו נאמן, כי יש חזקה שכמו שעכשיו הוא בריא כך היה בריא בשעת הנתינה. וְאִם עכשיו שָׁכִיב מֵרַע הוּא, עֲלֵיהֶם – על המקבלים מוטל לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁבָּרִיא הָיָה בשעת נתינת הנכסים, ובלי זה אינם נאמנים, כי יש חזקה שכמו שעכשיו הוא שכיב מרע כך היה שכיב מרע בשעת הנתינה. ומבארת הגמרא שרב ושמואל נחלקו במחלוקת תנאים זו, נִימָא – נאמר, שׁרַב דְּאָמַר שהולכים אחר חזקה דהשתא, סובר כְּרַבִּי נָתָן שאמר שהולכים אחר חזקה דהשתא ודנים את הנותן לפי מצבו עכשיו, וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שלא הולכים אחר חזקה דהשתא, סובר כְּרַבִּי יַעֲקֹב שאמר שלא הולכים אחר חזקה דהשתא ואף אם עכשיו הנותן בריא מסתפקים שמא בשעת הנתינה היה שכיב מרע.

דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב – רב יכול לומר, אָנָא דְּאָמְרִי – אני אמרתי את שיטתי אֲפִילּוּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב, וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב שלא הולכים אחר חזקה דהשתא, אלא הָתָם – במתנה, משום דְּאִיכָּא לְמֵימַר – שיש לומר הַעֲמֵד מָמוֹן עַל חֶזְקָתוֹ כפי שהיה עד עתה, וכיון שהיה ביד הנותן לא מוציאים ממנו. אֲבָל הָכָא – לגבי קידושי הבת, מִי נִימָא – וכי נוכל לומר הַעֲמֵד גּוּף עַל חֶזְקָתוֹ הקודמת שהיתה נערה, הרי מדובר ביום שנגמרו ששת חדשי הנערות, וביום זה היא עשויה להשתנות ולהיות בוגרת, ואין לה לא חזקת נערות ולא חזקת בגרות, ולכן אף רבי יעקב יסבור שהולכים אחר חזקה דהשתא שהיא בוגרת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר – יכול לומר, אֲנָא דְּאָמְרִי – אני אמרתי את דברי אֲפִילּוּ לְרַבִּי נָתָן, וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי נָתָן את דבריו אלא הָתָם – במתנה, משום דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּחֶזְקַת בְּרִיאִים קַיְימִי – הם עומדים. ולכן, מַאן דְּקָא מַפֵּיק נַפְשֵׁיהּ – מי שמוציא עצמו מֵחֲזָקָה זו שהוא בריא, הָוֵי עֲלֵיהּ לְאַיתוֹיֵי רְאָיָה – מוטל עליו להביא ראיה. לפיכך, כשהיום הנותן בריא והוא טוען שבשעת הנתינה היה שכיב מרע, הוא צריך להביא ראיה, שהרי יש חזקה שלא כדבריו. אֲבָל הָכָא – לגבי קידושי הבת שאנו מסופקים האם בבוקר היתה נערה או בוגרת, מִי קָא מַפֵּקְא נַפְשָׁהּ – וכי היא מוציאה עצמה מֵחֲזָקָה דְּקַמֵּיהּ – מהחזקה הקודמת שהיתה נערה, הרי יש נערות רבות שאינן מביאות סימני בגרות בגיל י"ב ומחצה. וכיון שאין חזקה, ולא מעמידים אותה על חזקה דהשתא, נשאר ספק האם קידושי אביה חלו או קידושיה.

הגמרא תולה את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים אחרת: נִימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי – נאמר שנחלקו רב ושמואל במחלוקת תנאים אלו. ששנינו בברייתות, קִידְּשָׁהּ אָבִיהָ בַּדֶּרֶךְ וְאחר כך קִידְּשָׁהּ את עַצְמָהּ בָּעִיר, וְאחר כך נמצא שֶׁהָרִי הִיא בּוֹגֶרֶת. תָּנָא חָדָא – בברייתא אחת שנינו, שקידושי אביה אינם קידושין, מפני שהולכים אחר חזקה דהשתא וכעת הָרִי הִיא בּוֹגֶרֶת לְפָנֵינוּ. וְתָנָיָא אִידָךְ – ובברייתא אחרת שנינו שחֲיִישִׁינַן – חוששים לְקִידּוּשֵׁי שְׁנֵיהֶם. ואומרת הגמרא: מַאי לַאו – האם לא כך הוא שחַד – שברייתא אחת בָּרַב, וְחַד – וברייתא אחת כִּשְׁמוּאֵל. דוחה הגמרא: לֹא, אִידֵי וְאִידֵי – שתי הברייתות הם כִּשְׁמוּאֵל, אלא שכָּאן – הברייתא הראשונה מדברת בְּמַכַּחֶשְׁתּוֹ – כשהבת מכחישה את האב ואומרת שהביאה סימני בגרות קודם קידושיו, ושומעים לדבריה. וְכָאן – הברייתא השניה מדברת בְּאופן שֶׁאֵין מַכַּחֶשְׁתּוֹ – שהבת לא מכחישה את האב, ובאופן זה צריכה גט מספק.

מכח תירוץ זה, הגמרא שואלת על מחלוקת רב ושמואל: וְנִימָא – נאמר מְדַּמַּתְנִיתָא לֹא פְּלִיגִי – שאם הברייתות לא נחלקו, אֲמוֹרָאֵי נַמִּי לֹא פְּלִיגִי – גם רב ושמואל לא נחלקו, ורב מדבר באופן שמכחשתו, ושמואל מדבר באופן שלא מכחשתו. משיבה הגמרא: וְתֶסְבְּרָא – וכי תוכל לסבור ולומר כך, הָא – הרי רַב יוֹסֵף בְּרִיהּ דְּרַב מְנַשְּׁיָא מְדַוויל [ר"שם מקום], עֲבַד עוּבְדָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב – פסק הלכה למעשה כרב, וְאִיקְּפִיד עליו שְׁמוּאֵל, וְאָמַר, וכי לִכּוּלֵי עָלְמָא בָּיְילֵי לֵיהּ בְּקַנְקָא זוּטָא – נמדדה החכמה במידה קטנה, ולכן אינם רוצים לסמוך על דעתם להתיר ספק אשת איש, וְהָאי מְדַּרְדְּנָן – ורק חכם זה בָּיְילֵי לֵיהּ בְּקַנְקָא רַבָּה – נמדדה לו חכמה במידה רבה, שמתוך כך סומך על רוב חכמתו, ופוסק שאינה צריכה גט מקידושי האב. ומוכיחה הגמרא: וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא פְּלִיגִי – ואם תעלה על דעתך לומר שרב ושמואל לא נחלקו, אַמַּאי קָא מַקְּפִיד שמואל על רב יוסף, דֵּילְמָא כִּי עָבֵד עוּבְדָּא – שמא המעשה שם היה בְּמַכַּחֶשְׁתּוֹ, והרי שמואל מודה בזה שהיא נאמנת. אלא מוכח שרב ושמואל נחלקו באופן שאינה מכחישה את האב, ובזה פסק רב מנשיא כרב, ולכן הקפיד שמואל.

הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת רב ושמואל: אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא לְרַב אַשִׁי, הָכִי אָמַר אֲמֵימַר, הֵילְכְתָא בְּווָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל – הלכה כשמואל שקידושי האב וקידושיה חלו מספק. וְרַב אַשִׁי אָמַר, הֵילְכְתָא כְּווָותֵיהּ דְּרַב – הלכה כרב שחלו קידושי עצמה. וְלמסקנא, הֵילְכְתָא כְּווָותֵיהּ דְּרַב – הלכה כרב:

משנה

במשנה לעיל (עח:) הובאו דיני נאמנות של אב ואם על בנם, משנה זו דנה בנאמנות האדם על יחוס אשתו ובניו: מִי – כהן שֶׁיָּצָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ לְמְדִינַת הַיָּם, וּלאחר זמן בָּא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו לכאן, וְאָמַר 'אִשָּׁה שֶׁיָּצְאת עִמִּי לְמְדִינַת הַיָּם הָרֵי הִיא זוֹ, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ', כלומר שהיא מיוחסת שאינה פסולה ואף בניה מיוחסים, אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה על ידי עדים לֹא עַל הָאִשָּׁה שהיא מיוחסת וְלֹא עַל הַבָּנִים, משום שקודם ששנא את האשה בדקו את יחוסה, וממילא גם בניה מיוחסים. אבל אם חזר ממדינת הים רק עם בניו, ואמר 'מֵתָה אשתי וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ שנולדו ממנה ומיוחסים הם', מֵבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים שהם בניה של האשה שמתה, וְאֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה, שהרי קודם ששנא אותה בדקו את יחוסה.

המשנה מביאה את הדין כששנא את האשה במדינת הים: כהן שבא ממדינת הים עם אשה ובנים, ואמר 'אִשָּׁה נָשָׂאתִי בִּמְדִינַת הַיָּם, וְהָרֵי הִיא זוֹ וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ', מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה שהיא מיוחסת, שהרי אין לנו ראיה שבדקו את יחוסה קודם שנישאה, וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים, כיון שאם היא מיוחסת ממילא גם הם מיוחסים. ואם אמר 'נשאתי אשה במדינת הים וּמֵתָה וְאֵלּוּ החוזרים עימי הם בָּנֶיהָ', צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה המתה שהיתה מיוחסת, שהרי איננו יודעים האם בדקו במדינת הים את יחוסה, וְכן צריך להביא ראיה עַל הַבָּנִים שהם מהאשה שמתה, ונדע שהם מיוחסים, שהרי עליה הוא מביא ראיה:

גמרא

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, וְכוּלָּן – בכל האופנים שלא צריך להביא ראיה על הבנים, מדובר בְּבנים הכְּרוּכִים אַחֲרֶיהָ ונדבקים בה, ואז מוכח שהיא אמם.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לדברי רב הונא: תָּנוּ רַבָּנָן, כהן שבא עם אשה ובנים, ואמר 'אִשָּׁה נָשָׂאתִי בִּמְדִינַת הַיָּם, הרי היא זו ואלו בניה', מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה, וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַבָּנִים. וּמבארת הברייתא, שהכוונה שמֵּבִיא רְאָיָה עַל הבנים הַגְּדוֹלִים שאינם כרוכים אחריה, וְאז אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הבנים הַקְּטַנִּים שכרוכים אחריה.

ומפרשת הברייתא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלא צריך להביא ראיה על הבנים הקטנים, דווקא בְּאופן שהוא אומר שנשא רק אִשָּׁה אַחַת במדינת הים. אֲבָל בְּאופן שנשא במדינת הים שְׁתֵּי נָשִׁים ואחת מהן מתה, והוא אומר שהבנים הללו הם בני האשה החיה, מֵבִיא רְאָיָה עַל הָאִשָּׁה וְעַל הַבָּנִים בין עַל הַגְּדוֹלִים ובין עַל הַקְּטַנִּים, ואף שהקטנים כרוכים אחריה, אנו חוששים שמא הם בני האשה השניה, ואחר שאמם מתה, האשה השניה גידלה אותם, ולכן הם כרוכים אחריה.

הגמרא מבארת, שהחזקה שהקטנים כרוכים אחרי אמם אינה מועילה לכל הדברים: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,

לֹא שָׁנוּ שהולכים אחר חזקה שהקטנים כרוכים אחרי אמם, אֶלָּא בְּקִדְּשֵׁי הַגָּבוֹל – שאם האב כהן, החזקה שהם בני אשתו מועילה לדעת שהבנים אינם חללים, ויכולים לאכול בתרומה, אֲבָל בְּיוֹחֲסִין, לֹא מועילה חזקה זו, ואי אפשר להשיא על פי זה את הבנות שבהם לכהנים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שחזקה זו מועילה אַפִּילּוּ בְּיוֹחֲסִין.

הגמרא מבארת שרבי יוחנן לשיטתו במקום אחר: וְאָזְדָא – והלך רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַלְקִין עַל פִּי הַחֲזָקוֹת – על פי החזקות – על איסור שנקבע על פי חזקה ולא על ידי עדים. וּמוֹקְלִין וְשׁוֹרְפִין עַל פִּי הַחֲזָקוֹת. וְאֵין שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה עַל פִּי הַחֲזָקוֹת – דבר שהוחזק שהוא טמא ונגע בתרומה, לא שורפים אותה. וכיון שאמר רבי יוחנן שסומכים על החזקה לגבי דיני נפשות, כל שכן שסומכים עליה לגבי יוחסין.

הגמרא מבארת את שלושת הדינים שאמר רבי יוחנן: הדין הראשון שַׁמַּלְקִין עַל הַחֲזָקוֹת, הוּא כִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אִישׁ וְאִשָּׁה שהיו יחד עם תִּינוֹק וְתִינוֹקֶת שֶׁהִגְדִּילוּ [–שגידלו אותם] בְּתוֹךְ אותו הַבַּיִת, ויש חזקה שהאיש ואשה הם בעל ואשתו, והתינוק ותינוקת הם בניהם. אם בא הבן על האשה בעדים והתראה, נִסְקָלִין זֶה עַל זֶה, ואם בא האיש על הבת, נִשְׂרָפִין זֶה עַל זֶה. ומביאה הגמרא מעשה שסקלו על פי חזקה: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַעֲשֶׂה בַּר קַפָּרָא, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁצָּאת לִירוּשָׁלַיִם וְתִינוֹק מוּרְכָּב לָהּ עַל כְּתֵיפָהּ, וְהִגְדִּילַתּוּ – גידלה אותו בחזקת שהוא בנה, וּכשגדל בָּא עָלֶיהָ, וֶהֱבִיאוּם לְבֵית דִּין וּסְקָלוּם. ולֹא מִפְּנֵי שֶׁיָּדְעוּ שהוא בְּנָהּ וַהֲוַאי, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא כָּרוּךְ אַחֲרֶיהָ, והוחזק שהוא בנה, כדברי רבי יוחנן שסוקלין על החזקות.

הדין השלישי, וְאֵין שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה עַל הַחֲזָקוֹת, זה כדברי רבי יוחנן להלן, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שׁוֹרְפִין תרומה טמאה עַל פִּי הַחֲזָקוֹת, וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר, אֵין שׁוֹרְפִין על פי החזקות.

וְרבי יוחנן וריש לקיש אָזְדוּ לְטַעְמֵיהוּ – הלכו לשיטתם במקום אחר. דִּתְנַן, תִּינוֹק שֶׁנִּמְצָא ברשות היחיד בְּצַד הָעֲיָפָה וְחתיכה של בָּצֵק מהעיסה בְּיָדוֹ, רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר את העיסה, שאינה טמאה מחמת נגיעת התינוק. וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין את העיסה, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל תִּינוֹק לְטַפֵּחַ – להתעסק באשפה שמצויים בה נבלות ושרצים ונטמא מהם, וכשנגע בעיסה טימאה. וְהַיְינוּ טַעְמָא – ושאלנו על משנה זו, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר שאינו חושש לטומאת העיסה. והשבנו, קָסָבַר רבי מאיר שאכן רוֹב תִּינוֹקוֹת מְטַפְּחִין באשפה וּמִיעוּטָא התינוקות אֵין מְטַפְּחִין באשפה, ואף שהולכים אחר הרוב, המיעוט אינו בטל לגמרי, ועוד, שהעֲיָפָה בְּחֶזְקַת טְהָרָה היא עוֹמֶדֶת, שהיא טהורה כמו שקודם שהיה כאן תינוק היתה טהורה, וְלכן אומרים סְמוֹךְ מִיעוּטָא לַחֲזָקָה – צרף את מיעוט התינוקות הטהורים לחזקת הטהרה של העיסה, ומחמת כן אִיתְּרַע לֵיהּ רוּבָּא – נחלש הרוב, והעיסה טהורה. וְרַבָּנַן סוברים, שכשהולכים אחר הרוב, מִיעוּטָא בְּמַאן דְּלֵיתָא דָּמֵי – המיעוט מתבטל ודומה כמי שאינו, ונותר לנו צד לטמא מצד רוב התינוקות, וצד לטהר כי יש לעיסה חזקת טהרה, ורוּבָּא [–רוב] וַחֲזָקָה רוּבָּא עָדִיף, ולכן העיסה טמאה.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דין זה שהעיסה טמאה מחמת שרוב התינוקות מטפחים באשפה, זוֹ הִיא חזקה שֶׁשּׁוֹרְפִין עָלֶיהָ – על פיה אֶת הַתְּרוּמָה, וזו כוונת חכמים שאמרו 'מטמאין'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵין זוֹ חֶזְקָה שֶׁשּׁוֹרְפִין עָלֶיהָ תְּרוּמָה, כיון שחזקה זו אינה עושה דין ודאי אלא ספק, ודינה כדין תרומה שספק נטמאה שאינה נאכלת ואינה נשרפת, וזו כוונת חכמים שאמרו 'מטמאין'. נמצא שרבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו האם שורפים תרומה על פי החזקות הם לשיטתם בביאור משנה זו.

מלשון רבי יוחנן 'אין זו חזקה ששורפים עליה תרומה', משמע שיש חזקה ששורפים. שואלת הגמרא: אֶלָּא אִיהוּ חֶזְקָה יש לְפִי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁשּׁוֹרְפִין עָלֶיהָ – על פיה אֶת הַתְּרוּמָה.

משיבה הגמרא: כְּדִתְנַן, עֲיָפָה שהיתה בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּשְׁרָצִים טמאים וְצִפְרְדֵעִים טהורים מְטַפְּלִין שָׁם – מפילים שם חתיכות מגופם, וְנִמְצְאוּ חֲתִיכוֹת מבשרם בַּעֲיָפָה, ויש להסתפק אם החתיכות הם מהשרצים או מהצפרדעים. אִם הוחזק הבית שיש בו רוֹב שְׁרָצִים ומיעוט צפרדעים, העיסה טְמֵאָה, וְאִם הוחזק הבית שיש בו רוֹב צְפַרְדֵּעִים ומיעוט שרצים, העיסה טְהוֹרָה. ובחזקה זו אמר רבי יוחנן ששורפים על פיה את העיסה אם היא תרומה, משום שהחזקה שהבית הוחזק, היא חזקת 'רובא דאיתא קמן', כלומר שהוא רוב שאנו רואים אותו והוא לפנינו שיש בבית רוב שרצים.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לדברי רבי יוחנן: תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שנינו ברייתא כרבי יוחנן. הדין הוא, שספק טומאה שנמצא ברשות היחיד טמא, ואם נמצא ברשות הרבים טהור. וזה דווקא בספק שאפשר לבררו, אבל אם הספק הוא בדבר שאין בו דעת להישאל, בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים ספיקו טהור. ומחדשת הברייתא, שְׁנֵי דְּבָרִים אֵין בָּהֶם דַּעַת לִישָׁאֵל – שלא מעורב בספק בן דעת שנוכל לשואלו אם נטמא או לא, וְעַשָּׂאוּם חֲכָמִים שדינם כְּמָה – כמו שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת לִישָׁאֵל – כאילו יש בן דעת שנוכל לשואלו אם נטמא או לא, ומחמת כן יהיה הדין שאם הספק נמצא ברשות היחיד ספיקו טמא, ואם הספק נמצא ברשות הרבים ספיקו טהור. ואלו הם, תִּינוֹק, וְעוֹד אַחֶרֶת – ודין נוסף. מבארת הגמרא: הדין של תִּינוֹק, הָא דַּאֲמָרַן – הוא מה שאמרנו לעיל, שתינוק שנמצא ליד עיסה, העיסה טמאה, ואף שאי אפשר לברר ולשאול את התינוק אם הוא טיפח באשפה ונטמא, עשוהו חכמים כ'יש בו דעת להישאל', שברשות היחיד טמא וברשות הרבים טהור. שואלת הגמרא: 'וְעוֹד אַחֶרֶת' מַאי הִיא – מהו הדין הנוסף שעשוהו חכמים כמי שיש בו דעת להישאל. משיבה הגמרא: עֲיָפָה של תרומה הנמצאת בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְתַרְנְגוֹלִים וּמַשְׁקִים טְמֵאִים נמצאים שָׁם בבית, וְנִמְצְאוּ

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שלמה חיים שי'

שלום וברכה!

... בהנוגע לשאלת הנסיעה למירון בל"ג בעומר, הנה כיון שנהגו בכגון דא בשנים שעברו, אין כדאי לבטל הענין ולתת מקום ללמוד פירושים בזה, ומהם פירושים שאינם רצוים, אבל לאידך גיסא, אין מההכרח שתסע כל הישיבה וכל הר"מ והר"י וכו'. פלא שכותב שיבטלו שבוע שלם מן כל הלימודים כי הרי בכגון דא לא הכמות עיקר אלא האיכות.

רש"י

לא שנו — דסמכינן אכרוכין אלא לקדשי הגבול, אם כהן הוא — אוכלים בקדשי הגבול. משהביא ראיה על אשה זו שהיא כשירה לכהונה — סומכין על הבנים הכרוכין אחריה, לומר בניה הן, ואינן חללין. **אבל ליוחסין** — אם יש בהן בנות — אינן נישאות לכהנים עד שיביאו ראיה שהן בנותיה של זו. **ורבי יוחנן אמר אפילו ליוחסין** — סמכינן אחזקה שהן כרוכין אחריה. **ואודא רבי יוחנן לטעמיה** — דאמר: סמכינן אחזקה שהוחזקו ליכרך אצלה בחזקת שהיא אמו, אפילו לענין דיני נפשות, ליסקל ולישרף זה על זה כדלקמן, וכל שכן ליוחסין להכשר כהונה. **מלקין על החזקות** — על דבר שאנו מחזיקים כן, ואפילו אין עדות בדבר. **שורפים ומוקלין כו'** — כדמפרש להו ואזיל. **ואין שורפין תרומה על החזקות** — דבר שהוא טמא מתוך חזקה ולא מתוך שהוא ראיה, ונגע בתרומה. כגון תינוק, שהוא ספנא מוחזק טמא, שמחפש באשפה שיש שם נבילות ושרצים, ונגע בתרומה — אין שורפין, אלא תולין. כדמפרש טעמא, כדאמרינן: העמד עיסה על חזקת טהרה, ואלו הוא — ממיעוט תינוקות (הוא) שלא טיפח. **הוחזקה נדה בשכינותיה** — שראו שכינותיה שהיא היום היתה מלובשת בגדי נדותה. **איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית** — בחזקת שהיא אשתו ואלו בניהם, ואין אנו מכירין בהם בעדות גמור. **נסקלין זה על זה** — אם בא הבן על האשה — נסקל הבן עליה משום בא על אמו, והיא עליו. **ונשרפין זה על זה** — אם בא האיש על הבת, דבתו בשריפה. **ותינוק מורכב על כתיפה והגרילתו** — בחזקת בנה. **ובצק בידו** — בידוע שנטל מן העיסה. **לטפח** — בשרצים ונבלות שבאשפה. **ממוך מיעוטא** — דאין מטפחים, לחזקה דעיסה, ואיתרע רובא דמטפחין. דלרבי מאיר לא בטיל מעוטא לגמרי, דשמעינן ליה (נדה לב,א) דחייש למיעוטא. **הילכך** במקומו עומד, וכי משכח מידי לאיצטרופי בהדיה — מצטרף. **מיעוטא כמאן דליתיה דמי** — דבטיל ליה לגבי רובא. ורבנן לטעמייהו, דלא חיישי למיעוט (שם). **זו היא ששורפין עליה את התרומה** — חזקה ששורפין עליה את התרומה: חזקת תינוקות שמחזיקין לטפח — שורפין עליה תרומה. דהאי מטמאין דקאמרי רבנן — לשרוף קאמרי. **אין זו חזקה ששורפין כו'** — וכי אמרי רבנן — לתלות קאמרי. **שרצים** — צב הדומה לצפרדע, הצב טמא והצפרדע טהור. **מטפלים שם** — עושים נפולין נפולין, חתיכות חתיכות. **ונמצאו חתיכות בעיסה** — ואין ידוע אם של שרצים או של צפרדעים. **אם רוב שרצים** — אם הבית מוחזקת להיות שרצים מצוים שם יותר מצפרדעים — טמא אף לישרף, דחזקה ורובא דאיתיה קמן הוא. אבל הזיא דתינוק — רובא דליתיה קמן הוא. **כותיה דרבי יוחנן** — דאמר "מטמאין" דרבנן — לתלות. **כמי שיש דעת לישאל** — וקיימא לן (נדה ד,ב): ברשות היחיד ספיקו טמא. דבדבר שאין בו דעת לישאל קיימא לן (שם) דאפילו ברשות היחיד ספיקו טהור.

נקורים

תוספות

לא שנו אלא בקדשי הגבול — לפירוש רש"י, הא דאמרינן דמהני כרוכין — היינו דוקא לתרומה, שאם הוא כהן והביא ראיה על האשה — אין צריך להביא ראיה על הבנים להאכילן בתרומה. ולקשה: דמשמע דמכל מקום צריך שיזהו כרוכין להאכילן בתרומה. ובפרק "האשה שנתארמלה" (כתובות כה,ב) אמרינן: האומר "בני זה וכהן הוא" — נאמן להאכילו בתרומה, ואינו נאמן להשיאו אשה. אלמא לא בעינן שיזהו כרוכין אחריה! ויש לומר: דרב תנא הוא, ופליג. ורבינו תם פירש: דרב סבר כמאן דאמר (שם כד,ב): אין מעלין מתרומה ליוחסין, ולכך נאמן להאכילו תרומה — כיון בידיו הוא. ומתניתין דהכא סברה כמאן דאמר (שם): מעלין מתרומה ליוחסין. והכא הכי פירושו: לא שנו אלא בקדשי הגבול, פירוש: בכל דבר קדושה, כגון לתרומה, ולנשיאת כפים, ולהשיאו אשה. אבל ליוחסין — לא. כלומר, לסקול על ידו, דקאמר "זה הבן וזו אמו" והבן בא עליה — לא מהימן. והיינו דקאמר: ואודא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר: סוקלין ושורפים על החזקות. ולפירוש הקונטרס אבל ליוחסין — כגון להיות משמש בנו על גבי המזבח לא מהימן, צריך לומר דהכי מייתי ראיה: סוקלין ושורפין על החזקות, וכל שכן דנאמן ליוחסין.

שדרכו של תינוק לטפח — פירש בקונטרס: לטפח באשפה. ואם תאמר: ניזון שהתינוק אינו ודאי טמא, אם כן אמאי נקט תינוק שנמצא בצד העיסה? לינקוט שנגע בעיסה! ועוד קשה: דאמרינן בתוספתא (דטהרות פרק ג עיין שם): מפני מה אמרו שהתינוק טמא — משום דנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו, והכא מפרש משום דמטפחין באשפה! לכך פירש רבינו תם: שהתינוק ודאי טמא, כדמפרש בתוספתא. ולכך נקט שנמצא בצד העיסה ובצק בידו — דהשתא ספק הוא אם נטלה מן העיסה וטימא את העיסה, או שמא אדם טהור נבנס לשם ונטל את העיסה ונתן לתינוק. ובהא פליגי רבי מאיר ורבנן. דרבי מאיר מטהר, דתלינן באדם טהור. וחכמים מטמאין — מפני שדרכו של תינוק לטפח, פירוש: בעיסה, ויש לנו לומר שנטלה. ובכי האי גוונא פליגי בתוספתא גבי תינוק שנמצא בצד הקבר ושושנים בידו, ואינו יודע אם התינוק נטלן או אדם טהור נתנן לו, רבי מאיר מטהר וחכמים מטמאין. **ממוך** מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא — פירוש: והוי רוב כמאן דליתיה. וקשה: בריש פרק בתרא דיבמות (קיט,א) אמרינן, גבי האשה שהלך בעלה למדינת הים וצרתה עמו, ושמעה האשה שמת בעלה, רבי מאיר אומר: לא תנשא ולא מתייבמת, לפי דרוב נשים מתעברות ויולדות, ואיכא למימר שהצרה שהלכה עמו ילדה, והויא האשה שנשארה פטורה מן היבום. ומיעוט מפילות ילדיהן. וקאמר רבי מאיר דאמרינן: ממוך מיעוטא לחזקה, שהרי היתה בחזקת זקוקה ליבום כשהלך בעלה למדינת הים ולא היה לו בנים, והוה ליה פלגא ופלגא. כלומר, דמיעוטא דחזקה חשובין כנגד אותן רוב דנשים מתעברות ויולדות, והוה פלגא ופלגא, ולא תנשא ולא תתייבם. וכמו כן אית לן למימר הכא! וכי תימא דאין הכי נמי, והא דמטהר רבי מאיר — היינו משום דתינוק אין בו דעת לישאל, וכל ספק שאין בו דעת לישאל אף ברשות היחיד ספיקו טהור — דהא בהדיא אמרינן בסמוך בשמעתין דעשאוהו חכמים כמי שיש בו דעת לישאל! ויש לומר: שאין זה רוב חשוב אלא רוב גרוע, לכך מרעי ליה מיעוטא וחזקה. ותדע שאין חשוב, מדאמרינן בסמוך: עשאוהו חכמים כמי שיש בו דעת לישאל, ולכך מטמאין את העיסה, ואי הוה רוב חשוב — אפילו אין בו דעת לישאל הוה לן לטמויי. ועל כרחך צריך לומר כן, דאם לא כן — קשה אליבא דרבנן. דהא רבנן קאמר התם גבי הלך בעלה למדינת הים ושמעה שמת — תנשא, דקסברי דמיעוט כמאן דליתיה דמי, ורובא וחזקה — רובא עדיף. ואם כן — אמאי קאמר הכא רבי יוחנן אליבא דרבנן: אין זו חזקה ששורפין עליה תרומה? אלא שמע מינה שאין זה רוב חשוב, ולפיכך התם דרוב חשוב — תנשא. (ולפי זה ניחא מה שמקשים העולם, דקשה להו גבי שני דברים אין בו דעת לישאל ועשאוהו כמי שיש בו דעת לישאל, וקא חשיב דתינוק. ומקשין: מאי איריא שיש בו דעת לישאל? תיפוק ליה משום דסבירא להו לרבנן במיעוטא כמאן דליתיה, ורובא וחזקה רובא עדיף, ואם כן אפילו אין בו דעת לישאל — טמא, דהא אין זה ספק טומאה, אלא ודאי טומאה! שמע מינה שאין זה רוב חשוב. ואי לאו דעשאוהו חכמים כמי שיש בו דעת לישאל — לא היו מטמאים).

רבי

1 **לא שָׁנוּ** אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל, אֲבָל בִּיוֹחֲסִין - לֹא, וְרַבִּי
2 יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ בִּיוֹחֲסִין. וְאוֹדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעֲמֵיהּ.
3 דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַלְקִין עַל
4 הַחֲזָקוֹת, סוֹקְלִין וְשׂוֹרְפִין עַל הַחֲזָקוֹת, וְאֵין שׂוֹרְפִין
5 תְּרוּמָה עַל הַחֲזָקוֹת. מַלְקִין עַל הַחֲזָקוֹת - כְּרַב יְהוּדָה,
6 דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: הוּחְזְקָה נִדָּה בִּשְׁכֵינוֹתֶיהָ - בַּעֲלָהּ
7 לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם נִדָּה. סוֹקְלִין וְשׂוֹרְפִין עַל הַחֲזָקוֹת -
8 כִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא. דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: אִישׁ
9 וְאִשָּׁה תִּינוֹק וְתִינוֹקֶת שֶׁהִגְדִּילוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - נִסְקָלִין
10 זֶה עַל זֶה, וְנִשְׂרָפִין זֶה עַל זֶה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי
11 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מַעֲשֶׂה
12 בְּאִשָּׁה שֶׁבָּאת לִירוּשָׁלַיִם וְתִינוֹק מוּרְכָּב לָהּ עַל
13 כְּתֵיפָהּ, וְהִגְדִּילָתוּ, וּבָא עָלֶיהָ. וֶהֱבִיאוּם לְבֵית דִּין
14 וְסִקְלוּם. לֹא מִפְּנֵי שֶׁבָּנָה וַדַּאי - אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁפָּרוּץ
15 אַחֲרֶיהָ. וְאֵין שׂוֹרְפִין תְּרוּמָה עַל הַחֲזָקוֹת - דְּאָמַר רַבִּי
16 שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שׂוֹרְפִין עַל הַחֲזָקוֹת, וְרַבִּי יוֹחָנָן
17 אוֹמֵר: אֵין שׂוֹרְפִין. וְאָזְדוּ לְטַעֲמַיְיהוּ, דְּתָנוּ: תִּינוֹק
18 שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעִיסָּה וּבָצֵק בְּיָדוֹ, רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר,
19 וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל תִּינוֹק לְטַפֵּחַ. וְהֵיכִן
20 הֵם: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר? - קָסָבַר: רוֹב תִּינוֹקוֹת
21 מְטַפְּחִין, וּמִיעוּט אֵין מְטַפְּחִין, וְעִיסָּה - בְּחֶזְקַת טְהֵרָה
22 עוֹמֶדֶת. וּסְמוֹךְ מִיעוּטָא לַחֲזָקָה - אִיתְּרַע לֵיהּ רוּבָּא. -
23 וְרַבָּנַן: מִיעוּטָא כְּמַאן דְּלֵיתָא דְּמֵי, רוּבָּא וַחֲזָקָה - רוּבָּא
24 עָדִיף. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: זוֹ הִיא
25 שֶׁשּׂוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין זוֹ
26 חֶזְקָה שֶׁשּׂוֹרְפִין עָלֶיהָ תְּרוּמָה. אֶלָּא אֵיזוֹ חֶזְקָה לְרַבִּי
27 יוֹחָנָן שֶׁשּׂוֹרְפִין עָלֶיהָ תְּרוּמָה? בְּרִתְנַן: עִיסָּה
28 בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וּשְׁרָצִים וּצְפַרְדְּעִים מְטַפְּלִין שָׁם, וְנִמְצְאוּ
29 חֲתִיכוֹת בָּעִיסָּה. אִם רוֹב שְׁרָצִים - טְמֵאָה, אִם רוֹב
30 צְפַרְדְּעִים - טְהוֹרָה. תַּנְיָא כּוֹתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנֵי
31 דְּבָרִים אֵין בָּהֶם דַּעַת לִישָּׁאֵל, וַעֲשָׂאוּם חֲכָמִים כְּמָה
32 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת לִישָּׁאֵל: תִּינוֹק, וְעוֹד אַחֶרֶת. תִּינוֹק -
33 הָא דַּאֲמָרַן. וְעוֹד אַחֶרֶת מַאי הִיא? - עִיסָּה בְּתוֹךְ
34 הַבַּיִת וְתַרְנְגוֹלִים וּמַשְׁקִים טְמֵאִים שָׁם, וְנִמְצְאוּ

נקורים

רבי שמעון אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו — משמע דלרבנן אפילו אשתו עמו אסור להתייחד עם שתי נשים. ואפילו לרבי שמעון נמי, עם שתי נשים ואשתו עמו הוא דשרי, אבל עם אשה אחת — אפילו אשתו עמו אסור. ולקשה מההיא דפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כה,א) גבי הא דתנן: לא תתייחד אשה עמהם. ובעי עלה בגמרא: במאי עסקינן? אילימא בחד — ודכוותה בישראל מי שרי? והתנן לא יתייחד כו'! ומסיק: בשאשתו של נברי עמו. נברי — אין אשתו משמרתו, ישראל — אשתו משמרתו. ומדלא מוקי לה התם כרבי שמעון — משמע דאפילו כרבנן נמי אתיא, ובאשה אחת נמי משמע דשרי כשאשתו עמו. לכך נראה לרבינו יצחק דלרבי שמעון אינו אסור אלא בשאין אשתו עמו דוקא. והכי גרסינן: רבי שמעון אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים, ובזמן שאשתו עמו — ישן עמהן בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו. ואתאן אפילו לרבנן, ואפילו עם אשה אחת.

רבי ההיא מעשה דהתיא איתתא דהוה עובדא ואפיקתיה — פירש רבינו חננאל: מעשה באשה אחת שהיתה בוכה ומתאוננת על קבר בעלה, והיה שם אדם אחד שהיה שומר תלוי אחד, וצוה לו המלך לשומרו. ובא אצל האשה ופיתה אותה, ושמעה לו. וכשחזר אצל התלוי לא מצאו, והיה מצטער מאד מפחד המלך. אמרה לו האשה: אל תירא, קח בעלי מקברו, ותלהו במקומו. ואפיקתיה לבעלה, ותלהו. הרי לך שאפילו בשעת אנינות נתגבר יצרה עליה. אך הקונטרס פירש שתי לשונות. בלשון אחד גרס: ורבנן — כי ההיא עובדא דההיא איתתא דהוה עובדא ואפיקתיה. והכי פירושו: לרבנן, אפילו תביר יצרו כדאמר — יש לחוש, דפעמים שאין שם אנינות ועושין עצמן כאילו נושאין תינוק מת, ויוצאין לעבירה. כי ההוא עובדא דההיא איתתא, דהוה עובדא ואפיקתיה לתינוק חי בחזקת מת לעשות עבירה עם ההולך עמה לקוברו. ועוד פירש לשון אחר: דלא גרסינן "ורבנן" אלא הכל ממילתיה דאבא שאול, והכי פירושו: כלומר מה יתרעם אדם על חטאיו — דיו חיים שנתתי לו, כי ההוא מעשה דההיא איתתא, דאיתיא בספר חסידים: מעשה באשה אחת שהיו לה שבעה בנים ומת אחד מהם, והיתה בוכה, ואמרו לה: אל תבכי, ואם לאו — עוד ימות בן אחר. ולא שתקה ומת אחר, וכן עשתה עד שמתו כולם, והיא אחרי כן, מחמת שנתאוננה על מדותיו. ולהאי פירושא לא גרסינן "דהוה עובדא ואפיקתיה".

מלקין

נקוּרִים נְקוּרִים בָּעִיסָה - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמַשְׁקִים לְבָנִים, אֲבָל בְּמַשְׁקִים אֲדוּמִים - אִם אִיתָא דְּנָקִיר מִידַע יְדִיעַ. - וְדִילְמָא בַּלַּעְתִּינְהוּ עִיסָּה? - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דָּבָר זֶה שָׁמַע בְּרִיבִי, וּפֵירוּשׁוֹ לֹא שָׁמַע: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמַשְׁקִים צְלוּלִים שֶׁבְּבוּאָה שֶׁל תְּאֵינוֹק נִיכָּר בָּהּ, אֲבָל מַשְׁקִים עֲכוּרִים - לֹא. **משנה** לֹא יִתְיַחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף אִישׁ אֶחָד מִתְיַיחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, בִּזְמַן שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְיָשֵׁן עִמָּהֶם בְּפוּנְדָּקִי, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ. מִתְיַיחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ וְיָשֵׁן עִמָּהֶם בְּקֵירוּב בָּשָׂר, וְאִם הִגְדִּילוּ - זוֹ יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ וְזֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ. **גמרא** מַאי מַעֲמָא? - תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: הוֹאִיל וְנָשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת עֲלֵיהֶן. מָנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רָמְז לְיִחוּד מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן - שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִסְּתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ". וְכִי בֶּן אֵם מְסִית, בֶּן אָב אֵינוֹ מְסִית? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: בֵּן - מִתְיַיחֵד עִם אִמּוֹ, וְאָסוּר לְהִתְיַיחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. - פְּשִׁיטָה דְּקָרָא בְּמַאי כְּתִיב? - אֲמַר אַבַּיֵי: לָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבָּעְיָא בֶּן אָב דְּסָנֵי לֵיהּ, וְעַיֵּין לֵיהּ עֲצוֹת רָעוֹת. אֶלָּא אֲפִילּוּ בֶּן אֵם, דְּלָא סָנֵי לֵיהּ - אֵימָא צֵייתֵי לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. נֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יוֹצֵא בְּחֵיק וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּשְׁתֵּי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. - אֲפִילּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל, בִּשְׁעַת אֲנִינוּת תְּבִיר יִצְרֵיהּ. - וְרַבָּנַן סְבְרִי לָהּ כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי גֶּבֶר עַל חֲטָאָו" - אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת אֲנִינוּתוֹ שֶׁל אָדָם, יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו. - וְאַבָּא שָׁאוּל: כִּי כְּתִיב הַהוּא - בְּמִתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו כְּתִיב. וְהָכִי קָאָמַר: מַה יִּתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו, וְכִי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו? דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ. - וְרַבָּנַן: כִּי הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִיתְּתָא, דַּהֲוָה עוֹבְדָא וַאֲפִיקְתֵיהּ. "אֲבָל אִשָּׁה אַחַת". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים, אֲבָל בִּפְרוּצִים - אֲפִילּוּ בֵּי עֲשָׂרָה נַמִּי לָא. הָוָה מַעֲשֶׂה וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף: תֵּדַע, דְּמִיחַבְּרִי בֵּי עֲשָׂרָה וְנָגְבֵי כְּשׁוּרָא וְלָא מִיכְסְפֵי מֵהֲדָדֵי. נֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ: מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - אִין, אִינְשֵׁי דְּעָלְמָא - לָא! - שָׁאנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, דְּיָדְעִי

לאתרויי

נקורים = *ביקרור"ש בלעז, שנקרו תרנגולים בעיסה. **תולין** — אם עיסה זו של תרומה — חיישינן שמא שתו התרנגולין ממשקין הטמאים ובעוד המשקה טופח בחרטומיהם נקרו בעיסה. ומדקאמר שני דברים הללו עשאום כמי שיש בו דעת לישאל, ושנינו באחת מהן תולין — מכלל דתינוק תולין. **בריבי** — גדול הדור, רבי יהושע בן לוי. **ופירושו לא שמע** — דבאדומים נמי היה לו לפרש ולחלק בין צלולים לעכורים. משקין צלולין נוחין ליבלע. **שבבואה** של תינוק — דמות קלסתר פניו. **משנה עם שתי נשים** — מפני שדעתן קלה, ושתיהן נוחות להתפתות ולא תירא זו מחבירתה — שאף היא תעשה כמותה. **עם שני אנשים** — שהאחד בוש מחבירו. **מתייחד אדם עם אמו** — טעמא מפרש בגמרא. **וישן עמהם** — הבן עם אמו. ובעודו קטן קאמר דישן עמה בקירוב בשר, כדמפרש ואזיל. **הגדילו זה ישן בכסותו כו'** — וכן הבת עם אביה בעודה קטנה. **גמרא מאי מעמא** — לא יתייחד עם שתי נשים, כאשה שמתייחדת עם שני אנשים? **דעתן קלה עליהן** — ושתיהן נוחות להתפתות. **אלא** — להכי נקט קרא "בן אמך" — לומר שהבן מצוי אצל האם. **פשטיה דקרא במאי כתיב** — לענין פשוטו של מקרא, שמדבר בהסתה, אמאי נקט "בן אמך"? **בן אב סני ליה** — לפי שממעט בחלק ירושתו. **בן אם לא סני ליה** — שאין להם חלק ירושה יחד, זה ירוש את אביו וזה יורש את אביו. **דלא כאבא שאול** — דאמר: איש מתייחד עם שתי נשים. כל שלשים יום — ולד שמת בתוך שלשים יום אין צריך לבבדו במותו להוציאו לקבורה לא במטה ולא בכליבה, אלא בחיק. **ונקבר באשה אחת ושני אנשים** — ואין צריכים רבים ללוותו, אלא שלשה. **אבל לא באיש אחד ושתי נשים** — משום יחוד, שלא היו בתי הקברות סמוכין לעיר. **מה יתאונן** — מה מועיל אנינות לאדם לסמוך על כך מלהזהר ביצרו? כל זמן שהוא חי צריך להיות גבר על חטאיו, שאם לא כן — יהא יצרו גובר עליו ויחטיאנו. **על מדותיו** — על קורותיו הקורות אותו. **מה יתאונן אדם חי** — למה יתאונן אדם חי, למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו, אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים, ולא הבאתי עליו מיתה. **וכי גבר על חטאיו הוא** — שלא חטא לי, ובצדקתו הוא חי? בתמיה. **ורבנן** — אפילו תביר יצריה כדקאמרת, יש לחוש. פעמים שאין שם אנינות ועושין עצמן כאילו נושאין תינוק מת, ויוצאין לעבירה. כי ההוא עובדא, דהוה עובדא בההיא איתתא ואפיקתיה לתינוק חי בחזקת מת לעשות עבירה עם ההולך עמה לקוברו. לשון אחר ממורי הזקן, ולא גרסינן "ורבנן", אלא כולה באבא שאול גריס: דיו חיים שנתתי לו. כי ההיא איתתא, דאמרינן במועד קטן (כז,ב) שקשתה על מתה יותר מדאי עד שמתו שבעה בניה והיא אחריהם, מחמת שנתאוננה על מדותיו. "דהוה עובדא ואפיקתיה" לא גרסינן. **והוציאוה עשרה אנשים במטה** — בחזקת שהיא מתה, וקלקלו עמה. ואשת איש היתה. **דמחברי עשרה וגנבי** — שיש בה משוי לעשרה. **מוסרים לו** — בית דין. מי שקנא לאשתו ונסתרה, והוא מעלה להשקותה — מוסרין לו בית דין שבעירו שני תלמידי חכמים, שמא יבא עליה בדרך. שהרי נאסרה עליו, כדתנן (סוטה כז,ב): "נטמאה" "נטמאה" — אחד לבעל ואחד לבועל. אם בא עליה — שוב אין המים בודקין אותה, דכתיב (במדבר ה) "ונקה האיש מעון" בזמן שהאיש מנוקה מעון — המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון — אין המים בודקין את אשתו, ונמצא שם שמים נמחק לבטלה.

לאתרויי

נְקוּרִים נְקוּרִים – סימני נקבים שנוצרו על ידי ניקורי התרנגולים בָּעֵיפָה, ויש ספק האם כשניקרו בעיסה היה פיהם רטוב מהמשקים והעיסה נטמאה, או שפיהם היה יבש והעיסה טהורה, תּוֹלִין, דהיינו לֹא אוֹכְלִין את העיסה, וְלֹא שׁוֹרְפִין אותה. ואף שהתרנגולים אין בהם דעת להישאל, עשאוהו חכמים כדבר שיש בו דעת להישאל, שהעיסה טמאה מספק אף ברשות היחיד. וממה שהובא דין זה בברייתא יחד עם הדין של תינוק המטפח בעיסה, משמע שגם בדין של תינוק, העיסה טמאה רק מספק, כדברי רבי יוחנן.

הגמרא מבארת את הברייתא של תרנגולים: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֹא שָׁנוּ בברייתא שחוששים שהתרנגולים טימאו את העיסה על ידי המשקים שבפיהם אֶלָּא בְּמַשְׁקִים לְבָנִים שהצבע אינו ניכר בעיסה, אֲבָל בְּמַשְׁקִים אֲדוּמִּים, העיסה טהורה, משום דְּאִם אִיתָא דְּנָקִיר מֵידַע יְדִיעַ – אם אכן התרנגול ניקר בעיסה כשפיו רטוב מהמשקים, היה צבע המשקה ניכר בעיסה, וכיון שלא ניכר בעיסה הצבע האדום, ודאי שהעיסה טהורה.

שואלת הגמרא: וְדִילְמָא – שמא יש לחשוש שהתרנגול ניקר וּבְלַעְתִּינְהוּ עֵיפָּה – והמשקים נבלעו בעיסה, ולכן לא ניכר צבעם. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דָּבָר זֶה שיש חילוק בין משקים לבנים לאדומים שָׁמַע בְּרֵיבִי – רבי יהושע בן לוי שהוא גדול הדור, מרבו, וּפֵירוּשׁוֹ של דין זה לֹא שָׁמַע מרבו. וכך יש לפרש, לֹא שָׁנוּ שבמשקים אדומים העיסה טמאה, אֶלָּא בְּמַשְׁקִים צְלוּלִים עד שֶׁכְּבוֹאָה – קלסתר פניו שֶׁל תִּינוֹק נִיכָּר בָּהּ – במשקה, ולכן אף במשקים אדומים חוששים שנבלעו בעיסה, אֲבָל בְּמַשְׁקִים עֲכוּרִים – מלוכלכים, לֹא נאמר דין זה, והעיסה טהורה, כיון שאינם נבלעים בעיסה, ואם התרנגול היה מנקר בעיסה כשמשקים בפיו היו המשקים ניכרים בעיסה, וכיון שאינם ניכרים, ודאי שהעיסה טהורה:

משנה

משנה זו עוסקת באיסור יחוד איש עם אשה: לֹא יִתְיַחֵד [–ישהה ביחידות] אָדָם עם אשה אחת, או עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, שמא יבואו לידי עבירה, שהרי דעתן של נשים קלה ושתיהן יתפתו לעבירה, אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְייַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים, כיון שהם מתביישים זה מזה ולא יבואו לידי עבירה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף אִישׁ אֶחָד מִתְייַחֵד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, בְּזְמַן שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ שהיא משמרתו מעבירה. וְאַף יָשָׁן עִמָּהֶם – עם שאר נשים בְּפוּנְדָּקִי – מלון אחד, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ שנמצאת עמו מְשַׁמַּרְתּוֹ.

המשנה מביאה דין נוסף, בדין יחוד עם קרובותיו: מִתְייַחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ וְכֵן עִם בִּתּוֹ ולא חוששים שיבואו לידי עבירה, וְכֵן יָשָׁן עִמָּהֶם אפילו בְּקֵירוּב בָּשָׂר – שבשרם נוגע זה בזה. וְאִם הבן והבת הֲגוּדִּילוּ, לא יישנו בקירוב בשר, אלא ישנים במטה אחת כשזוֹ – האם יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ, וְזֶה – הבן יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ, וכן האב עם בתו:

גמרא

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא שאיש אסור להתייחד עם שתי נשים ואשה מותרת להתייחד עם שני אנשים. משיבה הגמרא: תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, הוֹאִיל וְנָשִׁים דַּעָתָן קַלּוֹת עֲלֵיהֶן, ודן נוחות להתפתות לעבירה, שתיהן יכולות להתפתות ואין אחת מהן מתביישת מחברתה.

הגמרא מבררת את מקור איסור יחוד. שואלת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שאסור לאדם להתייחד עם אשה האסורה לו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּמָה לְאִיסּוּר יִחוּד מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר בענין מסית לעבודה זרה (דברים יג ז) 'כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ', וקשה, מדוע נקטה התורה דווקא 'בן אמך', וְכִי רק אח שהוא בֶּן אֵם מֵסִית ואח שהוא בֶּן אָב אֵינוֹ מֵסִית. אֶלָּא לוֹמַר לְךָ שהבן מצוי אצל אמו כי בֵּן מִתְייַחֵד עִם אִמּוֹ בסתר, ומשום כך מצוי יותר שיסית, ולמדים שֶׁאָסוּר לְהִתְייַחֵד עִם כָּל שאר הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שהרי הוצרכה התורה לגלות שבן מותר להתייחד עם אמו.

הגמרא מבררת מה הפשט של הפסוק. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָה דִּיקְרָא – פשוטו של המקרא בענין מסית לעבודה זרה, בְּמַאי כְּתִיב – מדוע נכתב בו 'בן אמך'.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, הפסוק בדרך 'לֹא מִיבַּעְיָא' קָאָמַר, לֹא מִיבַּעְיָא – לא הוצרך הפסוק להזהיר בשכֶּן הָאָב מסית את אחיו, דְּכָנֵי לֵיהּ – שהרי הוא שונא אותו, כי שניהם יורשים את אביהם ואינו רוצה שאחיו יירש עמו וימעט מחלקו בירושה, וְלכן הוא עַיִּין – מייעץ לֵיהּ עֲצוֹת רָעוֹת, ובודאי לא ישמע לו לעבוד אלהים אחרים, אֶלָּא אַפִּילּוּ בֶּן הָאֵם דִּילְמָא כָּנֵי לֵיהּ – שאינו שונאו כי לא יורש עמו, אֵימָא צַיְיתֵי לֵיהּ – יש לחשוש שמא ישמע להסתה שלו, קָא מַשְׁמַע לָן הפסוק שכתב 'בן אמך', להזהיר שגם ממנו אסור לקבל את ההסתה.

במשנה מבואר שאסור לאיש להתייחד עם שתי נשים, הגמרא מביאה ברייתא שלכאורה חולקת על המשנה: נִימָא מַתְנִיתִין דִּלְא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא לענין קבורת ולד שמת סמוך ללידתו, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם הראשונים ללידתו, יוֹצֵא לקבורה בנשיאה בְּחֵיק ולא במיטה, משום שאין צורך לכבדו, וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בלבד ואין צריך ריבוי אנשים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים, מכיון שכשיצאו לקוברו מחוץ לעיר יבואו לאיסור יחוד. אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר, מותר לקוברו אַף בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים, ואין בזה איסור יחוד. ומבואר שאבא שאול נחלק על משנתינו שאומרת שאיש אחד אסור להתייחד עם שתי נשים.

הגמרא דוחה שאין הכרח לומר שמשנתינו נחלקה עם אבא שאול: אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו נאמר שהמשנה היא כַּאֲבָא שָׁאוּל, יש לחלק שִׁבְשָׁעַת אֲנִינוּת תְּבִיר יְצֵירֵיהּ – בזמן שמתו לפניו לבו נשבר ואין לו יצר הרע, ולכן מותר באותו הזמן להתייחד עם שתי נשים.

וְרַבָּנָן החולקים על אבא שאול, סָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, על הפסוק (איכה ג לט) 'מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו', שדורשים מכאן, איזו תועלת יש לאדם באנינותו, הרי כל זמן שהוא חי צריך הוא להתגבר על יצרו, שהרי אֲפִילּוּ בְּשָׁעַת אֲנִינוּתוֹ שֶׁל אָדָם יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, ולכן אסור להתייחד עם שתי נשים גם כשיוצאים לקבור את הנפל. וְאַבָּא שָׁאוּל הסובר שבשעת אנינות יצרו של האדם נשבר, מבאר את הפסוק באופן שונה, כִּי כָּתִיב הַהוּא – פסוק זה בְּמִתְרַעֵם עַל מִדּוֹתָיו כְּתִיב – לענין מי שמתלונן על המאורעות שעוברים עליו, וְהָכִי קָאָמַר, מַה יִּתְרַעֵם עַל מִדּוֹתָיו – מדוע יתלונן אדם על המאורעות שעוברים עליו, וְכִי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו – האם צדיק הוא שלא חטא לה', דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ אף על פי שחטא, ומה לו להתלונן.

הגמרא מבארת מה רבנן משיבים על סברת אבא שאול: וְרַבָּנָן סוברים שאף שבזמן שלבו שבור אין לחשוש לעבירה, יש לחשוש שיעשו עצמם כאילו מוציאים מת, ויצאו לעבירה, כִּי הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִיתְּתָא – שהיה עם אשה אחת, דַּהֲוָה עוּבְדָּא וְאַפִּיקְתֵּיהּ – שיצאה עם תינוקה החי לבית הקברות באומרה שהוא מת, כדי לעבור עבירה עם האיש שהלך עמה:

שנינו במשנה: אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מתייחדת עם שני אנשים. הגמרא מבארת שדין זה לא נאמר בכל האנשים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שאשה מתייחדת עם שני אנשים, אֶלָּא בְּשׁנֵי כְּשֵׁרִים, אֲבָל בְּפְרוּצִים אֲפִילּוּ בֵּי עֲשָׂרָה נַמֵּי לֹא – אפילו עם עשרה אנשים אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים זה מזה. וכן הָוָה מַעֲשֶׂה באשת איש שרצו לחטוא עמה, וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה פרוצים בְּמִטָּה מהעיר שיחשבו שהיא מתה, וקילקלו עמה.

רב יוסף מביא ראיה שפרוצים אינם מתביישים זה מזה: אָמַר רַב יוֹסֵף, תֵּדַע שכן הוא הדבר שעוברי עבירה אינם מתביישים זה מזה, דְּמִיחַכְּרֵי בֵּי עֲשָׂרָה וְנָבֵי כְּשׁוּרָא – שהרי עשרה בני אדם מתחברים לגנוב קורה כבידה שצריך עשרה אנשים לנושאה, וְלֹא מִיכַּסְפֵי מֵהֲדָדֵי – ואינם מתביישים זה מזה.

הגמרא מביאה משנה לסייע לרב: נִימָא מְסַיְיעָא לֵיהּ, ששנינו (סוטה ז.) שאדם שאשתו נסתרה עם אחר וקינא לה, וצריך להעלותה לירושלים כדי להשקותה מי סוטה, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שילכו עמהם, מפני שחוששים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ, והיא אסורה עליו עד שתיבדק, ואם יבוא עליה, המים לא יבדקו אותה, ונמצא ששם שמים נמחק לבטלה. ומדייקת הגמרא, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אִין [–בן] מוסרים לו, אבל אִינְשֵׁי דְּעָלְמָא – סתם אנשים לֹא מוסרים לו, ומבואר כדברי רב שרק תלמידי חכמים מצילים מיחוד.

דוחה הגמרא: שַׁאנִי – לגבי סוטה הטעם שונה, ומוסרים לו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים משום דְּיָדְעִי – שהם יודעים

לְאַתְרוֹיֵי בֵּיהּ – להתרות בבעל שלא יבוא עליה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין יחוד אשה עם שני אנשים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שאשה מתייחדת עם שני אנשים, אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ אסורים להתייחד עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה אנשים, משום שבשנים חוששים שֶׁמָּא יִצְטָרְפוּ אֶחָד מֵהֶם לְהַשְׁתִּין, ויצטרך להתרחק מחבריו, וְנִמְצָא הָאֶחָד שנותר עמה מְתַיְחֵד עִם הָעֶרְוָה.

הגמרא מביאה את המשנה לגבי סוטה לסייע לדברי רב אלו: נֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ – לדברי רב אלו, ששנינו במשנה, מוֹסְרִים לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שילכו עמו ועם אשתו, מפני שחוששים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. ומדייקת הגמרא: תְּרֵי וְאִיהוּ – שני תלמידי החכמים והבעל, הָא תְּלָתָא – הרי שלשה, ומשמע שרק שלשה מותרים להתייחד עמה בדרך, ושנים אסורים.

דוחה הגמרא: הָתָם – לגבי סוטה הטעם שצריכים שנים הוא כְּיוָן דְּלֵיכָּא עֵדִים, הֵיכִי דְּיָנִיהוּ עָלֶיהָ סַהֲדֵי כדי שאם יבוא עליה, שניהם יעידו על זה בפני בית דין.

הגמרא מביאה מעשה לענין דין יחוד בכשרים:

רַב וְרִבִּי יְהוּדָה הֲווֹ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא – היו הולכים בדרך, וַהֲוָה קָאָזְלָא הַהִיא אִתְּתָא כַּמֵּיהוּ – והלכה לפניהם אשה, אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב יְהוּדָה, דַּיֵּל בַּרֵישֵׁךְ מִקַּמֵּי גֵּיהִנֹּם – מהר ללכת כדי שנקדים את האשה ולא נלך אחריה, שלא נבוא לידי עבירה וניפול בגיהנם.

אָמַר לֵיהּ רב יהודה, וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר בִּכְשֵׁרִים שַׁפִּיר דָּמֵי – ששנים כשרים מותרים להתייחד עם אשה. אָמַר לֵיהּ רב, מִי יֵימַר דִּבְכְשֵׁרִים כְּגוֹן אֲנָא וְאַתְּ – מי יאמר שהתכוונתי לכשרים כמונו, אֶלָּא כְּגוֹן מַאי – מי הם הכשרים שמותרים להתייחד עם אשה, כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפִּי וַחֲבֵירָיו רבי צדוק ורב כהנא, שבאו לידי ניסיון ולא נכשלו.

הגמרא מביאה די נים נוספים בדיני יחוד: אָמַר רַב, מַלְקִין מכת מרדות אדם שעבר עַל איסור יִיחוּד, וְאֵין אוֹסְרִין עַל הַיִּיחוּד – אשת איש שנתייחדה אינה נאסרת לבעלה, שאנו תולים שלא זינתה. אָמַר רַב אַשֵׁי לֹא אֲמָרָן – לא אמרנו שמלקים אֶלָּא בְּיִיחוּד עם פְּנוּיָה, אֲבָל בְּיִיחוּד דְּאֵשֶׁת אִישׁ לֹא מלקים אותה, כדי שֶׁלֹּא תְּהֵא מוֹצִיא לַעַז עַל בָּנֶיהָ, שיאמרו שזינתה ובניה ממזרים.

מר זוטרא נחל ק על דברי רב אשי: מַר זוּטְרָא מַלְקֵי – היה מלקה אשת איש שנתייחדה, וּמַכְרֵיז ש היא לוקה משום שעברה על איסור יח וד ולא מחמת שזינתה. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן מִפַּרְהַטְיָא לְרַב אַשֵׁי, מַר נַמִּי לִילְקֵי וְלַכְרֵיז – תנהג גם אתה כמר זוטרא להלקות ולהכריז, ולא יצא לעז על בניה. אָמַר לֵיהּ ר ב אשי, עדיין יש לחשוש להוצאת לעז, שמא אִיכָּא דְּשָׁמַע בְּהָא וְלֹא שָׁמַע בְּהָא – יהיה מי שישמע שלקתה ולא ישמע את ההכרזה שלקתה רק על יחוד.

הגמרא מביאה דין נוסף לענין מלקות בעבירת זנות: אָמַר רַב, מַלְקִין עַל לֹא טוֹבָה הַשְׁמוּעָה – את מי שיצאה עליו שמועה לא טובה שהוא עובר עבירות, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' ב כד) שעלי הכהן הוכיח את בניו 'אַל בָּנַי כִּי לֹא טוֹבָה הַשְּׁמֻעָה', ומהמילים 'אל בני' משמע שיש איסור לעשות מעשים ששמועתם לא טובה. מספרת הגמרא: מַר זוּטְרָא בשהלקה אדם שיצאה עליו שמועה לא טובה, הֲוָה מוֹתִיב לָהּ אַפְסָרְתָּא עַל כַּתְפֵּיהּ – מניח אפסר של בהמה על כתף הלוקה, וּמַכְרֵי לֵיהּ – והיה מקריא ללוקה פסוק זה 'אַל בָּנַי', כדי להודיע שהוא לוקה על לאו זה.

הגמרא חוזרת לדיני י חוד: אָמַר רַבָּה, אם בַּעֲלָהּ של האשה נמצא בָּעִיר שהיא נמצאת בה, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד, ומותר להתייחד עימה, משום שהיא חוששת מהבעל ולא תבוא לידי עבירה.

דין נוסף: אָמַר רַב יוֹסֵף, בחדר שהפֶּתַח שלו פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם איסור יִיחוּד, ומותר להתייחד בו עם האשה.

הגמרא מקשה על דין בעלה בעיר: רַב בִּיבִי אִיקְּלַע לְבֵי רַב יוֹסֵף – נזדמן לבית רב יוסף, פָּתַח דְּכָרָךְ רִיפְתָּא – לאחר שאכלו לחם בעליית הבית, וירדו רב יוסף ואשתו לבית, אָמַר לְהוּ רב יוסף לאנשי הבית, שְׁקוֹלוּ דַּרְגָּא מִתּוֹתֵי בִּיבִי – קחו את הסולם שעומד תחת רב ביבי בין העליה לבית, כדי שרב ביבי לא ירד מהעליה ויתייחד עם אשתו של רב יוסף. ומקשה הגמרא: מדוע חשש רב יוסף מיחוד, וְהָא – הלא אָמַר רַבָּה שאם בַּעֲלָהּ בָּעִיר אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד, ורב יוסף היה עם אשתו בבית. מתרצת הגמרא: שַׁאנֵי – שונה רַב בִּיבִי משום דְּשׁוּשְׁבִינְתֵּיהּ הֲוַאי וְנַיְיקָא בֵּיהּ – אשתו של רב יוסף הכירה אותו ובעלת ברית לו, וליבה גס בו ורגילה עמו, ויכולים הם לבוא לידי עבירה.

הגמרא מביאה דינים נוספים בענייני יחוד: אָמַר רַב כַּהֲנָא, מקום שיש בו שני חדרים האחד לפנים מהשני, אם אֲנָשִׁים נמצאים מְבַחוּץ – בחדר החיצוני שיש לו פתח לצאת החוצה, וְנָשִׁים נמצאות מְבִפְנִים – בחדר הפנימי שאין ממנו יציאה החוצה אלא דרך החדר החיצוני, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד, ולא חוששים שאחד מהאנשים יכנס לחדר הפנימי ויתייחד עם הנשים, כיון שדרכם של האנשים לצאת לחוץ ולא להכנס לפנים. ואם אשה תיכנס לחדר החיצוני אין בזה איסור כי אשה אחת מותרת להתייחד עם הרבה אנשים. אבל אם הָאֲנָשִׁים מְבִפְנִים – בחדר הפנימי וְנָשִׁים מְבַחוּץ – בחדר החיצוני, חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוּד ויש בזה איסור, משום שחוששים שמא איש אחד ירצה לצאת החוצה ויעבור דרך החדר החיצוני ששם הנשים, ובדרכו יתייחד עם הנשים.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על דינו של רב כהנא: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אִיפְּכָא – בברייתא שנינו להיפך, שכשהאנשים בחוץ והנשים בפנים, חוששים ליחוד, שמא יכנס אחד מן האנשים לחדר הפנימי ויתייחד עם הנשים, וחבריו לא ירגישו שנכנס לשם. אבל כשהאנשים בפנים והנשים בחוץ, לא חוששים ליחוד, מפני שאין איסור אם אחת הנשים תיכנס לחדר הפנימי עם האנשים, ואף אם אחד מהאנשים יצא לחדר החיצוני ששם הנשים, הוא חושש שאיש נוסף יצא ויראה אותו עם הנשים ולא יחטא.

אָמַר אַבַּיֵי, הַשְׁתָּא דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא הָכִי – שכשאנשים בפנים ונשים בחוץ חוששים משום יחוד, וְתָנָא מַתְנִיתָא אִיפְּכָא – ובברייתא שנינו להיפך, לכן אֲנָא נַעֲבֵיד לְחוּמְרָא – אנו ננהג להחמיר ולאסור בכל האופנים, בין אם האנשים בחוץ והנשים בפנים ובין אם האנשים מבפנים והנשים מבחוץ.

הגמרא מביאה את הנהגות האמוראים למנוע עירבוב בין אנשים לנשים, כשהיו מתקבצים אנשים ונשים לחופה או לדרשה: אַבַּיֵי הֲוָה דָּיֵיר גּוֹלְפֵי – מסדר שורות של קנקנים מחרס בין האנשים לנשים, כדי שאם ירצה אחד לעבור מכאן לשם ישמע רעש מהקנקנים וימנע ממנו לעבור לצד השני. רָבָא הֲוָה דָּיֵיר קָנֶה – מסדר שורות של קנים בין האנשים לנשים, כדי שאם ירצה אחד לעבור לצד השני ישמע קול הקנים וימנע ממנו לעבור לצד השני.

אָמַר אַבִּין, סַקְּבָא דְּשַׁתָּא רִינְלָא – חולשתה של השנה היא בזמן החג, שאז מתקבצים האנשים והנשים לשמוע את הדרשה של הרב, ומתערבים זה עם זה ומדברים ונותנים עיניהם זה בזה.

הגמרא מביאה מעשה בענין ההתגברות על יצר התאוה: מעשה בְּהָנְךְ שְׁבוּיֵיתָא דַּאֲתַאי – בשבויות שהביאום לְנַהֲרְדְּעָא, אַפְקִינְהוּ לְבֵי רַב עַמְרָם חֲסִידָא, וְאִשְׁקוֹלוּ דַּרְגָּא מִקַּמַּיְיהוּ – ונטלו את הסולם שעולים בו לעליה כדי שלא יעלה לשם אף אדם. בָּהֲדֵי דְּקָא חָלְפָה חָדָא מִנַּיְיהוּ – כשעברה אחת מהן לפני פתח העליה, נָפַל נְהוֹרָא בְּאֵיפּוּמָא – נכנס אור גדול מהפתח מרוב יפיה. כשראה זאת, שָׁקְלֵיהּ רַב עַמְרָם לְדַרְגָּא – נטל רב עמרם סולם דְּלָא הֲווּ יָכְלִין בֵּי עֲשָׂרָה לְמִדְלֵיהּ – שלא היו יכולים אפילו עשרה בני אדם להרימו מרוב כובדו, וּדְלֵיהּ לְחוּדֵיהּ – והרימו לבדו, שמרוב חשקת התאוה אזר כח רב, סָלִיק וְאָזִיל – ועלה בסולם כדי לתובעה לעבירה. כִּי מָטָא לְפֶלְגָא דַּרְגָּא – כשהגיע לאמצע הסולם, אִיפְּשַׁח – פיסק רגליו לעמוד על מקומו כדי להתגבר על יצרו, וְקָמָא קָלָא – הרים קולו וצעק נוּרָא בֵּי עַמְרָם – פרצה אש בביתו של עמרם, כדי שיבואו בני השכונה לכבות את הדליקה, ומחמת הבושה לא יעבור את העבירה. לשמע זעקותיו אָתוּ רַבָּנַן – הגיעו חכמים לביתו כדי לכבות את הדליקה, וכשראו שאין שם אש הבינו שקרא להם כדי להינצל מהעבירה. אֲמְרוּ לֵיהּ רבנן, כַּסֵּיפְתִּינָן – ביישת אותנו, שיאמרו שתלמידי חכמים מתאוים לעבירה. אָמַר לְהוּ רב עמרם לחכמים, מוּטָב תִּיכַּסְפּוּ בֵּי עַמְרָם בְּעָלְמָא הָדֵין – עדיף שתתביישו בעולם הזה, וְלֹא תִּיכַּסְפּוּ מִינַּיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי –

המשך בעמוד יט

לְאַתְרוֹיֵי בֵּיהּ — שאם יבא עליה — אין מים בודקין אותה. לא שנו — דאמר: אשה מתייחדת עם שני אנשים. שמא יצטרך אחד לנקביו — ובעי להתרחק לצניעות. דניהוו עֲלֵיהּ סהדי — אם יבא עליה, ויעידו לפני בית דין, ולא ימחו עליה מגילה. דלי כרעיך — מהר ללכת, שנקדמנה. כגון אנן — בתמיה. רבי חנינא בר פפי וחביריו — רבי צדוק ורב כהנא בפרק קמא (קדושין מ,א). מלקין על הייחוד — מרדות. ואין אוסרין — אשת איש על בעלה, מחמת ייחוד. לא אמרו — דמלקין. אתה מוציא לעז — שיאמרו: ראוה שזינתה, לכך הלקוה, והאידנא ליכא מיתת בית דין למיקטלינהו. מר זוטרא מלקי — על ייחוד אשת איש, ומכריז עליה שלא זינתה אלא נתייחדה. על לא טובה השמועה — מי שיוצא קול עליו שהוא עובר עבירות — מלקין אותו. ד"לא טובה השמועה" — לאו הוא, דכתיב בבני עלי "אל בני" — לאו יש כאן, על "לא טובה השמועה". אפסרה = *קבשטר"א. ומקרי ליה — קורא לפניו "אל בני", להודיע שעל לאו זה הוא לוקה. בעלה בעיר אין חוששין לה משם יחוד — להלקות. דמסתפי מבעל, השתא אתי. שקולו דרגא — שאכלו בעליה, וירדו רב יוסף ואשתו, והוא נשאר בעליה. שקולו דרגא מתותי ביבי — שלא ירד ויתיחד. שושבינתיה — בעלת ברית לו. אנשים בחוץ — בבית החיצון. ונשים בפנימי אין חוששין משום יחוד — שהחיצונים אין להם דרך לפנים, ואיך יתייחד האיש אחד עם הנשים? אבל הפנימים יש להם דרך לחוץ, הילכך אנשים בפנים ונשים בחוץ — חוששין שמא יצא אחד מהם, ויתייחד עם הנשים. איפכא — אנשים בחוץ ונשים בפנים — חוששין שמא יכנס האחד לפנים, ולא ירגישו בו חביריו. אנשים בפנים ונשים בחוץ — אין חוששין שמא תכנס היא לפנים. ואם תכנס היא לפנים — לא איכפת לן, דאשה מתייחדת עם שני אנשים. ואם אחד מהן יוצא לבין הנשים — אין זה ייחוד, דמיסתפי שמא יצא אחד מהן אחריו, שהרי דרך הפנימיים על החיצונים. גולפי — מקום קבוצת אנשים ונשים, או לדרשה או לחופה, היה מסדר קנקנים של חרס הרבה ביניהם, שאם יבאו זה אצל זה יקשקשו וישמע קול. דייר — לשון דרי דרי (מגילה יב,א), שורות שורות. דייר קנה — מסדר קנים, שהעובר עליהן קולם נשמע. סקבא דשתא ריגלא — ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה — ימות הרגל, שיש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונותנים ונושאים זה עם זה. סקבא = *דדרישדור"א בלעז, כמו: דמסקב להו לחמריירהו (בבא מציעא כז,ב). אסוקינהו — שצוה עליהם לפדותם, ונתנום בעליותו. בהדי דקא חלפא חדא מיניהו — שהיתה עוברת אצל פי ארובה שמן העלייה לבית. נפל נהורא באיפומא — נפל אור בבית דרך פי העליה, שהיו פניה מאירות. וקא פליק — לתובעה. אפשה — הרחיב ופיסק רגליו לעמוד במקומו בחזקה, להתגבר על יצרו. אמר נורא בי עמרם — הזעיק בני השכונה ליאסף ולבא לכבות הדליקה, כדי שיחדל מיצרו, שיתבייש מהן. אתו רבנן — שהיו סבורים שהיה שם דליקה. אשבעיה — רב עמרם ליצר הרע שיצא ממנו. מתלוצץ בעבירה — אומר: שנקל הוא להתגבר על יצרו, אם היו רוצים. אידמי ליה שטן — דהוא יצר הרע. בהך גיסא דמברא — לצד השני שמעבר המים. לא הוה מברא — ספינות המעברות. נקט מצרא — חבל מתוח משפת הנהר אל שפתו, ואוחזין בו לבא על דף קצר המוטל ברוחב הנהר. שבקיה — היצר לרבי מאיר. אתבא — על השלחן אוכלין. וביבי = **ולנ"ץ המוציאין ליחה ומאוסין.

לְאַתְרוֹיֵי בֵּיהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם לְהִסְתַּוֹת וְנִמְצָא אֶחָד מִתְיַחֵד עִם הָעֲרָוָה. נִיָּמָא מְסַיַּיע לֵיהּ: מוֹסְרִים לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. תְּרֵי וְאִיהוּ - הָא תְּלָתָא. - הָתָם כִּי הֵיכִי דְּנֵיהֲווּ עָלֶיהָ סָהֲדֵי. רַב וְרַב יְהוּדָה הָווּ קָאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, הֲווֹ קָאָזְלָא הַהִיא אִיתְּתָא קַמַּיְיהוּ. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב יְהוּדָה: דַּל פַּרְעֵיךְ מִקַּמֵּי גִּיהֲנֹם. - אֲמַר לֵיהּ: וְהָא מָר הוּא דַּאֲמַר בִּכְשֵׁרִים שַׁפִּיר דָּמֵי! - אָמַר לֵיהּ: מִי יֵימַר דִּבְכִשְׁרִים כְּגוֹן אֲנָא וְאַתְּ? - אֶלָּא כְּגוֹן מַאי? - כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וַחֲבֵירָיו. אָמַר רַב: מַלְקִין עַל יִחוּד, וְאֵין אוֹסְרִין עַל הַיִּחוּד. אָמַר רַב אַשִׁי: לָא אָמְרַן אֶלָּא בְּיִחוּד פְּנוּיָה, אֲבָל בְּיִחוּד דְּאֵשֶׁת אִישׁ - לָא, שְׁלֹא תְּהֵא מוֹצִיא לַעַז עַל בָּנֶיהָ. מָר זוּטְרָא מַלְקֵי וּמַכְרִיז. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן מִפְּרַהֲטִיָּא לְרַב אַשִׁי: מָר נָמֵי לִילְקֵי וְלַכְרִיז? - אָמַר לֵיהּ: אֵיפָא דְּשָׁמַע בְּהָא, וְלָא שָׁמַע בְּהָא. אָמַר רַב: מַלְקִין עַל לֹא טוֹבָה הַשְׁמוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל בָּנַי כִּי לוֹא טוֹבָה הַשְׁמוּעָה". מָר זוּטְרָא מוֹתִיב לָהּ אֶפְסִירָה עַל פַּתְיְיהּ, וּמַקְרֵי לֵיהּ: "אַל בָּנַי". אָמַר רַבָּה: בַּעֲלָה בָּעִיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. אָמַר רַב יוֹסֵף: פֶּתַח פָּתוּחַ לְרֹאשׁ הָרַבִּים - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. רַב בֵּיבִי אִיקְלַע לְבֵי רַב יוֹסֵף. בָּתַר דְּכָרַךְ רֵיפְתָּא, אָמַר לְהוּ: שְׁקוֹלֵי דַּרְגָא מִתּוֹתֵי בֵּיבִי. - וְהָא אָמַר רַבָּה: בַּעֲלָה בָּעִיר אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד! - שָׁאנֵי רַב בֵּיבִי, דִּשְׁוֹשְׁבִינְתֵּיהּ הַוְאי, וַנַּיְיקָא בֵּיהּ. אָמַר רַב פָּפָּא: אֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְנָשִׁים מִבִּפְנִים - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד, אֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְנָשִׁים מִבַּחוּץ - חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אִיפְּכָא. אָמַר אַבָּיֵי: הִשְׁתָּא דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא הָכִי, וְתָנָא מַתְנִיתָא אִיפְּכָא - אֲנָא נַעֲבֵיד לְחוּמְרָא. אַבָּיֵי דַּיֵּיר גּוּלְפֵי, רָבָא דַּיֵּיר קָנֵה. אָמַר אַבָּיֵי: סַקְבָא דְּשַׁתָּא רִיגְלָא. הָנָךְ שְׁבוֹיֵיהָא דַּאֲתַאי לְנַהַרְדְּעָא, אַפְקִינְהוּ לְבֵי רַב עַמְרָם חַסִידָא, אִשְׁקוֹלוּ דַּרְגָא מִקַּמַּיְיהוּ. בַּהֲדֵי דְּקָא חָלְפָה חֲדָא מִנַּיְיהוּ נָפַל נְהוֹרָא בְּאִיפּוּמָא, שְׁקַלֵיהּ רַב עַמְרָם לְדַרְגָא דְּלָא הֲווּ יָכְלִין בֵּי עֲשָׂרָה לְמִדְלֵייָא, דְּלֵייָא לְחוּדֵיהּ, סָלֵיק וְאָזִיל. כִּי מְטָא לְפַלְגָא דַּרְגָא אִיפַּשַׁח, רְמָא קָלָא: נוּרָא בֵּי עַמְרָם! אָתוּ רַבָּנַן. אָמְרוּ לֵיהּ: כְּסִיפְּתִינַן! - אֲמַר לְהוּ: מוּטָב תִּיכְסְפוּ בֵּי עַמְרָם בְּעָלְמָא הָדֵין, וְלָא תִּיכְסְפוּ מִינֵּיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. אַשְׁבְּעֵיהּ דִּינְפַּק מִינֵּיהּ, נָפַק מִינֵּיהּ כִּי עַמּוּדָא דְּנוּרָא. אֲמַר לֵיהּ: חֲזִי, דְּאִתּ נוּרָא וַאֲנָא בִּישָׁרָא, וַאֲנָא עֲדִיפְנָא מִינָּךְ. רַבִּי מֵאִיר הָוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה. יוֹמָא חַד אִידְּמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִיתְּתָא בְּרֵישׁ דִּיקְלָא, נַקְטֵיהּ לִדִּיקְלָא וְקָסָלֵיק וְאָזִיל. כִּי מְטָא לְפַלְגֵיהּ דְּדִיקְלָא שְׁבַקֵיהּ, אֲמַר: אִי לָאו דְּקָא מַכְרְזֵי בְּרַקִּיעָא "הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי מֵאִיר וְתוֹרָתוֹ" - שְׁוִיתֵיהּ לְדָמָךְ תַּרְתֵּי מָעֵי. רַבִּי עֲקִיבָא הָוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה. יוֹמָא חַד אִידְּמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִיתְּתָא בְּרֵישׁ דִּיקְלָא, נַקְטֵיהּ לִדִּיקְלָא וְקָסָלֵיק וְאָזִיל. כִּי מְטָא לְפַלְגֵיהּ דְּדִיקְלָא שְׁבַקֵיהּ, אֲמַר: אִי לָאו דְּמַכְרְזֵי בְּרַקִּיעָא "הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא וְתוֹרָתוֹ" - שְׁוִיתֵיהּ לְדָמָךְ תַּרְתֵּי מָעֵי. פְּלִימוּ הָווּ רָגִיל לְמֵימַר כָּל יוֹמָא: גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּשָׂטָן. יוֹמָא חַד מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי הֲווּ, אִידְּמֵי לֵיהּ כְּעַנְיָא, אֲתָא קָרָא אַבָּבָא, אַפֵּיקוּ לֵיהּ רֵיפְתָּא. אֲמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הַאִידָּנָא כּוּלֵי עָלְמָא נָּאֵי וַאֲנָא אַבָּרַאי? - עֲיֵילֵיהּ, וְקָרֵיבוּ לֵיהּ רֵיפְתָּא. - אֲמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הַאִידָּנָא, כּוּלֵי עָלְמָא אַתַּבָּא וַאֲנָא לְחוּדַאי? אַתְיוּהוּ אוֹתְבוּהוּ אַתַּבָּא. הֲווּ יָתֵיב מְלֵא נַפְשֵׁיהּ שִׂיחָנָא וְכִיבֵי עֲלֵיהּ, וַהֲווּ קָעֲבֵיד בֵּיהּ מִילֵי דִּמְאִים. אֲמַר לֵיהּ:

מלקין על הייחוד — פירש בקונטרס: דמיירי בפנויה, דהכי מוקי לה בסמוך. ואין אוסרים על הייחוד — מיירי בייחוד אשת איש. וקשה: דאם כן לצדדים קתני, רישא בפנויה וסיפא באשת איש! ונראה לפרש: דסיפא נמי מיירי בפנויה, ולאוסרה לכהן משום זונה. ומיהו, קשה: דתנן בפרק קמא דכתובות (יג,א): היתה מעוברת, ואמרו לה: מה טיבו של עובר זה? מאיש פלוני וכהן הוא. רבי יהושע אומר: אינה נאמנת. ופריך עליה בגמרא מדא דאמר רב הכא: אין אוסרין על הייחוד! ומשני: מעלה עשו ביוחסין. ולפי מה שפירשתי, דמיירי לאוסרה לכהן — לא משני גמרא התם מידי, דהא הכא מיירי ליוחסין, ואפילו הכי אמרינן דאין אוסרין! ויש לומר: דלעולם מיירי ליוחסין. והא דמשני התם מעלה עשו ביוחסין — שאני התם דאינה נאמנת, משום דמודה היא שנבעלה. והכא דקאמר דאין אוסרין — היינו משום דאינה מודה שנבעלה.

בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד — פירש בקונטרס: אין חוששין להלקות. משמע מתוך פירושו — הא איסורא מיהא איכא. וקשה: דאם כן מאי פריך בסמוך על רב יוסף, דקאמר: שקולו דרגא מתותי ביבי? והאמר רבה: בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד! ומאי קושיא? נהי דמלקות ליכא — איסורא מיהא איכא! ונראה לפרש: אין חוששין כלל משום יחוד, ואפילו איסורא ליכא.

סקבא דשתא ריגלא — פירוש: ריעוע של ימות השנה לייחוד ולעבירה. כלומר, ימות הרגל [שיש] קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה, ונותנין עין זה על זה. ויש אומרים לכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות.

אביי

תיב שפיר — שב כהוגן, שלא תמאיסנו. **הבו לי כפא** — מזגו לי כוס. **אכמר** = *שוטי"ר בלעז. **שרא ביה כיחו** — השליך בתוכו את כיחו, ליחה היוצאה מן הריאה. **נחרו ביה** — גערו בו. **שקא** — הוא החזיק עצמו כמת. **שקא** = הלקיח, כמו שקל. **שמעו דקאמרי פלימו קטל גברא** — השמיעו לאנשי ביתו קול יוצא מבחוץ, ואומרים: פלימו קטל גברא. **ערק** — פלימו, כסבור שבאים עליו נוגשי המלך להורגו. **מטא** — נחבא בבית הכסא חוץ לעיר. **חזייה** — שטן לפלימו דמצטער. **מאי מעמא אמרת הכי** — למה הורגלת לקללני. **אלא היכי נימא** — לדחותך מעלי, שלא תחטיאני. **דפריש מינאי** — מחמת זקנה, ומה ירא מיצר הרע? **קשמה נפשה** — בתבשיטיה, קישוטי בשמים ואפרסמון. **חלפא ותני קמיה** — עברה לפניו ושנתה פעם שניה. **אנא חרותא** — שם זונה ניכרת בעיר.

אביי מכלי להו מכולה דברא — נראה דהני אמוראי חומרא בעלמא קא עבדי, ואנן קיימא לן כרבנן דרבי יהודה (קדושין פב,א) דאמרו לו: לא נחשדו ישראל לא על משכב זכור ולא על הבהמה.

הכל

תִּיב שַׁפִּיר. אָמַר לֵיהּ: הָבוּ לִי כָּסָא, וַהֲבוּ לֵיהּ כָּסָא.
אִכְמַר שָׁרָא בֵּיהּ כֵּיחָן, נָחֲרוּ בֵּיהּ. שָׁקָא וּמִית.
שָׁמְעוּ דְּהָווּ קָאָמְרִי: פְּלֵימוֹ קָטַל גַּבְרָא! פְּלֵימוֹ קָטַל גַּבְרָא!
עָרַק וְטָשָׁא נְפַשֵּׁיהּ בְּבֵית הַכִּסֵּא. אָזַל בְּתַרֵיהּ, נָפַל קָמֵיהּ. כִּי דְּחַזְיֵיהּ דַּהֲוָה מְצַטַּעַר - גַּלֵּי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ.

אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא אָמַרְתְּ הָכִי? - וְאֶלָּא הֵיכִי אֵימָא? - אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מָר "רַחֲמָנָא נִגְעַר בֵּיהּ בַּשָּׂטָן". רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁי הֲוָה רָגִיל כָּל עִידָּן דַּהֲוָה נָפֵל לְאַפֵּיהּ הֲוָה אָמַר: הָרַחֲמָן יַצִּילֵנוּ מִיֵּצֶר הָרָע. יוֹמָא חַד שְׁמַעְתִּינְהוּ דְּבֵיתְהוּ, אָמְרָה: מִכְּדֵי הָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּפָרֵישׁ לֵיהּ מִינַּאי, מַאי טַעְמָא קָאָמַר הָכִי? יוֹמָא חָדָא הֲוָה קָא גָּרִים בְּגִינְתֵּיהּ, קִשְׁטָה נַפְשָׁהּ חָלְפָה וְתַנְיֵיהּ קָמֵיהּ. אָמַר לָהּ: מַאן אַתְּ? - אָמְרָה: אֲנָא חִרוּתָא, דְּהָדְרֵי מִיּוֹמָא. תְּבָעָהּ. אָמְרָה לֵיהּ: אַיְיתֵי נִיהֲלֵיהּ לְהַךְ רוּמָּנָא דְּרֵישׁ צוּצִיתָא. שָׁוְור, אֲזַל אַתְיֵיהּ נִיהֲלֵהּ. כִּי אֲתָא לְבֵיתֵיהּ הֲוָה קָא שָׁגְרָא דְּבֵיתְהוּ תַּנּוּרָא, סָלֵיק וְקָא יָתֵיב בְּגַוֵּיהּ. - אָמְרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? - אָמַר לָהּ: הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. - אָמְרָה לֵיהּ: אֲנָא הֲוַאי. - לָא אִשְׁגַּח בָּהּ, עַד דְּיָהֲבָה לֵיהּ סִימָנֵי. - אָמַר לָהּ: אֲנָא מִיהָא לְאֵיפּוּרָא אִיכָּוֵונִי. כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִתְעַנֶּה, עַד שֶׁמֵּת בְּאוֹתָהּ מִיתָה. דְּתַנְיָא: "אִישָׁהּ הֶפֵר וַה' יִסְלַח לָהּ" בְּמַה הַכָּתוּב מְדַבֵּר - בְּאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנָזִיר, וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ. וְהֵיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לַמֵּתִים. רַבִּי עֲקִיבָא כִּי הֲוָה מָטֵי לְהַאי פְּסוּקָא הֲוָה בָּכֵי; אָמַר: וּמָה מִי שֶׁנִּתְכַּוְּין לֶאֱכוֹל בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר טָלֶה - אָמְרָה תּוֹרָה: צְרִיכָה כַּפָּרָה וְסַלְיָחָה, מִי שֶׁנִּתְכַּוְּין לֶאֱכוֹל בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ". כְּשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מְגִיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה בּוֹכֶה: וּמָה מִי שֶׁנִּתְכַּוְּין לֶאֱכוֹל שׁוּמָן וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב - אָמְרָה תּוֹרָה "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", מִי שֶׁנִּתְכַּוְּין לֶאֱכוֹל חֵלֶב וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" - עַל דָּבָר זֶה יְדִוּוּ כָּל הַדְּוָוִים.

"מִתְייַחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אִסִי: מִתְייַחֵד אָדָם עִם אֲחוֹתוֹ, וְדַר עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ. כִּי אָמְרָה קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר: אָסוּר לְהִתְייַחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וַאֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה. תְּנַן: מִתְייַחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ וְיָשֵׁן עִמָּהֶם בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וּתְיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! - אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל: וְלִיטַעֲמִיךְ, הָא דְּתָנֵיא: אֲחוֹתוֹ וַחֲמוֹתוֹ וּשְׁאָר כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִתְייַחֵד עִמָּהֶם אֶלָּא בְּעֲדִים. בְּעֲדִים - אִין, שֶׁלֹּא בְּעֲדִים - לָא. אֶלָּא תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: הַזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי בִּתִּי. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: הַזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי כַּלָּתִי. לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מְשׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁנִּכְשַׁל אוֹתוֹ תַּלְמִיד בַּחֲמוֹתוֹ. "אֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה". אֲבָיֵי מַכְלֵלֵיהּ מִכּוּלָּהּ דְּבָרָא, רַב שֵׁשֶׁת מַעֲבַר לֵיהּ מִצְּרָא. רַב חָנָן מִנְּהַרְדְּעָא אִיקְלַע לְרַב כָּהֲנָא לְפוּם נַהֲרָא, חֲזִייֵהּ דְּיָתֵיב וְקָא גָּרֵם וְקַיְימָא בְּהֵמָה קַמֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מָר אֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה? אָמַר לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתַּאי. אָמַר רָבָא: מִתְייַחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי יְבָמוֹת, וְעִם שְׁתֵּי צָרוֹת, עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, עִם אִשָּׁה וּבַת בַּעְלָהּ, עִם אִשָּׁה וְתִינוֹקֶת שֶׁיּוֹדַעַת טַעַם בִּיאָה וְאֵין מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְבִיאָה. "הִגְדִּילוּ זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וכו'". וְכַמָּה? אָמַר רַב אַדָּא בַּר רַב עַוָּא אָמַר רַב אַסִי: תִּינוֹקֶת - בַּת תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תִּינוֹק - בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. אִיכָּא דְּאָמְרִי: תִּינוֹקֶת - בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, תִּינוֹק - בֶּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה יוֹם אֶחָד, וְזֶה וְזֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ "שְׂדֵים נְכוֹנוֹ צְמַחַּת". אָמַר רַבְרְבִי בַּר פַּפָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ בּוֹשָׁה לַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוֹם, אֲבָל בּוֹשָׁה לַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוֹם - אָסוּר. מַאי טַעְמָא - יֵצֶר אַלְבָּשָׁהּ. רַב אַחָא בַּר אַבָּא אִיקְלַע לְבֵי רַב חִסְדָּא חֲנָיֵיהּ, שְׁקַלְיֵיהּ לְבַת בְּרַתֵּיהּ אוֹתְבוּהּ בִּכְנָפֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מָר דְּמַקְדְּשָׁא? - אָמַר לֵיהּ: עֲבְרָה לָךְ אַדַּרְבָּ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְאִיתֵימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר "בְּפִלּוֹנִי אֲנִי רוֹצָה". - מָר נַמִּי עֲבַר לֵיהּ אַדְּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מְשַׁתְּמְשִׁים בְּאִשָּׁה! - אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּאִידָּךְ דְּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לִי, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל:

הכל

תיב שפיר — שב כהוגן, שלא תמאיסנו. **הבו לי כפא** — מזגו לי כוס. **אכמר** = *שוטי"ר בלעז. **שרא ביה כיחו** — השליך בתוכו את כיחו, ליחה היוצאה מן הריאה. **נחרו ביה** — גערו בו. **שקא** — הוא החזיק עצמו כמת. **שקא** = הלקיח, כמו שקל. **שמעו דקאמרי פלימו קטל גברא** — השמיעו לאנשי ביתו קול יוצא מבחוץ, ואומרים: פלימו קטל גברא. **ערק** — פלימו, כסבור שבאים עליו נוגשי המלך להורגו. **מטא** — נחבא בבית הכסא חוץ לעיר. **חזייה** — שטן לפלימו דמצטער. **מאי מעמא אמרת הכי** — למה הורגלת לקללני. **אלא היכי נימא** — לדחותך מעלי, שלא תחטיאני. **דפריש מינאי** — מחמת זקנה, ומה ירא מיצר הרע? **קשמה נפשה** — בתבשיטיה, קישוטי בשמים ואפרסמון. **חלפא ותני קמיה** — עברה לפניו ושנתה פעם שניה. **אנא חרותא** — שם זונה ניכרת בעיר.

דהדרי מיום — שחזרתי היום הלום. **דריש צויצית** — ענף קטן שבגובה הדקל. **שוור** = קפץ. **קא יתיב בגווית** — להמית את עצמו. **אישה הפרם** — צריכין סליחה. **במה הכתוב מדבר** — מאחר שאישה הפרה מה שעברה, ומה זו סליחה? **והיא שותה ביין** — מיד. ואף על פי שבהיתר — כיון שהיא לאיסור נתכוונה — צריכה סליחה. **כל הדווים** — שיש להם לב לדוות — ידוו על זה שאינו מתכוין, ויש כאן נשיאות עון. **מתייחד עם אחותו** — לפרקים, אבל אינו דר תמיד ביחוד אצלה בבית. **ודר עם אמו או עם בתו** — דלא תקיף יצריה עליהו. דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקרובתא, מכי כחלינהו ונקרינהו לעיניה כו' (סנהדרין סד,א). **תנאי היא** גרסינן. **אמר רבי מרפון** — לאנשי ביתו: הזהרו בי להיות עמי ועם כלתי, שלא אתייחד עמה. **מכלליה מכולה דברא** — כשהיה הולך בשדה בגירסא לייחוד, היה מונע הבהמות מכל השדה. דבר אחר: שאינו מניח להיות רועה והבהמות בשדה אחד. **שתי יבמות** — נשי שני אחין ששונאות זו את זו כשתי צרות, שדואגות שמא תפול ליבום לפני בעלה, ותיעשה לה צרה. אשה וצרתה, ואשה ותמותה, ובת תמותה, ובת בעלה — כולן שונאות זו את זו. וטעמא מפרש ביבמות בפרק "האשה שהלכה" (קיז,א). **שיודעת טעם ביאה** — כלומר, מה היא ביאה. שתדע לספר דברים בשוק. **ואינה מוסרת עצמה לביאה** — מתוך קוטנה עדיין לא לבשה יצר. הילכך אין כאן משום דעת קלה, שלא תהא נוחה להתפתות. **תינוקת בת תשע שנים ויום אחד** — והביאה שערות. דכי איכא "שדים נכונו ושערך צמח" הוא דמגרו בה. וסבר לה כמאן דאמר (נדה מו,א): בת תשע שנים ויום אחד שהביאה שערות — סימן הן מכאן ואילך, אבל קודם לכן — שומא. **ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד קרי ליה הגדיל, ולא יישן עם אמו עוד בקירוב בשר. זה וזה** — בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא דתינוקת, בעינן "שדים נכונו" — בסימני נערות, בסימנין [שבדדים], דהיינו בוחל. כדתנן במסכת נדה (מז,א): בוחל אלו ימי הנעורים, "ושערך צמח". אלא דללישנא קמא, אי אתיא שערות מתשע שנים ולמעלה — הוי סימן גמור, וללישנא בתרא הוי שומא עד בת שתים עשרה שנים ויום אחד. **בושה לעמוד לפניו** — בידוע שיש בה טעם ביאה. **לא סבר לה מר דמקדשא** — אין אדוני יודע שהיא מקודשת, ויש לו להתרחק מאשת איש?

הכל

תִּיב שַׁפִּיר – שב כהוגן, ואל תמאיס אותנו. אָמַר לֵיהּ השטן, חֲבוֹ לִי 1
כַּפָּא – מזגו לי כוס, יְהַבוּ לֵיהּ כַּפָּא – נתנו לו כוס, אִכְּמַר – השתעל 2
וְשָׁדָא בֵּיהּ כִּיחוֹ – השליך לתוך הכוס את ליחתו שהוציא מהריאה. 3
כשראו זאת בני הבית נָחֲרוּ בֵּיהּ – גערו בו, שָׁקָא וּמִית – עשה 4
השטן את עצמו כמת. שְׁמְעוּ בני הבית דַּהֲווּ קָאָמְרֵי – שיצא קול 5
שאומרים פְּלִימוֹ קָטַל גַּבְרָא פְּלִימוֹ קָטַל גַּבְרָא – פלימו הרג אדם, 6
פלימו הרג אדם. עָרַךְ – ברח פלימו מפחד המלכות שיהרגוהו, 7
וְטָשָׁא נַפְשֵׁיהּ – והחביא עצמו בְּבֵית הַכִּסֵּא שמחוץ לעיר. אָזַל 8
בַּתְרֵיהּ – הלך השטן אחריו, נָפַל קַמֵּיהּ – לפני פלימו ועשה עצמו 9
שוב כמת. כִּי דְּחִזְיֵיהּ דַּהֲוָה מִצְטַעַר – כאשר ראה השטן שפלימו 10
מצטער, גָּלֵי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ – גילה לו שהוא השטן. אָמַר לֵיהּ השטן 11
לפלימו, מַאי טַעְמָא אִמְרַתְּ הָכִי – מדוע אתה רגיל לקללני ולומר 12
'גירא בעינא דשטן'. אמר לו פלימו, וְאֶלָּא הֵיכִי אֵימָא – איך אומר 13
מעתה כדי ששוב לא תחטיאני. אָמַר לֵיהּ השטן, לֵימָא מַר רַחֲמָנָא 14
נְגִיעָר בֵּיהּ בַּשָּׂטָן – התפלל שהקדוש ברוך הוא יגער בשטן. 15
הגמרא מביאה מעשה מענין התפילה להינצל מהיצר הרע: רַבִּי 16
חִיָּיא בַּר אַשֵׁי הֲוָה רָגִיל כָּל עִידָּן דַּהֲוָה נָפֵל לְאַפֵּיהּ – בכל פעם שנפל 17
על פניו באמירת 'תחנון', הֲוָה אָמַר רַחֲמָן יַצִּילֵנוּ מִיֵּצֶר הָרָע. יוֹמָא 18
חַד – יום אחד שְׁמַעְתֵּינְהוּ דְּבֵיתְהוּ – שמעה אותו אשתו, אָמְרָה, 19
מִכְּדֵי הָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּפָרֵישׁ לֵיהּ מִינַּאי – הרי כבר כמה שנים שהוא 20
פורש ממני מחמת זקנה, וּמַאי טַעְמָא קָאָמַר הָכִי – מדוע הוא אומר 21
כן, הלא אין לו יצר הרע. ולכן עשתה מעשה לבודקו מיצר הרע. 22
יוֹמָא חָדָא הֲוָה קָא גָּרִים בְּגִינְתֵּיהּ – יום אחד כשרכש חייא בר אשי 23
למד בגינתו, קִשְׁטָה נַפְשָׁהּ – את עצמה, וְחָלְפָה וְתַנְיֵיהּ קַמֵּיהּ – 24
עברה לפניו שוב ושוב. כששם לבו שעוברת לידו אשה, אָמַר לָהּ, 25
מַאן אַתְּ – מי את. אָמְרָה לו, אֲנָא – אני חֲרוּתָא [שם זונה ידועה 26
בעיר] דְּהָדְרֵי מִיּוֹמָא – שחוזרתי היום לכאן. תְּבָעָהּ רבי חייא בר אשי 27
לעבירה. אָמְרָה לֵיהּ אשתו, אַייתֵי נִיהֲלֵי לְהָהוּ רוּמָנָא דְּרֵישׁ צוּיצֵיתָא 28
– הבא לי את הפרי שבענף שבראש הדקל. שָׁוֵור אָזַל אַתְיֵיהּ נִיהֲלָהּ 29
– קפץ והלך והביא לה את הפרי. כִּי אָתָא לְבֵיתֵיהּ – כשבא לביתו 30
הֲוָה קָא שָׁגְרָא דְּבִיתְהוּ תַּנּוּרָא – היתה אשתו מסיקה את התנור, 31
סָלִיק וְקָא יָתִיב בְּגַוֵּיהּ – עלתה והתיישב בתוך התנור כדי שימות. 32
אָמְרָה לֵיהּ אשתו, מַאי הַאי – מדוע נכנסת לתנור. אָמַר לָהּ, חָכִי 33
וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה – כך וכך היה המעשה, שחטא עם זונה. אָמְרָה 34
לֵיהּ אשתו, אֲנָא חֲוַאי – זו הייתי אני, ולא חטאת. לֹא אַשְׁגַּח בָּהּ – 35
לא השגיח רבי חייא בר אשי בדבריה כי לא האמין לה, עַד דְּיָהֲבָה 36
לֵיהּ סִימָנֵי – עד שנתנה לו סימנים שאכן היתה זאת היא. ועדיין 37
לא נחה דעתו של רבי חייא בר אשי, אָמַר לָהּ, אֲנָא מִיהָא לְאֵיסּוּרָא 38
אֵיכַּוְונִי – אף שזו היית את, מכל מקום התכוונתי לעשות איסור, 39
ואני צריך כפרה על כוונתי. וּכְלָל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק [רבי חייא בר 40
אשי] הָיָה מְתַעֲנֶה, עַד שֶׁלִּבְסוֹף מֵת בְּאוֹתָהּ מִיתָה – מתוך עינוי. 41
הגמרא מביאה ברי יתא שצריך כפרה אף על כוונת עבירה בלי 42
מעשה לעבירה: דְּתַנְיָא, על הפסוק לגבי אשה שנדרה נדר ובעלה 43
הפר לה (במדבר ל יג) 'אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ', מברר 44
הברייתא, בַּמֶּה הֲכָתוּב מְדַבֵּר, הלא בעלה הפר לה את הנדר 45
ומדוע צריכה כפרה. משיבה הברייתא, מדובר בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר 46
– קיבלה על עצמה נזירות, וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ את הנדר, 47
וממילא היא מותרת בכל איסורי הנזיר, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר לָהּ 48
בַּעְלָהּ, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמְטַמְּאָה לְמֵתִים, שדברים אלו אסורים על 49
הנזיר והיא התכוונה לאיסור, ומשמיענו הפסוק שהיא צריכה 50
כפרה על מעשיה, אף שלא היה בזה איסור. 51
מספרת הגמרא: רַבִּי עֲקִיבָא כִּי הֲוָה מָטֵי לְהָאי פְּסוּקָא – כשהיה 52
מגיע בלימודו לפסוק זה 'אִישָׁהּ הֲפֵרָם וה' יִסְלַח לָהּ', הֲוָה בָּכֵי – 53
היה בוכה, אָמַר, וּמָה מִי שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לֶאֱכוֹל בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ 54
לֶאֱכוֹל בְּשַׂר טָלֶה שהוא מותר, כאשה זו שנתכוונה לדבר איסור 55
ולא עלה בידה, וְאָמְרָה הַתּוֹרָה שְׁצָרִיכָה כַּפָּרָה וְסָלְחָה, מִי שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ 56
לֶאֱכוֹל בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, ונמצא שאף עשה את 57
מעשה האיסור, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שהוא צריך כפרה וסליחה. 58
הגמרא מביאה דרשה מעין זו על פסוק אחר: כֵּיוָצֵא בְּדָבָר אַתָּה 59

אוֹמֵר – דורש מהפסוק (ויקרא ה יז) 'וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ', 60
שאדם שעשה בשוגג מעשה שהוא בספק איסור כרת, כגון שאכל 61
חתיכה שהיא ספק שומן ספק חלב, צריך להביא קרבן אשם תלוי. 62
ואף כאן כְּשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה כּוֹכֶה ואומר, וּמַה 63
מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכוֹל שׁוּמָן המותר באכילה וְעָלָה בְּיָדוֹ לאכול חֵלֶב 64
האסור באכילה, אָמְרָה התּוֹרָה 'וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ', וצריך 65
להביא קרבן אף שלא נתכוין לאיסור, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכוֹל חֵלֶב 66
וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב, ונמצא שגם מחשבתו היתה לאיסור וגם עשה 67
מעשה איסור, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שהוא צריך כפרה וסליחה. 68
מסיימת הגמרא: אִיכְּוִין בֶּן יְהוֹדָה אוֹמֵר, מה שלמדנו מהפסוק 'וְלֹא 69
יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ', שאף חטא בלא ידיעה הוא חטא וצריך 70
כפרה, עַל דָּבָר זֶה יְדוּיוֹ כָּל הַדּוֹיִם – יצטערו כל הראויים להצטער: 71
שנינו במשנה (לעיל פ:) מְתַיְּחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ או עם בתו. הגמרא 72
דנה בדיני יחוד עם קרובות: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, מְתַיְּחֵד 73
אָדָם עִם אֲחוֹתוֹ לפרקים, ולא באופן קבוע, וְדָר עִם אִמּוֹ וְעִם בִּתּוֹ 74
אפילו באופן קבוע, ולא חוששים שיבואו לידי עבירה, כיון שאנשי 75
כנסת הגדולה ביטלו את יצר העריות מקרובות. כִּי אֲתָרֵהּ קַמֵּיהּ 76
דִּשְׁמוּאֵל – כאשר אמר רב יהודה דין זה לפני שמואל, אָמַר לו 77
שמואל, אָסוּר לְהִתְיַיחֵד עִם כָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה כגון אחותו אמו 78
ובתו, וַאֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה אסור להתייחד. 79
הגמרא מקשה על שמואל: תְּנַן במשנתינו, מְתַיְּחֵד אָדָם עִם אִמּוֹ 80
וְעִם בִּתּוֹ, וְיָשַׁן עִמָּהֶם [–הבן הקטן עם אמו, והבת הקטנה עם אביה] 81
בְּקֵירוּב בָּשָׂר – כשבשרם נוגע זה בזה. וּתְיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל – וקשה 82
על דברי שמואל, שלפי שמואל אסור אפילו להתייחד עם בתו, 83
ובמשנה מבואר שמותרים אפילו לישן בקירוב בשר. משיבה 84
הגמרא: אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, וְלֵימְעַמֵּיךְ – ולשיטתך [המקשן] שאתה 85
סובר שמותר להתייחד עם קרובות, יקשה מִהָא דִּתְנַיָא, אֲחוֹתוֹ 86
וַחֲמוֹתוֹ וְשְׁאָר כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין אדם מְתַיְּחֵד עִמָּהֶם אֶלָּא רק 87
בְּעֵדִים שעומדים שם. ומבואר שבְּעֵדִים אֵין – שדווקא בעדים מותר 88
להתייחד, אבל שֶׁלֹּא בְּעֵדִים לֹא, ואיך אתה [המקשן] סובר שמותר 89
להתייחד עם קרובות. הגמרא מיישבת את הסתירה בין המשנה 90
לברייתא: אֶלָּא תַּנָּאֵי הִיא – נחלקו בזה תנאים, אם מותר אדם 91
להתייחד עם קרובותיו. 92
הגמרא מביאה ברייתא נוספת הסוברת שאסור להתייחד עם 93
קרובות בכתבו ואמו: דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר לאנשי ביתו, הִזָּהֲרוּ בִּי 94
מִפְּנֵי בִּתִּי – שימו לבכם להיות עמי כשאני נמצא עם בתי, שלא 95
אתייחד עמה. וכן אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן לאנשי ביתו, הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי 96
כַּלָּתִי שלא אתייחד עמה. מספרת הגמרא: לִיגְלֵג עָלָיו – על רבי 97
טרפון אוֹתוֹ תַּלְמִיד על חומרה זו. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מְשׁוּם רַבִּי חֲנִינָא 98
בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ [–עברו] יָמִים מוּעָטִים, עַד שֶׁנִּכְשַׁל אוֹתוֹ תַּלְמִיד 99
בַּחֲמוֹתוֹ ועבר עמה עבירה. 100
הגמרא מביאה מעשים בענין יחוד עם בהמה: לעיל הובאו דברי 101
שמואל שאסור להתייחד אֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה. מספרת הגמרא: אַבָּיֵי 102
מְכַלֵּלֵיהּ מִכּוּלְּהוּ דַּבְּרָא – כשהיה הולך ללמוד בבדו בשדה היה 103
מגרש את הבהמות מהשדה, כדי שלא יתייחד עמהן. וכן רַב שֵׁשֶׁת 104
מְעַבֵּר לֵיהּ מִבְּרָא – היה מעביר את הבהמות לעבר השני של 105
השדה, כדי שלא יתייחד עמהן. מספרת הגמרא: רַב חָנָן מִנַּהֲרְדָּעָא 106
אִיקְּלַע [–הזדמן] לְרַב כַּהֲנָא לְפוּם נַהֲרָא – בשפת הנהר. חֲזִיֵיהּ – 107
ראה את רב כהנא דְּיָתִיב וְקָא גָּרִים וְקַיְימָא בְּהֵמָה קַמֵּיהּ – שהיה 108
יושב ולומד ובהמה עומדת לפניו. אָמַר לֵיהּ רב חנן, האם לֹא קָבַר 109
לָהּ מַר שאסור להתייחד אֲפִילּוּ עִם בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ רב כהנא, לָאו 110
אַדַּעְתָּאי – לא שמתי ליבי שעמדה כאן בהמה מחמת שהייתי 111
שקוע בלימודי. 112
הגמרא חוזרת לעיקר דיני יחוד: אָמַר רָבָא, מְתַיְּחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי 113
יְבָמוֹת – שתי נשים הנשואות לשני אחים, וְכֵן עִם שְׁתֵּי צָרוֹת – שתי 114
נשים הנשואות לאותו איש, וכן עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, וכן עִם אִשָּׁה 115
וּבַת בַּעְלָהּ שנולדה לו מאשה אחרת, שכל נשים אלו שונאות זו 116
לזו והאחת לא תחפה על חברתה, אלא שכל אדרבה תספר את קלונה, 117
וממילא אין חשש לעבירה כששתיהן יחד. וכן מתייחד עִם אִשָּׁה 118

המשך בעמוד ל

הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם – דין זה שאסור להשתמש באשה לא נאמר כשעושה כן לשם שמים, ולכך הושבתי את נכדתי אצלי כדי לעשות נחת רוח לאמה שאני מחבב את בתה שהיא נכדתי, ולא לחיבת אישות:

משנה

המשנה ממשיכה בדיני הרחקה מעריות, באנשים ואופנים מסוימים: **לֹא יְלַמֵּד אָדָם רַוּוק** [–שאינו נשוי] **סוֹפְרִים** – לא ירגיל את עצמו להיות מלמד תינוקות של בית רבן, **וְכֵן לֹא תְּלַמֵּד אִשָּׁה סוֹפְרִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה לֹא יְלַמֵּד סוֹפְרִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא יִרְעֶה רַוּוק בְּהֵמָה**, שמא יתאוה לעבירה עם הבהמה. **וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רַוּוקִין בְּטַלִּית** [–בגד] **אַחַת**, שמא יבואו לידי משכב זכור. **וַחֲכָמִים מַתִּירִים** לרווק לרעות בהמה, וכן לשני רווקים לישן בטלית אחת, משום שישראל לא נחשדו על משכב זכור ובהמה:

גמרא

הגמרא מבארת טעם הדין הראשון שבמשנה שלא ילמד רווק תינוקות. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא. אִילֵימָא** טעם האיסור **מִשּׁוּם יְנוּקֵי** – שהרווק יבוא למשכב זכור עם התינוקות שמלמד, **וְהָתַנְיָא, אָמְרוּ לוֹ** רבנן **לְרַבִּי יְהוּדָה** שאין לאסור שני רווקים לישן בטלית אחת, **שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר, וְלֹא** נחשדו **עַל** משכב עם **הַבְּהֵמָה.** מבארת הגמרא: **אֶלָּא** הטעם שרָווק לא ילמד תינוקות **מִשּׁוּם אֲמָהָתָא דִּינוּקֵי** – שאמותיהם של התינוקות מצויות אצל המלמד מאחר שמביאות את בניהם לבית הספר ויש לחוש שהרווק יתגרה בהן. ומה **שֶׁאִשָּׁה** לא תלמד תינוקות, הטעם **מִשּׁוּם אֲבָהָתָא דִּינוּקֵי** – מחמת שחוששים על אבות התינוקות, שכשמביאים את בניהם לבית הספר יבואו לעבירה עמה:

שנינו במשנה: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף מִי שֶׁאֵין כּוֹ'** לו אשה לא ילמד סופרים:

אִיבָּעְיָא לְהוּ: האם כוונת רבי אלעזר לאסור הוא על **מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה** עתה **כְּלָל**, ואף שהיתה לו בעבר אשה ומתה אסור ללמד, והוסיף על תנא קמא שאסר רק באופן שלא נשא אשה מימיו. **אוֹ דִלְמָא** כוונת רבי אלעזר לאסור אף **בְּאוֹפֶן** שהוא נשוי אלא **שֶׁאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ.**

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, אַף מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וְאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ לֹא יְלַמֵּד סוֹפְרִים:**

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יִרְעֶה** רווק בהמה ולא יישנו שני רווקין בטלית אחת וחכמים מתירים: הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמם של חכמים: **תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ** חכמים **לְרַבִּי יְהוּדָה,** אנו מתירים לשני רווקים לישן בטלית אחת משום **שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר.** ואנו מתירים לרווק לרעות בהמה משום **שֶׁלֹּא** נחשדו **עַל** משכב עם **הַבְּהֵמָה:**

משנה

המשנה ממשיכה בדיני הרחקה מנשים למי שאומנותו בצרכי הנשים, ועוברת לענייני אומנויות נקיות שילמד אדם את בנו: **כָּל שֶׁעָסָקָיו עִם הַנָּשִׁים** לצורך פרנסתו והנשים צריכות לו, **לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים** אפילו עם הרבה, מפני שליבו גס בהן ורגיל עמהן ודן יחפו עליו. **וְלֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת** כזו שמביאתו להתעסק **עִם הַנָּשִׁים.**

מביאה המשנה סוגי אומנויות שראוי לאדם ללמד את בנו: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה** – מחשש עבירות, **וְקָלָה** שאין בה טורח, ואל יאמר בלבו אומנות זו אינה מעשירה, אלא יבקש רחמים **וְיִתְפַּלֵּל לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהָעֳנִי כְּשָׁלוֹ** – להקדוש ברוך הוא, מפני **שֶׁאֵין אוּמָּנוּת** מסוימת **שֶׁאֵין בָּהּ עֲנִיּוּת וְעַשִּׁירוּת,** שבכל אומנות יכול להעשיר ממנה ויכול להעני ממנה, ואין הדבר תלוי בסוג האומנות שעוסק בה, **שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת** באה **מִן הָאוּמָּנוּת, וְלֹא עֲשִׁירוּת** באה מן האומנות שעוסק בה, **אֶלָּא** הצלחתו באומנותו להיות עשיר, **הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ** – מזלו.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מוסיף **וְאוֹמֵר,** וכי **רָאִיתָ מִימֶיךָ חַיָּה וָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אוּמָּנוּת** שהם עוסקים ה, **וְאִפְילוּ** שאין להם אומנות **הֵן מִתְפַּרְנְסִין שֶׁלֹּא בְּצַעַר,** ותמיד יש להם את צרכיהם. והדברים קל וחומר, **וָהֲלֹא** החיות והעופות **לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי** – האדם **נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי** – הקדוש ברוך הוא, **וְאִם כֵּן אֵינוֹ דִּין** – האם לא ראוי הוא **שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר,** והרי אני חשוב יותר מהם. **אֶלָּא** – שהסיבה שהאדם מתפרנס בצער היא, משום **שֶׁהִרְעֵיתִי מַעֲשַׂי** – עשיתי מעשים רעים, **וְלֹכֶן קִפְּחוּתִי** – קיצרתי **אֶת פַּרְנָסָתִי** שאני צריך להצטער על זה.

אַבָּא גּוּרְיָן אִישׁ צִדְיָן אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא גּוּרְיָא, לֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אומנות שיכול להכשל בגזל מאחרים. ואלו הם האומנויות, **חַמָּר** – בעל חמור הנושא משאות. **גַּמָּל** – בעל גמל הנושא קרון. **קַדָּר** – בעל קרון. **סַפָּן** – מנהיג ספינות בים. **רוֹעֶה** בהמות, **וְחַנְוָנִי** – בעל חנות לממכר מזון. **שָׁאוּמָּנוּתָן** של אלו היא **אוּמָּנוּת** של **לִיסְטִים** – שודדים, שאלו המסובבים בדרכים ולנים שם לוקטים עצים ופירות מן הכרמים בגזל, וכן פעמים נשכרים הם לבני אדם ועוברים על התנאי שסיכמו ביניהם. והרועה בהמותיו מעבירן לרעות בשדות של אחרים, והחנוני נוהג לערב מים ביין ואבנים קטנות בחיטים.

רַבִּי יְהוּדָה חולק **וְאוֹמֵר מִשְׁמוֹ** של אבא גוריא, **הַחַמָּרִין רוֹבָן רְשָׁעִים,** מפני שהם מורגלים בגניבות.

וְהַגַּמָּלִין – מי שאומנותו בגמלים **רוֹבָן כְּשֵׁרִין,** מפני שנמצאים הרבה במדבריות שזהו מקום סכנה של גדודי חיות ושודדים, ומתוך כך יראים לנפשם ומשברים לבם להקדוש ברוך הוא.

הַסַּפָּנִין – מי שאומנותו בהנהגת ה ספינה, **רוֹבָן חֲסִידִים,** שיראים מאד, מפני שהים מקום סכנה יותר מהמדבר.

טוֹב שֶׁבָּרוֹפְאִים, – אף הטוב ביותר, **לְגֵיהִנֹּם** – סופו שיירש גיהנם, מפני שאינו משבר לבו לקדוש ברוך הוא, כיון שאינו ירא שיהיה חולה, שאוכל מאכלים בריאים. ועוד, מפני שפעמים הורג נפשות על ידי רפואה לא נכונה, ופעמים שבידו להציל עני, ואינו מצילו מפני שאין לו כסף לשלם לו.

וְהַכָּשֵׁר שֶׁבַּמַּכָּתָּם – אפילו השוחט המומחה ביותר, **שׁוֹתְפוֹ שֶׁל עַמָּלֵק** ועושה כמעשיו, שהרי באות לידיו בהמות ספקי טריפות והוא מאכיל את הקונים כדי לא להפסיד ממונו.

רַבִּי נְחוֹרַאי אוֹמֵר, מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בָּנַי אֶלָּא רק **תּוֹרָה,** מפני **שֶׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׂכָּרָהּ** של התורה **בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן** [–עיקר השכר] **קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. וּשְׁאָר כָּל אוּמָּנוּת אֵינָן כֵּן** כמו התורה, **שהרי כְּשֶׁאָדָם בָּא לִידֵי חוֹלִי אוֹ לִידֵי זִקְנָה אוֹ לִידֵי יִסּוּרִין וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּמְלַאכְתּוֹ** מחמת זאת, **הֲרֵי הוּא מֵת בָּרָעָב,** שהרי אין לו מהיכן להתפרנס. **אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא מְשַׁמַּרְתּוֹ מִכָּל רָע בְּנְעוּרוֹתוֹ** – בצעירותו, **וְאַף שבא לידי זקנה או יסורים ואינו יכול לעסוק בה נוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ** שאוכל ממתן שכרה שעסק בה בנערותו. והראיה לזה, שהרי **בְּנְעוּרוֹתוֹ מַהוּ אוֹמֵר** – מה נאמר עליו (ישעיהו מ לא), 'וְקַוֵּי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ', והיינו שכשמקוה לה' בצעירותו יתן לו ה' תוספת כח. **וּבְזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר** – מה נאמר עליו, 'עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיכָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ' (תהלים צב טו), והיינו שאף בזקנותו שאינו יכול לעסוק בתורה עוד יניב פירות ויאכל משכר לימוד התורה שלמד בנעורותו.

וְכֵן הוּא – הפסוק **אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ** 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה' בֵּרַךְ **אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל**' (בראשית כד א), והיינו שאברהם נתברך אף לעת זקנותו מחמת שהיה עוסק בתורה, שהרי **מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה** – קיים **אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא** – עוד לפני **שניתְּנָה** התורה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית כו ה) 'עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי', הרי שקיים את כל מצוות ה'.

המשך בעמוד סא

הכל לשם שמים — ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה, ולעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה. **משנה** **לא** ילמד רווק **סופרים** — רווק = פנוי בלא אשה. **סופרים** = מלמדי תינוקות. כלומר, לא ירגיל רווק עצמו להיות מן הסופרים. ובגמרא מפרש טעמא. וכן לא תלמד אשה סופרים — לא תרגיל עצמה להיות ממלמדי תינוקות. **אף מי שאין לו אשה** — בגמרא מפרש מאי היא. **לא ירעה רווק את הבהמות** — שלא יתאוה לה. **ולא יישנו שני רווקים בטלית אחת** — שלא יבואו לידי משכב זכור. **וחכמים מתירין** — שלא נחשדו במשכב זכור ובהמה.

גמרא **מאי טעמא** — לא ילמד רווק סופרים, אי נימא משום דחשדי רווקים אמשכב זכור דתינוקות? **אמרו לו לרבי יהודה** — דמתניתין, דאמר: לא יישנו שני רווקין בטלית אחת. **משום אמהתא** דינוקי — אמותיהם של תינוקות, שמצויות אצלו להביא את בניהן לבית הספר. **מי שאין לו אשה כלל** — ומוסיף אדתנא קמא, דקאמר: רווק — שלא נשא אשה מימיו, ואתא רבי אלעזר למימר: אפילו היתה לו ומתה. אבל יש לו ואינה שרויה אצלו — מותר, או דלמא כו'. **משנה** **כל שעסקיו עם הנשים** — שמלאכת אומנותו נעשית לנשים, והנשים צריכות לו. **לא יתייחד עם הנשים** — אפילו עם דרבה נשים. לפי שלבו גס בהו, וכולן מחפות עליו. ואילו איש אחרינא בין שתי נשים תנן (קדושין פ.ב): אבל עם שלש או ארבע — שפיר דמי. נקיה וקלה — מפרש בגמרא שפיר. ואל יאמר בלבו אומנות זו אינה מעשרת, אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו. **חמר גמל פפן** קדר — בעלי קרנות. כל אלו אומנות ליסטיות, כשלנים בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן הכרמים ופירות. ועוד, שנשכרים לאדם ומעבירין על תנאם. **רועה** — בהמות שלו, שמעבירן לרעות בשדה אחרים. **חנוני** — מלומד באונאה: להטיל מים ביין, צרורות בחטין. **משמו** — של אבא גוריא. **החמרים רובן רשעים** — מפני ליסטיות. **הגמלין רובן כשרים** — שפורשין למדברות למקום גדודי חיות וליסטין, וירא לנפשם, ומשברים לבם למקום. **הספנין רובן חסידים** — שפורשין למקום הסכנה, ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלין. **טוב שבריופאים לגיהנם** — אינו ירא מן החולי, ומאבלו מאכל בריאים, ואינו משבר לבו למקום, ופעמים שהורג נפשות, ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא. **טוב שבטבחים** — ספיקי טריפות באות לידו, וחס על ממונו ומאכילן. **אבל התורה אינה כן** — שאף הבא לידי זקנה או ייסורין ואינו יכול לעסוק בה — הוא אוכל ממתן שכרה, דכתיב "עוד ינובון בשיבה". **גמרא** **פורו רע** — מנהגו רעה, קרבותו רע, להשתדל עמו שיהא סר אליו ובא לביתו. **הצורפין** — צורפי זהב, העושין לנשים שירין נזמים וטבעות. **הסרוקים** = סורק בגדים לנשים, *פלוקיירד"א. **הנקורות** — מנקרי ריחיים של יד שנשים טוחנות בהם, כדתנן בכתובות (נט,ב): אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טוחנת ואופה. ואמרינן (שם): בריחיא דידה. **והרוכלין** — מוכרין קישוטי בשמים לנשים. **והספרין** — הנשים צריכות להן בשביל בניהם. **והנרע** — אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם. **הכורסקי** — מעבד להם עורות ללבוש ולנעול. **והכלן** — מחמם מרחצאות. **מהלך על צידו ורוחו נפה ונתלה ויושב** — שלשתן סימני גאוה, אבל אין זו דומה לזו, ובכולן הוא חלוק ממדת הכשרים. נתלה ויושב — אינו יושב אלא אם כן נסמך או לאחוריו או על צידו דרך גאוה. ובשביל שהבריות מוסרין נפשן לידו הוא מתגאה. **ועינו צרה** — בממונו להוציא כלום, מפני שהוא מלומד לאכול אצל המקיזין, ואינו מלומד להוציא. **ועינו רעה** — נותן עיניו בבריאים שיחלו, ויהיו צריכין לו. **אוכל הרבה** — שמלומד לאכול עם כמה אנשים בכל יום. **ומוציא קימעא** — מתוך שמאכלו יפה בלחם נקי ובשר שמן שממעטים את הזבל. שכל אדם מכין לסעודת הקזה מאכל בריאה. **וחשוד על העריות** — מתוך שהנשים צריכות לו, ועסקו עמהן. **ועל הגזל** — שהנשים גוזלות מבעליהן ונותנות לו. **ועל שפיכות דמים** — זימנין דשפי ליה לדמא לפחות מרביעית.

מחטא

הכל לשם שמים — ועל זו אנו סומכין השתא, שאנו משתמשים בנשים. **לא** ילמד רווק סופרים — פירוש: תלמידים. רווק הוא אדם פנוי שלא נשא אשה מעולם, ותרגום של "ובחורים כשול יכשלו" הוא: רווקים (ישעיה מ). **ולא** ירעה בהמה — מפני שיש לו תאוה יותר מאיש אחר שנשא אשה.

לא יתייחד עם הנשים — פירש בקונטרס: ואפילו עם נשים הרבה. ודווקא רוכל, אבל איש אחר מותר. וקשה להרב רבינו משה: דאמר לעיל (פא,א): אנשים מבפנים ונשים מבחוץ חוששין משום יחוד. משמע דאסור להתייחד עם נשים הרבה לכולי עלמא! לכן נראה לי: לא יתייחד עם הנשים — אפילו אשתו עמו, דשרינן לעיל (פ,ב), דכיון דהוי רוכל — איכא חששא טפי. **אלא** הכל לפי זכותו — פירוש: לפי מזלו. דבני וחיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא.

הדרן עלך עשרה יוחסין

הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם. **מִשְׁנָה** לֹא יְלַמֵּד אָדָם רָווֹק סוֹפְרִים, וְלֹא תְּלַמֵּד אִשָּׁה סוֹפְרִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה לֹא יְלַמֵּד סוֹפְרִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִרְעֶה רָווֹק בְּהֵמָה, וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רָווֹקִין בְּטַלִּית אַחַת, וַחֲכָמִים מַתִּירִים. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם יְנוּקֵי - וְהָתַנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר, וְלֹא עַל הַבְּהֵמָה! אֶלָּא רָווֹק - מִשּׁוּם אִמָּהָתָא דְּיָנוּקֵי, אִשָּׁה - מִשּׁוּם אֲבָהָתָא דְּיָנוּקֵי. "רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף מִי שֶׁאֵין כו'". אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה כְּלָל, אוֹ דִלְמָא בְּשֶׁאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ? תָּא שְׁמַע: אַף מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינָהּ שְׁרוּיָה אֶצְלוֹ לֹא יְלַמֵּד סוֹפְרִים. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יִרְעֶה כו'". תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר וְלֹא עַל הַבְּהֵמָה. **מִשְׁנָה** כָּל שֶׁעֲסָקָיו עִם הַנָּשִׁים - לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים. וְלֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת הַנָּשִׁים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וְיִתְפַּלֵּל לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהָעֹנֶשׁ שֶׁלּוֹ. שֶׁאֵין אוּמָנוּת שֶׁאֵין בָּהּ עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת, שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת מִן הָאוּמָנוּת וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאוּמָנוּת, אֶלָּא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: רָאִיתִי מֵימֵיךְ חַיָּה וְעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אוּמָנוּת? וְהֵן מִתְפַּרְנְסִין שֶׁלֹּא בְּצַעַר. וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי - אֵינוֹ דִין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר? אֶלָּא שֶׁהוֹרַעְתִּי מַעֲשֵׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי. אַבָּא גּוּרְיָן אִישׁ צָדְיָן אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא גּוּרְיָא: לֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ חַמָּר, גַּמָּל, קַדָּר, סַפָּן, רוֹעֶה, וְחָנְוָנִי - שֶׁאוּמָנוּתָן אוּמָנוּת לִיסְטִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְׁמוֹ: הַחַמָּרִין - רוּבָן רְשָׁעִים, וְהַגַּמָּלִין - רוּבָן כְּשֵׁרִין, הַסַּפָּנִין - רוּבָן חֲסִידִים, טוֹב שֶׁבְּרוֹפְאִים לַגֵּיהִנֹּם, וְהַכָּשֵׁר שֶׁבַּטַּבָּחִים - שׁוֹתְפוֹ שֶׁל עַמְלֵק. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׂכָּרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וּשְׁאָר כָּל אוּמָנוּת אֵינָן כֵּן. כְּשֶׁאָדָם בָּא לִידֵי חוֹלִי אוֹ לִידֵי זִקְנָה אוֹ לִידֵי יִסּוּרִין, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּמְלַאכְתּוֹ - הֲרֵי הוּא מֵת בָּרָעָב. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא מְשַׁמַּרְתּוֹ מִכָּל רָע בְּנַעֲרוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בִּזְקנוּתוֹ. בְּנַעֲרוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר - "וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ", בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר - "עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאַבְרָהָם זָקֵן... וה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל". מְצִינוּ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי". **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל שֶׁעֲסָקָיו עִם הַנָּשִׁים סוּרוּ רַע, כְּגוֹן הַצּוֹרְפִים וְהַסְּרִיקִים, וְהַנָּקוֹרוֹת, וְהָרוֹכְלִין, וְהַגַּרְדִּיִים, וְהַסַּפָּרִים, וְהַכּוֹבְסִים, וְהַגַּרָּע, וְהַכַּבָּלָן, וְהַבּוּרְסָקִי. אֵין מַעֲמִידִים מֵהֶם לֹא מֶלֶךְ, וְלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל. מַאי טַעְמָא - לָא מִשּׁוּם דִּפְסִילִי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזִיל אוּמָנוּתַיְיהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן: עַשָּׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּנֶרַע: מְהַלֵּךְ עַל צִידּוֹ, וְרוּחוֹ נָפָה, וְנִתְלֶה וְיוֹשֵׁב, וְעֵינוֹ צָרָה, וְעֵינוֹ רָעָה, אוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קִימְעָא, וַחֲשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת, וְעַל הַגֵּזֶל, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. דְּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה. מַאי הִיא? אָמַר רַב יְהוּדָה:

מחטא

מַחְטָא דְּתַלְמִיוּתָא. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵין לְךָ אוּמָּנוּת שֶׁעוֹבֶרֶת מִן הָעוֹלָם, אַשְׁרֵי מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו בְּאוּמָּנוּת מְעוּלָּה, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו בְּאוּמָּנוּת פְּגוּמָה. אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא בַּסָּם וּבְלֹא בּוּרְסְקִי, אַשְׁרֵי מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בַּסָּם וְאוֹי לוֹ מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בּוּרְסְקִי. אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵיבוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יִלְמַּד אָדָם לִבְנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין עֲנִיּוּת מִן הָאוּמָּנוּת וְאֵין עֲשִׁירוּת מִן הָאוּמָּנוּת, אֶלָּא לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם ה' צְבָאוֹת". "רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אִם רָאִיתָ מִימֶיךָ". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִימַי לֹא רָאִיתִי צְבִי קַיִץ, וַאֲרִי סַבָּל, וְשׁוּעָל חֲנָוָנִי - וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר. וְהֵם לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשָׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי. מָה אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשָׁנִי - מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַאֲנִי שֶׁנִּבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי - אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר? אֶלָּא שֶׁהֵרַעְתִּי אֶת מַעֲשַׂי וְקִיפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ". "רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת וכו'". תַּנְיָא, רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁכָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמֶדֶת לוֹ אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ, אֲבָל בִּימֵי זִקְנוּתוֹ חֲרֵי הוּא מוּטָל בָּרָעָב. אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, עוֹמֶדֶת לוֹ לְאָדָם בָּעֵת יַלְדוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנוּתוֹ. בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר "וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים", בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר "עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשִׁנִּים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ".

מחטא דתלמיותא — מחט תלמיית, *ברושדיי"ר בלעז, שהתפירות עשויות תלמים תלמים, שורות שורות, כתלמים של מחרישה. **שעובדת מן העולם** — שבטילה מן העולם, בין שהיא נקיה בין שהיא מאוסה יש בה צורך, ואם לא ילמדנה זה — ילמדנה אחר. **אשרי מי שרואה את הוריו** — יולדיו, ואת ילדיו, באומנות נקיה. **בשם** = מוכר בשמים. **צבי קיץ** — מייבש קציעות בשדה. **סבל** = נושא משאות. **כל אומניות** — אין להן מתן שכר לאחר זמן, אלא שכר המצוי להם בשעתן. אבל תורה מתן שכרה בא מאליו לאורך ימים, ואף לחולה ולזקן שאינו יכול לעסוק בה עכשיו — אוכל מן הקודמות. **שנאמר** עוד ינובון בשיבה — יצמחו צמח, ויתייחד שכרן לעת שיבתן, "דשנים ורעננים יהיו" וגו'.

הדרן עלך עשרה יוחסין
וסליקא לה מסכת קדושין

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קדושין

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' אייר, בו כותב שנתקבל לצעירי חב"ד ולעתים לומד דא"ח ושומע שיחות.

אבל פשוט, שלא זוהי דרך לימוד תוה"ק באיזה חלק ממנה שיהי', שיהי' הלימוד לעתים (ראה ירושלמי סוף ברכות: העושה תורתו עתים כו') ז.א. כדרך שלומדים דבר המזדמן במקרה ובמילא ההתעסקות בזה, מהיכי תיתי. ולא לבד שנוגע זה ללימוד חלק תורה זה, אלא נוגע ללימוד ולהצלחה בכל שאר חלקי התורה איזה שיהי' וכפסק רז"ל, כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה כו' (עירובין סד, א) שאע"פ שמודה ששמועה היא כמו שמועה הראשונה, ובמילא מובן שדבר ה' היא, אלא שבשבילו אינה נאה ומתאימה (יעוין שם הבהלת הדבר). ותקותי שעכ"פ מכאן ולהבא יקבע שיעור גם בלימוד תורת החסידות, וכהוראת רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) קביעות בזמן והעיקר קביעות בנפש, ועי"ז יתוסף לא רק בהנוגע לחסידות אלא גם בהנוגע ללימוד הנגלה.

במ"ש אודות לימודו בעתיד, עליו להציע פרטי הדברים לפני שלשה מידידיו, והשי"ת יתן להם הרעיון הנכון איך לייעצו.

בודאי יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מַחֲטָא דְּתַלְמִיוּתָא – מעשה רקמה העשוי כתלמים של מחרישה.
מביאה הגמרא ברייתא מענין אומנויות מעולות ופגומות: תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, אֵין לְךָ אוּמָּנוּת שֶׁעוֹלֶה [–שבטילה] מִן הָעוֹלָם, שבכל האומנויות יש צורך, אך אַשְׁרֵי מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו שילדוהו, ואת בניו, שעוסקים בְּאוּמָּנוּת מְעוּלָּה, וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו ובניו בְּאוּמָּנוּת פְּגוּמָה. וממשיכה הברייתא שכן מנהג העולם, שהרי אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם להתקיים בְּלֹא בַּסָּם – מוכר בשמים שהיא עבודה מעולה, וּבְלֹא בּוּרְסְקִי – מעבד עורות של בהמות שהיא עבודה פגומה, ושניהם נצרכים שיהיו בעולם, אך אַשְׁרֵי מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בַּסָּם, שזכה לעסוק במלאכה מעולה, וְאוֹי לוֹ מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בּוּרְסְקִי, שעוסק במלאכה פגומה.
וכמו כן בשאר עניינים שבעולם, שהרי אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם להתקיים בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, ושניהם נצרכים שיהיו בעולם, אַשְׁרֵי מִי שֶׁזכה וּבָנָיו זְכָרִים וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁלא זכה וּבָנָיו נְקֵיבוֹת.
מסיימת הברייתא: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר לְעוֹלָם יִלְמֹד אָדָם לִבְנוֹ אוּמָּנוּת נְקִיָּה – מחשש עבירות, וְקַלָּה, ואל יאמר בלבו שאומנות זו אינה מעשירה את העוסק בה, אלא יַבְקֵשׁ רַחֲמִים ויתפלל לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ [–להקדוש ברוך הוא], מפני שֶׁאֵין עֲנִיּוּת באה מִן הָאוּמָּנוּת וְאֵין עֲשִׁירוּת באה מִן הָאוּמָּנוּת שעוסק בה, אֶלָּא הכל שייך לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר שֶׁלּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (חגי ב ח) 'לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם ה' צְבָאוֹת', שהעושר שייך להקב"ה:
שנינו במשנה: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר הֵאִם רָאִיתָ מִימֶיךָ חיה ועוף שיש להם אומנות שהם עוסקים בה, ואפילו שאין להם אומנות הן מתפרנסין שלא בצער, ותמיד יש להם את צרכיהם:
הגמרא מביאה ברייתא שדברי רבי שמעון בן אלעזר מבוארים בה יותר: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִימַי לֹא רָאִיתִי צְבִי שהוא קַיָּץ – מייבש תאנים בשדה, וַאֲרִי שהוא סַבָּל – נושא משאות, וְשׁוּעָל שהוא חָנְוָנִי – מוכר בחנות, ואפילו שאינם עוסקים במלאכה הֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר. וְהֵם – החיות הללו לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בשביל לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי – הקדוש ברוך הוא, ואם כן הדברים קל וחומר, וּמָה אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַאֲנִי שֶׁנִּבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי – את הקדוש ברוך הוא, אֵינוֹ צריך להיות הַדִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר. ואם כן מדוע באמת האדם עמל לפרנסתו יותר מדהחיות, אֶלָּא מפני שֶׁהֵרַעְתִּי אֶת מַעֲשַׂי, ולכן קִיַּפַּחְתִּי – קיצרתי אֶת פַּרְנָסָתִי שאני צריך להצטער עליה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה כה) 'עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם', משמע שהעוונות גרמו לאדם שיצטרך לעמול לפרנסתו ומזונותיו.
שנינו במשנה: רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת וְכוּ' שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא:
הגמרא מביאה ברייתא שדברי רבי נהוראי מובאים בה באופן שונה: תַּנְיָא רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, מפני שֶׁכָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמֶדֶת לוֹ – לא מועילה לו אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ – בצעירותו כאשר יש לו כח לעבוד, אֲבָל בִּימֵי זִקְנוּתוֹ שכבר אין לו כח לעבוד חֲרֵי הוּא פוסק ממלאכתו וממילא הוא מוּטָל בָּרָעָב, אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, שהיא עוֹמֶדֶת – מועילה לוֹ לָאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ – בצעירותו, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנוּתוֹ, שהרי שכר התורה מגיע לאדם לאורך ימים, וגם כשאינו יכול לעסוק בה מפני זקנותו או חוליו, אוכל בשכר מה שעסק בה מקודם.
וכן מבואר בפסוקים, בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר (ישעיהו מ לא) 'וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ', הרי שבצעירותם שיש להם כח ועוסקים בתורה הם יקבלו שכר, וּבִזְקוּנוֹתוֹ מַהוּ אוֹמֵר (תהלים צב טו) 'עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ', הרי שאף בעת שיבתם הם יצמיחו צמח ויקבלו שכר על התורה שלמדו בצעירותם:

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין:

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

מאשרים בזה קבלת מכתביו מימי כח ניסן (ב' מכ') א, ח, יא, יב אייר.

במ"ש אודות הנהגתו עם פלונית תי' וכו' וכיו"ב - כבר ידועה הוראת רבותינו נשיאינו שהעיקר בכגון דא הוא הבאתם הענינים לידי פועל בדרכי נועם. אבל אין זה אומר כלל, שיש לוותר על הדברים הנוגעים ביר"ש וכיו"ב, וביחוד בשטח החינוך, שכל תנועה ושינוי נוגע לעשיריות תלמידים ותלמידות - העומדים לבנות בתים בישראל ולהעמיד הבתים באופן מתאים לחינוכם. וד"ל.

ובנוגע אליו לעצמו, כבר כתבתי מקודם, שאשרי חלקו שהשגחה עליונה העמידתו על חלק היפה, ביסוס והתפתחות מוסדות רבותינו נשיאינו במדינה... והרי הנשיא - וצדיקים בכלל - דומים לבוראם שאין באים בטרוניא עם השלוחים שלהם, ומעוררים ר"ר וממשיכים הכחות בכדי שהשלוחים יוכלו למלאות שליחותם בכי טוב, וק"ל.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו"ט בכל האמור.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

המסכת שלפנינו עוסקת בעיקרה בחיוב תשלומי נזיקין על אדם או ממונו שהזיקו את גוף חבירו או ממונו. במשנה שלפנינו מפורטים ארבעת סוגי המזיקים הכתובים בתורה, הנבדלים זה מזה בתכונותיהם ובהלכותיהם, והם הקרויים 'ארבעה אבות נזיקין'. מכל אחד מאבות אלו מסתעפים אופנים נוספים הקרויים 'תולדות נזיקין'

משנה

אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין נכתבו בתורה. א. **הַשּׁוֹר**. ב. **וְהַבּוֹר**. ג. **וְהַמַּבְעֶה** – לדעת רב זה הוא אדם המזיק, ולדעת שמואל זו היא השן. ד. **וְהַהֶבְעֵר** – האש.

מפרשת המשנה את הצורך שבכתיבת כל ארבעת אבות אלו בתורה, ומדוע אי אפשר ללמוד אחד מחבירו.

לֹא חֲרֵי הַשּׁוֹר כַּחֲרֵי הַמַּבְעֶה, שכן יש בשור חומרא יתירה שאינה קיימת במבעה, ואילו נכתב שור בלבד, לא היה בידינו ללמוד ממנו את חיובו של המבעה. על כן הוצרך להכתב גם מבעה.

וְלֹא חֲרֵי הַמַּבְעֶה כַּחֲרֵי הַשּׁוֹר, שכן יש במבעה חומרא יתירה שאינה קיימת בשור, ואילו נכתב מבעה לבדו, לא היה בידינו ללמוד ממנו את חיוב השור. על כן הוצרך להכתב גם שור.

וְלֹא זֶה וָזֶה [השור והמבעה] החמורים משום **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים, כַּחֲרֵי הָאֵשׁ** שהיא קלה מהם משום **שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים**. לפיכך אי אפשר ללמוד חיוב אש משור ומבעה, ועל כן הוצרכה להכתב גם היא בתורה.

וְלֹא זֶה וָזֶה [שור מבעה ואש] החמורים משום **שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, כַּחֲרֵי הַבּוֹר** שהוא קל מהם לפי **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק** אלא הניזק בא אצלו. לפיכך אי אפשר ללמוד חיוב בור מכל שלשת האבות האחרים, והוצרך להכתב בפני עצמו.

מסיימת המשנה: על אף כל החילוקים האמורים בין אב לאב, מכל מקום יש לארבעתם תכונה משותפת המחייבת אותם בתשלומי הנזק. שכן **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק, וְחִיּוּב שְׁמִירָתָן עָלֶיךָ**. **וּלְפִיכָךְ** כל דבר שיש בו תכונות אלו, **כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם** לניזק את **תַּשְׁלוּמֵי הַנֶּזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ**.

גמרא

מדייקת הגמרא: **מִדְּקָתָנֵי** במשנה **'אָבוֹת** נזיקין', **מִכְּלָל** [משמע] **דְּאִיכָּא** לאבות אלו **תּוֹלָדוֹת** שאינן מפורשות בתורה, אלא הן נלמדות מהאבות האמורים. ומסתפקת הגמרא: האם **תּוֹלְדוֹתֵיהֶן** של אבות אלו הן **כְּיוֹצֵא בָּהֶן**, ואף התולדה מחוייבת בתשלומי הנזק כמו האב, **אוֹ** שתולדותיהן **לָאו כְּיוֹצֵא בָּהֶן**, ואין דינן כדין האבות.

מבארת הגמרא את צדדי הספק: **לִגְבֵי** איסור מלאכה **בְּשַׁבָּת תְּנַן** (שבת עג.), **'אָבוֹת מְלָאכוֹת** שבת, מניינם הוא **אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת** [כלומר ל"ט מלאכות]'. ומכך ששנתה המשנה **'אָבוֹת' מִכְּלָל** [משמע] **דְּאִיכָּא** לאבות אלו **תּוֹלָדוֹת**. ושם ודאי **שתּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן**, ודינן כדין האבות. שהרי **לֹא שְׁנָא אָב** מלאכה שחייבים על שגגתו קרבן **חַטָּאת, וְלֹא שְׁנָא תּוֹלָדָה** שחייבים על שגגתה **חַטָּאת**. וכמו כן **לֹא שְׁנָא אָב** שחייבים על זדונו **סְקִילָה, וְלֹא שְׁנָא תּוֹלָדָה** שחייבים על זדונה **סְקִילָה**.

שואלת הגמרא: **וּמאחר** שדין התולדה כדין האב, **מַאי אִיכָּא** – מה ההבדל **בֵּין אָב לְתוֹלָדָה**, ומדוע הם שונים בהגדרותיהם.

משיבה הגמרא: יש **נַפְקָא מִינָּה** בין אב לתולדה, משום **דְּאִילּוּ עָבִיד** [עשה] **שָׁתֵּי אָבוֹת** בשוגג **כַּחֲדֵי חָדֵי** [ביחד, כלומר בהעלם אחד], **אִי נַמִּי** אם עשה **שָׁתֵּי תּוֹלָדוֹת** של שני אבות שונים **כַּחֲדֵי חָדֵי, מְחַיֵּיב חטאת אַכָּל חָדָא וְחָדָא** – על כל מלאכה בפני עצמה. **וְאולם אִילּוּ עָבִיד** ביחד **אָב וְתוֹלָדָה דִּידֵיהּ** [ותולדתו של אב זה], **לֹא מְחַיַּיב אֶלָּא חָדָא** – חטאת אחת על האב בלבד, ואינו מתחייב אף על התולדה בפני עצמה. נמצא שלענין חילוק חטאות נבדל האב מהתולדה.

ממשיבה הגמרא לשאול, **וּלְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר דְּמְחַיַּיב** גם **אַתּוֹלָדָה בְּמָקוֹם אָב**, וגם אם עשה אב ותולדתו בהעלם אחד חייב שתים, נמצא שאין שום הבדל בין אב לתולדה. אם כן לשיטתו **אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ** לאב **'אָב'**, **וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ** לתולדה **'תּוֹלָדָה'**, הלא היינו הך הם.

משיבה הגמרא, אף שאינם חלוקים בדיניהם, מכל מקום הם נבדלים בשמותיהם, שכן **הַךְ דַּהֲוָה בְּמַשְׁכָּנָן חֲשִׁיבָא** – כל מלאכה חשובה שהיתה במשכן **קָרֵי לֵיהּ 'אָב'** מלאכה', ואילו **הַךְ דְּלָא הֲוֵי בְּמַשְׁכָּנָן חֲשִׁיבָא** – כל מלאכה שלא היתה חשובה במשכן **קָרֵי לָהּ 'תּוֹלָדָה'**.

מביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו בו אבות ותולדות:

נְבִי טוּמְאוֹת תְּנַן (כלים פ"א מ"א), שלשה **אָבוֹת הַטּוּמְאוֹת** הם, א. **הַשֶּׁרֶץ** אחד משמונת השרצים המוזכרים בפרשת שמיני (ויקרא יא כט – ל) שמתו, מטמאת נבלתם את כל הנוגע בהם. ב. **וְהַשִּׁכְבַת זֶרַע** היוצאת מגופו של אדם מטמאת את כל הנוגע בה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ג' והקודם, בו מודיע אשר קבל הניירות שלו והכל עבר ב"ה בכי טוב.

ובודאי למותר להאריך ברמיזת הענין, כשרואים שהשי"ת מסיר טרדות ודאגות צריך להבין הרמז, אשר ביכולתו ובמילא גם מזכותו וחיובו להתעמק בלימוד תורתנו תורת חיים בהעמקה הדרושה ובלשון התניא התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק וכו' ואינו מסיח דעתו כו' שזהו ג"כ הצנור והכלי להוספה בברכת השי"ת מכאן ולהבא הן בגשמיות והן ברוחניות

המשך בעמוד הבא

אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין. אָבוֹת קְרֵי לְהַנָּךְ דִּכְתִיבִין בְּקַרָא בְּהֶדְיָא וּבְגְמָרָא מְפָרֵשׁ דֵּי נִיהוּ תּוֹלְדוֹת: **הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר כו'.** כִּסְדָר שֶׁהֵן כְּתוּבִין בְּפָרָשָׁה סִדְרָן בְּמִשְׁנָה דִּפְרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹר שֶׁנִּגַּח בְּבוֹר: **מַבְעֶה.** מְפָרֵשׁ בְּגְמָ': הֶבְעֵר. כִּי תְצֵא אֵשׁ: **לֹא חֲרֵי שׁוֹר כַּחֲרֵי הַמַּבְעֶה.** כְּלוֹמַר אִי כְּתִב רַחֲמָנָא שׁוֹר לֹא נָפִיק מַבְעֶה מִינֵּיהּ וְאָמְטוּ לְהָכֵי אֵיצְטְרִיכוּ לְמִיכְתַּב וּלְהָכֵי נָקֵט בְּרֵישָׁא בְּחֲרֵי הַמַּבְעֶה וְלֹא נָקֵט לְהוּ כְּסֵדֶר לֹא חֲרֵי הַשּׁוֹר כַּחֲרֵי הַבּוֹר מִשּׁוּם דְּהוּ לֹא הָוֵי מָצֵי לְמִיתְנֵי לֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים דְּהָא בּוֹר אֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְעוֹד טַעֲמָא אַחֲרִינָא דְּהָא רְבוּתָא אַשְׁמְעִינַן שֶׁאע"ג שֶׁיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶם רוּחַ חַיִּים לֹא נָפִיק חַד מֵחֲבֵרֵיהּ וּבְגְמָ' מְפָרֵשׁ מַאי לֹא חֲרֵי דְּקָאָמַר: כַּחֲרֵי הָאֵשׁ שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. וְאִי לֹא כְּתִבֵיהּ רַחֲמָנָא הֲוָה אָמֵינָא לֵיפְטַר: **לֹא זֶה וְזֶה כו'.** מְפָרֵשׁ בְּגְמָ' לְאֻתּוּיֵי מַאי: **וּלְהַזִּיק.** מִדְּכָתִיב: **הַצַּד הַשָּׁוֶה כו'.** מְפָרֵשׁ בְּגְמָ' לְאֻתּוּיֵי מַאי: **בְּמַיְטִיב לְאָדָם.** מְעִידִית נִכְסֵיהּ יִגְבֶּה דְּמֵי הֶזִּיקוֹ אִם רוֹצֶה לְפָרֵעַ לוֹ קַרְקַע: **גמ' חֲמִשָּׁה.** בְּשׁוֹגֵג: סָקִילָה. בְּמֵזִיד: **אִי עֲבִיד שְׁתֵּי אָבוֹת.** בְּשׁוֹגֵג: מִיחַיֵּיב. תַּרְתֵּי חֲטָאוֹת: **לֹא מִיחַיֵּיב אֶלָּא חָדָא.** אַאֵב מְלָאכָה אֲבָל אֲתוֹלָדָה דִּידֵיהּ לֹא מִיחַיֵּיב: **וְלֹ"א דְּמִחַיֵּיב תַּרְתֵּי כו'.** דְּאִי עֲבִיד אַב וְתוֹלָדָה דִּידֵיהּ מְחַיֵּיב תַּרְתֵּי חֲטָאוֹת בְּמַסָּ' כְּרִיתוּת בְּפ' אֲמָרוּ לוֹ (דף טז.) כּוֹלְהוּ אָבוֹת מְלָאכוֹת מִמִּשְׁכָּן גְּמָרִינַן לְהוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף מט:):

וטמא

דְּאִילּוּ עֲבִיד שְׁתֵּי אָבוֹת בַּחֲרֵי הָרְדֵי אִי נַמִּי שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת בַּחֲרֵי הָרְדֵי מְחַיֵּיב אֲפִלּוּ חָדָא וְחָדָא וְאִילּוּ עֲבִיד אַב וְתוֹלְדָה דִּידֵיהּ לֹא מְחַיֵּיב אֶלָּא חָדָא וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמְחַיֵּיב אַתּוֹלְדָה בְּמָקוֹם אַב אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ אַב וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה הַךְ דַּהֲוָה בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא קָרֵי לֵיהּ אַב הַךְ דְּלֹא הֲוֵי בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה וּמַאי אִיכָּא בֵּין אַב לְתוֹלְדָה נַפְקָא מִינָּהּ תּוֹלְדוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מְחַיְּבִין אֲבָל לֹא אָבוֹת מְלָאכוֹת מִכְּלָל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶן פְּטוּרִין בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף מט:):

אַרְבָּעָה

אָבוֹת נְזִיקִין הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר לֹא חֲרֵי הַשּׁוֹר כַּחֲרֵי הַמַּבְעֶה וְלֹא חֲרֵי הַמַּבְעֶה כַּחֲרֵי הַשּׁוֹר וְלֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים כַּחֲרֵי הָאֵשׁ שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְלֹא זֶה וְזֶה שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק כַּחֲרֵי הַבּוֹר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ וּכְשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ: **גמ'** מִדְּקָתָנֵי אָבוֹת מִכְּלָל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן אוֹ לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן גַּבֵּי שַׁבָּת תָּנֵן אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת אָבוֹת מִכְּלָל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן לֹא שָׁנָא אַב חַטָּאת וְלֹא שָׁנָא תּוֹלְדָה חַטָּאת לֹא שָׁנָא אַב סְקִילָה וְלֹא שָׁנָא תּוֹלְדָה סְקִילָה וּמַאי אִיכָּא בֵּין אַב לְתוֹלְדָה נַפְקָא מִינָּהּ דְּהָכוֹבִיר הֶחָמוּר תְּחִילָּה בְּלֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים:

וְלֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים כַּחֲרֵי הָאֵשׁ. גַּבֵּי שׁוֹר וּמַבְעֶה לֹא הִצְרִיךְ לְפָרֵשׁ הַחוֹמְרָא כִּי הֵיכָא מְשׁוּם דְּחַד מֵחַד קָל לְמֵצוֹא חוֹמֶר בְּאֶחָד מַה שֶּׁאֵין בַּחֲבִירוֹ וְהָא דְּלֹא תָּנֵי הָכָא לֹא חֲרֵי הָאֵשׁ כַּחֲרֵי הַשּׁוֹר וּמַבְעֶה כַּדְקָתָנֵי לְעֵיל לֹא חֲרֵי הַמַּבְעֶה כַּחֲרֵי הַשּׁוֹר מְשׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְמֵצוֹא חוֹמֶר מַה שֶּׁאֵין בַּשְּׁנֵיהֶם דְּאִי מְשׁוּם דְּכֹחַ אַחַד מְעוֹרָב בּוֹ וְאֵין הוֹלֵךְ לְדַרְעֲתוֹ כְּמוֹ שׁוֹרוֹ אֵין זֶה חוֹמֶר מִדְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ גַּבֵּי חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר וְהָא דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן (דף ג: ודף ו.) גַּבֵּי אֲבֵנוֹ וְסַכִּינוֹ מַאי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֹחַ אַחַר מְעוֹרָב בּוֹ וְאֵין הוֹלֵךְ לְדַרְעֲתוֹ ה"ק מַאי שְׁנָא אֵשׁ שֶׁאע"פ שֶׁכֹּחַ אַחַר מְעוֹרָב בּוֹ רָאוּי לְהִתְחַיֵּב בּוֹ מְשׁוּם שֶׁהוּא מְמוֹנֵךְ וּשְׁמִירָתוֹ בוֹ וּבְסַכִּינָא גַּבֵּי בּוֹר הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר לֹא חֲרֵי הַבּוֹר שֶׁתְּחִילַת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֶזֶק כְּחֲרֵי אִלּוֹ וְלֹא חָשׁ לְפִי שֶׁהַפְּסִיק בְּאֵשׁ וּבוֹר לֹא רָצָה לִשְׁנוֹת קוֹדֶם אֵשׁ דְּא"כ הָוֵי אָתֵי אֵשׁ מִינֵּיהּ דְּכוֹלְהוּ אָתֵי מִבּוֹר וְחַד מֵהַנָּךְ דְּבָדְמָרִינַן בְּגְמָ' (ד' ה:) וְהַתְנָא הֶאֱרִיךְ לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר וּקְצָת קְשָׁה דְּמִשְּׁמַע דְּעוֹנְשִׁין מְמוֹן מִן הַדִּין וּבְמַכְלְתִּין תָּנֵינָא כִּי יִפְתַּח וְכִי יִכְרֶה אִם עַל הַפְּתִיחָה חָיֵיב עַל הַכְּרִיָּיה לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא לְלַמֵּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מְמוֹן מִן הַדִּין וּמִיהוּ בְּפֶרֶק הַפֵּרָה (לקמן מט: ושם) דָּרִישׁ לֵיהּ לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא שֶׁעַל עִסְקֵי פְּתִיחָה וּכְרִיָּיה בָּאָה לוֹ אוֹ לְהָבִיא בּוֹרָה אַחֵר בּוֹרָה שֶׁסִּילֵק מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹן (לקמן נא.): (וע' תוס' לקמן ד: ד"ה ועדים):

וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ אַב. וְא"ת וְנֵימָא דְּנִפְקָא מִינָּהּ לְעִנְיַן הַתְרָאָה שְׁצָרִיךְ לְהַתְרוֹת אַתּוֹלְדָה מְשׁוּם אַב דִּידֵיהּ דִּבְדְמָרִינַן בְּפֶרֶק תּוֹלִין (שבת דף קלח.) מְשַׁמֵּר מְשׁוּם מַאי מַתְרִין בֵּיהּ רַבָּה אָמַר מְשׁוּם בּוֹרֵר רַבִּי זֵירָא אָמַר מְשׁוּם מְרַדֵּד וְ"ל דְּהָכֵי פָּרִיךְ מְשׁוּם מַאי מַתְרִינַן בֵּיהּ שֶׁהוּא חַיָּיב רַבָּה אָמַר מְשׁוּם בּוֹרֵר אֲבָל הַתְרוּ בּוֹ מְשׁוּם מְרַדֵּד פְּטוּר דְּבֵיוָן שֶׁהוּא מַתְרֶה בְּדָבָר שֶׁאֵין דּוֹמֶה סָבַר שְׁמִלְעִיג בּוֹ וּפָטוּר אֲבָל אִם הִתְרוּ בּוֹ וְאָמַר אֵל תִּשְׁמֹר חַיָּיב וְעַ"ל דְּזֶהוּ שְׁמִשְׁכָּן קָרֵי לֵיהּ אַב וְצָרִיךְ לְהַתְרוֹת הַתּוֹלְדָה בְּשִׁמְהּ וְעוֹד דְּנוֹטֵעַ וּמְבַשֵּׁל אֵין צָרִיךְ לְהַתְרוֹתוֹ מְשׁוּם אַב וְאִם הִתְרָה מְשׁוּם הַתּוֹלְדָה חַיָּיב וְאַפ"ה לֹא חָשִׁיב לֵיהּ בְּפֶרֶק כָּלָל גָּדוֹל:

ה"ג הַךְ דַּהֲוָאֵי בְּמִשְׁכָּן חֲשִׁיבָא קָרֵי לֵיהּ אַב הַךְ דְּלֹא הֲוָאֵי בְּמִשְׁכָּן חֲשִׁיבָא קָרֵי לֵיהּ תּוֹלְדָה. וּלְפִי הַךְ גִּירְסָא בָּא לְאַפּוּקֵי מְלָאכוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ חֲשׁוּבִין וְהָיוּ בַּמִּשְׁכָּן דְּתוֹלְדוֹת נִינְהוּ וְלֹא אָבוֹת מְלָאכוֹת דִּבְדְמָרִינַן בְּפֶרֶק בָּמָּה טוֹמְנִין (שבת דף מט:) הֵם הָעֲלוּ הַקְּרָשִׁים מִקַּרְקַע לָעֲגָלָה דְּהַיְינוּ הַכְנָסָה וּמוֹשִׁיט בְּדָיוֹשָׁא אַחַת וְאֵינוֹ דְּרָסָה הַךְ דְּהָוֵה בְּמִשְׁכָּן וַחֲשִׁיבָא קָרֵי לָהּ אַב הַךְ דְּלֹא הָוֵה בְּמִשְׁכָּן וְלֹא חֲשִׁיבָא קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה וּלְפִי גִּירְסָא זוֹ צָרִיךְ לוֹמַר דְּבָעֵי תְּרֵתֵי אֲבָל חֲשִׁיבָא וְלֹא הָוֵי בְּמִשְׁכָּן אוֹ אִיפְּכָא הָוֵי תּוֹלְדָה:

דְּאִילּוּ

המשך מהעמוד הקודם

ואם בכל אחד הדברים אמורים, עאכו"כ בזה שזכה ללמוד בישיבת תומכי תמימים, ובפרט שע"י הנהגה טובה בכל האמור ישפיע גם על הרבים חבריו שגם הם ינהגו באופן האמור שזכות הרבים מסייעתו ויהי רצון שבכל האמור יהי' באופן דמוסיף והולך ומעלין בקדש והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

וּטְמֵא מֵת תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן דְּאִילּוּ אַב מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים וְאִילּוּ תּוֹלְדוֹת אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לֹא מְטַמֵּא הָכָא מַאי אָמַר רַב פָּפָּא יֵשׁ מֵהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וְיֵשׁ מֵהֶן לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן ת"ר ג' אָבוֹת נֶאֶמְרוּ בְּשׁוֹר הַקֶּרֶן וְהַשֵּׁן וְהָרֶגֶל קֶרֶן מְנָלַן דְּת"ר כִּי יִגַּח אֵין נְגִיחָה אֶלָּא בְּקֶרֶן שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה' בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם וְגוֹ' וְאוֹמֵר בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח מַאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לָא יָלְפִינַן ת"ש בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְהַאי מֵילַף הוּא גִּילּוּי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דִּנְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא אֶלָּא מַהוּ דְּתֵימָא כִּי פָּלֵיג רַחֲמָנָא בֵּין תָּם לְמוּעָד ה"מ בִּתְלוּשָׁה אֲבָל בִּמְחוּבֶּרֶת אֵימָא כּוּלָּהּ מוּעֶדֶת הִיא ת"ש בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְגוֹ' תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן מַאי הִיא נְגִיפָה נְשִׁיכָה רְבִיצָה וּבְעִיטָה מַאי שְׁנָא נְגִיחָה דְּקָרֵי לָהּ אַב דִּכְתִיב כִּי יִגַּח נְגִיפָה נַמִּי כְּתִיב כִּי יִגֹּף הַאי נְגִיפָה נְגִיחָה הִיא דְּתַנְיָא פָּתַח בִּנְגִיפָה וְסִיֵּים בִּנְגִיחָה לוֹמַר לָךְ זוֹ הִיא נְגִיפָה זוֹ הִיא נְגִיחָה מַאי שְׁנָא גַּבֵּי אָדָם דִּכְתִיב כִּי יִגַּח וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי בְהֵמָה דִּכְתִיב כִּי יִגֹּף אָדָם דְּאִית לֵיהּ מַזָּלָא כְּתִיב כִּי יִגַּח בְּהֵמָה דְּלֵית לָהּ מַזָּלָא כְּתִיב כִּי יִגֹּף וּמִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קמ"ל דְּמוּעָד לְאָדָם הָוֵי מוּעָד לִבְהֵמָה וּמוּעָד לִבְהֵמָה לֹא הָוֵי מוּעָד לְאָדָם נְשִׁיכָה תּוֹלָדָה דְּשֵׁן הִיא לֹא שֵׁן יֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ הָא אֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ רְבִיצָה וּבְעִיטָה תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל הִיא לֹא רֶגֶל הֶזֵּיקָהּ מָצוּי הַנֵּי אֵין הֶזֵּיקָן מָצוּי אֶלָּא תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן דְּאָמַר רַב פָּפָּא אַהֲיָיא אִילֵימָא אַהַנֵּי מַאי שְׁנָא קֶרֶן דְּכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַנֵּי נַמִּי כַּוָּונָתָן לְהַזִּיק וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן כְּקֶרֶן וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַשֵּׁן וְרֶגֶל שֵׁן וְרֶגֶל הֵיכָא כְּתִיבֵי דְּתַנְיָא וְשִׁלַּח זֶה הָרֶגֶל וְכֵן הוּא אוֹמֵר מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר וּבִעֵר זוֹ הַשֵּׁן וְכֵן הוּא אוֹמֵר כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר

הגלל

תוספות

דְּאִילּוּ אַב מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים. גָּרֵס וְלֹא גָּרְסִינָן אָדָם וּבְגָדִים שֶׁלָּשׁוֹן זֶה מַשְׁמַע מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים וְא"ת וַהֲרֵי טְמֵא מֵת עוֹשֶׂה כְּלִי מַתֶּכֶת כַּיּוֹצֵא בּוֹ דְּחֶרֶב הֲרֵי הוּא כְּחָלָל אַלְמָא יֵשׁ מֵהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וְי"ל דְּאַכַּתִּי אֵינוֹ עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי מַתֶּכֶת אֵין עוֹשֶׂה כְּלִי מַתֶּכֶת אַחֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּדַקְדֵּק ר"ת בְּרֵישׁ מַתְנִי' דְּאָהֳלוֹת:

תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. הִפְסִיק בִּבְרַיְיתָא זוֹ לְפָרֵשׁ תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן דְּקָאָמַר רַב פָּפָּא אַהֲיָיא: **אֲבָל** בִּמְחוּבֶּרֶת אֵימָא כּוּלָּהּ מוּעֶדֶת הִיא. לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֲפִילּוּ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וְא"ת וּמֵהֵי תֵּיתֵי אִי מִתְּלוּשָׁה דַּיָּיהּ כִּתְלוּשָׁה אִי מִשְּׁאָר אָבוֹת הָתֵינַח לְמ"ד (לקמן ד' ה:) קֶרֶן עֲדִיפָא דְּכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וַאֲפִילּוּ קֶרֶן אָתֵי וּכְדִמְפָרֵשׁ ר"ת לְקַמָּן דְּהַיְינוּ לְמ"ד פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא דְּאִית לֵיהּ סְתָם שְׁוָורִים לָאו בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימֵי אֲבָל לְמ"ד פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא דְּאִית לֵיהּ סְתָם שְׁוָורִים בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימֵי לֹא אַתְיָא קֶרֶן מִכּוּלְּהוּ כִּדְאַמְרִינָן לְקַמָּן (שם) כִּי שָׁדִית בּוֹר בֵּינַיְיהוּ אָתֵי כּוּלְּהוּ לְבַר מִקֶּרֶן דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ שֶׁכֵּן מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן פֵּי' דַּרְכָּן לְהַזִּיק משא"כ בְּקֶרֶן דִּבְחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימֵי וְי"ל דִּלְמ"ד פַּלְגָּא דְּנִזְקָא קְנָסָא הָא דְּקָאָמַר אֲבָל בִּמְחוּבֶּרֶת אֵימָא כּוּלָּהּ מוּעֶדֶת הִיא וִישַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה לָאו מִשּׁוּם דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאֵין מוּעֶדֶת אֶלָּא הַתַּנָּא הוּצְרַךְ לְאַשְׁמוּעִינָן לְהָבִיא רְאָיָה מִן הַפָּסוּק דִּמְחוּבֶּרֶת נַמִּי הֲוֵי בִּכְלַל נְגִיחָה שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לוֹמַר דִּנְגִיחָה הַיְינוּ בִּתְלוּשָׁה דּוּמְיָא דְּקַרְנֵי בַּרְזֶל דְּצִדְקִיָּה אֲבָל בִּמְחוּבֶּרֶת דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק מִתְּחִילָּתוֹ וְנִלְמוֹד מִבּוֹר וּמֵחַד מֵאָבוֹת לְחַיְּיבוֹ לְכַתְּחִלָּה נֶזֶק שָׁלֵם:

וּמִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קמ"ל. וַאֲפִילּוּ לְרַב פָּפָּא דְּאָמַר לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח ד' וְה' (דף לז.) דְּמוּעָד לְאָדָם סְתָמָא לֹא הֲוֵי מוּעָד לִבְהֵמָה הַיְינוּ דַּוְקָא שֶׁנָּגַח ג' בְּנֵי אָדָם דִּבְהָכֵי לֹא הֲוֵי מוּעָד לִבְהֵמָה אֲבָל נָגַח אָדָם וְשׁוֹר וַחֲמוֹר דַּהֲוֵי מִג' מִינִים הֲוֵי מוּעָד לַכֹּל אֲבָל נָגַח שׁוֹר וַחֲמוֹר וְגָמָל לֹא הֲוֵי מוּעָד לְאָדָם וְאע"ג דִּלְכָל בְּהֵמָה הֲוֵי מוּעָד אֲפִילּוּ לְרַב פָּפָּא כִּדְאִיתָא הָתָם וְה"ר מְנַחֵם פֵּי' דְּה"ק מוּעָד לְאָדָם שֶׁהָיָה מוּעָד לַכֹּל וְחָזַר בּוֹ מִבְּהֵמָה וְנִשְׁאַר מוּעָד לְאָדָם הֲוֵי מוּעָד לִבְהֵמָה דַּחֲזָרָה דִּבְהֵמָה לָאו חֲזָרָה הִיא אֲבָל מוּעָד לַכֹּל וַחֲזָרָה מֵאָדָם לֹא הֲוֵי מוּעָד לְאָדָם דַּחֲזָרָה דְּאָדָם חֲזָרָה הִיא: **כַּאֲשֶׁר** יְבַעֵר הַגָּלָל. פֵּי' ר"ח כְּמוֹ נִדְבְּכִין דִּי אֶבֶן גְּלָל (עזרא ו) שֶׁהַשֵּׁן דּוֹמָה לְאֶבֶן שַׁיִשׁ:

הא

רש"י

וּטְמֵא מֵת. מִי שֶׁנָּגַע בְּמֵת הֲוֵי אַב הַטּוּמְאָה דְּמֵת עַצְמוֹ אֲבִי אֲבוֹת הַטּוּמְאָה הוּא וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ הֲוֵי אַב הַטּוּמְאָה וּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים דְּהָא כְּתִיב כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְגוֹ' (במדבר יט) וְהַאי קְרָא בִּטְמֵא מֵת כְּתִיב וּמַשְׁמַע דִּמְטַמֵּא אָדָם דְּהָא כְּתִיב וְהַנֶּפֶשׁ הַנּוֹגַעַת וְגוֹ': **הָכָא מַאי.** תּוֹלְדוֹת דְּשַׁבָּת הֲוֵי כְּאָבוֹת תּוֹלְדוֹת דְּטוּמְאָה לֹא הֲוֵי כְּאָבוֹת וְהָכָא תּוֹלְדוֹת דִּנְזָקִין מַאי מִי אַמְרִינָן תּוֹלְדוֹת כַּיּוֹצֵא בָּהֶן לֹא שְׁנָא אַב ל"ש תּוֹלָדָה אִם הִזִּיק מְשַׁלֵּם אוֹ דִּלְמָא לֹא: יֵשׁ מֵהֶן כו'. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מִילְּתֵיהּ דְּרַב פָּפָּא בִּשְׁמַעְתִּין: הַקֶּרֶן. לִנְגּוֹחַ: הַשֵּׁן. לֶאֱכוֹל: רֶגֶל. דְּרִיסָה לִשְׁבּוֹר אֶת הַכֵּלִים: **בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם** בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח. אַלְמָא נְגִיחָה בְּקֶרֶן: דִּבְרֵי קַבָּלָה. נְבִיאִים וּכְתוּבִים: וְהַאי **מֵילַף הוּא.** בִּתְמִיָּה הָא לֹא גַּמְרִי' מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לֹא חִיּוּב וְלֹא פְּטוּר אֶלָּא גִּלּוּי מִילְּתָא הוּא דְּכָל הֵיכִי דִּכְתִיב נְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא: **אֶלָּא.** לְהָכֵי אִיצְטְרִיךְ וְאוֹמֵר דְּמַהוּ דְּתֵימָא כִּי חָלַק רַחֲמָנָא בֵּין תַּמָּה לְמוּעֶדֶת דִּבְשׁוֹר תָּם כְּתִיב וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק וּבְמוּעָד כְּתִיב שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר דִּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם ה"מ בְּקֶרֶן תְּלוּשָׁה דּוּמְיָא דְּקַרְנֵי צִדְקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה וּכְגוֹן שֶׁאֲחָזָה הַבְּהֵמָה הַקֶּרֶן בֵּין שִׁינֶּיהָ וְנָגְחָה דְּהָתָם וַדַּאי לֹא מְשַׁלֵּם תַּם כּוּלֵּיהּ נֶזֶק מִשּׁוּם דְּאֵין דַּרְכָּהּ בְּכַךְ וְלֹא הָיָה לַבְּעָלִים לִשְׁמוֹר מִדָּבָר זֶה: **אֲבָל** מְחוּבֶּרֶת. דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא: **אֵימָא כּוּלָּהּ מוּעֶדֶת הִיא.** אֲפִילּוּ בַּתְּחִילָּה וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: ת"ש. וְקַרְנֵי רְאֵם כְּתִיב בָּהּ נְגִיחָה אַלְמָא מְחוּבֶּרֶת נַמִּי קָרֵי נְגִיחָה וּבִסְתָם נְגִיחָה פָּלֵיג רַחֲמָנָא בֵּין קֶרֶן תַּמָּה לְקֶרֶן מוּעֶדֶת: נְגִיפָה. שֶׁדְּחָפָה בְּגוּפָהּ וְהִזִּיקָה בְּכַוָּונָה: רְבִיצָה. שֶׁרָאֲתָה כֵּלִים בַּדֶּרֶךְ וְהָלְכָה וְרָבְצָה עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְשָׁבְרָן: בְּעִיטָה. שֶׁבָּעֲטָה בְּרַגְלֶיהָ וְשָׁבְרָה אֶת הַכֵּלִים וְאַהָכֵי הֲווּ תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן דְּכַוָּונָתָן לְהַזִּיק כִּי קֶרֶן וְאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ כִּי קֶרֶן וְאֵין הֶזֵּיקוֹ מָצוּי תָּדִיר וְהִלְכָּךְ הֲווּ כִּי קֶרֶן דְּכָל אֵימַת דְּלֹא הוּעֲדָה בְּבֵ"ד ג' פְּעָמִים בְּכַךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם: **מַאי שְׁנָא נְגִיחָה** דְּקָרֵי לֵיהּ **אַב** דִּכְתִיב כִּי יִגַּח נְגִיפָה נַמִּי כְּתִיב כִּי יִגֹּף שׁוֹר **אִישׁ אֶת** שׁוֹר רֵעֵהוּ. וְכֵיוָן דִּנְגִיפָה כְּתִיב תֶּיהֱוֵי נַמִּי אַב: הַךְ נְגִיפָה נְגִיחָה הוּא. וְלֹא דְּחִיפַת הַגּוּף: **פָּתַח** הַכָּתוּב בִּנְגִיפָה. כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ: וְסִיֵּים בִּנְגִיחָה. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא וְלֹא כְּתִיב כִּי שׁוֹר נַגָּף הוּא אֶלָּא נַגָּח: לוֹמַר לָךְ. דְּהַךְ נְגִיפָה לָאו דְּחִיפַת הַגּוּף הִיא אֶלָּא נְגִיחַת קֶרֶן וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּאַכַּתִּי נְגִיפָה הֲוֵי אַב וּנְגִיחָה זוֹ הִיא נְגִיפָה דְּהַיְינוּ דְּחִיפַת הַגּוּף דְּהָא נְגִיחָה אַשְׁכְּחָן דִּבְקֶרֶן הִיא: גַּבֵּי אָדָם. כְּשֶׁהַשּׁוֹר נָגַח אָדָם כְּתִיב כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ וְגַבֵּי נְגִיחָה שׁוֹר בְּשׁוֹר כְּתִיב כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ: אָדָם דְּאִית לֵיהּ מַזָּלָא. שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת לִשְׁמוֹר אֶת גּוּפוֹ: כְּתִיב כִּי יִגַּח. דְּוַדַּאי נִתְכַּוֵּון הַשּׁוֹר לְהָרַע וּבָא עָלָיו בְּכֹחַ אֲבָל נְגִיפָה הֲוֵי מַשְׁמַע שֶׁמְּצָאוֹ עוֹמֵד וְדָחֲפוֹ בְּקַרְנָיו לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אִית לֵיהּ מַזָּלָא וְאֵינוֹ נוֹחַ לַהֲמִיתוֹ בִּנְגִיפָה דְּהִיא דְּחִיפַת קֶרֶן מְעַט אֶלָּא בִּנְגִיחָה בְּכֹחַ וּבְכַוָּונָה וּבִתְחִיבַת קֶרֶן בַּגּוּף: **וְאַגַּב אוֹרְחֵיהּ** קמ"ל. קְרָא מִדְּתָלָה נְגִיחָה בְּאָדָם וּנְגִיפָה בִּבְהֵמָה דְּמַשְׁמַע נוֹחָה הִיא הַבְּהֵמָה לָמוּת מִן הָאָדָם מַשְׁמִיעֵנוּ דְּשׁוֹר הַמּוּעָד לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה ג' פְּעָמִים לֹא חָשִׁיב הַעֲדָאָה לְגַבֵּי אָדָם דְּאִם נָגַח אָדָם וּמֵת דִּינוֹ כְּתָם דְּאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר דִּבְתָם הַהוֹרֵג אָדָם כְּתִיב סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי (שמות כא) וּבְמוּעָד כְּתִיב וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת וְהַהִיא מִיתָה הַיְינוּ מָמוֹן שֶׁמְּשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר דְּמֵי נֶהֱרָג לְיוֹרְשָׁיו וְלֹא מִיתָה מַמָּשׁ דְּאַמְרִינָן בְּפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף טו:) עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ אֲבָל מוּעָד לְאָדָם הֲוֵי מוּעָד לִבְהֵמָה וּמוּעָד לַהֲרוֹג אֶת הָאָדָם מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּשֶׁלֹּא עָמַד בְּדִין עַד שֶׁנָּגַח שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁלֹּא נִסְקַל מִיָּד כְּשֶׁהֵמִית הָרִאשׁוֹן: **רְבִיצָה תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל הִיא.** דְּעַל יְדֵי כְּפִיפַת רַגְלַיִם הִיא רוֹבֶצֶת: **רֶגֶל הֶזֵּיקָהּ מָצוּי.** דְּכָל שָׁעָה הִיא מְהַלֶּכֶת וְאִם יֵשׁ כְּלוּם תַּחַת רַגְלֶיהָ הִיא דּוֹרֶסֶת: הַנֵּי **אֵין** הֶזֵּיקָן **מָצוּי.** הִלְכָּךְ תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן הֵן דְּאֵין הֶזֵּיקוֹ מָצוּי וְאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ וּמְשַׁלְּמֵי חֲצִי נֶזֶק כְּקֶרֶן: **מַאי שְׁנָא** קֶרֶן. דְּמְחַיֵּיב דְּכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק כו': וְשִׁלַּח. אֶת בְּעִירֹה:

הגלל

ג. **וְטָמֵא מֵת** – אדם שנגע במת. שהמת עצמו הוא אבי אבות הטומאה, והנוגע בו נעשה אב הטומאה.

וכל הנוגע באחד מכל אבות טומאה אלו קרוי 'תולדה', והרי הוא נעשה 'ראשון לטומאה'. ואולם **תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לַאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן**, ואין דינן כדין האבות עצמם. **דְּאִילּוּ הָאָב מְטַמֵּא** אפילו **אָדָם וְכֵלִים** הנוגעים בו. **וְאִילּוּ** דבר שאינו אלא מ**תּוֹלְדוֹת** הטומאה, דוקא **אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין** הוא **מְטַמֵּא**, אבל **אָדָם וְכֵלִים לֹא מְטַמֵּא**.

לפי זה מסתפקת הגמרא, מאחר שלענין שבת דין תולדותיהן של ל"ט מלאכות הוא כדין אבותיהן, ולעומת זאת דין תולדות הטומאה אינו כדין אבותיהן, **הָכָא** בנזיקין **מַאי**, האם אף התולדה מחוייבת בתשלומי הנזק כמו האב, או לא.

אָמַר רַב פָּפָּא בהכרעת הספק האמור, **יֵשׁ מֵהֶן** [מתולדות נזיקין] שהן **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן** ודינן כדין האבות, **וְיֵשׁ מֵהֶן לַאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן** ודינן שונה מדין אבותיהם

מבררת הגמרא את דברי רב פפא, ודנה בפרוטרוט בתולדותיו של כל אב ואב, האם דינם כדין האב או לא. ולצורך זה הפסיקה עם הברייתא שלפנינו, המבארת מהם האבות האמורים בשור: **תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁלֹשׁ אָבוֹת** נזיקין **נֶאֶמְרוּ בְּשׁוֹר** המזיק, נגיחת **הַקֶּרֶן**, ואכילת **הַשֵּׁן**, ו**דריסת הָרֶגֶל**.

שואלת הגמרא: **קֶרֶן מְנָלָן** – מנין מקורו בתורה.

משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה (שמות כא כח) **'כִּי יִגַּח** שור את איש או את אשה', **וְאֵין נְגִיחָה אֶלָּא בְּקֶרֶן**. **שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים א כב יא) **'וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶּן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל, וַיֹּאמֶר, כֹּה אָמַר ה' בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם וגו'** עַד כְּלוֹתָם'. הרי שהנגיחה היא בקרן. **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (דברים לג יז), **'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח'.**

שואלת הגמרא: **מַאי 'וְאוֹמֵר'**, ולשם מה צריך את הכתוב השני להוכיח שנגיחה היא בקרן, הלא כבר למדנו זאת מהכתוב הראשון.

מעלה הגמרא תירוץ אפשרי, ומיד דוחה אותו: **וְכִי תֵּימָא** שמאחר שהכתוב הראשון הוא מדברי נביאים, **דִּבְרֵי תּוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה** [נביאים וכתובים] **לֹא יָלְפִינַן** – אין ללמוד מדברי נביאים על דין האמור בתורה, ועל כן **תָּא שְׁמַע** [בוא ולמד] שנגיחה היא בקרן ממה שנאמר בתורה **'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ'**, אין לתרץ כן. שהרי **וְכִי הַאי מֵילְתָא הוּא** – האם ההוכחה מדברי הכתוב במלכים נחשבת כלימוד על דין מהתורה. הלא **גִּילּוּי מִילְתָא בְּעָלְמָא הוּא דִּנְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא**, ואינו מלמד אלא על פירושה המילולי של 'נגיחה', ושפיר יש ללומדו אף מדברי קבלה.

משיבה הגמרא, **אֶלָּא** מה שאין הברייתא מסתפקת בכתוב הראשון, הוא משום **דַּמְהוּ דְּתֵימָא** – עדיין יש לומר שדוקא נגיחה בקרן תלושה [כקרני הברזל שעשה צדקיה] קרויה 'נגיחה'. ואם כן **כִּי פָּלִיג רַחֲמָנָא** - מה שחילקה התורה **בֵּין** נגיחת **הֵם** המחייבת חצי נזק לבין נגיחת **מוּעָד** המחייבת נזק שלם, **הֵנֵי מִילֵּי** במקום שאחזה הבהמה **בְּשִׁינֵיהּ** קרן **תְּלוּשָׁה** ונגחה בה. **אֲבָל** אם נגחה **בְּקֶרֶן** שלה **הְמְחוּבֶּרֶת** לגופה, **אֵימָא כְּווֹתָהּ מוּעֶדֶת הִיא**, ומיד בנגיחתה הראשונה חייבת נזק שלם. לפיכך הוסיפה הברייתא, **תָּא שְׁמַע, 'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וגו'** וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח', שאף נגיחה בקרן מחוברת קרויה 'נגיחה', וגם בה חילקה התורה בין דין תם לדין מועד.

מפרשת הגמרא מה הן תולדותיה של הקרן: **תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן מַאי הִיא**, **נְגִיפָה** – היזק הבהמה על ידי דחיפתה בגופה את הדבר הניזוק, **נְשִׁיכָה**, **רְבִיצָה** – שראתה כלים בדרך והלכה ורבצה עליהם בגופה כדי לשוברם, **וּבְעִיטָה** ברגליה בכלים ושבירתם.

מקשה הגמרא, **מַאי שְׁנָא נְגִיחָה דְּקֶרֶן דְּלָהּ אָב**, הלא הוא משום **דִּכְתִיב** מפורש בתורה **'כִּי יִגַּח** שור את איש או את אשה', וכל מזיק שנכתב בתורה נחשב לאב נזיקין.

והרי **נְגִיפָה נַמִּי כְּתִיב** בפירוש בתורה, **'כִּי יִגֹּף** שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ' (שמות כא לה), **וְאִם כֵּן גַּם רְאוּיָה לְהִקָּרֵא 'אָב'.**

מתרצת הגמרא, **הַאי 'נְגִיפָה'** האמורה בפרשת שור שהזיק שור, **נְגִיחָה** בקרן **הִיא**, ולא דחיפה בגוף. אלא שאם היא נוגחת באדם הרי היא קרויה 'נגיחה', ואם היא נוגחת בשור הרי היא קרויה גם 'נגיפה'. **דְּתַנְיָא, פֶּתַח** הכתוב בשור תם **בִּלְשׁוֹן נְגִיפָה** - 'כִּי יגוף שור איש', **וְסַיֵּים** בשור מועד **בִּלְשׁוֹן נְגִיחָה** – 'אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא' (שם לו), ולא כתב 'כי שור נגף הוא'. ומה טעם שינה הכתוב בלשונו, **לוֹמַר לְךָ, זוֹ הִיא נְגִיפָה זוֹ הִיא נְגִיחָה**, ודין אחד להן.

שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא גַּבֵּי** שור שנגח **אָדָם דִּכְתִיב** בו **'כִּי יִגַּח, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי** שור שנגח **בְּהֵמָה דִּכְתִיב** בו **'כִּי יִגֹּף'.**

משיבה הגמרא, **אָדָם דְּאִית לֵיהּ מַזָּלָא** – שיש לו דעת לשמור על גופו, **כְּתִיב** בו **'כִּי יִגַּח'**. שכן משמעות נגיחה היא שהשור בא עליו בכח ובכוונה תחילה על מנת להרע לו, ואילו נגיפה היא בדרך אקראי, שהשור מצאו עומד ודחפו בקרניו. לפיכך אדם היודע להשמר אין דרכו להנזק על ידי השור אלא באופן של נגיחה, ולא בנגיפה. אבל **בְּהֵמָה דְּלֵית לָהּ מַזָּלָא**, ואינה יודעת להשמר, **כְּתִיב** בה **'כִּי יִגֹּף'**, שכן דרכה להנזק אף בדרך אקראי של נגיפת הקרן.

מוסיפה הגמרא, **וּמִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן** – ממה ששינה הכתוב בלשונו בין נגיחה האמורה באדם לבין נגיפה האמורה בבהמה, למדנו דשור שנעשה **מוּעָד** לְגבי הריגת **אָדָם** על ידי שנגח אדם שלשה פעמים, אפילו שמעולם לא נגח בהמה **הָוֵי מוּעָד** גם לְגבי **בְּהֵמָה**, ואם נגח אותה הרי הוא מתחייב נזק שלם. שכן שינוי הלשון האמור מלמדנו שהבהמה מתה יותר בקלות מאשר אדם, ועל כן אם הועד השור להרוג אדם כל שכן שהוא מועד להרוג בהמה. **וְאולם** שור שנעשה **מוּעָד** לְגבי **בְּהֵמָה** על ידי שנגח בהמה שלשה פעמים, **לֹא הָוֵי מוּעָד** לְגבי **אָדָם**, ואם המיתו אינו משלם כופר כדין שור המועד, שכן להריגת אדם נדרשת נגיחה חזקה יותר מאשר להריגת בהמה כאמור. חוזרת הגמרא לדין המבואר לעיל, שנשיכה רביצה ובעיטה הן תולדות קרן, ומקשה: הלא **נְשִׁיכָה תּוֹלְדָה דְּשֵׁן הִיא**, שכן הבהמה נושכת בשיניה.

מתרצת הגמרא: **לֹא** תולדת שן היא, משום **שֵׁשׁ יֵשׁ הֲנָאָה לְהַזִּיקָה** באכילתה את הפירות, אבל **הָא** נשיכה **אֵין הֲנָאָה לְהַזִּיקָה.**

עוד שואלת הגמרא: **רְבִיצָה וּבְעִיטָה תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא**, שכן היא רובצת על ידי כפיפת רגליה, וכן בועטת היא ברגליה, ומדוע תאמר שהן תולדת קרן.

מתרצת הגמרא: **לֹא** תולדות רגל הן, משום **שֶׁרֶגֶל הֲזִיקָהּ מָצוּי**, שכן היא מהלכת בכל שעה, וכל מה שנמצא תחת רגליה נדרס ממילא על ידה. אבל **הָנֵי** רביצה ובעיטה **אֵין הַזִּיקָן מָצוּי**, ועל כן תולדות קרן הן. חוזרת הגמרא לדון בדברי רב פפא שהובאו לעיל: **אֶלָּא** 'יש מהן **שֶׁתּוֹלְדוֹתֵיהֶן לַאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן**' **דְּאָמַר רַב פָּפָּא, אֲהָנֵי** – על אלו תולדות אמר כן. **אִילֵּימָא אֲהָנֵי** – על תולדות אלו של קרן, הלא אין שום סיבה לחלק בינן לבין קרן עצמה. שכן **מַאי שְׁנָא** אב נזיקין של **קֶרֶן דְּכַוְונַתּוֹ לְהַזִּיק, וְהוּא מָמוֹנָךְ, וְכֵן חיוב שְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ**, הרי **הָנֵי** תולדות **נַמִּי** יש בהן את כל התכונות הללו, שכן **כַּוְונַתָן לְהַזִּיק, וּמָמוֹנָךְ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ**.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן בְּקֶרֶן, וּמנסה לפרש, כִּי קָאָמַר רַב פָּפָּא** 'יש מהן לאו כיוצא בהן', **אַתּוֹלדות שֵׁן וְרֶגֶל** אמר כן.

מבררת הגמרא מהם אבות שן ורגל ומהן תולדותיהן, והאם יתכן להעמיד בהם את דברי רב פפא, ושואלת: אבות נזיקין של **שֵׁן וְרֶגֶל הֵיכָא כְּתִיבִי** בתורה.

משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא**, נאמר בתורה (שם כב ד) 'כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם, וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר, מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם'. **'וְשִׁלַּח'** - **זֶה הָרֶגֶל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (ישעיה לב כ), **'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. 'וּבִעֵר'** - **זוֹ הַשֵּׁן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (מלכים א יד י) **'כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר**

הַגָּלָל עַד תָּמוּ'. והשן נקראת 'גלל', משום שלפעמים היא מגולה ולפעמים היא מכוסה. ומאחר שנאמר בה לשון 'ביעור', אף 'ובערת' שנכתב בפרשת נזקין אמור בנזקי שן.

מבארת הגמרא את דברי הברייתא המפרשת את מקורם של שן ורגל מן התורה. **אָמַר מַר**, 'וְשִׁלַּח' זוֹ הָרֶגֶל. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר**, 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. מקשה הגמרא: וכי **מַעֲמָא** ש'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה' מתפרש ברגל, הוא רק משום **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. **הָא** אף בלַאו **הָכִי** בהכרח יש להעמידו ברגל, שאם לא כן **בְּמַאי מוֹקְמַתְּ לַהּ** – במה תעמידנו. הלא **אִי** בְּקֶרֶן, הרי כבר **כְּתִיב** חיוב שן בתורה, שנאמר 'כי יגוף שור איש', כמבואר לעיל. **וְאִי** בְּשֵׁן, הלא כבר **כְּתִיב** חיוב שן בתורה, שנאמר 'וביער בשדה אחר'. אם כן למה הוצרכה הברייתא להוכיח ש'ושילח' זה הרגל ממה שנאמר 'משלחי רגל השור והחמור'.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** הכתוב האמור ללמד ש'ושילח' זה הרגל, משום **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** להעמיד **אִידֵי וְאִידֵי** [בין 'ושילח' ובין 'וביער'] **אֵשֵׁן**. **וְהוצרכו** שניהם להכתב משום **דְּהָא** [וביער] מדבר בשן **דְּמִכְלָיָא כָּרֵנָא** – באכילה המכלה את לגמרי את גוף הדבר הניזוק, **וְהָא** [ושילח] מדבר בשן **דְּלָא מְכַלְיָא כָּרֵנָא** – באכילה שאינה מכלה לגמרי את גוף הדבר הניזוק, כגון שאכלה פירות מחוברים לקרקע, שסוף הערוגה לחזור ולצמוח שוב לאחר אכילתה. **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב, שחייבה התורה גם במקום שלא מתכלה הקרן לגמרי. לכך הוצרכה הברייתא להוכיח מ'משלחי רגל השור והחמור' ש'ושילח' זה הרגל.

שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵימְנָא** את ה'ושילח' **אַרֶגֶל**, **שֵׁן דְּלָא מְכַלְיָא כָּרֵנָא מְנָלַן** שהיא חייבת. הלא מ'וביער' שהוא המקור לחיוב שן לא משמע אלא שן דמכליא קרנא.

משיבה הגמרא: יש לה לשן דלא מכליא קרנא להתחייב **דְּוִמְיָא דְּרֶגֶל**. **מָה רֶגֶל לֹא שֵׁנָא מְכַלְיָא כָּרֵנָא וְלֹא שֵׁנָא לֹא מְכַלְיָא כָּרֵנָא** שהיא חייבת, שהרי לא נאמר בה 'וביער', **אַף שֵׁן לֹא שֵׁנָא מְכַלְיָא כָּרֵנָא וְלֹא שֵׁנָא לֹא מְכַלְיָא כָּרֵנָא**, ובשני האופנים היא חייבת.

אָמַר מַר, 'וּבִעֵר' זוֹ הַשֵּׁן. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** 'כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תָּמּוֹ'. מקשה הגמרא: וכי **מַעֲמָא** ש'וביער בשדה אחר' זה שן הוא רק משום **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** 'כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תָּמּוֹ'. **הָא** אף **בלַאו הָכִי** בהכרח יש להעמידו בשן. שאם לא כן **בְּמַאי אוֹקֵימְנָא לַהּ** [במה תעמידנו]. הלא **אִי** בְּקֶרֶן, הרי כבר **כְּתִיב** בתורה את חיובה בכתוב 'כי יגוף שור איש', **וְאִי** בְּרֶגֶל, הלא כבר **כְּתִיב** חיובה בכתוב 'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה', ואם כן למה צריך להוכיח מ'כאשר יבער הגלל' ש'וביער' זו השן.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** הכתוב האמור ללמד ש'וביער' זו השן, משום **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** להעמיד **אִידֵי וְאִידֵי** [בין 'ושילח' ובין 'וביער'] **אָרֶגֶל**. **וְהוצרכו** שניהם להכתב משום **דְּהָא** [וביער] מדבר ברגל **דְּאָזֵיל מְמִילָא** [שהולכת מאליה] בלא ששילחוה הבעלים, **וְהָא** [ושילח] מדבר ברגל **דְּשָׁלַח שַׁלּוּחֵי** [ששלחוה] בעליה להלך בשדה אחרים. **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב, שחייבה התורה גם ברגל ההולכת מאליה.

שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי** [שהעמדנו] את ה'וביער' **אַשֵּׁן**, **רֶגֶל דְּאָזְלָה מְמֵילָא מְנָלַן** שהיא חייבת. הלא מ'ושילח' שהוא המקור לחיוב רגל לא משמע אלא רגל ששילחוה בעליה.

משיבה הגמרא: יש לה לרגל ההולכת מאליה להתחייב **דְּוִמְיָא דְּשֵׁן**. **מָה שֵׁן לֹא שֵׁנָא שַׁלְּחָהּ שַׁלּוּחֵי לֹא שֵׁנָא דְּאָזֵל מְמֵילָא** שהיא חייבת, שהרי לא נאמר בה 'ושילח', **אַף רֶגֶל לֹא שֵׁנָא שַׁלְּחָהּ שְׁלּוּחֵי לֹא שֵׁנָא אָזְלָה מְמֵילָא** היא חייבת.

מקשה הגמרא: **וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** רק 'וְשִׁלַּח' ונלמד ממנו גם לשן וגם לרגל, **וְלֹא בָּעֵי** לכתוב 'וּבִעֵר', דהרי 'ושילח' **מַשְׁמַע** גם **רֶגֶל וּמַשְׁמַע** גם **שֵׁן**. **מַשְׁמַע** רֶגֶל משום **דִּכְתִיב** 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר', **וּמַשְׁמַע** גם שֵׁן משום **דִּכְתִיב** [דברים לב כד] 'וְשֶׁן בְּהֶמֹת אֲשַׁלַּח בָּם'. מתרצת הגמרא: **אִי לַאו** קְרָא **יְתֵירָה** של 'וביער', **הָוָה אָמֵינָא** שאין שתיהן חייבות, אלא אחת משתיהן בלבד, **אוֹ הָא אוֹ הָא** [זו]. **אוֹ** רֶגֶל חייבת משום **דְּחֵי לְמֵיזַק מְצוּי**, שכן היא מהלכת כל שעה, ושן פטורה. **אוֹ** שֵׁן חייבת משום **דְּחֵי לְמֵיזַק** רגל פטורה.

דוחה הגמרא תירוץ זה: **מִכְּדֵי** [הרי] שן ורגל **שְׁקוּלִין הֵן** זה לזה, שכן לכל אחד מהם יש חומרא שאיננה בחבירו. **וְאִם כֵּן** אף אם יכתב רק 'ושילח' **יָכוֹל** שְׁנֵיהֶם ויתחייבו מכתוב זה, **דְּאִם** לא כן **חֵי מְנַיְיהוּ מַפֶּקֶת** – איזה מהם תוציא מכלל חיוב. הרי שניהם שווים, ובעל כרחנו עלינו לחייב את שניהם.

מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אכן גם אם היה נכתב 'ושילח' לבד היינו למדים ממנו גם שן וגם רגל. אך **אִצְטְרִיךְ** להכתב גם 'וביער', משום שלולא נכתב **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי** שחייבה התורה על שן ורגל, דוקא **הֵיכִי דְּשַׁלַּח שַׁלּוּחֵי** [שילחה] בעליה לרעות בשדה אחרים, **אֲבָל** אם **אָזְלָא** הבהמה **מְמֵילָא לֹא** תתחייב. **קָא מַשְׁמַע לָן** 'וביער' ששן ורגל חייבות גם כשהלכו מאליהן והזיקו.

חוזרת הגמרא לדברי רב פפא שיש תולדות שאינן כאבותיהן, ודנה האם יכתב להעמידם בתולדות שן: **תּוֹלָדָה דְּשֵׁן מַאי הִיא, נִתְחַכְּכָה בַּכּוֹתֶל לְהַנָּאָתָהּ** ומתוך כך הפילתו, **וְטִינְפָּה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ** על ידי שהתגלגלה עליהם כדרך סוסים וחמורים. וכל אלו תולדות שן הן משום שהחזיק בא על ידי הנאת הבהמה. אם כן, **מַאי שְׁנָא** שֵׁן **דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהַזִּיקָן, וּמְמוֹנָךְ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ**, הרי **הָנֵי** תולדות **נַמִּי יֵשׁ הֲנָאָה לְהַזִּיקָן, וּמְמוֹנָךְ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ**, ומדוע ישתנה דינם מדין האב. אם כן לא יתכן להעמיד את דברי רב פפא בתולדות שן.

מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: **אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא** 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', **אַתּוֹלָדָה דְּרֶגֶל** אמר כן.

דוחה הגמרא פירוש זה: אף ברגל לא יתכנו דברי רב פפא, שכן **תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל מַאי הִיא, חִיקָּה בְּנוּפָּהּ דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ, בְּשָׁעָה דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ, בְּשִׁלְיָהּ** [במשא שבאמתחתה] **שֶׁעָלֶיהָ, בְּפִרּוּמְבָּיָא** [רסן] **שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג** [פעמון] **שֶׁבְּצַוָּארָהּ**. אם כן **מַאי שְׁנָא רֶגֶל דְּחֵזִיקוּ מָצוּי, וּמְמוֹנָךְ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי** תולדות **נַמִּי חֵזִיקָן מָצוּי, וּמְמוֹנָךְ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ**, ומדוע ישתנה דינן מדין האב.

מנסה הגמרא לפרש באופן אחר: **אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא** 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', **אַתּוֹלָדָה דִּבּוֹר**.

מבררת הגמרא מהי תולדת בור, והאם יתכן להעמיד בה את דברי רב פפא. שואלת הגמרא: **תּוֹלָדָה דְּבוֹר מַאי נִיהוּ** [מהי]. **אִילֵימָא אָבָן** נזיקין של בור הוא בור בעומק **עֲשָׂרָה** טפחים שיש בו כדי להמית את הנופל בו, **וְאִילּוּ תּוֹלָדָה** היא בור בעומק **תִּשְׁעָה** טפחים או פחות מכך שאין בו כדי להמית אלא רק כדי להזיק.

דוחה הגמרא: הרי לא יתכן לפרש כן את דברי רב פפא. שכן **לֹא תִּשְׁעָה** טפחים **כְּתִיבִי** בתורה בפרשת בור, **וְלֹא עֲשָׂרָה** טפחים **כְּתִיבִי** בה, ובשם שבור עשרה ראוי להקרא אב, הוא הדין לבור תשעה.

משיבה הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא**, משום שיש לומר שהבור האמור בתורה הוא בור עשרה בדוקא, שכן **'וְהָמַת הָיָה לוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא** בפרשת בור. **וְקִים לְהוּ לְרַבָּנָן**, שרק **עֲשָׂרָה** טפחים של עומק הבור **עֲבָרָן** [עושים] **מִיתָה**, אבל **תִּשְׁעָה** טפחים, **נְזִיקִין** בלבד **עֲבָרִי**, אבל **מִיתָה לֹא עֲבָרִי**. ומאחר שהכתוב מדבר בשור וחמור שנפלו לבור שיש בו עשרה טפחים ומתו, דוקא בור זה קרוי אב, אבל בור תשעה שניזוקו בו השור והחמור שאינו מפורש בכתוב, אינו אלא תולדה.

דוחה הגמרא תירוץ זה, **סוֹף סוֹף** שניהם אבות הם, שכן בור **זֶה** של עשרה הוא **אָב לְמִיתָה**, **וּבור זֶה** של תשעה הוא **אָב לְנְזָקִין**, שהרי שניהם מתחייבים מתוך דיוק הכתוב האמור. שכן מ'והמת יהיה לו' משמע שרק בבור עשרה שהוא ראוי להמית חייבים על מיתת השור, אבל בפחות מעומק זה אין חייבים על מיתת השור אלא על נזקיו בלבד. נמצא שבין בור עשרה למיתה ובין בור תשעה לנזקים מפורשים בכתוב, ושניהם אבות.

מנסה הגמרא להעמיד את דברי רב פפא באופן אחר: **אֶלָּא** מה שאמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', אמר כן **אַתּוֹלָדוֹת** בור שהן **אָבָנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ** בני אדם שנתקלו בהם. דוחה הגמרא, אבנו סכינו ומשאו אלו **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן הם אמורים. **אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ** [הפקירם] והניחם ברשות הרבים, הלא **בֵּין לְרַב וּבֵין לִשְׁמוּאֵל** שנחלקו בדין דומה שיובא בסמוך, **הֵיינוּ בּוֹר**, ולא יתכן לומר עליהם 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', שהרי הם דומים לגמרי לאב של בור עצמו, ואין שום סיבה שישתנה דינם מדין האב.

רש"י

הַגָּלל. הַיְינוּ שֵׁן שֶׁפְּעָמִים מְגוֹלָה וּפְעָמִים מְכוּסָּה וּכְתִיב בֵּיהּ יְבֵעֵר לִישָׁנָא אַחֲרִינָא גָּלַל זֶה
רְעִי שֶׁהִשַּׁח מִבְעֵרֶת לְמַאֲכָל וְנַעֲשֵׂית גֶּלֶל כְּמוֹ גֶּלְלֵי אָדָם וּגְלָלִי בְּהֵמָה: אֵידֵי וְאִידֵי. וְשׁוֹלֵחַ
וּבִיעֵר תְּרַוַּיְיהוּ אֵשׁ וְשִׁלַּח אֶת לְחֵיבֵיהּ הֵיכָא דְּלֵית קְרָנָא דְּמִשְׁמַע בִּגּוֹן שֶׁאֲכָלָה
עֲרוּגָה וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר וְלֶאֱמוֹחַ אֲבָל לֹא בְּתִחְלָּה וּבִיעֵר הַיְינוּ הֵיכָא דְּמַכְלֵיהּ קְרָנָא דְּמִשְׁמַע

הָא דְּלֹא מַכְלֵיהּ קְרָנָא. פ"ה שֶׁחֹת שֶׁעֲתִיד לְצְמוֹחַ אֲבָל לֹא בְּתִחְלָּה וְקָשֶׁה וְהָא מַכְלֵיהּ קְרָנָא
שֶׁגַּם הַבְּעָלִים הֵם יְכוֹלִים לְקַצּוֹר אֶלָּא י"ל שֶׁטִּבְּעָה פְּירוֹת לְהַנָּאָתָהּ מִכָּל מָקוֹם קָרֵי לֵיהּ
לִקְמָן לְטִנּיפֹת פְּירוֹת לְהַנָּאָתָהּ תּוֹלְדָה כֵּיוָן דְּפַשִׁיטָה דְּקָרָא אֲיֵירֵי בְּאַבֵילָה דְּמַכְלֵיהּ קְרָנָא:

וְהָא דְּמַכְלֵיהּ קְרָנָא. וא"ת וְלָבְתּוֹב רַחְמָנָא וְשִׁילַּח וְלֹא בְּעֵי וּבִיעֵר וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָוֶה אָמֵינָא

תוספות

דְּוַקָּא דְּשִׁילַּח שְׁלוּחוֹ בִּדְלִקְמָן: **דּוּמְיָא** דְּרֶגֶל.
וא"ת וְנֵימָא אֵיפְכָא דְּהָא דְּמַשְׁכְּחִינַן לְחִוּמְרָא הָנֵי"מ
בְּאֵישׁוֹרָא אֲבָל בְּמָמוֹנָא לֹא וְאוֹמֵר ר"ת דְּמִדָּה הִיא
בְּתוֹרָה לֹא שָׁנָא בְּאֵישׁוֹרָא וְלֹ"ש בְּמָמוֹנָא:

וְשָׁן בְּהֵמוֹת אֲשֵׁלֵּם בָּם. אע"ג דְּאָמְרִינַן בְּעַלְמָא
(בְּסִפְרֵי פָּרָשַׁת הָאֵזִינוּ) בְּהֵמוֹת שֵׁיֵּשׁ לָהֶן
אֶרֶס בְּנָחָשׁ וְנוֹשְׁכוֹת וּמַמְזִיקוֹת דְּהַיְינוּ נְשִׁיכָה שֶׁהִיא
תּוֹלְדָה דְּקָרֶן מִכָּל מָקוֹם אֲיֵירֵי נָמֵי בְּחִיּוּת רָעוֹת
שֶׁדַּרְסוּ וְאָכְלוּ לְהַנָּאָתָן כִּדְמַתְרְגִּמִינַן וְשֵׁן בְּהֵמוֹת
וְשֵׁן דְּחִיָּה בְּרָא וְחֵיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה:

אִיצְטְרִיךְ ס"ד אֲמִינָא ה"מ הֵיכָא דְּשִׁלַּח
שְׁלוּחוֹ. וא"ת תִּיקְשֵׁי הַשְׁתָּא הָא
דְּפֵרִיךְ לְעֵיל טַעֲמָא דְּכְתִיב רַחְמָנָא כְּאֲשֶׁר יִבְעַר
הַגָּלָל הָא לָאו הָכִי בְּמֵאי מוֹקְמִית וְהַשְׁתָּא לֵיכָא
לְשַׁנּוּיֵי כִּדְלְעֵיל וי"ל דְּה"ק בְּבֵרַיְיתָא דְּאִלּוּ לֹא
נֶאֱמַר וְשִׁילַּח הָוָה מְפַקְּינַן מִכְּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגָּלָל וְכִי
הָאי גַּוְונָא אֵיכָא בְּרֵישׁ אֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב"מ דף סא.):

לֹא י' בְּתִיב וְלֹא ט' בְּתִיב. תֵּימָה דִּבְפ' הַפֵּרָה
(לקמן דף נ: ושם) תָּנֵן מַה בּוֹר יֵשׁ בּוֹ כִּדֵי
לְהָמִית עֶשָׂרָה פִּי' בְּקוֹנְטְ' דְּסְתָם בּוֹר יֵשׁ בּוֹ י'
א"כ י' בְּתִיב וְעוֹד קָשֶׁה דְּרֵישׁ מְוֹהֶמֶת
יִהְיֶה לוֹ וְעוֹד דִּבְסָמוּךְ פָּרִיךְ סוֹף סוֹף זֶה אַב
לְמִיתָה וְזֶה אַב לְנָזְקִין וּפִי' הַקּוּנְטְ' דְּנָפַל שָׁמָּה
שׁוֹר מִשָּׁמָּע בֵּין מֵת בֵּין הַזִּיק א"כ כִּי דְּרֵישִׁינַן שׁוֹר
וְלֹא אָדָם הָוֶה לֵיהּ לְמֵעֵט נָמֵי אָדָם מְנָזְקִין ע"כ
נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּסְתָם בּוֹר עָמוֹק הַרְבֵּה וּצְרִיכִי בּוֹר
וְהֵמֶת יִהְיֶה לוֹ דְּאִי לֹא כְּתִיב בּוֹר הָוֶה אָמֵינָא כָּל
דְּקָטֵיל וַאֲפִילּוּ אֵין בּוֹ כִּדֵי לְהָמִית וְאִי כְּתִיב בּוֹר
הָוֶה אָמֵינָא דְּוַקָּא בּוֹר וְלֹא שִׂיחַ וּמְעָרָה דְּגָזִירַת
הַכָּתוּב הוּא וּלְהָכִי אִיצְטְרִיךְ תַּרְוַיְיהוּ וְהָכִי פָּרִיךְ
לֹא ט' כְּתִיב וְלֹא י' כְּתִיב בְּהָדֵךְ' וּמַשִּׁיךְ סוֹף סוֹף
זֶה אַב לְמִיתָה וְזֶה אַב לְנָזְקִין פֵּירוּשׁ כֵּיוָן דְּבוֹר י'
לֹא כְּתִיב בְּהָדֵיא אֶלָּא מִשְּׁקָל' מִשְׁקְרָא מְוֹהֶמֶת
יִהְיֶה לוֹ דִּבְעִינַן כִּדֵי לְהָמִית וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן
דְּהֵיְינוּ בּוֹר י' בּוֹר ט' נָמֵי הֲוֵי סַכָּרָא דְּהֲוֵי אַב
לְנָזְקִין כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ כִּדֵי לְהַזִּיק וּמִכָּל מָקוֹם לֹא
מְמַעֲטִינַן אָדָם מְנָזְקִין דִּקְרָא דְּנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר לֹא
אֵיירֵי אֶלָּא בְּבוֹר י' וּבִירוּשַׁלְמִי דָּרִישׁ דְּהָוֶה לֵיהּ
לְמִיכְתַּב כִּי יִפְתַּח אִישׁ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר לָמָּה
כְּתִיב בּוֹר בּוֹר אֶלָּא חַד בּוֹר לְמִיתָה וְחַד בּוֹר
לְנָזְקִין וּמִכָּל מָקוֹם לֹא מְמַעֲטִינַן אָדָם מְנָזְקִי'
דִּקְרָא דְּנָפַל לֹא מְמַעֵט אֶלָּא אַמַּאי דִּכְתִיב
בְּקְרָא בְּהֵדֵיהּ דְּהַיְינוּ בּוֹר עֶשֶׂר וְלֹא אִיתּוּרָא: **בֵּין**
לְרַב בֵּין לְשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר. וְא"ת הָא רַב אית לֵיהּ
לְקַמָּן (דף נ:) בּוֹר שְׁחִייְבְתּוּ תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא
לְחַבְּטוֹ וְי"ל דְּהָתָם מִשּׁוּם דִּקְרָקַע עוֹלָם הִזִּיקוּתוֹ

הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ אָמַר מַר וְשִׁלַּח זוֹ הָרֶגֶל וְכֵן הוּא
אוֹמֵר מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא
מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר הָא לָאו הָכֵי בְּמַאי מוֹקְמַת
לָהּ אִי קְרֶן כְּתִיב אִי שֵׁן כְּתִיב אִיצְטְרִיךְ סד"א אִידֵי
וְאִידֵי אַשֵּׁן וְהָא דְּמַכְלֵיהּ קָרְנָא הָא דְּלָא מַכְלֵיהּ קָרְנָא
כְּמ"ל וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵימְנָא אֲרֶגֶל שֵׁן דְּלֹא מַכְלֵיהּ קָרְנָא
מְנָלָן דּוּמְיָא דִּרְגֶל מָה רֶגֶל לֹא שְׁנָא מַכְלֵיהּ קָרְנָא וְלֹא
שְׁנָא לֹא מַכְלֵיהּ קָרְנָא אַף שֵׁן לֹא שְׁנָא מַכְלֵיהּ קָרְנָא
וְלֹא שְׁנָא לֹא מַכְלֵיהּ קָרְנָא אֲמַר מַר בְּעֵר זוֹ הַשֵּׁן וְכֵן
הוּא אוֹמֵר כַּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ הָא לָאו הָכֵי בְּמַאי
רַחֲמָנָא כַּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגָּלָל עַד תּוּמּוֹ הָא לָאו הָכֵי בְּמַאי
אוֹקֵימְנָא לָהּ אִי קֶרֶן כְּתִיב אִי רֶגֶל כְּתִיב אִיצְטְרִיךְ
סד"א אִידֵי וְאִידֵי אֲרֶגֶל הָא דְּאָזֵיל מְמֵילָא הָא דְּשִׁלַּח
שְׁלוּחֵי כְּמ"ל וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי אַשֵּׁן רֶגֶל דְּאָזֵיל מְמֵילָא
אוֹקֵימְנָא לָהּ אִי קֶרֶן כְּתִיב אִי רֶגֶל כְּתִיב אִיצְטְרִיךְ
סד"א אִידֵי וְאִידֵי אֲרֶגֶל הָא דְּאָזֵיל מְמֵילָא הָא דְּשִׁלַּח
שְׁלוּחֵי כְּמ"ל וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי אַשֵּׁן רֶגֶל דְּאָזֵיל מְמֵילָא
אוֹקֵימְנָא לָהּ אִי קֶרֶן כְּתִיב אִי רֶגֶל כְּתִיב אִיצְטְרִיךְ
סד"א אִידֵי וְאִידֵי אֲרֶגֶל הָא דְּאָזֵיל מְמֵילָא הָא דְּשִׁלַּח
שְׁלוּחֵי כְּמ"ל וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי אַשֵּׁן רֶגֶל דְּאָזֵיל מְמֵילָא
רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר וּמַשְׁמַע שֵׁן דִּכְתִיב וְשֵׁן בְּהֵמוֹת
אֲשֶׁלַּח בָּם אִי לָאו קְרָא יְתֵירָה ה"א אוֹ הָא אוֹ הָא
אוֹ רֶגֶל דְּהֵיזִיקוּ מְצוּי אוֹ שֵׁן דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֵיזִיקוּ מִכְּדֵי
שְׁקוּלִין הֵן וְיָבְאוּ שְׁנֵיהֶם דְּהֵי מַנְיֵיהוּ מַפֶּקֶת אִיצְטְרִיךְ
סד"א הַנֵי נָמֵי מִילֵּי הֵיכִי דְּשִׁלַּח שְׁלוּחֵי מִכְּדֵי
לֹא קַמ"ל: תּוֹלְדָה דְּשֵׁן מַאי הִיא נִתְחַכְּכָה בַּכּוֹתֶל
לַהֲנָאָתָהּ וְטִנְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ מַאי שְׁנָא שֵׁן דְּיֵשׁ
הֲנָאָה לְהֵיזִיקוּ וּמְמוֹנָךְ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הֲנֵי נָמֵי יֵשׁ הֲנָאָה
לְהֵיזִיקוּ וּמְמוֹנָךְ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן
וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל מַאי
הִיא הֵיזֵיקָה בְּגוּפָהּ דְּרֶךְ הֵילּוֹכָהּ בְּשַׁעֲרָה דְּרֶךְ הֵילּוֹכָהּ
בְּשָׂלִיךְ שֶׁעָלֶיהָ בִּפְרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ
מַאי שְׁנָא רֶגֶל דְּהֵיזִיקוּ מְצוּי וּמְמוֹנָךְ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ
הֲנֵי נָמֵי הֵיזִיקָן מְצוּי וּמְמוֹנָךְ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא
תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא אַתּוֹלְדָה דְּשׁוֹר
תּוֹלְדָה דְּשׁוֹר מַאי נִיהוּ אִילֵימָא אַב י' וְתוֹלְדָה ט'
לֹא ט' כְּתִיבִי וְלֹא י' כְּתִיבִי הָא לֹא קַשְׁיָא וְהַמֵּת
יִהְיֶה לוֹ אָמַר רַחֲמָנָא וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן י' עַבְדָּן מִיתָה
ט' נִזְקִין עַבְדֵי מִיתָה לֹא עַבְדֵי סוֹף סוֹף זֶה אַב
לְמִיתָה וְזֶה אַב לְנָזְקִין אֶלָּא מַאַבְּנוּ סַכִּינוֹ וּמַשְׁאוֹ
שֶׁהַנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ בֵּין לְרַב וּבֵין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר

משורו

מְשׁוֹרוֹ לְמַדְנוּ. הֵיינוּ קָרֶן דְּשֵׁן וְרֶגֶל פְּטוּרִין בְּרה"ר וּבְאֶבְנוֹ וְסַכִּינוֹ אֵין לְחַלֵּק בֵּין תְּמוּת לְמוּעָדוֹת דְּלֹא שַׁייָךְ לְחַלֵּק אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חַיִּים וְא"ת הֵיכִי גָּמַר מִשּׁוֹר מָה לְשׁוֹר שֶׁכֵּן שׁוֹר שֶׁהוּא מְמוֹנוֹ וְאֵם הַזִּיק חַיָּב אַף כָּל מְמוֹנוֹ אם הזיק חייב תְּיֵינוּ שׁוֹר. וְלֹאו תּוֹלְדָה דְּבוֹר נִינְהוּ וּבְשׁוֹר אֲמָרַן לְעֵיל תּוֹלְדָה דְּשׁוֹר כִּי שׁוֹר וַאֲפִי' לִשְׁמוּאֵל נַמִי דְּאָמַר תּוֹלְדָה דְּבוֹר נִינְהוּ מַאי חִזְּית לְאוֹקוֹמֵי מֵילְתָא דְּרַב פַּפָּא אַתּוֹלְדָה דְּבוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר דְּחַיָּיב שֶׁכֵּן נִיעוּר לְיִחְתֹּל הַחוֹטֵם (רוֹכֵז הַיּוֹצֵא מִתּוֹךְ גּוּפִיהּ אַגַּב כֹּחוֹ): **אִי כַּהֲדֵי דְּאוּלֵי מְזַקֵּי.** שֶׁנִּפַּל עַל הַשִּׂרְעִים וְטִנַּפְתּוּ אוֹ לְתוֹךְ הַמַּשְׁקִין וְנִמְאֲסוּ: **כֹּחוֹ הוּא.** וְהֵיינוּ אָדָם גּוּפוֹ וְחַיָּיב: **אִי בָּתַר דַּיָּיתִי.** אַחַר נוּחַ הֶרוֹס לָאָרֶץ הִזִּיקוּ שֶׁהוּחְלַק אָדָם בָּהֶם: **בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הֵיינוּ בּוֹר.** דְּהָא וַדַּאי תְּקָלָה דְּאַפְקְרֵהּ הִיא: **בְּרִיחַ מְצִיעָה.** דְּאִי בְּרִיחַ שְׁאִינָהּ מְצוּיָה הֲוֵי אוֹנֶס וְלֹא מְחַיַּיב אֲבָל בְּרִיחַ מְצוּיָה הֲוֵי תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ שֶׁהֲרֵי אֵשׁ נַמִּי בְּרִיחַ מוֹלִיכָהּ: **דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהּ.** וְהָוֶה לֵיהּ לְאֶפּוֹקֵי אַדְּעָתֵיהּ: **בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת.** שֶׁהֵיְתָה מַהֲלֶכֶת וְהוֹלְכָה הֵיְתָה צְרוֹרוֹת בְּרֶגֶל וְשִׁיבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים דְּקִי"ל דְּהוֹלֶכְתָּהּ גְּמִירִי לָהּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי דְּמָמוֹנָא הוּא וְלֹא קָנָס וְאוֹ"א דְּפַגְּעָא נֶזֶק שֶׁל נְגִיחָה הֲוֵי קָנָס כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן הַאי פַּגְּעָא נִזְקָא מְמוֹנָא הוּא וְהִלְכָךְ לְאוֹ תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן הוּא אֶלָּא דְּרֶגֶל דְּמַכֹּחַ רֶגֶל הוּא דְּאָתְיָא וּכְרֶגֶל לֹא הֲוֵי דְּרֶגֶל מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם וְהֵיינוּ דְּרַב פַּפָּא: **וְאַמַּאי** קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל. הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְשֻׁלֶּמֶת כְּמוֹתָהּ: לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִייָה. שֶׁאִם הִזִּיקָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא שָׁוֶה מְשַׁלֵּם הַהִזּוּק חָמִיץ מִבֵּיתוֹ כִּי רֶגֶל דִּכְתִיב בֵּהּ בְּרֶגֶל מֵיטַב שָׂדֵהוּ וגו' וְלֹא הַוָּיָא כִּי קֶרֶן דְּאֵין הַמִּזּוּק מְשֻׁלָּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ דִּכְתִיב (שמות כא) וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְאִם הַזִּיק יוֹתֵר עַל בְּדֵי דָּמָיו מְפַסִּיד הַנִּיזָּק: **וּלְרַבָּא אַמַּאי** קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל **לְפוֹטְרָהּ** בְּרה"ר. כִּי רֶגֶל דְּרֶגֶל אֵינָהּ חַייֶבֶת אא"כ נִכְנֶסֶת לִרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה דִּכְתִיב בָּהּ וְשִׁילַח אֶת בְּעִירָה וּבִיעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְהֵיינוּ בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק: **אֲמַר שׁוּמֵר.** אָמַר הַקֵּב"ה: **אֶתָּא בְּקֶר.** גְּאוּלָּה לַצַּדִּיקִים: **וְגַם לָיְלָה.** חֹשֶׁךְ לָרְשָׁעִים אִם תְּשׁוּבוּ בְּתִשׁוּבָה וּתְבַקְּשׁוּ מֵהַתְּחִילָה בְּעִיוּ אֶלְמָא בְּאַדָּם כְּתִיב בְּעִיוּ: **אֵינַלְיוֹן.** תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל נִבְעוּ אֶלְמָא נִבְעוּ לְשׁוֹן גִּילוּי הִלְכָךְ אָמַר מְבָעֶה זֶה הַשֵּׁן דְּמִבְעָה לְשׁוֹן מְגוּלָּה הוּא דְּהַיְינוּ שֵׁן שֶׁפְּעָמִים מְגוּלָּה וּפְעָמִים מְכוּסָּה: **נִבְעָה.** דְּמִשְׁמַע הוּא עִצְמוֹ נִבְעָה נִגְלָה מִבְעָה קָתָנֵי שֶׁהוּא מִבְעָה דְּבָר אַחֵר: **בּוֹעֶה.** לְשׁוֹן בְּעִיוּ: **תָּנָא שׁוֹר לְקָרְנוֹ וּמַבֶּעָה לְשִׁינּוֹ.** וּלְקַמָּן פְּרִיךְ רֶגֶל מַאי שְׁנִיהֶם: **לֹא רְאִי** הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ כְּרֹאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֶנְאָה לְהֶזִּיקָהּ: **וְלֹא** הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֶנְאָה כו'. בְּעֵל כָּרְחָיךְ הָכִי מְפָרֵשׁ לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ כִּרְאִי הַשֵּׁן כו' כְּלוֹמַר דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא קֶרֶן דְּחַייָב לֹא אַתְיָא שֵׁן מִינֵּיהּ דְּקֶרֶן אֵין הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ שֵׁן יֵשׁ הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ:

וְאִי דְּלֹא אַפְקְרֵינְהוּ אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לָמְדְנוּ הֵיינוּ בּוֹר וְאִי לְרַב דְּאָמַר כּוּלָּם מִשּׁוֹרוֹ לָמְדְנוּ הֵיינוּ שׁוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר דְּחַיָּיב תְּחִלַּת עֲשָׂיָתוֹ לְנֶזֶק וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הָנֵי נַמֵּי תְּחִלַּת עֲשָׂיָתָן לְנֶזֶק וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּבוֹר כְּבוֹר וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא אַתּוֹלְדָה דְּמַבְעָה מַאי נִיהוּ אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר מַבְעָה זוּ שֵׁן הָא אוֹקִימְנָא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן אִי לְרַב דְּאָמַר מַבְעָה זֶה אָדָם מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִית בֵּיהּ וְכִי תֵּימָא אַב נִיעוּר תּוֹלְדָה יָשֵׁן וְהָתְנַן אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן אֶלָּא אַפִּיחוֹ וְנִיעוֹ הֵיכִי דָּמֵי אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלִי קָמְזְקֵי כֹּחוֹ הָוֶה אִי בָּתַר תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ מַאי נִיהוּ אִילֵימָא אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהֲנִיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלוּ קָא מַזְקֵי הֵיינוּ אֵשׁ מ"ש אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הָנֵי נַמֵּי כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ כְּאֵשׁ וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל רֶגֶל הָא אוֹקִימְנָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִייָה וְהָא מַבְעָא בָּעֵי רָבָא דְּבָעֵי רָבָא חֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם אוֹ מִן הָעֲלִייָה מְשַׁלֵּם לְרָבָא מַבְעָא לֵיהּ לְרַב פַּפָּא פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא דְּמַבְעָא לֵיהּ לְהוּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל לְפוֹטְרָהּ בְּרה"ר: לֵיהּ אַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל לְפוֹטְרָהּ בְּרה"ר: מַאי מַבְעָה וְהַהֶבְעֵר כו': מַאי מַבְעָה רַב אָמַר מַבְעָה זֶה אָדָם וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַבְעָה זֶה הַשֵּׁן רַב אָמַר מַבְעָה זֶה אָדָם דִּכְתִיב אָמַר שׁוֹמֵר אָתָא בֹּקֶר וְגַם לָיְלָה אִם תְּבַעְיוּן בְּעָיוּ וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַבְעָה זֶה הַשֵּׁן דִּכְתִיב אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפּוּנָיו מַאי מַשְׁמַע כְּדְמַתְרְגֵּם רַב יוֹסֵף אֵיכְדֵין אִיתְבַּלִּישׁ עֵשָׂו אִתְגַּלְיָן מַטְמְרוֹהִי וְרַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּשְׁמוּאֵל אָמַר לָךְ מִי קָתָנֵי נִבְעָה וּשְׁמוּאֵל מ"ט לֹא אָמַר כְּרַב אָמַר לָךְ מִי קָתָנֵי בּוֹעֶה מִכְּדֵי קְרָאֵי לֹא כְּמַר דַּייְקִי וְלֹא כְּמַר דַּייְקִי רַב מ"ט לֹא אָמַר כְּשְׁמוּאֵל תָּנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר וּשְׁמוּאֵל נַמִּי הָא תָּנָא לֵיהּ שׁוֹר אָמַר רַב יְהוּדָה תָּנָא לְקַרְנוֹ וּמַבֶּעָה לְשִׁינּוֹ וְהָכִי קָאָמַר לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ כִּרְאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ וְלֹא

מִדֵּי

מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּשְׁמוּאֵל אָמַר לָךְ מִי קָתָנֵי נִבְעָה וּשְׁמוּאֵל מ"ט לֹא אָמַר כְּרַב אָמַר לָךְ מִי קָתָנֵי בּוֹעֶה מִכְּדֵי קְרָאֵי לֹא כְּמַר דַּייְקִי וְלֹא כְּמַר דַּייְקִי רַב מ"ט לֹא אָמַר כְּשְׁמוּאֵל תָּנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר וּשְׁמוּאֵל נַמִּי הָא תָּנָא לֵיהּ שׁוֹר אָמַר רַב יְהוּדָה תָּנָא לְקַרְנוֹ וּמַבֶּעָה לְשִׁינּוֹ וְהָכִי קָאָמַר לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ כִּרְאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֶנְאָה לְהֶזִּיקוֹ וְלֹא

וְאִי דְּלָא אַפְקְרֵינְהוּ לאבנו סכינו ומשאו אלו ועדיין הם שלו, הלא כבר נחלקו רב ושמואל בדין זה. אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר אף על פי שהם ממונו בּוּלָּם [כל תקלה שהיא ממונו] מְבוֹרוֹ לָמַדְנוּ, חַיְינוּ תולדת בּוֹר. וְאִי לְרַב דְּאָמַר 'בּוּלָּם [כל תקלה שהיא ממונו] מְשׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ', חַיְינוּ תולדת שׁוֹר.

מסיקה הגמרא: כל תולדת בור יש לה להחייב כדין בור, שהרי מַאי שְׁנָא בּוֹר שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק – שמתחילת כרייתו ברשות הרבים הוא עומד להזיק, וְהוּא מָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי אבנו סכינו ומשאו נַמִּי, תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתָן [הנחתם ברשות הרבים] עומדת לְנֶזֶק, וְהֵם מָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. על כן יש להם להתחייב כבור עצמו, ולא יתכן שעליהם אמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּבוֹר כְּבוֹר, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', אַתּוֹלְדָה דְּמַבְעֶה אמר כן.

דוחה הגמרא: הלא מַאי נִיהוּ [מהן] תולדות מבעה, אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר 'מַבְעֶה זוֹ שֵׁן', הָא אוֹקִימְנָא לעיל (עמוד א) שדין תּוֹלְדָה דְּשֵׁן הוא כְּדִין שֵׁן לכל דבר, משום שהיא דומה לשן בכל תכונותיה. וְאִי לְרַב דְּאָמַר 'מַבְעֶה זֶה אָדָם המזיק', מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִית בֵּיהּ, הלא כל נזק שנעשה על ידי האדם הוא אב.

וְכִי תֵּימָא, אָב של אדם המזיק הוא נזק שעשה האדם כשהוא נֵיעוֹר, וְתוֹלְדָה של אדם המזיק הוא כשהזיק בעודו יָשֵׁן, וְהָתְנַן (להלן כו.) 'אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן', ולעולם הוא חייב על נזקיו. ואם כן, אף אם ישן אינו אלא תולדה, מכל מקום דינו כדין האב, ולא יתכן להעמיד בו את מה שאמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

מנסה הגמרא לתרץ: אֶלָּא אֲכִיחוֹ [רוק הפה] וְנִיעוֹ [ליחת החוטם] שהזיק האדם בהם, שהם תולדות אדם המזיק, עליהם אמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

דוחה הגמרא: כיחו וניעו אלו חֵיכֵי דָּמֵי - באיזה אופן הזיקו. אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלִי קָמְזַקֵּי – אם בדרך הילוכם הזיקו, הלא כֹּחוֹ של האדם הָוֶה, והלכה בידינו שכוחו כגופו, ואם כן ודאי שתולדות אלו הן כיוצא בהן. וְאִי הזיקו על ידי שהחליק בהם אדם בָּתַר דְּנָיֵיח [לאחר שנחו] על הארץ, הלא בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל שנחלקו באבנו סכינו ומשאו שלא הפקירם, חַיְינוּ בּוֹר, שכן ודאי מפקיר אדם את כיחו וניעו, ולאחר שהפקירם לדברי הכל הם בור. והרי תולדות בור הן כיוצא בו, כמבואר לעיל.

מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּמַבְעֶה כְּמַבְעֶה, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא 'תולדותיהן כיוצא בהן', אַתּוֹלְדָה דְּאֵשׁ אמר כן.

דוחה הגמרא: תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ מַאי נִיהוּ. אִילֵימָא אֲבָנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהֲנִיחָן בִּרְאֹשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן הזיקו. אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלוּ קָא מַזְקֵי – אם הזיקו בדרך הילוכם, חַיְינוּ אֵשׁ. מַאי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר של הרוח מָעוֹרֶב בָּהֶן [באש] ומוליך אותה ויש לחשוש שתלך ותזיק על ידו, וְהֵיא מָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי אבנו סכינו ומשאו שנפלו והזיקו על ידי הרוח נַמִּי כֹּחַ אַחֵר של הרוח מָעוֹרֶב בָּהֶן, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. ואם כן יש להם להתחייב כמו אש, ולא יתכן לומר עליהם 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ כְּאֵשׁ, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן' אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.

תמהה הגמרא: איך יתכן לומר על רֶגֶל, הָא אוֹקִימְנָא – הרי הסקנו לעיל (עמוד א) שתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל היא כְּרֶגֶל.

משיבה הגמרא: דברי רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן' אמורים בַּחֲצִי נֶזֶק של צְרוּרוֹת. שאם התיזה הבהמה בדרך הילוכה צרורות והלכו ושיברו את הכלים, הרי זו תולדת רגל. ומכל מקום שונה דינה מאב של 'רגל', משום דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ – למדנו מהלכה למשה מסיני שאינה משלמת נזק שלם כרגל אלא חצי נזק בלבד.

שואלת הגמרא: ומאחר שאין תשלומיהם שוים לתשלומי רגל, אַמַּאי קָרֵי לָהּ לצרורות תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.

מתרצת הגמרא: צרורות קרויים תולדה דרגל משום שעליהם לְשַׁלֵּם חצי נזק זה מִן הָעֲלִיָּה [מכל נכסי המזיק], ולא כקרן תמה שאינה משתלמת אלא מגופו של השור המזיק.

מקשה הגמרא: וְהָא מַבְעֶה בְּעֵי [והסתפק] רָבָא בדבר זה. דְּבָעֵי רָבָא, חֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת, מְגוּפוֹ של הדבר המזיק בלבד הוא מְשַׁלֵּם, אוֹ מִן הָעֲלִיָּה מְשַׁלֵּם.

מתרצת הגמרא: אף שלְרָבָא מַבְעֶה לֵיהּ בדין זה, אך לְרַב פָּפָּא פְּשִׁיטָא לֵיהּ שהוא משלם מן העליה.

ושוב שואלת הגמרא: לְרָבָא דְּמַבְעֶה לֵיהּ בדין זה, לפי הצד שאינו משלם אלא מגופו, אַמַּאי קָרֵי לָהּ לצרורות תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.

משיבה הגמרא: צרורות קרויים תולדת רגל לענין לְפוֹטְרָהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כרגל, שאינה חייבת אלא ברשות הניזק כרגל.

שנינו במשנתנו, הַמַּבְעֶה וְהַהֲבָעֵר כּוֹ. שואלת הגמרא: מַאי מַבְעֶה.

משיבה הגמרא: רַב אָמַר, מַבְעֶה זֶה אָדָם המזיק. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן.

מפרשת הגמרא: רַב אָמַר, מַבְעֶה זֶה אָדָם, משום דִּכְתִיב (ישעיה כא יב) 'אָמַר שֹׁמֵר, אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה, אִם תִּבְעָיוּן בָּעְיוּ, שֻׁבוּ אֲתָיוּ'. ו'בעיו' הוא לשון שאלה ובקשה. הרי לנו כי נאמר לשון 'בעיה' באדם, ועל כן גם את ה'מבעה' השנוי במשנתנו יש לפרש בנזקי אדם.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן, משום דִּכְתִיב (עובדיה א ו) 'אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו'.

מפרשת הגמרא: מַאי מַשְׁמַע – מהי משמעותו של כתוב זה, דִּמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף, 'אֵיכְדֵין אִיתְבְּלִישׁ עֵשָׂו אִתְגְּלָיָן מַטְמְרוֹהִי' – איך נבלש עשו והתגלו מטמוניו. הרי לנו כי 'מבעה' הוא מלשון גילוי, ועל כן יש לפרש את ה'מבעה' השנוי במשנתנו בשן, שהיא לפעמים מגולה ולפעמים מכוסה.

שואלת הגמרא: וְרַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל ש'מבעה' הוא מלשון גילוי, כמשתמע מדברי הכתוב בעובדיה.

משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רב, מִי קָתָנֵי במשנתנו 'נִבְעָה' כלשון 'נבעו' האמורה בכתוב הנ"ל, הלא 'מבעה' נאמר בה, שאינו לשון גילוי אלא לשון בקשה.

שואלת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַב ש'מבעה' הוא לשון בקשה האמורה באדם, כמשתמע מדברי הכתוב בישעיה.

משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ שמואל, מִי קָתָנֵי במשנתנו 'בּוֹעֶה' כלשון 'בעיו' האמורה בכתוב הנ"ל, הלא מבעה נאמר בה, שאינו לשון בקשה אלא לשון גילוי.

ושוב שואלת הגמרא: מִכְּדֵי קְרָאֵי לֹא כְּמַר דְּיָיקֵי וְלֹא כְּמַר דְּיָיקֵי – מאחר שבין לרב ובין לשמואל אין לשון המשנה מכוונת לגמרי ללשון הכתובים האמורים, רַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל, הלא אף לשיטתו אין מדוקדק לשון 'מבעה' שבמשנה.

משיבה הגמרא, הכרחו של רב להעמיד את מבעה באדם ולא בשן, משום שהיא כבר נכללת באב הראשון השנוי במשנה. שכן כבר תָּנָא 'שׁוֹר', וְכלולים בו כָּל מִילֵי דְּשׁוֹר, שהם קרן, שן, ורגל.

שואלת הגמרא: ומדוע שְׁמוּאֵל נַמִּי לא יפרש כרב, הלא הָא כבר תָּנָא לֵיהּ שׁוֹר במשנתנו, ואף שן נכללת עמו.

אָמַר רַב יְהוּדָה בביאור שיטת שמואל, תָּנָא המשנה 'שׁוֹר' לְחִיוּב קַרְנוֹ בלבד, ולפיכך יש לפרש שמַבְעֶה בא לְחִיוּב שִׁינּוֹ.

מפרשת הגמרא לשיטת שמואל על פי דברי רב יהודה, את המשך דברי המשנה: וְהַכִּי קָאָמַר, לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הָאָדָם לְהַזִּיקוֹ, ועל כן קל יותר לשומרה, כְּרְאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הָאָדָם לְהַזִּיקָהּ, ומאחר שהיא להוטה לאכול קשה לבעליה לשומרה מאכילה, והרי הוא כעין אנוס על אכילתה. לפיכך אילו נכתב בתורה חיוב קרן בלבד, לא היה בידינו ללמוד ממנו חיוב שן.

וְלֹא רְאִי חַשָּׁן – ואינה דומה תכונת השן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק, כְּרְאִי חַקֶּרֶן – כתכונת הקרן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק, ולכך אין ללמוד קרן משן, שיש לומר שתכונת השן שאין כוונתו להזיק היא הסיבה שחייבים עליה, ואין ללמוד ממנה לחייב על נזקי הקרן שאין בה סיבה זו.

מקשה הגמרא: והרי הסברא היא להיפך, שכיון שאין כוונתה להזיק הסברא היא שלכך יהיה פטור מלשלם, ואם כן יקשה וְלַאו כָּל וָחוֹמֶר הוּא – וכי אין ללמוד קרן משן בקל וחומר, וּמַה שֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק חַיָּיב, קֶרֶן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק לֹא כָּל שֶׁכֵּן שחייב.

מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ – הוצרכה התורה לכתוב קרן, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכיון שהקרן כוונתו להזיק פטור, מִידֵּי דַּהֲוָה אַעֵבֶד וְאָמָה – כשם שמצינו בעבד ואמה שהזיקו, שהרי עֶבֶד וְאָמָה, לַאו אַף עַל גַּב דְּכַוָּונָתָן לְהַזִּיק אֲפִילּוּ הָכִי פְּטִירֵי – האם לא פטור האדון על נזקיהם אף שהזיקם נעשה בכוונה, ולכאורה זהו טעם הפטור משום שמזיקים בכוונה, הָכָא נַמִּי לֹא שָׁנָא – אף כאן בקרן היה מקום לפטור משום שמזיקה בכוונה.

רב אשי דוחה הראיה מעבד ואמה: אָמַר רַב אַשִׁי, אִטּוּ עֶבֶד וְאָמָה לָאו מַעְמָא רָמְיָא אִית בְּהוּ – האם אין בהם טעם גדול לפטור האדון על נזקיהם, שכן יש לחשוש שֶׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ – יכעיסנו רַבּוֹ, וְיִלֵּךְ העבד וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, כדי לחייב את אדונו, וְנִמְצָא זֶה מְחַיֵּיב אֶת רַבּוֹ מֵאָה מָנֶה בְּכָל יוֹם, ולכך פטרו חכמים את האדון מלשלם כדי שלא יעשה כן. מה שאין כן בקרן שאין שייך טעם זה, בה הסברא אומרת שכיון שכוונתו להזיק יש יותר לחייבה משן, ואפשר ללמדה בקל וחומר משן.

אֶלָּא אכן הסברות הפוכות הם, וּפָרִיךְ הָכִי – וכך מפריך התנא שאין ללמוד זה מזה, לֹא רְאִי חַקֶּרֶן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק, כְּרְאִי חַשָּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק, ולכך אין ללמוד שן מקרן, וְלֹא רְאִי חַשָּׁן שֶׁיֵּשׁ חֲנָאָה לְהַזִּיקוֹ, כְּרְאִי חַקֶּרֶן שֶׁאֵין חֲנָאָה לְהַזִּיקוֹ, ולכך אין ללמוד קרן משן. הגמרא חוזרת לדברי רב יהודה במה שפירש המשנה לפי שמואל, ש'שור' האמור במשנה היינו קרן ו'מבעה' היינו שן. ומקשה הגמרא: וְרֶגֶל מַאי – מדוע לא נכתב במשנה, וכי שַׁיְירֵיהּ – השאירה אותו המשנה בלא להזכירו. מתרצת הגמרא, במשנה לקמן (ט:) נאמר 'בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לשלם תשלומי נזק', וכוונתה בזה לְאַתּוּיֵי – לרבות רֶגֶל שלא כתבה כאן. מקשה הגמרא, וְלִיתְנֵייהּ בְּהֶדְיָא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה בפירוש רגל.

מכח קושיא זו דוחה רבא לביאור זה ומבאר באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, תָּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמַבְעָה לְשִׁנּוֹ – 'שור' האמור במשנה היינו רגל, ו'מבעה' היינו שן, וְהָכִי קָאָמַר המשנה בטעם שאין ללמוד זה מזה, לֹא רְאִי הֶרֶגֶל – אינה דומה תכונת הרגל שֶׁהַזִּיקָה מָצוּי, כְּרְאִי חַשָּׁן – כתכונת השן שֶׁאֵין הַזִּיקָה מָצוּי כל כך, ולכך אם לא היה נאמר בתורה בפירוש לחייב על השן לא היה אפשר ללמוד לחייב מהרגל החמורה שהזיק מצוי. וְלֹא רְאִי חַשָּׁן שֶׁיֵּשׁ חֲנָאָה לְהַזִּיקוֹ, כְּרְאִי הֶרֶגֶל שֶׁאֵין חֲנָאָה לְהַזִּיקוֹ, ולכך אין ללמוד רגל משן החמורה.

מקשה הגמרא: וְקֶרֶן מַאי – מדוע לא נכתב במשנה, וכי שַׁיְירֵיהּ – השאירה אותו המשנה בלא להזכירו. מתרצת הגמרא, 'בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק' האמור במשנה לקמן, בא לְאַתּוּיֵי – לרבות קֶרֶן. מקשה הגמרא, וְלִיתְנֵייהּ בְּהֶדְיָא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה בפירוש קרן. מתרצת הגמרא, בְּמוּעָדִין מִתְחִילְתָן קָמְיְירִי, בְּתַמִּין וּלְבַסּוֹף מוּעָדִין לֹא קָמְיְירִי – המשנה כאן מדברת באותם אבות נזיקין שמתחילתם מועדים הם, כלומר שמשלמים מתחילתם נזק שלם. אך קרן שיש בה דין תם ומועד, שבשלש הפעמים הראשונות שנגחה משלמת חצי נזק, ורק אחר שהועדה לנגוח שלש פעמים משלמת נזק שלם, אין המשנה מדברת בהזיק זה, והוזכר רק ברמז במשנה לקמן.

הגמרא חוזרת למחלוקת רב ושמואל בפירוש 'מבעה'. מבררת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַב – מאחר ונתבאר לעיל שאין להוכיח מהפסוקים אם 'מבעה' היינו שן או אדם המזיק, מדוע פירש שמואל ש'מבעה' הוא שן ולא פירש כרב שהיינו אדם המזיק.

אָמַר לְךָ שמואל, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כרב ש'מבעה' היינו אָדָם, יש להקשות, הָא קָתָנֵי כבר בְּסֵיפָא לקמן (טו:), 'שׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנַּיָּזָק וְהָאָדָם', ומדוע כתבה המשנה פעמיים לאדם המזיק, ובהכרח 'מבעה' אינו אדם המזיק.

שואלת הגמרא: וְלִיתְנֵי בְּרֵישָׁא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה לאדם המזיק במשנה כאן. משיבה הגמרא, בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמְיְירִי בְּנִזְקֵי גוּפוֹ לֹא קָמְיְירִי – משנתינו מדברת בנזקים הנעשים על ידי ממונו של האדם, ולא בנזקים שעושה האדם עצמו.

שואלת הגמרא: וְרַב נַמִּי הָא קָתָנֵי אָדָם בְּסֵיפָא – לרב ש'מבעה' היינו אדם, אף עליו יקשה כמו שהוכיח שמואל, שהרי כבר נאמר אדם במשנה לקמן, ומדוע נכתב פעמיים.

משיבה הגמרא: אָמַר לְךָ רַב, הַהוּא 'אדם' שנכתב בסיפא, לְמֶחְשְׁבֵיהּ בַּהֲדֵי מוּעָדִין הוּא דְּאָתָא – לא הוזכר אלא כדי למנותו עם שאר המזיקים המועדים שהוזכרו כולם באותה משנה, אך עיקר דינו נכתב במשנה כאן.

הגמרא מבארת לדעת רב את המשך המשנה בטעם שאין ללמוד זה מזה: וּמַאי – וכיצד נפרש לדעת רב מה שנאמר במשנה 'לֹא חֲרֵי השור כהרי המבעה' וכו', הָכִי קָאָמַר, לֹא רְאִי – אין דין הַשּׁוֹר החמור שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר אם נגח אדם ומת, כְּרְאִי – כדין הָאָדָם הקל שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, ולכך אין ללמוד לחייב על נזקי אדם הקל מנזקי השור החמור, כי שמא החומרא הגורמת חיוב הכופר היא הגורמת חיוב הממון. וְלֹא רְאִי הָאָדָם החמור שֶׁכֵּן חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים – שאדם החובל בחבירו משלם מלבד הנזק אף צער ריפוי שבת ובושת, כְּרְאִי הַשּׁוֹר הקל, שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה דְּבָרִים הללו ואינו משלם אלא נזק בלבד, ולכך אין ללמוד לחייב על נזקי השור הקל ממה שחייבה התורה על נזקי האדם החמור, כי שמא החומרא הגורמת חיוב הארבעה דברים היא הגורמת את חיוב הנזק (ה).

שואלת הגמרא: ומה שנאמר בהמשך המשנה הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהַרְבָּן לְהַזִּיק, ולדעת רב ש'שור' היינו כל נזקי השור ואף קרן, יקשה וְכִי שׁוֹר דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק – וכי הקרן דרכו להזיק.

מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בְּמוּעָד שכבר נגח שלש פעמים. מקשה הגמרא, וְכִי מוּעָד דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק, הרי מכל מקום אין טבע השור בכך. מתרצת הגמרא, כֵּינָן דְּאַיְיעַד – כיון שנגח שלש פעמים ונעשה מועד, מעתה אוֹרְחֵיהּ הוּא – דרכו להזיק, ואף שאין בטבעו כן.

מקשה הגמרא עוד: ולדעת רב ש'מבעה' היינו אדם, יקשה וכי אָדָם דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק. מתרצת הגמרא, המשנה מדברת בְּיָשָׁן, שאינו נשמר מלהזיק. מקשה הגמרא, עדיין קשה וכי יָשָׁן דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק. מתרצת הגמרא, כֵּינָן דְּכָרְיֵיהּ וּפָשְׁטֵיהּ – כיון שדרכו לכוף ולפשוט את רגליו בתוך שנתו, אוֹרְחֵיהּ הוּא – נחשב זה כמו שדרכו לשבר כלים שבצד מרגלותיו.

מקשה הגמרא עוד: ומה שנאמר בהמשך המשנה 'וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ', הרי לשון זה שייך על ממונו של האדם, אך לדעת רב ש'מבעה' היינו אדם, הרי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא – שמירת עצמו מוטלת עליו, ואין שייך לכתוב בו לשון זה, שמשמע שעל אחר מוטלת שמירת אדם.

משיבה הגמרא: וּלְמַעְמֵיךְ – והרי אף לדעתך שמכאן יש להוכיח ש'מבעה' אינו אדם, מכל מקום יקשה, הָא דְּתָנֵי קַרְנָא בברייתא אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, וְאָדָם אֶחָד מֵהֶן, ומסיימת גם שם הברייתא 'הצד השוה בהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך', ויקשה הלא אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא. אֶלָּא בהכרח לתרץ כִּדְאָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְתַנָּא שהיה שונה בברייתא זו, תְּנֵי – תוסיף בה 'אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו'

רש"י

וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ כו'. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא שֵׁן לֹא אָתֵי קֶרֶן מִינֵּיהּ וּלְהָכִי פָּרִיךְ וְלֹאו ק"ו הוּא וּמַה שֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק כְּרֵאי הַקֶּרֶן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק חַיָּיב ס"ד אֲמִינָא מִידֵי דַּהֲוָה אַעֵבֶד וְאָמַה לָאו אַע"ג דְּכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק אפ"ה פְּטוּרִי ה"נ לֹא שָׁנָא אָמַר רַב אַשֵּׁי אֲטוּ עֵבֶד וְאָמָה לָאו טַעֲמָא רַבָּה אִית בְּהוּ שָׁמָא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְעֵ"ק דְּלֹא שָׁיְיךְ טַעֲמָא דְּשָׁמָא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְאָנֵס הוּא דְּפַעֲמִים דְּנִתְכַּוְּונוּ וְיֹאמְרוּ לֹא נִתְכַּוְּונוּ לְכָךְ פְּטִירִי בְּכָל עִנְיָן נִמְצָא שְׁכַוָּונָתָן גּוֹרֶם הַפְּטוּר ה"ג קֶרֶן שְׁכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק יֵשׁ לָנוּ לְפוֹטְרוֹ וְרֵב אַשֵׁי פִּי' דַּאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק אֵיכָּא טַעֲמָא רַבָּה:

כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק כו'. לֹא הַיְינוּ כְּשֶׁהַזִּיק קַמָּא אֶלָּא מֵאֵידָךְ כְּשֶׁהַזִּיק מֵרֹבֶּה לָהּ:

לְמֶחְשְׁבִיה בְּהֶדֵי מוּעָדִין כו'. וּשְׁמוּאֵל ס"ל דְּלֹא ה"ל לְאַשְׁמוּעִינַן בְּסֵיפָא כֵּיוָן דְּלֹא אַשְׁמְעִינַן שׁוּם חִידּוּשׁ טְפֵי מִבְּרִישָׁא אֲבָל שֵׁן וְרֶגֶל אַע"ג דִּתְנָא לֵיהּ בְּרִישָׁא תָּנָא לֵיהּ בְּסֵיפָא גַּבֵּי מוּעָדִין מִשּׁוּם חִידּוּשׁ דְּמִפְּרָשׁ הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרְאוּי לָהּ וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת לִשְׁבֹּר דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ וְקֶרֶן נָמֵי תָּנָא וְאַע"ג דִּתְנָא בְּרֵישָׁא כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְאַתּוּיֵי קֶרֶן מ"מ תָּנָא לֵיהּ בְּסֵיפָא מִשּׁוּם דְּתָנֵי לֵיהּ גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תַּמִּים מש"ה תָּנָא לֵיהּ נָמֵי בְּהֶדֵי מוּעָדִין וְאַ"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב אֵשׁ וּבוֹר גַּבֵּי מוּעָדִים וְי"ל דְּלֹא חָשִׁיב אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בּוֹר וְאֵשׁ כָּךְ לִי פַּעַם רִאשׁוֹנָה כְּמוֹ פַּעַם ג' וְד':

כִּרְאִי אָדָם שֶׁאֵין מִשְׁלָם אֶת הַכּוֹפֶר. הִקְשָׁה רִיב"א מַאי חוֹמְרָא הֵיא זוֹ הַאי דְּאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר מִשּׁוּם דְּקִים לֵיהּ בְּדְרַבָּה מִינֵּיהּ וְתִירֵץ דְּשׁוֹגֵג נָמֵי פָּטוּר מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה וְאוֹר"י דְּלֹאו פְּרָכָה הִיא כְּלָל דְּלֹא מְפַטֵּר מִשּׁוּם קִים לֵיהּ בְּדְרַבָּה מִינֵּיהּ וְכֵאן נָמֵי אֵין שַׁיָּיךְ לְהַזְכִּיר תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דִּלְקַמָּן בְּפ"ב (דף כו.) מַשְׁמַע דְּאִי לָאו קְרָא דְּעָלְיוֹ וְלֹא עַל הָאָדָם יְהֵא יַלְפִינַן אָדָם מִשּׁוֹר שֶׁיִּתְחַיֵּיב מִזִּיד מִיתָּה וְכוֹפֵר וּמַעֲלִין פְּטָרֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג דּוּמְיָא דְּשׁוֹר דְּאֵין מְזִיד לְשׁוֹר וְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּפוֹטֵר אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג הַיְינוּ מָמוֹן שֶׁהַזִּיק בִּשְׁעַת חִיּוּב מִיתָה וְלָאֲפוּקֵי מִמַּאן דְּדָרְשִׁי בְּפ' אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לה. ושם) הָא אִם יִהְיֶה אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ דְּדִוְקָא דִּין אָסוֹן אִתָּא חִזְקִיָּה וְאִשְׁמוּעִינַן לְאוֹ דְּוִקָא דִּין אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ אֶלָּא אַפִּי' שׁוֹגֵג לֹא יֵעָנֵשׁ:

בֵּין דְּכֵייף וּפְשִׁיט אוֹרְחֵיהּ הוּא. בִּירוּשָׁלְמִי יֵשׁ דִּיּוּשׁ לֹא מַחֲיֵיב אֶלָּא כְּשֶׁהִשְׁכִּיב עַצְמוֹ אֲצֹל הַכֵּלִים אֲבָל אִם יָשַׁן וְהִבִּיאוּ כֵּלִים אֲצָלוֹ וּשְׁבָרָן פָּטוּר דְּהֵם גָּרְמוּ לוֹ וְכֵן אִם הָיָה יָשֵׁן וְהָלַךְ חֲבֵירוֹ לִישֵׁן אֲצָלוֹ וְהִזִּיקוֹ זֶה אֶת זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְהָאַחֲרוֹן חַיָּיב: **וּלְמַטְעֵמֵיךְ.** פִּירוּשׁ אֲפִילּוּ תֵּימָא מִבְּעֵיָה זֶה הַשֵּׁן: **אָדָם** שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו. מִכְּאן מִשְׁמַע דְּלֹא גְּרִסִינַן בְּמַתְנִי' וּמְמוֹנוֹ מִדְּלֹא פָּרִיךְ נָמֵי הָכֵי אָדָם מְמוֹנוֹ הוּא וּמ"ה אֵין צָרִיךְ לְמֶחְקוֹ כְּדִפְרִישְׁתִּי לְעֵיל (ג: ד"ה וממונך):

תוספות

מִידֵי דַּהֲוָה אַעֵבֶד וְאָמָה. וְלֹא בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שֶׁפֵּירֵשׁ מִשּׁוּם דְּתָנֵן בְּהֶחָבֵל (לקמן דף פז.) עֵבֶד וְאִשָּׁה פְּגִיעָתָן כו' דְּא"כ ה"ל לְמִיתְקָט עֵבֶד וְאִשָּׁה אֶלָּא מְפָרֵשׁ ר"ת דְּנָקֵט עֵבֶד וְאָמָה מִשּׁוּם דְּקָאֵי אַמַּתְנִי' דְּסוֹף מַסֶּכֶת יָדִים וְטַעֲמָא מִשּׁוּם שָׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ דְּבִסְמוּךְ מְפוֹרָשׁ דְּלְהַזִּיק אפ"ה פְּטוּרִין. וְאַ"ת עֵבֶד וְאָמָה גּוּפֵיהּ נִילַף מִ"ק דְּשֵׁן לְהִתְחַיֵּב בֵּין דְּאִכַּתֵּי לֹא יָדַע טַעֲמָא דְּשָׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְע"ק כֵּיוָן דְּיָדַע רִישָׁא דְּמַתְנִיתִין דְּמַשְׁכָּח יָדִים (פ"ד מ"ו) מְדַנָּקֵט עֵבֶד וְאָמָה וְלֹא נָקֵט עֵבֶד וְאִשָּׁה א"כ מִסְתָּמָא יָדַע סֵיפָא וְע"ק דְּעֵבֶד וְאָמָה כְּשֶׁאֵין כַּוָּונָתָן לְהַזִּיק נָמֵי פְּטִירִי וְאַ"כ מַאי מַיְיתֵי וְי"ל דְּשַׁפִּיר וְהָוֵי יָדְעִי הַמַּקְשֶׁה טַעֲמָא דְּשָׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְאפ"ה פָּרִיךְ כֵּיוָן דְּעֵבֶד וְאָמָה פְּטוּרִין וְאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּונָתָן לְהַזִּיק וְאַע"ג דְּלֹא שָׁיְיךְ טַעֲמָא דְּשָׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ דְּאָנוּס הוּא דְּפַעֲמִים דְּנִתְכַּוְּונוּ וְיֹאמְרוּ לֹא נִתְכַּוְּונוּ לְכָךְ פְּטִירִי בְּכָל עִנְיָן נִמְצָא שְׁכַוָּונָתָן גּוֹרֶם הַפְּטוּר ה"ג קֶרֶן שְׁכַוָּונָתוֹ לְהַזִּיק יֵשׁ לָנוּ לְפוֹטְרוֹ וְרֵב אַשֵׁי פִּי' דַּאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק אֵיכָּא טַעֲמָא רַבָּה:

כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק כו'. לֹא הַיְינוּ כְּשֶׁהַזִּיק קַמָּא אֶלָּא מֵאֵידָךְ כְּשֶׁהַזִּיק מֵרֹבֶּה לָהּ:

לְמֶחְשְׁבִיה בְּהֶדֵי מוּעָדִין כו'. וּשְׁמוּאֵל ס"ל דְּלֹא ה"ל לְאַשְׁמוּעִינַן בְּסֵיפָא כֵּיוָן דְּלֹא אַשְׁמְעִינַן שׁוּם חִידּוּשׁ טְפֵי מִבְּרִישָׁא אֲבָל שֵׁן וְרֶגֶל אַע"ג דִּתְנָא לֵיהּ בְּרִישָׁא תָּנָא לֵיהּ בְּסֵיפָא גַּבֵּי מוּעָדִין מִשּׁוּם חִידּוּשׁ דְּמִפְּרָשׁ הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרְאוּי לָהּ וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת לִשְׁבֹּר דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ וְקֶרֶן נָמֵי תָּנָא וְאַע"ג דִּתְנָא בְּרֵישָׁא כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְאַתּוּיֵי קֶרֶן מ"מ תָּנָא לֵיהּ בְּסֵיפָא מִשּׁוּם דְּתָנֵי לֵיהּ גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תַּמִּים מש"ה תָּנָא לֵיהּ נָמֵי בְּהֶדֵי מוּעָדִין וְאַ"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב אֵשׁ וּבוֹר גַּבֵּי מוּעָדִים וְי"ל דְּלֹא חָשִׁיב אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בּוֹר וְאֵשׁ כָּךְ לִי פַּעַם רִאשׁוֹנָה כְּמוֹ פַּעַם ג' וְד':

כִּרְאִי אָדָם שֶׁאֵין מִשְׁלָם אֶת הַכּוֹפֶר. הִקְשָׁה רִיב"א מַאי חוֹמְרָא הֵיא זוֹ הַאי דְּאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר מִשּׁוּם דְּקִים לֵיהּ בְּדְרַבָּה מִינֵּיהּ וְתִירֵץ דְּשׁוֹגֵג נָמֵי פָּטוּר מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה וְאוֹר"י דְּלֹאו פְּרָכָה הִיא כְּלָל דְּלֹא מְפַטֵּר מִשּׁוּם קִים לֵיהּ בְּדְרַבָּה מִינֵּיהּ וְכֵאן נָמֵי אֵין שַׁיָּיךְ לְהַזְכִּיר תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דִּלְקַמָּן בְּפ"ב (דף כו.) מַשְׁמַע דְּאִי לָאו קְרָא דְּעָלְיוֹ וְלֹא עַל הָאָדָם יְהֵא יַלְפִינַן אָדָם מִשּׁוֹר שֶׁיִּתְחַיֵּב מִזִּיד מִיתָה וְכוֹפֵר וּמַעֲלִין פְּטָרֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג דּוּמְיָא דְּשׁוֹר דְּאֵין מְזִיד לְשׁוֹר וְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּפוֹטֵר אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג הַיְינוּ מָמוֹן שֶׁהִזִּיק בִּשְׁעַת חִיּוּב מִיתָה וְלָאֲפוּקֵי מִמַּאן דְּדָרְשִׁי בְּפ' אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לה. ושם) הָא אִם יִהְיֶה אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ דְּדִוְקָא דִּין אָסוֹן אִתָּא חִזְקִיָּה וְאִשְׁמוּעִינַן לְאוֹ דְּוִקָא דִּין אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ אֶלָּא אַפִּי' שׁוֹגֵג לֹא יֵעָנֵשׁ:

בֵּין דְּכֵייף וּפְשִׁיט אוֹרְחֵיהּ הוּא. בִּירוּשָׁלְמִי יֵשׁ דִּיּוּשׁ לֹא מַחֲיֵיב אֶלָּא כְּשֶׁהִשְׁכִּיב עַצְמוֹ אֲצֹל הַכֵּלִים אֲבָל אִם יָשַׁן וְהִבִּיאוּ כֵּלִים אֲצָלוֹ וּשְׁבָרָן פָּטוּר דְּהֵם גָּרְמוּ לוֹ וְכֵן אִם הָיָה יָשֵׁן וְהָלַךְ חֲבֵירוֹ לִישֵׁן אֲצָלוֹ וְהִזִּיקוֹ זֶה אֶת זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְהָאַחֲרוֹן חַיָּיב: **וּלְמַטְעֵמֵיךְ.** פִּירוּשׁ אֲפִילּוּ תֵּימָא מִבְּעֵיָה זֶה הַשֵּׁן: **אָדָם** שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו. מִכְּאן מִשְׁמַע דְּלֹא גְּרִסִינַן בְּמַתְנִי' וּמְמוֹנוֹ הוּא וּמ"ה אֵין צָרִיךְ לְמֶחְקוֹ כְּדִפְרִישְׁתִּי לְעֵיל (ג: ד"ה וממונך):

וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק כִּרְאִי הַקֶּרֶן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וְלָאו ק"ו הוּא וּמַה שֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק חַיָּיב קֶרֶן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק לֹא כ"ש אִיצְטְרִיךְ ס"ד אֲמִינָא מִידֵי דַּהֲוָה אַעֵבֶד וְאָמָה לָאו אע"ג דְּכַוָּונָתָן לְהַזִּיק אפ"ה פְּטִירִי ה"נ לֹא שָׁנָא אָמַר רַב אַשֵׁי אֲטוּ עֵבֶד וְאָמָה לָאו טַעֲמָא רַבָּה אִית בְּהוּ שָׁמָּא יַקְנִיטֶנּוּ רַבּוֹ וְיֵלֵךְ וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְנִמְצָא זֶה מְחַיֵּיב אֶת רַבּוֹ מֵאֵה מָנֶה בְּכָל יוֹם אֶלָּא פָּרִיךְ הָכִי לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק כִּרְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזִּיקוֹ וְרֶגֶל מַאי שַׁיְירִיהּ כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק לַאֲתוּיֵי רֶגֶל וְלִיתְנֵייהּ בְּהֶדְיָא אֶלָּא אָמַר רָבָא תָּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁינּוֹ וְה"ק לֹא רְאִי הָרֶגֶל שֶׁהֶזִּיקָה מָצוּי כִּרְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין הֶזִּיקָהּ מָצוּי וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזִּיקוֹ כִּרְאִי הָרֶגֶל שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזִּיקוֹ וְקֶרֶן מַאי שַׁיְירִיהּ כְּשֶׁהַזִּיק חָב הַמַּזִּיק לַאֲתוּיֵי קֶרֶן וְלִיתְנֵייהּ בְּהֶדְיָא בְּמוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן מ"ט לֹא אָמַר כִּרְאִי מוּעָדִין לְשַׁלֵּם נְזָק שָׁלֵם דְּלֹא פָּלִיג רַחֲמָנָא בֵּין תַּם לְמוּעָד אֶלָּא בְּנֶגִיחָה: שׁוֹר הַמּוֹעֵד הַנִּיזָּק. שֶׁנִּכְנַס לִרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְנָגַח שָׁם אֶת שׁוֹרוֹ וְאע"ג דְּתַם הוּא מְשַׁלֵּם נְזָק שָׁלֵם וְסָתְמָא כְּר"ט דְּאָמַר לְקַמָּן (דף טו:) מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק נְזָק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם: בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ. בְּנִזְקֵי גוּפוֹ. שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְזִיק לֹא מְיִירִי רִישָׁא: **הָא** קָתָנֵי אָדָם. בְּסֵיפָא וְלָמָּה לֵיהּ לְמֵיתְנֵי בְּרֵישָׁא: **לְמֵיחְשְׁבֵיהּ** בַּהֲדֵי מוּעָדִין **הוּא דְּאָתָא.** דְּקָתָנֵי חֲמִשָּׁה תַּמִּין וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין וְקָחְשִׁיב לְהוּ וְאִזְיל: **וּמַאי לֹא** חֲדִי. דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' לֹא חֲדֵי הַשּׁוֹר כִּבְרֵי הַמַּבְעֶה לְרַב דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם: שׁוֹר מוּעָד שֶׁנָּגַח אָדָם וּמֵת מִשְׁלַם כּוֹפֶר אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לֹא אִתְיָא אָדָם מִינֵּיהּ דְּאָדָם שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵירוֹ בְּמֵזִיד נֶהֱרָג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר: אָדָם הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים צַעַר רִיפּוּי שְׁבֶת וּבוּשֶׁת אֲבָל בְּזִקּ לֹא קָא חָשִׁיב דְּשׁוֹר נָמֵי נְזָק מְשַׁלֵּם אֲבָל בְּהֶנֵּךְ אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵינוֹ חַיָּיב כְּדִמְסִיק בְּשִׁילְהֵי כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת (לקמן כו.) דְּאָמְרִי' כִּי יִתֵּן אִישׁ מוּם בַּעֲמִיתוֹ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: **וְקָא פָרִיךְ הַצַּד הַשָּׁוֶה שׁוֹר.** לְרַב דְּאָמַר תָּנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר הֵיכִי מָצֵי לְמֵיתְנֵי בְּקֶרֶן דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק וְלִשְׁמוּאֵל לֵיכָא לְמֵיפְרָךְ דְּרֶגֶל וְדַאי דַּרְכּוֹ לְיַלֵּךְ וּלְהַזִּיק: **דְּכֵייף וּפָשִׁיט.** אֶת רַגְלֵיהּ: **אוֹרְחֵיהּ הוּא.** לִשְׁבֹּר כֵּלִים שֶׁבְּצִד מַרְגְּלוֹתָיו: וְקָא פָרִיךְ מַאי הַאי דְּקָתָנֵי רִשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ לְשׁוֹן זֶה אֵינוֹ שַׁיָּיךְ אֶלָּא בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ:

הכא

ה"נ

הָכָא נַמִּי תָּנֵי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו מַתְקִיף לָהּ רַב מָרִי וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם כְּדִכְתִיב כִּקְדֹחַ אֵשׁ הֲמָסִים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ מִי כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ תִּבְעֶה אֵשׁ כְּתִיב מַתְקִיף לָהּ רַב זְבִיד וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הָאֵשׁ דְּכִי כְּתִיב תִּבְעֶה בְּאֵשׁ הוּא דִּכְתִיב אִי הָכֵי מַאי הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר וְכִי תֵּימָא פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ אִי הָכֵי אַרְבָּעָה שְׁלֹשָׁה הָווּ וְכִי תֵּימָא תָּנָא שׁוֹר דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי אִי הָכֵי לֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים אֵשׁ מַאי רוּחַ חַיִּים אִית בֵּיהּ וְתוּ מַאי כַּהֲרֵי הָאֵשׁ: תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר נֶזֶק צַעַר וְרִיפּוּי שֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת וְאַרְבָּעָה דְּמַתְנִי׳ הָא תְּלֵיסַר וְתַנָּא דִּידַן מ״ט לֹא תָּנֵי הַנֵּי בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְירֵי בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לֹא קָמַיְירֵי אֶלָּא לְרַב לִיתְנֵי תָּנָא אָדָם וְכָל מִילֵּי דְּאָדָם וּלְר׳ אוֹשַׁעְיָא נַמִּי הָא תָּנֵי לֵיהּ אָדָם תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם תָּנָא אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם וְתָנָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר אִי הָכֵי שׁוֹר נַמִּי לִיתְנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי שׁוֹר לִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר וְלִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם הַאי מַאי בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֶלָּא שׁוֹר מַה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר מַה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם אִידֵי וְאִידֵי נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם וְהָא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר דְּאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הוּא וְקָתָנֵי תָּנֵי הֶיזֵּיקָא דִּבְיָדַיִם וְקָתָנֵי הֶיזֵּיקָא דְּמִמֵּילָא תָּנֵי ר׳ חִיָּיא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְגַנָּב וְגַזְלָן וְעֵדִים זוֹמְמִין וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה וּמוֹצִיא שֵׁם רַע וְהַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ וְהַנֵּי תְּלֵיסַר הָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי הַנֵּי בְּמָמוֹנָא קָמַיְירֵי בִּקְנָסָא לֹא קָמַיְירֵי גַּנָּב וְגַזְלָן דְּמָמוֹנָא הוּא לִיתְנֵי הָא קָתָנֵי לֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל וְרַבִּי חִיָּיא נַמִּי הָא תָּנָא לֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל תָּנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לְיָדֵיהּ בְּהֶיתֵּירָא וְקָתָנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לְיָדֵיהּ בְּאִיסּוּרָא

עדים

רש״י

ה״נ תָּנֵי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו. וְהַאי דְּקָתָנֵי וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ אַשְּׁאָרָא: אֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם. שֶׁאִם שׁוֹפֵךְ אָדָם מֵימָיו לרה״ר וּבָא אַחֵר וְנִטְנַפוּ כֵּלָיו חַיָּיב הַשּׁוֹפְכָן: כִּקְדֹחַ אֵשׁ הֲמָסִים. כְּמוֹ שֶׁהָאֵשׁ שׂוֹרֵף דָּבָר הַנִּימּוֹס כְּגוֹן זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְכָל מִינֵי רְבָב: מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ. וּכְמַיִם שֶׁמְּבַעְבְּעִים אֶת הָאֵשׁ כְּשֶׁנּוֹתְנִין מַיִם עַל הָאֵשׁ נַעֲשִׂים כְּמִין אֲבַעְבּוּעוֹת הָרְתִיחוֹת וְסֵיפָא דִּקְרָא הָכֵי הוּא לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ כֵּן תּוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ כְּשֶׁתְּאַבְּדֵם מִן הָעוֹלָם: מִי כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ. לְשׁוֹן רַבִּים דְּלֶיהֱוֵי מַשְׁמַע דְּמַבְעֶה אַמַּיִם קָאֵי שֶׁהֵן מְבַעְבְּעִין אֶת הָאֵשׁ: תִּבְעֶה אֵשׁ כְּתִיב. דְּמַשְׁמַע שֶׁהָאֵשׁ מְבַעְבֵּעַ הַמַּיִם דְּתִבְעֶה לְשׁוֹן יָחִיד וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ. הַמַּבְעֶה זֶה הַהֶבְעֵר: דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי. שֵׁן וָרֶגֶל וְקֶרֶן לֹא קָחָשִׁיב דְּבְתַמִּין לֹא קָמַיְירֵי: מַאי לֹא זֶה וָזֶה. דְּקָתָנֵי מַתְנִי׳ אַשּׁוֹר וּמַבְעֶה לֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים וְאִי מַבְעֶה הַיְינוּ אֵשׁ מִי אִית בּוֹ רוּחַ חַיִּים: אָבוֹת. קָרֵי לְהָנָךְ דִּכְתִיבָן בִּקְרָא: שׁוֹמֵר חִנָּם. חַיָּיב בִּפְשִׁיעָה וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּיב אֲפִילּוּ בְּאוֹנְסִין וְשׂוֹכֵר וְנוֹשֵׂא שָׂכָר חַיָּיבִים בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה וְכ״שׁ בִּפְשִׁיעָה וְכוּלְּהוּ כְּתִיבֵי כִּדְתָנֵי בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל בְּבָבָא מְצִיעָא (דף צד:) פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שְׁלִישִׁית בְּשׁוֹאֵל הִלְכָּךְ אָבוֹת נִינְהוּ וּלְקַמָּן בָּעֵי מַאי נִינְהוּ תּוֹלְדוֹת: נֶזֶק. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ נוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁהוּא שָׁוֶה עַכְשָׁיו פָּחוֹת מִבַּתְּחִילָּה: צַעַר. אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם הָעוֹמֵד יָדוֹ לִיקָּצֵץ ע״י חֶרֶב רוֹצֶה לִיתֵּן כְּדֵי שֶׁיִּתְקַצֵּץ לוֹ ע״י סַם דְּלֵית לֵיהּ צַעַר כּוּלֵּי הַאי: וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת. כּוּלְּהוּ יָלֵיף מִקְּרָאֵי בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל (לקמן דף פה.) וְכֵיוָן דִּכְתִיבֵי אָבוֹת נִינְהוּ: כָּל הָנָךְ דְּר׳ אוֹשַׁעְיָא הוּא עַצְמוֹ מַזִּיק דְּהָנָךְ ד׳ שׁוֹמְרִים הֵן עַצְמָם הִזִּיקוּ הוֹאִיל וְלֹא שָׁמְרוּ כָּרָאוּי וּבְנִזָּקִין דְּאַזִּיק גּוּפוֹ לֹא קָמַיְירֵי מַתְנִי׳: אֶלָּא לְרַב. דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם הוֹאִיל וּמַיְירֵי תַּנָּא דְּמַתְנִי׳ לִיתְנֵי הַנֵּי: תָּנָא אָדָם. מַבְעֶה דְּמַתְנִי׳: תָּנָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר. כְּלוֹמַר נִזְקֵי מָמוֹן דְּהָא מַבְעֶה דּוּמְיָא דְּבוֹר קָתָנֵי וּבוֹר לֹא מַיְירֵי בְּנִזְקֵי אָדָם דְּרַחְמָנָא פַּטְרֵיהּ לְגַמְרֵי כִּדְתַנְיָא לְקַמָּן (דף נג:) שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים וְאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הֵיכָא כְּתִיב דְּקָרֵי לֵיהּ אַב דִּכְתִיב וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה: בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר כו׳. וְכֵיוָן דְּלָא דָּמֵי חִיּוּבִינְהוּ לַהֲדָדֵי תָּנֵי לְהוּ בְּתַרְתֵּי: אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם. כְּגוֹן ה׳ דְּבָרִים דְּחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ הָא ד׳ שׁוֹמְרִין דְּר׳ אוֹשַׁעְיָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הוּא: וְקָתָנֵי. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אָבוֹת דְּמַתְנִי׳ הֶזֵּיק דְּבְיָדַיִם ד׳ שׁוֹמְרִין הֶזֵּיק דְּמִמֵּילָא: תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה: תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. בְּטוֹבֵחַ וּמוֹכֵר: וְגַנָּב. שֶׁמְּשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל אֶלָּא קֶרֶן בִּלְבַד וּכְגוֹן שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ דְּמוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר כִּדְאַמְרִינַן אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם וְהַיְינוּ קְנָס וְאַמְרִינַן בְּפ׳ מְרוּבָּה (לקמן דף סד:) פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ: וְגַזְלָן. נַמִּי אַב הוּא דִּכְתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל (ויקרא ה): אוֹנֵס וּמְפַתֶּה. כְּתִיבֵי חֲמִשִּׁים כֶּסֶף כְּתִיב בְּאוֹנֵס (דברים כב) וּבִמְפַתֶּה כְּתִיב (שמות כב) כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת כְּמוֹהַר בְּתוּלִים שֶׁל אוֹנֵס דְּהַיְינוּ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף: מוֹצִיא שֵׁם רַע. כְּתִיב וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף (דברים כב): מְטַמֵּא. תְּרוּמָה: מְדַמֵּעַ. תְּרוּמָה בְּחוּלִּין: וּמְנַסֵּךְ. יַיִן לַעֲ״ז וּבְמַסֶּ׳ גִּיטִּין (דף נב:) מְפָרֵשׁ אַמַּאי לֹא קָם לֵיהּ בִּדְרַבָּה מִינֵּיהּ. מְטַמֵּא מְדַמֵּעַ וּמְנַסֵּךְ לֹא כְּתִיבֵי בְּהֶדְיָא וְאַפְּ״ה הָווּ אָבוֹת שֶׁבִּכְלַל נֶזֶק הֵן וְנֶזֶק מָמוֹן כְּתִיב בַּתּוֹרָה (ויקרא כד) מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן לֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁנִּיסְּכוֹ בְּיַיִן נֶסֶךְ שֶׁזָּרַק בּוֹ דְּלֹא קְמַחַסְרֵיהּ וְלֹא מִידֵי דְּהָא מַזְבִּין לֵיהּ בַּר מִדְּמֵי יַיִן נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ: וּמְטַמֵּא. שֶׁמַּגִּיעַ שֶׁרֶץ בִּתְרוּמַת כֹּהֵן דְּאַפְסְדָהּ מִינֵּיהּ: גַּנָּב. הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְגַזְלָן דְּלָא מְשַׁלְּמֵי אֶלָּא קֶרֶן לִיתְנֵי: תָּנָא לֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל. דְּהָתָם נַמִּי שַׁיָּיךְ גְּנֵיבָה כְּגוֹן שֶׁטָּעַן שֶׁנִּגְנַב הֵימֶנּוּ וַהֲרֵי הִיא בְּיָדוֹ וְאַמְרִינַן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לקמן דף סג:) דְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּגַנָּב וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן כְּגַזְלָן וְהָא דְּנָקַט הָכָא וְהַשּׁוֹאֵל לָאו דַּוְקָא דְּהָא לֹא מַשְׁכַּחַת בֵּיהּ דְּנִפְטַר לֹא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְלֹא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּיב בְּכוּלּוֹ: דְּאָתָא לְיָדֵיהּ בְּהֶיתֵּירָא. שׁוֹמֵר חִנָּם אע״ג דְּהַשְׁתָּא טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁנִּגְנַב הֵימֶנּוּ מִיהוּ מֵעִיקָּרָא כִּי אָתָא לְיָדֵיהּ בְּהֶיתֵּירָא אָתָא לְיָדֵיהּ וְגַנָּב וְגַזְלָן מָמוֹנָא אָתָא לְיָדֵיהּ בְּאִיסּוּרָא:

עדים

תוספות

וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם. פֵּי׳ כֵּיוָן דִּקְרָא לֹא דַּיְיקֵי לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר וְא״ת וְהֵיכָן כְּתִיב מַיִם בַּתּוֹרָה וְי״ל מוֹשְׁלַח וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב ה) וְשׁוֹלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת וְאע״ג דְּשִׁילַּח בְּעִירָה בִּבְהֵמָה אַיְירֵי מ״מ מַיִם נַמִּי מִשְׁתַּמְּעֵי מִינֵּיהּ מִדְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּהֵמָה בִּלְשׁוֹן וְשִׁלַּח וּלְעֵיל דְּבָעֵי בְּמַאי מוֹקְמִינַן לָהּ לֹא מָצֵי מוֹקְמִינַן בְּמַיִם דְּכִי נַמִּי מוּקְמָת בְּמַיִם אִית לָן לְאוֹקוּמֵי בְּמִילֵּי דְּשׁוֹר מִדִּכְתִיב בְּעִירֹה וְא״ת וְהַנֵּי מַיִם ה״ד אִי דְּמַשְׁקִיל עֲלֵיהּ בִּדְקָא דַּמְיָא וּבְכֹחַ רִאשׁוֹן כֹּחוֹ הוּא וְאִי בְּכֹחַ שֵׁנִי גְּרָמָא בְּעַלְמָא הוּא כִּדְאַמְרִינַן בְּהַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עז:) וְי״ל דְּמַיְירֵי בְּכֹחַ שֵׁנִי וְקמ״ל דִּבְכֹחַ שֵׁנִי נַמִּי חַיָּיב א״נ בָּתַר דְּנָחוּ וְלֹא דָּמֵי לְבוֹר כְּגוֹן פּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן דִּלְקַמָּן (דף ל.) וְאע״ג דְּאָתֵי בְּמָה הַצַּד הֲוָה אֲמִינָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְכוֹתְבוֹ לְחַיֵּיב כֵּלִים דְּמִבּוֹר לֹא הֲוָה שַׁמְעִינַן וַהֲוָה מָצֵי לְמִיפְרַךְ מַאי לֹא זֶה וָזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים אֶלָּא דִּבְלָאו הָכֵי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר: **מִי** כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ. וְא״ת כִּי כְּתִיב נַמִּי נִבְעוּ לֹא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִי׳ בְּמַיִם דְּמִי קָתָנֵי נִבְעָה כִּדְדַיֵּיק לְעֵיל (דף ג:) גַּבֵּי שֵׁן וְי״ל דְּלֹא שַׁיָּיךְ לְאַקְשׁוּיֵי אֶלָּא גַּבֵּי שֵׁן דְּלִיתְנֵי נִבְעָה שֶׁהַשֵּׁן עַצְמוֹ נִבְעָה דְּמַבְעֶה מַשְׁמַע מְגַלֶּה [דָּבָר אַחֵר שֶׁהָיָה מְכוּסֶּה] אֲבָל בְּמַיִם שַׁיָּיךְ שַׁפִּיר לִישָּׁנָא דְּמַבְעֶה שֶׁהַמַּיִם רוֹתְחִים קְרוּיִים מְבַעְבְּעִים:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין. וְדִינֵיהֶם י״ב דְּשׂוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הֲוֵי אוֹ כְּשׁוֹמֵר חִנָּם הֲוֵי:

שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל. שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר מִן הַכֹּל חוּץ מִן הַפְּשִׁיעָה שׁוֹאֵל חַיָּיב בַּכֹּל חוּץ מִמֵּתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה וְנוֹשֵׂא שָׂכָר חַיָּיב בְּמִקְצָת בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה וּפָטוּר בְּאוֹנְסִין לְכַךְ נָקַט לְהוּ בְּזֶה הַסֵּדֶר וְלֹא כְּסֵדֶר שֶׁנִּכְתַּב בַּפָּרָשָׁה:

תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם. וְא״ת כֵּיוָן דְּתָנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם לִיתְנֵי נַמִּי ג׳ אָבוֹת בְּשׁוֹר הַקֶּרֶן וְהַשֵּׁן וְהָרֶגֶל וְי״ל דְּנִיחָא לֵיהּ לִכְלוֹל כּוּלָּם בְּשׁוֹר כְּמוֹ תַּנָּא דְּמַתְנִי׳: **וְעֵדִים** זוֹמְמִין. פֵּירֵשׁ רִיבָ״א דַּאֲפִילּוּ שִׁילֵּם עַל פִּי הָעֵדִים זוֹמְמִין חַיָּיבִין דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּמָמוֹן כַּאֲשֶׁר זָמַם וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה דְּאֶפְשָׁר בַּחֲזָרָה וְר״י מְפָרֵשׁ דְּלֹא צָרִיךְ לְהַאי טַעְמָא דְּגַבֵּי מָמוֹן מְחַיְּיבִינָן לְהוּ בְּק״ו דְּגַבֵּי מָמוֹן עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין וְהָא דְּאַמְרִינַן בְּמַכּוֹת (דף ה:) הָרְגוּ אֵין נֶהֱרָגִים הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּהָתָם אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין: **מְנַסֵּךְ.** פְּלִיגֵי בָּהּ בְּהַנִּזָּקִין (גיטין נב: ושם) חַד אָמַר מְנַסֵּךְ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר מְעָרֵב:

הא

הָכָא נָמֵי במשנתינו, **תְּנֵי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו.**

רב מרי מקשה שיש לפרש 'מבעה' באופן אחר: **מַתְקִיף לָהּ רַב מָרִי, וְאֵימָא** שמַּבְעָה האמור במשנתינו **זֶה הַמַּיִם,** שאם שפך מימיו לרשות הרבים ועבר בהם אדם ונטנפו כליו במים, חייב השופכן, והמשנה מחשיבה היזק זה לאב בפני עצמו. ומצאנו בפסוק לשון 'מבעה' על המים, **כְּדִכְתִיב** (ישעיה סד א) 'כְּקֹדַח אֵשׁ הֶמְסִים מַיִם תַּבְעֶה אֵשׁ'.

מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** – וכי נאמר בפסוק 'מַיִם נִבְּעוּ' בלשון רבים, שיהיה משמעותו שעולה על המים, שהם מבעבעים את האש, הרי 'תַּבְעֶה אֵשׁ' כְּתִיב, בלשון נקבה ולשון יחיד, ומשמע שעולה על האש, ופירוש הפסוק 'כמים שמבעבעת אותם האש', ונמצא שלא נאמר לשון 'מבעה' על המים.

מַתְקִיף לָהּ רַב זְבִיד, וְאֵימָא – ואולי נאמר שמַּבְעָה זֶה הָאֵשׁ, שהרי נתבאר דִּכְי כְּתִיב 'תַּבְעֶה' בָּאֵשׁ הוּא דִּכְתִיב – שמה שנאמר 'תבעה' בפסוק 'מים תבעה אש', עולה על האש, ויש לפרש שעליו נתכוונה המשנה.

מתרצת הגמרא: **אִי הָכִי, מַאי** – כיצד נפרש מה שנאמר במשנה **הַמַּבְעֶה וְהַהַבְעָר,** והלא הבער הוא היינו אש. **וְכִי תֵּימָא** שאכן אין זה אלא אב אחד, **וּפָרִישׁ קָמְפָרֵשׁ** – ומה שכתבה המשנה 'ההבער' הוא פירוש למה שנאמר קודם מבעה, ויהיה פירושו 'המבעה שהוא ההבער'. **אִי הָכִי** יקשה מה ששנינו **אַרְבָּעָה** אבות נזיקין, והלא **שִׁשָּׁה** הֲווּ. **וְכִי תֵּימָא** שאכן המבעה וההבער אב אחד הם, והארבעה אבות הם משום **שְׁתָּנָא שׁוֹר דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי** – ש'שור' האמור במשנה נכלל בו שני אבות נזיקין, השן והרגל, **אִי הָכִי** יקשה מה שנאמר בהמשך, **לֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים,** ואם מבעה היינו אש, **אֵשׁ מַאי רוּחַ חַיִּים אִית בֵּיהּ. וְתוּ** – ועוד יקשה, **מַאי** – כיצד יתפרשו המשך דברי המשנה 'כַּהֲרֵי הָאֵשׁ שאין בו רוח חיים', והרי המבעה וההבער אחד הם, ואיך יתכן לומר לא הרי האש כהרי האש, ובהכרח 'מבעה' האמור במשנה אינו אש:

*

הגמרא מביאה ברייתות המונות אבות נזיקין נוספים: **תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא, שִׁשָּׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין,** ואלו הם, הארבעה שומרים, שהם: [א] **שׁוֹמֵר חִנָּם,** שחייב על הפשיעה בלבד, [ב] **וְהַשּׁוֹאֵל** שחייב אף על האונסים, [ג] **נוֹשֵׂא שָׂכָר** – שומר המקבל שכר עבור שמירתו, שחייב אף על גניבה ואבידה אך פטור על האונסים, [ד] **וְהַשּׂוֹכֵר** בהמה או כלי להשתמש בו בשכר. ועוד חמשת התשלומים בחובל בחברו, שהם: [ה] **נֶזֶק** – שמשלם כפי מה שהפחיתו משוויו, [ו] **צַעַר** – שמשלם עבור הצער שציערו, [ז] **וְרִיפּוּי** – שמשלם עבור ריפוי החבלה, [ח] **שֶׁבֶת** – שמשלם על מה שמתבטל הנחבל ממלאכתו עד שיתרפא, [ט] **וּבוּשֶׁת** – שמשלם עבור הבושה שהיזה לו מהחבלה. **וְעוֹד אַרְבָּעָה דְּמַתְנִיתִין,** שהם [י] השור [יא] הבור [יב] המבעה [יג] **וההבער. הָא תְּלֵיסַר.**

מבררת הגמרא: **וְתָנָא דִּידָךְ מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי הָנֵי** – והתנא של משנתינו מדוע לא שנה כל אלה, **בְּשִׁלְמָא לִשְׁמוּאֵל** ש'מבעה' היינו שן, ולא הוזכר במשנתינו כלל אדם המזיק, יש לומר **שִׁבְנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְירִי** – בנזקים שנעשו על ידי ממונו של האדם מדברת המשנה, אך **בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לָא קָמַיְירִי** – בנזקים שעשה האדם עצמו בגופו לא מדברת המשנה. **אֶלָּא לְרַב** ש'מבעה' היינו אדם, הרי שהוזכרו נזקי האדם, **וְלִיתְנֵי** – שיכתוב גם את אלה. מבארת הגמרא, **תָּנָא אָדָם וְכָל מִילֵּי דְּאָדָם** – התנא במשנה הזכיר בלשון כוללת 'מבעה' דהיינו אדם המזיק, וכלל בזה לכל נזקי האדם, שהם האבות שהוסיף רבי אושעיא.

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא נָמֵי** יקשה כן, מדוע מנה שלשה עשר אבות נזיקין, **הָא תָּנֵי לֵיהּ אָדָם** בתוך ארבעה אבות של המשנה, ובו כלולים כל האבות שהוסיף. מתרצת הגמרא, **תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם** – רבי אושעיא מחלק את נזקי האדם לשנים, **תָּנָא** באבות שהוסיף בברייתא, **אָדָם דְּאִיזִיק אָדָם** – אדם שהזיק אדם, והם כל החמשה תשלומים שבחובל בחבירו, נזק צער ריפוי שבת ובושת, **וְתָנָא** בכלל הארבעה אבות של המשנה שהוא **אָדָם דְּאִיזִיק שׁוֹר.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שחילק רבי אושעיא נזקי האדם לשנים, **שׁוֹר נַמִּי לִיתְנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי שׁוֹר** – אף את נזקי השור היה לו לחלק ולכתוב שני אופני נזקי שור, **לִיתְנֵי שׁוֹר דְּאִיזִיק שׁוֹר, וְלִיתְנֵי שׁוֹר דְּאִיזִיק אָדָם.** מתרצת הגמרא, **הַאי מַאי** – מה דמיון הוא זה, **בְּשִׁלְמָא** בנזקי אדם מובן שיש לחלק ביניהם, שכן **אָדָם דְּאִיזִיק שׁוֹר,** נֶזֶק בלבד **הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** ואילו **אָדָם דְּאִיזִיק אָדָם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה דְּכָרִים** נוסף על הנזק, צער ריפוי שבת ובושת, וכיון שאין החיובים שווים יש לכתוב כל אחד מהם בפני עצמו, **אֶלָּא שׁוֹר, מַה לִּי שׁוֹר דְּאִיזִיק שׁוֹר מַה לִּי שׁוֹר דְּאִיזִיק אָדָם,** הלא **אִידֵי וְאִידֵי** – זה וזה נֶזֶק **הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** ולכך אין טעם לחלקם.

מקשה הגמרא: **וְהָא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, דְּאָדָם דְּאִיזִיק שׁוֹר הוּא** – שאף הם אופני אדם שהזיק ממון, **וְקָתָנֵי** רבי אושעיא אותם בפני עצמם, ומדוע לא נכללו ב'מבעה' שהוא אדם שהזיק ממון כמו שנתבאר לעיל. מתרצת הגמרא, **תָּנֵי** בכלל 'מבעה' **חַיָּיבָא דְּכֻלְּהוּ** – לאותם נזקים שעשאם בידיים ממש, **וְקָתָנֵי חֲזָקָא דְּמַיְּילָא** – ושנה בפני עצמו לאותם נזקים שלא נעשו בידיים ממש, אלא שנעשו ממילא, והם ארבעת השומרים, שהיזקם הוא במה שלא שמרו כראוי.

ברייתא נוספת: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין,** ואלו הם, [א] **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** – גנב החייב לשלם פי שנים, [ב] **וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** – אם גנב שור או שה וטבחו או מכרו, שמשלם ארבעה וחמשה, [ג] **וְגָנָב** המשלם קרן בלבד, כגון שלא העידו עליו עדים אלא הודה מעצמו, [ד] **וְגַזְלָן ,** [ה] **וְעֵדִים זוֹמְמִין** – עדים שהעידו לחייב את הנתבע, ובאו עדים אחרים והזימו את עדותם, שחייבים הזוממים לשלם לנתבע אותו ממון שרצו לחייבו, [ו] **וְהָאוֹנֵס** נערה בתולה, שמשלם חמשים כסף, [ז] **וְהַמְפַתֶּה** נערה בתולה שמשלם אף הוא חמשים כסף, [ח] **וּמוֹצִיא שֵׁם רַע** על אשה בתולה שלקח לאשה, שלא מצא לה בתולים, [ט] **וְהַמְטַמֵּא** תרומה, כגון שהגיע שרץ בתרומת כהן, ונאסרה התרומה באכילה ונמצא שהפסידה מהכהן, [י] **וְהַמְדַמֵּעַ** – מערב תרומה בחולין, שבכך נאסרו החולין לבעליהם, וצריכים למוכרם לכהנים בזול, [יא] **וְהַמְנַסֵּךְ** לעבודה זרה, ששכשך בידו בתוך יין חברו לשם עבודה זרה ואסרו בהנאה, **וְעוֹד הָנֵי תְּלֵיסַר** שמנאם רבי אושעיא בברייתא הקודמת, **הָא** – הרי יחד **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.**

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי הָנֵי** – מדוע לא שנה לכל אלו. מבארת הגמרא, רבי אושעיא **בְּמָמוֹנָא קָמַיְירִי** – דיבר רק בחיובי ממון, כלומר באותם שמשלם עליהם כפי מה שהזיק, אך **בְּקְנָסָא לָא קָמַיְירִי** – בחיובי קנס שמשלם יותר מכפי שהזיק, שאינו משום הפסד הממון שהזיק אלא משום קנס שקנסה התורה, וכגון כפל וארבעה וחמשה, לא דיבר בהם.

מקשה הגמרא: עדיין יקשה, **גַּנָּב** המשלם קרן, **וְגַזְלָן, דְּמָמוֹנָא הוּא, לִיתְנֵי** – היה לרבי אושעיא לשנותם. מתרצת הגמרא, **הָא קָתָנֵי לֵיהּ** רבי אושעיא בכלל האבות **שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל,** ובהם כלולים אף חיובי גנב וגזלן, שכן אם השומר חנם טוען שנגנב או נגזל מידו החפץ, נפטר בכך בשבועה, ואם לאחר מכן נמצא ששיקר והיה החפץ בידו, צריך לשלם עליו כפי מה שטען, שאם טען בתחילה שהחפץ נגנב משלם כפל ואם טען שנגזלה משלם קרן בלבד כדין גזלן. הרי שנכלל בשומר חנם חיובי הגניבה והגזילה.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי חִיָּיא נַמִּי** – אף עליו יקשה כן, **הָא תָּנָא לֵיהּ** כבר בכלל האבות **שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל,** ומדוע הוצרך לכתוב עוד לגנב וגזלן בפני עצמם. מתרצת הגמרא, רבי חייא **תָּנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לִידֵיהּ בְּהֵיתֵירָא וְקָתָנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לִידֵיהּ בְּאִיסּוּרָא** – כתב בפני עצמו אופן שבא ממון חבירו לידו בהיתר, וכגון בשומר שקיבל לידו החפץ לשמור ולאחר מכן נתחייב בגניבה או גזילה, וכתב בפני עצמו אופן שמתחילה בא הממון לידו באיסור, כגון גנב וגזלן.

ב״ה, י״ד אייר, תשי״ח
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים דלוד

הנהלת בתי ספר למלאכה

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה למכתביהם מח׳ וט׳ אייר - המהירים - עם המצורף אליהם.

א) בהנוגע לשלוח מכתבי אפיל (מגבית) לאנ״ש בכל קצוי תבל, מובן שעליהם להתדבר באותן המדינות שישנם מוסדות אנ״ש וביחוד בארצוה״ב - באופן שלא יבלבלו אחד לרעהו.

ב) אודות עבודת תלמידי בי״ס לחקלאות בשנת השמיטה - ענין מסגרי׳ נכון, משא״כ מכניקה עדינה, בטח קשור זה בלימודי חשבון וכו׳ מיוחדים הדורשים זמן רב.

ואפשר לא למכניקה זו כוונתם, ואז יבררו בהזדמנות הבאה. בכל אופן - עכ״פ חלק מהנ״ל יש לספחם לבי״ס לנגרות.

מקום המסגרי׳ וכו׳ - עליהם להתיעץ על אתר.

כבקשתם נשלח המכתב מהיר דחוף, ומחכים לבשו״ט, וגם בפרטיות בהנוגע לפרשת היום דפסח שני.

בברכה לבשו״ט,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
א. קווינט
מזכיר

ב״ה, י״ד אייר, תשי״ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסר לי ידיעות אודות כ׳ ואופן סדר חייו. ומובן שמצטער אנכי באם הידיעות מתאימות, כוונתי, שסיפרו לי אשר מרבה הוא בתעניות וכן שאף שב״ב שי׳ מבקשים אותו ומפצירים, לשאול דעת רופא בהנוגע לבריאותו, אינו שם לב לדבריהם ואינו ממלא הוראת רופא ואפילו אינו רוצה לשאול עצת רופא.

והנה בודאי למותר להאריך על הציווי שנצטווינו, ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ולבאר דברי המורה הגדול הוא הרמב״ם בספרו יד החזקה הלכות דיעות, שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה וכו׳ (כי צריך) שיהי׳ גופו שלם לעבוד את ה׳ (יעוין שם סוף פרק ג׳ וריש פרק ד׳). ובעניני בריאות הרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות, וכמו שנפסקו כמה דינים עפי״ז בשו״ע הלכות שבת והלכות יום הכפורים וכו׳ וביחוד בהנוגע לתעניות הרי ידוע פסק הדין של רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - אשר בדורותנו אלה, ע״י ריבוי צומות יכול לבוא לידי חולי או מיחוש ח״ו, ולכן אסור להרבות בתעניות, יעוין דברים מבהילים באגרת התשובה אשר לו פרק ג׳.

תקותי אשר שורותי אלה המעטות בכמות תספיקנה אשר כ׳ ישנה הנהגתו ככל הדרוש, יבקר אצל רופא וימלא הוראתו של הרופא לפרטיהם. והשי״ת יחזק את בריאותו ויוכל לבשר טוב בכל הנעשה אתו עמו.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ג. נָהֲגוּ לוֹמַר[ג] קֹדֶם הַבְדָּלָה שֶׁבַּבַּיִת[ד][16] הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי וְגוֹ' לַיְהוּדִים הָיְתָה וְגוֹ'[19] כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וְגוֹ'[20] הַכֹּל לְפִימָן טוֹב[ה] וְאֵין חוֹבָה בְּדָבָר:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ג
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

ג] נהגו לומר - המנהג, שאת הפסוק 'ליהודים היתה וגו'' אומרים כל השומעים - והמבדיל חוזר אחריהם, ויש שנהגו לומר בלחש את כל הפסוקים ביחד עם המבדיל[15].

ד] הבדלה שבבית - נהגו לומר הפסוקים גם בהבדלה שבבית־הכנסת[17].

ה] לפימן טוב - נהגו לומר פסוקים אלו אף במוצאי יום־טוב[21], ולכן גם מי שמבדיל ביום א'[22], אומר פסוקים אלו שאינם שייכים דווקא למוצאי שבת[23].

ציונים והוספות

15) כן הוא ברשימת מנהגים שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר (נדפסה בקובץ 'התקשרות' גליון רי"ב ובכ"מ).
ובליקוטי מהרי"ח סדר הבדלה כתב: משמע עוד במהרי"ל שפסוקים אלו עד 'ליהודים היתה אורה' אומרים כל השומעים ואח"כ מתחיל המבדיל בעצמו ואומר ליהודים היתה אורה וכו' ע"ש, וזה היפך מנהגינו שפסוק ליהודים היתה אורה עונין ואומרים כל השומעים בקול רם.
מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: כשהיו מבדילין על היין - ואדמו"ר נ"ע היה יוצא על ידי אחר - היה אומר רק הפסוקים "הנה א־ל ישועתי וגו'". ואם היו מבדילים על שכר - היה אומר גם ברכת "המבדיל" (רשימת היומן ע' רצב).
מנהג כ"ק אדמו"ר: כ"ק אדמו"ר לא אמר כל הפסוקים בעצמו בהבדלה שבבית הכנסת (יתכן שהוא משום שלא יצא ידי־חובתו בהבדלה זו ולכך לא אמר הפסוקים, אמנם את הפסוק 'ליהודים וכו'' היה אומר).
16) אמירת הפסוקים בבית האבל: רבים נהגו שאם האבל מבדיל בעצמו אינו אומר הפסוקים (ראה הנסמן בס' נטעי גבריאל אבלות פרק קי"ח הערה יח), מכל־מקום יש אומרים שאם עושין הבדלה בבגדי שבת אומרים את הפסוקים כרגיל, וכן נהג כ"ק אדמו"ר בימי אבלו (נטעי גבריאל שם).
17) כך נהג כ"ק אדמו"ר.
בערוך השולחן ס"ח כתב: ולמה אין אומרים אותם בבהכ"נ כדי ללמד להמון שאין זה מהבדלה, ועוד דכיון דאמרו מקודם 'ויתן לך' הרי כבר אמרו הרבה פסוקים לסימן טוב. ע"כ.
והנה כיום שאין מבדילים באופן קבוע בבית כנסת, כי־אם בישיבות ובשבתות גדולות וכיו"ב כך שההמון אינו לומד מאומה, ועוד שאיננו אומרים 'ויתן לך' קודם הבדלה כי־אם לאחריה - אין שייכים טעמים אלו.
18) ישעיה יב, ב־ג: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ ה' וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה.
לאחר פסוק זה מוסיפים גם: לַה' הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶלָה (תהלים ג, ט). ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה (תהלים מו, יב). ה' צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ (תהלים פד, יג). ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ (תהלים כ, י). (סידור).
19) אסתר ח, טז: לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר. לאחר פסוק זה מוסיפים: "כן תהיה לנו" (סידור).
20) תהלים קטז, יג: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא.
21) במטה אפרים סי' תרא ס"י כתב שאין אומרים הפסוקים, אבל הפמ"ג סי' תצא משב"ז סק"א כתב לאמרם, וכ"ה מנהג כ"ק אדמו"ר (אבל לא ביו"ט שחל במוצאי שבת כשמבדילים בסדר יקנה"ז שיש באמירת הפסוקים משום הפסק).
בס' מגדל עז (עמ' רכו) הביא מה שסיפר הגרש"ד זיסלין שנזדמן לו להיות קרוא ולהבדיל לרבינו (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב) במוצאי ימים הראשונים דחג הפסח, וכשלקח הכוס בידו ושאל מהיכן להתחיל, השיב הרבי: ודאי מ'הנה א־ל ישועתי', כבכל פעם. וניכרת היתה תמיהתו הגדולה על עצם השאלה והספק.
22) שלא הבדיל במוצ"ש.
23) ודלא כליקוטי מהרי"ח סדר הבדלה שאומרים פסוקים אלו רק כשמתחיל השבוע.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

א מרפסת ארוכה שלפני העליות ועומדת בחצר ועולין לה בסולם ובני העליות יוצאין לה דרך פתחיהם הפתוחים לה ויורדין ממנה בסולם לחצר ועוברים לרשות הרבים הרי מרפסת זו לעליות כחצר לבתים ואם לא עירבו יחד אסורים

להוציא לה כלים ששבתו בעליות שבני העליות אוסרים אותה זה על זה הואיל והיא משמשת לכולם וכולם פתוחים לה כמו הבתים לחצר.

אבל אין צריך לערב עם בני החצר שאף שהם עירבו לרשות הרבים דרך החצר אינם אוסרים אותה עליהם הואיל ואינן פתוחים לה אלא למרפסת וסתם מרפסת גבוה עשרה וכל גבוה עשרה רשות בפני עצמו הוא ומוחלקת מרשות שאצלה.

ומכל־מקום אם רצו לערב עם בני החצר כדי שגם הם יהיו מותרים להוציא לחצר כלים ששבתו בעליותיהם יכולים לערב על ידי הסולם שמחצר למרפסת שהוא נידון כפתח כמו שנתבאר בסי' שע"ב והרי הן כב' חצרות ופתח ביניהן שאם רצו מערבים יחד ואם רצו מערבת כל אחת לעצמה ואף שהסולם תורת פתח עליו אף־על־פי־כן אין העליות חשובות כפתוחות לחצר לפי שהסולם אין תורת פתח עליו אלא להקל שיכולים לערב יחד על ידי סולם שביניהן כמו על ידי פתח אבל לא להחמיר.

במה דברים אמורים שבני המרפסת דהיינו בני העליות אינם אוסרים בחצר כשיערבו הם יחד שהם מותרים במרפסת שלהם והרי זו רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה כמו שיתבאר בסי' שע"ח אבל אם לא עירבו כיון שהם אסורים במרפסת שלהם הרי זה רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה עד שיערבו שם כמו שיתבאר שם:

ב אם עירבו בני המרפסת לעצמן ולא עירבו עם בני החצר ויש בחצר תל או עמוד שהוא של בני החצר ושל בני המרפסת בשותפות ושניהם משתמשים בו בחול אם הוא גבוה עשרה מקרקעית החצר ואינו נמוך עשרה ממרפסת נותנים אותו לבני המרפסת שהם מותרים להשתמש בו בשבת בכלים ששבתו בעליות ולא בני החצר בכלים ששבתו בבית לפי שלהם הוא תשמישו בנחת כיון שהוא תוך עשרה להם ולבני החצר תשמישו בקשה שאין דרך להשתמש בו בחצר אלא לכתף עליו משוי כבד וכיון שגבוה עשרה אינו ראוי לכיתוף משוי אלא בקושי וכל שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנים אותו לזה שבנחת.

במה דברים אמורים כשהוא סמוך למרפסת אבל אם הוא מופלג מכנגדה ד' טפחים כיון שאינה יכולה להשתמש בו אלא ע"י זריקה באויר ברוחב ד' טפחים ה"ז ג"כ תשמישו בקשה ולכן אוסרים זה על זה ושניהם אסורים בו בכלים ששבתו בבית עד שיערבו.

ואם הוא תוך עשרה לשניהם או יותר מעשרה לשניהם אם הוא מופלג מכנגד המרפסת ד' נותנים אותו לחצר שתשמישו לה בנחת יותר מלמרפסת ואם אינו מופלג ד' שניהם אסורים.

ואם הוא תוך עשרה לחצר ויותר מעשרה למרפסת נותנים אותו לחצר בכל ענין אע"פ שאינו מופלג ד' מכנגד המרפסת:

ג בור שבחצר של בני החצר והמרפסת בשותפות ומקיפתו חוליא גבוה י' וסמוכה למרפסת אע"פ שבני החצר משתמשים בו בשלשול ובזריקה שזורקין דלי למעלה מן החוליא ומשלשלין אותו לבור ובני מרפסת משתמשים בשלשול בלבד אעפ"כ אוסרים זה על זה למלאות בדלי ששבת בביתו או בעליות או להביא המים בכלים קלים להצניעם שמה ואין נותנים אותו לבני המרפסת הואיל וגם להם תשמישו בקשה ע"י שלשול י' טפחים ואפילו אם הבור מלא מים עד גובה החוליא סמוך למרפסת אסור משום גזירה שמא יחסרו המים בשבת וישתמשו בו כבתחלה אבל אם היה הבור מלא בדבר שאינו ניטל בשבת הרי הוא כעמוד או תל גבוה עשרה מחצר ותוך עשרה למרפסת שנותנים אותו למרפסת אם אינו מופלג מכנגדה ד':

ד היתה מצבה גבוה ד' טפחים לפני המרפסת אין המרפסת אוסרת על בני החצר אפילו תל ועמוד הסמוכה לה שכיון שעשו הפסק לפני המרפסת גילו דעתם שסילקו עצמן מהחצר:

ה זיזין היוצאין מן הכתלים והם מבני החצר והעליות בשותפות כל שהוא למטה מעשרה הרי זה נחשב מהחצר ובני החצר משתמשים בו וכל שהוא בתוך י' טפחים העליונים הסמוכים לעליה אנשי עליה משתמשים בו והנשאר בין עשרה התחתונים עד תחלת עשרה העליונים מן הזיזים היוצאים שניהם אסורים להשתמש בהם בכלים ששבתו בבתים אלא אם כן עירבו יחד בני החצר עם בני העליות:

חלק ב' סימן שעה מה הם הדברים השרויים בחצר שאינם אוסרים:

א בור שבין ב' חצירות ואין ביניהן פתח או חלון שיוכלו לערב או שיש ביניהן ולא עירבו אין ממלאין ממנו בשבת שהרי רשות שניהן שולטת שם אלא אם כן עשו לו מחיצה עשרה טפחים למעלה מן המים להיכר הפרשה בין רשות זו לזו שבמחיצה זו אומרים גוד אחית למטה עד קרקעית הבור כמו שנתבאר בסימן שנ"ה הואיל ויש בה היכר וזכרון שלא יבואו לטלטל מחצר לחצר במקום אחר שלא במקום מילוי מים שבמים בלבד הקילו לומר גוד אחית מטעם שנתבאר שם אבל כותל החצר שמהלך על גבי הבור אינו נידון משום מחיצה לפי שאין בו היכר כלל הואיל ולא נעשה בשביל כך.

ואם המחיצה היא כולה בתוך המים צריך שיהא טפח יוצא ממנה למעלה מן המים כדי שתהא ההפרשה ביניהן ניכרת ואם היא כולה למעלה מן המים צריך שיהא טפח ממנה משוקע במים למנוע הדלי מלילך ולחצוב מים מרשות חבירו ואף שגם עכשיו הולך הדלי מתחת המחיצה לרשות חבירו אין בכך כלום שקל הוא שהקילו חכמים במים שלא להצריך בהם מחיצה גמורה להבדיל בין מים למים לגמרי אלא שיהא נראה כמובדלים ולא יהא נראה שזה דולה מרשות חבירו אלא כאילו כל אחד דולה מרשותו.

וכן אם הניחו על פני הבור קורה רחבה ד' טפחים זה ממלא

מצד זה וזה ממלא מצד זה שהקילו במים לומר פי תקרה יורד וסותם משתי רוחותיה וכאילו פי התקרה הוא מחיצה יורדת עד קרקעית הבור וכאן אין לחוש שיהא נראה שזה דולה מרשות חבירו לפי ששיערו חכמים שאין דלי מהלך יותר מד' טפחים וא"כ לא יחצוב מים מצד הב' של הקורה שהוא רשות חבירו ואף שחוצב מתחת הקורה ושם רשות שניהם שולטת אין בכך כלום שהקילו חכמים במים ולא חששו אלא שלא יחצוב הדלי מצד הב' שאז נראה לעין שחוצב מרשות חבירו משא"כ תחת הקורה אינו ניכר כ"כ שרשות חבירו שולטת שם ואין נראה כחוצב מרשות חבירו וכן הקילו במים ולא חששו מה שהמים מתערבים והולכים מצד זה של המחיצה או הקורה לצד הב' והלה דולה אותם שם.

וכל זה למלאות המים ולהכניסם לבית או אפילו ישתמש בהם בחצר אלא שדולה בדלי ששבת בבית אבל אם שבת בחצר אין צריך שום תיקון לבור למלאות ממנו לחצרות שהרי כל החצרות רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן אעפ"י שלא עירבו כמו שנתבאר בסי' שע"ב:

ב ואם אין הבור קרוב לב' החצרות אלא רחוק מכל אחד ד' טפחים כגון שיש שביל קטן בין כתלי ב' חצרות והבור בתוכו אם אין שום חצר פתוחה לו בפתח גמור אלא ממלאין ממנה דרך חלונות הפתוחים לו משתי החצרות אם יש מן החלונות למים י' טפחים שתשמיש מילוי זה הוא תשמיש בקושי שניהם מותרים למלאות ממנו בשבת ואינן אוסרים זה על זה אפילו הוא של שניהם בשותפות כיון שאינן משתמשים בו אלא בזריקת הדלי באויר ברוחב ד' טפחים ואין אדם אוסר על אויר חבירו דרך שהוא ברוחב ד' טפחים לפי שאין זה חשוב תשמיש כלל ואינו כדאי לאסור על חבירו אלא א"כ הוא בתוך עשרה עיין סי' שע"ה.

אבל אם חצירות פתוחות לשביל רשות שניהם שולטת בו והרי הוא כחצר של שניהם ואסורים בו עד שיערבו.

במה דברים אמורים כשהשביל הוא רשות היחיד אבל אם הוא כרמלית כגון שמפולש בשני ראשיו לכרמלית אפילו אם הבור מופלג מכתלי החצרות ד' טפחים אסור למלאות ממנו אא"כ מקיפתו חוליא גבוה עשרה כמו שנתבאר בסי' ש[נ]"ד:

ג שתי חצרות וביניהן ג' חורבות שאין בעליהן דרין בהן ומוקפות מחיצות הן מכל רוחותיהן והרי הן רשות היחיד גמורה אלא שהן פרוצות זו לזו (במילואן או ביותר מעשר אמות) ויש לכל אחת מהחצרות חלונות פתוחים לחורבה שאצלה הרי כל אחד מותר באותה שאצלה להשתמש בה דרך חלונו ע"י שלשול וזריקה הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול שאין לו פתח פתוח לה אלא חלון אין פרצת המחיצה אוסרת.

ומותר להשתמש בכולה וחבירו אינו אוסרה עליו ואעפ"י שגם חבירו משתמש בה בחול שזורק דרך אויר שלו בפרצה עד תוך חורבה זו, מכל־מקום כיון שלחבירו אין לו בה אלא ע"י זריקה באויר ברוחב ד' טפחים ויותר אינו יכול לאוסרה עליו ונותנים אותה לו שיש לו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו ואין חבירו יכול להשתמש בה בשבת על ידי זריקה באויר מפני שהוא אוסרה על חבירו.

אבל חורבה האמצעית כיון שהיא רחוקה משניהם ואין לשניהם בה אלא תשמיש ע"י זריקה באויר ברוחב ד' טפחים אינן אוסרים זה על זה ושניהם מותרים בה בשבת אע"פ שלא עירבו יחד.

ואם שלשתן סמוכות לבתים כגון שהאמצעית היא כנגד השתים כג' רגלי הקנקן כל אחד מותר בחורבה שאצלו והשלישית הקרובה לשניהם שניהם אסורים בה לפי שיש לשניהם בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלון ואוסרים זה על זה.

וחורבות אלו אף על פי שיש להם בעלים מותרים בני חצרות הסמוכות להן להשתמש בהן ואין הבעלים אוסרים עליהן הואיל ואינן דרים בהם ודירה בלא בעלים אינה אוסרת כמו שנתבאר בסי' שע"א:

ד בית הכסא שבין ב' בתים וכל אחד נפנה לו מביתו או אפילו עומד בין ב' חצרות וכל אחד נפנה לו מחצרו אם הוא של שניהם בשותפות ולא עירבו יחד אסורים לפנות לו לכתחלה בשבת לפי שהוא כחצר של שניהם והצואה היא ככלים ששבתו בבית ואסור להוציאם אפילו מחצר לחצר עד שיערבו יחד או יעשו לו תיקון:

חלק ב' סימן שעו בור ובאר שבין שתי חצירות:

א שתי דיוטאות של עליות זו כנגד זו הפתוחים לחצר קטנה שאין בה ד' אמות על ד' אמות שאין שופכין לה מים בשבת אלא א"כ עשו בה גומא מחזקת סאתים כמו שנתבאר בסימן שנ"ז והעליות שבדיוטא זו עשו גומא בחצר סמוך למרפסת שלהן והדיוטא שכנגדה לא עשו אם עירבו ב' הדיוטאות עם בני החצר כולן מותרים לשפוך בחצר על סמך גומא שעשתה דיוטא האחת לפי שגומא אחת מתרת אפילו לאלף דיורין שבחצר מטעם שנתבאר בסימן שנ"ז.

ואם עירבו לעצמן ולא עירבו עם בני החצר שהם אסורים להוציא לחצר כלים ששבתו בעליות כמו שנתבאר בסימן שע"ה אעפ"כ אותה דיוטא שעשתה גומא בחצר סמוך למרפסת שלה מותרת לשפוך מימיה במרפסת שלה והמים יורדים ממרפסת לגומא הסמוכה לה לפי שלא גזרו על כחו בחצר שאינה מעורבת כמו שנתבאר בסי' שנ"ז אבל אותה דיוטא שלא עשתה גומא סמוך למרפסת שלה אסורה לשפוך אפילו במרפסת שלה שירדו המים ממנה לחצר ולגומא שכיון שהגומא אינה סמוכה למרפסת שלה וצריכים המים לילך בחצר עד שיגיעו לגומא יש לחוש שמא יחוסו על קלקול החצר ויוליכו המים בידם לחצר ולגומא בכלים ששבתו בעליות.

וכן אם דיוטא הב' לא עירבו העליות שבה ביחד שהם אסורים במרפסת שלהם בכל כלים ששבתו בעליות מפני שאוסרים זה על זה והרי זו רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה דהיינו בחצר כמו שנתבאר בסי' שע"ה ולכן אותה דיוטא שעשתה גומא אפילו אם עירבה עם בני החצר

אינה מותרת להוציא לחצר כלים ששבתו בעליות ואעפ"כ מותרת לשפוך מהעליות על מרפסת שלה והמים יורדים לגומא הסמוכה לה אבל דיוטא הב' שלא עירבה לעצמה יש אומרים שאסורה לשפוך אפילו בעליות משום גזירה שמא יחוסו על קלקול העליות וישפכו במרפסת האסורה להם להוציא להם מעליותיהם:

שעז דין ב' עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר

לקוטי תורה

וענין התבוננות שבתפלה הוא, איך שהוא ית' אל עולם, ולא אל העולם.

עיקר ההתבוננות בתפלה - שעל ידה מעוררים מהשינה את בחינת "אברהם" (האהבה לה') - הוא בענין שכתוב באברהם: "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם". ולכאורה תמוה: הרי הי' לו לומר "א-ל העולם", היינו שהשי"ת הוא אלקה של העולם, ולמה נאמר "א-ל עולם"?

אך ביאור הענין הוא, כי "א-ל העולם" משמעו שהקב"ה הוא הא-ל של העולם, היינו שקיים עולם שהוא "מציאות יש" ודבר בפני עצמו, והוא יתברך מחי' ומקיים אותו ושולט עליו.

[אבל האמת היא:]

שאין העולם ענין בפני עצמו.

לפי האמת, גם לאחר שהקב"ה ברא את העולם, לא נעשה העולם מציאות "יש" בפני עצמו ודבר נפרד מאלקות, מאחר שהוא צריך למקורו תמיד שלא תתבטל מציאותו - "כי התהוות העולמות אינה כמו פעולה גשמית הנפעלת מכח האדם, שהוא יש מיש [היינו שפעולתו היא בדבר שכבר יש לו מציאות קודם הפעולה, כמו אומן העושה כלי מחתיכת כסף - שחומר הכסף קיים גם לפני עשיית הכלי] רק שהאדם משנה את הצורה על ידי הכח שלו", ולפיכך לאחר שהאדם סיים את פעולתו, שוב אין הדבר "צריך עוד לכח הפועל, מאחר שגם מתחלה הי' יש גמור".

*[אבל התהוות העולמות (אינה "יש מיש", אלא) היא התהוות ובריאה "יש **מאין**", ולפיכך העולמות והנבראים אינם דבר נפרד מאלקות -]*

אלא שהן בחינת התפשטות הארה וזיו מאורו יתברך, כמו זיו השמש.

מציאות העולם אינה אלא כמו האור והזיו המתפשט מן השמש, אשר לפי "שאין לזיו השמש סיבה אחרת כלל זולת השמש", לכן "צריך הוא תמיד להשמש ואינו דבר נפרד בפני עצמו, שהרי בלילה שהשמש הולך מתחת לארץ הי' כלא הי' הזיו". וכך גם בנבראים: היות שאין להם שום סיבה אחרת זולתו ית', ונבראו "מאין המוחלט ממש", "על כן הם צריכים תמיד אל מקורם להתהוותם מאין, כמו הזיו שצריך כל רגע להמאור".

וזהו ש"אברהם הי' עומד וצווח בשם הוי' א-ל עולם", כלומר שהי' מכריז ומפרסם לכל באי העולם שאף לאחר שברא הקב"ה את עולמו לא נעשה העולם דבר נפרד בפני עצמו, כי אין לו שום מציאות "עצמאית", נפרדת מאלקות. וזהו "א-ל עולם" - שאלקות והעולם "כולא חד", פירוש, העולם לא נעשה "ענין [מציאות] בפני עצמו", מאחר שכל קיומו תלוי תמיד בחיות האלקית.

*[והנה, זה שהנבראים הם "התפשטות הארה וזיו מאורו יתברך" - הדיוק בזה הוא "**מאורו** יתברך", כלומר, הנבראים אינם התפשטות ממהותו ועצמותו ית' רק מהחיות האלקית הנמשכת מאתו ית' לברוא ולהחיות את הנבראים, אשר חיות זו עצמה אינה אלא רק **הארה וזיו** ממהותו ועצמותו ית' (ונמצא שהנבראים הם רק בחינת "הארה דהארה" ממנו ית').*

וזהו שממשיך:]

שהאיר ממנו ית' כשעלה ברצונו לברוא העולם.

זה שהנבראים הם "התפשטות הארה וזיו מאורו יתברך", הכוונה בזה היא, שגם מקורם של הנבראים הוא רק "האור" של הקב"ה, דכאשר עלה ברצונו ית' לברוא את העולם המשיך הקב"ה מאתו ית' "אור" אלקי, ואור אלקי זה הוא חיותם של כל הנבראים.

ליתר ביאור:

על פי תורת הסוד, המשמעות הפנימית של

מאמר רז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם, ושל הכתוב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" היא, ש"דבר ה'" הוא הכח והחיות האלקית שהמשיך הקב"ה ממהותו ועצמותו ית', וממנה היא "התהוות כל העולמות עליונים ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם", היינו שלכל נברא ונברא יש חיות אלקית ("דבר ה'") מיוחדת המלובשת בו להחיותו ולקיימו;

ו"דבר ה'" זה הוא רק "זיו והארה" בלבד ממהותו ועצמותו ית', כביכול (כמו אור וזיו השמש המתפשט מן השמש) שהאיר ממנו ית' כשעלה ברצונו לברוא את העולם.

- ויסוד זה, שהחיות האלקית שממנה היא התהוות וקיום כל הנבראים היא "זיו והארה" בלבד, נותן לנו הבנה עמוקה יותר בענין אחדותו ית' (כיצד "בידיעתו ית'" כל העולמות וכל הנבראים אינם תופסים מקום כלל), כפי שיבואר בפרטיות להלן.

[להבנת החידוש שבדבר - שאופן "המשכת" החיות האלקית ממנו ית' הוא רק כמו אור וזיו המתפשט מן השמש - יש להקדים ולבאר אשר ב"המשכה" המתפשטת ממקורה יש שני אופנים, הנקראים בלשון החסידות "אור" ו"שפע":

דוגמא ל"שפע" בגשמיות: המערה ומשפיע מים מכלי לכלי אחר, כך שהמים שהיו בכלי הראשון, הם עצמם "נשפעים" ונמשכים אל הכלי השני ללא כל שינוי במהותם.

ודוגמא ל"שפע" בהשפעה רוחנית: רב המוסר לתלמיד סברא שכלית, הרי הסברא שהוא "משפיע" לתלמיד היא אותה סברא עצמה כפי שהיא מובנת בשכלו של הרב [ואף אם הרב אינו מגלה ("משפיע") לתלמיד את כל העומק שבסברא (כפי שהוא מבין את הדבר לעצמו), מכל־מקום הרי הוא מוסר לו עכ"פ "חלק" מסויים מאותה סברא עצמה כפי שהיא מובנת בשכל הרב].

אך לעומת השפעה באופן של "שפע", יש "המשכה" מהמקור באופן של "אור", היינו באופן שלא נמשך שום "חלק" או "מהות" מן המקור, אלא ישנה "המשכה" של הארה חיצונית בלבד.

משל ל"אור" בגשמיות הוא אור וזיו השמש המתפשט מן השמש, שאינו חלק מגוף כדור השמש עצמו כלל (שהרי באור השמש לא נמצא כלום מעצם חומר כדור השמש) אלא אור השמש הוא רק הארה חיצונית בלבד (כמו "אֶפשיין").

משל נוסף ל"המשכה" ללא השפעה של עצם הדבר אלא באופן של "אור": צורת אדם הנראית במראה (הנקראת "שפיגל"). כמובן, בצורה שבמראה אין כלום ממהותו ועצמותו של האדם, ודמותו הנראית במראה אינה אלא "הארה" חיצונית בלבד.

כללו של דבר: בהמשכת "שפע" יש מ"מהות" ה"נמשך" ממש, משא"כ בהמשכת "אור" קיים רק זיו בלבד.

וכך הוא בנמשל, שהחיות האלקית שנמשכה מאתו ית' כדי להחיות את כל העולמות והנבראים, אינה "המשכה" באופן של "שפע" (שנאמר שמהותו ועצמותו ית' "נמשך" ונמצא בהמשכה זו), אלא היא רק זיו והארה בלבד ממנו ית', היינו "התפשטות חיצונית" של אלקות.

לסיכום: בהבנת אופן המשכת החיות האלקית ממנו ית' בשביל בריאת והתהוות העולמות, יש שלשה ענינים: (א) מהותו ועצמותו ית'. (ב) החיות האלקית הנמשכת מאתו ית' באופן של "הארה בלבד". (ג) מההארה מתהווים נבראים שכל מציאותם וקיומם אינם אלא מהארה זו.

ועתה יביא רבינו משל הדומה יותר לענינו - שיש בו מעין שלשה ענינים הנ"ל.

וזהו שממשיך:]

ולמשל, כמו כח הצומח רוחני אשר בארץ, שממנו יצמח עשבים ואילנות ופירות.

כידוע, צמיחת עשבים ואילנות ופירות אינה מכח הגרעין הנזרע והנטוע בארץ (בלבד), שהרי אין כל ערך ודמיון בין הגרעין הנטוע אל הפרי הגדל ממנו, וכן אל האילן עם הענפים והעלים שלו; וכך גם במיני זרעונים וירקות, שאין להם דמיון לגרעין שלהם. ואף במיני תבואה שבהם הפרי דומה לגרעין, מכל־מקום, הצמיחה היא שלא בערך לזריעה, שהרי מגרעין אחד צומחים מאות גרעינים;

וכמו כן טעם הפרי ומראהו וכו' אינם מן הגרעין עצמו, וכמו תפוח מתוק, שמתיקות התפוח הנרגשת לחיך לא היתה כלל בגרעין, ורוב זרעוני

גינה (לא זו בלבד שאין טעמם ערב לחיך, אלא אף) אינם נאכלים כלל.

ואם כן, על כרחך שצמיחת הפרי אינה מן הגרעין בלבד, אלא היא כעין בריאה יש מאין מה"כח הצומח" שהטביע הקב"ה בארץ במאמר "תדשא הארץ" וכו', שבכך ניתן לארץ כח להצמיח עשבים אילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה.

[ואופן הצמיחה מהכח הצומח אינו מעצמות הכח הצומח אלא מהארה בלבד, וכמו שממשיך:]

שבודאי הפרי הנצמח שהוא גשמי אינו ממהות ועצמות הכח רוחני הצומח.

אמנם, אף שצמיחת הפרי היא מכח הצומח שבארץ (כנ"ל) - הרי בודאי אין הכוונה שגוף הפרי הצומח הוא "ממהות ועצמות" הכח הצומח, שהרי הכח הצומח הוא כח רוחני, ואילו הפרי הנצמח הוא פרי גשמי עם טעם גשמי (הנרגש לחיך).

כלומר:

זה ברור שצמיחת הפרי מה"כח הצומח" שבארץ אינה באופן שמהות ועצמות ה"כח הצומח" היא המתפשטת להצמיח הפרי - על־דרך ענין ה"שפע" (שנתבאר לעיל), שהוא המשכה מ"מהות ועצמות" המשפיע - כי בהמשכה באופן של "שפע" בהכרח שההשפעה תישאר כמהות המשפיע עצמו;

וכמו במשל הנ"ל - מרב המלמד סברא שכלית לתלמידו, שהסברא הנמסרת לתלמיד ונכנסת במוחו היא אותה מהות שכל כמו שכל הרב עצמו (אף אם אין בה את העמקות כפי שהיא אצל הרב);

ואם הכח המתפשט מכח הצומח (שהוא כח רוחני) הוא התפשטות ממהותו ועצמותו של הכח, לא הי' שייך שתתהווה ממנו צמיחה גשמית (שהרי הגשמי והרוחני הם שני הפכים).

אלא בחינת הארה בלבד המתפשטת מעצמות ומהות הכח רוחני הצומח.

אלא, על כרחך צריך לומר, שהכח המתפשט מכח הצומח להצמיח הפרי הוא "הארה בלבד" ממהות ועצמות הכח הצומח הרוחני, ואין בהארה זו מאומה ממהות ועצמות הכח הצומח - והרי היא כעין האור והזיו המתפשט מן השמש שאין בו מאומה ממהות השמש עצמה.

והארה זו נתעבה ונתגשמה כל כך עד שנעשה פרי גשמי, בטעמים נרגשים לחיך, מתיקות וכו', מה שאין ערך זה נמצא ברוחני כלל.

מאחר ש"התפשטות" הכח הצומח היא רק "הארה בלבד" ממקורו ואין בה מאומה ממהות ועצמות מקורו, לכן יכול להתהוות ממנה פרי גשמי שאינו ממהותה וערכה של הארה זו כלל, שההארה היא כח רוחני ואילו הפרי הוא גשמי ויש לו טעמים גשמיים הנרגשים לחיך.

כלומר:

כשם שהמשכת "הארה" ממקורה היא באופן של "שינוי מהות" (שהרי אין בהארה ממהות המקור כלל), כך גם ההתהוות מההארה היא באופן של "שינוי מהות", ש"נתעבה ונתגשם ההתהוות ממנו, עד שהוא בריאה יש מאין, פרי ועשב גשמי", היינו שהארה זו יכולה לירד כל כך מדריגות עד שיכול להיעשות ממנה פרי גשמי (שהוא "מהות" אחרת).

[לסיכום:

*המשל המכוון ביותר לכך שהנבראים הם "התפשטות הארה וזיו **מאורו** ית'" הוא הפרי המתהווה מכח הצומח הרוחני שבארץ, כי צמיחה זו היא על ידי **הארה** בלבד מכח הצומח (ולא ממהות ועצמות הכח הצומח) והארה זו **יורדת** ומתצמצמת ריבוי מדריגות ("מתעבה ומתגשם") כדי שיתהוה ממנה פרי גשמי; והיות שכל מציאות הפרי הגשמי וטעמו היא רק מהארה זו, הרי הפרי הוא כמו "התפשטות" של הארה זו.*

*וכך גם בנמשל: החיות האלקית המחי' את כל הנבראים היא רק **הארה בעלמא** המתפשטת ממנו ית' (ולא "המשכה" ממהותו ועצמותו ית'), והארה זו יורדת ומתצמצמת כל כך ("מתעבה ומתגשם") עד שיכולה להתהוות ממנה מציאות גשמית - וכל מציאות הנבראים אינו אלא מהארה זו (ותלויים בה תמיד לקיומם) ועל כן הם רק כמו התפשטות וזיו של הארה זו.*

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ז) **ולהבין** זה הנה אנו רואים שיש לכאורה סתירׂ על עיקר הענין היוצׂ מכל הנ"ל בענין הבחירה שניתן לאדם שנקׂ העלאת מ"ן אם לטוב או להיפך בבׂ אופני הנ"ל אׂ שגורם המשכת הגׂ קוין דאציׂ במלׂ והבׂ שגורם המשכת שפע המלׂ בעולמות אם לחסד או לדין ושניהם אמת כנ"ל הלא מצינו בענין התשובה שאינה תלויׂ בבחירה כי גם אם אין התעוררות בחירה באדם כלל למעשה הטוב ולסור מרע יפול בלבו התעוררות מלמעלה ממילא ומאליה שלא היׂ הכנה לזה כלל כמ"ש עד יערה עלינו רוח ממרום וכידוע בענין השיבנו הׂ אליך ואז דוקא ונשובה וכענין הבׂ"ק שמכרזת בכל יום שובו בנים ועיׂ"ז מתעורר כ"א וא"כ מה שעׂ"י רוח ממרום אח"כ עושה טוב ומואס ברע הוא למעלה מן הבחירׂ והטעם לגמרי ורוח ממרום זה הנה ודאי שהוא נמשך מלמעלה מעלה דהיינו מקו הימין דחסד דאציׂ בעולמוׂ והוא הבׂ"ק שבא בכל עולם עד נשמות שבגופיׂ כמ"ש בזהר ושרשו מבחיׂ הרחמים שכלול מחו"ג ונקׂ גבורה שבחסד וכמ"ש במ"א בענין תקון חצות בענין הנותן לשכוי בינה דבטיש בגדפוהי כוׂ וכן יש המשכת רב חסד לעורר את האהבה בבנ"א וכמו וימינו תחבקני וכאהרן כה"ר וכאברהם אוהבי מבחיׂ חסד דאציׂ שממשיך אהבה בלב כנ"י ויצחק גבורה דאציׂ ממשיך יראה בנשמות דבי"ע ולהיפך יוכל להיות המשכה מלמעלה פסולת כח הדין שבקו השמאל שנשתלשל למטה בנוגה בבי"ע והוא מעורר לאדם רוח רעה לילך בדרך עקלתון להאבידו בבאר שחת גם לצדיקים כרוח רעה שנמשך לשאול כוׂ ומכ"ש ברשעים כמו שמצינו בכמה מעשיות בכתובים כפרעה שהכביד לבו וכאחאב שנפתה ברוח שקר וכה"ג אנו רואים שילך אדם בדרך הרע בלתי בחירה כאילו מלמעלה דוחפים אותו והוא שנתעורר בהתעוררות פתאום לרצונות רעות לגזל ועריות וכה"ג או להרהורי שארי עבירות בלתי חפץ בהן בבחירה בטעם כלל כוׂ וכמאמר הידוע אדם מטמא עצמו מעט מלמטה מטמאין אותו מלמעלה הרבה והן כתרים דקליפה שנמשך מפסולת גבוׂ העליונות ומפסולת החסדים לגזל ורציחה מפסולת הגבורה כיצחק שיצא ממנו עשו ולתאות ניאוף מפסולת החסד כישמעאל כידוע דאזלעו"ז ואדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה היינו שמעוררים אותו לדרכי החיים והטוב כנ"ל ולפ"ז הרי כל עיקר הבחירה שנקׂ העלאה בחיׂ אתדל"ת שגורם אתדל"ע באותו אופן ממש כנ"ל הכל אינו אלא מצד האדם לבדו אלא שמעוררים אותו לכך וא"כ מהו ענין שכר ועונש לצדיק ורשע שהרי משום זה צדיק ורשע לא קאמר כדי שיהיה שכר ועונש בענין הבחירה שתהיה מצד עצמה דוקא ולא הכרחית כמו מצד התעוררות שלמעלה. אלא שצריך לומר דודאי העיקר הוא הבחירה שמצד עצמו דוקא ומה שמעוררים אותו מלמעלה לדרך זה היינו דוקא לדרך זה שהוא רוצה לילך בה מסייעין אותו מלמעלה בהתעוררות תמיד לחזק לבבו שילך בה ברוב עוז ותעצומות אבל אם לא היה לו רצון מעולם לילך בדרך זה אינם מעוררים אותו מלמעלה כלל וכמארז"ל הבא לטהר מסייעין אותו הבא לטהר דוקא שנותן נקודת לבבו ליטהר יש לו הרבה מסייעים מלמעלה בהתעוררות רוח תשובה תמיד כנ"ל ולהיפך הבא ליטמא שנותן נקודת לבו ליטמא ברע הרבה פותחין לו שערי טומאה לעוררו ולחזקו בתמידות וכמו הרהורים רעים שנופלים לו תמיד בלתי בחירה כנ"ל ונמצא הרי העיקר תלוי בתחלת נקודת הרצון שבלב אם לטהר או לטמא וזהו עיקר הבחירה ומלמעלה אין ההמשכה אם לטוב או להיפך רק לסיוע ולחיזוק הרבה יותר וכענין עבירה גוררת עבירה מצוה גוררת מצוה וכמאמרם אדם מטמא עצמו מעט דוקא כאשר מטמא עצמו מעט אז מטמאים כוׂ ולהיפך מקדש עצמו מעט דוקא כוׂ וד"ל וזהו אילו צדיק ורשע לא קאמר שלא יהיה הכרחי בהטיית נקודת לבבו לטוב ורע ויבטל הבחירה (ולפ"ז מ"ש בטרם אצרך בבטן ולהיפך ברשע מרחם כוׂ גם זה אמת דאם צדיק הוא בבטן נקודת לבו לטוב ולהיפך ברשע לכך על תחלת הויית צורת צדיק ורשע לא קאמר) וד"ל.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו אתם נצבים לפני הוי' שזהו בחי' ביטול שלהם קודם ר"ה שמתעלי' כללות נש"י עם תו"מ שלהם למעלה, וזהו ג"כ מ"ש שם מחוטב עציך עד שואב מימיך שזהו ענין עה"ד טו"ר לברר בחי' עה"ד טו"ר וזהו ענין חוטב עציך על חלקים קטנים לברר בירורי נוגה עד שואב מימך שהם בחי' מים עליונים יח"ע וכמ"ש ושאבתם מים בששון, וזהו ענין הקמת העול אתם נצבים שמקים עול מבחי' בירורי נוגה להיות לו תענוג ורצון למלוכה, וכמו"כ למעלה ויגבה צבאות במשפט כי הנה איתא במדרש כשדן את ישראל דן אותן בעמידה וכשדן אוה"ע הוא דן בישיבה, והענין הוא כשהאדם יושב אזי הראש הוא נמוך וכשהוא בעמידה אזי הראש הוא גבוה למעלה והיינו זהו ג"כ כשהוא בחי' ישיבה שהשכל מלובש במדות בבחי' צמצום וקטנות אבל בחי' עמידה היינו כשהמדות מתעלי' בשכל שזהו בחי' היותר גבוה וזהו כאשר מלמטה בחי' נצבים שזהו למעלה מבחי' עומדים אזי מקבלי' מחו"ב אז מלמעלה ג"כ ויגבה צבאות ששם ג"כ בחי' עמידה שלמעלה מישיבה וממשיכי' ע"י עמידה ג"כ מחו"ב, וזהו סומך לכל הנופלי' וזוקף לכל הכפופי' כי יש נשמות שנק' נופלי' שנופלי' מדרגא שלהם למטה ויש שנקר' כפופי' והיינו שהשכל מלובש במדות וזהו כשהוא כורע [כורע] בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם וזהו ע"י התבוננו' כי בי"ה צור עולמים איך שכל העולמות הם רק מב' אותיו' י"ה ומהו ג' אותיו' לגבי כללות הדיבור וכללות הדיבור לגבי מחשבה וכך הוא גבוה מעל גבוה ועי"ז מגיע הביטול איך שכולא קמי' כלא חשיבי.

אתם נצבים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ואע"פ שא"א לראות אלקותו ית' בעין הגשמי מ"מ הוא ע"ד שהאדם יודע ומרגיש את נפשו אשר בקרבו ומחי' אותו, הגם שהנפש ג"כ א"א לראות את מהות הנפש איך ומה היא, מ"מ הוא מרגיש את נפשו ע"י שרואה את החיות של הגוף שזהו מהנפש לכן בצאת הנפש מהגוף נשאר הגוף כאבן דומם, וגם בעודנו חי אינו דומה חיות נפשו בכל עת, וכמו כאשר ישן האדם שאז מסתלק חיות הנפש מן הגוף ולא נשאר רק קיסטא דחיותא הנה אז כל הכחות והחושים אינם נגלים עד"מ כח השכל והראי' והשמיעה שהרי בחלום מתחבר שני דברים שרחוקים זה מזה בערך, ובשעת השינה נדמה לו שהוא נכון ומתיישב, והיינו מפני שאז אינו מאיר השכל שיוכל להבחין שא"א לשני דברים האלו להיות יחד, ובהקיצו משינתו אז מתפלא בעצמו מה שיוכל להתחבר בחלום כו' והיינו מפני שכשניעור משנתו אז תשוב אליו גילוי אור חיות הנפש בפרטי כל הכחות כו', ועד"ז הוא ממש בחי' הדעת באלקות שיש לנשמות דאצי' כמאמר איוב מבשרי אחזה כו' וכדאיתא באדר"נ דכל מה שנברא בעולם ברא באדם כו' כי האדם הוא עולם קטן ומהאדם יכולים להשיג בכללות העולם והיינו מה שאנו רואים שהעולמות הם כמו גוף גדול והם חיים וקיימים, והרי חיות זה הוא מאוא"ס ב"ה השופע להם בכל עת ובכל רגע והשכלה זו היא מושגת לכל אך כשהיא מתקשרת בנפשו שיהי' נקשר ונרגש ממנה ממש כאילו רואה זהו הנק' בחי' דעת.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

פרק נז.

תוכן הפרק: אף שאין ענינו של האור המקיף לפעול, הוא פועל בעולמות באופן מקיף, וזה ההבדל בין עצם האור (והרצון) להתפשטותו.

אמנם עדיין צריך להבין כיצד מגדירים את האור (בניגוד לשפע), בכך שאינו בא לפעול פעולה כל שהיא **דהלא בהמשלים דאור וזיו השמש ואור וחיות הנפש** שהם משלים לענין האור **הרי גם זה הוא בכדי לפעול** שהרי אור השמש ענינו "להאיר את הארץ"[132], וכן הנפש ענינה להחיות את הגוף, **לא בבחינת גילוי מן העצם כו',** אלא בפירוש בשביל לפעול פעולה כל שהיא!?

שהרי נתבאר לעיל פרק מ"ח דבניגוד לאור שנברא ביום הראשון, שהקדוש־ברוך־הוא גנזו לצדיקים כיון שהוא אור שענינו גילוי העצם **אור השמש אין ענינו לתאר את העצם כי־אם לפעול פעולת האור כו',** הרי שאור השמש **אינו בבחינת גילוי מן העצם כו',** וכן **אור וחיות הנפש הרי ענינו הוא לפעול פעולת החיות כו'** בשביל להחיות את הגוף,

וכמו כן למעלה בנמשל, שנתבאר שהמשל לאור (בניגוד לשפע) הוא האור המקיף, **הלא נודע שגם האור מקיף פועל פעולות בעולמות כו',** כפי שיתבאר בפרק הבא, **ואם כן מהו ההפרש בין האור מקיף להאור פנימי כו'.**

אך הענין הוא דהנה המובן מהמשלים הנזכרים לעיל של אור השמש וחיות הנפש **דכל שהוא בבחינת אור גם מה שפועל דבר אין זה כמו פעולת השפע,** כלומר עיקר ההבדל בין אור לשפע אינו ששפע פועל פעולה ואור אינו פועל פעולה, אלא שאופן פעולת האור שונה מאופן פעולת השפע, **דפעולה שבבחינת שפע הוא בבחינת תפיסא** והתלבשות, **מה־שאין־כן פעולת האור אינו בבחינת תפיסא** והתלבשות.

וכמו באור וזיו השמש אף שמטרת האור היא "להאיר על הארץ", אין פעולתו באופן של תפיסה והתלבשות במקבלים, וכפי שהובא במאמר הקודם שגם כאשר יש עננים מאירה השמש ללא שום הבדל, כיון שאינה נתפסת במקבלים, וכן בארץ היא מאירה בארמון המלך ובמקום הטינופת בשווה, אף שענינה ומטרת בריאתה היא להאיר את הארץ.

וכן הוא גם כן באור וחיות הנפש המחיה את הגוף, אף שמטרת גילוי הנפש היא להחיות את הגוף, הוא מחיה את הגוף ללא התחלקות ותפיסא באברים, **וכמו שנתבאר לעיל פרק נ"ח, דמצד אור וחיות הנפש אין חילוק בין גוף גם לגוף דק** ונדרשת רק הכנה כללית של הגוף לקבל את הנפש (שלכן בגוף בהמה שאין הכנה כללית, הנפש אינה מתגלית), אך אין זה משנה מהו סוג הגוף, גס או דק, **דכשם שבגוף אחד אין חילוק בין איברים הגסים לאיברים הדקים** שהרי הנפש נמצאת במוח ובעקב שברגל באותה מידה (מצד כללות החיות), למרות שיש הבדל גדול מאוד באיכות בין המוח שבו שורים הכוחות הנעלים של השכל כמו ראיה, שמיעה וכו', לבין העקב שברגל שבו שורים כוחות נמוכים כמו כוח התנועה, כיון שמצד מהות החיות, המוח והעקב שניהם חיים מהנפש בשווה, בניגוד לשפע המשנה את ההמשכה בין האברים השונים, **כמו כן אין חילוק** בהמשכת הנפש **בין גוף גם לגוף דק כו',** הרי **שהפעולה** של הנפש בגוף **היא שלא בבחינת התלבשות ותפיסא כו'.** כיון שאם היתה נתפסת ומתלבשת, היתה משתנית הפעולה לפי הדבר (האבר) בו נתפסת.

לפני שיבאר הרבי נ"ע בהרחבה יותר, מהו ההפרש בין אופן הפעולה של 'אור' לבין אופן הפעולה של 'שפע', מקדים לבאר כי עיקר החילוק ביניהם הוא בעצם האצלתם והמשכתם מעצמותו ית':

והנה עיקר ההפרש בין אור לשפע היינו בין אור פנימי לאור מקיף, מתחיל מאופן המשכתם והאצלתם, **דאור פנימי המשכתו מן העצמות הוא בבחינת מהות מציאות דבר והאור מקיף המשכתו הוא בבחינת אין** שלא נוסף דבר על עצמותו ית' **כו',**

והיינו דתחלת אופן ההמשכה וההתגלות שלהם מן עצמות הנה האור פנימי נמצא (נמשך) **מן העצמות בבחינת מציאות דבר והאור מקיף נמצא מן העצמות בבחינת אין כו'.**

כלומר, הנקודה העיקרית בהבדל בין אור לשפע היא לא רק הפעולה שלהם, אלא אופן המשכתם מהעצם. אור פנימי ('שפע') נמשך באופן של מהות דבר, כמשל עצם הנפש שהיא פשוטה ונמשך ממנה כוחות מוגדרים ופרטיים כמו שכל וכו', שלכן הם נשארים גם אחרי הסתלקות הנפש. ואילו אור מקיף ('אור') נמשך באופן של הארה מהעצם ולא ממשות דבר, והיינו, האור המקיף ענינו לגלות שיש עצם ולא לבטא איזה ענין פרטי.

---

132) בראשית א, טו.

וכמו האור הגשמי, שההפרש בין מקום חשוך למקום מואר הוא לא שנוסף משהו במקום אלא רק בגילוי שבו. כאשר המקום מואר - החפצים שבו גלויים, וכאשר המקום חשוך החפצים אינם גלויים. היינו, ענין האור הוא לגלות משהו שכבר קיים ולא להוסיף משהו חדש.

וזהו גם כן מה שזה בא לפעול וזה אינו בא לפעול, - ההבדל באופן האצלתם מעצמותו ית' מתבטא במה שהתבאר לעיל, שהאור פנימי ענינו לפעול והאור מקיף אין ענינו לפעול.

דהאור פנימי מפני שכללות ענינו הוא לפעול ולהאיר את העולמות, כלומר, מטרת האצלת האור היא לפעול ולהאיר את העולמות, **על כן תחלת מציאותו** מעצמותו **הוא שנמצא בבחינת מציאות דבר כו'**,

דכל פעולה שייך כשהוא במציאות דבר דוקא כו', כיון שפעולה ענינה לפעול דבר כל שהוא, צריכה להיות מהות הפעולה לפי מהות הדבר שאותו רוצים לפעול, ולכן כאשר הקדוש־ברוך־הוא רוצה לברוא עולמות מוגדרים ומוגבלים, צריכה להיות פעולת בריאתם על־ידי כוח מוגדר ומוגבל, וזהו ענין השפע.

והאור מקיף הוא נמצא מעצמותו **בבחינת אין** ואינו מהות דבר מוגדר **לפי שאין ענינו לפעול** באופן של התלבשות והתחלקות **כי־אם הוא בבחינת גילוי מן העצם כו'**.

וזהו המובן מהמשל דאור ושפע, דשפע הוא בדבר שהוא בבחינת מהות ומציאות, ועל כן ההמשכה והגילוי מאתו אינו רק בבחינת אור, בחינת אין, **כי־אם שנמשך מהות דבר מה** ולא רק הארה,

אלא שמיד מדגיש הרבי נ"ע: רק **שהוא בחינת חיצוניותו בלבד**. כלומר, המשכת שפע היא אמנם המשכת דבר מה (ולא בחינת אין), אבל יחד עם זאת, ביחס לעצם היא המשכה מהחיצוניות בלבד. והיינו, שהמשכת השפע אינה הזזת העצם עצמו, אלא המשכת דבר מה מהחיצוניות וההארה בלבד.

ולמרות שהשפע ענינו המשכת מהות דבר, **נקרא גם כן הארה, מפני שהחיצוניות** הנמשכת בשפע **היא** רק **הארה לבד מהפנימיות, והיינו שהפנימיות היא עצמית והחיצוניות אינה עצמית** אלא הארה בלבד, **ומכל־מקום הוא ממהות הפנימיות כו'**, למרות שהשפע נאצל ממהות הפנימיות, זו הארה כיון שזו המשכה חיצונית בלבד.

כלומר, ההבדל בין שפע לאור, אינו בכך ששפע הוא המשכת העצם ואור הוא המשכת הארה, שהרי גם המשכת השפע היא מהארה בלבד. אלא ההבדל הוא באופן ההמשכה מההארה, בשפע נמשכת מהות דבר מההארה, בבחינת מציאות, ובאור נמשכת ההארה באופן מקיף, בבחינת אין.

ומביא הרבי נ"ע דוגמא להמשכת שפע - המשכת מהות ומציאות דבר, אך ממקום של הארה בלבד:

וכמו בהשפעת שכל, **פנימיות השכל שהוא לעצמו** מה שהרב לומד לעצמו, הוא משל לענין עצמי, **וחיצוניות השכל השייך אל המקבל** מה שהרב לומד בשביל ללמד את התלמידים, הוא משל להארה בלבד, **(וכמו כן** דוגמא נוספת לשתי הדרגות בענין השכל - עצמיות והארה, בתוך האדם עצמו: **עצמיות המוחין** - השכל הטהור שאין ענינו להשפיע על המידות, הוא משל לענין עצמי, **והמוחין השייכים אל המדות** - שענינם הוא להשפיע ולשנות את המידות, הוא משל לענין של הארה בלבד, שענין זה **נתבאר לעיל פרק נ"ה), שזה עצמי וזה אינו עצמי, ומכל־מקום הרי החיצוניות הוא מהפנימיות כו'** - השכל שמלמד את הזולת הוא אמנם חיצוניות בלבד, אך הוא נמשך מפנימיות השכל כמו שהוא לעצמו. וכמו כן בדוגמא השניה, המוחין השייכים למידות נמשכים מעצמות המוחין.

(וכל זה - המשכת השפע - **הוא בדבר שבכללותו הוא בחינת הארה לבד**, כמו ענין של שכל, שגם במדרגת ה'מוחין בעצם' הוא אינו עצם הנפש ממש אלא הארה ממנה, **כי במה שהוא עצמי ממש, הנה גם מקצת מן העצם הוא עצם ממש כו')**. - כפי הביטוי המובא בחסידות בשם הבעל־שם־טוב[133]: "העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו", שכשאוחזים בחלק מהעצם אוחזים בכללותו. וכמו הנשמה שהיא 'חלק אלקה ממעל ממש', כשהיא מתגלית הרי זה גילוי עצמות הבורא ממש. אבל כשאנו עוסקים בהמשכת שפע, אף שמודגש כאן שענינו המשכת מהות דבר ולא רק הארה, זו המשכת מהות דבר מתוך ההארה ולא מתוך העצם.

נמצא אם כן, שדרגת השפע היא למטה מדרגת האור. כי אף ששפע הוא המשכת מהות דבר, אין זו המשכת העצם ממש אלא המשכת מהות דבר מתוך הארה בלבד, ואילו האור, אף שהוא רק הארה הוא הארה מהעצם ללא צמצום המראה ומגלה את העצם (אף שאין בה מהעצם ממש). וההוכחה לכך ששפע הוא המשכת מהות דבר אבל מתוך הארה בלבד, היא מכך שאם היה השפע המשכת מהות דבר מתוך העצם, היה נמשך כל העצם, כי - כנזכר לעיל - בחלק מהעצם יש את כולו. ובסגנון אחר: גם השפע וגם האור אין ענינם המשכת

133) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סימן רכ"ז.

עצם, אלא שהאור הוא בחינת אין הנשארת אין, והשפע הוא בחינת אין הנעשית מהות דבר.

ועיין מה שנתבאר ב'אור התורה' **בהביאור דוישובו**[134] **בענין** מה שנאמר **בפסוק**[135] **בצלמנו כדמותנו - שהאדם נברא בדמות וצלם שלמעלה**, ומכל־מקום יש ריחוק הערך בין האדם למטה לבין האדם העליון כביכול, **שזהו על־דרך־משל צלם האדם שעושין ממתכת או עץ** שמציירים דמות אדם ממש עם ידים ורגלים, מעץ או ממתכת, **ומציירים בו גם החיות**, על־ידי צבעים וסממנים שמדמים כאילו הוא רואה. **ועל זה נאמר** "**בצלמנו כדמותנו**" - **דחתוך האברים הוא** באותה תבנית ממש **כמו אברי האדם**, וזה נקרא "בצלמנו",

אבל החיות המצטיירת על־ידי גוונים וסממנים **הוא רק דמות בלבד כו'**, ועל זה נאמר "כדמותנו", **ויעויין שם בהנמשל** הדרגות של 'בצלמנו ודמותינו' בכמה אופנים[136],

ומשם משמע גם לענייננו - הכוחות הרוחניים הנמשכים בנשמה, דענין השפע (הכוחות המוגבלים שבנשמה) יכולים להיות באותו אופן כמו למעלה, וכפי שהתבאר לעיל שהשפע הוא מהות דבר שנמשך, ואילו ענין האור (הכוחות העצמיים שבנשמה) יכולים להיות רק באופן של דמות והשערה דלמעלה בלבד.

ועיין מה שיתבאר ענין זה בעבודת הנשמה **לקמן פרק שס"ט**[137].

שבת פרשת תצא

---

134) עמ' תא ואילך.

135) **בראשית א, כו.**

136) **אור התורה שם באריכות גדולה, וזה הלשון שם (בתחילת הביאור):** וז' שגם ממשל הנ"ל דענין הצלם של האדם יכולים אנו לבאר ענין צלם ודמות כי מה שמצייר אברי האדם בהצלם ראש וידים ורגלים ע"ז שייך לומר שהוא בצלם האדם, אמנם מה שמצייר בו גם כן דמות הרוחניות והחיות של האדם ע"י סממנים כנ"ל, הנה ציור זו לגבי החיות שבאדם אינו רק דמות לבד ולא נופל ע"ז לשון צלם כי אינו בערך כלל לחיות של האדם כו', משא"כ האברים שייך על זה לשון בצלמינו כו', שהרי הם בציור אברי האדם ממש, והסברה הזו א"ש לפי מ"ש הנמשל לקמן דמה שיש בהנשמה מבחינת עשר ספירות שייך על זה בצלמינו, אמנם מה שיש בה גם כן מענין האור אין סוף המלובש אין שייך על זה בצלמינו כ"א רק כדמותינו כו'.

137) **על פי שולי הגיליון. וזה לשונו שם:** והנה ב' מדרי' הנ"ל בעבודה היינו העבודה שע"פ טעם ודעת ובחינת רענ"ד הנ"ע בצלמנו כדמותינו, דהעבודה שע"פ טעם ודעת זהו בצלמנו ורענ"ד היא כדמותינו לבד כו'. דהנה ענין צלם ודמות הוא עד"מ כמו שעושין צלם גוף האדם מעץ או מתכת שחותכין או שמציקים גוף האדם בפרטי האברים שבו ידיו ורגליו וגופו בארכם ורחבם והקיפם בערך כמו שהוא גוף האדם בחתוך האברים ומדתם, ומציירים בו גם הרוחניות והחיות של האדם שנדמה כאלו אותו הצלם רואה בעיניו או מראה פנים צהובות שעושים זה ממיני צבעים שמדמים למראה כאלו הוא חי, והרי ציור האברים ה"ז משתווה ממש לאברי האדם בחיתוכם ובמדידה שלהם, וזה נק' צלם להיותו כמו שהוא עצם הדבר כו', אבל מה שנראה בו הרוחניות והחיות ה"ז דמות לבד לגבי חיות האדם שהרי אין בו מהחיות כלל ואין לו ערך כלל וכלל לחיות האדם כו', משא"כ האברים ה"ה בבחינת צלם שהרי הם כציור אברי האדם ממש כו'. **ועיין שם המשך הביאור.**

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

השגת אלקות בתפלה – מחיצוניות הכלי דחכמה, התענוג מאלקות – מ"הבל העליון", והגילוי בתוספת וריבוי אור פנימי. ולכן צ"ל העבודה בשמחה, להמשיך עצמות אוא"ס למטה. ביטול וענוה – כלים לשמחה העליונה, שכל הטוב שבו, אין זה מכח עצמו אלא ירושה מאבותינו, כענוות משה רבינו

ח) **דְּהִנֵּה** כְּשֶׁם שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָאָדָם כָּלוּל מִתַּחְתּוֹנִים וּמֵעֶלְיוֹנִים יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הַתַּחְתּוֹנִים, הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָאָדָם כָּלוּל מֵהָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הִנֵּה יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הָעֶלְיוֹנִים, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַחוּשׁ לְקַבֵּל הַתַּעֲנוּג לְהִתְעַנֵּג עַל הָרָוֵי', הִנֵּה הוּא מֵמַשִּׁיךְ פְּנִימִית הַתַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן, דְּזֶהוּ הַטַּעַם מַה שֶּׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה דַּוְקָא. דְּהִנֵּה בָּעֲבוֹדָה דְּתִפְלָה יֵשׁ ב' עִנְיָנִים, הַהַשָּׂגָה הָאֱלֹקִית, וְהַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנֵּג עַל הָאֱלֹקוּת, וּשְׁנֵיהֶם אֵינָם בָּאִים מִמָּקוֹר אֶחָד, עִם הֱיוֹת שֶׁהַהַשָּׂגָה וְהַתַּעֲנוּג בָּאִים כְּאֶחָד, דְּכַאֲשֶׁר מַשִּׂיג אֱלֹקוּת וּמִתְבּוֹנֵן בּוֹ הֵיטֵב בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת הָרֵי הוּא מִתְעַנֵּג עַל אֱלֹקוּת, מִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה הֵם בָּאִים מִמְּקוֹרִים מְיֻחָדִים, דְּהַהַשָּׂגָה הִנֵּה מִקּוֹר חֶצְבָּהּ הָרִאשׁוֹן הוּא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַכֹּלִי דְּחָכְמָה דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ גְּדוֹל הָעֹשֶׂב מֵהַמַּזָּל הָרוֹחֲנִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ כְּלָל, וּמִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה גְּדוֹלוֹ הוּא מֵהַמַּזָּל הָרוּחָנִי, וּכְמוֹ בְּנִשְׁמַת אַבְרָהָם דְּחֶסֶד דִּבְרִיאָה הוּא מֵחֶסֶד דַּאֲצִילוּת, וְכֵן הַהַשָּׂגָה שֶׁלּוֹ מִבְּחִינַת הַחָכְמָה הֲרֵי זֶה בְּאֵין־עֲרוֹךְ דְּלָבֶן,

אָמַר "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", כְּמוֹ כֵּן הִנֵּה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
הַהַשָּׁגָה בֶּאֱלֹקוּת הוּא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִית הַכֶּלִי דְּחָכְמָה,
אֲבָל הַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנֵּג בְּנַפְשׁוֹ עַל הָאֱלֹקוּת הֲרֵי זֶה
מִבְּחִינַת הַבָּלִים הָעֶלְיוֹנִים, וְזֶה דַּוְקָא מְעוֹרֵר בְּחִינַת
פְּנִימִיּוּת וְעַצְמִיּוּת הַתַּעֲנוּג, וְעַל־יְדֵי־זֶה הוּא גַּם כֵּן
הַגִּלּוּי דְּאוֹר פְּנִימִי בְּבְחִינַת תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי אוֹר, וְעַל כֵּן
צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה
הוּא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּלּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה, וְהוּא עַל יְדֵי
הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁנִּמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת
וְרִבּוּי אוֹר אֲזַי הוּא הַגִּלּוּי לְמַטָּה, וְהַהִתְעוֹרְרוּת דְּעַצְמוּת
אוֹר אֵין־סוֹף זֶהוּ עַל יְדֵי שִׂמְחָה דַּוְקָא, דְּהַהַשָּׁגָה מִצַּד
עַצְמָהּ הִיא מַגִּיעַ רַק בְּשָׂרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּחִינַת חִיצוֹנִית
הַכֵּלִים, רַק הַשִּׂמְחָה וְתַעֲנוּג שֶׁשָּׂמֵחַ עַל אֱלֹקוּת וּמִתְעַנֵּג
בְּנַפְשׁוֹ זֶהוּ שֶׁמַּגִּיעַ בְּבְחִינַת עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף וְעַל
־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא הוּא הַגִּלּוּי לְמַטָּה, וְכַיָּדוּעַ[3] שֶׁהָאֲרִיזַ"ל
זָכָה לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי שִׂמְחָה, לֹא רַק עַל־יְדֵי הַמִּצְוָה
לְבַד כִּי־אִם עַל־יְדֵי שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, לִהְיוֹת שֶׁהַשִּׂמְחָה
מְעוֹרֶרֶת בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַתַּעֲנוּג דְּלֵב אָדָם הָעֶלְיוֹן
שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא הוּא בְּחִינַת תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי אוֹר לִהְיוֹת
הַגִּלּוּי לְמַטָּה, דְּהַכְלִי לַשִּׂמְחָה הָעֶלְיוֹנָה הוּא בְּחִינַת
בְּטוּל דַּוְקָא, דִּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּטוּל הוּא גִּלּוּי שִׂמְחָה
הָעֶלְיוֹנָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַרְגָּשַׁת הַיֵּשׁ לֹא יֵשׁ בְּחִינַת
הַשִּׂמְחָה, כִּי־אִם הַבְּטוּל וְהָעֲנָוָה הֵם כֵּלִים לַשִּׂמְחָה
הָעֶלְיוֹנָה, דְּהִנֵּה עֲנָוָה אֵינָהּ הַשְׁפָּלוּת מִצַּד פְּחִיתוּת
הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא טוֹב בְּנַפְשׁוֹ אוֹ שֶׁהוּא חַס־וְשָׁלוֹם
בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב, כִּי־אִם הַשְׁפָּלוּת דַּעֲנָוָה הוּא מִצַּד הֶעְדֵּר
הַרְגֵּשׁ עַצְמוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶת עַצְמוֹ לְמְצִיאוּת גַּם עִם
כָּל הַטּוֹב שֶׁלּוֹ, דְּעִם הֱיוֹתוֹ טוֹב וְיָשָׁר בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
וּבַעֲבוֹדָה בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, הוּא אֵינוֹ בַּחֲשִׁיבוּת בְּעַצְמוֹ
לִהְיוֹת בְּעֵינֵי עַצְמוֹ בְּאֵיזֶה מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מִשּׁוּם זֶה
כְּלָל, וְאֵין זֶה מַה שֶּׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵהַטּוֹב שֶׁלּוֹ, כִּי־אִם הוּא
יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טוֹב וְיָשָׁר בְּכָל דָּבָר, וּמִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ
מַחֲזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ[3] שֶׁהוּא בְּאֵיזֶה מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה,
וְסִבַּת הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי הַבְּטוּל בְּעֶצֶם, דְּמִי שֶׁהוּא בָּטֵל
בְּעֶצֶם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה מִשּׁוּם אֵיזֶה
דָּבָר, הֵינוּ דְּלִסְבַּת הַדָּבָר הֶהוּא הִנֵּה הוּא עוֹשֶׂה כֵּן,
כִּי־אִם מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בְּהַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ בְּעֶצֶם, עַל כֵּן לֹא
יַחְשֹׁךְ אֶת עַצְמוֹ מִשּׁוּם דָּבָר, עֵר שְׁטֵעלְט זִיךְ פַּאר קיין
זאַך ניט אָפּ[7], אוּן רעכענט זִיךְ מִיט קיין זאַך ניט[8],
דְּמִי שֶׁהוּא בָּטֵל בְּעֶצֶם הִנֵּה הַכְּשָׁרוֹנוֹת וְהַחוּשִׁים שֶׁלּוֹ
הֵם בְּדַרְגוֹת יוֹתֵר וּמְאִירִים יוֹתֵר, וְכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן דְּכָל
הַטּוֹב שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מִצַּד עַצְמוֹ כִּי־אִם בִּירוּשָׁה לָנוּ
מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּכְמוֹ מַה שֶּׁהוּא מַאֲמִין בַּה' וְדָבוּק בֶּאֱלֹקוּת
בִּדְבֵקוּת אַהֲבָה רַבָּה, הֲרֵי הָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ אֵינָהּ מִצַּד
הַהַכָּרָה שֶׁמַּכִּיר אֱלֹקוּת רַק שֶׁהוּא בָּא לוֹ בִּירוּשָׁה
מֵאֲבָרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה מַאֲמִין הָרִאשׁוֹן
שֶׁפָּתַח הַצִּנּוֹר דֶּאֱמוּנָה וְאַהֲבָה רַבָּה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,
וְהוּא רֹאשׁ לְכָל הַמַּאֲמִינִים[4], שֶׁאָצְלוֹ הָיְתָה הָאֱמוּנָה
בִּבְחִינַת הַכָּרָה שֶׁהִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, וְהָיְתָה הָאֱמוּנָה גַּם
כֵּן בִּבְחִינַת הַכָּרָה, וְהוֹרִישׁ אֶת הָאֱמוּנָה לְבָנָיו אַחֲרָיו,
אֲשֶׁר כֵּן הוּא גַּם בְּהַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת, וְהִיא הָאַהֲבָה
מְסֻתֶּרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זוֹ בִּירוּשָׁה
לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּכְמוֹ בֵּן הַיּוֹרֵשׁ מֵאָבִיו עֹשֶׁר גָּדוֹל וּרְכוּשׁ
רַב, הֲרֵי אֵין זֶה שֶׁבָּא לוֹ בִּיגִיעָתוֹ כִּי־אִם שֶׁנּוֹטֵל
וּמִסְתַּפֵּק מִן הַמּוּכָן שֶׁהוֹרִישׁוֹ אָבִיו, וּמִכָּל־מָקוֹם אֵין
הַיְרוּשָׁה מִתְיַשֶּׁבֶת כִּי אִם אֶצֶל בֵּן לֹא אֶצֶל אַחֵר, מְשׁוּם
דִּבְרָא כַּרְעָא דַּאֲבוּהָ[5] וְאַחְסָנְתֵּיהּ דַּאֲבוּי יָרֵית וְדִילֵיהּ
הוּא, הֵינוּ שֶׁהוּא עִנְיַן עַצְמִי אֶצֶל הַבֵּן, אֲבָל עִם זֶה
הִנֵּה זֶהוּ מַה שֶּׁבָּא לוֹ מֵהָאָב, וּכְמוֹ כֵּן הָאֱמוּנָה וְהַדְּבֵקוּת
בַּאֲהֲבָה רַבָּה הֵם שֶׁבָּאִים בִּירוּשָׁה, וְהֵם בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
דַּוְקָא, דִּבְרָא כַּרְעֵיהּ דַּאֲבוּהָ וְהוּא בָּהֶם עַצְמִי מַמָּשׁ,
אֲבָל אֵין זֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ כִּי־אִם בִּירוּשָׁה מֵהָאָבוֹת,
וּמִשּׁוּם זֶה הוּא הֶעָנָוָה, שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב עַצְמוֹ לְשׁוּם בַּר
מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מִשּׁוּם זֶה מֵאַחַר שֶׁאֵין זֶה מִכֹּחַ עַצְמוֹ,
וְזֶהוּ דִּכְתִיב "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר
עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", וְעִם הֱיוֹת שֶׁיָּדַע אֶת הַטּוֹב שֶׁלּוֹ וַאֲשֶׁר
הוּא גָּבֹהַּ בְּמַעֲלָה מִכָּל אָדָם, וּמִכָּל מָקוֹם הָיָה עָנָו מִכָּל
אָדָם, וְהוּא מִפְּנֵי שֶׁיָּדַע אֲשֶׁר כָּל עִנְיְנֵי מַעֲלוֹתָיו אֲשֶׁר
בָּהֶם הוּא גָּבֹהַּ בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מִכָּל אָדָם, הוּא מַה
שֶּׁנִּתַּן לוֹ מִלְּמַעְלָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב
הוּא"[6], וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה "טוֹב שְׁמוֹ", "טוּבְיָה
שְׁמוֹ", בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלְּאָה כָּל הַבַּיִת אוֹרָה,
דְּכָל זֶה הוּא מַה שֶּׁנִּתַּן לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְחֹשֶׁב דְּאִלּוּ הָיוּ
אִלּוּ הַכֹּחוֹת אֵצֶל אַחֵר הָיָה גַּם כֵּן בְּמִדְרֵגָה וּמַעֲלָה זוֹ,
וְאֶפְשָׁר דְּאַחֵר אִם הָיָה לוֹ כֹּחוֹת אֵלּוּ הָיָה מְגַלֶּה אֶת
הַכֹּחוֹת יוֹתֵר, וּמִשּׁוּם זֶה הָיָה עָנָו מִכֹּל.

3) וכידוע שהאריז"ל: ראה תו"א תולדות סד"ה ויחפרו עבדי יצחק.

4) ראש לכל המאמינים: ראה שה"ש פ"ד על הפסוק אתי מלבנון: מראש אמנה זה אברהם.

5) דברא כרעא דאבוה: ביונת אלם רפב"ב: אמרו חכמים ברא כר', וראה תוס' ד"ה מקמי יבמות ג, א.

6) טוב הוא ואיתא: ראה אור התורה להצ"צ ע"ס שמות ע' ס' ואילך.

ג. טובה לנפשו (לעצמו). ד. לא יעצור את עצמו משום דבר. ה. לא מתחשב עם שום דבר. ו. בן הוא רגל של אביו. ז. הירושה של אביו הוא יורש ושלו היא.

במ"ת היו גילויים מופלאים, ולכן הראיה פעלה הזזה עצמית מפני גודל היראה, וביטול פנימי מצד הענוה

וְזֶהוּ "וַיַּרְא הָעָם וַיָּנוּעוּ", דְּאֵין נוּעַ אֶלָּא זִיעַ, שֶׁהִיא הַהֶזֵּזָה עַצְמִית הַבָּאָה מִפְּנֵי גֹּדֶל הַיִּרְאָה וּפַחַד, דְּעִם הֱיוֹת דְּבָרְאֵיָה יֵשׁ בָּהּ הַתַּעֲנוּג יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּכָל הַחוּשִׁים, וְהַתַּעֲנוּג שֶׁבְּרְאִיָּה פּוֹעֵל הַמְשָׁכָה וְקֵרוּב, בְּמַעֲמָד דְּהַר סִינַי שֶׁהָיוּ גִּלּוּיִים מֻפְלָאִים בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה, הִנֵּה רְאִיָּה זוֹ פָּעֲלָה הֶזֵּזָה עַצְמִית לְהִיוֹתָהּ הַבְּטוּל דַּעֲנָוָה, דְּהַבְּטוּל דַּעֲנָוָה הוּא בְּטוּל פְּנִימִי יוֹתֵר, דְּזֶהוּ "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", דְּמֹשֶׁה רָאָה סִפְרוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְרָאָה דּוֹר וְדוֹר וַחֲכָמָיו דּוֹר וְדוֹר וּפַרְנָסָיו, וְרָאָה אֲשֶׁר בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא יִהְיֶה דּוֹר כָּזֶה אֲשֶׁר אַנְשֵׁי הַדּוֹר הַהוּא לֹא יִהְיֶה לָהֶם הַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ דְּהַשָּׂגָתָם אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת לְהַשָּׂגָה כְּלָל, וּבִפְרָט לְגַבֵּי הַשָּׂגַת מֹשֶׁה שֶׁאֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת לִמְאוּמָה, וְגַם הָעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם בְּמֹחַ וְלֵב אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת לַעֲבוֹדָה כְּלָל, וְרַק יְקִימוּ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות בְּפֹעַל מַמָּשׁ, וְגַם זֶה יִהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ הֵן מִצַּד עַצְמָם וְהֵן מִצַּד הַסְּבִיבָה שֶׁלָּהֶם, וּבְכָל זֹאת יַעַמְדוּ בַּנִּסָּיוֹן. וּרְאֵה עֹצֶם גֹּדֶל הַקּוֹרַת רוּחַ וְהַשִּׂמְחָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁנַּעֲשָׂה מִזֶּה לְמַעְלָה, וּכְמַאֲמַר "נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי", הִנֵּה רְאִיָּה זוֹ פָּעֲלָה הֶזֵּזָה עַצְמִית דְּ"וַיַּרְא הָעָם" אֶת עֹצֶם גֹּדֶל הַפְלָאַת הַגִּלּוּיִים הָעֶלְיוֹנִים, הִנֵּה "וַיָּנוּעוּ" בַּהֶזֵּזָה עַצְמִית דְּבִטּוּל פְּנִימִי הַבָּא מִצַּד הָעֲנָוָה.

ליל שני דחג השבועות, ה'שי"ת

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ד. היום – אומר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – כשהייתי בהתחלת הערב בחדר הספרים – החדר בו נערכות ה"יחידות" – שמעתי שבחדר האוכל מתנהל ויכוח חזק בין בנותיך – אומר לי אבי – חנה ומושקע. עניין אותי מאד לשמוע תוכן הויכוח. כשהתקרבתי שמעתי שחנה אומרת שאחרון של פסח הוא חג כמו כל החגים, ואילו מושקע אומרת שאחרון של פסח אינו חג כמו כל החגים, והראיה לכך שלהדלקת נרות לא מברכים שהחיינו. וכרגע נזכרתי על האירוע של אחרון של פסח תרכ"ה.

ה. לעתים קרובות מאד, מזכירים דברים קטנים ביותר, על אירועים גדולים וחשובים. קורה שזכרון האירועים מביא תועלת גדולה ברוחניות.

ו. לאמיתו של דבר, הרי המאמין בהשגחה פרטית בכלל, ומי שיודע הענין של השגחה פרטית כפי שהבעל־שם־טוב נ"ע[119] מסביר, לא שייך אצלו הענין של דבר קטנוני ומקרי. מקריות משמעה שזה דבר של מקרה, ומי שחושב שישנו ח"ו דבר של מקרה, הוא כופר בעיקר. אין דברים של מקרה, הכל הוא בהשגחה פרטית ומפורטת ממש על כל פרטיו ופרטי פרטיו. כן לא שייך הענין של דברים קטנוניים. כל דבר קטן הוא דבר גדול מאד. מבשרי ונפשי אחזה אלקה[120], אפילו בחומר הגוף לא שייך דבר קטנוני. כשנסתם גיד של דם הקטן ביותר בעקב שברגל, או כשנרדם העצב הקטן ביותר באצבע הקטנה שברגל – זה עלול להביא לסכנה בחיי האדם. מכל־שכן שלא שייך דבר קטנוני בנפש, ובפרט לא באלקות.

ז. הבעל־שם־טוב נ"ע אומר[121], כל מה שאדם רואה וכל מה שהוא שומע, יש בו משום צו והוראה מסויימת מן השמים בעבודת השי"ת, אלא צריכים להבין מה שרואים ומה ששומעים, ולא לטעות חלילה במשמעות הדבר ששמעו או ראו. ההבנה האמיתית במשמעות הדבר ששומעים ורואים, באה על־ידי 'נשמת אדם תלמדנו'.

ח. 'נשמת אדם תלמדנו' הוא מה שבאדם נעשה השכל מואר, ונופלים לו הסברים שונים על מה שיכולה להיות המשמעות בעבודה ממה שראה ושמע, וכך מגיע האדם להבין את ההוראה מן השמים בעבודת ד'.

ט. הבעל־שם־טוב נ"ע אומר שהדרך הבטוחה ל'נשמת אדם תלמדנו', היא: א) על־ידי פרק תהלים לבבי־שלהבתי. ב) על־ידי עשיית טובה ליהודי בטרחה בגופו לא רק בממונו. ג) ועל־ידי אהבת ישראל במסירות נפש.

שבועי של פסח בסעודת היום

---

118) ראה לעיל שיחת ט' אדר שני במלון.

118) ע"פ איוב יט, כו.

118) ראה לעיל שיחת פורים סוף שיחה א.

אגרות קודש

ב"ה, ועש"ק י"ט אד"ש, ת"ש
נויארק

ידידי עוז, הרה"ג הנכבד והנעלה,
משכיל על דבר טוב, וו"ח אי"א מוה"ר
דוד מאיר שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתב ידיד נפשי מיום י"ז לחד"ז, נהניתי במאד מכל האמור במכתבו, ודעתי אשר מוכרח הדבר לסדר את תכנית העבודה בפלאן מעובד ומסודר. והנני מבקש את ידידי שי' שיואיל נא לכתוב לי הצעתו בזה, כי בהכרותו הטובה בהענינים בודאי יהיו לי הצעותיו לעינים בהעבודה הכבירה בעזה"י בהחזקת היהדות והרבצת התורה ביראת שמים במדינה.

- מיום בואי עד היום - עברו ועוברים רק בכדי בעקאנט צו ווערן עם מצבם של ענייני הכלל והפרט, ורק דבר אחד המשמח את לבבי השבור והנני לבשר מזה לידידי כי ת"ל סדרתי ישיבה בשם אחי תמימים, וביום שלישי העבר כבר ישבו ללמוד בסדר, תחת השפעתם והנהלתם של ידידיי האהובים והנחמדים הרבנים הר"ר ישראל שי' דזייקאבסאן משפיע בדא"ח, והר"ר מרדכי שי' מענטליק ראש מתיבתא ומשגיח. יתן השי"ת שהתלמידים שי' יצליחו בלימודם ויהיו יראי אלקים חסידים ולומדים, ויחזור ויתן השי"ת אשר התיסדות אחי־תמימים תהא התחלה טובה בהצלחה רוחנית וגשמית ליסד ישיבות קטנות מכינות לישיבה גדולה בשם הקדוש תומכי־תמימים ויגדיל תורה ויאדיר.

תודה לידידי שי' על אשר הזכירני לכתוב תודתי וברכתי להישיש החכם הנודע בעל מדות תרומיות מר בראנדעיס שי' בעד כל פעולותיו הטובות בעדנו להוציאנו בעזה"י מן המיצר אל המרחב.

השי"ת יחזק את בריאות ידידי שי' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים שיוכל להתעסק בתורה ועבודה ובהחזקת דרכי החסידות כחפצו הטוב מתוך בריאות הנכונה.

יואיל למסור ברכתי לידידי גיסו ר"ד שי' טוכמאן שיחזק השי"ת בריאותו ויעזר לו בהדרוש לו בגשם וברוח, ועם זה יעורר נא ידידי אותו שיתענין בתור מעשה לטובת החזקת הישיבות ואשר יזכור את צור מחצבתו, ובגלל זאת ימלא השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה.

ידידי בנו הנעלה והכי נכבד ר' פרץ שי' הגיד לי אשר ידידי גיסו מר ישראל נח שי' - ל"ע - חולה, ובקשתיו שיפרוש גיני בשלומו וימסור לו את ברכתי שישלח לו השי"ת רפואה, ובודאי מילא דבר השליחות כראוי, ואתענין לדעת מצבו בהוה.

והנני ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר שלמה שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיום הבהיר ל"ג בעומר הילולא דרשב"י אשר פתח הצנור דפנימיות התורה עד שגם ינוקא דבימיו למדו ולימדו בזה (עיין ג"כ הקדמת הקונטרס ל"ג בעומר תש"י קונט' ע"ח).

ונהניתי לקרות במכתבו אשר לומד הוא לימודי קדש עם התלמידים בבית ספר למלאכה, ומובן שבזה צריך להיות השתדלות יתירה כיון שאיזה שעות ביום ילמדו לימודים אחרים, ובמילא בשעות העיקרים בלימוד הקדש צריך להחדירם רוח יראת שמים טהורה ותורה תמימה באופן שיסיפק גם על שאר היום, אבל לאידך גיסא הרי לפום גמלא שיחנא וע"פ מרז"ל שהקב"ה אינו מבקש אלא לפי כחם, בודאי ישפיעו לו תוספת כח להצליחו בכל הנ"ל וגדול זכות ענין היותר נעלה זה להמשיך לו ברכה והצלחה בזה גופא וכמרז"ל שכר מצוה מצוה וכן תוספת ברכה והצלחה בענינו הפרטים.

המחכה לבשו"ט מהצלחתו בכל הנ"ל והתקדמות בכל הענינים.

ב״ה, ג׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי״ז אייר, בו כותב אודות בתו תחי׳.

והנה אצל איש הישראלי שעמנו נקרא גוי אחד בארץ וכדיוק רבנו הזקן (אגרת הקדש ט׳) שגם בעניני ארץ לא יפרידו מאחד האמת, הרי ביחד עם עשי׳ ופעולה בדרך הטבע צריך לעשות מה בענינים רוחנים המתאימים שבכלל זהו תוספת בתורה ומצותי׳.

אינו כותב במכתבו מה עושים הרופאים לבתו תחי׳ לבד העצה דהחלפת האקלים והתרופות שישתמשו בהם כאן למצב בריאותה ע״ד שמזכיר במכתבו (אף שכמובן אי אפשר לדעת ברור המצב על פי שתי מלות שמזכיר במכתבו) השתמשו בcortisone?

וכוונתי למ״ש לעשות מה בענינים רוחנים היא ראשונה לברר אם נולדה בתם בטהרה היינו ששמרו אז דיני טהרת המשפחה במקוה, ותקותי שלא יקפיד על הערתי זו, כי כיון שאיני מכירו ובענין הנוגע לבריאות נפש מישראל אין מקום לבושה שלא במקומה היינו בהידיעה בהנ״ל אם ח״ו לא הי׳ הענין כך אז עליו ועל זוגתו שיחיו נוסף על הדיוק בשמירת מצות טהרה הנ״ל מכאן ולהבא להוסיף אומץ בתעמולה בענין זה בפרט שזה תיקון במקצת עכ״פ בהנ״ל.

ובכל אופן נכון שזוגתו תפריש לצדקה איזה פרוטות קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב וכן ביום שני וחמישי בבקר, והוא ינהג ככה לפני התפלה בכל בקר דיום שני וחמישי, ולאחר התפלה של שחרית יאמר שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החדש, וכן לבדוק את המזוזות בביתם שיהיו כולן כשרות.

והשי״ת יזכהו לבשר טוב בכל הנ״ל וביחוד מהטבת מצב בריאות בתם תחי׳.

בברכה לנצל השפעתו בתור פקיד במועצה דתית להרמת קרן ישראל סבא בסביבתו ומקומו בלי פשרות, וכל המוסיף בזה מוסיפין לו מלמעלה בהמצטרך לו ולב״ב שיחיו.

ובברכה לבשו״ט.

ב״ה, ה׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח הוו״ח אי״א נו״מ עוסק בצ״צ וכו׳

מוה״ר אפרים אליעזר שי׳ הכהן

שלום וברכה!

מכתבי כת״ר נתקבלו.

ובמה דשאילנא קדמיכון בפרש״י (סוטה לט, ב) ד״ה מן דכשכלה אמן אחרון כהנים מחזירין פניהם וש״ץ מתחיל ש״ש והכהנים מתפללים רבש״ע כו׳ - והרי בש״ס אמרו דאין הכהנים מחזירין פניהם עד שיתחיל ש״צ ש״ש (חו״י על הרי״ף סוף מגילה), ולא נמצא בראשונים חבר לרש״י בזה.

יל״פ פירש״י שהוא מוכרח מסברא (עיין תוד״ה איבעית - שבועות כב, סע״ב. שד״ח כללים מע׳ סברא) ומש״ס.

משי"ס - דאמר לפי"ז דאין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן, משמע דתיכף אחי"כ רשאין, ויי"ל דלרשי" קאי בברכת רבשי"ע, ועי"ד משי"כ והכריח בבי" וראה שוי"ע אוי"ח סקכי"ח סוסי"ח.

מסברא:

א) תפלת הכהנים רבשי"ע כו' הוא בהמשך לבי"כ, ואי"כ צי"ל סמוכה לה (והוא נוסף על הענין שנת' בסקי" סי"ז), ומקודם לזה צריכים להחזיר פניהם כדי שיתפללו לרוח שהשכינה שם,

ב) אף שיש לקשר אמירת רבשי"ע עם שי"ש - דחד ענינא הוא, אבל מה טעם לפאי"פ דכהנים והעם - לאחר סיום אמן אחרון, שנגמר ענין דבי"כ?

ומה אומר וכל הפוסקים - וגם אדהי"ז - פסקו אחרת.

ומי"ש בשי"ס דאין רשאין להחזיר עד שיתחיל השי"ץ שי"ש - יפרש רשי" דעכצי"ל כפי' הרשי"ל שמביא כתי"ר במכתבו. ויש להמתיק, דנקט ר"ח ל' זה דאינו מדויק כי"כ אגב סיפא עד שיגמור - שזהו עיקר חידושו.

* * *

כיון דבתוד"ה וכי (סוטה לט, סע"א) מביא פרשי" מבלי להעיר ע"ז משמע דסי"ל כותי'.

משי"כ בלבוש סקכי"ח סטי"ו דמחזירים פניהם, כשאומר וטוב בעיניך כו' - כבר הקשה ע"ז בס' כה תברכו מע' תפלה. גם צי"ע מל' הלבוש עצמו שם סטי"ז. ואין הזמי"ג להאריך.

ולקראת חג השבועות, זמן מתן תורתנו וקבלתה, הבע"ל, הנני בזה להביע ברכתי, בנוסח כי"ק מוי"ח אדמוי"ר זצוקללהי"ה נבגי"מ זיי"ע:

לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

בברכה.

ב"ה, ח' סיון, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוי"ח אי"א נו"נ מוה"ר דן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכי"ח אייר וכן ההגדה עם הספר תולדות יוסף, ותי"ח ת"ח.

ומה שכותב מענין קביעות לימוד בתורת החסידות, הנה תורה זו כבר נדפסה בכמה ספרים וקונטרסים, ויפנה בזה להרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצי"צ מוה"ר שלמה שי' מתוסוף כפי הכתבת דלמטה, אשר תחת ידו נמצאים גם כן ספרים וקונטרסים בחלק תורתנו הק' זה,

וכבר ידוע פירוש של"ה הקדוש, חטאתי כי לא ידעתי, אשר גם העדר הידיעה לחטא נחשב, ובפרט בדורנו זה שפסק האר"י החי הקדוש שמצוה לגלות זו החכמה.

ומובן שאין יוצאים ידי חובתם באמירה בעלמא אשר אף גם אמירה זו סגולה היא לכמה וכמה ענינים, הנה לימוד התורה צריך להיות גם כן בהבנה והשגה. והאריכות בזה אך למותר.

בברכת הצלחה בכל הנ״ל.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א,

מזכיר

נ.ב.

בודאי אם יש להשיג כתבי יד או ספרים בחכמת האמת הנה יודיעני עד״ז, ואם אינם אצלי בטח אפשר יהי׳ להחליפם בספרים מהוצאתנו, ומהנכון שגם בזה יתדבר עם הרה״ח כו׳ הר״ש שי׳ מתוסוף, כיון שהוא ידוע ע״ד הספרים הנמצאים כבר בכאן.

ב״ה, ה׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר חיים שי׳

שלום וברכה!

זה מזמן קבלתי מכתבו בו מאשר קבלת הספרים שנשלחו מכאן, ולפלא שאין מזכיר אם משתמשים בספרים הנ״ל להחזקת והפצת היהדות התורה והמצוה,

ומובן אשר אף שצודק במש״כ שאם הי׳ מנהיג רוחני מבני התושבים עצמם הרבה נקל יותר להשפיע עליהם ולהנהיגם, אבל אין לחכות עד אז כי הרי הזמן הוא אבדה שאינה חוזרת וגם הנוער ההולך וגדל וכמרז״ל (קדושין ל״ד רע״א). ובמילא עליו ועל חבריו לעשות בזה כפי יכולתם, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

ובודאי ידוע לו שכאשר באו פליטי רוסיא ופולין לפאריז החלו להתעסק בשדה חינוך הכשר דבני היהודים דצרפת שלא היתה להם בתחלה כל שפה משותפת וצריכים היו להעזר ברמיזה בידים וכו׳ וכן במלות האחדות דלשון הקדש שבחומש וכו׳ שידועים היו גם להנ״ל על ידי זה ששמעום בבית הכנסת וכיו״ב, ולאט לאט פרחה עבודתם והצליחה בממדים רחבים יותר ויותר ועשיריות נערים ונערות לומדים כבר ומבינים בטוב, ולא עוד אלא שגם השפיעו בבית הוריהם לקרבם ליהדות לתורה ומצותי׳.

וכשילכו בדרך זה במקומם עתה בודאי יצליחו, ולא רק ע״פ מרז״ל שהמקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא אלא שבודאי יקיימו כמה וכמה נפשות.

ולקראת חג השבועות זמן מתן תורתנו וקבלתה, הבע״ל, הנני בזה להביע ברכתי בנוסח כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

פרק ה׳ משנה ה׳

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֲשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם. עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

נקודות משיחות קודש

עשרת הנסים שנעשו לאבותינו במצרים הם מה שבני ישראל לא נפגעו מעשר המכות שבאו על המצרים, וכדכתיב[1] ״והפלה ה׳ בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים״, וכן[2], ״למען תדעון אשר יפלה ה׳ בין מצרים ובין ישראל״[3]. וקשה[4] אם כן, מדוע הקדימה המשנה ״עשרה נסים שנעשו לאבותינו״ ל״עשר מכות הביא הקב״ה על המצריים״; היה לה, לכאורה, לכתוב את הדברים כסדר התרחשותם תחילה המכות ולאחר מכן הניסים שנעשו לאבותינו?!

ויש לומר בביאור הדברים:

מצד הנהגת העולם על־פי טבע (״סדר ההשתלשלות״) לא היה מקום לחלק בין המצרים לבין בני־ישראל (״נגוף למצרים ורפוא לישראל״[5]). ואמנם, זו היתה טענתה של ״מידת הדין״ - הללו עובדי עבודה־זרה והללו עובדי עבודה־זרה[6]!

כדי שבכל־זאת תתאפשר הבדלה זו בין המצרים לבני־ישראל היה צורך בהתגלות אור נעלה, שלמעלה מסדר ההשתלשלות. הארה זו היא היסוד לעשרת הנסים שנעשו לאבותינו - ״נס״ מלשון הרמה[7]. הקב״ה הגביה את ישראל למעלה מסדרי הטבע ולכן המכות לא פגעו בהם.

הגבהה זו שהגביה ה׳ את בני־ישראל, היא ההכנה ליציאת מצרים, שענינה העיקרי הוא ״שבירת״ קליפת מצרים ועל־ידי זה - ביטול שיעבוד מצרים.

לפי זה, מובן מדוע הקדים התנא ״עשרה נסים״ ל״עשר מכות״: בכדי שהמכות שהביא הקב״ה על המצרים אכן ימלאו את יעודן, צריך היה להקדים להן את ה״נסים״, דהיינו להגביה ולהעלות את ישראל למעלה מהטבע; רק אז יכלו המכות לפגוע במצרים (ולא בישראל), ״לשבור״ את המצרים ולפרוק את עולם מעל צוארם של בני־ישראל.

(ליקוטי־שיחות, כרך ד, עמ׳ 1220)

יש להבין: כדי להוכיח מהפסוק ש״עשרה נסיונות ניסו אבותינו וכו׳״, די היה לתנא להביא את חלקו הראשון של הפסוק (״וינסו אותי זה עשר פעמים״) ולשם מה הביא גם את סיומו (״ולא שמעו בקולי״) המבליט את הפך שבחן של ישראל?

ויש לומר שאדרבה, סיום הפסוק אינו ענין של גנאי אלא של שבח, כמבואר בתניא[8] לגבי חטא המרגלים (האחרון מבין עשרת הנסיונות[9]):

בתחילה לא רצו ישראל להיכנס לארץ בטענה ״כי חזק הוא ממנו״[10], שלא האמינו ביכולת הקב״ה (חס־ושלום) לכבוש את הארץ. אך לבסוף שינו את דעתם ואמרו ״הננו ועלינו״[11]. ומקשה שם (בתניא) - כיצד חזרה אליהם לפתע האמונה ביכולת ה׳ והרי לא הראה להם משה רבינו שום אות ומופת חדשים שיוכיחו את יכולת ה׳ לכבוש את הארץ?

ומבאר, שישראל הם ״מאמינים בני מאמינים״, ורק שה״סטרא אחרא״ אשר נתלבשה בגופם, הגביהה את עצמה ״בחוצפה בלי טעם ודעת״. אך כאשר שמעו דברים קשים, שקצף ה׳ עליהם ״והרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת״ - ״נכנע ונשבר לבם בקרבם״, ״וממילא נפלה הסטרא־אחרא ממשלתה וגבהותה וגסות רוחה, וישראל עצמן מאמינים בני מאמינים״. זוהי אפוא הסיבה לשינוי שהתחולל אצל בני־ישראל שאמרו לפתע ״הננו ועלינו״.

משמעות הענין היא: כאשר מופיעה אצל יהודי הנהגה בלתי־רצויה אין זה דבר טבעי; אדרבה, מצד טבע נפשו קשור היהודי עם תכלית הטוב; ענין חיצוני בלבד הוא שמונע אותו מלקיים את רצון ה׳. לכן, כאשר דבר חיצוני זה מתבטל ונעלם (בחטא המרגלים היה זה על ידי ״שקצף ה׳ עליהם והרעים בקול רעש״), ממילא מתגלה טבעו ורצונו האמיתי של היהודי.

מעתה נבין את דברי התנא - המביא גם את הסיפא של הפסוק, ״ולא שמעו בקולי״ - למעליותא:

הסיבה שבני־ישראל ניסו את הקב״ה לא היתה שהם לא הכירו, חלילה, במציאות ה׳ (בדוגמת פרעה, להבדיל, שאמר ״לא ידעתי את ה״); אלא מפני ש״לא שמעו בקולי״: בני ישראל ידעו שזהו ״בקולי״, קולו של הקב״ה, רק שהיה חסר אצלם ה״שמעו״ (ה״דערהערן״) ״שמיעה מלשון הבנה וקליטה[12].

לכן, כאמור, ברגע ש״הרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת״ - מיד ״נכנע ונשבר לבם בקרבם״ כי נתגלה רצונם האמיתי.

(׳תורת־מנחם - התוועדויות׳ תשמ״ג, כרך ג, עמ׳ 1704)

---

1) וארא ט, ד. 2) בא יא, ז. 3) כן פירשו הרמב״ם, רבינו־יונה ומדרש־שמואל. 4) תויו״ט. 5) זוהר חלק־ב לו, א. 6) ראה זוהר שם קע, ב. מכילתא בשלח יד, כח. 7) תורה־אור יתרו ע, ד. 8) פרק כט. 9) ראה פירוש רע״ב. 10) שלח יג, לא. 11) שם טו, מ. 12) ראה רש״י מקץ מב, כג.

פרשת בחקותי

ג אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ד וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה
הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: ה וְהִשִּׂיג לָכֶם
דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם
לַחְמְכֶם לָשׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם: (לוי)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"א ע' 282)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ (כו, ג)

הַמִּצְוֹות בִּכְלָל נֶחְלָקוֹת לִשְׁלֹשָׁה סוּגִים: עֵדוּת, מִשְׁפָּטִים וְחֻקִּים. הַתּוֹרָה כָּאן מַכְלִילָה אֶת כָּל הַמִּצְוֹות תַּחַת הַסּוּג חֻקִּים, וּבְכָךְ מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֶת מִצְוֹות הַחֻקִּים עוֹשִׂים לֹא עַל פִּי טַעַם וְהֶבְנָה, אֶלָּא מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָ"ה בִּלְבַד - בְּקַבָּלַת עֹל. כָּךְ גַּם אֶת שְׁאָר הַמִּצְוֹות - עֵדוּת וּמִשְׁפָּטִים - צָרִיךְ לְקַיֵּם מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָ"ה בְּקַבָּלַת עֹל, לַמְרוֹת שֶׁהֵן מוּבָנוֹת עַל פִּי שֵׂכֶל.

שני ו וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד
וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר
בְּאַרְצְכֶם: ז וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם
לָחָרֶב: ח וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם
רִבָּבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב:
ט וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי
אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: (ישראל)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ בהו"ב תשכ"ח. ע"פ ביאורי החומש)

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֶת יַעֲקֹב (כו, מב)

בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב מָלֵא, וְ'אֱלִיָּהוּ' - חָסֵר בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת. יַעֲקֹב נָטַל אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל אֱלִיָּהוּ, עֵרְבוֹן שֶׁיָּבוֹא וִיבַשֵּׂר גְּאֻלַּת בָּנָיו (רש"י)

לְכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, וְכִי הַגְּאוּלָה תְּלוּיָה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ? וַהֲרֵי הַדָּבָר בִּידֵי הַקָּבָ"ה. וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּסִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמַר "וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב", מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בְּפַעֲלָה מְיֻחֶדֶת כְּדֵי לְעוֹרֵר, כִּבְיָכוֹל, אֶת זִכְרוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה. וְלָכֵן רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ - שֶׁיַּעֲקֹב לָקַח "עֵרָבוֹן" מֵאֵלִיָּהוּ, בְּמַטָּרָה שֶׁאֵלִיָּהוּ יַזְכִּיר, כִּבְיָכוֹל, לַקָּבָ"ה אֶת בְּרִיתוֹ עִם הָאָבוֹת, וּבְכָךְ יָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה.

שלישי י וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ
תּוֹצִיאוּ: יא וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל
נַפְשִׁי אֶתְכֶם: יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם: יג אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִהְיוֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֶךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ (ע"ב בחול) יד וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ
לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: טו וְאִם־
בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל
נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי לְהַפְרְכֶם
אֶת־בְּרִיתִי: טז אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם
וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־
הַקַּדַּחַת מְכַלְּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נָפֶשׁ וְזָרַעְתֶּם
לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם: יז וְנָתַתִּי פָּנַי
בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם
וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם: יח וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא
תִשְׁמְעוּ לִי וְיִסַּרְתִּי לְשִׁבְעָתַיִם אֶתְכֶם שֶׁבַע
עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: יט וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם
וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם
כַּנְּחֻשָּׁה: כ וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם
אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ: כא וְאִם־
תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי
עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם: כב וְהִשְׁלַחְתִּי
בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה
אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשְׁמוּ
דַּרְכֵיכֶם: כג וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם
עִמִּי קֶרִי: כד וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי
וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אֲנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:
כה וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית
וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם
וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב: כו בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לָחֶם
וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ
לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ס
כז וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי:

כח וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם
אַף־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: כט וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר
בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ: ל וְהִשְׁמַדְתִּי
אֶת־בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמְּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־
פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
לא וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמֹתִי אֶת־
מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם:
לב וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ
אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ: לג וְאֶתְכֶם אָזָרֶה בַגּוֹיִם
וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה
וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה: לד אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־
שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם
אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ: לה כָּל־
יְמֵי הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה
בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ: לו וְהַנִּשְׁאָרִים
בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם
וְרָדַף אוֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַּת־חֶרֶב
וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף: לז וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו כְּמִפְנֵי־
חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי
אֹיְבֵיכֶם: לח וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ
אֹיְבֵיכֶם: לט וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם
בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ:
מ וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם
אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי:
מא אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אוֹתָם
בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז
יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם: מב וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב
וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם
אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: מג וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם
וְתֵרַץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהִשָּׁמְהּ מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ
אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי
גָּעֲלָה נַפְשָׁם: מד וְאַף גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ
אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם
לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:
מה וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם
לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: מו אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּהַר סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 326. ע"פ באורי החומש)

וְנָתַתִּי פָּנַי בָּכֶם (כו, יז)

פּוֹנָה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם (רש"י)

בְּיַחַס לַבְּרָכוֹת, כּוֹתֵב רַשִׁ"י "אֶפְנֶה מִכָּל עֲסָקַי לְשַׁלֵּם שְׂכַרְכֶם" (בִּלְשׁוֹן עָתִיד), וְאִלּוּ פֹּה מְשַׁנֶּה וְכוֹתֵב "פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם" (לְשׁוֹן הוֹוֶה). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שִׁנּוּי זֶה: לְשׁוֹן הוֹוֶה - יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ לְרָעַ אֶחָד בִּלְבַד, לְרָעַ אֶחָד פּוֹנֶה הַקָּבָ"ה מֵעֲסָקָיו כְּדֵי לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל מִיָּד לְאַחַר מִכֵּן חוֹזֵר לַעֲסָקָיו, כְּבָיְכוֹל. לְשׁוֹן עָתִיד, לְעֵמַת זֹאת, מִתְפָּרֵשׁ עַל טְוַח הֶעָתִיד כֻּלּוֹ - כָּל עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְּמִים אֶת מִצְוֹותָיו שֶׁל הַקָּבָ"ה, מַמְשִׁיךְ הַקָּבָ"ה לִפְנוֹת מֵעֲסָקָיו כְּדֵי לְהֵיטִיב וּלְשַׁלֵּם אֶת שְׂכָרָם.

רביעי **כז** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא
נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה: ג וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה
עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
ד וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכֶּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל:
ה וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה
וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה
עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים: ו וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ
שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף
וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף: ז וְאִם
מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ
חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים:
ח וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן
וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר

יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס יד וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: טו לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: טז וְאִם בְּכֹל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן: יז וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: יח וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ: יט וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ לְקֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: כ וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 318)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ (כו, ג)

שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה (רש"י)

"בְּחֻקֹּתַי" הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן "חֲקִיקָה". חֲקִיקָה שׁוֹנָה מִכְּתִיבָה וְגִילָה בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: א. חֲקִיקָה דּוֹרֶשֶׁת מַאֲמָץ וְעָמָל מְיֻחָד. ב. עַל־יְדֵי הַחֲקִיקָה נַעֲשִׂים הָאוֹתִיּוֹת חֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד עִם מַה שֶּׁהֵם חֲקוּקִים בּוֹ. כְּמוֹ כֵן הוּא בִּלְמוּד הַתּוֹרָה, לְמוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לְהֵעָשׂוֹת - א. עַל־יְדֵי עָמָל וִיגִיעָה מְיֻחָדִים. ב. חֵלֶק וְדָבָר אֶחָד עִם הָאָדָם הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה.

חמישי, טז וְאִם | מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף: יז אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם: יח וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ: יט וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: כ וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד: כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 117)

וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (כו, ד)

"גִּשְׁמֵיכֶם" הוּא מִלְּשׁוֹן גַּשְׁמִיּוּת, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: הַקָּבָ"ה נוֹתֵן שֶׁפַע שֶׁל גַּשְׁמִיּוּת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל - "בְּעִתָּם", רַק בִּזְמַנִּים שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדָתָם הָרוּחָנִית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

שישי כב וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה: כג וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֲרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: כד בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: כה וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: כו אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא: כז וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ: כח אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכֹּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חל"ז ע' 79)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ . . וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם גו' (כו, ג-ד)

"בְּחֻקֹּתַי" הוּא מִלְּשׁוֹן "חֲקִיקָה", כְּשֵׁם שֶׁבַּחֲקִיקָה בְּאֶבֶן אִי אֶפְשָׁר לְהַפְרִיד בֵּין הָאוֹתִיּוֹת לָאֶבֶן. כָּךְ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות אִי אֶפְשָׁר לְהַפְרִיד בֵּינָם לִיהוּדִי, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה דּוֹאֶגֶת גַּם לְעִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים - כֵּיוָן שֶׁהֵם מְצִיאוּת אַחַת.

שביעי כט כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ל וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: לא וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרֹתָ חֲמִשִׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו: לב וְכָל־

מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה: לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: אֵלֶּה הַמִּצוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 171)

פָּרָשַׁת עֲרָכִין כְּשֶׁרַבִּי הִלֵּל מִפַּארִיטְשׁ הָיָה אַבְרֵךְ צָעִיר, הֵכִין קְשָׁיָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין כְּדֵי לְשָׁאֲלָהּ אֶת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן. כַּאֲשֶׁר נִכְנַס הָרַבִּי לַחֲדֶר שָׁבוֹ הִתְחַבֵּא רַבִּי הִלֵּל, אָמַר: ״כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לְאַבְרֵךְ קְשָׁיָא בַּעֲרָכִין, הוּא צָרִיךְ תְּחִלָּה לְהַעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ״. וְהִנֵּה, מַעֲלָתוֹ הָעֶקְרִית שֶׁל רַבִּי הִלֵּל הָיְתָה הֱיוֹתוֹ ׳עוֹבֵד׳, לֹא הֱיוֹתוֹ ׳מַשְׂכִּיל׳. וְאָכֵן – מִי שֶׁמַּעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ מִבֵּין שֶׁעִקַּר הֲעֲבוֹדָה אֵינֶנָּה הַשְׂכָּלָה אֶלָּא קַבָּלַת עֹל, לִהְיוֹת עוֹבֵד ה׳.

מפטיר לג וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה: לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: אֵלֶּה הַמִּצוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

ע״ח פסוקים, עו״א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יט יְהוָ֔ה עָזִּ֖י וּמָעֻזִּ֑י וּמְנוֹסִ֥י בְּי֖וֹם צָרָ֣ה אֵלֶ֔יךָ גּוֹיִ֥ם יָבֹ֖אוּ מֵאַפְסֵי־אָ֑רֶץ וְיֹאמְר֗וּ אַךְ־שֶׁ֚קֶר נָחֲל֣וּ אֲבוֹתֵ֔ינוּ הֶ֖בֶל וְאֵ֥ין בָּ֛ם מוֹעִ֖יל: **כ** הֲיַעֲשֶׂה־לּ֥וֹ אָדָ֖ם אֱלֹהִ֑ים וְהֵ֥מָּה לֹ֖א אֱלֹהִֽים: **כא** לָכֵ֗ן הִנְנִי֙ מוֹדִיעָ֣ם לְאֶ֔לֶה שֵׁאִ֥ינִם רוֹצִ֖ים לְשׁ֑וּב בַּפַּ֥עַם הַזֹּ֛את אוֹדִיעֵ֖ם אֶת־יָדִ֥י וְאֶת־גְּבוּרָתִ֑י וְיָדְע֖וּ יִשְׂרָאֵ֥ל תֵּיכֶף וְיַכִּירוּ כִּי־שְׁמִי֙ יְהוָ֔ה מוּשָׁל וְשַׁלִּיט לְקֶ֥רֶם גִּוְרָתִֽי: הִנֵּה בְּסוֹף גַּם הַגּוֹיִם יַעֲזְבוּ הַפְּסִילִים וְיַאֲמִינוּ בַּה' אֲבָל **א** חַטַּאת יְהוּדָה עֲדַיִן שְׁמוּרָה בְּלִבָּם כְּאִילּוּ כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפָּרֶן מְשֻׁמֶּרֶת בַּרְזֶל הֶחָזָק, חֲרוּשָׁה חֲרוּתָה בְּעֻמְקָ֣ם עַל־לֻ֣וַח לִבָּ֔ם דְּפְנוֹת הַלֵּב וּלְקַרְנוֹת הַבְּלִיטוֹת בְּזָוִיוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם גַּם שָׁם חֲקוּקָה חַטַּאתָם: **ב** כִּזְכֹּ֥ר בְּנֵיהֶ֖ם בְּכָל לֵב, כֵּן יִזְכְּרוּ מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל סְמוּךְ לְ֠עֵץ רַעֲנָ֑ן וּמִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: **ג** הָרִ֣י הָהָר֮ שְׂדִי֒ הָעוֹמֵד בַּשָּׂדֶה יְרוּשָׁלַיִם הַיּוֹשֶׁבֶת בְּהַר הַמִּשׁוֹר, חֵילֵךְ עָשְׁרֵךְ כָּל־אֹצְרוֹתַיִךְ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתַיִךְ הָעֲשׂוּיוֹת בְּחַטָּאת לְשֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה בְּכָל־גְּבוּלָיִךְ אַתָּה לְבַדֶּךָ: **ד** וְשָׁמַטְתָּה תַּעֲזֹב אֶת הָאֲדָמָה מִלְּעָבְדָהּ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וּבְךָ תִּהְיֶה הָעֲזִיבָה, כִּי תִּהְיֶה נֶעֱזָב מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ בִּגְמוּל שֶׁלֹּא שָׁמַטְתָּ בַּשְּׁבִיעִית וְהַעֲבַדְתִּיךָ וְאַתָּה תַּעֲבֹד אֶת אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם הִבְעַרְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם זִמֵּן

הפטרה לשבת פרשת בחקותי לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בירמיה פרק טז

טז **יט** יְהוָ֔ה עָזִּ֖י וּמָעֻזִּ֑י וּמְנוֹסִ֥י בְּי֖וֹם צָרָ֣ה אֵלֶ֔יךָ גּוֹיִ֥ם יָבֹ֖אוּ מֵאַפְסֵי־אָ֑רֶץ וְיֹאמְר֗וּ אַךְ־שֶׁ֚קֶר נָחֲל֣וּ אֲבוֹתֵ֔ינוּ הֶ֖בֶל וְאֵ֥ין בָּ֛ם מוֹעִ֖יל: **כ** הֲיַעֲשֶׂה־לּ֥וֹ אָדָ֖ם אֱלֹהִ֑ים וְהֵ֥מָּה לֹ֖א אֱלֹהִֽים: **כא** לָכֵ֗ן הִנְנִי֙ מוֹדִיעָ֣ם בַּפַּ֥עַם הַזֹּ֛את אוֹדִיעֵ֖ם אֶת־יָדִ֥י וְאֶת־גְּבוּרָתִ֑י וְיָדְע֖וּ כִּי־שְׁמִ֥י יְהוָֽה: **א** חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפָּרֶן מְשֻׁמֶּרֶת עַל לוּחַ לִבָּם וְלִקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: **ב** כִּזְכֹּ֥ר בְּנֵיהֶ֖ם מִזְבְּחוֹתָ֑ם וַאֲשֵׁרִ֥ים עַל־עֵ֖ץ רַעֲנָ֑ן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: **ג** הָרִ֣י בַּשָּׂדֶ֔ה חֵילֵ֖ךְ כָּל־אֹצְרוֹתַ֑יִךְ לָבַ֨ז אֶתֵּ֔ן בָּמֹתַ֖יִךְ בְּחַטָּ֥את בְּכָל־גְּבוּלָֽיִךְ: **ד** וְשָׁמַטְתָּ֣ה וּבְךָ֔ מִנַּחֲלָתְךָ֖ אֲשֶׁ֣ר נָתַ֑תִּי לָ֗ךְ וְהַעֲבַדְתִּ֙יךָ֙ אֶת־אֹיְבֶ֔יךָ בָּאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֣ר לֹא־יָדָ֑עְתָּ כִּי־

שי למורא

יט) עָזִּי וּמָעֻזִּי, עִנְיַן חֹזֶק. **וּמְנוֹסִי,** לְשׁוֹן מָנוֹס וּמִפְלָט. **אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ,** הֲרֵי סוֹף הַדָּבָר יִהְיֶה שֶׁהַגּוֹיִם מִקְצוֹת הָאָרֶץ יָבוֹאוּ אֵלֶיךָ וְיֹאמְרוּ וגו'. **כ) הֲיַעֲשֶׂה וגו',** וְכִי רָאוּי שֶׁאָדָם בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו יַעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ אֱלֹהִים. **וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים,** הֲלֹא בְּנֵי אָדָם עַצְמָם אֵינָם אֱלֹהִים, וְאֵיךְ יִהְיוּ מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם טוֹבִים מֵהֶם. **כא) בַּפַּעַם הַזֹּאת וגו',** בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, אוֹדִיעֵם אֶת כֹּחַ יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי. **א) חַטַּאת יְהוּדָה וגו',** מוּסָב לְמַעְלָה, לוֹמַר, הִנֵּה בְּסוֹף גַּם הָאֻמּוֹת יַעַזְבוּ עֲבוֹדַת הָאֱלִילִים וְיַאֲמִינוּ בַּה', וְהִנֵּה יְהוּדָה עֲדַיִן עוֹתָה חַטָּאתָם שְׁמוּרָה בְּלִבָּם כְּאִלּוּ כְּתוּבָה שָׁמָּה בְּקוֹלְמוֹס מְבַרְזֶל וּבְצִפָּרֶן שֶׁל שָׁמִיר (= מִין מַתֶּכֶת קָשָׁה מְאֹד הַמְשַׁמֶּשֶׁת לְחָרִיטָה). **חֲרוּשָׁה,** חֲרוּתָה בְּעֹמֶק כְּמוֹ בְּמַחֲרֶשָׁה. **עַל לוּחַ לִבָּם,** עַל דֹּפֶן הַלֵּב. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵינָם שׁוֹכְחִים עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם. **וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם,** וְגַם בְּפִעֻלּוֹת מַעֲשֵׂיהֶם, שֶׁהֵם זוֹרְקִים שָׁם דַּם זִבְחֵיהֶם. **כ) כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם,** הֵם זוֹכְרִים אֶת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם זוֹכְרִים אֶת בְּנֵיהֶם. **וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל עֵץ רַעֲנָן,** וְאֶת אֲשֵׁרֵיהֶם אֲשֶׁר אֵצֶל עֵץ רַעֲנָן. **ג) הָרִי בַּשָּׂדֶה,** יוֹשֵׁב הָהָר בַּשָּׂדֶה. וְהַכַּוָּנָה לִיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא בְּהַר הַמִּישׁוֹר. וּלְשׁוֹן "הָרִרִי", יוֹשֵׁב הָהָר, כְּמוֹ "עֲרָבִי" עַל שֵׁם שֶׁיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. **חֵילֵךְ כָּל אוֹצְרוֹתַיִךְ,** מְמוּנָךְ וְכָל אוֹצְרוֹתַיִךְ. **בָּמֹתַיִךְ בְּחַטָּאת וגו',** בִּגְלַל בָּמוֹתַיִךְ הָעֲשׂוּיוֹת בְּחַטָּא לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וַאֲשֶׁר הֵם בְּכָל גְּבוּלֵיךְ. **ד) וְשָׁמַטְתָּה,** תַּעֲזֹב אֶת הָאֲדָמָה מִלְּעָבְדָהּ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה. **וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ,** בְּלוֹמַר, לֹא מֵרְצוֹנְךָ הַטּוֹב תַּשְׁמִיט אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא בְּךָ תִּהְיֶה הָעֲזִיבָה, כִּי תִּהְיֶה נֶעֱזָב מִנַּחֲלָתְךָ.

שי למורא

קְדָחָתָם, הִבְעַרְתָּם. **עַד עוֹלָם תּוּקָד,** כְּלוֹמַר, זְמַן מְרֻבֶּה.
ח) **אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם,** לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בּוֹטְחִים בְּמִצְרַיִם וּבְאַשּׁוּר, לְפִיכָךְ אָמַר לָהֶם דָּבָר זֶה. **וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ,** כִּי אִם לֹא יָסִיר לִבּוֹ מֵה' אֵינוֹ רָע אִם יִבְטַח שֶׁבָּעֲזָרַת הָאֵל יוּכַל הָאָדָם לְעָזְרוֹ, לֹא זוֹלָתוֹ.
ו) **וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה,** הַבּוֹטֵחַ בָּאָדָם יִהְיֶה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה (= מִין צֶמַח קוֹצִי הַגָּדֵל בַּמִּדְבָּר). **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב,** אֵינוֹ רוֹאֶה כְּשֶׁבָּא טוֹבָה בָּעוֹלָם, וְהֵם הַגַּשְׁמִים, כְּלוֹמַר לֹא עָלָיו יִהְיוּ הַגְּשָׁמִים. **וְשָׁכַן חֲרֵרִים,** יִשְׁכֹּן בְּמָקוֹם שֶׁהוּא חֲרֵרִים, בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יִפֹּל שָׁם מָטָר מֵרֹב הַחֹם. "חֲרֵרִים" עִנְּנוֹ שָׁרְפָה וּדְלֵקָה מֵרֹב חֲמִימוּת. כְּמוֹ "וְעִצְמֵי חָרָה מִנִּי חֹרֶב" (איוב ל,ל). **אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב,** אֶרֶץ שֶׁעֲפָרָהּ מָלוּחַ וְאֵינָהּ מְיֻשֶּׁבֶת. ז) **וְהָיָה ה' מִבְטָחוֹ,** אִם יִבְטַח בּוֹ, הוּא יִהְיֶה מִבְטַחוֹ וְעֻזּוֹ, וְלֹא יִירָא מִכָּל רָע. ח) **עַל מַיִם,** שֶׁלֹּא יִצְמָא לְעוֹלָם. כְּלוֹמַר, יִהְיֶה מְמֻלָּא בְּטוּב. **וְעַל יוּבַל,** וְעַל פַּלְגֵי מַיִם. **יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו,** שֶׁאֲפִלּוּ שָׁרָשָׁיו שֶׁיִּתְפַּשְּׁטוּ בְּמָקוֹם רְחוֹק יִהְיוּ עַל פַּלְגֵי מַיִם. **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם,** כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה חֹם בָּעוֹלָם, לֹא יָחוּשׁ מִמֶּנּוּ, כִּי עַל מַיִם הוּא שָׁתוּל וְלֹא יוּכַל הַחֹם לְיַבְּשׁוֹ. **וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן,** וַאֲפִלּוּ עָלֵהוּ יִהְיֶה רַעֲנָן, שֶׁלֹּא יִפֹּל כְּשֶׁאָר עֲצִים שֶׁנּוֹבְלִים עָלֵיהֶם בִּימֵי הַגְּשָׁמִים. **וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג,** כִּי אֲפִלּוּ בְּשָׁנַת בַּצֹּרֶת יִהְיֶה בְּלַחוּתוֹ וְיִתֵּן פְּרִיוֹ בְּעִתּוֹ. וְכֵן הָאָדָם אֲשֶׁר יִבְטַח בָּה', יִלְמְדוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ חָכְמָתוֹ וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים. וְהָעֲלָה הוּא מָשָׁל עַל מָמוֹנוֹ וְעָשְׂרוֹ, שֶׁיֵּהָנוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ. **ט) עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל,** אַף־עַל־פִּי שֶׁלֵּב הָאָדָם הוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת יוֹתֵר מִכֹּל אִבְרֵיהוּ **וְאָנֵשׁ הוּא** סוֹבֵל בְּמַחֲלַת לֵב, וְהוּא סָבוּר מִי יֵדָעֶנּוּ מִי יֵדַע זֶה:
י **אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת** וְכֵן בְּיָדִי גַּם כֵּן **וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו:** מַעֲשָׂיו: **יא קֹרֵא** שָׁם עוֹף (קוק"ו רש"י) **דָּגַר** מְצַפְצֵף בְּקוֹלוֹ לְמְשׁוֹךְ אֶפְרוֹחִין אֲחֵרִים אֲבָל **וְלֹא יָלָד** לֹא יְלָדָם, וְכֵשֶׁגְּדֵלוּ יַבְנוּ שֶׁהוּא לֹא יְלָדָם, וְיַעַזְבוּ אוֹתוֹ, כֵּן **עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט** יוֹשֵׁר כִּי אִם בְּעָרְמָה, עוֹשֶׁר זֶה לֹא יִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ אֶלָּא **בַּחֲצִי יָמָיו** יַעַזְבֶנּוּ **וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל:** יב **כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן** שׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מִקֶּדֶם, כֵּן הוּא מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ שֶׁשָּׁם הִשְׁכִּין שְׁכִינָתוֹ: יג **מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל** תִּקְוַת יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה

עטרת מרים

מְרוּבֶּה תּוּקָד: ח כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם
וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ מִלְּבְטוֹחַ בָּהּ: ו וְהָיָה הַבּוֹטֵחַ בָּאָדָם יִהְיֶה כְּעַרְעָר עֵץ
אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא עֵזר מִמֶּנּוּ וְשָׁם בָּשָׁר בְּבָשָׁר וְדָם זְרָעוֹ חָזָק וּבִטְחוֹנוֹ
מִדְבָּרִי הַגָּדֵל בְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב הַגַּשְׁמִים, כִּי לֹא
עֲלֵיו יִהְיוּ הַגְּשָׁמִים **וְשָׁכַן חֲרֵרִים**
בְּיִבְשׁוּת מִרּוֹב הַחַמִּימוּת **בַּמִּדְבָּר** וְהִיא
אֶרֶץ מְלֵחָה שֶׁעֲפָרָהּ מָלוּחַ **וְלֹא**
תֵשֵׁב וְאֵינָהּ מְיֻשֶּׁבֶת: ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר
אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה
מִבְטַחוֹ לוֹ לְמִבְטָח וּלְעֵזְרָה: ח וְהָיָה
כְּעֵץ | שָׁתוּל נָטוּעַ עַל־מַיִם וְעַל־
יוּבַל מָקוֹם יָבוּל וּפְרִי אֵצֶל פַּלְגֵי מַיִם
יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה לֹא יִפְחַד
כִּי־יָבֹא חֹם וְשָׁרְבָ וְהָיָה עָלֵהוּ
רַעֲנָן וּבְרֵיא וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת שֶׁל
מְנִיעַת גְּשָׁמִים לֹא יִדְאָג לֹא יָזִיק לוֹ
וְלֹא יָמִישׁ לֹא יָסוּר מֵעֲשׂוֹת פֵּרִי
וְכֵן יִהְיֶה הַבּוֹטֵחַ בָּהּ' שֶׁלֹּא יֶחְסַר לוֹ
שׁוּם דָּבָר וְלֹא יִדְאַג מֵהַצָּרוֹת
הַמִּתְרַגְּשׁוֹת בָּעוֹלָם: ט עָקֹב הַלֵּב לֵב
הָאָדָם הוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת יוֹתֵר מִכֹּל
אִבְרֵיהוּ וְאָנֵשׁ הוּא סוֹבֵל בְּמַחֲלַת לֵב,
וְהוּא סָבוּר מִי יֵדָעֶנּוּ מִי יֵדַע זֶה:
י אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת
וְכֵן בְּיָדִי גַּם כֵּן וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו
כִּפְרִי מַעֲלָלָיו: יא קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה
עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו
יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה
נָבָל: יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מִקֶּדֶם, כֵּן הוּא
מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ שֶׁשָּׁם הִשְׁכִּין שְׁכִינָתוֹ: יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל תִּקְוַת יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה

יֵשׁ קְדָחָתָם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד:
ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר
יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה
יָסוּר לִבּוֹ: ו **וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא**
יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים
בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב: ז **בָּרוּךְ**
הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה
מִבְטַחוֹ: ח **וְהָיָה כְּעֵץ | שָׁתוּל עַל־מַיִם**
וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה
כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת
בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת
פֶּרִי: ט **עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֵשׁ הוּא מִי**
יֵדָעֶנּוּ: י **אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת**
וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו:
יא **קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא**
בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ
יִהְיֶה נָבָל: יב **כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן**

קְדָחָתָם, בִּימֵי הַגְּשָׁמִים. **וְעַל יוּבַל,** פַּלְגֵי מַיִם. **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם,** בִּימֵי הַחַמָּה. **וְלֹא תֵשֵׁב,** מְיֻשֶּׁבֶת. **וְלֹא יָמִישׁ,** לֹא יָסוּר. **וְלֹא תֵשֵׁב,** מְיֻשֶּׁבֶת. **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב,** בִּימֵי הַגְּשָׁמִים. **וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם,** בִּימֵי הַחַמָּה. **וְלֹא יָמִישׁ,** לֹא יָסוּר. **וְלֹא תֵשֵׁב,** מְיֻשֶּׁבֶת.

עטרת מרים

אֶל יְהוָה וְכִפֵּא כְבוֹדוֹ שׁוֹכֵן בַּמִּקְדָּשׁ, לָכֵן כָּל־עֹזְבֶיךָ וּבוֹטְחִים בְּאָדָם יֵבֹשׁוּ וְסוֹרֵי הַסָּרִים מִמֶּנִּי מַה׳ בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ לְהַדֵּרֶת בְּתַחְתִּיוֹת הָאָרֶץ בַּשְּׁאוֹל, עַל כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַעְיַן מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רְפָאֵנִי יְהוָה מִן הַמַּכָּה וְהִכָּאֵב וְאֵרָפֵא אֶהְיֶה נַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי מִן הַקְּמִים עָלַי וְאִוָּשֵׁעָה וְאִוָּשְׁעָה וְאִוָּשְׁעָה אֶהְיֶה נוֹשָׁע - אֵין בְּיִד מִי לְהוֹשִׁיעַ לִי זוּלָתְךָ כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה אֲנִי מִתְהַלֵּל בְּךָ שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיָּדָם:

שי למורא

כְּבוֹדוֹ שֶׁהֵם מְעִידִים עַל מְצִיאוּתוֹ וְעַל כְּבוֹדוֹ, כֵּן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ מֵעִיד וּמוֹרֶה עַל עֶצֶם מְצִיאוּתוֹ שֶׁהִשְׁפִּין אוֹרוֹ וּכְבוֹדוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, וּבָא לְהוֹרוֹת שֶׁהקב״ה מַשְׁגִּיחַ גַּם בָּעוֹלָם הַשָּׁפָל הַזֶּה, וּמַעֲנִישׁ הָרְשָׁעִים עַל רִשְׁעָם. יג) מְקוֹר יִשְׂרָאֵל ה׳, לָכֵן רָאוּי שֶׁתִּתְקַוֵּת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה אֶל ה׳. כָּל עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ, כָּל הָעוֹזְבִים אוֹתְךָ וּבוֹטְחִים בִּבְנֵי אָדָם, רָאוּי הוּא שֶׁיֵּבֹשׁוּ. וְסוֹרַי, כָּל הַסָּרִים מַה׳.

מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מְקוֹר יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ וְסוֹרַי בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשְׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה:

בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ, יִכָּתְבוּ לְהֶדֵּרֶת בְּתַחְתִּיוֹת הָאָרֶץ, בְּעָמְקֵי הַשְּׁאוֹל. אֶת ה׳, שֶׁמַּשְׁפִּיעַ הַטּוֹבָה בְּכָל עֵת כְּמוֹ מְקוֹר מַיִם חַיִּים. יד) רְפָאֵנִי ה׳ וְאֵרָפֵא, הַנָּבִיא יִרְמְיָה מְבַקֵּשׁ מֵהקב״ה, שֶׁיְּרַפְּאֵהוּ מִן הַמַּכָּה וְהַכְּאֵב. וְכוֹנָתוֹ עַל הַבְּזוּי וְהַקָּלָלָה שֶׁהֵצִיקוּ לוֹ אֲנָשִׁים, כְּפִי שֶׁאָמַר בְּהֶמְשֵׁךְ ״הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשְׁעָה״. כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה, בְּךָ אֲנִי מִתְהַלֵּל וּמִתְפָּאֵר, לוֹמַר שֶׁאַתָּה מוֹשִׁיעִי וּתְהִלָּתִי.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם א׳, שָׁעָה 11 בַּבֹּקֶר וְ–44 דַּקּוֹת.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבת פרשת בחוקותי בחו"ל (במדבר באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:38	05:37	08:26	08:25	09:06	09:06	10:18	10:18	19:39	19:42	20:08	20:11	19:21	20:23
חיפה (ק)	05:34	05:32	08:22	08:22	09:04	09:03	10:16	10:16	19:45	19:48	20:12	20:15	19:18	20:27
ירושלים (ק)	05:35	05:34	08:23	08:23	09:04	09:04	10:16	10:16	19:44	19:47	20:08	20:11	19:06	20:23
תל אביב (ק)	05:36	05:35	08:25	08:24	09:05	09:05	10:18	10:18	19:42	19:45	20:10	20:14	19:24	20:26
אוסטריה, וינה (ק)	05:00	04:56	07:46	07:42	08:54	08:53	10:15	10:14	20:44	20:50	21:27	21:33	20:31	21:52
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:24	07:28	09:10	09:12	09:49	09:51	10:40	10:42	17:12	17:10	17:41	17:39	16:52	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:10	05:06	07:58	07:55	09:00	08:59	10:20	10:19	20:40	20:45	21:20	21:26	20:26	21:44
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:35	04:32	07:22	07:17	08:29	08:27	09:49	09:49	20:18	20:23	21:00	21:06	20:04	21:25
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:45	04:41	07:30	07:25	08:39	08:38	10:00	09:59	20:31	20:36	21:14	21:20	20:17	21:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:02	04:58	07:42	07:35	09:01	08:59	10:23	10:22	21:04	21:10	21:50	21:57	20:51	22:18
אוקראינה, קייב (ק)	04:54	04:49	07:33	07:25	08:53	08:51	10:15	10:14	20:58	21:04	21:44	21:51	20:45	22:12
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:36	08:29	08:26	09:28	09:27	10:47	10:47	21:05	21:10	21:41	21:47	20:51	22:04
אקוואדור, קיטו (ח)	06:08	06:09	08:37	08:38	09:08	09:09	10:10	10:11	18:15	18:16	18:39	18:40	17:58	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:50	07:54	09:41	09:43	10:19	10:21	11:11	11:13	17:53	17:51	18:21	18:20	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:59	09:03	10:37	10:40	11:19	11:21	12:08	12:10	18:26	18:24	18:59	18:57	18:06	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:43	05:41	08:34	08:32	09:21	09:21	10:37	10:37	20:25	20:29	20:59	21:04	20:11	21:18
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:28	05:26	08:19	08:17	09:09	09:08	10:25	10:25	20:19	20:23	20:53	20:58	20:04	21:13
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:29	05:26	08:19	08:17	09:09	09:08	10:25	10:25	20:19	20:24	20:54	20:59	20:05	21:13
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:59	05:57	08:50	08:48	09:43	09:42	11:00	10:59	21:00	21:05	21:37	21:42	20:46	21:57
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:22	06:20	09:09	09:09	09:48	09:48	11:00	11:00	20:17	20:20	20:45	20:48	20:02	21:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:43	05:41	08:32	08:31	09:14	09:14	10:27	10:27	19:56	20:00	20:27	20:31	19:41	20:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:30	06:29	09:15	09:15	09:52	09:52	11:02	11:03	20:07	20:10	20:34	20:37	19:52	20:48
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:22	05:19	08:13	08:11	09:04	09:03	10:20	10:20	20:17	20:21	20:52	20:57	20:02	21:12
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:53	05:51	08:44	08:42	09:33	09:33	10:49	10:49	20:42	20:47	21:17	21:22	20:28	21:36
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:19	05:16	08:10	08:08	09:02	09:01	10:19	10:18	20:17	20:22	20:53	20:58	20:03	21:13
בוליביה, לה-פס (ח)	06:53	06:55	09:08	09:09	09:40	09:41	10:38	10:39	18:07	18:07	18:31	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:34	05:30	08:09	07:56	09:35	09:33	10:58	10:57	21:46	21:52	22:33	22:41	21:33	23:03
בלגיה, בריסל (ק)	05:36	05:32	08:13	08:03	09:36	09:35	10:59	10:58	21:44	21:50	22:31	22:39	21:31	23:00
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:40	06:43	08:47	08:48	09:20	09:22	10:16	10:18	17:33	17:32	17:54	17:53	17:14	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:27	06:29	08:34	08:36	09:07	09:09	10:04	10:05	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:51	04:46	07:23	06:59	08:53	08:51	10:16	10:15	21:07	21:14	21:54	22:01	20:58	22:24
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:49	04:44	07:06	07:07	08:56	08:54	10:21	10:20	21:24	21:31	22:17	22:26	21:15	22:52
גרמניה, ברלין (ק)	04:52	04:47	07:04	07:05	08:56	08:54	10:20	10:19	21:18	21:25	22:07	22:15	21:06	22:39
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:23	05:19	08:03	07:56	09:21	09:19	10:43	10:42	21:24	21:30	22:09	22:16	21:11	22:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:46	06:49	08:49	08:51	09:23	09:25	10:18	10:20	17:30	17:30	17:50	17:49	17:12	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:00	08:42	08:42	09:16	09:17	10:24	10:25	19:12	19:14	19:37	19:40	18:55	19:50
הודו, פונה (ח)	05:58	05:57	08:39	08:39	09:13	09:13	10:21	10:21	19:07	19:09	19:32	19:34	18:50	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	04:52	04:49	07:40	07:35	08:45	08:43	10:05	10:04	20:30	20:36	21:12	21:18	20:17	21:37
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:32	05:29	08:23	08:21	09:13	09:12	10:29	10:29	20:24	20:29	20:59	21:04	20:10	21:19
יוון, אתונה (ק)	06:05	06:03	08:56	08:54	09:42	09:41	10:57	10:57	20:40	20:44	21:13	21:17	20:25	21:31
מולדובה, קישינב (ק)	05:15	05:12	08:03	07:59	09:07	09:05	10:27	10:26	20:49	20:55	21:30	21:37	20:36	21:55

לוח זמנים לשבת פרשת בחוקותי בחו"ל (במדבר באה"ק) בערים שונות בעולם רלא

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:57	08:39	08:39	09:13	09:13	10:21	10:22	19:10	19:12	19:35	19:38	18:54	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:57	08:02	09:25	09:27	10:10	10:13	10:57	10:59	16:57	16:54	17:32	17:30	16:36	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	05:09	05:08	07:55	07:55	08:33	08:33	09:44	09:44	18:54	18:57	19:22	19:25	18:38	19:36
סינגפור, סינגפור (ח)	06:56	06:57	09:26	09:27	09:57	09:58	11:00	11:01	19:08	19:09	19:31	19:33	18:51	19:42
פולין, ורשא (ק)	04:23	04:18	06:42	06:34	08:26	08:24	09:50	09:49	20:45	20:51	21:34	21:42	20:32	22:06
פרו, לימה (ח)	06:22	06:23	08:40	08:42	09:12	09:13	10:11	10:12	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	05:56	05:53	08:45	08:42	09:45	09:44	11:04	11:04	21:21	21:26	22:00	22:06	21:07	22:23
צרפת, פריז (ק)	05:54	05:50	08:38	08:33	09:49	09:47	11:10	11:09	21:45	21:51	22:27	22:34	21:32	22:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:43	05:43	08:15	08:16	08:46	08:47	09:50	09:51	18:05	18:06	18:29	18:30	17:48	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	05:40	05:37	08:31	08:28	09:26	09:25	10:44	10:43	20:53	20:58	21:27	21:33	20:39	21:49
קנדה, מונטריאול (ק)	05:10	05:07	08:00	07:57	08:59	08:58	10:18	10:18	20:35	20:40	21:13	21:18	20:21	21:35
קפריסין, לרנקה (ק)	05:34	05:32	08:23	08:22	09:06	09:06	10:20	10:20	19:52	19:56	20:23	20:27	19:37	20:40
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:29	04:23	06:54	06:55	08:39	08:37	10:06	10:04	21:19	21:27	22:16	22:26	21:08	22:55
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:56	03:50	06:27	06:28	08:10	08:07	09:37	09:36	21:03	21:11	21:59	22:09	20:52	22:42
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:31	04:27	07:19	07:15	08:23	08:22	09:43	09:42	20:07	20:12	20:48	20:54	19:53	21:12
שוויץ, ציריך (ק)	05:35	05:31	08:22	08:18	09:27	09:26	10:47	10:47	21:17	21:23	21:54	22:00	21:04	22:18
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:28	08:28	09:01	09:01	10:07	10:08	18:42	18:44	19:06	19:08	18:25	19:18

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00528
29/05/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים